

శ్రీ రామ నృసింహ మూర్త్తులు

శ్రీవ ద్భద్రకృ దార్త్తిసంహరణకృ ద్యోగో యయో ర్వర్త్తతే
లోకారాధనతత్పరౌ ఖలజనవ్యాపాదనవ్యాపృతౌ
లోకేఽస్మి న్నవతేరతు స్సమహితౌ శాంతోగ్రరూపౌ చ యౌ
తౌ శ్రీరామ నృసింహ మూర్త్తి విలస త్సంజ్ఞౌ జయే తేతరామ్॥

స మీ క్ష.

ర చ యి త లు:— శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, శ్రీ గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులు, "శ్రీరామనృసింహమూర్తికవులు" అను శ్రీ గంధం శ్రీరామమూర్తి, శ్రీ ఇట్టేంకి నరసింహమూర్తులు.

శ్రీ గంధం శ్రీరామమూర్తిగారు:— జననము: (క్రీ॥శ॥) 1904. జన్మస్థలము: ఉప్పులూరు. తల్లిదండ్రులు: వెంకటనర్సమాంబా నారయార్యులు. అధ్యయనము: 1912 మొ॥ 1920 వఱకు. అధ్యాపకులు: బ్రహ్మశ్రీ వారణాసి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు.

శ్రీ ఇట్టేంకి నరసింహమూర్తిగారు:— జననము: 1900. జన్మస్థలము: తోలేరు. తల్లిదండ్రులు: శేషమాంబా నారాయణస్వాములు. అధ్యయనము: 1912 మొ॥ 1920 వఱకు. అధ్యాపకులు: బ్రహ్మశ్రీ శనివారపు కనకయ్యశాస్త్రిగారు. అత్తవారియూరు: ఉప్పులూరు.

1928 నుంచి వీరు 'శ్రీరామనృసింహమూర్తికవులు'. వీరి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ "ఉభయభాషాప్రవీణ పట్టబిరుదము 1933. పండితోపాధ్యాయవృత్తి ప్రారంభము 1934. శ్రీ గద్వాల సంస్థానాస్థానప్రవేశము 1945. మణిరత్నమాల, ఆంధ్రపుష్పబాణవిలాసము, శతావధానములు, మూర్తికవుల చాటువులు, మొదలగు సద్గ్రంథ ప్రకటనము 1951. భాగవత రచన ప్రారంభము 1951 (ఖర సం॥ర యుగాది). ప్రకటనము 1955. ఇరువురుఁ బవిత్రమగు పేదరైతుకుటుంబమున జన్మించి సుమారు 12 సం॥ సంస్కృతాంధ్రభాషలఁ గ్రమబద్ధమగు కృషిసల్పి గౌరవప్రదమగు పండితోపాధ్యాయవృత్తిచేఁ గుటుంబపోషణముఁ గావించుకొనుచు నిరాడంబరులై దైవప్రేరణ నీ సద్గ్రంథరచనకుఁ బూనుకొని కృతకృత్యులుఁ జరితార్థులున్నైరి. కేవల శాస్త్రజన్యజ్ఞానమేకాక దేశాటనాదుల లోకజ్ఞానమును, బాల్యప్రభృతి యాధ్యాత్మికచింతనచే ననుభవజ్ఞానమును సంపాదించిరి.

సుమారైదువేల సంవత్సరములక్రిందట "అచతుర్వదనో బ్రహ్మా, ద్విబాహురపరో హరిః, అఫాలలోచనశ్శంభుః, భగవాన్ బాదరాయణః" అను వ్యాసభగవానుఁడు సంస్కృత భారతమురచించి మనశ్శాంతి నొందక భాగవతము నారదోపదేశమునరచించి నిర్మలచిత్తుఁడాయె నందురు. అట్టి భాగవతమును సుమారైదువందల సంవత్సరములక్రిందట ఏకశిలానగరవాసి, బమ్మెరపోతనామాత్యుఁ డాంధ్రీ

ఒక భక్తప్రదాతమై యాంధ్రీకరించెను. దానినే యాంధ్రులిప్పటివరకు భక్తి ప్రపత్తులఁ బఠించి యానందించుచుండిరి. పోతనామాత్యప్రణీత భాగవతగ్రంథము అంకితము సంగ నిరాకరించినందున నప్పటి ప్రభువగు సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిచే భూస్థాపితము చేయింపఁబడి యుత్సన్నమైనదని కొందఱును, దేవతార్చనపేటికనుంచి పోతన పూజించువాఁడనియు, నతఁడు పరమపదించిన పిమ్మట నదిచూడ శిథిలావస్థ నొందియుండెనని మఱికొందఱు నందురు. ఆ శిథిలభాగముల శ్రీవారి శిష్యులు వెలిగందలనారయ్య, ఏర్చూరి సింగన, గంగన్నలనువారు పూరించినట్లు తెలియుచున్నది. పోతన భాగవతగ్రంథ మాంధ్రులచేఁ గీర్తింపఁబడి పూజింపఁబడుచున్నను, కవిత్రయభారతమువలె ఆంధ్రవాఙ్మయరంగమున గౌరవముఁ బొందఁజాలకుండుట విశేషమే. మఱెవరును నా లోపముఁ దీర్పఁజాలకుండిరి. భాషయందు, భావములందుఁ బూర్వాపరసమన్వయముల, ననుభవముల, సంస్కృతభాగవత విదులకు ననుభవశాలురకుఁ జాలఁ దికమక కల్గుచున్నది.

ఈ జంటకవులచే రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్రభాగవతముఁజూడ పోతనయే యీ యిరురూపముల నా భాగవతలోపములఁ దీర్చెనా యన్నట్లున్నది. నాకుఁ బోతనామాత్యుఁడన్నను భాగవతమన్నను జాలనిష్టము. కాని యందలి సందేహములు మనస్సును గలతఁజెందించెడివి. ఈ శ్రీరామనృసింహమూర్తికవుల శ్రీమదాంధ్రభాగవతము దశమస్కంధ మొక్కటి తక్క మిగిలిన 11 స్కంధములను జూచితి. పోతనభాగవతమందలి పెంపు, తగ్గింపు, మార్పు, వాని ప్రయోజనము దీన స్పష్టమగుచున్నది. సందేహనివృత్తియు నగుచున్నది. అట్టి ఘట్టముల నీ దిగువఁ గొన్నిటి నుదహరించుచుంటిని బుధులు గమనింతురు గాక.

పోతన కర్షకుఁడై చిదానందయోగిచేనైన తారకమంత్రోపదేశమునను, దన సహజపాండిత్యవిశేషమునను సంవత్సరత్రయము క్షీరమును మాత్రము గ్రోలుచుఁ దదేకదీక్షతో భాగవత మాంధ్రీకరించెనందురు. ఈ శ్రీరామనృసింహమూర్తులును ఖ్యాతమగు కర్షకకుటుంబముననే జన్మించి జన్మాంతరసుకృత విశేషమున సహజలబ్ధమగు నాధ్యాత్మికజ్ఞానముఁగల్గి బాల్యప్రభృతి వేదాంతానుభవమునఁ బుటముతీరి సహజ సంస్కరణ, పాండిత్య ప్రతిభలతో నిగూఢ జ్ఞానవిద్యా సవిమర్శనంబునఁ బూర్వార్థ మహత్వము సేకరించి యపరార్థమున నుత్తమగ్రంథరచనమునకుఁ బూని సంవత్సరత్రయమున మహోద్యోగముఁ గుటుంబము నిర్వహించుకొనుచు సవిలాసంబుగ నీ శ్రీమదాంధ్రభాగవతము రచించి ప్రకృతిపరీక్షులఁ దమ యాత్మశక్తిప్రభావము [illegible] ప్రకటింపఁగలిగిరి. ఈ దిగువ నుదహరించు విషయముల నా [illegible] బుధులు గమనింతురు గాక.

శ్లో. నైమిశేఽనిమిషక్షేత్రే, మునయ శ్శౌనకాదయః
సత్రం స్వర్గాయ లోకాయ, సహస్రసమ మాసత॥

గీ. అనిమిషక్షేత్రమగు నైమిశాఖ్యవనిని, శౌనకాదిమునీంద్రులుస్వర్గలోక
సముపలబ్ధికినై ఘనసత్రయాగ, మర్థిఁగావించిరి సహస్రహాయనములు.

శ్రీ- 1స్కం- 1అ- 4ప.

'అనిమిషక్షేత్రమగు నైమిశారణ్యమందు' అనిమూలమునఁ గొలఁదిగనుండ' మధువైరిమందిరంబునుంబోలె మాధవీమన్మథమహితంబై, బ్రహ్మగేహంబునుం బోలె శారదాన్వితంబై, ఇట్లు ముప్పదిరెండు పోలికలఁ బోతనామాత్యభాగవత మున సుదీర్ఘతమవచనము కల్పింపఁబడినది. అట్లే గ్రంథమందంతట నరణ్యాది వర్ణనసమయములఁ గల్పింపఁబడి పాండిత్యప్రకర్ష ను జాటుచున్నది. కాని వేదాంత ఘట్టములఁ దగ్గింపుకానవచ్చుచున్నది. ఏకాదశస్కంధమున శ్రీకృష్ణభగ వానుఁడు పరిపక్వజ్ఞానియగు నుద్ధవునకు బోధించిన యంత్యోపదేశము (నివృత్తి గీత) 20 అధ్యాయములు లేనేలేవు. శిథిలభాగములఁ బూరించినవారును వానిని విడిచిరా? భాగవతమువంటి తత్త్వశాస్త్రముననే వేదాంతఘట్టముల యవసర ములేకుండెనా; ఈ భాగవతము 11వ స్కంధమున సుమారు 800 పద్యములుండఁ బోతనామాత్య భాగవతమున 100 పద్యములు మాత్రమే కనఁబడుచున్నవి. గమనింపుఁడు. పెంపు, తగ్గింపు, మార్పుల ప్రయోజనమును గుర్తింపుఁడు.

శ్లో. సరహస్యో ధనుర్వేదః, సవిసర్గోపసంయమః
అస్త్రగ్రామశ్చ భవతా, శిక్షితో యదనుగ్రహాత్
సవీష భగవాన్ ద్రోణః, ప్రజారూపేణ వర్తతే

మ. సరహస్యంబగు చాపవేదమును నిస్తంద్రప్రయోగోపసం
హారణోపేతమహాస్త్రకోటియు యదీయానుగ్రహ ప్రాప్తిఁ జా
తురిమై నేర్చితో నీవు పూజ్యుఁడగు నాద్రోణుండు పుత్రాకృతిన్
బరఁగెం జూ మనమోలనేఁడిచట నశ్వత్థామనామంబునన్. శ్రీ. 1. 7. 212

మ. పరఁగన్ మా మగవారలందఱును మున్ బాణప్రయోగోప సం
హారణాద్యాయుధవిద్య లన్నియును ద్రోణాచార్యుచే నభ్యసిం
చిరి పుత్రాకృతినున్న ద్రోణుఁడవు నీచిత్తంబులో లేశమున్
గరుణాసంగము లేక శిష్యసుతులన్ ఖండింపఁగాఁ బాడియే. (పోతన)

వ్యాసమహర్షి యర్జుననితో ద్రౌపది చెప్పుచున్నట్లు రచింపఁ బోతన యశ్వ త్థామతో ద్రౌపది మాట్లాడునట్లు మార్పుగ వ్రాయు ప్రయోజన మూహింపుఁడు.

శ్లో. సడచ్ఛ్రకాశే ధవళోదరోదరోஉప్యరుణ్య్రమ స్యాధరశోణశోణిమా
దధ్మాయమానః కరకంజసంపుటే, యథాబ్జషండే కలహంస ఉత్స్వనః॥

చ. ఉదరవశారియైాచు ధవళోదరమైన దరంబు శ్రీధరా
ధరమణిరాగ రక్తిను యుక్తంబయి తత్కమనీయ పాణి తో
యరుహపుటంబునం బరగెనయ త్తఱి శోభిలె నబ్జషండ మం
దరుదుగఁ గూయుచున్న కలహంసవతంసమువోలె లీలమై. శ్రీ. 1. 11. 342

మత్తకోకిల:- అన్యసన్నుతసాహసుండు మురారియొత్తె యదూత్తముల్
ధన్యులై వినఁ బాంచజన్యమురారిఘాతాఖిల జంతు చై
తన్యమున్ భువనైకమాన్యమురదారుణస్వనభీత రా
జన్యమున్ బరిమూర్ఛితాఖిలశత్రుదానవ సైన్యమున్. (పోతన)

ఇట్టి మూలశ్లోకముల గంభీరభావము లాంధ్రీకరింపఁబడక గ్రంథమంతయు వంత్యప్రాసలఁ గేవల శబ్దాడంబరమున నిండియుండు ప్రయోజనమును గమనింపుఁడు.

శ్లో. ఉద్దామభావ పిశునామలవల్గుహాస, వ్రీడావలోకనిహతో మదనోஉపి యాసాం
సంముహ్య చాప మజహాత్ప్రమదోత్తమాస్తా, యస్యేంద్రియం విమథితుం
కుహకై ర్న శేకుః॥

శా. ఏ పూఁబోండ్ల గభీరభావపిశునాత్యహీనోల్ల సద్ధాసల
జ్జోపేతాక్షి విలాసపాతమున మోహాత్రిక్తుఁడై కంతుఁడున్
జాపంబున్ విడనాడి లోఁబడునో యాచంద్రాస్యలుం గృత్రిమ
వ్యాపారంబులఁ గృష్ణుడెందము మథింపంజాలరై రింతయున్. శ్రీ. 1. 11. 367

మత్తకోకిల:- పంచబాణుని నీఱుచేసినభర్గునిం దనువల్లి వం
చించి మూర్ఛిలఁ జేయఁ జాలు విశేషహాస విలోకనో
దంచితాకృతులయ్యుఁ గాంతలు దంభచేష్టల మాధవుం
జంచలింపఁగఁ జేయనేరరు మాయ జాలరై రి బుధోత్తమా! (పోతన)

అందఱిని మోహింపఁజేయు మన్మథుఁడే యాస్త్రీలనుజూచి మోహపరవశత్వమున ధనుస్సును జారవిడిచెనని మూలమునందుండ మన్మథుని జంపినను తుదకు వానికి లోఁబడి పార్వతి కర్ధశరీర మొసఁగినట్టియు జగన్మోహినీ విలాసమునకుఁ జిక్కినట్టియు శివుఁడిట నుదహరింపఁబడుట యెంతవరకు సమంజసమో గమనింపుఁడు. మన్మథుఁడు దహింపఁబడెనుగాని యెవరిచేతను మోహింపఁబడలేదు కదా.

శ్లో. నమంలోకే విఖ్యాతః, పరీక్షిదితి యత్ప్రభుః
గర్భదృష్ట మభిధ్యాయు, న్పరీక్షేత నరేష్విహ॥

గీ. తాను గర్భదృష్టుని నాత్మఁ దలఁచికొనుచు, నిందు నరుల నెల్లరను బరీక్షఁ జేసెఁ
గానఁ దలఁపఁ బరీక్షిత్తునా నితఁడు స, మస్తలోకమునందు విఖ్యాతుఁ డయ్యె.
శ్రీ. 1. 12. 385

క. తనతల్లి కడుపులోపల, మునుసూచిన విభుఁడు విశ్వమున నెల్లఁ గలం
డనుచుఁ బరీక్షింపఁగ జను, లనఘుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డండ్రు మునీంద్రా!
(పోతన)

“తాను గర్భమందుఁజూచిన పురుషుఁడు జన్మించిన పిమ్మట నచటి నరులలో నెవఁడాయని పరీక్షించెను గాన పరీక్షిత్తనిరి.” అని మూలముననుండ విశ్వమంతయు నున్నాఁడని పరీక్షించుటఁ బరీక్షిత్తనిరి, యని పోతనగారనుట అది వీక్షించుటయగుగాని పరీక్షించుటయగునా ?

శ్లో. ఇత్యుక్తో ధర్మరాజేన, తత్సర్వం సమవర్ణయత్
యథానుభూతం క్రమశో, వినా యదుకులక్షయం
నన్వప్రియం దుర్విషహం, నృణాం స్వయ ముపస్థితం
నావేదయ త్సకరుణో, దుఃఖితాన్ ద్రష్టుమక్షమః॥

గీ. అని యుధిష్ఠిరుచే నిట్లడుగఁబడి య, థానుభూతముగాఁగఁ దత్సర్వముఁ గ్రమ
సరణి వర్ణించె యదుకులక్షయముతక్క, వివిధదురితాద్రిభిదురుండు విదురుఁ డంత.

ఆ. సదయహృదయుఁడైన విదురుండు తా దుఃఖి, తాత్ములం గనంగ నక్షముఁడయి
స్వయముపస్థితం బసహ్యమునగు యాద, వులకునైన క్షయముఁ దెలుపఁడయ్యె.
శ్రీ. 1. 13. 400

ఆ. మేలు సెప్పెనేని మేలండ్రు లోకులు, చెట్టయండ్రు కీడు చెప్పెనేని
నంతమీద శూద్రుఁడైనకతంబున, శిష్టమరణ మతఁడు సెప్పఁడయ్యె. (పోతన)

విదురుఁడు మంచివాఁడు దయాళువుకాన బంధునాశనమువిని దుఃఖించు ధర్మజాదులఁజూడఁజాలక అకారణము, అసహ్యమునగు యదుకులక్షయముఁ జెప్పఁజాలక పోయెనని మూలముననుండ యాదవులుశిష్టులనియు బ్రహ్మవేత్తయగు విదురుఁడు శూద్రుఁడగుటఁ జెప్ప లేదనియు ననుట యెట్టిదో గమనింపుఁడు.

శ్లో. మధురాయాం తథావజ్రం, శూరసేనసుతం తతః
ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టి, మగ్నీన పిబ దీశ్వరః॥

గీ. అట్లె మధురాపురంబున నా నృపుండు, శూరసేనకుమారు వజ్రుని నిలిపియు
నేమములరఁ బ్రాజాపత్యనామకేష్టిఁ, జేసి తనయందు నగ్నులఁ జేర్చికొనియె.
శ్రీ. 1. 15. 496

సీ. అనిరుద్ధనందనుఁ డైన వజ్రుని దెచ్చి, మధురఁ బట్టముఁగట్టి క్రమమతఁ బాసి (పోతన)

(రాజ్యాధికారముగల భోజసంతతిలోని) శూరసేనసుతుఁడగు వజ్రుని, అని మూలమున నుండ రాజ్యాధికారములేని యాదవసంతతిలోని అనిరుద్ధపుత్రుఁడగు వజ్రుని, యనుట యెంతవరకు సమంజసము ?

శ్లో. నందంచ మోక్ష్యతి భయా ద్వరుణస్య పాశా
ద్గోపాన్ బిలేషు పిహితాన్మయసూనునాచ॥

ఉ. వారక నందునిన్ వరుణపాశభయార్తి విముక్తుఁ జేసెదున్
శూరతఁ గోపకాళి మయసూనునిచే బిలపాతితంబుకా — శ్రీ. 2. 7. 132

మ. హయసూనుండగు దానవుం డు నిజమాయన్ గోపరాజిన్ గుహా (పోతన)

మయసూనుఁడని మూలముననుండ సరిగాయతిలోనే హయసూనుఁడని ప్రయోగింపఁబడుట గమనింపుఁడు. పక్షాంతరములు, పాఠాంతరములు పెక్కులున్నను మయుఁడు, మయసూనుఁడు మాయకుఁ బ్రసిద్ధులుకాని హయసూనుఁ డెచటను గానరాఁడు.

శ్లో. అథాతః కీర్తయే వంశం, పుణ్యకీర్తేః కురూద్వహ!
స్వాయంభువస్యాపి మనో, ర్హరే రంశాంశజన్మనః॥
ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ, శతరూపాపతే స్సుతౌ
వాసుదేవస్య కలయా, రక్షాయాం జగతస్థితౌ॥

మ. వినుకీర్తించెదఁ బుణ్యకీర్తియును శ్రీశవిష్ణ్వంశసంభూతుఁడున్

గీ. ప్రథితయశుఁడును శతరూపాపతియునైన
యా నృపతికిఁ బ్రియవ్రతోత్తానపాదు
లనెడు పుత్రులు వాసుదేవాంశమునను
జనవమందిరి భువనరక్షణముకొఱకు. — శ్రీ. 4. 8 (ధ్రువ)

క. విను నిఖిలభువనపరిపాలనమునకై చంద్రధరకళాకలితుండై (పోతన)

మనువు విష్ణ్వంశాసంభూతుఁడని మూలమునసుండ నీ శివప్రసక్తి యేలకో తెలియఁబడదు.

శ్లో. దైత్యేయచందనవనే, జాతో౽యం కంటకద్రుమః
[illegible]న్మూలపరశో, ర్విష్ణో రాశ్రాయితో౽ర్భకః
[illegible] దైత్యచందనవనంబునందున్ దురాత్ముండు వా
[illegible] కంటకద్రుమము నొజన్ [illegible]భవంబయ్యెఁ ద

న్మాలోన్మాలకు తారుఁడైన హరికిన్ ప్రబోల్పంగ నాళంబుగా
బాలుం డీతఁడు తోఁచెఁగాదె తనదోర్వంశంబుఖండింపఁగన్. శ్రీ. 7. 5. 173

చ. తనయుఁడుగాఁడు శాత్రవుఁడు దానవభర్తకు వీఁడు దైత్యచం
దనవనమందుఁ గంటకయుతక్షితిజాతము భంగిఁ బుట్టినాఁ
డనవరతంబు రాక్షసకులాంతకుఁ బ్రస్తుతి సేయుచుండు దం
డనమునఁగాని శిక్షలకు డాయఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁ డుద్ధతిన్. (పోతన)

పూర్వార్ధమునన్న యర్థమున్నదికాని ఉత్తరార్ధమునన్న చక్కని యర్థ మేల తొలఁగింపఁబడెనో తెలియకున్నది.

శ్లో. బాలస్యనేహశరణం పితరౌ నృసింహ!, నార్తస్య చాగదముదన్వతిమజ్జతో నౌః
తప్తస్య తత్ప్రతివిధిర్య ఇహాంజసేష్టః, తావత్ప్రభో! తనుభృతాం త్వదుపేక్షితానాం॥

చ. జలనిధిమగ్ననౌకయు రుజాపరిపీడితు నౌషధంబు ని
మ్మలఁ దలితండ్రు లర్భకుని బ్రోచుటకుం బరికింపఁగా నశ
క్తులెకద దేవ! తత్ప్రతివిధుల్ త్వదుపేక్షితులైన దేహధా
రులకును నంతమాత్రమగు రూఢిగఁ ద్రాతవు నీవ యెల్లకున్. శ్రీ. 7. 9. 353

వ. బాలుని దల్లితండ్రులును, రోగిని వైద్యదత్తంబైన యౌషధంబును, సముద్రంబున మునుంగువాని నావయును దక్కొరులు రక్షింపనేరని తెఱంగున (పోతన)

నీచే నుపేక్షింపఁబడినవారికి సాధనములు నిరుపయోగములు. నీవే రక్షకుఁడవు అను మూలమందలి భావమునకు నితరాధారములకు బలమిచ్చుట గమనింపుఁడు.

శ్లో. యావద్భ్రియేతజఠరం, తావత్స్వత్వంహి దేహినామ్
అధికం యోధిమన్యేత, సస్తేనో దండ మర్హతి॥

గీ. ఎంతమాత్రానఁ గుక్షి భరింపఁబడునొ, యంత దేహులకున్ స్వత్వ మౌఁదలంప
నంతకెక్కుడు వాంఛించునాత్మ నెవ్వఁ, డతఁడు పాటచ్చరుండు దండార్హుఁడునగు.
శ్రీ. 7. 14. 503

వ. ఉదరపూరణమాత్రంబు దొంగిలినవాని దండింపక (పోతన)

ఎక్కువ నిల్వచేసికొనుట దొంగతన మనిపించుకొను ననుదానికి పై వాక్యము దొంగతనమునకుఁ బురికొల్పుమాటగా మార్పుఁజెందుట గుర్తింపుఁడు—

ఇఁక మూలవిరుద్ధంబుగ నష్టమస్కంధమునఁ జాలచోట్లఁ గల్పింపఁబడినవి గమనింపుఁడు. గజేంద్రమోక్షణ కథాఘట్టమున "దశలక్షకోటికరిణీనాథుండనై" ఈ సంఖ్యవలని ప్రయోజనము కనబడదు. కరిణీసముదాయముతో ననవచ్చునుగదా.

శ్లో. ఏవం గజేంద్ర ముపవర్ణితనిర్విశేషం, బ్రహ్మాదయో వివిధలింగభిదాభిమానాః
నైతే యదోపససృపు ర్నిఖిలాత్మకత్వాత్, తత్రాఖిలామరమయో హరిరావిరాసీత్।

శా. దంతీంద్రుండిటు నిర్విశేషపరతత్త్వంబున్ బ్రశంసింపఁగా
నంతన్ మూర్తిభిదాభిమానులగు బ్రహ్మాదుల్ ధృతింబూని త
త్ప్రాంతక్షోణికిఁ జేరరైరపుడు విశ్వాత్ముండు విష్ణుండు స
ర్వాంతర్యామి పరాత్పరుండు హరియంశంబావిర్భవించెన్ వెసన్. శ్రీ: 8. 3. 65

విశ్వమయుఁడగు భగవంతుని గజేంద్రుఁడు ప్రార్థింప నా భగవంతుఁడచటనే యావిర్భవించి గజేంద్రు రక్షించెనని మూలమునుండ “అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో నామూల” అని విశ్వమయుఁడగు భగవంతుని మూలనుంచి రప్పింపవలసిన యవసరమును, ఈపద్యపూర్తికే యిష్టదైవమగు శ్రీరామచంద్రప్రభువు గంటము పట్టుకొని వ్రాయవలసినవసరము నేల కల్పింపఁబడినవో తెలియకున్నవి. శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముఁడీవిషయముననే పోతన నాక్షేపించెననియునందురు. ఇంకను నీసందర్భముననే మూలమునలేని “సిరికింజెప్పఁడు” అను పద్యమున “శ్రీకుచోపరి చేలాంచలమైన చక్కవీడఁడు” అను శృంగారవాక్యము, గజేంద్రునిరక్షించి వచ్చునపుడు “బాలా నావెనువెంటను, హేలన్ వినువీధినుండియే తెంచుచు నీ, చేలాంచలమును బట్టుట, కాలోనేమంటినన్ను నంభోజముఖీ!” ఇట్టి భగవంతుని కుశలప్రశ్నలఁ గల్పించుటెంత సమంజసమో గమనింపుఁడు.

వామనునికి బలి దానమొసఁగు సందర్భమున

“ఆదిన్ శ్రీసతికొప్పుపై తనువుపై నంసోత్తరీయంబుపై
పాదాబ్జంబులపైఁ గపోలతటిపైఁ బాలిండ్లపై నూత్న మ
ర్యాదం జెందుకరంబు క్రిందగుట మీఁదై నా కరంబుంట మేల్
గాదే రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే కాయంబు నాపాయమే. (పోతన)
“కమలాకర్షణ నుప్రశస్తము రమాకాంతాకుచోపాస్తమున్
విమలశ్రీకుచశాతచూచుకతటీవిన్యస్తమున్ హస్తమున్. (పోతన)

అని కల్పింపఁబడినది— భగవంతుని హస్తమిట్టి శృంగార విలాసమునకేనా యుపకరించునది, ఇట్టివే పాఠ్యభాగములుగను నిర్ణయించుచుండిరి. ఈనాటి బాల బాలికలకెట్లుపాధ్యాయులు బోధింప ననువుపడునో గమనింపుఁడు.

శ్లో. స్త్రీషు నర్మ వివాహేచ, వృత్త్యర్థే ప్రాణసంకటే

క. పరిణయ వృత్తి స్త్రీజన, పరిహాస ప్రాణభంగ వైశసగతులన్
వర గో విప్రహితార్థము, ధరబొంకుట యది జుగుప్సితముగా దధిపా!
శ్రీ. 8. 19. 506

ఆ. వారిజాక్షులందు వైవాహికములందుఁ, బ్రాణ విత్త మానభంగమందుఁ
జకిత గోకులాగ్రజన్మరక్షణమందు, బొంకవచ్చు నఘము వొంద దధిప!(పోతన)

పై పద్యమున నర్మ, వృత్తి హింసావిషయంబులు లేక విత్త, మానభంగములు ప్రకరణానుచితముగఁ జేర్పఁబడుట గమనింపుఁడు.

శ్లో. దృషం పండితమాన్యజ్ఞ, స్తబ్ధోఽప్యస్మదుపేక్షయా
మచ్ఛాసనాతిగోయస్త్వ, మచిరా ద్భ్రశ్యసే శ్రియః॥

ఉ. పండితమాని వజ్ఞుఁడవు పొల్పడి మమ్ము నుపేక్షఁ జేయుచున్
దండితనంబుఁ గోల్పడిన స్తబ్ధుఁడ విప్పుడు మా నిదేశ మె
క్కుండు నిరాకరించితివి కావున స్వీయపదంబునుండి భ్ర
ష్టుండవు కమ్ము సర్వులును జూచుచునుండ వదాన్యడాంబికా! శ్రీ. 8. 20. 522

ఆ. నీరధారఁబడగ నీక యడ్డంబుగాఁ, గలశరంధ్రమాపఁ గాను దెలిసి
హరియుఁ గావ్యునేత్రమటఁ గుశాగ్రంబున, నడువ నేకనేత్రుఁ డయ్యె నతఁడు.
(పోతన)

మూలమున లేని దీన శుక్రపాత్ర గంభీరత నశించుచున్నది. ఇట్టి వెచట నుండియో గ్రహింపఁబడి ప్రకరణానుచితముగఁ జేర్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో. నాహమాత్మాన మాశాసే,మద్భక్తైః సాధుభిర్వినా
శ్రియంచాత్యంతికీం బ్రహ్మన్, యేషాం గతి రహంపరా॥

గీ. నాకునై నేను గోరనన్నడును మదిని,నీవె దిక్కని యితరమున్ విడిచి నన్ను
గోరికొల్చు మద్భక్తులఁ గొఱకె కాని,సకల సౌభాగ్యలక్ష్ములన్ సంయమీంద్ర!
శ్రీ. 9. 4. 126

ఆ. నాకు మేలుఁ గోర నా భక్తులకె కాని, భక్తజనులకేన పరమగతియు
భక్తుఁ డెందుఁ జనినఁ బఱతెంతు వెనువెంట, గోవు వెంటఁ దగులు కోడె భంగి(పోతన)

ఆవు వెంటఁబడు నాఁబోతు విధముగ భక్తుని కూడ పడుదునను ఉపమానవాక్యము కవికి రుచియని లోకము హితవుఁ జేసికొనునా? ఈ విధమున శ్రీరామ నృసింహ మూర్తుల శ్రీమదాంధ్రభాగవతము, మూలముఁ జూచిన పోతనామాత్య భాగవత మందలి పెంపు, తగ్గింపు, మార్పులు వాని ప్రయోజనము స్పష్టముకాఁగలదు. ఈ కాలమున శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులచే నిట్టి పవిత్రవాణి వెలువడుట నీ యిరువ

జీవ తత్త్వమును ధన్యత్వముఁ జెందినదనవచ్చును. పవిత్రమూర్తులగు నీ శ్రీరామ నృసింహామూర్తికవులకు సర్వేశ్వరుఁ డాయురారోగ్య భాగ్య శేముషీ సంపదలొసంగి యెల్లవేళల సంరక్షించుచు నితోఽధిక సద్గ్రంథరచనకు దోహద మొసర్చి లోక కల్యాణమును జేకూర్చుఁగాక.

వీరవాసరం,
1 అక్టోబరు, 1955.

జి. భోగేశ్వరరావు (భాషాప్రవీణ)
ప్రథమశ్రేణి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు
స్థానికోన్నతపాఠశాల, వీరవాసరం.

అభిప్రాయములు.

మన మాతృభాషయగు ఆంధ్రభాషయందు పూర్వకాలమున భారతము, భాగవతము, రామాయణము మొదలగు ఉత్తమగ్రంథములు మహాకవులచే రచింపఁబడి ఆంధ్రప్రజలను నేటికిని విజ్ఞానధనులనుగాఁ జేయుచున్నవి. నేటి నవీనయుగములో ఆంధ్రయువకవులు అనేకమంది పెక్కు ఖండకావ్యములు వ్రాసి ఆంధ్రభాషామతల్లిని అలంకరించిరి. మహాకావ్యములు వ్రాయు ప్రతిభ జాతిలో క్షీణించినది. ఈయుగములో మహాకావ్యము రచించుటకు పూనుకొని ఆంధ్రజాతి మన్ననలఁబడసినవారు యిప్పటికి శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారొకరే. వీరికితోడు ఇప్పుడు వ్యాస మహర్షి రచిత సంస్కృతభాగవతమును పశ్చిమగోదావరీమండల వాస్తవ్యులు, గద్వాలసంస్థానాస్థాన కవిపుంగవులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, భగవద్భక్తులు నగు 'శ్రీ శ్రీరామనృసింహామూర్తి కవులు' తెనిగించిరి. వీరి భాగవతగ్రంథరత్నమును జూచి తన్మయుఁడనైతిని. పోతనవలె స్వతంత్రించక ప్రతిశ్లోకమునకు సరియగు అనువాదమునకుఁ బూనుకొనుట సంతసము. అనువాదములో కష్టమెంతగలదో మనకుఁ దెలియనిదికాదు. వీరి కవిత్వము సరళము, మధురము. ఇంకను వీ రిట్టిమహాకావ్యముల రచించి రసమయమైన కవిత్వముతో ఆంధ్రమహాజనుల మన్ననలకుఁ బాత్రులగునట్లు సర్వలోకకల్యాణమును జేకూర్చు భగవానుఁడు ఆశీర్వదించుఁగాక.

అమృతలూరు
6—8—55.

శరణు రామస్వామి చౌదరి (చైర్మన్)
గుంటూరుజిల్లా గ్రంథాలయ అథారిటీ మాజీ కార్యదర్శి,
ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్సు సంఘము.

శ్రీరామ నృసింహమూర్తికవుల శ్రీమదాంధ్రభాగవతముఁ జూచితి. అందు వీరికిఁ గల పాండిత్యప్రకర్షయు ననన్యసామాన్యమగు నాధ్యాత్మికానుభవమును ద్యోతక మగుచున్నవి. మూలానుసరణముగ నుండుట, మక్కికిమక్కిగగాక తెలుఁగు నుడికారమునకు భంగపాటులేని చక్కనిభాష కలిగియుండుట, సలక్షణముగ లక్ష్య గ్రంథముగనుండుట, ఏపద్యమున కాపద్యమే సంపూర్ణార్థబోధకముగనుండుట, దురభిమానపూర్వక పద్యములఁ జొప్పింపకుండుట, తిక్కనశైలివలె పదమధ్య యతులు, వచనరూపకపద్యములుఁ గలిగియుండుట, భాషాడంబరమున భావలోపములఁ గప్పిపుచ్చకుండుట, యసభ్యశృంగారవర్ణనలు గలచోట్లు లేకుండుట మొదలగు మంచివిషయములెన్నేని కన్పించుచున్నవి. ఇట్టి పవిత్రవాణి వెలువడు పుణ్యమూర్తులగు శ్రీరామనృసింహమూర్తులకు భగవంతుఁ డాయురారోగ్య భాగ్యములఁ జేకూర్చి పవిత్ర గ్రంథరచనకితోఁడధికోత్సాహము నొసంగుఁగాక.

విద్వాన్, కె. శ్రీరామమూర్తి.

'శ్రీమదాంధ్రభాగవతము' దీనిని గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులు 'శ్రీరామ నృసింహమూర్తికవులు' గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇత్రంకి నరసింహమూర్తులను జంటకవులు రచించి ప్రకటించియున్నారు. అందు మొదటి మూఁడు స్కంధములు గల ప్రథమసంపుటముఁ జూచితి. పోతన భాగవతము విఖ్యాతమగుచుండ మఱియొకరెవ్వరును భాగవత మాంధ్రీకరింపఁబూనుకొనుటకు భయపడుచుండువారు. ఇప్పుడట్టి భయమువిడిచి తత్ప్రయత్నమునం దుత్సాహసాహసములు చూపుచుండుట మిక్కిలి ముదావహము. ఈ భాగవతానువాదమెట్లున్నదో విద్వాన్, కె. శ్రీరామమూర్తి గారు వ్రాసిన సమీక్ష వీక్షించినఁ దెలియకమానదు. మఱల నేనిట వ్రాయుట పునరుక్తియేయగును. 'అనగననగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు' అనునట్లె సర్వమునకుఁ గాలమే ప్రమాణమై సమీచీనతఁ గల్గించునని నా నిశ్చయము.

ఈ యిద్దఱు కవులును దాయభాగములేని సోదరులవలెనుండి సర్వవిషయములొకరినొకరు సంప్రతించుకొనుచుఁ దమకుఁ దెలియనిసంగతుల నితరులనడిగి తెలిసికొనుచు సంస్కృతప్రతులలోనుండు పాఠభేదములు కనిపెట్టి యేదియుక్తమో దానిని గ్రహించుచు నిట్లే సద్గ్రంథరచనఁ గావించి యతిలోకఖ్యాతిఁ గాంతురుగాక యని కోరుచు వారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యము లొసంగుంగాకయని పరమేశ్వరునిఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవరము,
27—3—1955.

కవిసార్వభౌమ,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థానకవి.

కావ్యము లిరుతెఱంగులు. ఖండకావ్యములు, మహాకావ్యములు. చిన్న కావ్యములు చెలువము పెద్దవానికిలేదు. పెద్దకావ్యముల గాంభీర్యము చిన్నవానికి రాదు. చిన్నలకు ముద్దులు, పెద్దలకు నమస్కారములు. ఇది లోక మర్యాద. బృహత్కావ్యనిర్మాణమునకు నిరుపమానదీక్షయు, నిరంతర పరిశ్రమయు, నోపికయు నవసరములు. కావ్యరచనమునకుఁ దపోనిష్ఠ ఆవశ్యకము. అందునను భాగవతము వంటి మహాకావ్యనిర్మాణము అంతింతల కొనసాగునదికాదు. ఆధునిక యుగము వారి అభిరుచి ఖండకావ్యముల కేగాని మహాకావ్యరచన కనుకూలమయినదికాదు. ఇట్టివేళలో నీ జంటకవు లిమ్మహాకావ్యము వ్రాయఁబూనుట సాహసమే. అయినను పరమభాగవతులకు సాధ్యముకాని కార్యమేది? మహాకావ్యనిర్మాణమున వీరు విజయశీలురుగావుట అస్మదాదుల కానందదాయకము. గ్రంథకర్త లిరువురు సోదరులు కారు కాని కవిసోదరులు. ఏకవంశీయులు కారుకాని ఏకకులజులు. బంధుమిత్రులు. మీఁదుమిక్కిలి మేలిమిత్రులు. నెయ్యమునకు వియ్యమునకు సమత వలయుననుట వీరియెడ సార్థకమైనది. గద్వాలసంస్థానాస్థానకవుల పాండిత్య కవితాప్రతిభలఁగూర్చి ప్రసంగించుట అనవసరమేకాదు,అధికప్రసంగము. వీ రిరువురు సరసకవితాసంపన్నులు, శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, ఉపాధ్యాయశేఖరులు, ఉత్సాహపూరితులు. వీరి భాగవత మహాకావ్య మిక్కాలమున ప్రచురించుట విశ్వశ్రేయమును గోరికాని అన్యాపేక్షవలనఁగాదు. 'బమ్మెరవారి కమ్మనికావ్యము కలదుకదా! ఇది యేల' అని కొందఱనవచ్చును. కాని పోతనామాత్యుని భాగవతము మూలమును మన్నింపమి లోక మెఱిఁగినదేకదా. ముఖ్యముగ మూలానుసారిగావుట వీరి కావ్యవైశిష్ట్యము. సరసము మధురము నగు నీ మహాకావ్యము, చిరప్రసిద్ధిని వీరికిఁ జేకూర్చి జగత్కల్యాణకారకమగుననుటలో నాకు సందియములేదు. శ్రీ దేవకీనందనుఁడు వీరికి చిరాయురున్నతినొసంగి సారస్వతసేవ వీరిచే నినుమిక్కిలిగ గావింపఁజేయుఁగాక.

ఏలూరు,
30—5—1955

అద్దేపల్లి నాగగోపాలరావు, విద్వాన్, బి.ఎ; బి.యల్.
మెంబరు, పి. ఇ. ఎన్.

మీరు దయతో పంపిన మీ భాగవత ప్రథమసంపుటమందినది. కృతజ్ఞత. గ్రంథ మామూలాగ్రముగ గాకున్నను అచ్చటచ్చట కొన్నిభాగములు చదివితిని. మీ పరిశ్రమకెంతో సంతసించితిని. మీ పూన్కి నాకు ఆశ్చర్యము కల్గించినది.

విజయవాడ,
27—6—1955.

పింగళి లక్ష్మీకాంతం, ఎమ్. ఎ.
లిటరరీ ఎడ్వైజర్, ఆలిండియా రేడియో, విజయవాడ.

హృదయపూర్వక నమస్సులు,

తమరుపంపిన తమ భాగవత ప్రథమసంపుట మందినది. చదివి యానందించితి. కవులకు కళాకారులకు దేశములో నేమాత్రము ఆదరణలేక క్రుంగి కృశించుచున్న ఈకాలములో గురుతరమైన బాధ్యతను తలపెట్టి సమర్థతతో నిర్వహించుచున్న తమకు నా జోహారులు. ఆంధ్రప్రజానీకం తమకు జాల ఋణపడియున్నది. భాషాసరస్వతికిఁ దమభాగవతమొక ప్రత్యేక అలంకరణము. భగవంతుఁడు తమకు సదా అభ్యుదయమును జేకూర్చుఁగాక.

త్యాగరాయనగర్,
మద్రాసు 17
10—5—1955.

నమస్సులతో భవదీయుఁడు,
చిత్తూరి వి. నాగయ్య.

కోమల వాగ్విలాసములఁగోటివరా లెగఁబోయుచున్న శ్రీ
రామనృసింహమూర్తులు చిరస్మరణీయులు విశ్వకావ్య గీ
తామృతసారసంస్కృతి సమన్విత భాగవతంబు వ్యాసవా
ణీమణి మొక్కవోనికరణిన్ రచియించిరి తెన్గుబాసలోన్.

కవితాసంస్థానము
తాడేపల్లిగూడెం,
9—3—1955.

వే దాం త క వి,
(ఆంధ్ర బెర్నార్డుషా)

ఉత్పలమాలిక:

మూర్తులమూవురందు నొక,మూర్తిగనుండెడు విష్ణుమూర్తి తా
మూర్తులఁగొన్నిటిన్ సరఁగ,నున్న ధరించి సముద్ధరించె లో
కార్తుల; నిప్డు తానయయి, యాంధ్రభువిన్ జనియించి లోకులన్
బూర్తిగ భక్తితత్పరతఁ, బొందునటుల్ నలుపంగనెంచి యీ
మూర్తుల రెంటి నొక్కటను, మోదముతో ధరియించి లోక స
ద్వర్తనఁగూర్చ స్వీయకథ, భాగవతంబనుపేర మీఱు మే
లూర్మ్యర్తమునన్ రచించుటకుఁ, బూనెనొకో యనఁ దెల్గుబాసలోఁ
గీర్తినిగాంచునట్టులు లిఖించిరి రామనృసింహమూర్తులున్.

జి. భోగేశ్వరరావు, (భాషాప్రవీణ)

ఉత్పలమాలిక:

బమ్మెరపోతరాజకృత భాగవతంబు జగద్ధితార్థమై
యిమ్మహి రాగతాళలయహిండిమమై నటియించుచుండఁగాఁ
గ్రిమ్మఱ మూర్తిసత్కవులు వ్రాసిరి భాగవతంబుఁ దెల్గులో
అమ్మకచెల్ల! పూర్వకృతమైన యఖండతపఃఫలాప్తిచే.........

శ్రీ విక్రమవిలాసము,
త ణు కు,
20—3—1955.

విద్వాన్, పండిత
పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు,
(జయపుర సంస్థానాస్థానకవి)

శ్రీ రామ నృసింహ గ్రంథ రత్నమాల

మహారాజపోషకులు.

శ్రీ మద్దాల రామకృష్ణమ్మనాయుడుగారు	భూస్వాములు	వీరవాసరం
,, పచ్చిగోళ్ల అచ్యుతరామయ్యగారు	,,	,,
,, గ్రంధి వెంకటార్రావుగారు	,,	,,
,, వేగేశన సూరపరాజుగారు	,,	శివదేవునిచిక్కాల
,, వడ్డె రంగయ్యనాయుడుగారు	,,	,,
,, కట్రెడ్డి కుసుమేశ్వరరావుగారు	,,	పెదకాపవరము
,, యర్రా మన్యాలుగారు	,,	ఉప్పులూరు
,, యర్రా శేషయ్యగారు	,,	,,
,, యర్రా సూర్యారావుగారు	,,	,,
,, యర్రా చంద్రరావుగారు	,,	,,
,, యర్రా కేశవరావుగారు	,,	,,
,, యర్రా మాణిక్యంగారు (శ్రీరాములుగారికు॥)	,,	,,
,, మద్దుకూరిసీతారామస్వామిగారు(సీతారామాంజనేయరైస్‌మిల్లు) ప్రొప్రయిటరు.		నవాబుపాలెం
,, నూకల స్వామినాయుడుగారు	వర్తకులు	తాడేపల్లిగూడెము
,, రావూరి అప్పారావుగారు	,,	,,
,, పసల సూర్యచంద్రరావుగారు	కళారాధకులు	,,
,, తిరుమలశెట్టి సూర్యనారాయణగారు	భూస్వాములు	విప్పఱ్ఱు
,, జవ్వాది లక్ష్మయ్యనాయుడుగారు ఎమ్. ఎల్. ఎ,	కవికులాలంకారులు,	పెనుగొండ
,, గన్నాబత్తుల రంగారావుగారు	భూస్వాములు	భీమవరం
,, చెన్నంశెట్టి ఆదినారాయణమూర్తిగారు,	పంచాయితీబోర్డుప్రశిడెంటు,	ఉండి
,, యర్రా సత్యనారాయణగారు (చిన శేషయ్యగారి కుమాళ్లు)		ఉండి
,, వి. సత్యనారాయణగారు		
,, వర్ధినీడి చిట్టబ్బాయిగారు	భూస్వాములు	పూళ్ళ
,, వర్ధినీడి కృష్ణమూర్తిగారు బి. యె.	,,	,,
,, కళ్ళి వెంకటేశ్వరరావుగారు బి.యె.,బి.యల్.,	,,	,,
,, కళ్ళి రాజారావుగారు బి. కాం.	,,	,,
,, పెరవలి అప్పారావుగారు బి.యె.,బి.యల్.,	,,	,,
,, యర్రా పార్థసారథిగారు బి. యె.	,,	,,

శ్రీ మదాంధ్ర భాగవతము

(సప్తమ, అష్టమ, నవమ స్కంధములు)

సప్తమ స్కంధము

క థా సం గ్ర హ ము

ప్ర హ్లా ద చ రి త్ర.

భగవంతుఁడు సర్వసముఁడుకదా! సర్వసమర్థుఁడగునాతనికి రాక్షసులవలన భయముకాని సంపూర్ణకాముఁడగుట దేవతలవలనలాభముకాని లేదుకదా! మ రేల దేవతలకొఱకై రాక్షసులను వెదకి వెదకి చంపె నని పరీక్షిన్మహారాజు తనకుఁ గల్గిన సందియంబు శుకమహర్షి నడుగ నాతం డిట్లు చెప్పె.

రాజా! భగవంతుఁడు గుణముల కతీతుఁడు, సత్త్వరజస్తమంబులు ప్రకృతిగుణంబులు, అవి యొక్కొక్కప్పుడు వృద్ధిక్షయముల నొందుచుండును, వాత, పిత్త, శ్లేష్మముల నే దేనొక గుణప్రకోపమున దేహమునకు నష్టము వాటిల్లినప్పుడు దానిని సరిజూచుకొనునవసరము జీవునకు గలుగునట్లు రజస్తమంబుల (రాక్షసుల) ప్రకోపంబునఁ బ్రకృతికి హాని కలుగునప్పుడు సత్త్వగుణప్రభావంబున (దేవతలవలన) భగవంతుఁడును దాని సరిజూచుకొనవలసియుండును. ఈ యర్థమునే ధర్మజుఁడు రాజసూయయాగమున దుర్మార్గుఁడగు శిశుపాలుఁడు శ్రీకృష్ణునిచే నిహతుఁడై తేజోరూపమున శ్రీకృష్ణునందుఁజొచ్చుట కాశ్చర్యపడి దుష్టుఁ డెట్లు భగవంతుఁ జేరం గల్గె నని ప్రశ్నింప నారదుఁ డీ కథ చెప్పందొడంగె.

ఏ గుణంబుచేతనైన భగవంతునియందు మనస్సు లగ్నమైన భగవంతుఁ జేరనగును. వేనుఁడు భగవత్సంబంధి కాకుండుట నరకకూపమునఁ బడె. కామమున గోపికలు, భయమునఁ గంసుఁడు, వైరమున శిశుపాలాదులు, సంబంధంబున వృష్ణులు, ప్రేమచే మీరు, భక్తిచే మేము భగవంతుఁ జేరుచుంటిమికదా! ఈ శిశుపాల దంతవక్త్రులును భగవత్సన్నిధానమున నుండువారలయ్యు, శాపంబున నిట్లు జనించి వైరానుబంధంబున శ్రీహరిఁ జేరికొనిరి. ఆఱుకక్ష్యలు దాటినను నేడవకక్ష్య నీ యహంకార, మమకారములను జయవిజయుల యట కాయింపు నుండకపోదు. అచ్చటనే ప్రమాదము, పతనావస్థ తటస్థించుచున్నది. సనకసనందనాదులు బాలురవలె వైకుంఠమున కరిగి ఆఱుకక్ష్యలు దాటి యేడవకక్ష్య నీ జయవిజయులచే నటకాయించఁబడి కోపోద్రిక్తులైరి. ద్వారపాలు గడ్డ కూడనిమహర్షుల నడ్డుటచే జయవిజయులును, వైకుంఠంబునను నహంకారయుతులగుట సనకసనందనాదులును, ఇట్టి ప్రదేశమునకు యజమానియగుట భగవంతుఁడును మర్త్యోపాధిఁబొందవలసి వచ్చెను. అందువలన నొకపుట్టువున జయవిజయులు, హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులుగను, సనకసనందనాదులు ప్రహ్లాద అనుహ్లాదాదులుగను, భగవంతుఁడు, యజ్ఞవరాహ నృసింహామూర్తులుగను జనించిరి. మఱి

యొక్క పుట్టువున, జయవిజయులు రావణకుంభకర్ణులుగను, సనకాదులు విభీషణాదులుగను, భగవంతుఁడు శ్రీరామచంద్రుఁడుగను జనించె. ఇప్పుడా జయవిజయులే శిశుపాల దంతవక్త్రులుగను, సనకాదులే అక్రూరాదులుగను, భగవంతుఁడే శ్రీకృష్ణుడుగను జనించె. ప్రథమమున హిరణ్యాక్షుని హరి సూకరాకారంబున నిర్జించె. దానికి హిరణ్యకశిపుఁడు రోషవిషాదములు పెనగొన హిరణ్యాక్షుని భార్యాపుత్రులను (కుటుంబమును) ఓదార్చి చావులేకుండునట్లుగను, అస్వతంత్రత యెఱుఁగకుండు నట్లుగను, దైవమనియొకఁడు తనపైనుండనట్లుగను గోరి ఘోరతపంబున నట్టి ప్రభావము సంపాదించె. ఇఁక తాను స్థిరుఁడననియు, తనపైన వేఱుదైవము లేఁడనియు, తానే సమర్థుఁడననియుఁ దలంచి సోదరుని జంపిన పగఁదీర్చుకొనుటకుఁ దాను విరోధులుగ భావించువారినెల్ల హతమొనర్చుచుండెను.

హిరణ్యకశిపుఁడు గర్భవతియగు తనభార్యలీలావతిని నాశ్రమంబునవీడి తపస్సుఁజేయుచుండ నింద్రుఁడు వీనికి జనించుపుత్రుఁ డింతకంటెఘాతుకుఁడౌనని యామెనుగాని జనించుపుత్రునిగాని సంహరింపవలె నని లీలావతిని గొంపోవుచుండ నారదుఁ డడ్డుపడి తనయాశ్రమమునకుఁ దీసికొనిపోయి గర్భస్థశిశువునకు భగవన్మహిమతోఁగూడిన జ్ఞానోపదేశముఁ జేసెను. ఆ శిశువున కుపాధితోపాటు జ్ఞానమును నభివృద్ధి కాఁదొడంగెను. అట్టిబాలుని హిరణ్యకశిపుఁడు శుక్రపుత్రులగు చండామార్కులయొద్ద మఱికొందఱ బాలురతోపాటు చదివించెను. ప్రహ్లాదుఁడు గురువులు తన కుపదేశించు త్రివర్గము అజ్ఞానముల కుపకరించునదగుట తన కహితముగనున్నను నుదాసీనభావమున మెలఁగుచుండెను. తండ్రి తనవిద్యఁ బరీక్షించుటకుఁ బిలిపించెను. తాను దనకు దృఢముగఁ దోఁచుచున్నది చెప్పెను. హిరణ్యకశిపుఁడు కోపించి నన్ను మెచ్చుకొనుటకాని నాశత్రువుల దునుము సంకల్పముకాని లేక నాకంటె నెవఁడో మఱియొకదైవ మున్నాఁడని పలవించి నన్ను న్యూనతపఱచుచుంటివి. సరిదిద్దుకొను మని యదలించి బెదరించి యుపాయచతుష్టయ ముపయోగించి చూచెను. గడువొసంగెను. ఎక్కడచెప్పిన నెప్పుడుచెప్పిన నెవరితోఁజెప్పిన నేమిచేసిన ప్రహ్లాదుఁడు తన విశ్వాసమునుండి మఱలలేదు. పైగా తండ్రి పొరబడుచుండెనని తలంచి భగవంతుఁడు లేనిస్థలము లేనేలేదు. అతండు సర్వశక్తిసంపన్నుఁడు. తండ్రీ! వానిని ధిక్కరించుటకు మన కేమిశక్తి కలదు? మనము కించిత్ జ్ఞులము, పొరబడుచున్నామని ముద్దులొలుకు తొక్కుపలుకుల దృఢముగఁ బలుకుచుండెను. అనేకవిధముల తండ్రి తనపెద్దతనముచే బాధించుచు బెదరించెను. ప్రహ్లాదుఁడు చలించలేదు. ఏమిచేసినను భయపడలేదు. బాధ నొందలేదు. 'ఎక్కడరాదేవుఁడు?' 'అంతట' 'ఈ స్తంభమున?' 'ఊఁ'. 'చూపించు' స్తంభమునుగొట్టెను. అందు దన వరముల కతీతమగు రూపము, అదే నరసింహమూర్తి. అదివానిని సంహరించి ప్రహ్లాదుఁ గాపాడెను. 'ప్రహ్లాదా! వరము గోరుకొనుము.' 'కోరికలేకుండుటయే నాకువరము'. 'శభాష్!'

ప్రహ్లాదుఁ డొకపారి కావేరీతీరమున సహ్యపర్వతతటంబున నజగరవ్రతనిష్ఠ నుండు నొకయోగిం గాంచెను. అతఁడు నాకు కొండచిలువ తేనెటీఁగ గురువులు. తేనెటీఁగ యాతన, కొండచిలువ సహనముఁ జూచి యిట్టి యజగరవ్రతమున నుంటి నని చెప్పెను. ప్రహ్లాదుఁడిట్లు కొంతకాలము రాజ్యపాలనముఁ గావించి భక్తియోగమున నిమగ్నుండాయెను.

అష్టమ స్కంధము

గ జేం ద్ర మో క్ష ము.

చతుర్థమనువగు తామసుని మన్వంతరమునఁ గేతు, వృష, నర, ఖ్యాతాదులతనిపుత్రు లుపమనువులు. సత్యక, హరివీర, సంజ్ఞలు వేల్పులు, త్రిశిఖుఁడనువాఁ డింద్రుఁడు. జ్యోతి ర్వ్యోమముఖ్యులు మునులు. హరిమేధుఁడనువానికి హరిణియందు భగవదవతారంబుగ హరి జన్మించె. ఇట్టి కాలంబున ద్రవిళాధీశుండగు నింద్రద్యుమ్నుఁడను పుణ్యాత్ముఁ డొక శైలాగ్రంబున భగవద్ధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠుండై మౌనవ్రతంబున నుండ నగస్త్యమహాముని యట కరుదెంచె. అట్టి యగస్త్యమహర్షిం గాంచి యతఁడు వ్రతనిష్ఠామదాంధత నతని నాదరింపక పూజింపక మిన్నకుండె. దాని కలిగి యగస్త్యుఁడు రాజా! మదాంధుఁడ వగుట మదపుటేనుఁగువై జనింతువని పలికెను. ఆ మదకారణంబున నింద్రద్యుమ్నుండు మదగజేంద్రుండై జనించెను. తత్సంబంధులును మదయుతు లగుటఁ గరిణులుగ జనించిరి.

క్షీరసముద్రంబునఁ ద్రికూటంబను నొకపర్వతము కలదు. అది యొకయోజనము పొడవును నంతియ విస్తృతంబును గలిగి రజితము, లోహము, బంగారములతోఁ గూడిన మూఁడుశృంగములు గల్గి విరాజిల్లుచుండెను. అందనేకవృక్షలతాగుల్మసముదయంబులును, సెలయేటి మొత్తములును, దివ్యవిమానములఁ జరించుకిన్నరచయంబును, క్రీడానుకూలంబులగు గిరికందరంబులును, వివిధమృగపక్షిసంకులంబులగు ప్రదేశంబులు నగాధంబులగు సరోవరంబులును గల్గి శోభిల్లుచుండెను. అం దింద్రద్యుమ్నుఁడు మదకరీంద్రముగఁ దత్సంబంధులు కరిణులుగ విహరించుచు నొకనాఁడు పిపాసాయత్తచిత్తంబునఁ దెన్నుతప్పి యొక కాసారంబుఁ జేరె. అందు తోడి కరిణులతో దిగి జలంబుఁ గొని జలక్రీడఁ గావించుచుండె. అంతఁ బూర్వంబున నగస్త్యునిచే నింద్రద్యుమ్నుఁడువలె దేవలశాపతప్తుండైన హూహూనామగంధర్వుఁడు మకరంబై యాసరోవరంబున నుండి యిగ్గజేంద్రుని హుంకరించి పట్టుకొని జలములు తననివాసస్థానమగుట స్థానబలమున నగ్గజేంద్రు శిథిలీకృత ధైర్యసారుం గావించె. ఇట్లా నీరాటవనాటములకుఁ బెక్కేండ్లు పోరు ఘోరంబుగ సాగె.

గజేంద్రుఁడు విగతాహంకారదంభుఁడై పూర్వజన్మస్మృతిఁ దనప్రయత్నంబునం దవిశ్వాసుండై భగవంతుఁడె తనయాపదఁ దొలఁగించి రక్షింపఁగలవాఁ డని విశ్వసించి యిట్లు స్తుతించె. ఎవనియం దెవ్వనినుండి యెవనిచేత నీజగము పుట్టి పెరిగి అయించుచున్నదో, ఎవనివలన దేహాదికప్రపంచమెల్లఁ జిదాత్మకంబై ప్రకాశించుచున్నదో, ఎవఁడీలోకములఁ గూర్మావయవంబులుంబోలె నొక్కొక్కపరి బహిర్వ్యాప్తముఁ గావించుచు మఱల సంపిహితముఁ గావించుచుండునో, ఎవఁడు కాలగతి లోకంబులు లోకస్థులు, లోకపాలురు నొక్కమొగి లయంబుఁగాఁగ దుస్తరమగు తమంబున కావల ప్రకాశించునో, ఎవనిపదము దేవతలు మునులు నెఱుంగఁజాలరో, ఎవఁడు నామ, రూప, క్రియా, గుణంబులులేక తుదకన్నియుఁ దానగునో, ఎవనిమాయచే హతబుద్ధినై నన్ను నే నెఱుంగకపోతినో అట్టి నిర్వికార, నిరంజన, నిర్వికల్ప, తేజోమూర్తిని, సర్వవ్యాపకు, ననంతు, నాదిమధ్యాంతరహితు నాశ్రయింతునని యిట్లు నిర్విశేషపరతత్త్వంబును ధ్యానింప మూర్తిభిదాభిమానులగుటఁ దత్ప్రాంతమునకు బ్రహ్మాదులును జేరరైరి.

అంత విశ్వాత్ముఁడు, విష్ణుఁడు, సర్వాంతర్యామి, పరాత్పరుఁడు, తత్కాలభగవదవతారము నగు శ్రీహరి తత్క్షణము యచటనె యావిర్భవించె. ఛందోమయోద్భట పక్షిప్రవరోహ్యమానుఁడయి కాలచక్రంబు హస్తంబునఁ దోప మింట శ్రీహరి పొడసూపఁ గాంచి గజేంద్రుఁడు "ఆపదుద్ధారకా! అనాథరక్షకా! దీనబాంధవా! పాహి, పాహి" అని దుర్బలుండై దీనముగ నెట్టకేల కని తదేకధ్యానంబున నేత్రముల నానందబాష్పములు స్రవింప నట్టె చూచుచుండె. శ్రీహరి తత్క్షణము అవక్రంబగు చక్రంబున నక్రంబును దునిమి గజేంద్రు బంధవిముక్తుఁ గావించె. నక్రమును శాపమోచనంబుఁగాఁగ పూర్వరూపంబున హూహూనామగంధర్వుఁడై హరిని ధ్యానించుచు గంధర్వలోకంబునకుఁ జనె. ప్రభువులకు, మనువులకు, దేవతలకును స్వాధీనముఁగాని యిట్టి కృత్యము తత్కాల భగవదవతారమగు హరి తత్క్షణము యచటనె యావిర్భవించి కావించి గజేంద్రు నిమిరి భయంబుడిపి యదృశ్యుం డయ్యె. గజేంద్రుఁడును వీతభయుండై మదమాత్సర్యాదులకు మనంబున దావీయక మదగజత్వముఁ బాసి భగవద్ధ్యానంబున ముక్తిఁ గాంచె.

క్షీరసాగర మథనము

(లేక)

కూర్మావతార చరిత్రము.

ఆఱవమనువగు చాక్షుషునిమన్వంతరమున పూరుఃపురుషసుద్యుమ్నాదు లతనిపుత్రులుపమనువులు. మంత్రద్యుమాఖ్యుఁడింద్రుండు. ఆప్యాదికగణ మమర్త్యులు, హవిష్మద్వీరకాదిఘనులుమునులు. వై రాజునకు సంభూతికి భగవదవతారముగ నజితుండు జన్మించె. ఇట్టి కాలంబున దుర్వాసుశాపంబున నింద్రుఁడు సంపదఁ గోల్పోయి పదభ్రష్టుండై దేవసహితుండై వేల్పుపెద్దయగు విధాతం గాంచి తనవృత్తాంతము నివేదించె. అంత వేల్పుపెద్ద సురసమేతుండై నియతుండై వైదికవచనంబుల భగవంతుని స్తుతించె. అంత పరమేష్ఠియందుఁ గరుణించి దయాగరిష్ఠుండగు విశ్వగర్భుఁ డావిర్భవించె. సహస్రసూర్యసంకాశుండగు నా దివ్యతేజోమూర్తిని గానలేక దేవతలును దికమకఁజెందిరి. భగవంతుఁడు వేల్పుపెద్దం గాంచి "ఓయీ విరించీ! క్షీరసముద్రంబున సర్వదివ్యౌషధులు వైచి మందరపర్వతంబు కవ్వముగా వాసుకి త్రాడుగ మథించి యమృతము సంపాదింపుఁడు. అమృతముఁ ద్రావినజంతు వమరత్వముఁజెందు. దీనికి రాక్షససహాయంబును గావలయు. ఎప్పుడు తనకు బలము కలుగు నంతదనుక రిపులకును తాను "మూషికమునకుఁ బాము పొంచియున్నకరణిఁ బొంచియున్నను దోషంబులేదు. అమృతోత్పత్తికిముందు విషము జనించు, భయపడి నిరుత్సాహముఁ జెందఁజనదు. వస్తువులయందుఁ గామరోషంబులఁ బూనఁదగదు" అని యాదేశించి హరి యంతర్ధానముఁ జెందె. అంత సురపతి దేవసహితుఁడై యసురపతియగు బలిసార్వభౌముని సేవించుచు వానిమైత్రి సంపాదించె. దానవముఖ్యులఁ బుండరీకాక్షు ననుమతిని వశీకృతులఁ గావించుకొని యమృతజలధిమథన ప్రారంభకథనముఁ దెలియఁజెప్పె.

అంత సురాసురు లమృతోత్పాదన ప్రయత్నంబున నుత్సాహవంతులై మందరము కష్టసాధ్యం బగుఁ [illegible] తెచ్చి సముద్రంబున వేయన మోయలేకఁ బడవైచిరి. అం దహంకారభూయిష్ఠులగు దానవులు [illegible] క్రిందంబడి చెడిరి. నిరుత్సాహంబున దేవదానవులు కుందుచుండ భగవంతుఁడు [illegible] మందరంబిడి సముద్రంబునఁ బాఱవైచి యదృశ్యుండయ్యె. అంత దేవదానవులు [illegible] మొదలి పలికి యజ్ఞహవిర్భాగ మాతని కిచ్చుటకును నతఁడు తరిత్రాడుగ నుండుటకును [illegible] పాలకడలిఁ ద్రచ్చ నారంభించిరి. దేవతలు వాసుకితలలు పట్ట దానవులు పుచ్ఛంబుఁ

బట్టి నిరాకరించిరి. అంత దైవప్రేరణంబున దేవతలే పుచ్ఛంబును దానవులే వాసుకితలలునుబట్టిరి. త్రచ్చుసమయంబున వాసుకి ఫణాగ్రములనుండి బయలువెడలువిషంబునఁ గొందఱు దానవులు మడియఁ దొడంగిరి. అంత మందరంబును నిరాధారంబగుట సముద్రంబున మునింగె. దేవప్రార్థనచే భగవంతుఁడు కూర్మంబై మందరం బుద్ధరించి మరలఁద్రచ్చునవకాశంబుఁ గల్గించె. ఇట్లు దేవదానవ సమాకర్షితం బగు మందరము కఠోరపృష్ఠంబుగల కూర్మమునకు వీపుతీటఁ దీర్చునదిగనయ్యె. ఇంతలో జలధినుండి హాలాహలం బుద్భవించె. దాని దొలఁగించు నుపాయంబుఁ గానక పరమశివుదరిఁజేరి ప్రార్థించిరి. భవుండును భవానీప్రేరణంబున విషభక్షణంబున కియ్యకొని విషము దోసిట గ్రహించి కుక్షింగల జగంబులకుఁ బ్రమాదంబువాటిల్లకుండ కంఠమున నిల్పె, అది మహేశు కంఠము నలుపుఁజేసె, కంఠము నలుపెక్కినను నదియు పరోపకారచిహ్నముగా నా నీలకంఠునకు కంఠాభరణభూషణం బయ్యె. దోసిట హరుఁడు విషముఁద్రాగుసమయమునఁ బడినబిందువుల సర్పవృశ్చికాదులు గ్రహించి విషకీట కంబులయ్యె, మఱియుంద్రచ్చఁ గామధేను వుద్భవిల్లె, హవిర్భాగంబులకొఱకా సురభిని దేవర్షులు గ్రహించిరి. అంత నుచ్చైశ్శ్రవంబను నశ్వంబు జనింప నద్దాని హరిప్రేరణంబున నింద్రుఁడు గైకొనకున్న బలి కైకొనియె, అంత నాల్గుదంతములతో నైరావతంబను తెల్లయేనుఁగును, పిదప కల్పవృక్షంబు, ననంతర మప్సరోజనంబును, పిమ్మట సుధాకరుండును, నటుపై లక్ష్మియు జనించె. అట్టిలక్ష్మీదేవింగని యామె కటాక్ష మెవరియందుఁ బ్రసరించునో యని దేవదానవాది సమస్తప్రముఖ జీవజాలంబును నువ్విళ్లూరుచుండె. అంతవారలఁ గాంచి లక్ష్మి తపశ్శాలియుఁ గ్రోధంబును, జ్ఞానియు సంగంబును, ప్రభావసంపన్నుండును గామవికారంబును, ద్రోయఁజాలకయుండిరన్న నితరాశ్రయులఁ దడవనేల యని మానసంబున నవ్వారల నిరసించి, ధర్మమున్న భూతమైత్రి సున్న; త్యాగమున్న ముక్తికారణమై నదిగ నుండదు. విక్రమంబును కాలవేగంబున క్షీణించు, శీలసౌభాగ్య మున్న చిరాయువు గనఁబడదు. కాన నెచ్చటను సంపూర్ణత్వములేదు. అన్నిలక్షణంబులుఁగల శ్రీహరి నన్నుపేక్షఁజేయుచుండె, ఇఁక నెవ్వరిని వరింపఁదగు నని తనమానసంబున విమర్శించి, నిరపేక్షుండైనను శ్రీహరియే తగిన వరుఁడని యాతనినే వరించె. మఱల వార్ధిఁ దరువ నంత వారుణిజన్మించె. అద్దాని దానవులు గైకొనిరి. మఱియుఁ దరువ నమృతకలశహస్తుండై ధన్వంతరిజనించె. అయ్యమృతకలశంబును గాంచి దానవులు శీఘ్రంబ లాగికొని పఱవం దొడంగిరి. చిరకాలకష్టార్జితమగు నమృతభాండము వైరులచేఁజిక్క దేవతలు చేయునది లేక పరమేశ్వరునిఁ బ్రార్థించిరి.

అంత నద్దేవుఁడు జగన్మోహినియై తన లీలావిలాసహాసంబుల దనుజుల భ్రమియింపఁజేసి వారలచేఁ గోరంబడి యమృతము దేవదానవులకుఁ బంచ నియమితుఁడయ్యె. దేవదానవులు సుస్నాతులై ధవళపరిధానులై ప్రాగగ్రకుశపీఠంబులఁ బూర్వదిశాభిముఖులై పంక్తులుదీరి యమృతముఁ గ్రోలఁ గూర్చుండిరి. అంత శ్రీహరి పాములకుఁ బాలుపోయందగనిమాడ్కి రాక్షసుల కమృతంబీయఁదగ దని తనవిలాసంబుల దనుజుల భ్రమియింపఁజేయుచు దేవతల కమృతంబు పోసె. అంత దేవపంక్తి రాహువు కూర్చుండి యమృతముఁ ద్రావ సిద్ధపడ దానిని సూర్యచంద్రులు హరికి సంజ్ఞసేయ చక్రంబున నతని శిరముఁ దునిమె. అమృతము కుత్తుకదిగుట తలయుఁ గబంధమును సజీవమై రాహుకేతువులుగ స్థిరులై పర్వదినంబుల నావైరంబున సూర్యచంద్రుల గ్రసించుచుండిరి. ఆ సూర్యచంద్రులును భగవత్కృప మఱల వృద్ధినొందుచుండిరి. ఇట్లుపూర్తిగ నమృతంబు దేవతలచేఁ ద్రాగించి హరి యంతర్హితుఁడయ్యె. ఇదియంతయు దేవతలమోసమని దానవులు పెచ్చుపెరిగి దేవతలతో యుద్ధమునకు డీకొనిరి. అంత నింద్రుండు వజ్రధారియై రాక్షసులనాశంబుఁ గావించుచుండ నా వజ్రంబును నముచిచర్మంబున నిష్ఫలంబయ్యె. అప్పు డశరీరవాణివాక్యంబున నతనికి నార్ద్రము శుష్కము కానిదాన గాని మృత్యువు

లేదని తెలిసికొని యట్టిది క్షేమమని యెఱింగి దానిసహాయంబున నతనిఁ దున్మె. ఇట్లు దేవతలు బలి దానవేంద్రు నిర్జించి యింకను విజృంభించునెడ నారదుం డడ్డగించి సురలారా! కార్యసిద్ధివడసియు నేల యీ యాయాసంబు. యుద్ధముమాని స్వస్థలంబులకుఁ జనుండన వారును నట్లుఁ గావించిరి. దానవులు విషణ్ణులై మూర్ఛఁ దొఱఁగిన బలిదానవేంద్రుఁ బశ్చిమశిఖరిశిఖరంబునకుఁ జేర్చిరి. శుక్రుఁడు తన మృతసంజీవని విద్యాప్రభావంబున విధ్వంసమానకంధరుల, వినష్టదేహుల రాత్రించరుల నందఱ బ్రతికించె. బలిసార్వభౌముండును భార్గవానుగ్రహంబున విగతశరీరవేదనుండై పరాజితుండయ్యు దేశకాలపరిస్థితుల గుర్తెఱింగినవాఁడు గాన దుఃఖపడకయుండె.

పరమేశ్వరుండు భవానీదేవితోఁ గైలాసశిఖరంబున సుఖంబుండి శ్రీహరి జగన్మోహిన్యవతారమువిని తాను గామజేతనను గర్వంబున నయ్యవతారంబు వీక్షింప శ్రీహరిం జేరి 'మహాత్మా! యెప్పుడును నీ మగపోడుములఁ గాంచితిఁ గాని నీ యాడుచందంబుఁ గానను; ఆ జగన్మోహినీరూపంబు మఱొక్కసారి ధరించి చూపింపు' మన నతం డియ్యకొని చనె. అట నొకసుందరాంగి హరునకుఁ బ్రత్యక్షంబయ్యె, హరుఁడు దానివెంటఁబడి మాయ గ్రహింపనేరక తికమకఁబడి గాఢాభిలాషను స్ఖలితవీర్యుఁడై శ్రీహరిని గుర్తించె. ఆ శుక్లంబె రజతస్వర్ణంబుల ధరణి వ్యాప్తంబయ్యె. హరుఁడు తన గర్వంబుడిగి మృత్యువుజయించితి, హాలాహలము భక్షించితిఁ గాని స్త్రీ క్రీగంటిప్రసారవీక్షణబాణ పరంపర జయింపఁజాలకుంటినని సిగ్గుపడుచుండ శ్రీహరి 'గరళకంఠా! నీవుగాన యింతవరకు తట్టుకొనఁ గల్గితివి. మఱొకఁడెవఁ డైనను నిలువనేరఁడు. గుర్తించి మగుడ నేరఁడు' అని బుజ్జగించి పంపెను. ఇట్లు శ్రీహరి దేవతలచే క్షీరజలధిఁ దరింపఁజేసి, కూర్మంబై మందరం బుద్ధరించి, జగన్మోహినియై యమృతంబు దేవతలకుఁ బోసి, లక్ష్మీసహితుండై వైకుంఠంబునకరిగె.

వా మ న చ రి త్ర ము.

సప్తమమనువగు వైవస్వత మన్వంతరమున నిక్ష్వాకుఁడు, నభగుఁడు, ధృష్టుఁడు, శర్యాతి, అరిష్యంతుఁడు, నాభాగుఁడు, దిష్టుఁడు, కరూశకుఁడు, పృషధ్రుఁడు, వసుమంతుఁడు అను పదుగురు ప్రభువులు. పురందరుఁడనువాఁ డింద్రుఁడు. ఆదిత్య, మరుదశ్వివసు, రుద్ర సంజ్ఞలుగలవారు దేవతలు. కశ్యప, అత్రి, భరద్వాజ, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, వసిష్ఠ, జమదగ్నులు సప్తర్షులు. కశ్యపునకు దితిగర్భమున భగవదవతారముగ వామనుఁడు జన్మించె.

బలిదానవేంద్రుఁడు దేవేంద్రునిచే నొచ్చి భార్గవునిచే నెట్టకేలకు బ్రతికి భార్గవుల శుశ్రూషచే మెప్పించి విశ్వజిద్యాగంబుఁ జేయ మొదలిడె. శిష్యవాత్సల్యంబున శుక్రుండు విశ్వజిద్యాగం బిట్లు చేయించుచుండ నా హోమగుండమున దివ్యాయుధసమన్వితంబగు బంగారురథం బుద్భవించె. అద్దాన మహాతేజోవిరాజితుండై యజ్ఞదక్షిణల ఋత్విక్కులఁ దనిపి సురలోకంబుపై దాడిసలిపె. అంత వాని సమరసముత్సాహంబుఁ దిలకించి యింద్రుఁడు భయపడి దేవతలకు గురువును మంత్రియు నగు బృహస్పతిని సమీపించి బలి యుద్ధృతంబు విన్నవింప నాతం డిట్లనియె 'ఇంద్రా! గురువులగు భృగువుల శుశ్రూషచే వీఁడింత పెచ్చుపెరిగె. వీని నిప్పుడు [illegible] నేరికిని శక్యంబు కాదు. కొంతకాలంబు పొంచియుండిన సమయంబు రాఁగలదు, అప్పుడు [illegible] నవి బృహస్పతివాక్యంబులు విని కామరూపులై దేవతలు స్వర్గంబు దిగనాడి [illegible] బలియు విశ్వుతుండై జగత్త్రయంబుఁ దనవశముఁ జేసికొని విశ్వవిజయుండై పెద్ద

కాలంబు రాజ్యంబుఁ జేసె. భార్గవులును వానిచే శతాశ్వమేధంబులఁ జేయించిరి. ఇట్లు రాక్షసులు విజృంభించుటయుఁ, దన కొమరులగు నింద్రాదిదేవతలు డాగి నికృష్టజీవయాత్ర నెఱపుటయుఁ గాంచి దేవమాతయగు నదితి తన స్వాంతంబునఁ గుందుచుండె.

అంత నొక్కనాఁడు కశ్యపబ్రహ్మ నిజసతియగు నదితి గృహంబునకుఁ జని యామె నిర్వేద కారణం బడిగి యామెవలన నావృత్తాంతముఁ దెలిసికొని విజ్ఞానదృష్టి నవలంబించి భావికాల కార్యంబు విచారించి 'మగువా! యేలఁగుందెదవు? కాకున్నది కాకమానదు. అయినను కాలోచిత కార్యంబు నుడివెద నాలకింపుము. ఈ ఫాల్గుణశుద్ధ పాడ్యమిఁ దొరకొని పండ్రెండుదినంబులు హరిసమర్పణంబుగఁ బయోభక్షణవ్రతం బాచరింపుము. దాన నవ్వాసుదేవుండు ప్రీతుండై నీకోరిక నెరవేర్చు'నని యావ్రతవిధానం బెఱింగించె. అదితియు భర్తచెప్పిన పద్ధతిని నియమపురస్సరంబుగా నావ్రతం బాచరించె. అంత భగవంతుం డవ్వ్రతంబున సంతసించి శంఖచక్రగదాధరుండుఁ జతుర్బాహుండు బీతకౌశేయుండుఁ నగుచు నగోచరుండగు వారి గోచరుండై యదితిచేత స్తుతింపఁబడి యిట్లనియె. అవ్వా! నీ మనోరథం బేనెఱుంగుదు. మీ దంపతుల సేవలకు సంతసించితి. నీపతి నారాధింపుము. మీకు కుమారుఁడనై జనించి బలిరాజ్యంబు సామంబునఁ గైకొని పురందరున కొసంగుదు. బలిమిని బలిని జయింప నిప్డు దేరికిని శక్యంబు గాదు. ప్రాజ్ఞుఁడగు కార్యసాధకుఁడు సమయజ్ఞుండై యుండవలయు నని పలికి యదృశ్యుం డయ్యె. అదితి కశ్యపు నాశ్రయించె. అదితి గర్భంబు ధరించి నవమాసంబులు మోసి శుక్లద్వాదశి శ్రవణానక్షత్రయుక్త యభిజిల్లగ్నంబున వామనుని గనె. దేవత లానందపరవశులైరి.

ఋషులు కశ్యపుఁ బురస్కరించుకొని యథాకాలంబుల సముచితకర్మకలాపంబుల నిర్వర్తించిరి. ఇట్లు వామనుఁడు బ్రహ్మచారియై లోకజనాకర్షణీయమగు సుందరరూపంబు ధరించి పాదచారియై నర్మదానదిం దాటి బలి యజ్ఞశాలం జేరి, బలిచే నాదరింపఁబడెను. బలియు నాతనిఁ గాంచి యెద్దియైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగనున్నవాఁడ నీ వాంఛితం బెద్దియన వామనుఁడు బుడుతఁ డయ్యు, నాతని పూర్వుల వితరణాదివృత్తాంతములఁ బొగడి నేను వటుఁడను. పదత్రయభూమి మాత్రము తపంబునకై యాచించెద ననెను. బలియు నా త్రివిక్రముని గుర్తింపనేరక యజ్ఞానియై యా దానము కొంచెమనియు, తాను నెఱదాతననియు నింకను వేడు మనియు, పొఱపడి నిర్బంధింప జొచ్చె. అది శుక్రుఁ డెఱింగి బలిసార్వభౌమా! ఈతఁడు సాధారణవటుఁడు కాఁడు, త్రివిక్రముఁడు. వీని కా పదత్రయధరణియు నీయలేవు. అజ్ఞానంబునఁ దెలిసికొనలేకపోతివి. ఇప్పుడైనను దప్పించుకొమ్ము, లేకేని సర్వనాశంబు కాఁగలదు. ఈ ధరణి నీయది కాదు. ప్రజలది. అందఱిని నష్టపరచి దీని వీని కొసంగుట యుచితము కాదు; అర్హతయును లేదు. అని గురువుగాన యథార్థమును శ్రుతపరచెను. బలి సర్వంబును గుర్తించి జ్ఞానియై యిచ్చెదనని యీకున్న కీర్తికి నష్టము. ఇచ్చిన ధరణికి నష్టము. ఎవఁడగుఁగాక. అశాశ్వతమగు నీధరణి నష్టమైనను శాశ్వతమగు కీర్తి గడించుటయే తన కర్తవ్యమని యప్పుడు భావించెను. శుక్రుండును దేశ కాల పరిస్థితుల గమనించి శీఘ్రంబ పదభ్రష్టుఁడ వగుదువు. ఆలోచించుకొమ్మని హెచ్చరించెను. బలి సర్వంబును దెలిసికొనియుఁ దన్నుకూడ త్రివిక్రమునకు సమర్పించుకొనుటకే నిశ్చయించుకొనెను. త్రిపదంబుల ధారవోసి త్రివిక్రముని సంతసింపఁజేసి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

అప్పుడు వామనుఁడు బలిని వారుణపాశంబులఁ గట్టించి రసాతలంబున నుంచె. బలి భార్యయగు వింధ్యావళియు వామనునిఁ జేరి 'దేవా!, అంతయు నీవ. సర్వంబును నీయదియ. నిన్ను

చిన్నగ గుర్తించి నీవు కొంచెపు మడిగి యెక్కువ కొంటి వనియు, మేము గొప్పగ నిచ్చు నెఱదాతల మైతిమనుకొనుటయు నజ్ఞానవిలసితంబులే. మా యజ్ఞానంబుఁ దొలఁగించి విజ్ఞానులఁగావించి మహోపకారుండవైతివి. ఇది నిన్ను సర్వాంతర్యామిగ గుర్తించక రాజ్యమదంబునఁ ద్యాగమదంబున కులుచవానిగ గుర్తించిన మా యజ్ఞానంబ కాని వేఱొండుగాదు. క్షమింపు'మని ప్రార్థించెను. బలితాతయగు ప్రహ్లాదుండును, బ్రహ్మాదులును నా భగవంతుని స్తుతించిరి. వామనుండును శుక్రుని గాంచి భృగువర్యా! యజ్ఞశేషంబుఁ బూర్తిఁ గావింపుము. మీరు తలఁచుకొనిన జేయరానిదేది యుండును అని శుక్రునిచే యజ్ఞముఁ బూర్తిఁ జేయించి శుక్రుని స్తుతులంది రాజ్యము పురందరున కొసంగి ప్రహ్లాదాదులకుఁ దాను నిత్యదర్శనుండై రసాతలంబున నివసించుచు త్యాగధనియగు నా బలి సార్వభౌము భవిష్యదింద్రునిగ రసాతలంబునఁ గాపాడుచుండె.

మత్స్యావతారచరిత్రము

(లేక)

సత్యవ్రతోపాఖ్యానము.

“కృతమాలిక” యను నదీతీరమునఁ గల్పాంతవేళ ద్రవిళదేశపు రాజగు సత్యవ్రతుఁడు కేవలము జలముమాత్రమాహారముగఁ గొనుచు హరినిఁగూర్చి ధ్యానించుచుండె. అతఁడా నదీజలంబు దోయిటఁబట్టి హరికిఁ దర్పణమిడుచుండ నందొక చేపపిల్ల కానంబడె. అంత నది దోసిలినిండె. పాపమా సత్యవ్రతుఁడు దానినొక శరావమున నునిచె. అదియును నిండునట్లు పెద్దదియయ్యె. దాని మఱల మెఱుంగఁజాలక యొక సరస్సున విడిచె. అదియును క్షణమాత్రమున నిండె. ఇక విసిగి దాని సముద్రంబునవైచి యత్యాశ్చర్యంబున ‘యిదేమి దైవమాయయో’ అని నివ్వెఱపడి భగవద్విలసితమని తుదకు విశ్వాసముఁజేసికొని విశ్వసించి ‘దేవా! యేల యిట్లు మత్స్యరూపంబుధరించి నాకుఁ బ్రత్యక్షమైతివి? నిన్నుఁ దెలియ నేరని నా యజ్ఞానంబు క్షమింపుము. నావలనఁ గాదగు కృత్యం బేది?’ అని పరిపరివిధంబుల నా మత్స్యరూపభగవంతునిఁ బ్రార్థించె. అంత నా మత్స్యరూపభగవంతుఁడు ‘సత్యవ్రతా! నీ నియమనిష్ఠలకు నామీఁదగల భక్తికిఁ మెచ్చి నీకుఁ బ్రత్యక్షమైతి. ఈరాత్రి కేడవదివంబునకు బ్రహ్మదేవునకొక పగలు నిండును. అంత రాత్రికాఁగ నతఁడు నిద్రించును. భూర్భువాదిక జగంబులు మూఁడును విలయాబ్ధిలో మునుంగును. ఆ వార్ధిలో నొకపెద్ద నావ చేరవచ్చును. నీవు సర్వౌషధీతతులు బీజరాసులు చేకూర్చుకొని యానావనెక్కి పయోరాశిలో విహరింపుము. ఆ నావయందు సప్తర్షులుందురు. చీఁకటిలో మొదట నెదుటగానఁబడని యానావ మునుల శరీరకాంతులు మిణుకుమిణుకుమనుచుండ నీకు గోచరంబగు. దాని ప్రక్క నేనును సంచరించుచుందును. నాయాజ్ఞఁ బెనుబామొకటి యాప్రక్కనుండు. సుడిగాడ్పుల కతంబున భంగపాటుఁ జెందకుండ సప్తర్షులతోఁగూడిన యానావ బీజౌషధీతతులఁ గైకొని నీవెక్కి యాపాముచే నావను నా కొమ్మునకుఁ గట్టుము. నావకుఁ బ్రమాదము వాటిల్లకుండ, నీకుఁ దపసులకు నలజడి కలుగకుండ నామున్నీటఁ బద్మభవుఁడు రేయి నిద్రనుండి వేగునంతకు మెలంగెద. అది కారణంబుగ నీ మత్స్యరూపంబుఁ గైకొంటి. నిన్ననుగ్రహించితి’ అని మత్స్యరూపభగవంతుఁ డదృశ్యుండయ్యె.

అంత సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుని ధ్యానించుచుఁ గాలము నిరీక్షించుచు దర్భశయ్యఁ దూర్పు [illegible]ంబుగా [illegible]ండె. అప్పుడు కల్పాంతంబునాటి మేఘపంక్తులు వృష్టింగురిసి జల[illegible]ంబుఁ

గావించె. బ్రహ్మ పగలంతయు సృష్టిఁ గావించి కావించి విశ్రాంతి నొందఁదలఁచి సృష్టిమాని నిద్రించె. సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుఁ డాదేశించినకరణిఁ దప్పక యాచరించి యా మత్స్యరూపునితోసహా ప్రళయాంభోధి విహరించుచుండె.

ఇట్లు నిద్రించు పరమేష్ఠి ముఖంబునుండి వేదంబుల హయగ్రీవుండను చోరుండు హరించి మున్నీటం జొచ్చె. అంత మత్స్యావతారుండు ఋషుల నోషధీబీజంబుల సత్యవ్రతునిఁ గాపాడుచు నా ప్రాఁజదువులదొంగను సంహరించి వేకువ నిద్రమేల్కాంచి భారతీయుక్తుఁడై సృష్టిఁగావింప దొడఁగొను నా విధాతకుఁ జిక్కువెడలించి వేదంబుల నప్పగించె. సత్యవ్రతుఁడిట్లు హరికి జలతర్పణం బిడుట నా ప్రళయంబున బ్రతికి ప్రళయాంభోధి విహరించి యీ కల్పంబున వివస్వంతుఁడగు సూర్య భగవానునకు శ్రాద్ధదేవుండన జన్మించి శ్రీహరి కృపావశంబున వైవస్వతుఁడను నేడవమనువయ్యె. మత్స్యరూపభగవంతుఁ డిట్లు నిద్రావస్థఁ బోఁగొట్టుకొన్న వేదంబుల వేగునంతకుఁగాపాడి ప్రాతః కాలమున నతనికిడి మరల నతనిసృష్టికున్ముఖుఁగావించి సత్యవ్రతు నాశీర్వదించి యంతర్హితుఁడయ్యె.

నవమ స్కంధము

రాజవంశేతిహాసము.

సూర్యవంశము.

సుద్యుమ్న చరిత్ర.

బ్రహ్మకుఁ గశ్యపుఁడుపుట్టె. ఆ కశ్యపునకు దక్షాత్మజయైన యదితియందు సూర్యుండుద్భవించె. సూర్యునకు సంజ్ఞయందు శ్రాద్ధదేవుండను మనువుజనించె. అతఁడే వైవస్వతమనువు. వైవస్వతుఁడు పుత్రసంతానకాంక్షియై వసిష్ఠప్రోత్సాహంబున నొకయజ్ఞంబుఁజేసె. కాని వీనిభార్యయగు శ్రద్ధ పుత్రికయందలిమక్కువ హోతనాశ్రయించె. ఆ హోత శ్రద్ధాదేవికోరిక ననుసరించి పుత్రికకలుగు మంత్రింబులయజించె. అంత శ్రద్ధకు నిలయనుకన్యక యుద్భవించె, వైవస్వతమనువు పుత్రునియందలి కాంక్ష వసిష్ఠునిఁజేరి 'దేవా! పుత్రునికొఱకుయజింపఁ బుత్రికయేలకలిగె? మీరు బ్రహ్మవాదులు, మంత్రవేత్తలుఁగదా! యిట్లు జరుగనగునా?' యన వసిష్ఠుఁడది హోతృవ్యభిచారమని తెలిసికొని 'రాజా! సంకల్పవైషమ్యంబున హోతృకృత్యంబునఁ బుత్రికజనించె. ఐననేమి? పురుషునిగావించెద'నని తన ప్రభావంబున నిలను సుద్యుమ్నుఁడను పుత్రునిగామార్చెను. ఆ సుద్యుమ్నుఁడు పెరిగి పెద్దవాఁడై వేటకుఁబోయి యుత్తరదిశను మేరువుపొంతఁ గుమారవనముఁజేరి మరల యాఁడుదియయ్యె. గుఱ్ఱము పరిజనులు మొదలగువారందఱును స్త్రీత్వమునొందిరి. దాని కచ్చెరువంది అది పార్వతీపరమేశ్వరుల నివాసస్థానమనియు, వారులందుచోటునకుఁ బురుషులు వచ్చుచుండుటచే భవానీదేవి యట్లుశాపించెననియు నద్దాన స్త్రీత్వముకల్గెనని తెలిసికొని సుద్యుమ్నుఁడు స్త్రీయై పరిజనులు చెలికత్తెలుగా సోమసుతుండగు బుధుని యాశ్రమమునకుఁజేరి యాతనివరించెను. అప్పుడా యువిదకు బుధునకుఁ బురూరవుఁడుజనించె. సుద్యుమ్నుఁడు మరల తాను పురుషుఁడు కాఁగోరి వసిష్ఠునాశ్రయించె. ఆ వసిష్ఠుండు పరమశివుని బ్రార్థించె. పరమేశ్వరుఁడు కరుణించి భవానీవాక్యమును వసిష్ఠునికోరికయుఁ [illegible]

నొకనెల స్త్రీయు మఱి యొకనెల పురుషుఁడుగ మారుచుండునట్లు వరంబొసంగె. సుద్యుమ్నుఁడు పురుషుఁడుగనుండునప్పుడు ఉత్కలుఁడు, గయుఁడు, విమలుఁడునను కొడుకులు ముప్వురు పుట్టిరి. వా రుత్తరాపథరాజులైరి. సుద్యుమ్నుఁడు ముసలియై ప్రతిష్ఠానపురమువిడిచి పురూరవునకు రాజ్యం బొసంగి వనంబునకుఁజనియె.

పృ ష ధ్రి చ రి త్ర.

వైవస్వతుఁడు తన కుమారుఁడగు సుద్యుమ్నుఁడిట్లుపోవ నూరేండ్లు హరింగూర్చి యమునలోఁ బుత్రకాంక్షియై తప మాచరించె. అంత శ్రీహరికృప నతనికి ఇక్ష్వాకుఁడు పృషధ్రుఁడు నృగుఁడు శర్యాతి ధిష్టుఁడు ధృష్టుఁడు కరూశకుఁడు నరిష్యంతుఁడు నభగుఁడు కవి యను పదుగురుపుత్రులు కలిగిరి. అందు పృషధ్రుఁడు ధర్మంబుఁదప్పక పిత్రాజ్ఞ గోపరిపాలనంబుఁ గావించుచుండె. ఒకనాఁడు ఘోరునవర్షంబుకురియసాగె. అతఁడు నడిరేయి మందఁ గ్రూరమృగంబులు చొరకుండ జాగ్రత్తగఁ గాచుచుండె, కాని యొక బెబ్బులి మందఁజేరి యొకగోవును బట్టుకొనెను. గోవు "అంబా" యని యఱచెను. ఆ వెంటఁ కటిఁ బృషధ్రుఁడొక బాణంబునఁ బులింగొట్టె. ఆబాణఘాతంబున గోవు మరణించె. బెబ్బులి పాఱిపోయె. అతఁడప్పుడు పులియే మరణించినదని భావించి వేకువ యథార్థంబు గుర్తించి చింతించె. అందువలన నతఁడు రాజ్యపాలనంబున కనర్హుఁడై వసిష్ఠునాజ్ఞ వనంబున కేగి శ్రీహరిని ధ్యానించుచు నొకదావాగ్ని మఁడని బ్రహ్మంబుఁజెందె.

శ ర్యా తి చ రి త్ర.

వైవస్వతుకొమరులలో నొకఁడగు శర్యాతికి సుకన్యయను కుమార్తెకలదు. ఆమె తండ్రితో వనంబునకరుదెంచి యొకపుట్టలో రెండుజ్యోతులఁగాంచి మిణుగురులని వాడిముంటిచేఁ బొడిచె. అంత శర్యాతిభటసమూహాయమునకు మలమూత్రములుబంధించి మొగంబుల వెత్తుబడఁజొచ్చె. శర్యాతి భయకంపితుఁడై యెవరో యేవో యపరాధ మేమహాత్మునకో చేసిరనిభావించి యందఱ నడిగె. సుకన్య తనకృత్యంబుఁజెప్ప శర్యాతి తత్తరంబునఁ గుమార్తెందోడ్కొని వల్మీకంబుఁజేరి తపంబుఁజేయు చ్యవనుని గాంచి తనవేఁడ్కున నతనిఁబ్రసన్నుఁగావించి ఋషిచిత్తము నెఱింగి సుకన్య నాతని కొసంగి పట్టణంబునకరిగె. ముక్కోపియగు చ్యవనునకు సుకన్య పరమశాంతంబున శుశ్రూషలొనర్చుచుండె. అంతనొకనాఁ డశ్వినీదేవతలచటికి వచ్చిరి. చ్యవనుండు వారలఁ బూజించి మీరు వైద్యులగుటతన యజ్ఞభాగంబులేకుండిరి. నేనుమీకు యజ్ఞభాగంబుఁగల్పింతు, మీరు నాముదిమిఁ బోగొట్టుఁడనెను. అశ్వినీదేవతలును సంతసించిరి. సిద్ధనిర్మితహ్రదంబున నాతనిబట్టిముంచిరి. మువ్వురునొక్కవిధంబున బయటకురా సుకన్య తనపాతివ్రత్యప్రభావంబున భర్తనుగుర్తించి సుఖంబుండె. అశ్వినీదేవతలు స్వర్గంబునకుఁజనిరి. శర్యాతియజ్ఞంబుసేయ సంకల్పించి కుమార్తెనుగొంపోవఁ జ్యవనునాశ్రమంబునకువచ్చెను. సుందరరూపుఁడప్రక్కనున్న సుకన్యఁగాంచి శంకించి కుమార్తె వృద్ధపతినిఁదోసివచ్చి సుందరుఁడగు వారిని గవయుటయని కోపించి విష్ఠురములాడఁనొడఁగె, సుకన్య తండ్రియుద్వేగ మెఱింగి చిరునవ్వు నవ్వుచు "తండ్రీ! యితఁడు నీయల్లుఁడగు చ్యవనమహర్షి యే" అని తద్వృత్తాంతమంతయు విశదీకరించె. శర్యాతియుసంతసించి యా దంపతులవలన సత్కారంబులఁగాంచి యజ్ఞార్థమువారల తన పురికిఁదోడ్కొని యా చ్యవనమహర్షిచే యజ్ఞంబు నిర్వర్తింపఁజేసె. చ్యవనుండును తనవాగ్దానము నను సరించి యా యాగంబున నశ్వినీదేవతలకు సోమపాత్రనందిచ్చె. దానఁగోపించి యింద్రుఁడు మునింజంప

వజ్రంబెత్తె. చ్యవనప్రభావంబున నా యింద్రబాహు వట్లె స్తంభించె. ఇంద్రుండంత భయంబుఁజెంది యంతనుండి యశ్వినీదేవతలకును సోమభాగంబుఁదున ట్లంగీకరించి చ్యవను శాంతచిత్తుఁగావించి వాని యనుగ్రహంబున నెప్పటివాఁడై స్వర్గంబునకుఁజనె. ఆ శర్యాతికి నానర్తుఁడును, వానికి రైవతుఁడును బుట్టిరి. ఆ రైవతుఁడు తనకుమార్తెయగు రేవతిని "ఈమెపతియెవఁడు?" అని యడుగుటకుఁగాను బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జని క్షణంబుండునంత భూలోకంబున తరతరంబులుగడిచె. రైవతుఁడు బ్రహ్మానుమతి నా కాలమున బలిష్ఠుఁడగు బలరామున కా రేవతినొసంగె.

నా భా గు చ రి త్ర.

వైవస్వతుకొమరుఁడగు నభగునకు నాభాగుఁడను కొమరుండుగలఁడు. అతఁడు బ్రహ్మచారియని సోదరులు భాగముఁబెట్టరైరి. "నా భాగమే"దనఁ దండ్రినడుగుమనిరి. తండ్రినడుగ "సోదరులు చేసిన దన్యాయమేయైనను దానితోఁబనియేమి? అంగిరులు సత్రయాగముఁజేయుచున్నారు. ఆం దాఱవ నాటికర్మ వారికిఁదెలియదు. దానికనువగునీరెండు వైశ్వదేవసూక్తులు నచటఁజదువుము. వారలా యజ్ఞపరిశిష్టధనమునీకిడి స్వర్గమునకుఁబోవుదు"రనెను. నాభాగుఁడట్లే కావించెను. ధనము చేఁజిక్కెను. కాని యొకనీలశరీరుఁడడ్డుతగిలి "యజ్ఞపరిశిష్టధనము నాయది" అనెను. ఋషులు నాకిడిరని నాభాగుఁడనెను. మీతండ్రి నడుగు మతఁడు చెప్పినట్లు మన ముభయులము నడచుకొందమని నీలశరీరుఁడనెను. నాభాగుఁడు తండ్రినడిగెను. నభగుఁడు యజ్ఞపరిశిష్ట ముచ్ఛిష్టము కాన నది రుద్రునిదేయని పెద్దలందు రనెను. నాభాగుఁడు పోయి యాతనిధనముఁ గైకొనుమనెను. ఆ రుద్రుఁడతని ఋజువర్తనమునకును పితృభక్తికిని సంతసించి ధనమొసంగి తత్త్వసంహిత నుపదేశించి విజ్ఞానధనునిఁగావించెను.

అం బ రీ షో పా ఖ్యా న ము.

నాభాగునిపుత్రుఁ డంబరీషుఁడు, ఇతఁడు తండ్రియనంతరము సప్తద్వీప పరీతభూవలయం బేకచ్ఛత్రంబుగఁ బాలించుచు సద్గుణగరిష్ఠుండై దుర్గుణంబుల కేమఱుపాటునందైన నెడమీయక సతతశ్రీహరిధ్యాన నిష్ఠాగరిష్ఠుండై యొప్పుచుండె. హరిభక్తికతంబున రాజ్యపరిపాలనముఁ జేయుచున్నను సామ్రాజ్య వైభవంబుల నతనికి నీవ వొడమకుండె. శ్రీహరి కాలచక్రప్రభావంబును నతనికి గోచరించె.

ఇట్లుండి తనకనురూపపత్నియగు భార్యతో ద్వాదశీవ్రతమొకవత్సరము శ్రీహరిఁగూర్చిసలిపె. వ్రతాంతమునఁ గార్తికమాసంబున మూఁడురాత్రు లుపవసించి కాళిందీజలంబుల నుస్నాతుండై మధువనమున శ్రీహరిని యథోచితంబుగఁ బుష్పములఁబూజించి లెక్కకుమిక్కిలిగఁ బాఁడియావుల మొత్తముల నుత్తమద్విజాలకు దానంబొసంగి మధురాన్నంబుల బ్రాహ్మణసమారాధనంబుఁగావించి తా నిఁక వ్రతాంతభోజనముఁగావింప నుద్యుక్తుండుఁగాఁగ దుర్వాసుండతిథియైవచ్చె. ఇట్లువచ్చిన యతిథినిఁబూజించి భోజనమునకు దయచేయుఁడనెను. దుర్వాసుండును సంతసించి భోజనమునకియ్యకొని స్నానంబుఁజేయఁ గాళిందికిఁజనియె. ఆ కాళిందీనిర్మలతోయంబుల మునిఁగి పరమాత్మధ్యానంబున లీనుండై బాహ్యంబుమఱచి లోఁజవ్వుల సొక్కుచుండె. ఇట నంబరీషుండును దుర్వాసుండు రాక తడవు సేసిన ముహూర్తార్థావశిష్టయగు ద్వాదశియందుఁ బారణసేయవలయుటఁ జింతించి బ్రాహ్మణాతిక్రమణ దోషంబునకుశంకించి ధర్మవిరుద్ధంబుగాకుండ సలిలభక్షణంబుఁగావించె, ఇట్లు సంవత్సరంబు క్షణమాత్రంబుగ గడువ దుర్వాసుండరుదెంచి రాజుచే సత్కృతుండయ్యు నాతని కృత్యంబెఱింగి

క్రోధభూయిష్ఠుండై దుర్భాషలు పలుకుచుఁ దన జటఁ బెరికి నేలంగొట్టె. అద్దాన భయంకరమగు నొక కృత్య ‘రాక్షసి’ యావిర్భవించి భీకరశూలాయుధసమేతయై రాజుం గవిసె. అంబరీషుండును ప్రశాంత హృదయంబున భగవంతుని ధ్యానించుచుండె. భగవత్ప్రేరితమగు కాలచక్రము తత్క్షణము కృత్యను హత్యఁ గావించి మునిం దాఁకె. చక్రానలదందహ్యమానదేహుండగుచు దుర్వాసుండును దన్నివారణోపాయంబెఱుంగఁజాలకయు, నెదుర్కొనశక్తిలేకయుఁ, దత్తరంబునఁ బ్రపంచంబంతయుఁ గలయఁ దిరిగె. చక్రంబంతటను వ్యాపించియుంట నెటకేగినను బాధించుచునేయుండెను. అంత దుర్వాసుండు బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జని బ్రహ్మకును చక్రంబు మరలింప సామర్థ్యము లేమి నాతనిచేఁ దిరస్కృతుండయ్యె. కైలాసంబునకుఁ జని మహేశ్వరుఁడును నట్టివాఁడగుట మరలివచ్చె. ఇఁక త్రిజగంబులఁ దన్నుఁ గాపాడువాఁ డొండొకఁడు లేఁడని యా శ్రీహరి శరణుఁ జొచ్చె. శ్రీహరియుఁ దాను భక్తపరాధీనుఁడ ననియు నీ విఁక నా యంబరీషునే శరణుఁ జొచ్చిన లాభముండుననియు వాక్రుచ్చె. దుర్వాసుండుఁ జేయునది లేక మగిడి యంబరీషుని పాదంబులఁ బడె, అంబరీషుఁడు దుర్వాసుఁడు తన పాదంబంటుటకుఁ దత్తరంబుఁ జెంది యాతని హస్తంబులు తొలఁగించి పట్టుకొని ‘మహాత్మా! నిర్భయుండవు కమ్ము. మదిఁ గుదురపరచుకొమ్మా’ అని యభయంబొసంగి శ్రీహరిచక్రంబును “నేను ధర్మముఁ దప్పక చరించెడివాఁడనేని శ్రీహరిభక్తుఁడనేని సాధుజనుల నాదరించువాఁడనేని యీ దుర్వాసునియందు వికృతిం బొందని మనంబుగలవాఁడనేని శాంతింపుము. ఇమ్మునిపుంగవుని రక్షింపుము. నీకిదె సహస్రాధిక వందనము లర్పింతు”నని ప్రార్థించెను. అంత దుర్వాసుండు చక్రానలబాధానివృత్తుండై భగవద్భక్తుండగు నంబరీషుని ప్రభావంబుఁ దెలిసికొని ‘మహాత్మా! నీ ప్రభావంబిదివరకే వినియున్నవాఁడ. కనులార నిప్పుడు నిన్నుఁ గాంచితి. మనసార నీ చరణంబంటి పవిత్రుఁడనైతి, భగవంతుని భక్తియోగప్రభావంబును నెఱింగితి. సెలవొసంగుము. పోయివచ్చెద’ ననెను. అంబరీషుండును దుర్వాసునకు సాష్టాంగనమస్కారం బొనర్చి యిష్టమృష్టాన్నంబులఁ గుడువంబెట్టి భుక్తశేషముఁ దాను భుజించి యిదియంతయు శ్రీహరికరుణాకటాక్షప్రభావంబని యెఱింగి రాజసంబు పొంతఁబోక నిర్మలుండై ప్రశాంతుఁడయ్యె. దుర్వాసుండును నంబరీషుని దీవించి కీర్తించుచు మింటిత్రోవను బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జనియె.

అంబరీషుండును వ్రతసమాప్త్యనంతరము రాజ్యముతోడి తగులంబు మాని విరక్తుండై తనతో సమానులగు తనయుల రావించి రాజ్యభారము నప్పగించి కాననంబునకుఁ జని నిర్మలచిత్తంబున శ్రీహరిని ధ్యానించుచు ముక్తిం బొందె.

ఇక్ష్వాకుచరిత్ర.

వైవస్వతమనువు తుమ్మిన నతని ఘ్రాణరంధ్రమునుండి యిక్ష్వాకుఁడు పుట్టె. ఆ యిక్ష్వాకునకు నూర్వురు కుమారులు. ఇక్ష్వాకుఁ డొకనాఁ డష్టకశ్రాద్ధముఁ గావించుచు నగ్రసుతుండగు వికుక్షిని వేటకుఁ బోయి శ్రాద్ధమునకు మరల మాంసఖండముఁ దెమ్మని పనిచె, ఆ వికుక్షియుఁ బిత్రాజ్ఞ వనమునకరుదెంచి వేట నలసటఁ జెంది తుదకొక శశము బట్టుకొని యాఁకలిమిక్కుటముగాఁగ నద్దాన సగముతిని శేషముఁ దండ్రికొసంగె. వసిష్ఠుఁ డది తెలిసికొని “యెంగిలి పైతృకమున కెట్లు పనికివచ్చు” నని యిక్ష్వాకునకా యుదంతంబుఁ దెల్పె. ఇక్ష్వాకుఁడు వికుక్షి దుష్టుఁడని యాతని రాజ్యమునుండి నిష్కాసితుఁ గావించె. ఇక్ష్వాకుఁడు కొంతకాలము రాజ్యమేలి దివంగతుఁడయ్యె. అంత వికుక్షి శశమును దినుట శశాదుఁడను పేరఁ బరఁగి మరల రాజ్యమున కరుదెంచి ధర్మమార్గంబున రాజ్యంబుఁ జేయుచుఁ గకుత్స్థుఁడను కుమారుఁ గాంచె. కకుత్స్థునకు రాజ్యమొసఁగి శశాదుఁడు ముక్తిఁ గాంచె. దేవదానవులకు జరిగిన సంగరంబున దేవప్రార్థితుఁడై వికుక్షిపుత్రుఁడు దానవులపైఁ గవియునప్పుడింద్రుఁడు వృషభమై యాతని మోసె.

'కకుత్' అన యెద్దుమూపురము. దానియందితఁడుండెఁగాన కకుత్థ్సుఁడను నామంబితనికిఁ జరితార్థం బయ్యె. దానవపురంబుల జయించుటఁ బురంజయుఁడను నామంబునుబొందె. ఇట్లు శశాదపుత్రుఁడు కకుత్థ్సుఁడను విఖ్యాతపురుషుండయ్యె.

మాంధాతృచరిత్ర.

అట్టి కకుత్థ్సువంశంబున యువనాశ్వుఁడనురాజు నూర్వురుభార్యలతో సంసారసుఖంబు లనుభవించుచు సంతతిలేక నివ్వెఱఁబడియుండె. అంత మునులు దయగలవారై యింద్రప్రీతికొఱకు నైంద్రయాగముఁజేయించిరి. ఆ యాగంబునఁ గలశంబున మంత్రించినజలంబుంచి వేకువ నతనిభార్యచేఁ ద్రావింప భావించి ఋత్విజులా రేయి నిద్రించిరి. యువనాశ్వుఁ డర్ధరాత్రంబున మేల్కాంచి పిపాసార్దితుఁడై యజ్ఞశాలాభ్యంతరమునకుఁజని కలశంబుననున్న మంత్రపూరితజలంబుఁద్రావె. వేకువ ఋత్విజులాశూన్యజలకలశంబునుగాంచి దానివృత్తాంతముఁదెలిసికొని విధివైపరీత్యమున కచ్చెరువుఁజెందుచుండిరి. అంత నద్దాన యువనాశ్వుకడుపుఁవ్రక్కలించుకొని చక్రవర్తిచిహ్నములుగల కుమారుండు జన్మించి తల్లిలేని కతంబునపాలులేక యేడ్చుచుండ నిందుఁడువచ్చిబొటనవ్రేలందిచ్చెను. దాన నతఁ డేడ్పుడిగె. ఇతఁడు నన్నునురక్షించుననుట నాశిశువు మాంధాతనామంబునఁబరఁగె. యువనాశ్వుకడుపు మునులు సరిజేయ నాతండునుబ్రతికి కుమారుని ముద్దుముచ్చటలుగాంచఁగలిగె. యువనాశ్వుఁడు మాంధాతచక్రవర్తికి రాజ్యమునప్పగించి తపస్సిద్ధినొందె. మాంధాతయు సూర్యకిరణములు ప్రసరించు నంతదనుకఁ గల ప్రదేశంబుఁ బాలించుచు శశిబిందుకుమార్తెయగు బిందుమతియందు ముగురుకొడుకులను నేబండ్రుకూఁతులను గనె.

సౌభరిమహర్షి యమునానదీజలంబునఁ దపంబుఁజేయుచు నందలి మీనసంసారంబునుగాంచి తానునుగృహస్థుండుగా మదింగోరి యొక్కకుమార్తెను నాకొసఁగుమని మాంధాతనుగోరెను. అతండు స్వయంవరమున నాకన్నెలు నిన్నుఁగోరుకొనిన నాయభ్యంతరములేదనెను. సౌభరి యౌవనవతులు ముదుసలినైన నన్నెట్లువరింతురని కటకటంబడి తనతపోధనమువెచ్చించి యువకుఁడు సాలంకృతుఁడునై యెదుటనిలఁబడిన మాంధాత సౌభరిని కన్యాంతఃపురంబున కనిచె. అంత నా యేబండ్రుకన్యలును సౌభరియందంబుఁగాంచి ముగ్ధలై యందఱు నతని వరించిరి. మాంధాతవారినందఱను సౌభరికొసంగె. సౌభరియింకను తనతపోధనమువ్యయపఱచి భోగభాగ్యంబులఁదులదూగుచు ఘృతధారలనగ్నితృప్తిఁజెందక వెచ్చుపెరుగుచందంబునఁ గామోపభోగంబుల నుపరతిఁజెందక విషయాభిలాషల విజృంభించుచుండె. మాంధాత కుమార్తెలేమైరో యని పరితపించుచు వనంబునకుఁజని తన్నుమించిన రాజభోగంబులననుభవించుచున్న సౌభరినిఁగాంచి వెఱఁగుపడి కూఁతులవలన సత్కరింపఁబడి వారియానందమునకుసంతసించి పురికేగె. సౌభరియు మీనసంసారవీక్షణంబునఁ గల్గిన తనసంసారకాంక్షయుఁ దపోవ్యయమును గుర్తించి తన్నుఁదా నిందించుకొనుచు గృహస్థాశ్రమంబువిడిచి వానప్రస్థమస్వీకరించి మఱల ఘోరతపంబుఁ గావించి పరబ్రహ్మంబుసొచ్చె. సౌభరిభార్యలు నగ్నితో శిఖలంతరించు విధంబున భర్త ననుగమించిరి.

హరిశ్చంద్రు చరిత్ర.

మాంధాతరెండవకొడుకగు పురుకుత్సుఁడు నర్మదయను నాగకన్యకను పరిణయంబై తన్నుధ్యానించువారికి నాగభయంబులేకుండవరంబునొందె. ఆపురుకుత్సునకుఁ ద్రసదస్యుఁడు, వానికి నవర

య్యుండు, వానికి హర్యశ్వుండు, వానికి వరుణుండు, వానికి త్రిబంధనుండు, వానికి సత్యవ్రతుండును గలిగిరి. ఆ సత్యవ్రతుండే త్రిశంకుండు. ఇతండు గురుశాపంబున చండాలుండై బొందెతో స్వర్గమునకుం బోవ విశ్వామిత్రుని ప్రేరణమున యజ్ఞంబు సేయంగావించె. ఆ విశ్వామిత్రుప్రభావమునం ద్రిశంకుండు స్వర్గమునకు బొందెతోం జేరుచుండ దేవతలటనుండి నెట్టివేసిరి. తలక్రిందుగ భూమిం బడుచుం ద్రిశంకుండు విశ్వామిత్రుని రక్షింపుమని ప్రార్థింప నాతండు తనప్రభావంబున నాకాశంబుననిలిపె. ఇప్పటికిని త్రిశంకుండట్లు తలక్రిందుగ నాకాశంబునం గన్పట్టును. ఆ త్రిశంకుని పుత్రుండు హరిశ్చంద్రుండు. వసిష్ఠునియందలి యాగ్రహంబున విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రు బాధింపం దొడంగెను. అది కని వసిష్ఠుండు విశ్వామిత్రుని గృధ్రమవుకమ్మని శపించె. వసిష్ఠుని విశ్వామిత్రుండు బకముకమ్మని ప్రతిశాపంబొసంగె. ఇట్లు వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు పక్షిరూపులయ్యుం బూర్వవైరంబుకతన నక్లేకలహించుకొనుచుండిరి. హరిశ్చంద్రుండు సంతానములేక వరుణుని యజించె. తనకు వరుణునిదయచే సంతానముకలిగిన నాపుత్రునే యజ్ఞపశువుగంజేసి మరలయజింతుననియుం బ్రార్థించె. అంతపుత్రుం డుద్భవించె. వరుణుండు వాగ్దానము నెరవేర్పుమన హరిశ్చంద్రుండు పుత్రమోహంబున నెప్పటికప్పుడేవో సాకులు చెప్పి తప్పించుకొనుచుండె. ఆపుత్రునకు రోహితుండను నామకరణంబుంగావించి యల్లారుముద్దుగ బెంచుచుండ నతండు పెద్దవాండై వరుణునివృత్తాంతము తెలిసి వనంబునకుభీతిచేం బాఱిపోయె. ఇట హరిశ్చంద్రుండు వరుణుని యాగ్రహంబున జలోదరరోగంబునబాధనొందుచుండె. అది తెలిసి పురికి రోహితుండు చనుదెంచుచుండ నెప్పటికప్పుడింద్రుం డంతరాయముం గల్పించుచుండె. తుదకు పురికివచ్చుమార్గంబున నజీగర్తుమధ్యమపుత్రు శునశ్శేపు విలిచితెచ్చి తండ్రికొసంగి యానందించె. హరిశ్చంద్రుండు పురుషమేధముంగావించి వరుణుం దృప్తిపఱచి రోగవిముక్తుండయ్యె. హరిశ్చంద్రునివలన వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులిరువురు సంతసించిరి. వసిష్ఠుండు హిరణ్మయరథంబొసంగె. విశ్వామిత్రుండు విజ్ఞానముం బ్రసాదించె. హరిశ్చంద్రుండిట్లు విజ్ఞానంబార్జించి సంసారహేతువైన ప్రకృతిం బాసి బంధవిముక్తుండై యవాఙ్మానసగోచరుండై స్వస్వరూపంబునం బ్రకాశించె.

సగర చక్రవర్తి చరిత్ర.

అట్టి రోహితుని సంతతియందలి బాహుకుండు వైరులచే రాజ్యముంగోల్పోయి భార్యలతో నరణ్యంబునకుం జని ముసలివాడై యచటమరణించె. వానియగ్రమహిషి భర్తననుగమింపనుంకింప నౌర్వమహర్షి యామెగర్భవతియగుట గుర్తించి మఱలించె. మిగిలినబాహుకునిభార్యలామెగర్భవతియగుట కసూయంజెంది విషమిడిరి. అయినను నామె సురక్షితముగం బుత్రునింగనె. ఆబాలకుండు గరముతోంబుట్టినవాండుగాన సగరుండనంబరంగె. ఆ సగరుండు పెరిగి తనతండ్రి నడవులపాలుగావించిన వైరులనందఱజయించి చక్రవర్తియయ్యె. సగరునకుం గేశినియందు నసమంజసుండను పుత్రుండు పుట్టె. వానియందు సమంజసగుణములులేకపోవుట నసమంజసుండయ్యె. అతండు పూర్వజన్మంబున యోగియై సంగంబున యోగభ్రష్టుండై సగరునకుంబుట్టి జాతిస్మరణజ్ఞానంబుంగలిగి యెవ్వరుందన్నుం జేరకుండుననట్లసమంజసముగ వర్తించుచుండె. ఒకనాండయోధ్యయందలిబాలకుల సరయూనదిలోనికి విసరివైచుచుండె. దానికలిగితండ్రి వీనిని పట్టణబహిష్కృతుంగావించె. అసమంజసుండు తన యోగప్రభావంబున నాబాలకుల బురంబునం గనంబఱచి నిర్వాసింబడంజేసె. అట్టియసమంజసునిపుత్రుం డంశుమంతుండు. సగరునకు మఱొక భార్యయగు సుమతియందఱువదివేలమంది తనయులు జనించిరి. [illegible] నశ్వమేధంబులు గావించె. ఒక యశ్వమేధంబున విడువంబడినయశ్వము [illegible] హరించి నాగలోకంబున కపిలునిచెంత బంధించి చనిరి. అయ్యశ్వంబును [illegible]

పిత్రాజ్ఞ సుమతికొడుకు లఱువదివేవురు బయలుదేరి తుదకు భూమిఁద్రవ్వి నాగలోకంబునఁ గపిలునిచెంత గుఱ్ఱమును గాంచి యతఁడే యశ్వచోరుఁడని దూషించి తద్రోషంబున భస్మీభూతులైరి. సగరనియమితుఁడై యంశుమంతుఁడు గుఱ్ఱముకొఱకుఁజని కపిలునిగాంచి వినుతించె. కపిలుండును బ్రశాంతచిత్తమున నతనిదీవించి గుఱ్ఱముఁగొనిపోయి గంగాజలంబుల నీ పితరులనూర్ధ్వగతిఁ బొందింపుమని బుజ్జగించెను. అంశుమంతుఁడు తెచ్చిన యశ్వంబున యాగంబుపూర్తిగావించి సగరుఁడాయంశుమంతునకు రాజ్యంబొసంగి యౌర్వోపదిష్టమార్గంబున నుత్తమగతిం జెందె.

సౌదాసుచరిత్ర.

అంశుమంతుఁడు గంగకొఱకు నడవిఁ దపంబొనరించి మడిసె. అతనికొడుకు దిలీపుండును నట్లయ్యె. దిలీపునికొడుకు భగీరథుఁడు గంగనుగాంచి తనకోరిక విన్నవించె. గంగ తనవేగము సహించువానిఁ నీశ్వరు వేడుమనెను. భగీరథుప్రార్థనచే నీశ్వరుఁడియ్యకొన గంగ భూమికిదిగి భగీరథుకోరికఁ దీర్చె. ఇట్టి భగీరథునకు శ్రుతుఁడు, వానికి నాభాగుఁడు, వానికి సింధుద్వీపుఁడు, వానికి నయుతాయువు, వానికి ఋతుపర్ణుఁడును జనించిరి. ఆ ఋతుపర్ణుఁడే నలచక్రవర్తితో స్నేహంబొనరించి యక్షహృదయమతనికిడి యశ్వవిద్యతాను నేర్చెను. ఆ ఋతుపర్ణునకు సర్వకాముఁడు, వానికి సుదాసుండును, వానికి మదయంతీవల్లభుఁడైన సౌదాసుండును బుట్టిరి. వీనినే కల్మాషపాదుఁడనియునందురు. సౌదాసుఁడొకనాఁడడవికిఁ జని రాక్షసునొకని సంహరించె. వానిసోదరుఁడు సోదరుఁ జంపినపగఁ దీర్చుకొన సౌదాసునింట వంటవాఁడుగఁ జేరె అది సౌదాసుఁడెఱుఁగఁడు. వసిష్ఠుఁడొకనాఁడు సౌదాసునింటఁ గుడువ నీవంటవాఁడా వసిష్ఠునకు మానవమాంసము వండివడ్డించె. అది వసిష్ఠుఁడు గుర్తించి కోపంబున సౌదాసుని రాక్షసుఁడవుకమ్మని శపించి పిదప సౌదాసుఁడెఱుఁగమి తెలిసికొని పండ్రెండేండ్లు మాత్రమా రాక్షసత్వముండునని నిర్ణయించెను. సౌదాసుండును గురువును మఱల శపింతునని దోసిటజలంబుఁ బట్టి భార్య మదయంతి వారింప నాజలంబెటజల్లినను జీవరాశి దగ్ధమగునని తనపాదములందే జల్లుకొనె. పాదంబులు కందె. కల్మాష వర్ణముగల పాదములుగలవాఁడు గాన నతఁడు కల్మాషపాదుండయ్యె. అంత సౌదాసుండు రాక్షసభావమావహింప నడవి నాఁకటఁ దిరుగుచు నొక బ్రాహ్మణమిథునమందుఁ బురుషునిఁ మ్రింగె. బ్రాహ్మణునిభార్య పరిపరివిధంబుల విలపించి భార్యఁ గూడిన తత్క్షణమ చత్తువని శపించి భర్తృశల్యంబుల నగ్నిప్రవేశంబుఁ గావించె. సౌదాసుఁడు శాపవిముక్తిఁ జెంది భార్యతోఁ గూడుటకుంకింప విప్రసతిశాపంబెఱుంగు కతన మదయంతి యంగీకరింపదయ్యె. అందువలన సౌదాసుఁడు సంతానవిహీనుఁడయ్యె.

సౌదాసుననుమతి వసిష్ఠుఁడు మదయంతికి గర్భంబుఁ గావించె. ఆ గర్భమాయింతి యేడేండ్లు మోసి నీళ్ళాడ సంకటపడుచుండ వసిష్ఠుఁడు వాఁడియగు నశ్మంబున గర్భంబుఁ జీరి శిశువును మదయంతిని ప్రాణభయంబులేకుండఁ గాపాడె. అశ్మమునఁ జీరఁబడిన గర్భమునఁ బుట్టినపుత్రుండుగాన నాతఁడశ్మకుండయ్యె. ఆ యశ్మకునకు మూలకుఁడు పుట్టె. పరశురాముఁడు క్షత్రియులఁ జంపునవసరంబున స్త్రీలతనిఁ గాపాడిరి గాన నారీకవచుండను పేరు కలిగె. పరశురామునివలన నిర్మూలమగు రవివంశమునకు మూలంబగుట నీతఁడు మూలకుఁడయ్యె. మూలకునకు విశ్వసహుఁడు, వానికి ఖట్వాంగుఁడును బుట్టిరి. ఆ ఖట్వాంగుఁడే దేవదానవయుద్ధమున దేవతలకు సహాయమొనర్చి వరంబుల దన యాయువు ముహూర్తమాత్రంబని యెఱింగి యంతలో ముక్తిమార్గమును సాధించె. ఆ ఖట్వాంగుపుత్రుఁడు దీర్ఘబాహుఁడు. వాని పుత్రుఁడు రఘువు, వానిపుత్రుఁడు పృథుశ్రవుఁడు, వానిపుత్రుఁడజుఁడు, వానిపుత్రుఁడు దశరథుఁడు. వానిపుత్రుఁడు సురప్రార్థితుఁడగు శ్రీమహావిష్ణువు శ్రీరామచంద్రమూర్తి.

శ్రీ రా మ చ రి త్ర.

దశరథునకు భగవంతుఁడు నాల్గుభాగములుగ శ్రీరామ, లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులయి జనించె. విశ్వామిత్రుఁడు సవనరక్షణార్థము దశరథునడిగి రామలక్ష్మణులఁగొంపోయె. వారు మార్గమధ్యమునఁ దాటకినిఁ జంపి యామెపుత్రులలో నొకఁడగు సుబాహు వధించి మఱియొకఁడగు మారీచు సముద్రంబునఁ బడఁద్రోచిరి. ఇట్లు విశ్వామిత్రు యాగంబుఁ గాపాడి యహల్యాశాపవిమోచనంబుఁ గావించి మిథిలకరిగి శివుని విల్లువిఱిచి శ్రీరామచంద్రుఁడు సీతను బెండ్లాడె. అయోధ్యకు సీతాబంధుసమేతుఁడై వచ్చుచు మార్గంబునఁ బరశురాము నోడించె. దశరథుని కైక పూర్వము తనకీయబడిన రెండువరములకు మారుగ నొకటి భరతరాజ్యపాలనముగను మఱియొకటి శ్రీరామవనవాసముగను కోర శ్రీరామచంద్రుఁడప్పుడు సీతాలక్ష్మణసమేతుఁడై చిత్రకూటంబునకరిగె. దశరథుఁడు పుత్రశోకంబున మరణించె. పిదప భరతుఁడు తల్లి యకృత్యంబు విని చిత్రకూటంబునకరిగి రాజ్యపాలనకు శ్రీరాము నర్థించె. అతఁడు తనపాదుకల నిడె. భరతుఁడా శ్రీరామపాదుకలపక్షమున ప్రతినిధిగ రాజ్యపాలనముఁ గావించుచుండె. రాముఁడు సీతాలక్ష్మణసమేతుఁడై దండకారణ్యమునకరిగి గోదావరీతటంబునఁ బర్ణశాల నిర్మించుకొని, వసించుచుండె. రావణుని చెల్లెలు శూర్పణఖ రాముఁ గామించి వైపరీత్యంబుగ సంచరింప లక్ష్మణుఁడామె ముక్కుచెవులం గోసి పంపె. దాన జనస్థాననివాసులు ఖరదూషణాదులు పదునాల్గువేలమంది రాక్షసులు రా శ్రీరాముం డొక్కక్షణంబున వధియించె. ఆది శూర్పణఖవలన రావణుండెఱింగి మారీచసహాయంబున రామలక్ష్మణుల నెడబాసిన సీతను గొంపోయి లంకనునిచె. మారీచసంహరణానంతరము రామలక్ష్మణులు జటాయువు సుగ్రీవులవలన సీతజాడఁ దెలిసికొని తనకు మిత్రుఁడగు సుగ్రీవుని శత్రువగు వాలి నొక్కబాణమున దునిమి సుగ్రీవాజ్ఞ సీతను లంకలోఁ జూడఁగాంచి వచ్చిన హనుమంతునివలన యావద్వృత్తాంత మెఱింగి కపిసైన్యముతో సముద్రంబు దరిఁజేరి విభీషణునకు శరణిడెను. అంత సముద్రంబునకు సేతువు నిర్మించి లంకఁ జొచ్చి పుత్రమిత్రసహితంబుగ రావణు వధించి విభీషణునకు లంకారాజ్యమొసంగి యగ్నిప్రవేశమువలనఁ బరమపావనత్వము వెలిబుచ్చిన సీతతోఁ బుష్పకవిమాన మెక్కి యయోధ్యకు వచ్చి పట్టాభిషిక్తుఁడై యానందదాయకంబుగ పదునొకొండు వేలవత్సరంబులు రాజ్యపాలనంబు గావించె. మాఱువేషంబున దాను ప్రజలాడుకొను మాటలు విని గర్భవతియగు సీతను వాల్మీక్యాశ్రమమున విడిచె. అచట సీత కుశలవులఁ గనె. వాల్మీకి యాకుశలవులకు రామాయణము చెప్పి యజ్ఞముఁ జేయు రామునకు వినిపింపఁజేసి సీతాపాతివ్రత్యమును వెల్లడించె. అయినను సీత యాలోకమున నుండనొల్లక భూవివరంబున వైకుంఠంబునకరిగె. రాముండును కుశలవులకు రాజ్యపట్టాభిషేకముఁ గావించి లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులతోను, తనతోఁ గలిసి మెలసి తిరిగిన సమకాలికులైన యయోధ్యాపురవాసులతోను వైకుంఠంబునకరిగె.

జ న కు చ రి త్ర.

ఆ కుశసంతతి మరువను రాజుదనుక వచ్చె. ఆ మరువను రాజశ్రేష్ఠుఁడు రాజయోగియై కలాపగ్రామమున నున్నవాఁడు, కలియుగాంతమున నష్టమైన సూర్యవంశమును గ్రమ్మఱ నతఁడు పుట్టింపఁగలవాఁడని యందురు. ఇక్ష్వాకుఁడాదిగ బృహద్బలుఁ డంత్యముగ సూర్యవంశమిప్పటివరకు సాగె. ఇఁకముందు సుమిత్రునివరకు సూర్యవంశము సాగఁగలదు. ఇక్ష్వాకుతనయుఁడగు నిమి యజ్ఞము సేయఁగోరి వసిష్ఠుని ఋత్విజునిఁగా గోరెను. వసిష్ఠుం డింద్రునిచే యజ్ఞము సేయింప నంగీకరింపఁబడినవాఁడయి యిమ్మట నీయజ్ఞమునకు వత్తుననియుఁ బలికెను. నిమి సంసారము క్షణభంగురమని మఱియొక ఋత్విజు నాశ్రయించి

యజ్ఞము నెరవేర్చెను. వసిష్ఠుఁడందులకుఁ గోపించి "నీ దేహము పడుఁగాక" యని శపించెను. దానికి నిమియు "నీ శరీరము పడుఁగాక" యని వసిష్ఠునకుఁ బ్రతిశాపమిచ్చెను. వసిష్ఠుఁడు మిత్రావరుణులవలన నూర్వశియందుఁబుట్టి దేహియయ్యె. మునులు నిమి దేహముఁ గాపాడి ప్రారంభించిన యజ్ఞముఁబూర్తిఁ జేసిరి. హవిర్భాగములకువచ్చినదేవతలు నిమిని బ్రతికించిరి. కాని నిమి యాశరీరము తనకు వలదని నిరసించె. దేవతలు వానియందలి కృతజ్ఞతకు మారుగ శరీరుల ఱెప్పపాటున నిమి యుండునని వరం బిచ్చి చనిరి. రాజులేకుండుటవలన నిమిశరీరమును మునులు ద్రచ్చి యం దొక పుత్రు నుద్భవింపఁజేసిరి. అతఁడే జనకుఁడు. విగతదేహుఁడుకాన వైదేహుఁడనియు, మథనజాతుఁడుగాన మిథిలుండనియు వానికినామములుకలిగె. ఆ మిథిలునిచేనిర్మితమైనదే మిథిలానగరము. ఆ వంశస్థులందఱు జనకులనియే పిలువంబడిరి. అందు సీరధ్వజుఁడను జనకుఁడు యజ్ఞము సేయ భూమిదున్నింప లాంగలంబుకొన సీత యుద్భవించె. ఆ సీతనే రామునకిచ్చి వివాహంబుఁగావించె. వీరందఱు మైథిలులనఁబరఁగిరి. యోగీశ్వరుప్రసాదంబున నీ జనకవంశస్థులు గృహస్థులయ్యు బంధనిర్ముక్తులై యాత్మజ్ఞానముకలిగి నిరంతర బ్రహ్మానుసంధానముఁ జేయుచుందురు.

పురూరవుచరిత్ర (చంద్రవంశము)

జగన్నాథు నాభికమలంబున బ్రహ్మపుట్టె. ఆ బ్రహ్మ కత్రి జనించె. అత్రి క్రీగంటి చూపుల చంద్రుఁ డుదయించి బ్రహ్మాజ్ఞను నక్షత్రనాథుఁడయ్యె. చంద్రుఁడు రాజసూయముఁజేసి ముల్లోకములజయించి సొక్కుఁదనంబున బృహస్పతిపెండ్లాము తారనుగవగూడి గురుఁడగు బృహస్పతి బ్రతిమాలుకొన్నను విడువఁడయ్యె. బృహస్పతితోడివిరోధంబున శుక్రుండును రాక్షసులును చంద్రునిజేపట్టిరి. ఇంద్రాదులు బృహస్పతి పక్షమువహించిరి. ఇట్లు తారనుగుఱించి దేవదానవులకు పోరుఘోరంబయ్యె. అంత బృహస్పతితండ్రి యంగిరుఁడు బ్రహ్మకు నీ తగవుఁదెల్ప చంద్రుని మందలించి గర్భిణియగుతారను బృహస్పతికి నప్పగించె. ఆ గురుండునుతారను దిట్టి గర్భంబుఁబోగొట్టు కొమ్మనునంత బంగారుచాయగల కుమారుఁడా మెకుఁబుట్టె. ఆ కుఱ్ఱవానియందము నకు మోహంబుఁజెంది గురుచంద్రులాపుత్రుఁగొన వాదులాడిరి. మఱలబ్రహ్మవచ్చి యే కాంతమున తారవలన నా పుత్రుఁడు చంద్రునకుఁబుట్టినవాఁడేయని తెలిసికొని బుధుఁడను నామకరణంబుఁజేసి చంద్రునకిచ్చిచనె. ఆ బుధునకు నిలయనుకన్యకకుఁ బురూరవుండుజన్మించెనని యిదివరకే చెప్పఁబడినది. ఆపురూరవుని సౌందర్య గుణగణాదులు నారదునివలన నూర్వశివిని మిత్రావరుణశాపంబున మనుష్యరూపంబుఁదాల్చి పురూరవునిఁజేరి యాతండు కామింప "ఓ చంద్రవంశోద్భవా! ఇవె నా రెండుమేకలు. వీనిని నీవు కాపాడిన, వివస్త్రుండవుగాక యున్న నీ మేకనేయి నీకుహితమైన నీతోనుందు ననెను. పురూరవుండు దానికి యకొనె. ఇట్లువారుసుఖంబుండిరి. అంతనింద్రలోకంబున నూర్వశిలేకుండుట నింద్రుఁడెఱింగి ఊర్వశిఁ గొనిరా గంధర్వులఁ బనిచె. వా రూర్వశిమేకల నపహరింప నవి యఱచె. ఊర్వశి నిద్రావస్థనున్న పురూరవునకెఱిఁగించె. అతఁడు తత్తరంబున నా దొంగలవధించి మేకలవిడిపించె. కాని వస్త్ర విహీనుఁడయ్యె. అద్దాన నూర్వశియుఁజనె. పురూరవుఁ డూర్వశియందలి మోహంబున నామెను వెదకుచు సరస్వతీనదీతటంబున నామెఁగాంచి రమ్మని ప్రార్థించె. ఆమెయు "నొకయేఁడుండిరమ్ము. పుత్రునితో వచ్చెద" ననెను. ఆమెగర్భవతియని యెఱింగి సంవత్సరమాగి పోయెను. గంధర్వులు వానికి నూర్వశివినాక యగ్నిస్థాలియనుదాని నొసంగిరి. కొన్నాళ్లకది యూర్వశి కాదని తెలిసికొని విడిచె. అంతపురూరవుఁడు శమీగర్భజాతంబైన యశ్వత్థంబునుజూచి దానిచే నరణులు రెండుగావించి యొకయరణితానుగాను రెండవయరణి యూర్వశిగాను మధ్యకాష్ఠంబు పుత్రుఁడుగాను భావించి

పుట్టించె. అట్టి జాతవేదుండను నగ్ని జనించె. ఆ జాతవేదుని కారణమున నతండూర్ధ్వలోకంబులకుఁ జని యూర్వశిం గూడె. ఆమెయందు నాయ్వాదిపుత్రులు జనించిరి. వారిసంతతియందు గంగను పుక్కిటంబట్టిన జహ్నుండను ప్రభువు. ఆ జహ్నునకుఁ బూరుండును. వానికి బాలకుండును, వానికి నజకుండును, వానికిఁ గుశాంబుఁడును. వానికి గాధియుఁ గలిగెను. గాధిరాజు కుమార్తెయగు సత్యవతిని విప్రుండగు ఋచీకుండడుగ నాతనికిచ్చుట కిష్టపడక తెల్లనిశరీరము నల్లని చెవులుఁగల వేయి గుఱ్ఱముల నిచ్చిన నిత్తునని. ఆ ఋచీకుండును వరుణుని యాచించి యట్టి గుఱ్ఱములఁ దెచ్చి యిచ్చె. చేయునది లేక గాధి సత్యవతినిచ్చె. ఆ ఋచీకుని భార్యయగు సత్యవతియు నత్తయగు గాధిసతియు సంతానము లేక పుత్రులఁగోరి ఋచీకు నాశ్రయింపనతఁడు విప్రమంత్రంబుల నొకచరువును, క్షత్రియమంత్రంబుల నొక చరువును గావించి వారలకొసంగె. వారలు పొఱపడి క్షత్రియమంత్రచరువు సత్యవతియు, విప్రమంత్రచరువు గాధిసతియు భక్షించిరి. అది తెలిసి ఋచీకుఁడు తనకు క్రూరుఁడగు క్షత్రియుఁడును దన యత్తకు బ్రహ్మవాదియగు బ్రాహ్మణుండును బుట్టుటకు భయమంది తనకు క్షత్రియుఁడు పుత్రుఁడుగా గాక, మనుమఁడుగా గలుగునట్లు గావించుకొనెను. అందువలన వానికి జమదగ్నియు, నా జమదగ్నికిఁ బరశురాముఁడును, వాని యత్త గాధిసతికి బ్రహ్మవాదియగు విశ్వామిత్రుఁడును జనించిరి.

పరశురాముని చరిత్ర.

జమదగ్నికి రేణుకయందు వసుమదాదికుమారులు నల్వురుదయించిరి. హైహయప్రభువగు కార్తవీర్యార్జునుఁడు దత్తాత్రేయు నారాధించి శత్రుజయము, బాహుసహస్రము, నణిమాదిసిద్ధులుఁ బొంది గాలికైవడి విశృంఖలముగ నంతట వీరవిహారముఁ గావించుచుండె, రావణుఁడంతవాఁడు దిగ్విజయమునకు రా నర్జునుఁడు స్త్రీలతో జలకేళిఁ గావించుచు రేవానదికిఁ దనభుజముల నడ్డగట్టుఁ గావింప నది పొంగి రావణు సైన్యము మునుముంచెను. రావణుఁడు యుద్ధమునకు రాగ అతని జయించి బందీ గావించి మందలించి పంపె. అట్టి కార్తవీర్యార్జునుఁ డొకదినంబున నడవికి వేటకుఁబోయి కామధేనువు సహాయంబున జమదగ్ని తమకు విందు వేయ నాగోవు నపహరింప బుద్ధి జనించి భటులచే దానిని హరింపఁజేసె. ఇట్లు మాహిష్మతీపురంబున నున్న కార్తవీర్యార్జునుని బరశురాముఁ డాశ్రమవృత్తాంతముఁ దెలిసికొని వచ్చి తాకి యర్జును వేయిచేతుల దఱిఁ సైన్యముల నణఁచి కామధేనువుఁ గొనివచ్చి తండ్రికిచ్చె. జమదగ్నియు శాంతంబున నాతని మందలించె. ఆ పాపపరిహారమున కొకవత్సరము తీర్థాటనముఁ గావింపుమనె. అతండును నట్లు గావించె. రేణుక యొకనాఁడు జలంబునకుఁ బోయి యప్సరసలతో జలకేళిఁ గావించు చిత్రరథుఁ గాంచి మోహవివశయై తడవుఁ జేసె. అది జమదగ్ని తెలిసికొని దానితల నఱకుఁడని మున్గురు పుత్రులును సందేహించిరి, ఆ యువ్వారన తల్లినిగూడ నఱకుమని పరశురాముండు నఱికి వారల బ్రతికించుటవరముగాఁ గొనె, జమదగ్నియు వారల బ్రతికించె. కార్తవీర్యార్జును పుత్రులు తండ్రిపగదీర్ప రాముఁడును నన్నలును నాశ్రమమున లేనితఱి నిశ్చలసమాధినున్న జమదగ్నిని రేణుక యడ్డుపడుచున్నను, మానక తలనఱికి కొనిపోయిరి. జమదగ్ని కొఱకు లరుదెంచి విలపించుచుండ రేణుక యిరువదియొక్కపతి రొమ్ముఁ బాదుకొనుచు విలపించె. రాముఁడు మాహిష్మతికరిగి యర్జునపుత్రులనందఱ జతికి [illegible] క్షత్రియుల నిరువదియొక్కపతి వెదకివెదకి చంపి శమంతపంచకంబున క్షత్రియ రక్తంబునఁ దొమ్మిదిమడుగులఁ గావించి తండ్రిశిరంబుఁ దెచ్చి శరీరంబుతో సంధించి, యజ్ఞంబుఁ గావించి భూమియంతయు ఋత్విజులకు దానంబొసంగి సరస్వతీనది నవభృథస్నానుండై విగతకల్మషుండయ్యె. జమదగ్నియు [illegible] సప్తర్షిమండలము నాశ్రయించె. పరశురాముఁడు [illegible] [illegible] నేఁడు. పరశురాముఁడు శాంతచిత్తుఁడై మహేంద్ర

పర్వతంబునఁ దపంబాచరించు కొనుచుండె, విశ్వామిత్రుఁడు తపోబలంబున క్షత్రియ ధర్మము దిగవిడిచి బ్రహ్మర్షియై నూర్వురకొడుకులఁగనె, భృగుకులజాతుఁడగు నజీగర్తుకొమరుఁడు శునశ్శేఫుఁడు హరిశ్చంద్రుయాగపశువుగ నమ్ముడుపడ దేవతలఁదృప్తిపఱచి యాతనిరక్షించె. ఆ శునశ్శేఫు దనపెద్దకొడుకుగభావించె, కొడుకులందులకుఁ గటకటంబడిరి. ఏబదిమందియంగీకరింపక మ్లేచ్ఛులుగ శపింపఁబడిరి. మధుచ్ఛందుండాది యేబం డ్రంగీకరించిరి. ఆ శునశ్శేఫుఁడే దేవతలచే విడువఁబడినవాఁడుగాన దేవరాతుఁడనఁబరఁగె.

య యా తి చ రి త్ర.

పురూరవునకు నాయువు, వానికి నహుషుఁడును జన్మించిరి. ఈనహుషుఁడే నూఱశ్వమేధంబులఁ జేసి యింద్రపదవినొంది యింద్రాణిఁగోరి యగస్త్యశాపంబున నజగరంబయ్యె. నహుషసంతతియందు గువలయాశ్వుండును, వానికి నలర్కుఁడును గలిగిరి. అలర్కుఁ డఱువదియాఱు వేలేండ్లు ధరణిఁ బాలించె. అంతకాలము మఱెవ్వరును బాలింపలేరు. ఆ సంతతియందు రజియనువాని కేనూర్వురు కొడుకులు కల్గిరి. అతఁడు దానవులజయించి యింద్రునకు స్వర్గంబొసంగె. ఇంద్రుఁడద్దాని దిరిగి రజికే యొసంగె. కొన్నాళ్లకు రజి మృతుండయ్యె, వానిపుత్రులు మదంబున స్వర్గంబుఁబాలింప నింద్రుఁడు వజ్రంబున వందఱసంహరించి మఱలస్వర్గంబుఁగైకొనె. నహుషునకు యతి యయాతిమొదలగు నార్వురు పుత్రులు దేహికింద్రియంబుల చందంబునఁగలిగిరి. అందు పెద్దకొడుకునకు రాజ్యంబొసంగె. కాని యతండు గైకొనడయ్యె. తండ్రియు నన్నయు మృతినొంద యయాతి రాజ్యంబుఁబాలించె.

దానవరాజగు వృషపర్వునికుమార్తె శర్మిష్ఠ వేవురుచెలికత్తెలతోను, గురుపుత్రికయగు దేవయాని విహరించుచు వలువలూడ్చి జలకేళిసల్పి యచటికి భవానీసహితుఁడై పరమేశ్వరుండు రా సిగ్గుత్తరంబున వలువలుదాల్చునవసరంబున దేవయానివలువ శర్మిష్ఠ ధరించె. దానికి దేవయానిమండి ర్మిష్ఠయుఁగోపించి చెలికత్తెలతో నామెను పాడునూతఁద్రోయించి పోయె. అచటికి వేట వచ్చిన యయాతిమహారాజుచేరి, నూతనున్న దేవయానిమొఱవిని పైబట్టకట్టనిచ్చి చేతినందు యటకులాగె. ఆమె పాణిగ్రహణనిమిత్తమున నీవె నాభర్తవనె. దానికి యయాతి శంకించె. దేవ తాను శుక్రునికుమార్తెననియుఁ గచుఁడు మృతసంజీవనివిద్య మాతండ్రికడ నేర్చుకొనునప్పుడు ప్రేమింప నతఁడువలదన మృతసంజీవనివిద్యయతనికిఁ బట్టుపడకుండునట్లు నేనుశపింప బ్రాహ్మ నన్నుపెండ్లియాడకుండునట్లతఁడుశపించె. కాన నీవె నాభర్తవని నిర్బంధింప నత డనిష్టంబున నంగీ . యయాతిచనినయనంతరము దేవయాని తండ్రితో శర్మిష్ఠకృత్యంబుచెప్పి విలపించె. శుక్రుఁడు ర్వునితో నావృత్తాంతముచెప్పి సహస్రసఖీజన పరివృతయగు నీకుమార్తె శర్మిష్ఠను నా కుమార్తె దేవయానికి దాసిగ నియమింపుమన భయంబున నాతఁడంగీకరించె. అట్టి శర్మిష్ఠంగూడిన నిని యయాతికిఁ బరిణయంబొనర్చి, శర్మిష్ఠం గూడవలదని కట్టడియుఁజేసె, యయాతి దేవయాని యదుదుర్వసులఁగాంచె. దేవయాని వెలుపలనున్నతఱి శర్మిష్ఠ యయాతి డాసి తన కోరిక యయాతియు దాని కంగీకరించె. ఇట్లు క్రమంబునశర్మిష్ఠ యయాతి వలన ద్రుహ్యుఁడు పూరువను మువ్వురతనయులఁగాంచె. అంత దేవయానిగుర్తించి శుక్రునకు నివేదింప క్రోధమూర్ఛి చఁజనె. యయాతియువెన్వెంటఁజని బ్రతిమాలెఁగాని యామె యియ్యకొనదయ్యె, శుక్రుండు తిని వృద్ధుఁడవుకమ్మని శపించె. అతఁడు పురంబునకుఁజని తనకుమారుల యదు, దుర్వస, ్యులను ననువును మాదిమిఁదీసికొని మీయావనమిడినఁ గొంతకాలముసుఖించి మఱల మీయావ నొసిడి నామదిమితీసికొందుననియడిగి విఫలుండయ్యె, అంతశర్మిష్ఠ కడగొట్టుబిడ్డఁడగు పూరునకుఁగ

నాతఁడొసంగె. అంత యౌవనంబునఁ జాలకాలము సుఖించి తృప్తిఁగాంచక దేవయానికిఁ దనచరిత్రయే మేకవెపంబున చెప్పి 'దేవయానీ! అన్నియు ముదిసినవి. కాని విషయాభిలాష, బ్రతికెదుతీపి యివి రెండును మాత్రము ముదియుటలేదు. అంగనాసంగమంబు సంసారకారణంబు. నే నిఁకవిషయంబుల జోలికిపోక బ్రహ్మధ్యాననిష్ఠమెలంగెదన'ని పూరువకు యౌవనంబిడి తానుముదిమిధరించి మిగిలినకొడుకులకు నాలుగుదిక్కులరాజ్యము నొసంగి పూరువకు భరతఖండంబొసంగి, సంగంబులవిడి భాగవతగతిం జెందె. దేవయానియు సంగంబులఁబాసి ముక్తిఁగాంచె.

భరతుని చరిత్ర.

ఇట్టి పూరువంశంబున రైభ్యునకు దుష్యంతుఁడు పుట్టె, దుష్యంతుఁడు వేట కడవికిఁజని వైర యోగంబునఁ గణ్వాశ్రమంబుఁ జేరె. అందు శకుంతలఁగాంచి యామెయందుఁ దన మనంబు లగ్నంబు కాఁగ నామె రాజకన్యయని భావించి తనకోరికఁ దెలిపె. శకుంతలయు విశ్వామిత్రునకు మేనకకుఁ బుట్టిన దాననని యు, వారలచే విడువఁబడి శకుంతంబులు కాపాడుటకతన శకుంతలనైతినని యుఁ గణ్వుఁడు పెంచుచుండెనని యుఁ జెప్పెను. దుష్యంతుఁడా శకుంతలను గాంధర్వవిధిఁ గైకొనియె. అంత శకుంతల గర్భవతియై కుమారుఁ గాంచె. కణ్వుఁడు సంతసించి చక్రవర్తిలక్షణములుగల యా బాలకు దీవించి జాతకర్మాదులఁ గావించె. ఆ బాలకుఁడు వీరోచితకృత్యంబులు గావింపుచుండఁ గణ్వుఁడు శకుంతలను కుమారసహితంబుగ మహారాజు పాలికిఁ జనుమని పంపించెను. ఆత్మసదృశాకారుఁడగు బాలకుని, శకుంతలను జూచి దుష్యంతుఁడు మిన్నకుండె. అశరీరవాణి 'వీఁడు నీపుత్రుఁడు. వీనిభరింపు'మనుట నతఁడు భరతుండయ్యె. దుష్యంతుఁడును నంగీకరించె. భరతుఁడు పెద్దవాఁడు కాఁగ దుష్యంతుఁడు వానిని రాజ్యమందు నిలిపి దివంబునకరిగె. భరతుఁడు రాజ్యముఁ బాలించుచు యమునా తటంబున దీర్ఘతముఁడు పురోహితుఁడుగా డెబ్బదియెనిమిదియు, గంగాతటంబున నేఁబదేను మొత్తము నూటముప్పది మూఁడశ్వమేధంబులఁ గావించె, 1384 మందలోకద్వంద్వము, అట్టివేయిద్వంద్వముల పాఁడిమొదవుల దక్షిణలనిచ్చె, ధవళదంతంబులుగల నల్లనియేనుఁగుల 14 లక్షలనొసంగె. రాక్షసులజయించి రసాతలంబుననున్న దేవకాంతల వారలకొసంగె. త్రిపురదానవులజయించి నిర్జరుల నిజమందిరములనునిచె. అతనిరాజ్యమున భూమ్యాకాశంబులు కోరినకోరికలొసఁగుచుండె. ఇట్లు 27 వేల యేండ్లు ధరణిఁబాలించె. భరతునకు విదర్భరాజపుత్రికలు మువ్వురుభార్యలు, వారలు సంతానముఁ గాంచియుఁ దండ్రికితగిన సంతానముకాదని వారలఁజంపివేసిరి. భరతుఁడపుత్రకుఁడై మరుత్స్తోమంబను యాగంబు పుత్రార్థియైచేసి దేవతలమెప్పించె.

గర్భిణియు నన్నయగు నుతథ్యుని భార్యయునగు మమతపై సురతమునకు బృహస్పతిపడియె. గర్భస్థుండగు బాలుఁడు మొఱపెట్టి యావీర్యంబును వెలుపలికినెట్టె. తనసుఖమున కంతరాయముఁ గల్గించినవాఁడవని యా గర్భస్థశిశువును నంధుండవుగమ్మని బృహస్పతి శపించె. బయటవీర్యంబున నొకబిడ్డయయ్యె. గర్భస్థశిశువును జనించె. ఈయిద్దఱను నీబిడ్డలుగనే పోషింపుమని మమతను బృహస్పతికోరె. కాని మమత నాబిడ్డనేకాని నీబిడ్డను నేను పోషింపలేనని యాబిడ్డను దిగవిడిచి తనబిడ్డనుగొంపోయెను. బృహస్పతి శాపంబున నాబిడ్డ అంధతముండయ్యె. మిగిలినబిడ్డ యిద్దరికి సంబంధించిన పుట్టుట వలనను ద్వాజుఁడయ్యె. 'నీవు భరింపుము, నీవు భరింపుమని' వారు వాదులాడుట వలనను భరద్వాజుండయ్యె. ఆబిడ్డను బృహస్పతియు, మమతయు విడిచిచన మరుత్తులు పోషించి తమ్ము యాజ్ఞమున సంతోషపెట్టిన నీ భరతునకు పుత్రునిగ నొసంగిరి. వితథంబైన భరతవంశమున

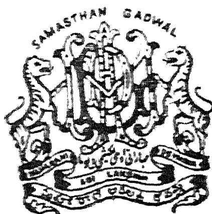
కాశేయుఁడు వంశకర్తయగుటచే వితథుఁడనియు విఖ్యాతిఁగాంచె. ఆ వితథునకు మన్యువు, వానికి నరుఁడు, వానికి సంకృతి, వానికి రంతిదేవుఁడును జనించిరి.

రంతిదేవుని చరిత్ర.

రంతిదేవుఁడు రాజ్యం బేలుచుఁ దనకుఁగల సంపదలన్నియు దీనులకుఁ బంచియిచ్చి నిరాహారుఁడై నలువదియెనిమిదిదివసంబు లెందేని సంచరించె. అంత నొక్కదినంబునఁ గుటుంబయుతుఁడై కుడుచుటకుఁ గొంత నెయ్యి, పాయసము, నీరు సమకూర్చుకొనె. అంతలో నతిథిరా సగం బొసంగె. మిగిలినది తినఁజూడ నొకశూద్రుఁ డన్నార్తుఁడై వేడ నందు సగంబొసంగె. మఱల తినఁబోవఁ గుక్కలతో నొకఁడువచ్చి కోర నీరుతప్ప మిగిలినదంతయు వానికొసంగె. ఆ నీరైనను ద్రాగ నుంకింప నొక చండాలుఁడువచ్చి దీనుఁడై యానీటిని యాచింపఁ దనకు భగవంతుఁడేయున్నాఁడని యానీటి నొసంగె. అంత బ్రహ్మాదిదేవతలు ప్రత్యక్షమై యిదియంతయుఁ బరీక్షార్థము మేము కల్పించినదే. నీకు కావలయు వరంబు వేడుమనిరి. తనకేమియు వలదని భగవద్భక్తి నేమఱకుండున ట్లనుగ్రహింపుఁడని కోరెను. ఇట్లా రంతిదేవుఁడు పరమపదమునొందె. ఇట్టి భరద్వాజకులంబున బుట్టిన పెక్కుఱు బ్రాహ్మణులై చనిరి. ఈ వంశజుఁడగు సత్యధృతి యూర్వశింగని మోహింప వీర్యపతనంబయ్యె. అది శరస్తంభంబునఁబడి రెండుగాచీలె. అందువలన నది స్త్రీపురుషద్వయం బయ్యె. శంతనుఁ డడవికివచ్చి వారలఁ గృపతోఁగాపాడెఁగాన వారలు కృపుఁడుఁ గృపియు నవఁ బరఁగిరి. కృపి ద్రోణుని భార్యయయ్యె. ఈ భరద్వాజవంశము దేవాపివరకు కొనసాగె. దేవాపి కలియుగాంతమున క్షీణించిన చంద్రవంశము నుద్ధరింప నిలిచె.

యదుచరిత్ర.

యయాతి పెద్దకొడుకగు యదువంశమువారే యాదవులు. ఈ యదువంశమున జనించిన బభ్రువు మహిమాన్వితుఁడు. దూరమునుండి వినునది దగ్గఱగ జూచెడివాఁడు (టెలివిజన్). వీని యుపదేశమున 1465 గురు ముక్తినొందిరి. ఇట్టి యదువంశసంభూతుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు నరునకుఁ బ్రవృత్తిమార్గంబున విజయంబును, ఉద్ధవునకు నివృత్తిమార్గంబున మోక్షంబును బ్రసాదించి దుష్టసంహారంబు శిష్టసంరక్షణంబుఁ గావించి వైకుంఠంబునకరిగె.

I have the pleasure to enrol Sri. Gandham Sreeramamurty and Sri. Irrinki Narasimhamurty who are popularly known as " Sreerama Narasimha Murty Kavulu " as our Court Poets. Hereafter they are entitled to the privileges of our Court.

Gadwal,
1-3-1945.

K.K. Bhupal.

Youvaraja Saheb of Gadwal.
(For Maharani Saheba of Gadwal

శ్రీ రా మ నృ సిం హ మూ ర్తు లు

శ్రీవ ద్భద్రకృ దార్తిసంహరణకృ ద్యోగో యయో ర్వర్తతే
లోకారాధనతత్పరౌ ఖలజనవ్యాపాదనవ్యాపృతౌ
లోకేఽస్మి న్నవతేరతు స్సమహితౌ శాంతోగ్రరూపౌ చ యౌ
తౌ శ్రీరామ నృసింహ మూర్తి విలస త్సంజ్ఞౌ జయేతేతరామ్॥

విషయసూచిక

సప్తమ స్కంధము.

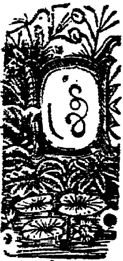
అష్టమ స్కంధము.

నవమ స్కంధము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు:—

విజయదుందుభి

వద్భద్రీకృ దార్తిసంహారణకృ ద్యోగో యయో ర్వర్తతే
లోకారాధనతత్పరా ఖిలజనవ్యాపాదనవ్యాపృతౌ
లోకేఽస్మి న్నవ తేరతు స్సమహితౌ శాంతోగ్రరూపౌ చ యా
తౌ శ్రీరామ నృసింహ మూర్తి విలస త్సంజ్ఞౌ జయేతేతరామ్॥

సప్తమ స్కంధము

అధ్యాయము 1.

జయ విజయ శాపోదంతము

రాజు:—

క. యమివర! సముఁడును భూతచయములకుఁ బ్రియసఖుఁడునైన హరి భగవంతుం
డమరవిరోధుల దాను విషముఁడుంబలె నేలఁ దునిమె శక్రార్థంబై. 1

శా. ఎన్నన్ లేశముఁగూడ నిర్జరులతో నేయర్థమున్ లేదు సా
త్త్వాన్నిశ్శ్రేయసరూపకుండుఁ ద్రిజగత్కల్యాణదుండైన శ్రీ
మన్నారాయణమూర్తికిన్ మునివతంసా! లేవు దైత్యాళితో
విన్నాణంబుననొప్పు నా హరికి విద్వేషమ్ము నుద్వేగమున్. 2

గీ. ఓమహాభాగ! యో శుకయోగివర్య!, ప్రణుతిపాత్రనారాయణగుణములయెడ
నిట్టి పెనుసందియంబు మాహృదయసీమఁ, గలిగె నద్దాని ఛేదింపవలతి నీవ. 3

శ్రీ శుకుఁడు:—

చ. స్ఫురదురుభాగధేయ! నృపపుంగవ! యద్భుతరూపమైన శ్రీ
హరిచరితంబు నీవడిగితయ్యది లెస్సగదయ్య భక్తి శ్రీ

వరుసఁ జెప్పు భాగవతరత్న మహామహిమంబు పుణ్యమున్
బరమముగా నుతింపఁబడు నారదముఖ్య తపోధనాళిచేన్. 4

వ. కావునఁ గృష్ణద్వైపాయన మునికి నమస్కరించి హరికథావిశేషంబు నుడివెద
నాకర్ణింపుము. 5

సీ. ప్రకృతికిఁ బరుఁడగు భగవంతుఁడై హరి, యవ్యయుఁడు నజుండు నగుణుఁడయ్యు
స్వీయమాయాగుణావిష్టుఁడై తా బాధ్య, బాధకతాహేతు భావ మొందుఁ
బ్రకృతిగుణంబులై పరఁగు సత్త్వరజస్త, మంబులుఁ దలఁప నాత్మ కవి లేవు
వృద్ధి వినాశంబు లేక కాలంబున, వానికిఁ గలుగవు పార్థివేంద్ర!

గీ. సత్త్వజయకాలమందు నిర్జరుల ఋషుల, రజముఁ బెంపొంద నసురులఁ గ్రమత దమము
బెరుగ యక్షరక్షస్సులన్ విభుఁడు తాను, గూడుచుండుఁ దత్కాలానుగుణ్యముగను.

క. జ్యోతిఃప్రభృతులువలె సంఘాతంబుననుండి విభుఁడు గాఁ డెప్పుడు పృథ
గ్భూతుఁడు మథించి యాత్మను, జాతురి నాత్మస్థుఁ దెలియఁ జాలుదురు బుధుల్.

ఉ. జీవులకుం బురంబుల సృజింపఁ బరేశ్వరుఁ డాత్మమాయ ని
చ్ఛావిధి సృష్టిఁ జేయును రజంబును జిత్రములైనయందు బ
ల్త్రేవ రమింప సత్త్వము సృజించును వానిని సంహరింపఁగా
భావము గల్గుమన్ దమముఁ బ్రౌఢి సృజించును వేఱు వేఱుగన్. 8

వ. నరేంద్రా! సత్యకరుండగు పరమేశ్వరుండు ప్రకృతి పురుషుల కాశ్రయంబై
ప్రవర్తమానంబగు కాలంబు సృజించు. అందందు సతం డుభయసిద్ధిం బొందు.
లింగరూపుఁడగు న య్యీశునకుఁ దద్గుణంబులుం గలవు. రాజేంద్రా! ఈ
కాలంబు సత్యసంవర్ధకంబైనది కావునఁ బరమేశ్వరుండు సురానీకమునకు జయో
త్సేకంబుఁ గల్గించు. సురప్రీతికరుండై పృథుయశుండగు నా యీశుండు తత్ప్రతి
పక్షులగు నసురులఁ గసిమసంగు. స్వసృష్టంబగు విశ్వంబునకు స్థితిరక్షావిధా
నార్థంబు పౌనఃపున్యంబున సత్త్వగుణంబును సురగణంబును బెంపొందించు. 9

మత్తకోకిల. రాజచంద్రుఁ డజాతవైరి సురర్షిసత్తము నారదున్
రాజసూయమహాధ్వరంబునఁ బ్రశ్నమిట్లని యొనర్ప న
వ్యాజసత్కృపఁ బావనం బితిహాసమొక్కఁడు సెప్పె వి
భ్రాజమానయశోవిశాల! ధరావరా! విను దానినిన్. 10

మ. క్రతురాజంబగు రాజసూయమున లోకాధీశ్వరుండైన య
చ్యుతునం దద్భుతమాపచేదినృపసాయుజ్యంబు నీక్షించి పాం
డుతనూజుం డటమన్న నారదమునీంద్రుం గాంచి యత్యంత వి
స్మితచిత్తుండయి యిట్లు ప్రశ్న మొనరించెన్ మౌను లాలింపఁగన్. 11

ధర్మరాజు:—

మ. ఇది యత్యద్భుతమయ్యెఁగాదె యహహా! యెన్నంగ నేకాంత భ
క్తి దురాపంబగు వాసుదేవ పరతత్త్వప్రాప్తి విద్వేషియున్
మదసంయుక్తుఁడునైన చేదిపతికిం బ్రాపించె మౌనీంద్ర! యే
తదుదంతంబు నెఱుంగ మాకు మది నుత్సాహంబు రేకెత్తెడిన్. 12

క. తాపసవర! భగవన్నిందాపరతం బరఁగు వేనధరణీజానిన్
గోపించి ద్విజులు నారక, కూప పతితుఁగా సలుపరో! మున్నెన్నన్. 13

గీ. నారదా! తొక్కుపల్కులనాటఁగోలె, మూఢచిత్తుఁడు దమఘోషపుత్రకుండు
పాపమతి దంతవక్త్రుఁడున్ వాసుదేవునందు నేఁడును మత్సరాయత్తులుగద. 14

గీ. అవ్యయున్ విష్ణుదేవు బ్రహ్మస్వరూపు, సారెకున్ దూఱుచుండు నాజాల్ములకును
శ్వేతకుష్ఠంబు పుట్టదు జిహ్వయందు, నంధతామిస్రమేని యనలము గొనదు. 15

ఉ. పాపులు వీరలేల భగవంతుఁడు దుర్గ్రహధాముఁడైన యా
శ్రీపతియం దిటుల్ లయముఁ జెందిరి? లోకములెల్లఁ జూడ నం
చీ పగిదిన్ గలంగి భ్రమియించెడు నాదగు బుద్ధి గాలిచే
దీపపు టర్చియుంబలె నదీనికి హేతు వదేమొ తెల్పుమా. 16

క. సురముని నారదుఁడు యుధిష్ఠిరు నుడి నాలించి ప్రీతచిత్తుండగుచున్
పరమాదరయుతుఁడగు నా, ధరణీపతి కిట్టులను సదస్యులు వినఁగన్. 17

నారదుఁడు:—

వ. నిందయును స్తుతియును సత్కారంబును ధిక్కారంబును గళేబరవిషయంబులై, ఇవి యవివేకంబున నాత్మకుఁ గల్పింపఁబడు. భూతంబులకు నహమ్మమత్వరూపకం బగు బుద్ధివైషమ్యంబు తదభిమానంబున జనించు. దానంజేసి దండపారుష్యంబును నిందయుఁ గలుగు. అభిమానంబునంజేసియ కళేబరనాశంబుఁ బ్రాణినాశంబుగాఁ దలంపంబడు. అభిమాన రహితుండగు పరమాత్మకు వైషమ్యాభావంబున నిందాస్తుతులు కలుగకుండు. 18

గీ. కానఁ బగనైన భక్తియోగముననైన
భయముచేనైన స్నేహంబువలననైనఁ
గామముననైన మనము యుక్తంబుఁ జేయ
నగును హరియందు దాన నన్యంబుఁ గనఁడు. 19

క. వైరానుబంధమున నరుఁ, డేరీతిన్ దన్మయత వహించునో పొందన్
నేరఁడటు భక్తియుక్తిన్, మహారాజా! మద్వినిశ్చయం బిది వింటే? 20

చ. భ్రమరముచేతఁ గుడ్యమునఁ బల్మినిఁ బ్రత్యవరుద్ధమౌచుఁ గీ
టము భయవైరయుక్తిని నెడంద స్మరించుచు దానిఁ దత్స్వరూ
పముఁ గొనున ట్లజుండు భగవంతుఁడునైన ముకుందునందు ద్వే
షమునఁ బ్రపూతులై యతనిసంస్మృతి వారలుఁ బొంది రా హరిన్. 21

ఉ. కొందఱు కామయోగమునఁ గొందఱు ద్వేషమునన్ భయంబునన్
గొందఱు భక్తియోగమునఁ గొందఱు స్నేహమునన్ మనంబు గో
విందునియందు నెక్కొలిపి పెక్కురిటుల్ తదఘంబుడించి యా
నంద నికేతనంబయి తనర్చు తద్గతిఁ బొందిరిమ్ములన్. 22

ఉ. కామమునన్ వ్రజాంగనలు కంసుఁడు భీతిని జైద్యముఖ్యులా
భూమిపతుల్ విరోధమున భూధవ! వృష్ణులు బాంధవంబునన్
మీ మురుభక్తియోగమున మీరలు స్నేహముచేత నా పరం
ధాముని గేళిమర్త్యుని సదా స్మరియింతుము వాసుదేవునిన్. 23

క. ఏవురిలో వేనుఁడు కాఁ, డేవాఁడును బురుషుఁడైన యీశువిషయమై
కావున మనంబుఁ జొనుపఁగ, నా విష్ణునియం దెదే నుపాయముచేతన్. 24

గీ. పాండవా! చైద్యుఁడున్ దంతవక్త్రుఁడుఁ దల
పోయఁగా మీకు మాతృష్వసేయులుగద
విప్రశాపంబునన్ బదవీచ్యుతులగు
విష్ణుపార్షదముఖ్యులు వీరు సుమ్ము. 25

ధర్మరాజు:—

ఉ. పరమమునీంద్ర! యెల్ల హరిపార్షదులన్ స్పృశియించు శాప మె
వ్వరిదది యెట్టిదయ్యె? హరిపాదపయోజములన్ భజించుచున్
నిరతము నవ్వైకుంఠపురి నివ్వసియించెడు శుద్ధసత్త్వ భా
స్వరులకు నట్టిశాప మెటు సంభవమయ్యె? నెఱుంగఁ జెప్పుమా. 26

నారదుఁడు:—

చ. వినుము యుధిష్ఠిరాఖ్య పృథివీరమణా! యల బ్రహ్మదేవు నం
దనులు సనందనాదిమునినాయకు లిమ్ముల నీ జగత్త్రయం
బునఁ జరియించుచుండి యలవోక నొకానొకనాఁడు విష్ణుదే
వునిదగు నవ్వైకుంఠపురమున్ దరిసింపఁగఁ బోయి రమ్మడిన్. 27

గీ. తలఁపఁ బాత్ర్యాలకుం బూర్వజులను బంచ, షాబ్దడింభకవయస్కుల, దిగంబరులగు
వారి [illegible]గా నెంచి ద్వారపాలు, రడ్డగించిరి లోనికిఁ బవ్వగకుండ. 28

ఉ. పాండవ! క్రుద్ధులై మునులు వారికి శాపము నిచ్చిరంత ను
ద్దండ రజస్తమోవిరహితంబగు శ్రీహరి పాదమూలమం
దుండఁగరాదు మీర లిఁకఁ జనో జడులార! బిరాన నిప్డ యిం
దుండి దురంతమా యసురయోని జనింపుఁడు పొండ'టం చిటుల్. 29

క. అనియిట్లు శప్తులై స్వభ, వనమునుండి పతితులగు వారిని గృప న
మ్మును లనిరి 'మూఁడుజన్మలఁ, బునస్స్వపదలబ్ధి మీకుఁ బొసఁగు న'టంచున్. 30

గీ. వారలిరువురు దితికిఁ గుమారులగుచు, దైత్యదానవలోక సంస్తుత్యులైరి
జ్యేష్ఠుఁడు హిరణ్యకశిపుఁడు క్షితితలేశ!, యవరజుండు హిరణ్యాక్షుఁ డయ్యె నందు.

క. నరసింహరూపుఁడగు శ్రీ, హరి చంపె హిరణ్యకశిపు నవనీభాగో
ద్ధరణంబుఁ జేయ మాయాకిరియైన యతఁడె కసిమసఁగె హిరణ్యాక్షున్. 32

గీ. అచ్యుతప్రియుఁడైన ప్రహ్లాదుఁ బుత్రుఁ, గ్రూరతరముగ హింసింపఁ గోరి యా హి
రణ్యకశిపుఁడు బహుప్రకారంబులైన, యాతనలఁ బెట్టె నిజమృత్యుహేతుఁ బుత్రు.

గీ. సర్వభూతాత్మభూతుఁ బ్రశాంతుని సమ, దర్శనున్ విష్ణుతేజోభిసమన్వయుక్తుఁ
దనయుఁ బ్రహ్లాదు నానావిధంబులైన, యుద్యమముల దైత్యుఁడు జంప నోపఁ డయ్యె.

గీ. పిదపఁ బొడమిరా రాక్షసుల్ విశ్రవునకుఁ, బుత్రకులయి కైకసియను పొలఁతియందు
సర్వలోకోపతాపంబు సల్పుచుం బ్ర, శస్తిఁ గొనిరి రావణకుంభకర్ణులనఁగ. 35

గీ. అందు రాఘవుఁడై హరి యవతరించి, శాపముక్తికినై వారి సంహరించె
వినఁగలవు నీవు శ్రీరాము విక్రమంబు, భూవరేణ్య! మార్కండేయ ముఖమునుండి.

క. జగతీశ్వర! వారే యర, యఁగ నీమాతృష్వసేయులగు క్షత్రియులై
రి గదాధరచక్రిహతిన్, దెగ నఘములు శాపముక్తి నిం బొందిరిటుల్. 37

గీ. ప్రబలవైరానుబంధ తీవ్రతరమైన, ధ్యానమున వాసుదేవ సామ్యత్వ మిట్లు
వీరు పొందింపఁబడి వెండి విష్ణుదేవు, పార్శ్వముం జేరి రల విష్ణుపార్షదు లొగి. 38

ధర్మరాజు:—

గీ. విబుధమాని! మహాత్ముఁడుం బ్రియుఁడునైన, పుత్రునందు విద్వేషంబుఁ బూననేల?
అచ్యుతాత్మత దేనఁ బ్రహ్లాదున కది, యెటుకలిగెనో నాకు వచింపుమయ్య. 39

అధ్యాయము 2.

సుయజ్ఞోపాఖ్యానము

నారదుఁడు:—

క. ప్రకటితకోపుఁడు హరి వీఁ, గక తన భ్రాతను వధింపఁగాఁ దెలిసి హిర
ణ్యకశిపుఁడు రోషశోకము, లకుఁ గుఱియై మనమున మిగులఁబరితపించెన్.

సీ. వృషలరోషమున ఘూర్ణిల్లుచు సందష్ట, దంతచ్ఛదుండై యుదగ్రకోప
జాజ్వల్యమానలోచనయుగళమున ధూ, మ్రంబైన యభ్రభాగంబుఁ గనుచు
భీషణదంష్ట్రిలఁ బెగడుఁ బుట్టించెను, దృష్టిచేఁ గడు దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచుఁ
గుటిలకరాళ భ్రుకుటియుక్తముఖుఁడయి, భయదోగ్రశూలంబుఁ బైకినెత్తి

గీ. కొల్వుకూటంబునం గలక్రూరదాన, వులను గలయంగఁ గనుఁగొని చలముమీఱ
నిత్తెఱంగునఁ బల్కె భ్రాతృవధజనిత, శోకరోషమ్ముల మనంబు వ్యాకులపడ. 41

వ. త్రిమూర్ధ, త్ర్యక్ష, శంబర, శతబాహు, హయగ్రీవ, నముచి, పాక, ఇల్వల, విప్ర
చిత్తి, పులోమ, శకునాది దానవులైన తేయులారా! నావచనంబు వినుఁడు. శ్రవణా
నంతరం బెల్లరును వైళంబ మదనుశాసన ప్రకారంబుఁ గావింపుఁడు. పార్ష్ణిగ్రాహుం
డగు హరి సహాయంబునం జేసి క్షుద్రులైన శాత్రవులచే నాకుఁ బ్రియుండును,
సఖుండును, భ్రాతయునగు హిరణ్యాక్షుఁడు వధింపఁబడియె. 42

చ. అనిశము బాలకుండువలె § నస్థిరచిత్తుఁడు భూరితేజుఁ డ
య్యును గుహనాస్వరూప కిటి § యున్ దనుఁ గొల్చెడువారిఁగొల్చు వాఁ
డు నగు వికుంఠు మామక ప § టూజ్జ్వలశూలముచేతఁ గంఠమున్
దునిమి తదీయశోణితము § తో రుధిరప్రియు భ్రాతఁ దన్పుదున్. 43

మ. అహితుండున్ గపటుండునైన హరి యి § ట్లంతంబునొందన్ దమం
త హరిప్రాణులు కాన వేలుపులు తో § నన్ గృత్తమూలావనీ
రుహశాఖాపటలంబులుం బలెను ని § ర్మూలుల్ నిరాలంబులై
బహుళక్లేశములంది శోషిలుదు రే § భంగిన్ విలోకించినన్. 44

సీ. అరుగుఁడీ మీరు బ్ర § హ్మక్షత్రసంవర్ధితమయి పరంగు భూఁ § తలముఁ జేర
సమయింపుఁడీ తప § స్స్వాధ్యాయ యజ్ఞదా, నవ్రతపసులై త § నరెడు వారి
నచ్యుతుండు ద్విజక్రియామూలభూతుఁడున్, యజ్ఞధర్మమయుండు నగుపురుషుఁడు
సతతంబు దేవర్షి § పితృభూతములకును, ధర్మంబునకు నాస్ప § దంబుకాన

గీ. ద్విజతతులు గోగణంబులు § వేదములును, దలఁపవర్ణాశ్రమాచార § ధర్మములును
నెవ్వి యెందెందు నాయయి § జనపదముల, బుగ్గిఁ జేయుఁడు పెల్లగిం § పుఁడు
గెడపుఁడు. 45

క. అని ముదలయిడిన తమ యొడ, యని యాదేశంబు దైత్యు ‡ లాదృతిని శిరం
బునఁ దాల్చి రణప్రియులౌ, టను గావించి రపుడు జగ ‡ దమ్ముఁ బ్రజలతోన్. 46

సీ. గ్రామపురవ్రజా ‡ రామాశ్రమోపవ, నాకరక్షేత్రకో ‡ ద్యానములను
పట్టణఖేటక ‡ ర్వరఘోషముల దహిం,చిరి కొందఱప్డు ని ‡ శ్శేషముగను
కొందఱు ప్రాకార ‡ గోపురసేతువుల్, త్రవ్విరి ఖని ‡ త్రములతోడఁ
కొందఱు పెనుగండ్ర ‡ గొడ్డళ్ల ఛేదించి, రుపజీవ్యవృక్షస ‡ ముత్కరములఁ
గీ. కొంద ఱుద్ధతి మండెడు ‡ కొఱవులఁగొని
దహన మొనరించి రొగిఁ బ్రజా ‡ గృహచయముల
నిట్లు దైత్యులకు లోక ‡ మిడుమలుఁబడ
సురలు దివివీడి కనరాక ‡ తిరిగిరి భువి. 47

గీ. అంతట హిరణ్యకశిపుఁ డ ‡ త్యంతదుఃఖి
తాత్ముఁడై మృతుఁడైన భ్రా ‡ తకుఁ దిలోద
కాదుల నొసంగియున్ దన ‡ సోదరాత్మ
జులను సాంత్వనవాక్కులఁ ‡ గలఁకఁ దేర్చె. 48

వ. మఱియు శకుని, శంబర, ధార్ష్ట, వృక, కాలనాభ, మహానాభ, హరిశ్మశ్రు, మదోత్కచులను, దన్మాతయగు వృషద్భానువును, స్వమాతయగు దితిని మధుర వాక్యంబుల దేశకాలజ్ఞుండగు నసురేశ్వరుం డూరడించుచు నిట్లుపలికె. 49

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

మ. జనయిత్రీ! సుతులార! యోమరదలా! ‡ స్వాంతంబులన్ వీరవ
ర్యునకై శోకముఁబొందఁబోకుఁ డిదియున్ శ్రేయుక్తంబుఁగా దెన్నఁగన్
వినుఁడీ! శూరుల కీప్సితంబెయగు వి ‡ ద్వేషాభిముఖ్యంబునన్
ఘన సంగ్రామతలంబునన్ వధము శ్లా ‡ ఘ్యంబౌనుఁడీ యెంతయున్. 50

చ. భ్రమ విడువుండు మీరు చలిపందిలియందలి పాంథులట్లు దై
వముకతనన్ స్వకర్మములఁ ‡ బట్టియొకో జనులొక్కచో సుయో
గము నొకచో వియోగమును ‡ గన్ననఁబొందుచు నుంద్రు చూడ ధీ
రమతులు దీనికై కలవరంపడ రించుకయేని నాత్మలన్. 51

గీ. ఆత్మ నిత్యుండు సర్వజ్ఞుఁ డవ్యయుండు, సర్వగతుఁడును శుద్ధుఁడీశ్వరుఁడుపరుఁడు
స్వీయమాయన్ గుణముల సృజించుచు గుణసంగమునఁ జేసి తాలుచు
లింగతనువు. 52

చ. తిరిగెడుకంటితోఁ వసుమతీ వలయంబదియెల్ల దిర్దిరం
దిరిగెడునట్లుఁదోఁచెడు గతిన్ గదలాడుజలంబుతోడ లోఁ
దరువులు సంచరించెడు విధంబునఁ దోఁచెడుభంగి భ్రాంతి సం
సరణపరీవృతుండయిన యచ్చాడ్పున నాత్మయుఁ దోఁచుచుండెడున్. 53

గీ. మనమిటు గుణములన్ భ్రామ్యమాణమగుడు
నవికలుండయి పురుషుఁడో యంబ! వింటె
లింగయుక్తుండువోలె సలింగుఁడయ్యె
నా మనము తోడ సామ్యంబు నందుచుండు. 54

గీ. లింగవిరహితుఁడయ్యు సలింగదేహ, భావనమె యాత్మకై యవిపర్యయంబు
నాగిఁ బ్రియాప్రియయోగ వియోగరూప, మైనదియ కర్మసంసృతి
యనఁగఁబడును. 55

వ. అమ్మా! సంభవంబును, వినాశంబును, శోకంబును, అవివేకంబును, చింతయు, వివేకస్మృతియు బహువిధంబులై యుండు. 56

క. వినుఁ డుదహరింతు రిట బుధ, జనులు యమప్రేతబంధుసంవాదాత్మం
బనవద్యమునైన పురాతనేతిహాసము మీకు దాని దెలిపెదన్. 57

క. అలఘూశీనరదేశం, బులనొప్పు సుయజ్ఞుఁడనెడి భూపాలుఁడు శ
త్రులచే నిహతుండయ్యెన్, గలసన్ దద్జ్ఞాతు లతనికడఁ జేరి రటన్. 58

సీ. రత్నవర్మము విశీర్ణతఁ జెంద సర్వాభరణములు స్రజములు భ్రంశమొంద
హృదయంబు శరవినిర్భిన్నంబుగాఁగ దేహంబు సృగ్విలిప్తంబుగాఁగ
స్తబ్ధలోచనుఁడయి సరభసదష్టదం, తచ్ఛదుండగుచు మూర్ధజములెల్లఁ
జెదరంగఁ బెంధూళిచే ముఖాంభోజంబు, మసుఁగువడన్ భుజంబును గయిదువ్వ

గీ. దునిసిపడ నాహవక్షోణిమర్విధినటు, సల్పఁబడ్డ యుశీనరేశ్వరుని బతినిఁ
జూచి దుఃఖితలై మహిషులు కరముల, నురము బాదుకొనుచు నేడ్చి రుమ్మలికల.

సీ. అక్కటక్కట! నాథ! హతులమైతిమటంచుఁ, గరముల నారితి నురము బాదు
కొనుచును సారెకుఁ దనిపదంబులఁబడి, బిట్టేడ్చుచున్ దైన్యముట్టిపడఁగ
కుచతటీసంలిప్తకుంకుమారుణబాష్పముల నాథు పాదకమలముఁ దడుపు
చాక్రందన ధ్వనులాకసమంటఁ జేసి, తక్కజనులకును దుఃఖముఁ గొలుపుచు

గీ. వదవదయి కేశపాశంబు లాభరణము, లెల్ల వీడ్వాటుఁ జెందఁగ నిత్తెఱఁగున
నయ్యుశీనరనాథు ప్రేయసులు కుమిలి, కుమిలి విలపించి రయ్యెడ ఘోరగతిని.

చ. అహహ! యుశీనరప్రభు లకిందటి కింతకుమున్న వృత్తిసుం
దసంబు తనర్చు నీ విపుడిటన్ జెను శోకభరంబుఁ గూర్చు వాఁ

డవుగ నిటుల్ కృపారహితుఁడౌ విధిచే నొనరింపఁబడ్డవాఁ
డ వకట! మా కగోచరుఁడవైతివి దృష్టికిఁ బ్రాణనాయకా! 61

చ. దయితుఁడవున్ విభుండవుఁ గృతజ్ఞుఁడవున్ సుహృదుండవౌదు వీ
వ యధిప! మాకు నిన్ను విడనాడి క్షణంబిట నిల్వనేర్తు మె
ట్లయయొ! భవత్పదాంబుజ సమర్చలుఁ జేసెదిమమ్ము దండితా
ఱ! యనుగమింపఁగాఁ గనికరింపుము నీ చనుచోటికిం బ్రభూ!. 62

గీ. అనియిటుల్ మృతుఁడైన నాథునిపయిఁబడి, బిట్టు విలపించుచు దహనవిధికి నైన
నిచ్చగింపక వలవంతనింతులుండ, నంతలో నర్కభగవానుఁడ స్తమించె. 63

గీ. ప్రేతభూమిని విలపించు ప్రేతబాంధవావళుల పరిదేవనమాలకించి
బాలకుండయి స్వయముగవచ్చి యముఁడు, వారినెల్లరఁ బొడఁగాంచి పలికెనిట్లు.

చ. అకట! సతంబు లోకగతి నారయుచుండెడునట్టి యీ వయో
ధికుల విమోహమెట్టిదో మృతిన్ బరికింప సధర్ములయ్యుఁ బా
యక యెట నుద్భవించెఁ దొలి నచ్చటికే చను మర్త్యుఁ గూర్చి యూ
రక పృథుశోకతప్తులయి రాయిడిఁ బొందుచునుండి రీగతిన్. 65

చ. పితరులచేఁ ద్యజింపఁబడి పిన్నలమయ్యును గుండఁబోము ధ
న్యతముల మేముగాదె యహహా! బలహీనులమైన మమ్ము ను
గ్రతరవృకాదిజంతునికరంబులు బల్మి గ్రసింపకుండ స
మ్మతిమెయి గర్భమం దెవఁడు మానక ప్రోఁచు నతండ ప్రోవఁడే? 66

ఉ. ఏ విభుఁ డీ జగంబు సృజియించును బెంచును సంహరించు మా
యావిధి నింతులార! వినుఁడా భగవంతునకున్ జరాచరం
బై విలసిల్లు విశ్వమిది యాటపదార్థముగాఁ దలంపుఁడీ
యే విధిఁ గన్నవాఁ డొకఁడె యీశుఁడు నిగ్రహ సంగ్రహంబులన్. 67

ఉ. దైవ సురక్షితం బది పథంబున వీడిన నుండు లెస్సఁగన్
దైవహతంబు గేహమున దాచినదయ్యు వినాశమొందెడున్
దా వనినైననుం బ్రతుకు దైవసమీక్ష ననాథజీవియున్
దైవహతిన్ నశించు బహుధా పరిరక్షితుఁడయ్యు లోఁగిటన్. 68

ఉ. ఆయయి లింగదేహజములై పెనుపొందెడునట్టి కర్మలన్
గాయములెల్ల నుప్పతిలుఁ గాలవశంబున నాశమొందు నిం
తే యిదియెన్న నాత్మ ప్రకృతిస్థితమయ్యును దద్గుణంబులం
దోయ విలక్షణంబగుచు నున్కి నిబద్ధముకాదు వింటిరే? 69

చ. పురుషునకుం దలంపఁ బృథుమోహజమైన శరీరమిద్ది యో
వరసతులార! భిన్నమగు ఘాతిక గేహముగా నెఱుంగ నా
నరసి కనంగ దేహమిద్రియాదక పార్థివ తైజసంబులన్
బరువడి సంభవించి యటుపై వికృతంబగుచున్ దుదిన్ జెడున్. 70

చ. అనలము దారుసంస్థితమయయ్యు నెటుల్ దనరారు భిన్నమై
యనిలము సర్వదేహగతమయ్యుఁ బృథగ్గతినొప్పు నెట్టు లా
య్యె నభము నెట్లు సర్వగతమయ్యును సక్తము కాకయుండు స్వే
చ్ఛ నటులె యాత్మ సర్వగుణసంశ్రితుఁడయ్యు నసక్తుఁడయ్యెడున్. 71

చ. ఎవనికినై విమూఢలయి యీరలు శోకము నందుచుండిరో
ధవుఁడు సుయజ్ఞనాముకుఁ డతం డిచటం బడియుండెఁ గాని దా
నెవఁడు ధ్రువంబుగా వినునో యెవ్వఁడో గిన్ బ్రతివాక్యమిచ్చునో
శ్రవణసుఖంబుగా నతఁడు ప్రాగ్గతి నిప్పుడు లేఁడు చూడఁగన్. 72

క. శ్రోతయుఁ బ్రతివక్తయుఁగా, దాతతమున్ మిగుల ముఖ్యమగు ప్రాణ మహో!
ఈ తన్వసువులకుం బరుఁడై తద్ద్రష్టయగు నాత్మ యఖిలవిభుఁడగున్. 73

వ. భూతేంద్రియ మనోలక్షితంబులగు నానావిధ దేహంబులం బరమపురుషుండు స్వతే
జంబున భజించు. విసర్జించు. ఎంతపర్యంతం బాత్మలింగ దేహాన్వితంబగు నంతపర్యం
తంబు గర్మబంధంబగు. దానం జేసి దేహాత్మభ్రమ క్లేశరూపంబగు మాయాయో
గం బనువర్తించు. అనర్థంబులగు గుణాత్మక దేహంబులందు నర్థదృష్టియుఁ దద్విషయ
కోక్తియు ననునిది మిథ్యారూపంబగు నభినివేశంబు. మనోరథంబుకరణి స్వప్నంబు
పగిదిని సర్వంబగు నైంద్రియికవిషయంబు ననిత్యంబె. నిత్యంబగు నాత్మనుగుఱించి
కాని యనిత్యంబగు దేహంబును గుఱించికాని తన్నిత్యానిత్యవిదులు శోకింపరు.
శోకించియు స్వభావం బన్యథీకరింప శక్యంబు కాదుగదా! 74

చ. ఖగసమవాయమారకుఁడుగా భగవంతునిచే నియోజితుం
డగు నొకలుబ్ధకుండు వనియం దురులొడ్డి ప్రలోభనం బటన్
దగ నిడియెన్ గుళింగమిథునంబట దిగ్గుచుఁ గానసయ్యె నా
యుగళమునన్ గుళింగి వెరవొప్పఁ బ్రలోభిత యయ్యె బోయచేన్. 75

క. ఉరుకాలనియంత్రితమై, యురిత్రాటం జిక్కుకొన్న యుగ్మలి నాప
త్పరిబద్ధన్ గాంచి పొరిం, బొరి దుఃఖంచెన్ గుళింగము హృదయసీమన్. 76

క. దీనుఁ డశక్తుఁడునై స్నేహానఁ గుళింగంబు మహిషికై విలపించెన్
దా నిష్కరుణుఁడు దేవుఁడు, దీనన్ పతిని విపదంబుధిన్ ముంచె నిటుల్. 77

మ. కడుదీనుండ సతీవియుక్తుఁడను మోఘాయుష్కుఁడన్ మందభా
గ్యుఁడనై దుఃఖముతోడ నొంటరిగ నయ్యో! యెట్లు జీవింతు ని
ప్పుడికన్ రెక్కలురాని శాబకగణంబున్ మాతృహీనంబు నే
వడిఁ బోషింపఁగలాడ దీను నను దేవా! వేగఁ గొంపోఁగదే. 78

గీ. అక్కటా! మందభాగ్యులైనయట్టి, నా నిసుఁగులు కులాయంబునందునుండి
మాతృదేవతకొఱకునై మమత హెచ్చ, నెదురుజూచుచు నున్నవె యడియాస.

ఉ. ఇమ్మెయి నశ్రుకంఠమయి యెంతయు దుర్భరమౌ ప్రియావియో
గమ్మున నుమ్మలించుచును గద్గదికన్ విలపించు నా కుళిం
గమ్మును బొంచియుండి యటఁ గాలనమీరితుఁడౌచుఁ దేజితా
గ్రమ్మగు నొక్క భీషణశరమ్మునఁ గొట్టెను వ్యాధుఁ డత్తఱిన్. 80

గీ. ఇటుల మీరు నాత్మోపాయమెఱుఁగ కకట!, బుద్ధిమాలినవారయి ముగుదలార!
పనవి విలపించుచుండి హాయనశతముల,నై నను స్వనాథునిన్ బడయంగలేరు. 81

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

క. బుడుతం డుడుగక యవ్వ డీ,వడువున నుడువుడును జ్ఞాతివర్గములు గడుం
గడు వెఱఁగుపడుచు నెంచిరి, నడుమం బొడమునదియుఁ జెడున దిదని యెదలన్.

క. అంతర్ధానముఁ జెందెఁ గృ,తాంతుం డిది తెల్పి యప్పుడ సుయజ్ఞధరా
కాంతునకు జ్ఞాతు లొనరిచ్చి రంతన్ వెసఁ బారలౌకికార్హక్రియలన్. 83

చ. ఎడఁదల మీరలున్ బరులకేనియు నాత్మకు నేని నార్తిమై
నడలఁగఁ బోకుఁ డెన్న నెవఁ డాత్మ యెవండు పరుం డెవండు స్వీ
యుఁడు పరకీయుఁ డెవ్వఁ డయయో! స్వపరాభినివేశరూపమై
గడుకొను జ్ఞానమే ప్రబలకారణ మిచ్చట దేహికోటికిన్, 84

నారదుఁడు:—

క. అని తెలిపిన దైత్యాధ్య,క్షుని నుడి విని దితియుఁ దేఱుకొని సన్నుషయై
ఘనపుత్రశోక మాక్షణ, మున విడి తత్త్వమునఁ జిత్తమును నెలకొలిపెన్. 85

అధ్యాయము ౩.

హిరణ్యకశిపు తపోనిష్ఠ – వరప్రాప్తి

నారదుఁడు: —

క. నరవర! హిరణ్యకశిపుఁడు, తిరముగఁ దన్నెందు నప్రతిద్వంద్వునిగా
నెరి నేకరాజుఁ గాఁగ న, జరామరుఁగఁ జేసికొనఁగ సంకల్పించెన్. 86

క. ఆదైత్యేంద్రుఁడు సలిపె మ, హాదారుణ తపము మందరాద్రిద్రోణిన్
పాదాంగుష్ఠధృతమహీ వ, భోదృష్టియు నిశ్చలోర్ధ్వభుజుఁడును నగుచున్. 87

ఉ. భానుపరంపరన్ విలయభానుని కైవడి దైత్యనాథుఁ డ
న్యానజటాచ్ఛటాంశువుల నొప్పెనలారె సుదుర్నిరీక్ష్యుఁడై
పూనికతోడ నిట్లతఁడు భూరితపం బొనరించుచుండ స్వ
స్థానములన్ దివౌకసులు సయ్యనఁ జేరిరి విహ్వలాత్ములై. 88

చ. నదులు పయోధులున్ ధరణినాయక! సంక్షుభితంబులయ్యె న
య్యదనున భూమి ద్వీప విపినాద్రిసమేతముగాఁ జలించె భి
ట్టదవదలై పడెన్ గలయ నంతటఁ దారలు నగ్రహంబులై
పదియగు దిక్కులొక్కమొగి భగ్గునమండె భయప్రదంబులై. 89

క. ఆతని మూర్ధమున సము, ద్భూతమయి తపోమయము సధూమాగ్ని జగ
ద్వ్రాతములఁ గ్రింద మీఁదన్, వే తిర్యగ్గతిని బరిఢవిల్లెన్ బెలుచన్. 90

క. దానఁ బరితప్తులై స్వ, స్థానము విడనాడి బ్రహ్మధామంబునకున్
దోనఁ జని బ్రహ్మదేవుని, తో నిట్లు వచించి రాక్రతుభుజులు వినతిన్. 91

మత్తకోకిల. దేవదేవ! జగత్పతీ! యతిదీప్తదైత్యతపఃప్రభా
వావధీరితమున్ సుతాపితమైన స్వర్గమునందు మే
మో విభూ! నిలువంగ నంతయు నోపకుంటిమి దీనికిన్
నీవు శాంతినిఁ గూర్పఁ గాఁగదె నీక దీప్సితమైనచోన్. 92

వ. దేవా! నీకు నిత్యంబు బలిదానంబులొసంగు లోకంబులు నాశనంబు నొందక
మున్న యిందులకుఁ దగిన వెర వూహింపుము. 93

గీ. అబ్జగర్భ! సుదుశ్చరమగు తపంబు, సల్పు నా దైత్యనాథు సంకల్పమిద్ది
నీకుఁ దెలియనియది కాదు నిక్కువంబ, యైనను విన్నవింతు మే మవధరింపు. 94

గీ. నిరుపమాన తపోయోగనిష్ఠను సృజి, యించి సచరాచరంబగు నీజగంబు
నెల్లపదవులకంటె నుత్కృష్టమైన, సత్యలోకం బధిష్ఠించె జలజభవుఁడు. 95

క. ఏధిత నతపోయోగస, మాధిన్ గాలాత్మమును యథార్థమునగుటన్
సాధించెద నేనును నెం, తే ధృతిఁ దవరంగఁ బారమేష్ఠ్యపదంబున్. 96

క. మునుపటివలెఁ గా కిద్ధా, విని దార్మ్రుగ నొనర్తు నేఁ గల్పాంత
మన్ననఁ గాలవినిర్ధూతము, లను వైష్ణవముఖ్యపదముల నడువ నేలా? 97

క. అని యాతని సంకల్పం, బనివిందు మతండు దీనికై యుగ్రతపం
బొనరించుచుండె నంచుల, కనువగు విధి నలుపు మయ్య! త్రయఖిలాధీశా! 98

ఉ. దేవ! జగత్పతీ! శతధృతీ! కరుణార్ద్రమతీ! శుభాకృతీ!
తావక పారమేష్ఠ్య మహితాసన మారయ గో ద్విజాళికిన్
వావిరి నెల్లకాలము భవంబును శ్రేయము భూతి క్షేమమున్
శ్రీ విజయంబునుం గలుగఁ జేయుట కేగద తేజరిల్లెడిన్. 99

ఉ. క్ష్మాపలలామ! యీపగిది సర్వ సుపర్వగణంబుచేత వి
జ్ఞాపితుఁడౌచుఁ దత్క్షణమునన్ భృగుదక్షముఖాన్వితుండునై
యాపరమేష్ఠి యాత్మవిభుఁడంతట నేగె మహాతపోబలో
త్తాపిత లోకజాలుఁడగు దైత్యవరేణ్యుని యాశ్రమోర్వికిన్. 100

క. ప్రకటంబుగ నజుఁడు తృణా, దిక కీచక వల్మీక ప్రతిచ్ఛన్నుఁ బిపీ
లికలు పలలాస్రచర్మా, దికములఁ దినఁ దెలియకుండు దితిజుఁ గనఁడెఁటన్. 101

క. తపమున ముల్లోకంబులఁ, దపించు దైత్యవిభు నంబుధరపిహితుండౌ
తపనుగతి నెఱిఁగి యా దై, త్యపతికి ననె హంసవాహుఁడగు ద్రుహిణుఁడిట్టుల్.

బ్రహ్మ:—

క. లెమ్మింక లెమ్ము నీకు శు, భమ్మగు నో కాశ్యపా! తపస్సిద్ధుఁడవై
తిమ్మోయి వరదుఁడ వచ్చితి, జు మ్మిష్టవరమ్ము గోరు సురుచిర ఫణితిన్. 103

మ. దితిపుత్రా! పరమాద్భుతంబగు భవద్ధృత్సారము న్నేను జూ
చితి వహ్వారె! పిపీలికాసముదయాచీర్ణాఖిలాంగుండవై
ధృతిఁ దూలింపక యొప్పు నీ యసువు లస్థిశ్రేణులం బండియుం
డి తిరోధానముఁ జెందకున్నవి యహా! నీమేనఁ జిత్రంబుగన్. 104

శా. చేయన్ లేదుగదయ్యొ యిట్టి తపమున్ సిద్ధార్థ పూర్వర్షులున్
జేయన్ బోరిఁక భావిమానివరులున్ జిత్రంబె కా యారయన్
వేయేలా? శతదివ్యవత్సరములున్ నీరేనియున్ గ్రోలకే
తా యోగంబునఁ బ్రాణమున్ నిలుపఁగా దక్షుం డెవం డిద్ధరన్. 105

గీ. కాశ్యప! మనస్వులకును దుష్కరమనఁదగు, నీమహోద్యమమున నేజయింపఁబడితి
స్థిర తపోనిష్ఠుఁడవగు నీచేతమఱియుఁ, గెలువఁబడితిని దితిపుత్ర! కేవలముగ.

గీ. కావునన్ సకలాశీర్నికాయములను, నీకు నొసఁగెద నసురోత్తమా! కయికొను
మర్త్యజన్ముఁడవగు నీ కమర్త్యుఁడనగు, నాదు దర్శనమఫలంబు కాదుచూవె.

నారదుఁడు:—

క. అని యాత్మభవుఁడు లోకా, వనపరుఁడు పిపీలికాదిభక్షితతను దై
త్యుని నతిమహిమము దివ్యం, బు నగు కమండలుగతజలమునఁ బ్రోక్షించెన్. 108

ఆ. అంత వెదురుపుట్టయందుండి యోజస్స, హోబలాన్వితుఁడును యువయు వజ్ర
సంహననుఁడు ప్రతప్తసర్వావయవ సుసం, పన్నుఁడగుచును దితికొమరుఁడు లేచె.

గీ. తప్తకార్త స్వరాభుఁడై యధఃప్రవద్ధ, తాగ్నిసదృశుఁడునై హిరణ్యకశిపుఁడప్పు
డంబరస్థుని దేవుని హంసవాహు, సంబరంబునఁ జూచె నస్రజాతవైరి! 110

ఉ. కాంచి సలోచనోత్సవముగాఁగ శిరఃప్రణతుల్ ధరిత్రిఁ గా
వించియు వెండిలేచి విస్మయేరిత దృక్కుల నవ్విభున్ సమీ
క్షించుచు సమ్మదాశ్రులు మెఱయిన్ బులకల్ జనియింప నల్లనన్
వంచినమేన గద్గదికవాక్కుల దోయిలియొగ్గి యిట్లనున్. 111

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

వ. దేవా! కల్పాంతమునఁ గాలసృష్టాంధతమశ్ఛటావృతంబగు నీజగంబు నెవ్వాఁడు స్వయంప్రకాశమానుండై యాత్మతేజంబున నభివ్యక్తంబుఁగావించు సృష్ట్యాదిశక్తిత్రయవంతంబగు నాత్మంబున నెవ్వాండీజగంబు సృజించు, బెంచు, నణంచు నట్టి రజస్సత్త్వధాముఁడవు పరాత్పరుఁడవు నగు నీకు నమోవాకంబులు. ఆద్యుండవు బీజభూతుండవు, విజ్ఞానరూపుఁడవు, ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధి వికారంబులఁ గార్యరూపుఁడవునగు నీకుఁ బ్రణామంబులు. నీవే ముఖ్యమగు ప్రాణరూపంబున స్థావరజంగమంబులకు నియంతవు, ప్రజాపతివి, చిత్తబుద్ధీంద్రియమనంబులకు నీశుండవు, భూతగణాశయంబులకు నధీశుండవు. నీవేచాతుర్హోత్రకవిద్యయగు వేదత్రయంబును సప్తతంతువులను విస్తరింపఁజేయుదువు, నీవేకరూపుఁడవు. ఆత్మవంతులకాత్ముఁడవు, అనాదివి, అనంతుఁడవు, అపారుఁడవు, కవివి, అంతరాత్ముఁడవు. నీవే యనిమిషంబగు కాలంబవు, లవాద్యవయవంబులన్ జనంబులయాయువుల క్షయింపఁజేయుదువు. మఱియు నీవు కూటస్థుండవు, పరమేష్ఠివి, అజుండవు, మహద్రూపుఁడవు, జీవలోకంబునకు జీవాత్మవు. నీకంటెఁ బరంబైన దొండెద్దియును లేదు. త్వద్వ్యతిరిక్తంబు స్థావరజంగమంబులేశంబును గానరాదు. విద్యయుఁగళలును, సర్వంబును నీతనువులు. నీవు హిరణ్యగర్భుఁడవు, త్రిగుణాత్మక ప్రధానాతీతుఁడవు. ప్రభూ! పారమేష్ఠ్యధామస్థితుండవై యేదేహంబున నింద్రియ ప్రాణమనోగుణంబుల నుపభోగింతు వా యీ స్థూలశరీరం బిప్పుడిట్లు వ్యక్తంబయ్యె. దేవా! నీ వవ్యక్తుఁడవైన పరమాత్మవు, పురాణపురుషుండవు, విస్తృతమైన యీ యఖిల జగంబును అనంతావ్యక్తరూపుఁడగు నెవ్వనిచే వ్యాప్తంబయ్యెనట్టి చిదచిచ్ఛక్తియుక్తుఁడవైన భగవంతునకు నీకు జోహార్లు. 112

క. వరదోత్తమ! నా కభిమత, వరముల నిపుడొసఁగు దేని సద్వాత్సల్యప్రముఖ్లై
వరగెడు భూతమ్ములచే, మరణ మొదవకుండఁగాతఱమఱినాకుఁ బ్రభూ! 113

ఆ. విను మఱొంటఁగాని వెలుపలన్ లోపలన్, బగలు రేయిఁబుడమి గగనమునను
గయిదువులను నరులకతనను మృగముల, కతనఁ గలుగకుండుఁ గావుత మృతి.
క. ప్రాణులచేనేనియు, నప్రాణులచేనేనియున్ సురాసురనాగ
శ్రేణులచేనేనియు మత్ప్రాణాపాయంబు తొలఁగుతన్ బరమేష్ఠీ! 115
గీ. సమరమున నాకు నప్రతిద్వంద్వతయును, నఖిలదేహితతులకు నేకాధిపత్య
మొలి నీయ ట్లఖిలలోకపాలమహిమ, సిద్ధయోగులయణిమాదిసిద్ధియగుత. 116

అధ్యాయము 4.

హిరణ్యకశిపు విజృంభణము—ప్రహ్లాదచరిత్ర ప్రారంభము

శ్రీశుకుఁడు:—
క. అనియిట్లు కోరఁబడి మన్ననమీఱ హిరణ్యకశిపునకు మెచ్చి యొసం
గెను దుర్లభమగు వరముల, వనరుహగర్భుండుఁ దత్తపఃప్రీతుండై. 117
బ్రహ్మ:—
క. ఏ వరములు ననుఁగోరితొ, నీవవి దుర్లభములంచు నెఱుఁగుము వత్సా!
ధీవినుతా! యట్లయ్యున్, నే వెస నిచ్చితిని వానినీకుఁ బ్రియమునన్. 118
శ్రీశుకుఁడు:—
క. అంత నమోఘదయుఁడు భగవంతుఁడు లోకేశుఁ డసురవరపూజితుఁడై
చెంతఁ బ్రజాపతులవు డత్యంతము నుతియింపఁజనె స్వధామంబునకున్. 119
క. ఈ తెఱఁగున వరములఁగొని, దైతేయాధిపుఁడు హైమతనుధరుఁడై స్వ
భ్రాతృవధము స్మరియించుచు, నాతఱి ద్వేషము వహించె నచ్యుతునందున్. 120
సీ. అయ్యసురాధిపుఁ డఖిలదిక్పతులను, మూఁడులోకముల వేల్పుల నసురుల
నరులను గంధర్వగరుడోరగులసిద్ధ, చారణపితృపతిసాధ్యమునులఁ
బ్రేతంబుల ఋషుల భూతపతులయక్ష, రక్షఃపిశాచుల రాజనమున
నిఖిల సత్త్వపతుల నిర్జించి స్వవశులఁ, జేసి యాగతి విశ్వజేతయగుచు
గీ. లోకపాలుర స్థానములను దదీయ, తేజములతో హరించె నా దితిజవరుఁడు
దైవతోద్యాననవ్యలక్ష్మీవిలసిత, మగు త్రివిష్టపస్థానమధివసించె. 121
ఆ. ఎల్లవృద్ధులెనఁగ ముల్లోకముల సిరి, కాయతనమయి తనరారు విశ్వ
కర్మచే స్వయంవినిర్మితమగు మహేం, ద్రాలయంబు దితిజుఁ డాక్రమించె. 122
చ. అనఘ! మహామనస్వియు మహాబలుఁడున్ జితలోకుఁ డేకరా
జునగుచుఁ బెంపుమీఱు దితిజుండు మహేంద్రుని మందిరంబునం

దనిమిష ముఖ్యవందిత పదాంబురుహద్వయుఁడున్ బ్రచండశా
సనుఁడుఁ ద్రిభావితుండునయి శ్లాఘ్యగతిన్ విహరించె నుద్ధతిన్. 123

మ. ఉరుగంధాసవపానమత్తు ఖలు నత్యుద్రిక్తతామ్రాక్షునిన్
సరసోపాయనపాణులై కొలిచి రోజన్ సర్వదిక్పాలురున్
హరి యాశుండు నజుండు నీ ముగురు తక్కన్యుల్ భయభ్రాంతిఁ ద
త్కరుణాపాంగ లవోపలబ్ధికయి నిత్యం బాత్మ వాంఛించుచున్. 124

మ. ఘనతేజఃప్రతిభావిశేషము చెలంగన్ శ్రీమహేంద్రాసనం
బు నధిష్ఠించిన దైత్యనాథు జయదర్పోన్మాదు విశ్వావసుం
డు నొగిం దుంబురుఁ డస్మదాదులును మాన్యుల్ సిద్ధవిద్యాధరుల్
ఘనగంధర్వులు నచ్చరల్ స్తవములన్ గావించి రొక్కుమ్మడిన్. 125

గీ. సకలవర్ణాశ్రమస్థులు సరగ భూరి, దక్షిణములగు క్రతువులందగ యజింప
స్వీయతేజంబుతోడ దైతేయవిభుఁడు, బలిమిమీఱ హవిర్భాగములు గ్రహించె.

గీ. దున్నకయ యేడుదీవుల యోడఁబుడమి, తిన్నగ ఫలించునది యయ్యె దితిసుతునకు
దివము కామదుఘంబయ్యె దీప్తి మెసఁగ, బహువిధాశ్చర్యదంబు నభంబునయ్యె.

వ. క్షార, సీధు, క్షౌద్ర, ఘృత, దధి, క్షీర, అమృతోదకంబులగు రత్నాకరంబు
లును తత్పత్నులగు వాహినులును తరంగహస్తంబుల రత్నౌఘంబుల వహించి
యా దైతేయవిభునకు నివేదించె. శైలంబుల ద్రోణులు క్రీడాస్థానంబులయ్యె.
సర్వర్తువులు స్వగుణయుతంబులగు ద్రుమాదుల ధరియించె. ఆ దైత్యుండును సర్వ
లోకపాలుర పృథగ్గుణంబులెల్లఁ దానొక్కరుండ తాల్చె. 128

చ. సకల కకుబ్విజేత ఘనసత్త్వుఁడు నేకవిభుండు దైత్యనా
యకుఁడు ప్రియంబులైన విషయంబులనెల్ల నిజేచ్ఛ నిట్లు పా
య కనుభవించుచుండి యనయంబును దా నజితేంద్రియాత్ముఁడై
విశృతిని జెంది సుంత తనివిం గొనఁడయ్యె స్వమానసంబునన్. 129

గీ. ఇట్లు లైశ్వర్యమత్తుండు దృప్తుఁడునయి, శాస్త్రములమించి వర్తించు శౌర్యరతికి
బ్రహ్మశాపంబుఁ బొందిన పాపమతికిఁ, దద్దయుం బెద్దకాల ముద్దవడిగడచె. 130

గీ. లోకపాలకయుతములౌ లోకములవు, డతని యుగ్రదండంబున వ్యాకులపడి
ఎందు శరణంబుఁ గానక హీనములయి, శరణముం బొందెఁ ద్రిభువనేశ్వరుని హరిని.

క. అలఘుఁడు హరి యీశ్వరుఁ డెట, నలరునొ యాదిశకు మాజ్యోహారులివె విని
ర్మలులును శాంతులునగు యో, గులు రారుగదె మగిడి యటకుం జని యిటకున్.

క. అని యా వేల్పులు సంయత, మనస్కులున్ సములు శాంతమతులు వనిల భో
జనులు వినిద్రులు నగుచున్, గొనియాడిరిటుల్ శుభాత్మకు హృషీకేశున్. 133

క. అభయప్రదుఁడు విశుద్ధా, నుభవానందనిలయుం డనూనమహిముఁడున్
విభుఁడునగు వాసుదేవున, కు భగవదాకృతికిఁ బరునకున్ వందనముల్. 134

క. ఘననిస్వనమున దశదిశ, లను నులియించుచును సాధులకు నభయము చొ
ప్పిల నా బృందారక విత, తుల కప్డు డశరీరవాణి తోతెంచె నిటుల్. 135

క. డెందముల వెఱవకుఁడీకం, బృందారకవర్యులార! మీరెల్ల శుభం
బందుదురు మేలునకె నా, సందర్శనమగును భూత సంతతి కెపుడున్. 136

శా. దైతేయాపసదుండు క్రూరుఁడగు నాదర్పిష్ఠు దౌష్ట్యంబు వి
జ్ఞాతంబయ్యెనుజుండు సర్వమును విస్పష్టంబుగామున్న నా
చేతన్ దైవతకోటులార! మదిలోఁ జింతింపకుండింకపై
నేతచ్ఛాంతిని నల్పువాఁడను బ్రతీక్షింపుండు తత్కాలమున్. 137

క. ఏవాఁడిటు వేదంబుల, దేవతలన్ సాధువులను ద్విజ గోతతులన్
బావనమగు ధర్మంబును, వావిరి ద్వేషించుఁ జెడునువాఁడు దురితగతిన్. 138

గీ. స్వతనయుండు నిర్వైరుఁడున్ శాంతుఁడున్ మ, హాత్ముఁడున్ ధీరుఁడునగు ప్రహ్లాదునకయి
ఎపుడుద్రోహంబుఁజేయ నుంకించునపుడ, వరబలోర్జితు వీని జంపంగలాఁడ. 139

క. లోకగురుండైనట్టి హృషీకేశునిచేత నిట్లు చెప్పంబడి ని
ర్భీకులయి యతని కెఱఁగి ది, వౌకసులరిగిరి తలంచు చసురు హతునిగన్. 140

క. జనియించిరి యాదైత్యేం, ద్రునకున్ బరమాద్భుతులు సుతులు నల్వురు స
జ్జనసంసేవియు సద్గుణ, ఘనుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడొప్పెఁ గడు వారలలోన్. 141

సీ. సత్యసంధుఁడు శీలసంపన్నుఁడున్ జితేం, ద్రియుఁడు బ్రహ్మణ్యుఁడై నెగడువాఁడు
అఖిలభూతముల కాత్మౌపమ్యమునఁ బ్రియుం, డును సుహృత్తముఁడునై యెనయువాఁడు
దాసుండువోలె పెద్దలయడ్డుఁదోయికి, సతము నమస్కృతుల్ సలుపువాఁడు
జనకుంపువలె దీనజనములయందు న, స్తోకవాత్సల్యంబుఁ జూపువాఁడు
గీ. సోదరునిభంగి నాదరమేదురుండు, గురువులందు నీశ్వరభావగుంభితుండు
విత్త, విద్యా, సురూప, సంపత్తులం ద, మానియు నదంభి ప్రహ్లాదుఁడానరేంద్ర!

మ. విను రాజా! వ్యసనంబులం దతఁ డనుద్విగ్నుం డవస్తుత్వ బు
ద్ధిని వీతస్పృహుఁడై మెలంగు శ్రుతముల్ దృష్టంబులైనట్టి యా
ఘనభోగంబులయందు నాయనుర యుక్తప్రాణబుద్ధీంద్రియుం
డును శాంతాత్ముఁడునౌచు నాసురత వీడున్ సాధు సేవారతిన్. 143

ఆ. కవులచేతఁ దొలుతఁ ఽ గానంగఁబడిన ప్రహ్లాదవిమలతర మహాగుణములు
నేడు నవ్వి వాని ఽ నిఖిలేశ్వరుండగు, విష్ణుదేవుఁబోలె ఽ విడిచి చనవు. 144

క. వ్రిత్యస్థులయ్యు న య్యా, దిత్యులు సాధుపరిసంగ ఽ ధిష్ఠితసభ నా
దైత్యవరుం బొగడుదు రా, చిత్యజ్ఞల మిమ్ముఁబోంట్లఁ ఽ జెప్పఁగనేలా. 145

క. గణుతింప రాని యాతని, గుణముల సూచించి చాల్కర్తకుండు నసాధా
రణ సహజభక్తిఁగొల్చు ని, పుణ మాహాత్మ్యంబు పుణ్యమున్ గణ్యంబున్. 146

క. బాలుండయ్యుం గ్రీడన, కాలివిడిచి తన్మనస్కుఁ ఽ డగుటన్ జడుడుం
బోలెన్ గృష్ణగ్రహ వం, కీలితచిత్తుఁడయి జగమొఱఁగిం గనకుండున్. 147

క. హరిపరిరంభితుఁడగుచు న, సురబాలుఁడతండు గూరుచుండినఁ దినినన్
దిరిగినఁ ద్రావినఁ బలికినఁ, బరుండినన్ దెలియకుండె ఽ వాని నరేంద్రా! 148

మ. ఒకచో నేడ్చు ముకుందుసంస్మృతికిఁ బ్రత్యూహంబువాటిల్లఁగా
నొకచో నవ్వుఁ దదీయచింతన వినోదోత్థాద్భుతాహ్లాదుఁడై
ఒకచోఁ బాడును ముక్తకంఠమున నత్యుత్కంఠ నిర్లజ్జుఁడై
ఒకచో నాడు మఱొక్కచోట హరిచెయ్యుల్ చేయుఁ దద్భావనన్. 149

క. ఒకచో మిన్నకయుండున్, ముకుంద సంస్పర్శలాభమున నిర్వృతుఁడై
ఒకచోఁ బ్రణయానందో, దక మీలితనయనుఁ డుద్గతపులకుఁడు నగున్. 150

చ. అమలినసాధుసంగ సముపాత్త ముకుంద పదారవిందయు
గ్మ మహిత సేవచేతఁ బరమంబగు నిర్వృతి నాత్మనున్ బ్రశ
స్తముగ నొనర్చుచున్ మఱి యసంగమునన్ గడు భ్రష్టుఁడైన దీ
న మతికిఁగూడ నొయ్యన మనశ్శమ మా మహితుండు గూరిచెన్. 151

సీ. పరమభాగవతుఁడు మహాభాగుఁడు మహి, తాత్మకుఁడునైన యాత్మజు
నందు నా హి
రణ్యకశిపుఁడు క్రూరుఁడై రాజతిలక!, యఘమునొనరించెనయ్యనెయ్యంబుడించి.
ధర్మరాజు :—

చ. మునిమునిసత్తమా! సుపరిశుద్ధుఁడు సాధువు సద్గుణాతిభా
సురతముఁడైన యట్టి నిజసూనునికై యఘమాచరించె ని
ష్ఠురతను దైత్యనాయకుఁడు ఽ చోద్యముగా నిది తోఁచెఁ గానఁ జె
ప్పరఁ దెలియంగనుంటి మిదిచెప్పుము సువ్రత! లోకవిశ్రుతా! 153
మతివత్సలులగు పితరులు, ప్రతికూలురనైన సుతుల ఽ బాధింపరుగా
హితమును గఱపుఁ దలంపున, యతివర్యా! మూఁదలింతు ఽ రంతియ కాదే. 154

క. అనుకూలుర నతిసాధువు, లను గురుదైవతులఁ బుత్రులను దండ్రులు పె
న్గినుకన్ బీడింపరటం, చని వేఱుగఁ జెప్పనేల నమరమునీంద్రా! 155

క. పితృకృత విద్వేషము సుతు, మృతికిఁ బ్రియుక్తమయి యురవడించు టదివినన్
మతిఁ గౌతూహలమయ్యెన్, యతివర! యద్దానిఁ దీర్పుమయ్యా! మాకున్. 156

అధ్యాయము 5.

హిరణ్యకశిపుకృత ప్రహ్లాదతర్జనభర్త్సనాద్యభివర్ణనము

నారదుఁడు:—

మ. జగతీనాథ! పురోహితత్వమునకున్ సర్వాసురశ్రేణిచే
భగవంతుండగు భార్గవుండు వరియింపంబడ్డవాఁడయ్యెఁ జం
డగభస్తిప్రతిమానతత్సుతులు చండామార్కు లా దైత్యనా
థగృహంబందున రాజపుత్రునకు విద్యల్ నేర్పి రాదిష్టులై. 157

గీ. బాలు నచ్ఛీలు సత్క్రియాలోలు సద్గు, ణాలవాలుని బ్రహ్లాదునన్యులైన
యసురబాలుర దండనీత్యాదిపాఠ్యములు గఱపిరి చండామార్కులలఘుఫణితి.

క. గురువులు చెప్పినయది సు, స్థిరబుద్ధిన్ వినియె నాగతిన్ బఠియించెన్
నరనాథ! స్వపరభేదము, బొరిఁగఱపెడు నది యసాధువుగ భావించెన్. 159

మ. ఒకనాఁడా యసురాధినాథుఁ డెదలో నుత్కంఠ దీపింపఁ బు
త్రకునిన్ జేరఁగఁజీరి మక్కువ నిజోత్సంగంబునం జేర్చి 'వ
త్సక! నీకెయ్యది భద్రమో తెలుపుమా సంప్రీతి నా'కంచుఁ బొం
దిక ప్రహ్లాదకుమారసత్తముని బ్రశ్నించెన్ నరేంద్రోత్తమా! 160

ప్రహ్లాదుఁడు:—

మ. అసురేంద్రా! పలుమాటలేమిటికి గాఢాహంమమత్వాభిమా
న సముద్వేజితులైన దేహులకు నెన్నన్ హానిసంబంధకూ
ప సమంబైన గృహంబు వీడి ధృతి యొప్పన్ గానకుం బోయి న
ర్వనమున్ శ్రీహరి నాశ్రయించు టదియో భద్రంబుగా నెంచెదన్. 161

నారదుఁడు:—

క. పరపక్షనిష్ఠితములై, పరగెడు పుత్రకు గభీరవాక్కులు విని బా
లుర బుద్ధులు భిన్నములగుఁ, బరబుద్ధుల ననుచుఁ దండ్రి పక్కన నవ్వెన్. 162

ఆ. వీనిబుద్ధి యింక విష్ణుపక్షులుఁ బ్రీతి, చ్ఛన్నులనగునట్టి జనులు భేద
పఱచకుండునట్లు బ్రాహ్మణులార! మీ, భవనమందు భద్రపఱుపుఁడయ్య! 163

ఆ. కవులచేతఁ దొలుతఁ | గానంగఁబడిన ప్ర, హ్లాదవిమలతర మహాగుణములు
నేఁడు నవ్వి వాని | నిఖిలేశ్వరుండగు, విష్ణుదేవుఁబోలె | విడిచి చనవు. 144

క. ప్రత్యర్థులయ్యు నయ్యా, దిత్యులు సాధుప్రసంగ | ధిష్టితసభ నా
దైత్యవరుం బొగడుదు రా, చిత్యజ్ఞుల మిమ్ముఁబోంట్లఁ | జెప్పఁగ నేలా. 145

క. గణుతింపరాని యాతని, గుణముల సూచించి చాల్ముకుందు నసాధా
రణ సహజభక్తిఁ గొల్చు ని, పుణు మాహాత్మ్యంబు పుణ్యమున్ గణ్యంబున్. 146

క. బాలుండయ్యుం గ్రీడన, కాలివిడిచి తన్మనస్కుఁ | డగుటన్ జడుడుం
బోలెన్ గృష్ణగ్రహ వం, కీలితచిత్తుఁడయి జగ మొకింత గనకుండున్. 147

క. హరిపరిరంభితుఁడగుచు న, మరబాలుఁడతండు గూర్చుండినఁ దినినన్
దిరిగినఁ ద్రావినఁ బలికినఁ, బరుండినన్ దెలియకుండె | వాని నరేంద్రా! 148

మ. ఒకచో నేడ్చు ముకుందుసంస్మృతికిఁ బ్రత్యూహంబువాటిల్లఁగా
నొకచో నవ్వుఁ దదీయచింతన వినోదోత్థాద్భుతాహ్లాదుఁడై
ఒకచోఁ బాడును ముక్తకంఠమున నత్యుత్కంఠ నిర్లజ్జుఁడై
ఒకచో నాడు మఱొక్కచోట హరిచేష్టల్ చేయుఁ దద్భావనన్. 149

క. ఒకచో మిన్నకయుండున్, ముకుంద సంస్పర్శలాభమున నిర్వృతుఁడై
ఒకచోఁ బ్రణయానందో, దక మీలితనయనుఁ డుద్గతపులకుఁడు నగున్. 150

చ. అమలినసాధుసంగ సముపాత్త ముకుంద పదారవిందయు
గ్మ మహితసేవచేతఁ బరమంబగు నిర్వృతి నాత్మనున్ బ్రశ
స్తముగ నొనర్చుచున్ మఱి యసత్సంగమునన్ గడు భ్రష్టుఁడైన దీ
న మతికిఁగూడ నొయ్యన మనశ్శమ మా మహితుండు గూరిచెన్. 151

గీ. పరమభాగవతుఁడు మహాభాగుఁడు మహి, తాత్మకుఁడునైన యాత్మజు | నందు నాహి
రణ్యకశిపుఁడు క్రూరుఁడై | రాజతిలక!, యఘము నొనరించె నయ్య నెయ్యంబుడించి.

ధర్మరాజు :—

చ. సురమునిసత్తమా! సుపరిశుద్ధుఁడు సాధువు సద్గుణాతిభా
సురతనుఁడైన యట్టి నిజసూనునికై యఘమాచరించె ని
ష్ఠురతను దైత్యనాయకుఁడు | చోద్యముగా నిది తోఁచెఁ గానఁ జె
ప్పిరఁ దెలియంగనుంటి మిది చెప్పుము సువ్రత! లోకవిశ్రుతా! 153

క. సుతవత్సలులగు పితరులు, ప్రతికూలురనైన సుతుల | బాధింపరుగా
హితమును గఱపుఁ దలంపున, యతివర్యా! మూఁదలింతు | రంతియకాదే. 154

క. అనుకూలుర నతిసాధువు, లను గురుదైవతులఁ బుత్రులను దండ్రులు పె
న్గినుకన్ బీడింపరటం, చని వేఱుగఁ జెప్పనేల నమరమునీంద్రా! 155
క. పితృకృత విద్వేషము సుతు, మృతికిఁ బ్రియుక్తమయి యురవడించు టదివినన్
మతిఁ గౌతూహలమయ్యెన్, యతివర! యద్దానిఁ దీర్పుమయ్యా! మాకున్. 156

అధ్యాయము 5.

హిరణ్యకశిపుకృత ప్రహ్లాదతర్జనభర్త్సనాద్యభివర్ణనము

నారదుఁడు:—

మ. జగతీనాథ! పురోహితత్వమునకున్ సర్వాసురశ్రేణిచే
భగవంతుండగు భార్గవుండు వరియింపంబడ్డవాఁడయ్యెఁ జం
డగభస్తి ప్రతిమానతత్సుతులు చండామార్కులా దైత్యనా
థగృహంబందున రాజపుత్రునకు విద్యల్ నేర్పి రాదిష్టులై. 157
గీ. బాలు నచ్ఛీలు సత్క్రియాలోలు నద్గు, ణాలవాలుని బ్రహ్లాదునన్యులైన
యసురబాలుర దండనీత్యాదిపాఠ్యములు గఱపిరి చండామార్కులలఘుఫణితి.
క. గురువులుచెప్పినయది సు,స్థిరబుద్ధిన్ వినియె నాగతిన్ బఠియించెన్
నరనాథ! స్వపరభేదము, బొరిఁగఱపెడు నది యసాధువుగ భావించెన్. 159
మ. ఒకనాఁడాయసురాధినాథుఁడెదలోనుత్కంఠదీపింపఁ బు
త్రకునిన్ జేరఁగఁ జీరి మక్కువ నిజోత్సంగంబునం జేర్చి 'వ
త్సక! నీకెయ్యదిభద్రమో తెలుపుమా సంప్రీతి నా'కంచుఁ బొం
దిక ప్రహ్లాదకుమారసత్తముని బ్రశ్నించెన్ నరేంద్రోత్తమా! 160

ప్రహ్లాదుఁడు:—

మ. అసురేంద్రా! పలుమాటలేమిటికి గాఢాహంమమత్వాభిమా
న సముద్వేజితులైన దేహులకు నెన్నన్ హానినం బంధకూ
ప సమంబైన గృహంబువీడి ధృతియొప్పన్ గానకుంబోయి న
ర్వనమున్ శ్రీహరి నాశ్రయించు టదియే భద్రంబుగా నెంచెదన్. 161

నారదుఁడు:—

క. పరపక్షనిష్ఠితములై, పరగెడు పుత్రకు గభీరవాక్కులువిని బా
లుర బుద్ధులు భిన్నములగుఁ, బరబుద్ధుల ననుచుఁ దండ్రి పక్కన నవ్వెన్. 162
ఆ. వీనిబుద్ధి యింక విష్ణుపక్షులఁ బ్రీతి, చ్ఛన్నులనగునట్టి జనులు భేద
పఱచకుండునట్లు బ్రాహ్మణులార! మీ, భవనమందు భద్రపఱపుఁడయ్య! 163

ఆ. అంత యాజకులు గృహాసీనుఁ బ్రహ్లాదుఁ, బిలిచి మధురవాక్యములఁ బ్రశంస
సలిపి నయము మెఱయ సాంత్వనరీతుల, నా కుమారవర్యు నడిగి రిట్లు. 164

గీ. 'వత్స! ప్రహ్లాద! నీకు శుభంబు నిజము, చెప్పు మనృతంబొకింత వచింపరాదు
బాలురనుమించి బుద్ధివిపర్యయమిది, ప్రాప్తమయ్యెను నీకు నెవ్వారినుండి? 165

క. పరకృతమొ స్వతస్సిద్ధమొ, గురువులమగు మేమది వినఁగోరెద మసురే
శ్వరనందన! కులవర్ధన, యరుదయ్యెన్ దీనిఁదెలుపుమా నయమారన్. 166

ప్రహ్లాదుఁడు:—

క. తానని పరుఁడని భేదము, మానవులకు నెవనిభూరిమాయ నగునో యె
వ్వానివలన మోహంబగు, జ్ఞానాత్మున కా పరేశునకు నా మ్రొక్కుల్. 167

క. వినుఁడీ యా భగవంతుం, డనుకూలుండగుచు దానునన్యుండను నొ
ప్పని పశుబుద్ధి విభిన్నమగును దలపోయన్ బురుషులకును దనయంతన్. 168

తరల. పరుఁడు తానను భేదబుద్ధివిభ్రాంతిమున్నెడువారిచే
నరయ నా పరమాత్ముఁడే దెలియంబడున్ బలుభంగులే
పరమపూరుషు మార్గమందున బ్రహ్మముఖ్యులు వేదవి
ద్వరులు మోహముఁ గొంద్రొ గూర్చె నతండె మన్మతి భేదమున్. 169

గీ. ఇనుమయస్కాంతసన్నిధిన్ దనకుఁదాన, యెట్లుచలియించుచుండునో యట్లు గురువ
తంసమా! శార్ఙ్గధరుసన్నిధానమున మదీయ మనము యదృచ్ఛ భేదింపఁబడెడు.

నారదుఁడు:—

క. అని యింతవట్టు ద్విజులకు, నని మిన్నకయుండె నమ్మహామతి యల్లం
తనఁబలికె రాజసేవకుఁ, డును దీనుఁడునైన యాతఁడు కుపితమతియై. 171

క. ఓరీ! బెత్తముఁ దెండిటు, లూరక మా కప్రతిష్ఠ నొదవించు కులాం
గారునకుం దుర్బుద్ధికి, నారయ నాలవయుపాయమగు దమమె తగున్. 172

శా. ఆలోకింపఁగ దైత్యచందనవనంబందున్ దురాత్ముండు వా
చాలుం డీతఁడు కంటకద్రుమము నోజన్ సంభవంబయ్యెఁ ద
న్మూలోన్మూలకుఠారుఁడైన హరికిన్ బోల్పంగ నాళంబుగా
బాలుండీతఁడు తోఁచెఁ గాదె తనదావంశంబు ఖండింపఁగన్. 173

మ. అని యాబాలుని సాధుశీలుని సమంచదాహ్లాదుఁ బ్రహ్లాదు ని
ట్లనువా తర్జనభర్జనాది వివిధోపాయంబులన్ బన్ని పె
ల్లున గద్దించుచు శుక్రనందనులు విస్ఫారత్రివర్గోపపా
దనమున్ మెల్లగ్రహింపఁ జేసి రరవాంఛదన్. పాండురాణ్ణందనా! 174

క. జ్ఞాతోపాయచతుష్టయుఁ, డీతండని గురుఁడెఱింగి యిటు ప్రహ్లాదున్
మాతృపరిహితు నలంకృతు, దైతేయకులోత్తమునకుఁ దా నగపఱచెన్. 175

క. అడుగులకును మ్రొక్కిన యా,బుడుతని కాశీస్సు లొసఁగి భుజయుగళమునన్
గడుఁదడవు కౌఁగలించి య,పుడు పరమసుఖంబు దైత్యముఖ్యుఁడు పొందెన్. 176

క. ఒడిఁజేర్చి శిరము మూర్కొని, పొడమెడు నానందబాష్పములఁ దచ్ఛిరమున్
దడుపుచు వికసితవక్త్రా, బ్జుఁడగుచుఁ బలికెన్ దితిజవిభుఁడు పుత్రునకున్. 177

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

క. తగ నింతకాలమును నీ,వు గురువుకడ నేమి శిక్షఁబొందితొ వత్సా!
నిగదింపుము నాకున్ స,మ్యగధీతము నుత్తమమగునది ప్రహ్లాదా! 178

ప్రహ్లాదుఁడు:—

చ. శ్రవణము నిత్యకీర్తనము సంస్మరణంబును బాదసేవన
వ్యవహృతి యర్చనంబు నభివందన మాపయి దాస్య సఖ్యముల్
వివరముగాఁగ నాత్మసునివేదన మన్నవలక్షణాన్వితం
బవు దృఢభక్తి విష్ణుపయినైన స్వధామము నుత్తమం బదా. 179

నారదుఁడు:—

క. నరనాథ! సుతుని యీ నుడి, హిరణ్యకశిపుఁ డపు డాలకించియు రోష
స్ఫురితాధరపల్లవుఁడై, గురుపుత్రుం జూచి పల్కెఁగొనకొని యిట్లన్. 180

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

ఉ. నాయెడ నాదరంబు విడనాడి ఖలాత్ముఁడవౌచు బ్రహ్మబం
ధూ! యిదియేమిగా సలిపితోయి! విపక్షుని పక్షమూని య
న్యాయముగాఁగ బాలకుని నారడివెట్టి యసారగ్రాహిఁగాఁ
జేయఁగ నిచ్చగించితి విసీ! నినువంటి కృతఘ్నులుందురే? 181

గీ. కలరు లోకమునం దసాధులును గపట, వేషులగు దుష్టమిత్రులు పెక్కుమంది
వారలకుఁగాలగతిని బ్రాప్తమగుఁగా య,ఘంబు పాతకులకును రోగంబువోలె.

గురుపుత్రులు:—

మ. అమరేంద్రాహిత! మత్ప్రబోధితము నన్యప్రోక్తముం గాదిద
వ్యమనీషల్ గొనఁడయ్యె నీకొడుకు తన్నైసర్గికంబే యగున్
జుమి యీబుద్ధి తలంప రాజ! మతి సంక్షోభంబుఁగల్గించు కో
పముఁ దగ్గింపుము మమ్ముఁ గుత్సితులఁగా భావింప కీ వాత్మలోన్. 183

క. గురు విట్లు బదులు పలుకన్, సురపతి రభసమున నాత్మసుతునకు ననియెన్
గురుముఖమునఁగాదే నే,కరణిని నీవెడఁగుబుద్ధి కలిగె న్నీకున్. 184

ప్రహ్లాదుఁడు:—

చ. అనుపరతేంద్రియంబుల గృహవ్రతులౌచుఁ దమిస్రమున్ జొరం
జనుచుఁ బునఃపునస్త్వమునఁ జర్వితచర్వణులైనవారికిన్
ఘనుఁడగు కృష్ణునందు మతి గల్గదు గా నొకయప్పుడున్ దమం
తనయిననేని యన్యుల కతంబుననేని మిథఃప్రవృత్తినేన్. 185

చ. ఖలమతులై బహిర్విషయ కాములనే గురులంచు నాత్మలోఁ
దలఁచెడు నా గృహవ్రతులు తప్పక యంధజనోపనీయమా
నులయిన యంధు లుద్దవడి నూతను గూలినయట్లు మోహవి
హ్వాలతను గర్మబద్ధులయి స్వార్థరతిన్ గనఁబో రొకింతయున్. 186

చ. ప్రవిమలులైన భాగవతవర్యుల పాదరజోభిషేక మెం
తవరకు మూర్ధభాగములఁ దాల్పఁ గడంగరొ యెంచిచూడ నం
తవరకు వీరి బుద్ధియు ననర్థనివారకమైనయట్టి కే
శవుచరణారవిందమును సంస్పృశియింపను జాల దెన్నఁగన్. 187

క. అనిపల్కి మిన్నకుండిన, తన తనయుని భీషణక్రుధాంధీకృతచే
తనుఁడగు హిరణ్యకశిపుఁడు, తన యుత్సంగంబునుండి ధరణికిఁ ద్రోచెన్. 188

గీ. అనియె నిట్టులు రోషతామ్రాక్షుఁడగుచు, వీని నిటనుండి నెట్టుఁడీ వెలికి నిపుడు
వీఁడు వధ్యుఁడు రాక్షసవీరులార!, వేగిరమ సంహరింపుఁడు వీనిఁబట్టి. 189

క. ఈ యధముఁడె భ్రాతృఘ్నుఁడు, స్వీయుల సుహృదులను మన్నువిడిచి పితృవ్యున్
మాయించిన హరియడుగులఁ, బాయక గొల్చెడిని దాసుపగిది ననిశమున్. 190

క. త్యజియించె వీఁడు దా, దుస్త్యజ పితృసౌహృదముఁ బంచహాయనుఁ డిఁక ధో
క్షజునకు నేని ననుకూ,లజనుఁడు వీఁ డౌనరుపంగలండే బాగున్. 191

మ. హితకారుండగు నేని వైరియు సుతుం డే యౌషధంబుం బలెన్
స్వతనూసంభవుఁ డేనిఁ బుత్రు నహితున్ వర్జింపనౌ రోగమ
ట్లతిదైర్యంబున దేనినిన్ విడువ శేషాంగంబు బెంపారు నం
చితమై యట్టి నిజాంగమున్ వికలమున్ ఛేదింపనౌ వ్రేల్మిడిన్. 192

గీ. యతివరునకును దుష్టేంద్రియంబు గతిని, రిపువగుచుఁ బుత్రవేషధారి యగువీఁడు
శయన భోజనాసనముల సర్వవిధము,లగు నుపాయములం జంపఁదగినవాఁడు. 193

మ. అని యీరీతిని దైత్యవల్లభుని చే నాదిష్టులై రాక్షసుల్
మనిశాతోగ్రకరాళదంష్ట్రిభయదాస్యుల్ లోహితశ్మశ్రుకే
శనికాయుల్ ఘనశూలపాణులగుచున్ శాంతాత్ము నాసీనుఁ బా
వనిఁ బ్రహ్లాదునిఁ జుట్టుముట్టిరి మహార్భాటంబు దీపింపఁగన్. 194

క. ఛేదింపుఁడు భేదింపుఁడు, బాదుఁడు మోదుం డటంచు భయజనక మహా
నాదంబులు సలుపుచుఁ, బ్రహ్లాదుని మర్మములఁ గొట్టిరా దైత్యభటుల్. 195

చ. అవిషయుఁడున్ బరుండు నఖిలాత్ముఁడు బ్రహ్మమయుం డజుండు స
ర్వవిభుఁడునైనయట్టి భగవంతునియందు నియోజితాత్ముఁడై
యవికృతినున్న బాలకునియం దివి యెల్లను నిష్ఫలంబు ల
య్యె వెస నభాగ్యు సత్క్రియ లవెల్లటులయ్యెడ వింటె ధర్మజా! 196

క. తనదు ప్రయాసములీవడు, వున విఫలములగుడు దైత్యపుంగవుఁ డుల్లం
బునఁ బరిశంకితుఁడై బె, క్కొనరి చెఁజలము మెయిఁ దద్వధోపాయములన్. 197

చ. దిగిభపదాభిఘాతములఁ దీండ్రపు మారణహోమకర్మలన్
నగశిఖరావపాతనములన్నవరంధ్ర నిరోధవృత్తిఁ బ
న్నగవరఘోరదంశనములన్ విషదానమునన్నిరన్నతన్
ద్విగుణితకోపుఁడై వెతలఁ బెట్టె సుతుం బిత పెక్కుమాయలన్. 198

చ. చలముఁ దలిర్ప వెండి దితిజప్రవరుండు సుతున్ హిమానిలా
నలసలిలంబులందుఁ గఠినత్వము దోఁపఁగఁ గూలఁ ద్రోచియున్
బలితపుఁగొండఁ దత్తనువుపైఁ బెనిడి యిట్టులు బాములెన్నియేన్
సలిపియు బాలు నిష్కలుషుఁ జంప నశక్తతనుండె నెంతయున్. 199

వ. ఇత్తెఱంగున మోఘోద్యముఁడై దైత్యవల్లభుండు దురంతదీర్ఘచింతానిమగ్నుం
డగుచుఁ దనమవంబున, 200

ఉ. మాయురె వీనినిన్ గఱకుమాటల దూఱితి ఘోరమారణో
పాయము లెన్నియేనియు బలాన్వితులైన నిశాచరాళిచేఁ
జేయఁగఁ బంచినాఁడ నతిచిత్రముగాఁగ స్వకీయశక్తిచే
నాయయి పాపకార్యములనన్నిట వీఁడు విముక్తుఁడయ్యెడున్. 201

గీ. దాపున మెలంగు నెటకేని దాఁగఁబోఁడు, బాలుఁడయ్యునొప్పెడు ధీరభావుఁడగుచు
నాదగు నకార్యమేని మనమ్మునన్ స్మరింపఁబోఁడు శునశ్శేఫురీతి వీఁడు. 202

గీ. అమరుఁ డకుతోభయుండును నప్రమేయ, సుప్రభావుండునై యొప్పఁ జూడ వీఁడు
తప్పకింక నేతద్విరోధమున నాకు, నకట! మృత్యువు సంప్రాప్తమగునోయేమొ!

మ. క్షితిపా! యిట్టు లధోముఖుండగుచుఁ గించిన్మానతేజస్కుఁడై
సుతసంబంధ దురంతచింత మెయి రక్షోనాథుఁ డుండంగ న
ప్పతితేజుండగు కావ్యపుత్రకులు చండామార్కులిద్దర్ వివి
క్తతలంబం దసురేంద్రుఁ గాంచి యిరవొందం బల్కిరీ రీతిగన్. 204

చ. ఒకఁడవె మూఁడులోకములనుద్ధతి గెల్చిన దిట్టవీవు త్వ
ద్భ్రుకుటి విజృంభణంబున నపో వెఱఁజెందిరి సర్వలోకపా
లకులును రాజ! నీ వలబలంబును జెందఁ గతంబుఁగాన మ
ద్భకుల మనఃప్రవృత్తి నిలుపం బడునే? గుణదోషచర్చకున్. 205

చ. ప్రసభముతోడ దుతన్ వరుణపాశములన్ బిగియించియుంచుఁ డీ
నిసువును భీతినెమ్మది జనించి పలాయన మొందకుండఁగన్
బొసఁగునుగాదె పూరుషునిబుద్ధి వయస్సున వృద్ధసేవచే
నసురవరా! భృగుప్రవరుఁడంతటిలో నిట కేగుదెంచెడున్. 206

ఉ. 'వల్లె'యటంచు నా దితిజవల్లభుఁ డా గురునందనోదితం
బెల్లను సమ్మతించి యపుడిట్లనియెన్ గృహమేధులై విరా
జిల్లెడు నట్టి రాజులకుఁ జెల్లెడు ధర్మములెల్ల వీనికిన్
దెల్లముగాఁగ మీర లుపదేశముఁ జేయుఁడు బుద్ధిచాతురిన్. 207

క. వినయావనతుండగు నా, ఘనునకుఁ బ్రహ్లాదునకు నగఁబెరి గురునం
దను లానుపూర్వికంబుగ, మునుకొని ధర్మార్థకామములు రాజేంద్రా! 208

క. అనఘుఁడు ప్రహ్లాదుం డా, త్మను స్వీయ గురూపశిక్షితమగు త్రివర్గం
బునుగాని విషయపరులై, గునిసెడు తచ్ఛిక్షఁగానిఁ గొనఁడు హితముగన్. 209

వ. మఱియు వ్యవహారప్రసిద్ధి కొఱకునై పరులచే నిట్లు వికల్పంబు చేయంబడియె. లేని
యర్థం బున్నట్లు తోఁచినయెడల నా ప్రత్యాభాసంబు దిగ్భ్రమంబ యగుననియు
నతండు తలంచుచుండ. 210

మ. జననాథా! విను మొక్కనాఁడు తమ యాచార్యుండు గార్హస్థ్య క
ర్మనిమగ్నుండయి యుండఁజూచి పోలుపారన్ దద్వయస్యుల్ ప్రయో
జనముం గోరుచుఁ గొంద ఱా సదవకాశంబుం దగంబొంది యొ
య్యన నాహ్వానముఁ జేసి తద్యోగ్యదకుఁ బ్రహ్లాదున్ సదాహ్లాదువిన్. 211

క. అగణితమతి విద్వాంసుఁడు, నగు ప్రహ్లాదుండు వారినతిమధురోక్తిన్
దగఁ బిలుచుచుఁ దన్నిష్ఠన్, నగుచుం బలెఁ గరుణ మదిఁ దనర వాక్రుచ్చెన్. 212

ఆ. వారలెల్ల రతనిఁ గొనవంబునఁ బేర్మిఁ, జెలఁగి యాటవస్తువులఁ ద్యజించి
విమయలాలవజనఁ బేరి తేహితములఁ, గలతఁబడని మతులఁ జెలఁగి రపుడు. 213

ఆ. అతనియందె హృదయములు న్నిగిడించి, కువలయేశ! వారుఁ గొల్చియుండ్రి
అనియె వారి కట మహాభాగవతుండగు, దనుజసుతుఁడు మైత్రిదయయుఁ దనర.

అధ్యాయము 6.

ప్రహ్లాదోక్త దైత్యబాలక హితబోధ

ప్రహ్లాదుఁడు:—

మ. అకటా! బాలకులార! నాదు వచనంబాలింపుఁడీ మీకు భ
ద్రకరం బయ్యెడిసుండు గన్గొనుఁడు వీతత్రాణులౌ తోడి య
ర్భకులన్ గ్రీడల నేమటిల్లకు డిఁకన్ వాంఛింపుఁ డాత్మోన్నప ల
బ్ధి కనర్థంబున కర్థకల్పనముఁ గావించున్ గురుం డొప్పునే? 215

గీ. దేని నాలించినంత యజ్ఞాననిద్ర, సుప్తుఁడు ప్రబోధమందఁడో సుహృదులార!
నమ్మఁగారాదు సుంతయున్ దన్మతంబు, నంధనాయకుఁడేనియు నంధుఁ డెకద? 216

గీ. ఎవఁడు శత్రుఁ డుదాసీనుఁ డెవ్వఁడాత్మ, యెవఁడు మిత్రము మఱి యర్థమేది తలఁప
బహుళసంపత్ప్రదంబు విపత్ప్రదమగు, దైవమన నెద్ది మనమునఁ దలఁచి చూడ.

సీ. తనకు నితరులకు ధర్మకామంబుల, కేది హానినిఁ జేయ కెసగుచుండు
ఏది జగములకు హేతువౌ నట్టి య, ర్థంబు మిగుల దుర్లభంబుచుండు
మనుజ జన్మమునఁ గౌమారదశన్ భాగ, వతధర్మములు సల్పవలెఁ బురుషుఁడు
మానుషజన్మంబు మఱి దుర్లభంబగు, నధ్రువంబయ్యు ననర్థదంబు

గీ. అఖిలభూతములకుఁ బ్రియుఁ డాత్మవల్ల, భుండు సుహృదుండు నౌను విష్ణుండు కాన
పురుషునకు నిందు నయ్యాదిపురుషుఁడైన, హరిచరణ భజనంబె ముఖ్యంబు దలఁప.

చ. జతనము లేకయే యెటుల సంభవమౌ నిట దుఃఖమట్టులే
ధృతియుతులార! దేహులకు దేహముఁ బట్టియె సర్వజంతుసం
తతికి లభించుచుండుఁ గదే తప్పక ప్రాక్తన కర్మయుక్తిచే
జతపడి నిత్యమైంద్రియక సౌఖ్యముకూడ తలంచి చూడఁగన్. 219

క. ఆ యింద్రియసుఖమునకై, యాయుర్వ్యయకారియగు ప్రయాసం బెప్పుడున్
జేయఁదగదు హరిపాదా, బ్జాయుక్తియె క్షేమమొసఁగు జరుగ దిఁకొంటన్. 220

గీ. కాన సంసృతిఁ బొందినమానవుండు, పురుషరూపమౌ దేహము పుష్కలమయి
ఆపదం బొరయక యుండు నంతదనక, నిపుణుఁడై క్షేమమునకు యత్నింపనగును.

సీ. హాయనశతమాత్రమాయువు పురుషున, కందు సగం బజితాత్మునకును
విఫలముగున్ రేయి వీడంధతమమున, నొందింపఁబడి పడియుండుఁగాన
మూఢతచే బాల్యమునను గ్రీడారత, త్వంబటుఁ గౌమారమున గతించు
వింశతివర్షముల్ ప్రపృథు జరాగ్రస్తుఁడై, యసమర్థుఁడై యుండునవసరమున

గీ. నిరువదేండ్లు గతించెను నింక దుఃఖ, పూర్ణమగు కామమునఁ బెను మోహమునను
గృహరతుఁడు ప్రమత్తుఁడునయి యహరహంబుఁ, దిరుగువానికి శేషంబు నతిక్రమించు.
క. శ్రేయోవిఘాతకంబగు, నాయాసమ్మున భవాబ్ధి నల్లాడెదు నా
త్మీయులగు కుటుంబీకుల, యీ యవివేకంబుఁ జూడు డర్భకులారా! 223
ఆ. వినుఁడు బాలకులార! వివిధ యోనులను గ, ర్భాద్యవస్థలం బ్రయాసపడుచు
వపువుఁ దాల్చుచుండి పతనపర్యంత మే, మనుభవించు రాజ్యమైనఁగాని. 224
గీ. కాలము క్రియాపణంబొటఁ గర్మమునకు, దుష్టతయు శిష్టతయు నేది తూర్ణగతిని
గర్మమునఁ జేసి క్షణమునఁ గల్గెడునది, జన్మశతములచేనైన నసమసిపోదు. 225
గీ. అవిజితేంద్రియుఁడగు జనుం డెవఁడు స్నేహ, పాశములచేత దృఢతర బద్ధమగుచు
గృహరతంబైన మనమును గేవలంబు, సాహసించును దద్విమోచనముఁ జేయ? 226
గీ. వణిజుఁడును దస్కరుండు సేవకుఁడు దేని, ప్రియతర ప్రాణముల నేని విలుచునట్టి
ప్రాణములకు మిన్న యగు నర్థంబునందుఁ, దృష్ణ నెవ్వాఁడు దా విసర్జింపఁగలఁడు?
సీ. అనుకూలమైన ప్రేయసి రహస్సంగంబు, రుచిరమంత్రముల నేర్పున వచించు
సుహృద్దముల చెల్మి నిజసుతుల యవ్యక్తభా, షణములయందు నాసక్తి మఱియుఁ
దనయుల సుతల భ్రాతలను జెల్లెండ్రను, గృపణులౌ పితరుల గేహములను
కమనీయ భోగోపకరణంబులను జీవి, కలఁ బశుభృత్య వర్గముల నెట్లు
గీ. విడుచుఁ గామములన్ దృప్తి వడక కోశ, కారియౌ కీటమటు మోహకలితుఁ డగుచు
జనుఁడు సతము జిహ్వోపస్థ సౌఖ్యములఁ గ, రంబు మెచ్చుచు నెట్లు విరక్తిఁ బొందు?
చ. అమిత కుటుంబపోషణకునై తన యాయువు చెల్లుచుండ ను
త్తమపురుషార్థముం బ్రతిహతంబగుచుండఁ బ్రమత్తుఁడై జనుం
డు మది నెఱుంగకుండు స్వకుటుంబరతుండగుచున్ ద్రితాపదుః
ఖములను మ్రగ్గుచుండియును గానఁడుగా విసువున్ రవంతయున్. 229
చ. పరధనముల్ హరించిన యభాగ్యునకున్ సతతం బిహంబునన్
బరమున నంభవిల్లెడు విపత్తి నెఱింగినవాఁడె యయ్యు దు
స్తరతరకామముల్ విడువఁజాలక యింద్రియలాలసాత్ముఁడై
పరధనముల్ హరించుటకె పాల్పడుచుండుఁ గుటుంబి వ్యగ్రుఁడై. 230
తరల. దనుజబాలకులార! గేస్తుఁడు తా నెఱింగియు నివ్విధం
బున స్వకీయకుటుంబపోషణ బుద్ధియౌచు స్వలోకద
ర్శనసమర్థుఁడుగాఁడు మూఢుని చాడ్పునన్ బరకీయుఁడం
చును స్వకీయుఁడటంచు భ్రాంతినిఁ జొచ్చు నారకకూపమున్. 231

శా. సాపాయంబగు కాయమందు మది నిత్యాసక్తుఁడై శృంఖలా
రూపాపత్య నిమిత్త భూతలగు సుభ్రూశ్రేణి కేళీమృగ
వ్యాపారంబుననున్న దన్ను విడిపింపంగా నెవండేనిఁ దా
నోపం డెంచ మఱెప్పుడున్ విబుధుఁడయ్యున్ గేస్తు దీనాత్ముఁడై. 232

మ. అటులౌటన్ విషయాభిరక్తులగు దైత్యవ్రాతమందున్ సము
త్కటమౌ సంగము దవ్వుదవ్వులఁ దొలంగంద్రోచి మీరెల్లఁ బ్ర
స్ఫుటభక్త్యున్నతి నాదిదేవుఁడగు విష్ణున్ నిచ్చలున్ గొల్వుఁడీ
యిటు సేవించినవారి కాతఁడు మనోభీష్టాపవర్గం బిడున్. 233

ఆ. అఖిలభూతములకు నాత్మభూతుండౌటఁ, దలఁప నిందు సర్వ సులభుఁడౌట
అసురపుత్రులార! యచ్యుతుఁదనిపెడు, జనులకేప్రయాసమును గలుఁగదు. 234

వ. బ్రహ్మాంతస్థావరాదికంబులగు పరాపరభూతంబులందును, భౌతికవికారంబుల యందును, మహాభూతంబులయందును, గుణంబులయందును, గుణవ్యతికరంబుల యందును భగవంతుఁడు నీశ్వరుండు నవ్యయుండు నగు పరమాత్ముం డొక్కండె వెలుంగుచుండు. ప్రత్యగాత్మస్వరూపంబునను, దృశ్యరూపంబునను, వ్యాప్య వ్యాపకనిర్దేశ్యుండు ననిర్దేశ్యుండునై యవికల్పితుండగుచుఁ బరమాత్మ భాసిల్లు చుండు. కేవలానుభవానంద స్వరూపుఁడగు పరమేశ్వరుండు స్వమాయాంతర్హి తైశ్వర్యుండై గుణసర్గభూతయగు మాయం గూడియుండు. 235

క. కావున మీరిఁక నాసుర, భావముఁ ద్యజియించి భూతవర్గమున సుహృ
ద్భావము దయయునుబూనుం, డావిష్ణుఁడు దాన హృష్టుఁడగు డెందమునన్. 236

మ. పరమాత్ముండు ననంతుఁ డాద్యుఁడు జగద్భద్రానుసంధాయి యా
హరి తుష్టుండగుడున్ జగమ్మున నలభ్యంబున్నె యేదేనిఁ ద
చ్చరణాబ్జామృతసారమున్ దవిలి యాస్వాదించు మే మెన్నఁడున్
బురుషార్థంబులు లభ్యమైనను గొనంబో మల్లఁ గైవల్యమేన్. 237

సీ. అర్భకులార! గుర్వభిహిత ధర్మార్థ, కామంబులను త్రివర్గమ్ము నీక్ష
త్రయియును వివిధవార్తయు నయ దమములు, నా యీ సమస్తపదార్థజాల
మల పురుషోత్తముఁ డాత్మసఖుండునౌ, యచ్యుతునకును స్వాత్మార్పణంబు
సలుపంగఁజాలిన సత్యమౌనట్టులు, కాకున్న నిదియెల్లఁ గల్లయగును
గీ. నారదునకు నీ దుర్లభజ్ఞానమొసఁగె, ననఘుఁడగు నరసఖుఁడు నారాయణుండు
హరిపదాబ్జ రజఃపూతులై యకించ, నులగు సద్భక్తవరులకున్ దొరకునిద్ది. 238

క. నే నో బాలకులార! య, నూనము భాగవతధర్మ యోజితమును వి
జ్ఞానసమేతమునగు నీ, జ్ఞానంబును దొల్లి వింటి నారదువలనన్. 239

బాలకులు :—

క. మేమును నీవును నీచం, డామార్కులకంటె నెఱుఁగ మన్యగురుని వీ
రే మనకు బాల్యమాదిగఁ, దాము గురులుగఁ బరఁగిరిగదా? ప్రహ్లాదా! 24

గీ. అంతిపురమున నుండెడి యర్భకులకు, దుర్ఘటము మ్మహాత్ములతోడి సంగ
మనఘ! యీ సంశయము మాకు నపనయింపఁ, దెలుపు విశ్వాసహేతువుఁ
గలిగెనేని. 24

అధ్యాయము 7.

—నారదోపదేశ కథనము—

నారదుఁడు :—

క. భాగవతుఁడు ప్రహ్లాదుం, డీగతినిన్ దనుజతనుజ పృష్టుండయి మహా
భాగ! మదుక్తముఁ దలఁచుచు, నే గౌరవమొప్పఁ బలికె నెలనవ్వొలయన్. 242

ప్రహ్లాదుఁడు :—

ఉ. మా జనకుండు దీక్షమెయి మందరశైలమునన్ మహాతపం
బోజ నొనర్పఁబోవుఁడు రక్షణోద్యమముం బొనరించి రప్పుడో
రాజవతంస! దైత్యనికరంబులపై సనమానసత్త్వ వి
భ్రాజితమూర్తులౌచు నల వాసవసంయుతులౌ దివౌకసుల్. 243

క. చీమలచే దష్టంబగు, పాముగతిన్ వీఁడు లోకబాధాకరుఁ డు
ద్దాముఁడు స్వకీయపాపము, చే మెదపంబడియె నని వచించిరి వేల్పుల్. 244

తరల. అనుచు బాలకులార! ఘోరతరార్భటిన్ మఘవాది స
ర్వసురబృందములెల్లనుం దమకాపైని దాడులు సల్పుచున్
గసిమసంగుచునుండ నయ్యాది గాంచి భీతిపరీతులై
యసురయూథపులప్డు పాఱిరి యన్నిదిక్కుల కందఱున్. 245

ఆ. దారపుత్రమిత్ర ధనగృహపశుపరి, చ్ఛదములం దపేక్ష వదలివైచి
యసురులెల్లరట్టు లసువులదక్కించు, కొనఁగ ద్వరితమగుగతిని బఱచిరి. 246

చ. విజయమిరాజమానులయి వేల్పు లనల్పబలంబుతోడ న
క్కజముగఁ గొల్లగొట్టి రధికంబగు రాజగృహంబునంత నా
దు జనని యైన రాజ్ఞమహిషీదుర్గ గతిన్ గ్రహియించె నిర్జర
ప్రజపరిపాలకుండయిన వాసవుఁ డర్భకులార! వింటిరే? 247

చ. సురపతి నీయనూనయను ముచున్ భయకంపపరీతగాత్రియై
కురరియనం బఱంగు పులుకుంబలెఁ జెన్నొలుఁ బొల్చుచున్న యా

వరసతి నిచ్చ నచ్చటికిన్వచ్చిన నారదమౌని కాంచి ని
ర్జరవిభుతోడ నిట్లనియెన్సక్రమపద్ధతితోం బథంబునన్. 248

ఆ. అమరసార్వభౌమ!యనపరాధినియైన, మగువను గొనిపోవఁదగవుగాదు
పరకళత్రమైనవరసతి నో మహా, భాగ!విడువు విడువుపరమకృపను. 249

ఇంద్రుఁడు:—

క. అవిమహ్యామగు సురద్వే, షివీర్య మిాలేమ గర్భసీమంగల దీ
యువిద ప్రసవించిన పదప, డి విడుతుం దజ్జాతుసుతు మన్డియఁ జేసి వెసన్. 250

నారదుఁడు:—

క. ఈ గర్భస్థుండు మహా, భాగవతుండును స్వయంప్రభావుం డనఘుఁడున్
ద్యాగి హరిభక్తుం డమలో, ద్యోగి సురాధీశ! యంత మొందఁడు నీచేన్. 251

క. అని చెప్పఁబడి సురర్షి వ, చనములుమన్నించుచు దివిషన్నాయకుఁ డిం
పున హరిప్రియభక్తిన్ నా, జననికి వలగొని బిరాన జనియెన్ దివికిన్. 252

గీ. అంత నాజనయిత్రి నాయమరముని ని, జాశ్రమంబునఁ జేర్చి సమాశ్వసించి
వత్సరో! నీవు నీభర్త వచ్చునంతఁ, దనుక నిట నుండుమనుచు మన్నన వచించె.

గీ. వల్లెయనుచు నాసాధ్వి దేవర్షివర్యు, నంతికమ్మున నకుతో భయయాత్మయగుచు
దైత్యలోకాధినాథుండు తపమునుండి, మరలి రానంతదనుక నేమమున నుండె. 254

క. గర్భవతియైన సతి నిజ, గర్భక్షేమంబు మఱి సుఖప్రసవంబున్
నిర్భయమును మదిఁ గోరుచు, నిర్భరభక్తిన్ భజించె నిర్జరమౌనిన్. 255

క. కరుణాశీలుండగు ని, ర్జరమౌని సమర్థుఁడగుచు సాధ్వికిఁ దెలిపెన్
గురుధర్మతత్త్వమున్ సు, స్థిరమగు జ్ఞానంబు నాకు దెలుపు తలఁపునన్. 256

గీ. దీర్ఘకాలంబగుట మఱి స్త్రీయగుటను, దల్లికిన్ జ్ఞానమది తిరోధానమందె
ఋషిచరేణ్యుచేత ననుగృహీతు నన్ను, జ్ఞానమది యిప్పుడున్ విడనాడకుండె.

ఉ. మీరలు నాదు వాక్యములమేకొని ప్రత్యయముంతురేని వై
శారదియైన బుద్ధియును శ్రద్ధయుఁ గైకొనుఁడయ్యలార! సాం
పారఁగ నిద్ది స్త్రీలకును బాలురకున్ గ్రహణీయమే సుడీ
యావయ నేనుఁ జెప్పినదియంతయుఁ దథ్యము విశ్వసింపుఁడీ. 258

క. వావిరి జన్మాదిక షడ్భావ వికారములు గానబడు తనువునకే
లేవాత్మకుఁ గాలగతి మ, హావృక్షమునందు ఫలములట్లుగుఁ దనువుల్. 259

వ. ఆత్మ నిత్యంబు, అవ్యయంబు, శుద్ధంబు, ఏకంబు, క్షేత్రజ్ఞంబు, ఆశ్రయంబు, అవి
క్రియంబు, స్వయంప్రకాశంబు, హేతువు, వ్యాపకంబు, అసంగి, అనావృతంబు

అను ద్వాదశపరమలక్షణంబుల నెఱింగి యహంమమరూపకంబైన దేహాదియందు
మోహజనితంబగు నసద్భావముం ద్యజింపవలయు. 260

సీ. స్వర్ణకారుండు గ్రావములందుఁ బడ భిజ్ఞుఁడై యోగముల హిరణ్యంబు వడయు
నట్టులే క్షేత్రంబులైన దేహంబులం, దాత్మయోగమున నధ్యాత్మవిదుఁడు
బ్రహ్మగతిం బొందుఁ బ్రకృతులష్టవిధముల్, మూఁడగుఁ దద్గుణములు వికృతులు
పదునాఱుగా మున్నుఁ బలికిరాచార్యులు, పురుషుఁ డొకండేసుండరసిచూడ

గీ. అఖిల సంఘాతమైన దేహంబది ద్వివిధంబు స్థావరమని జంగమంబనియును
నేతినేతివాక్యంబులనిపుణతమెయిఁ, బోవిడుచుచు మృగ్యుండగుఁ బురుషుడింక.

వ. అన్వయవ్యతిరేకంబగు వివేకంబునను విశుద్ధంబగుమనంబున విమర్శితములు నసత్వా
రములునగు సృష్టిస్థితిలయంబులను నా పురుషుండిట్లు గవేషణీయుండగు. బుద్ధికి
జాగరణంబు స్వప్నంబు సుషుప్తియను మూఁడువృత్తులుగలవు. ఆవృత్తు లెవ్వానిచే
ననుభూతంబులగుచుండు నాతండ యధ్యక్షుండు, పరమపురుషుఁడనంబడు. త్రిగు
ణాత్మకంబులుఁ బరిక్షిప్తంబులుఁ గర్మజన్యంబులునగు బుద్ధిభేదంబుల గంధంబు
లచే వాయువుంబోలె నాత్మస్వరూపంబు నన్వయంబున నెఱుంగనగు. బుద్ధిద్వా
రంబైన సంసారంబు గుణకర్మనిబంధనంబై యజ్ఞానమూలంబై యపార్థంబై
పురుషునకు స్వప్నంబుఁబోలెఁ గన్పట్టుచుండు. సర్వార్థంబులును, స్వప్నజాగర
తుల్యంబులై మనోమయంబులగుట దృష్టంబులు నష్టంబులునయ్యు ధ్యాతకు
శోకమోహభయప్రదంబులగుచుండు. వరుండు నిర్గుణుండునయ్యును గుణసంగంబు
వలనఁ బురుషునకు ననిర్వృతియగు. ఈసంసారప్రవృత్తునకు జన్మాత్యయంబులు
వ్యక్తంబగుచుండుంగాని స్వతస్సిద్ధంబులు కావు. కావునఁ ద్రిగుణాత్మకంబులగు
కర్మములకు బీజదహనంబను యోగంబు మీచేతఁ గర్తవ్యంబు. ఆ యోగంబె
బుద్ధిప్రవాహంబుగాఁ దలఁపంబడు. 262

క. భగవంతుఁడు పరమేశుఁడు, నగు విష్ణునియందు భక్తియలవఱచెడు నీ
సుగమోపాయము భగవన్నిగదితమై యన్నిట నవిందితమయ్యెన్. 263

సీ. బాలకులార! పావనగురుశుశ్రూష, భక్తిని సర్వలాభార్పణమున
సాధులౌ భక్తులసంగంబుకతన ని,రంతర మీశ్వరారాధనమునఁ
దత్కథాశ్రద్ధనుదద్గుణకర్మకీ, ర్తనమునఁ దత్పదధ్యానమునను
దచ్ఛుభమూర్తిసందర్శనాదికముల, భగవంతుఁ డీశుఁడునగు హరి తగ

గీ. నెల్లభూతములందు వసించు ననుచుఁ, దన మనంబున భూతవితానములను
గామ్యభావంబుదోఁ బసంగనంతతంబు, సర్వవిధముల మన్నన సలుపవలయు. 264

తే. బాలులార! కామాదిషడ్వర్గము నొగి, గెలువఁజాలినవారె కేవలమగు రతిఁ
గలుగఁజేసెడు భక్తి నగ్గలిక మెఱయ, విష్ణుదేవునియందుఁ గావించుచుంద్రు. 265

ఉ. కేళి తనూకృతంబులగు కేశవు కర్మ గుణోరువీర్యముల్
మాలిమి నాలకించి తమి మైఁ బులకల్ మొలువంగ బాష్పముల్
జాలుకొనంగ గద్గదికలన్ నయమొప్పఁగ ముక్తకంఠుఁడై
బాలకులార! యా జనుఁడు పాడును నృత్యముఁ జేయు నేడుచున్. 266

మ. కడు నావేశముతోడ నాతఁడు గ్రహగ్రస్తుండునుం బోలె నొ
క్కఁడె తా నేడుచు నొక్కచో మిగుల నాక్రందించు ధ్యానించు నొ
క్కెడ లోకంబును జూచి మ్రొక్కును గతహ్రీకుండునై యో ముకుం
దుఁడ! నారాయణ! లోకనాథ! హరి యంచుం బల్కు నిట్టూర్పుచున్. 267

వ. అప్పుడు నరుండు ముక్తసమస్తబంధనుండై భగవచ్చేష్టిత భావనాధీనమనస్కుండై నిర్దగ్ధకర్మవాసనుండగుచు మహత్తరభక్తిప్రభావంబున నధోక్షజుం జేరు. అశుభ రాగాది యుక్తాత్ముఁడగు శరీరికి సంసారచక్ర నివర్తకంబగు నధోక్షజావలంబంబ బ్రహ్మనిర్వాణ సుఖంబని బుధులెఱింగిరి. కావున హృదీశుండగు భగవంతు హృదయంబున భజింపుఁడు. అసురబాలకులారా! యంతరిక్షంబుఁబోలె సత్త్వరూపుఁడగు శ్రీ విష్ణుదేవుని యుపాసనంబున నతిప్రయాసం బేమియగు? సత్యాత్ముఁడును సమస్తదేహులకు సఖుండునగు నధోక్షజునకు సామాన్యవిషయోపపాదనంబుల నేమిప్రయోజనంబగు? 268

ఉ. విత్త కళత్ర పుత్ర పశు వేశ్మ మహీ ద్విప కోశ రూప సం
పత్తి విశేషముల్ సకల భాగ్యములున్ నిఖిలార్థ కామముల్
మొత్తమి వెల్ల నెంతఁ బ్రియ మొనరింపఁగఁ గల్గు నక్కటా!
మిత్తి కుఱంగటన్ సతము మ్రగ్గెడు మర్త్యున కెంచి చూడఁగన్. 269

తరల. అమలినంబులు గాక స్వాతిశయమ్ములై కనుపట్టు లో
కములు యజ్ఞకృతంబు లారయఁగా క్షయిష్ణువులే సుఁడీ
యమలు నశ్రిత దృష్టదోషుని నాత్మరూపుఁ బరేశునిన్
గొమరుమీఱ ననన్యభక్తినిఁ గొల్వుఁ డాత్మసులబ్ధికై. 270

మ. వినుఁడో దైత్యతనూజులార! యిచటన్ విద్వాంసుఁడున్ మాన్యుఁడౌ
జనుఁ డే సౌఖ్యముఁ గోరి కర్మచయమున్ సల్పం దలంపంగఁ బొం
దునుగా తద్విపరీతమైన ఫలమున్ దుఃఖంబు వీడన్ సుఖం
బును బొందంగ యతించుఁ గాని పడయుం బో దుఃఖము న్నిచ్చలున్. 271

గీ. తాను బూరుషుఁడిందు నేదానికినయి, కామ్యకర్మలచేత భోగములఁ గోరు
భంగురము పరకీయమై పరఁగునట్టి, తనువుఁ గల్గుచునుండు నే బదలఁగుచుండు. 272

గీ. దైత్యసుతులార! కడు మర్త్యతాప్తములయి, పరగునీతను వ్యవహితాపత్యదార
విత్తగృహరాష్ట్రబలకోశభృత్యసచివ, హితులఁ బరకీయులని చెప్ప నేల వేర. 273

గీ. అవిరతానందసాగరుఁడైన యాత్మ, కర్థములవలెఁ దోఁచు ననర్థములయి
తనువుతోన నశించు నేతత్సమస్త, తుచ్ఛతరవిషయంబులతోఁ బనేమి? 274

గీ. తెల్లఁ డీ దైత్యసుతులార! దేహికిందుఁ, బరవశతను నిషేకాద్యవస్థలందుఁ
గష్టములఁ బొందువానికిఁ గర్మములను, స్వార్థమనునది యెంతసంప్రాప్తమగునో?

గీ. దేహి యాత్మానువర్తియై దేహమునను, గర్మములను బ్రారంభించుఁ గర్మతుఁడయి
కర్మములచేత దేహంబుఁ గల్గుచుండుఁ బాడమునుభయంబున వివేకమునన తెలియ.

గీ. కావునను మీరు ధర్మార్థకామములివి, యెవ్వని యధీనములయి వర్తిల్లుచుండు
నట్టి పరమాత్ము నీశ్వరు హరి ననీహు, హృదయమున భజియింపుఁడీ తృష్ణవిడిచి.

గీ. ఎల్లభూతములకును నాత్మేశ్వరుండు, ప్రియుఁడునైనట్టి హరియాత్మకృతములైప
రగు మహాభూతముల నొనర్పంగఁబడిన, ప్రాణులకు జీవసంజ్ఞుఁడై వరలుచుండు.

గీ. దైత్యబాలకులార! యాదిత్యుఁడైన, దానవుండైనఁ మానవుఁడైనఁ గాని
యవలగంధర్వుఁడైనఁ దదన్యుఁడైన హరిచరణము భజించుచునందు శుభము.

ఉ. చాలదు దేవతాత్వము ద్విజత్వము నేని ఋషిత్వమేనియున్
బాలకులార! వృత్తము బ్రాజ్ఞత దాన తపో వ్రతేష్టలున్
జాలవు విద్యయున్ వ్రతము శౌచము శ్రీహరిఁ బ్రీతుఁ జేయ వే
యేల? సుభక్తిఁ బ్రీతుఁడగు నీశుఁ డిఁకొండు విడంబనంబగున్. 280

గీ. సర్వభూతాత్మకుండు నీశ్వరుఁడును భగవంతుఁ డాత్మరూపుఁడునయి పరగెడు హరి
యందు నీ కారణంబున ననవరతము, భక్తి నొనరింపుఁ డో దైత్యబాలులార!

క. పాయక దైతేయులు రక్షోయక్షగణమ్ము స్త్రీలు శూద్రులు గోపుల్
వేయేల? ఖగమృగంబులు, నోయన నఘజీవులుఁ దగ నొందిరి ముక్తిన్. 282

క. పురుషునకున్ లోకంబున, బరమంబగు స్వార్థమింత వట్టె తెలియుఁడీ
హరియందు నియతభక్తియు, నెరి సకలమునన్ ముకుందుని గాంచుటయున్.

అధ్యాయము 8.

-శ్రీమన్నృసింహమూర్త్యవతారఘట్టము–హిరణ్యకశిపు వధ-

నారదుఁడు:—

గీ. పదఁపడి యుధిష్ఠిరా! దైత్యబాలురు నిర,వద్యమగుట ప్రహ్లాదాభివర్ణితమగు
భవ్యనిష్ఠను స్వీకరింపం గడఁగి, యుల్లముల గురుశిక్షితమొల్లరైరి. 284

క. అంతట వారలమతి యే,కాంతస్థితమగుటఁ దెలిసియాచార్యసుతుం
డెంతయు భీతిలి యయ్యది, సాంతముగా రాజునకు వెస నివేదించెన్. 285

క. తనసుతు నప్రియమైన య,వినయంబును గురుసుతుండు వివరింపఁగ నా
దనుజేంద్రుఁడు విని కినుకన్, దనువు వణంకన్ వధింపఁదలఁచెన్ సుతునిన్. 286

మ. పరుషోక్తిన్ దదనర్హుఁడైన తనయున్ బ్రహ్లాదునిన్ ధిక్కరిం
చి రుషావేశకరాళమౌ కుటిలదృష్టిన్ బిట్టు వీక్షించుచున్
చరణప్రాహతమైన పన్నగము నోజన్ రోజుచున్ రాజు దు
ర్భరుఁడై యిట్లనె ప్రశ్రయావనతునిన్ బద్ధాంజలిన్ బాలునిన్. 287

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

గీ. దుర్వినీత! కులాంగార! దుష్టహృదయ!, బ్రమసి మచ్ఛాసనోల్లంఘనము సలిపిన
నిన్ను నిప్డె కృతాంతుమందిరమునకును, బంపువాఁడను జూడుమ తెంపుమీఱ.

గీ. పాలకయుతంబులైన జగాలుమూఁడు, నెవఁ డలిగినఁ గంపంబు వహించునట్టి
బలియుఁడను నాదునాజ్ఞ నే బలముఁగలిగి, మీఱితి వభీతుఁడవు బోలె మించిమూఢ!

ప్రహ్లాదుఁడు:—

గీ. నాక కాదు కేవలమునీకుమఱియు, బలియురగు నన్యులకుఁగూడ బలమతండె
పరము లపరంబులుం జరాచరములు మఱి, బ్రహ్మముఖ్యులు నతనికి వశులుకారె.

ఉ. ఆతఁడె కాలుఁడున్ బహుపరాక్రముఁ డీశ్వరుఁ డోజమున్ సహం
బాతతసత్త్వమున్ బలమునాదిగ శక్తులుఁ గల్గువాఁడు సు
మ్మాతఁడె స్వీయమాయను నిరంతరమున్ ద్రిగుణేశుఁడై పటు
ఖ్యాతి సృజించుఁ బెంచు నణఁగార్చును గాదె సమస్తవిశ్వమున్. 291

చ. అమలినబుద్ధి నీవు నిఁకనాసురభావమునుం బరిత్యజిం
పుము సమతన్ జెలంగ మనమున్ గుదియింపుము సంతతం బమా
ర్గమున వసించుచున్ వశముకాక మెలంగు మనంబుదక్క వి
శ్వమునను లేరు వైరు లదిసామ్యమునొందుటె యీశు నర్చయౌ. 292

ఉ. ఆదిని నెల్లఁ గొల్లఁగొను నార్వుర దస్యుల గెల్వలేక యు
న్మాదవృత్తులైన గొందఱు దిశల్ పదిగెల్చితి మంచు నెంత్రు స

మ్మోదముతోడ సాధువృత్తభూతసముండు హితాత్ముఁడైన జ్ఞా
నోదయ శాలికిన్ గలుగునొక్కొ విమోహజులైన శాత్రవుల్. 293

హిరణ్యకశిపుఁడు:—

క. నీవో మూఢ! ధ్రువముగన్, జావఁ దెగించితివి వికత్థనము సల్పెదిటుల్
గావున మరణోన్ముఖులకు, వేవిధములఁ బొడము నిర్గళవిప్లుత వాక్కుల్. 294

ఉ. 'ఎన్నఁగ మందభాగ్య! యిప్పుడీవు వచించిన యట్టివాఁడు నా
కన్ననుమిన్నయై తగు జగద్విభుఁ డన్యుఁడు కల్గె నేని వాఁ
డున్న స్థలంబుఁ జూపుమి' 'యహో! యతఁడంతట నున్నవాఁడుగా'
'క్రన్నన మేటికంబమునఁ గన్పడఁడేఁ?' 'కనవయ్యొ వాఁడుగో.' 295

ఉ. ఓయి దురాత్మ! యీపగిది నూరక ప్రేలుచు నున్నయట్టి నీ
కాయమునుండి శీర్షమును గ్రన్నన భిన్నముఁ జేయువాఁడఁ జు
మ్మీ యిఁక నీవు భృత్యగతి నెవ్వనినిన్ శరణంబు నొందితో
యా మనవచ్చి నిన్ను మరణోన్ముఖు నా హరి ప్రోచుఁ గావుతన్. 296

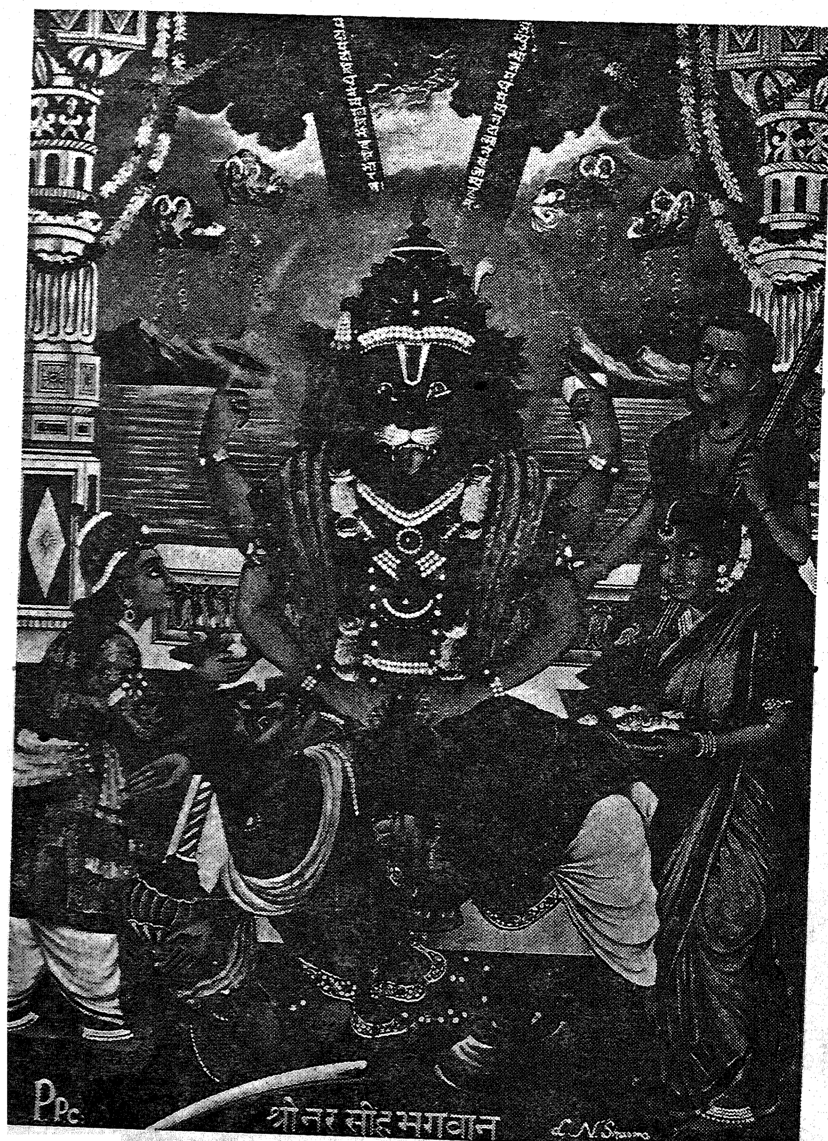
ఉ. ఈగతినిన్ దురుక్తులఁ గ్రుధేరితమానసుఁడౌచు నమ్మహా
భాగవతున్ సుతున్ విషమభావము దోఁపఁగ నొవ్వఁజేయుచున్
దాఁగొని ఖడ్గమున్ సుమహితాసనభాగమునుండి లేచి వే
వేగ మహాబలుం డసుర పేర్చి స్వముష్టినిఁ గొట్టె స్తంభమున్. 297

—శ్రీమన్నృసింహమూర్త్యవతార ఘట్టము—

శా. ఆ కంబంబుననుండి పుట్టె రవ మత్యంతంబు భీతిప్రదం
బై కంజాతభవాండ కర్పరము చయ్యన్ వ్రయ్యలౌనట్లుగాన్
లోకేశాదులు స్వీయలోకముల యందున్ వ్యాప్తమా తద్రవం
బాకర్ణించి స్వకీయధామ లయమాశంకించి రప్పట్టునన్. 298

చ. తనుజునిఁ జంపు తెంపునఁ గ్రుధాకలితుండయి దాపుఁ జేరు నా
దనుజుఁ డపూర్వమద్భుత మదాత్తమునైన మహానినాదమున్
విని ఘనదైత్యయూథపుల భీతివరీతులఁ జేసినట్టి యా
ధ్వనికిని నెందుఁ జూచిన సభాస్థలి హేతువుఁ గానఁడయ్యెఁ దాన్. 299

మ. అవనీశా! నిజభృత్యభాషితము సత్యంబుం బొనర్పంగ భూ
తవితానంబుల యందు నెల్లెడల నాత్మవ్యాప్తి రూపింపఁ జే
యు విభుండంత మృగంబు మానుషముఁగా నత్యద్భుతాపాదకం
బవు రూపంబును దాల్చి స్తంభమున దృశ్యత్వంబు నొందెన్ సభన్. 300

శ్రీ నృసింహ మూర్తి

కులుదైత్యుపక్షిపక్షం బనాఘువనుచున్ క్షోణీశ! భావించి రా
త్ముల లోకాధిపతుల్ ఘనాంతరితులై తత్క్షితి నాయస్తులై. 308

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డుత్తటినిఁ దత్కరమందుననుండి ముక్తుఁడై
ఘననిజవీర్య శంకితులుఁగా నరకేసరినిం దలంచుచున్
దనపృథుఖడ్గ చర్మములు దాల్చి క్రమ్మఱ నా నృసింహు నే
పునఁ గదిసెన్ గతశ్రముఁడు పోలె జవాతిశయంబుఁ దోఁపఁగన్. 309

ఉ. అమ్మెయి శ్యేనవేగుఁడయి యా దితిపుత్త్రుఁడు ఖడ్గచర్మమా
ర్గమ్ములఁ గ్రిస్సనన్ నిరవకాశత మీఁదికిఁ గ్రిందికిన్ వడిన్
గ్రుమ్మఱ మీఱి తాఁకు నసురున్ ఖర భూరిరవోల్బణాట్టహా
సమ్మొనరించి తా సరభసమ్ముగఁ బట్టె నృసింహుఁ డుద్ధతిన్. 310

ఉ. వ్యాళము మూషికమ్ము వలెఁ బల్మినిఁ బట్టి మహోహిఁ దార్క్ష్యుఁడున్
బోలె నృసింహమూర్తుఁడు విభుం డిటునట్టును గుంజులాడు దం
భోళిముఖాక్షతత్వచుని ముప్పురు దైత్యుని ద్వారభూమినిన్
హేల నిజోరువం దునిచి యేర్పడఁ జీల్చెఁ గనన్నఖంబులన్. 311

సీ. పృథులసంరంభ ముగ్రప్రేక్ష్యభీషణలోచ, నుండును వ్యాప్తాననుండు నమిత
రుధిరవసాప్లుతారుణ కేసరాస్యుఁడై, నాకుచు నెడనెడం దనదు జిహ్వ
ద్విరదరాజమును జంపిన మృగేంద్రము భంగి, ప్రేక్షకులకు నతిభీషణుఁడయి
ప్రేవులప్రోవులు పేరులుగా మెడ, నిండఁ దాలిచి కడు నిష్ఠురతను
గీ. పృథునఖాంకురోత్పాటితవక్షస్సరోజు, నసురనాథుని విడిచి యుదాయుధులగు
దదనుయాయులఁ దత్తుల్యదర్పయుతులఁ, బెక్కుర నఖాయుధమ్ముల నుక్కడంచె.

చ. నృహరి సటావధూతమయి నీరదపంక్తి వికీర్ణమయ్యె వే
గ్రహములు దీప్తిమాసె రుచిరంబగు నవ్విభుదృష్టిఁ జేసి శ్వా
సహతములౌచు క్షోభిలెను సాగరముల్ దిగిభవ్రజంబు దు
స్సహరవ భర్త్సితంబులయి చయ్య మదంబును డించె దీనతన్. 313

మ. నృవరేణ్యా! కుహనానృకేసరిసటానిస్సారితవ్యోమయా
నవితానాధికసంకులంబగుచుఁ గన్పట్టెన్ నభోభాగ మ
ప్డవనీభాగమునయ్యెఁ దత్పృథుల పాదాఘాతనిష్పిష్టమై
జవయుక్తిన్నగసెన్ గిరుల్ మెఱయ వాశాశావ్యోమముల్ తత్ప్రభన్. 314

ఉ. ఆ సమయంబునన్ గొలువునందు సమున్నతరాజమాన సిం
హాసనతలోపవిష్టుఁడగు నక్షతతేజు బ్రచండవక్త్రి సం

త్రాసకరోగ్రరూపునిఁ గ్రు।థాయుతు నప్రతిమాను నవ్విభున్
దా సవిధంబుఁ జేరుటకు । దక్షుఁడు కాఁ డొకఁడేని యచ్చటన్. 315

మ. తలయేరుంబలె ముజ్జగంబులకు బా।ధంగూర్చియున్నట్టి యా
ఖలచిత్తుండగు నాదిదైత్యు రణరం।గక్షోణిఁ బోకార్చె న
త్యలఘుం డా హరియంచు నిర్జరసతుల్ । హర్షప్రఫుల్లాస్యలై
పొలుపొప్పం గురియించి రాతనిపయిం । బుష్పోరువృష్టుల్ తమిన్. 316

శా. ఉర్వీనాయక! తద్దిదృక్ష మెదలం । దుర్వీథ్యఁ గొల్పన్ దివిన్
సర్వామర్త్యులు మూఁగిరప్పుడు విమా।నశ్రేణితో సందడిన్
మ్రొవ్వై యానకదుందుభుల్ క్రమగతిన్ । మ్రోసెన్ ముదంబొప్ప గం
ధర్వుల్ పాడిరి యాడి రప్సరసలు । నైపుణ్య మేపారఁగన్. 317

సీ. బ్రహ్మరుద్రేంద్రాది।బర్హిర్ముఖుల్ పితృ, రులు ఋషుల్ విద్యాధ।రులు సురగులు
మనువులు గంధర్వు । లును బ్రజాపతులును, యక్షులు చారణు । లప్సరసలు
కిన్నరుల్ సిద్ధులుఁ । గింపురుషులు భూత, భేతాళగణములుఁ।బ్రీతిఁ దనర
విష్ణుపార్షదులయి।వెలుగొందెడు సునంద, కుముదప్రభృతులు మూ।ర్ధములయందు
గీ. వినిహితాంజలిపుటులయి । వేఱువేఱ,నమిత తేజస్వియగుచు సిం । హాసనమునఁ
గూరుచుండిన పటురంహు । నారసింహుఁ, బ్రస్తుతించిరి నాతిదూ।రస్థులగుచు.

బ్రహ్మ :—

తరల. నతుఁడనౌదు దురంతశక్తి య । నంతుఁడున్ శుభకర్ముఁ డ
ద్భుతపరాక్రముఁడై స్వమాయను । బూని విశ్వసముద్భవ
స్థితిలయంబులు సత్త్వరీతినిఁ । జేయు నవ్యయమూర్తికిన్
గృతకమానవసింహరూపున।కిద్ధతేజునకున్ సదా. 319

రుద్రుఁడు :—

గీ. కోపకాలము తలఁప నీ।కున్ యుగాంత,మల్పుఁ డీయసురుండును।హతుఁ డయ్యెఁ
గావునం గావు మో. దేవ!।కరుణ నీదు,భక్తుఁడైన ప్రహ్లాదుని।భక్తసులభ! 320

ఇంద్రుఁడు :—

స్రగ్ధర. ప్రత్యానీతంబులయ్యెం । బరమపురుష మా । భాగముల్ దేవ నీచే
దైత్యాక్రాంతంబు త్వత్స । ద్మమగు హృదయప । ద్మమ్ము నుద్బుద్ధమయ్యెన్
నిత్యంబున్నీకుఁ బూజల్ । నెఱపు బుధులకున్ । వింతయే యిద్ది వేద
స్తుత్యా! మోక్షంబు నేనిన్।దొడరరు గానఁ బ్రా।జ్ఞుల్ దదన్యంబు లేలా? 321

ఋషులు :—

మత్తకోకిల. ఆదిపూరుష! యే తపంబున నాత్మలీనజగంబుఁ గ
ల్పాది నల్పితొ యా తపంబునె యాత్మ తేజము నట్టు ల
త్యాదరంబున మా కొసంగితి వద్ది యీఖలుచేతఁ బెం
పేది లుప్తముగాఁగ వెండియు నిచ్చితిప్పుడు త్రాతవై. 322

పితరులు :—

కవిరాజవిరాజితము. ప్రసభగతిన్ సుతదత్తములై తగు శ్రాద్ధములన్ భుజియించెను దీ
ర్ఘసమయమందుఁ దిలాంబువులన్ మఱి త్రావెను వీఁడిపు డచ్యుత! ర
క్కసునుదరంబు నఖంబులఁ జీలిచి క్రన్న వపాదిక మెల్లఁ గడున్
వెస హరియించితి ధర్మవిధాతకు నీకు జొహార్లు నృసింహవిభూ! 323

సిద్ధులు :—

ఉ. యోగతపోబలంబున మదోద్ధతుఁ డీ దనుజేశ్వరుండు మా
యోగసుసిద్ధసద్గతిని నోజ హరించెను దేవదేవ! యా
యాగడ మెల్ల నిప్పు డణఁగార్చి నఖంబులఁ జీల్చి యీ దురు
ద్యోగినిఁ బట్టి చంపితి యధోక్షజ! నీకు నివే నమస్కృతుల్. 324

విద్యాధరులు :—

ఉ. దారుణవిక్రముండు బల దర్పయుతుండగు వీఁడు దాఁ బృథ
గ్ధారణఁ బ్రాప్తమైన నము దంచిత విద్యను ధిక్కరించెఁ గే
ళీరతి నీతనిం బశువు లీల నురమ్మును వ్రిక్కలించి సం
హారముఁ జేసినాఁడవు మహాత్మ! నృకేసరి! నీకు మా నతుల్. 325

నాగులు:—

క. మా కాంతామణుల మణుల, నీకర్కశహృదయుఁడు హరియించెన్ వీనిన్
బోకార్చి తదానందముఁ, జేకూర్చితి ప్రణతులివె నృసింహా! నీకున్. 326

మనువులు:—

క. మనువుల మేము త్వదాజ్ఞన్, బొనరింతుము ధర్మసేతువులఁ జెరచిన. యీ
దనుజు దునిమి మేల్సేసితి, పనుపుము భృత్యులను వలయుపనికి మముఁ బ్రభు

ప్రజాపతులు:—

ఉ. ఈవు మముం బ్రజాపతుల నెల్ల సృజించితివైనఁ గాని బ
ల్లేవను వీనిచేతఁ బ్రతిషిద్ధులమై ప్రజలన్ సృజింపలే
కే విధినుంటి మీ కుమతి యిప్డు భవన్నఖభిన్నవక్షుఁడై
తా వడఁగాలె లోకశుభదంబగు నీ యవతారమో ప్రభూ!

గంధర్వులు:—

క. ఓయీశ! నీకు నటులము, గాయకులము మమ్ము వీఁడు ఘనవీర్యబలా
జేయుఁడు లోఁగొనె వీని గ, తాయునిఁ జేసితివి కుశలమగునె ఖలునకున్. 329

చారణులు:—

చ. వరద! దయాస్పదా! భవ నివర్తకమైన త్వదీయ పాదతో
యరుహము నాశ్రయించి యనయమ్ము నయమ్మున సంచరించు కిం
కరులము చారణాఖ్యులము కర్కశచిత్తుఁడు వీఁడు సాధు శే
ఖరులకు బాధఁ జేసెను జగత్పతి! చంపితి వీని నుద్ధతిన్. 330

యక్షులు:—

ఉ. నేము ప్రధానభృత్యులము నీకు వినీతులమౌచు నిచ్చలున్
స్వామి! మనోజ్ఞకర్మల నొనర్చుచునుందుముగా దయాసమ
గ్రా! మము వీఁడు వాహకులఁగా నియమించెను లోకభీషణున్
దామసచిత్తునిం దగ వధం బొనరించితిగా నృకేసరీ! 331

కింపురుషులు: –

క. స్వామీ! వినుము కింపురుషుల, మేము మహాపురుషుఁడవు పరేశుఁడ వీ
తామసుఁడు నిహతుఁ డయ్యె సు,ధీమండన! సాధులోక ధిక్కృతుఁ డగుటన్. 332

వైతాళికులు:—

చ. వరసభలందు సత్రములఁ బావనమైన భవద్యశంబు భా
స్వరగతిఁ బాడి యంచితసపర్యలఁ గొందుము మేము దేవ! కా
పురుషుఁడు వీఁడు లోఁగొనె మముం బ్రసభంబున నిప్డు నీవు సం
హారణ మొనర్చియుంటిగద యామయముం బలె దైవయుక్తికిన్. 333

కిన్నరులు:—

గీ. కిన్నరుల మేము దేవ! నీ కింకరులము, వెట్టి సేయింపఁబడితిమి వీనిచేత
నిట్టి పాపాత్ముఁ బోకార్చినట్టి నీవు, మాకు నిశ్శ్రేయసముఁ గూర్పు మా నృసింహ!

విష్ణుపార్షదులు:—

చ. శరణవిధాయకా! భువనసౌఖ్యద మద్భుతమై తనర్చు నీ
నరహరిరూపమున్ ముదము నం గనినారము వీఁడు నీదు కిం
కరుఁ డల విప్రశాపమునఁ గాదె? యిటుల్ ప్రభవించె నో ప్రభూ!
అరయ ననుగ్రహంబునకె యా నిధనంబిది వీని కీగతిన్. 335

అధ్యాయము 9.

ప్రహ్లాదకృత నృసింహస్తుతి

నారదుఁడు:—

గీ. ఈగతిం బ్రహ్మరుద్రప్రముఖులగు, నాదితేయాదులెల్లరు ననధికకోప
సంభ్రమావిష్టు నరహరి జగద్భక్షకు, నా నృసింహునిఁ జేరలేరైరి క్షితిప! 336

మ. విను తత్రాంతముఁ జేరఁగాఁ దలకుచున్ వేల్పుల్ నృసింహున్ బ్రస
న్నుని గావింపఁగఁ బంచి రా వాఁటికి విస్మయంజేయు సాక్షాత్తు ల
క్ష్మి నదృష్టాశ్రుతపూర్వమాట నపుడా శ్రీదేవి యయ్యద్భుతం
బును వీక్షించియు జంకుతోడ దరియంగాఁ జాలదయ్యెన్ నృపా! 337

ఉ. ఆదటఁ బద్మయోని తనయంతికభాగమునందునున్న ప్ర
హ్లాదునిఁ జూచి నీవు చనుమయ్య భవత్పితకై ప్రకోపితుం
డై దరిఁ జేరరాక చటులార్భటి నొప్పెడు నీ నృసింహునిన్
శ్రీదుఁ బ్రశాంతుఁ జేయుమని చెప్పి తగన్ బనిచెన్ యుధిష్ఠిరా! 338

ఉ. 'వల్లె' యటంచు నా పరమభాగవతుండగు నర్భకుండు దా
నల్లన శ్రీనృసింహుని సమక్షము మెల్లఁగఁ జేరి ప్రీతిసం
ఫుల్లముఖాంబుజుండగుచుఁ బూన్కిఁ గృతాంజలియై తనూలతా
వేల్లితభూమిభాగుఁడయి వేడుక మ్రొక్కె వసుంధరావరా! 339

మ. నరసింహుండు స్వపాదమూలమున దండంబుంబలెం బడ్డ భ
క్తిరతున్ బాలకు లేవనెత్తి కరుణార్ద్రీభూతచేతస్కుఁడై
యురుకాలాహివిభీతబుద్ధులకు సద్యోనిర్భయాపాదిత
త్కరపద్మంబును వాని మూర్ధమున మోదంబొప్ప నుంచెన్ నృపా! 340

శా. బాలుం డంత నృసింహదేవు కరసంస్పర్శంబునం బాపముల్
దూలం దత్క్షణ మాత్మజ్ఞానము సముద్భూతంబుగాఁగన్ మదిన్
జాలన్ సౌఖ్యము జెంది యార్ద్రమతి హృష్యద్గాత్రుఁడున్ మోదబా
ష్పాలోలాక్షుఁడు నౌచుఁ దచ్చరణకంజాతంబు నిల్పెన్ హృదిన్. 341

గీ. అంత నేకాగ్రమతియునై సమాహితుఁడయి, హృదయమును వీక్షణంబులు నృహరియందు
నునిచి ప్రేమాతిశయగద్గదోక్తులనిటు, స్తోత్రమొనరించె నచ్యుతు స్తోత్రపాత్రు.

ప్రహ్లాదుఁడు:—

చ. అనవమున త్వన్మహిమలగు నంబుజసంభవముఖ్య నిర్జరుల్
మునులును సిద్ధులున్ నిరతమున్ బహురూపవచఃప్రవాహ గుం

భసల మహాగుణంబుల సమర్థులుగా రెవనిన్ భజింప నా
ఘను హరిఁ బ్రీతిఁ జేయుటకుఁ గా నెటులో ర్తును నుగ్రజన్ముఁడన్. 343

మ. బలముం దేజము నోజమున్ శ్రుతము రూపంబుం బ్రభావంబు స
త్కులమున్ విత్తము బుద్ధి పౌరుషము వైదుష్యంబు యోగంబు ని
ర్మలభావుండగు విష్ణుదేవుఁ దనియింపంజాల వంచెంతుఁ గే
వలమా భక్తిని తుష్టుఁడయ్యె హరి భావంబందు దంతీంద్రుకై. 344

చ. అనుపమరీతి ద్వాదశగుణాన్వితుఁడయ్యు సరోరుహోదరాం
ఘ్రినలినదూరుఁడౌ ద్విజవరేణ్యునికంటె శ్వపాకుఁడేనిఁ దా
ననయము వాఙ్మనఃక్రియలునర్థముఁ బ్రాణము నీశ్వరార్పణం
బొనరుప శ్రేష్ఠుఁడౌఁ గులమునోము మదాన్వితుఁ డట్లు కాదుగా. 345

తరల:- అభిలషింపఁడు పూజలం దనకాత్మలాభ సుపూర్ణుఁడౌ
ప్రభుఁడు మూఢజనంబునుండి కృపాళుఁడై కొను నే నప
ర్య భగవంతునకున్ జనుండిడునద్దియాఁదన కే సుదీ
ప్తిభరితాననశోభ తత్ప్రతిబింబసంగత మానటుల్. 346

ఉ. కావున నోపినట్లు మదిఁ గల్గిన విక్లబతం ద్యజించి యీ
దేవు మహత్త్వసంపద నుతించెద నీచుఁడనయ్యు నెట్లో మా
యావృతి ఘోరసంసరణమందు నిపాతితుఁడైన పూరుషుం
డీ విభు భూరిశక్తి నుతియించిన మాత్ర పునీతుఁ డయ్యెడున్. 347

సీ. దేవ! యీ బ్రహ్మాదిదేవత లెల్లరు, సత్త్వధాముఁడవై యొసంగు నీదు
నాజ్ఞాకరులు కాదె? యసురులమైన మా, భంగి నిన్ ద్వేషించువారు కారు
భవదీయ భయదరూపంబును బొడఁగాంచి, భీతిల్లుచుండిరి వెఱపుఁ దీర్పు
తగ భగవంతుఁడవగు నీ శుభావతా, రంబులనగు విహార క్రమంబు
గీ. లీ సమస్తవిశ్వంబులకెల్ల వేళ, క్షేమమునకును సంపత్తికిని వినిర్మ
లాత్మసుఖమునకును బొలుపారుచుండుఁ, గాని భయదాయకంబులు కావుగాదె.

ఉ. క్రోధము సంహరింపు మసురుండు నిటుల్ హతుఁడయ్యె నాత్మలన్
సాధులు మోదమందిరి వెసన్ ఫణివృశ్చిక హత్యచే బలెన్
బాధ తొలంగె లోకము లపారసుఖంబునఁ బొంగె నో జగ
న్నాథ! నృసింహ! రూపిది జనంబు స్మరింప భయాపహంబగున్. 349

మ. అరుణాక్షంబుఁ గరాళజిహ్వము నితాంతతాభీలవక్త్రంబు భీ
కరదంష్ట్రంబు సముత్కటభ్రుకుటి యుక్తంబు బాంత్రమాలాయుతం

బలిభిచ్ఛాతనఖంబు ఘోరరవభీకరతాశేషమున్ రక్తకే
సరహా నీ నరసింహరూపమున నేసంత్రాసమందం బ్రభూ! 350

మత్తకోకిల. నారసింహా! విభీతిఁ జెందను నామనంబున ఘోర సం
సారచక్రసముత్కటార్తి నృశంసకావళిలోనఁ దెం
పారఁ గర్మ నిబద్ధచిత్తుఁడనైతి నెన్నఁడు నన్ను వి
స్ఫారమోక్షదమైన నీ పదపద్మమూలముఁ జేర్తువో? 351

వ. ప్రియవియోగాప్రియసంయోగ సంభవశోకపావకంబున సమస్తయోనులం దహ్యమానుఁడనైతి. తద్దుఃఖప్రతీకారంబును దుఃఖంబయగు. ప్రభూ! దేహాద్యభిమానంబున మూఢచిత్తుండనై భ్రమించుచుంటినిగాన భవద్దాస్యయోగంబును బ్రసాదింపుము. ప్రియుండవు సుహృదుండవు పరమదైవతంబవగు నీదు బ్రహ్మగీతంబులగు కథావిశేషంబుల నభివర్ణించుచు గుణవిప్రయుక్తుండనై భగవత్పాదభక్తులగు పరమహంసల సంగంబునంజేసి దుఃఖంబుల నిస్తరింతు. 352

చ. జలనిధిమగ్న నౌకయు రుగ్జాపరిపీడితు నౌషధంబు ని
మ్మలఁ దలితండ్రు లర్భకునిఁ గాచుటకుం బరికింపఁగా వశ
క్తులగద దేవ! త్వత్ప్రతివిశ్రధుల్ త్వదుపేక్షితులైన దేహధా
రులకును నంతమాత్రమగుశ్రూషికంద్రాతవు నీవ యెల్లకున్. 353

వ. ఈ విశ్వంబున నెవ్వఁడెవ్వనిచేఁ బ్రేరితుండై పిత్రాద్యపరంబును, బ్రహ్మాదిపరంబు నగు భావంబున నెద్దానియందు దేనివలన నే సమయంబున నే ప్రదేశంబున దేనికొరకు నే కతంబున నెట్లు దేనిని నుత్పాదించి రూపాంతరంబునొందించునదియెల్ల భగవంతుండవగు నీ స్వరూపంబ. పురుషానుమతంబగు కాలంబునఁ బ్రేరితగుణయగు మాయ కర్మమయంబును బలీయంబునగు మనంబును సృజించు. అవిద్యాకృతషోడశారసంసారచక్రంబగు ఛందోమయంబైన మనంబును ద్వదాశ్రితుండు గాక తదన్యుండెవం డతిక్రమింపఁ గలండు. దేవా! నీవు స్వశక్తి నిర్జితబుద్ధిగుణుండవు. వశీకృతకార్యకారణ శక్తిసంపన్నుండవు. కాలాత్మకుండవు. కావున మాయాకృతంబగు షోడశారసంసారచక్రంబున నిష్పిద్యమానుండవగు నన్ను భవత్సన్నిధానంబునకు నాకర్షింపుము. 354

చ. కుతుకముఁ గూర్చుచున్ జనులకున్ స్పృహణీయములైన సర్వ ది
క్పతులయు నాయువున్ సిరియుఁ బైభవముం గని రోసితిన్ మ
[illegible] నసన్వదీర్ణ [illegible] విశ్వంబు [illegible]
[illegible] నీవు [illegible] 355

ఉ. కావున నేను బ్రహ్మాదనుకంగల దేహుల యాయు రర్థముల్
శ్రీవిభవంబులాదిగ నశేషములైన ప్రకృష్ట భోగముల్
భావమునందుఁ గోర నవివ్యర్థములై చెడుఁ గాలరూపుఁడౌ
దేవునిచేత నన్ననుమతింపుము తావక సేవకాళిలోన్. 356

మ. మృగతృష్ణాప్రతిమానభోగముల నర్థింగోరుచున్ సర్వరో
గ గృహంబైన కళేబరంబుపయి సక్తత్వంబునుం బొంది పెం
పగు కామాగ్నిని దుఃఖసాధ్య సుఖలేశావాప్తిఁ జల్లార్చుచున్
విగతజ్ఞానుఁడు దీనుఁడై కనఁడు నిర్వేదంబు విద్వాంసుఁడున్. 357

చ. సరవిఁ దమోధికంబును రజఃప్రతిపన్నమునైన యీ సురే
తరకులమందుఁ బుట్టిన యధన్యుఁడ నేడ? తలంచి చూడఁ ద్వ
త్కరుణ యదేడ? నిల్పితివిగా పరమేష్ఠికి శూలికిన్ రమా
తరుణి కలభ్యమైన కరతామరసంబును నాశిరంబునన్. 358

చ. జగముల కాత్మమిత్రుఁడవు జంతువుకుంబలె నుచ్చనీచ బు
ద్ధి గలుగఁబోదు నీకు గణుతింపఁ బ్రసాదము సేవఁబట్టియే
తగఁ బ్రభవించుచుండును గదా! సురశాఖికిఁ బోలె సేవచే
నగుఁ దగువృద్ధి కాదిటఁ బరావరభేదము హేతువెన్నఁగన్. 359

చ. అరయ భవాహికూప పతితాత్ములఁ గామవిమూఢులైన పా
పరతుల దుష్టసంగమునఁబట్టి నశింపఁగనున్న నన్ను ని
ర్జరముని స్వీకరించుటనుసమ్మతి నీవు ననుగ్రహించి తో
వరద! నృసింహ! యేపగిదిఁ బాయుదుఁ దావక భృత్య సేవలన్. 360

మ. కరవాలంబుధరించి పాపమతి నాకంటెన్ బరుండెవ్వఁ డీ
శ్వరుఁ డి ప్డాతఁడు నిన్నుఁగాచుతను శీర్షంబున్ వెసన్ ద్రుంతునాన్
గరిమంబొప్పఁగ నన్నుఁగాచుట మఱిన్ నాతండ్రిఁబోకార్చు టె
న్న రమేశా! నిజభృత్యవాక్య ఋతమున్ గావింపనే కాదొకో! 361

వ. ఈ విశ్వం బేకరూపుఁడవగునీవ. నీవ యీవిశ్వంబునకాది మధ్యాంతంబులం బృథగ్భావంబునఁ బర్యవసితుండవై సత్తామాత్రంబున వెలుంగుచుందువు. స్వమాయచే గుణపరిణామాత్మకంబగువిశ్వంబునుసృజించియందుఁజొచ్చినానావిధంబులం బ్రతీయమానుండవగుదువు. పరమేశా! సదసదాత్మకంబగు నీజగంబెల్లనీవ; తదన్యంబగు నాత్మపరాత్మకంబగుబుద్ధి యపార్థంబగు మాయయగు. బీజవృక్షంబులకు వస్తుకాలంబులుంబోలె జగంబులకు సృష్టిస్థితిలయంబులగు. మఱియు నీ

జగంబు నాత్మంబుననిల్పి విలయాంబుమధ్యంబున నిస్తమస్క నిజసుఖాను
భవుండవు, నిరీహుండవునై శయనింతువు. యోగనిమీలిత దృష్టివి, ఆత్మనిపీత
నిద్రుండవుఁగుచుఁ దుర్యావస్థయందుండి తమంబునుగాని గుణంబులనుగాని
గూడకుందువు. విలయంబునందు స్వకాలశక్తి సమీరితప్రకృతి ధర్ముండవై
యనంతశయనంబునుండి సమాధినిరతుండవగు నీ నాభితలంబునుండి యాత్మ
గూఢంబగు లోకపద్మంబు వటబీజంబునుండి మహావటవృక్షముంబోలెఁ బ్రభూ
తంబయ్యె. తత్పద్మసంభవుండైన బ్రహ్మదేవుండుఁ దదన్యంబెద్దియుంగానక బీజ
రూపుఁడవు, నాత్మవ్యాప్తుఁడవు నగు నిన్ను వెలి నంతట నెమకుచు హాయనశతం
బుల జలంబుల నిమజ్జమానుండై నిన్నుఁబడయంజాలఁడయ్యె. అంకురంబుత్పన్నం
బగుడుఁ దద్బీజంబెట్లులభ్యంబగు? ఆ పద్మగర్భుం డతి విస్మితుండై మగుడఁ
బద్మంబు నాశ్రయించి తద్దయుంబెద్దకాలంబునఁ దీవ్రతపంబునఁ బరిశుద్ధభావుండై
భూమియందు గంధంబువలె నతిసూక్ష్మరూపుఁడవును భూతేంద్రియాశయమయం
బగు నాత్మంబున వ్యాప్తుండవునగు నిన్నుఁ జూచె. 362

చ. అజుఁడు నిటుల్ సహస్రవదనాంఘ్రిశిరఃకరకర్ణనాసికా
భుజనయనోరువక్త్రమణిభూషణకోటి విరాజమానుఁ డ
క్కజమగు మాయలాఁడుఁ ద్రిజగన్మయుఁడై తనరారు న య్యధో
క్షజుఁ బురుషోత్తముంగని ప్రకామ ముదంబునుబొందె నాత్మలోన్. 363

చ. అల హయశీర్షరూపమున నా పరమేష్ఠికి నిచ్చితీవు ని
స్తులబలశాలులున్ నిగమచోరులునైన రజస్తమస్స్వరూ
పుల మధుకైటభాఖ్యులను బోరనఁ ద్రుంచి శ్రుతివ్రజంబులన్
బొలుపగు సత్త్వరూపతనువుల్ బ్రియమందురు నీకుఁ గోవిదుల్. 364

ఉ. దేవ! యిటుల్ నృతిర్యగృషిదేవఝషాద్యవతారలీలలన్
నీవు జగంబుఁ బ్రోతు వధియింతువు లోకవిరోధులన్ లస
ద్భావ! యుగార్హధర్మపరిపాలనముం బొనరిం తటుల్ కలిన్
గావు వసింతు ఛన్నతనుఁ గావున నే త్రియుగాఖ్య నీకగున్. 365

సీ. దుర్భరంబును పాపదుష్టం బసాధువు, హర్షశోకభయైషణార్తియుతము
కామాతురమునగు నామనం బది తావ, కీనకథానుసంకీర్తనమున
ఆప్యాయనముఁ బొందదచ్యుత!, వైకుంఠనాథ! నిర్మలకరుణాసనాథ!
అట్టి మనమున నేనతిదీనుఁడ విభుండ,నగు నీదు గతి నెట్టులరయువాఁడ

గీ. జిహ్వ యుపరంయు ఘ్రాణంబు శిశ్నము శ్రవణంబు చంచలదృష్టియున్ గరత్వక్కు
అన్నియును నన్ని చోట్లకు నన్ను నీడ్చుఁ, బల్వురగు సవతుల్ గేహపతిని బోలె. 366

చ. జని మృతి రోగపీడితము సాన్యతనూగతమైత్రివైరమున్
స్వనియతకర్మకోటి భవసవైతరణీపతితంబునైన యీ
జనమునుగాంచి యుద్ధరణసల్పము పొరచరుండవీవు గా
వున సదనుగ్రహంబున బ్రభూ! తొలఁగింపు తదీయమాఢ్యమున్. 367

మ. భువనశ్రేణికి సృష్టిసంస్థితిలయంబుల్ సేయ నెంతే వలం
తివిగా సర్వజగద్గురూ! నరహరీ! సీకీ జనోత్తారణ
ప్రవణత్వంబున నే ప్రియాసమగు? దేవా! దీనమందార! సా
ధ్వవనా! నీ ప్రియభక్తులంగొలుచు మార్గకద్దాన నే మారయన్. 368

మ. చతురత్వంబునఁ దావకీన సముదంచద్వీర్యగానామృతా
ప్లుతచిత్తుండ భవోగ్రవైతరణికిన్ బొందన్ మహోద్వేగమున్
బతితత్వంబున నిచ్చఁ దద్విముఖులై సమాయేంద్రియార్థోత్థసౌ
ఖ్యతతిక్లేశితులైన మూఢులకు నత్యంతంబు శోకించెదన్. 369

ఉ. మానవకేసరీ! సతము మానివరుల్ స్వవిముక్తికాములై
మానమునం జరింతు పరమార్థపరాయణతన్ రహస్థలిన్
దీనజనంబులన్ విడిచి దేవ! మనంబునఁ గోర మోక్షమున్
నేనుఁ ద్వదన్యుఁ డెవ్వఁడు గణింప శరణ్యుఁడు లేఁడు వీరికిన్. 370

మ. కరకండూయనతుల్యమై తుదిని దుఃఖాపాదియై తుచ్ఛమౌ
తరుణీసంగమ మాదిగాగల గృహస్థవ్రాతసౌఖ్యంబునన్
బరతంత్రత్వమునన్ నిమగ్నులయి యాత్మన్ దృప్తినింబొంద ర
ద్దిర! కండూతినిబోలెనై చెడును ధీరుండు కామంబులన్. 371

ఉ. మౌనతపోవ్రత శ్రుతిసమాధి జపాధ్యయనస్వధర్మ సు
జ్ఞాన వివిక్తవాసము లనంబడు నీపది మోక్షహేతువుల్
ఐన నజిత్జితేంద్రియులకయ్యవి వృత్తికరంబులౌను దు
ర్మానుల కవ్వి వృత్తులకు మార్గములై విఫలంబులయ్యెడున్. 372

సీ. అరయ నరూపుఁడవగు నీకు బీజాంకు, రములట్లు కార్యకారణములైన
శ్రుతిదృష్టములు రెండు రూపముల్ వెలుగొందు, నీ రెంట యుక్తులై ధీరమతులు
దారువులందు మథనమున వహ్నిచందమున సద్భక్తియోగమున నిన్నుఁ
జూడఁగాంచుచుందురు పురుషోత్తమ! మఱొంట, జ్ఞానంబు లభ్యంబుగాదు చూవె

ఆ. పంచభూతములు మాత్రేంద్రియములుఁ ద, న్మాత్రలును దలంప మన మన్రగ
హంబుఁ జిత్తమివియ యఖిలంబు నీవెకా, సగుణుఁడవును నీవయగుణుఁడవును. 373

వ. మనోవచఃప్రకాశితంబు నీకంటె నన్యమొక్కటియు లేదు. ఆద్యంతవంతంబులు గుణానుగుణ్యంబులగు నీ మహదాదులును మనఃప్రభృతులును, దేవమర్త్యులును ననాదినిధనుండవైన నిన్ను నెఱుంగఁజాలరు. ఇట్లు విమర్శించి విద్వాంసు లధ్యయనాదికంబునుండి విరమించి సమాధియోగంబున నుపాసింతురు. 374

గీ. నమనమును స్తుతి కర్మార్పణము సపర్య, చరణసంస్మృతి సత్కథాశ్రవణము నన
దనరెడు షడంగసేవను దక్క జనుఁడు, పరమహంసగతిం దాను బడయు నెట్లు? 375

నారదుఁడు:—

ఉ. క్ష్మాదయితా! యుధిష్ఠిర! యచంచలభక్తిని భక్తుఁడైన ప్ర
హ్లాదునిచే నిటుల్ వినుతుఁడై యగుణుండగు నయ్యధోక్షజుం
డాదర మొప్పఁగాఁ బ్రణతుఁడైన నయాన్వితు బాలుఁ జూచి యా
హ్లాదపరీతచిత్తుఁడయి యల్కను డించి వచించె నర్మిలిన్. 376

భగవానుఁడు:—

గీ. భద్రచరిత! ప్రహ్లాద! శుభంబు నీకు, నర్భకా! యెదఁ బ్రీతుఁడనైతి నేను
ప్రీతి నభిమతవరముఁ గోరికొనుమయ్య, జనులకుం బూర్ణకాముం బొసఁగుదు నేన.

క. ననుఁ బ్రీతుం జేయని వ్య, ర్థునకున్ నా దర్శనము సుదుర్లభము సుమా
విను మాయుష్మంతుఁడ! ననుఁ, గని జంతువు దుఃఖమొందఁగాఁ దగదు మగుడన్.

ఆ. సర్వవరద నన్ను సాధుసత్తములు మ, హామహుల్ సుభద్రకాములగుచు
సర్వభావములను సర్వవిధంబులఁ, బ్రీతిఁ జేయుచుంద్రు వింటె? వత్స! 379

నారదుఁడు:—

క. ఈభంగిన్ లోకములన్, లోభపఱచు వరములం బ్రలోభితుఁడయ్యున్
దా భగవద్రతుఁడగుట మ, హాభక్తుం డాతఁడొల్లఁడయ్యె వరములన్. 380

అధ్యాయము 10.

త్రిపురాసుర సంహారఘట్టము

నారదుఁడు:—

గీ. దైత్యరాజతనూజుఁ డేతత్సకలము, భక్తియోగంబునకుఁ బ్రత్యవాయమగుట
నెదఁ దలంచుచు నా హృషీకేశునకును, లేనగవుతోడ నిట్లు పల్కె నృపేంద్ర!

ప్రహ్లాదుఁడు:—

మ. వరగన్ బుట్టినదాది కామముల నాసక్తుండఁ గానట్టి న
న్వరదానంబున లోభపెట్టకుము దేవా! యుల్లసద్భావ! వా

విరిఁ దత్సంగ విభీతబుద్ధినయి నిర్విణ్ణత్వముం జెంది నీ
చరణాబ్జంబుల నాశ్రయించితిని మోక్షాపేక్ష సంధిల్లఁగన్. 382

క. తలఁపఁగ సంసృతి బీజం, బులు హృద్గ్రంథులగు కామములయందున్ భృ
త్యులఁ బ్రేరేపుదుఁగా భృ, త్యలక్షణమ్ముల నెఱుంగుదలఁపున దేవా! 383

క. కాకున్నఁ గృపాళునకున్, నీకొండొక బుద్ధియున్నె? నీ వొకఁడవ య
స్తోకాంధతమోనష్టా, లోకునకున్ దృష్టి నీగలుగుదు నృసింహా! 384

గీ. ఎవఁడు కోర్కులు కోరు నో భువననాథ!, వాఁడు భృత్యుండు కాఁడు చూ వణిజుఁడెయగు
కాముకులు కాక గుణలుబ్ధులై మెలఁగెడు, వారె స్వామిభృత్యులనంగ బరఁగుచుంద్రు.

క. ఊరక స్వామినిఁ గోర్కులు, కోరెడి వాఁ డొక్క సేవకుఁడు కాఁ డరయన్
కోరికలు భృత్యుపై నధి, కారమునకు నొసఁగ స్వామి కాఁ డతఁడు ప్రభూ! 386

గీ. ఈశ! నిష్కామభక్తుఁడ నేఁ బ్రయోజన రహితుఁడవగు స్వామి వీవరసిచూడ
రాజభృత్యులకుఁ బలె నర్థంబెదియును, మనకు నేవిధమగు ప్రయోజనము లేదు.

క. ఐనను వరదోత్తమ! దేవా! నాకిపు డొసఁగు దేని నభిమతవరమున్
నే నెదఁ గామములకు నెడ, మీని వరముఁ గోరుదుం బరేశా! నిన్నున్. 388

వ. ప్రాణేంద్రియమనంబులును, ధర్మంబు, ధృతియు, మతియు, హ్రీయు, శ్రీయుఁ,
దేజంబు, స్మృతియు, సత్యంబు, జన్మంబున నే యెవ్వనికి నశించు నెప్పుడు మాన
వుండు మనస్సంభవంబులగు కామంబులఁ ద్యజించు నప్పుడ యతండు సాక్షాద్భగ
వత్స్వరూపుఁడగు. 389

గీ. ప్రణవరూపుఁడవున్ భగవంతుఁడవును, పరమపురుషుఁడవును బరబ్రహ్మమవును
నద్భుత నృసింహుఁడవు పరమాత్మవునగు, నీకు విష్ణునకున్ నమోవాకములివె.

భగవంతుఁడు:—

సీ. కాంక్షింపఁ దొడరరు కామంబులను భవా, దృశులు నా యేకాంతు లిందునందు
నాయందు నెన్నఁడైనను దైత్యపతుల భో, గంబు లీ మన్వంతరంబు నీవు
ననుభవింపుము మత్ప్రియ కథామృతంబు నా, స్వాదించు చే కాత్మసత్స్వరూపు
నను మదిం జొనిపి యజ్ఞపతి నీశు యజింపు, మఖిలభూతంబులయందు నీవు

గీ. యోగమునఁ గర్మము జయింపు భోగమునను
బుణ్యమును క్షేమమునఁ బాపము నురుకాల
గతినిఁ దనువును విడిచి శ్లాఘ్యతరకీర్తి
బెనిచి ముక్తబంధుఁడవౌచు ననుఁబడయుము. 391

గీ. నాకునై నీవు గానమొనర్చినట్టి, దీని నెవ్వాఁడు కీర్తించు ధృతి దలిర్ప
డెందమున వాఁడు నిన్ను నన్నుం దలఁచుచుఁ, గర్మబంధవిముక్తుఁడౌ గాలగతిని.

ప్రహ్లాదుఁడు:—

సీ. పరమేశ! నిన్ను నే వరముఁ గాంక్షింతు న, బుద్ధుండనై నా తండ్రి బద్ధవైరుఁ
డగుచు నెఱుంగమి నఖిలజగద్గురు, నధినాథు నిను భ్రాతృహంత యనుచుఁ
దెగడుచు వంచితదృష్టిఁ ద్వద్భక్తుఁడ, నైన నాయందు ద్రోహంబుఁ జేసెఁ
గావున నో దేవదేవా! లసద్భావ!, పతితపావన! లోకభద్రదాయి!

గీ. దుస్తరమ్మై దురంతమ్మై దుస్సహమ్మై, నైన పాపకూపమునుండి యసురవిభుఁడు
నీదు పావనదృష్టిఁ బునీతుఁ డయ్యె, మఱియుఁ బూతాత్ముఁ డగుఁ గాక మనుజసింహ!

శ్రీభగవానుఁడు:—

క. కులపావనుండ వీతని, కులమున నీ వుద్భవంబగుట నీ జనకుం
డెలమిన్ ముయ్యేడుతర, మ్ముల పితరులతోడఁ గూడఁ బూతుఁడగుఁ జుమీ. 394

క. సమదర్శులుఁ బ్రశాంతులు, సమలాచారులును సాధులగు మద్భక్తో
త్తములు పునీతములుగ వా, టముగా నొనరింత్రు కీకటంబులనైనన్. 395

క. దైతేయవర్య! బహువిధ, భూతగ్రామములయందుఁ బూనరు హింసన్
వీతస్పృహులున్ మద్భా, వాతతచిత్తులయి నా దయన్ మద్భక్తుల్. 396

క. ధీవర! ప్రహ్లాదా! ప్ర, జ్ఞావినుత! మదీయభక్తజనులందఱిలోన్
నీవ యతిశ్రేష్ఠుండవు, చూవె యనన్యమగు భక్తిఁ జొప్పిలు కతనన్. 397

క. వేతెఱఁగులఁ బూతుండగు, నీతండ్రికిఁ బ్రేతకార్యనిర్వాహణము వి
ఖ్యాతిసలుపు సద్గతి దు, ర్జాతులుగంపరు మదంగసంస్పర్శమునన్. 398

నారదుఁడు:—

మ. భగవంతుండు నృసింహుఁ డీవిధమునన్ భాషింప నా చంద మొ
ప్పఁగఁ బ్రహ్లాదుఁడు తండ్రికిన్ సలిపె భూపా! యూర్ధ్వదేహక్రియల్
దగినుంబోలు ద్విజాళిచేత నభిషిక్తుండౌచుఁ బ్రహ్లాదుఁ డిం
పుగ రాజన్యతఁ జేసె నీవనుమతిన్ మోదంబుఁ జేకూర్చుచున్. 399

చ. కరిధయుఁడుగం బ్రసాదసుముఖుండగు నా నరకేసరిన్ హరిన్
విధిత్రిదివేశకోటి పరివేష్టితుఁడై యనువొప్పఁ గాంచి వే
విధములుగా గడుంగడుఁ బవిత్రవిచిత్రగభీరవాక్సుధా
మధురముగా స్తుతించి పెనుమన్నన దోఁప వచించె నీక్రియన్. 400

బ్రహ్మ:—

సీ. దేవదేవ! యఖిలాధీశ! భూతాత్మ! కా, రణధృతజన్మ! పురాణపురుష!
పాపుఁడు లోకసంతాపనుఁడువగు నీ, యసుర నీచేత భాగ్యంబుకతనఁ

ప్రతిహతుఁడయ్యె నావలనన వీఁడు సం, ప్రాప్తవరుండయి బలియుఁడయ్యె
మత్సృష్టములగు సమస్తభూతంబుల, చేత వధ్యుఁడు కాఁడు శ్రీనివాస!

గీ. యురుతపోయోగబలదర్పయుక్తుఁడగుచు, ధర్మములనెల్ల వీఁడు ధ్వస్తములఁ జేసెఁ
క్రూరపితృరూపమృత్యువు బారినుండి, బాలు విడిపించితీ మహాభాగవతుని. 401

క. యతచిత్తుండగుచున్ సం, తతమున్ ధ్యానించు భక్తునకుఁ గ్రూరవధో
ద్యతమృత్యువునుండియు నా, దృతిమెయి నీ యీస్వరూపమెలమిం బ్రోచున్. 402

మ. సకలామ్నాయమయస్వరూపమును సాక్షాత్సర్వయజ్ఞాత్మమున్
సకలోదాత్తతపోమయంబు నతిభాస్వత్సర్వతీర్థంబునౌ
ప్రకటోత్సంగమునందుఁ బావకమునన్ స్వర్ణంబునుంబోలెఁ బొం
దిక స్నాతుండయి పూతుఁడౌట నితఁడెంతే ధన్యుఁడున్ మాన్యుఁడున్. 403

శ్రీభగవానుఁడు:—

క. సారసభవ! నీ వెప్పుడు, క్రూరాత్మకులగు సురాసురుల కిట్లు వరం
బీరాదు సర్పములకు ను, ధారసముంబోలెఁ బ్రజకుఁ దాపకరముగన్. 404

నారదుఁడు:—

క. అని చెప్పి యో యుధిష్ఠిర, జనపాలా! గిరిశపద్మజార్చితుఁడై చ
య్యన హరి యంతర్హితుఁడ, య్యె నఖిలభూతంబులకు నదృశ్యుండగుచున్. 405

క. అంతటఁ బ్రహ్లాదుండు పు, రాంతకుఁ బూజించి బ్రహ్మ కర్థి నెఱిఁగి య
ల్లంతన విష్ణ్వంశజులకుఁ, బొంతనమున దేవతలకు మ్రొక్కెన్ భక్తిన్. 406

క. అదటఁ బరమేష్ఠియుఁ గా, వ్యాదిముని ప్రవరయుక్తుఁడై యనఘుం బ్ర
హ్లాదునిఁ బతిఁగాఁ జేసెను, మోదంబున దైత్యదానవుల కెల్ల నృపా! 407

క. ఆదరయుతులై యా ప్రహ్లాదుఁ బ్రశంసించి యొసఁగి యాశీస్సులఁ బ్ర
హ్మాదులగు దేవతలు వసు, ధాదయితా! చనిరి స్వస్వధామంబులకున్. 408

గీ. విష్ణుపార్షదులగు జయవిజయులిట్లు, దితికి నందనత్వంబుఁ బొందింపఁబడిరి
వారు హృదయస్థమగు వైరభావమునను, దెంపరులగుచు హరిచే వధింపఁబడిరి.

గీ. వారలిరువురు విప్రశాపమునఁ జేసి, క్రమ్మఱన్ గుంభకర్ణుండు రావణుఁడను
నామములరాక్షసులయి జన్మంబు నొంది, రాముని పరాక్రమంబునఁ బ్రహతులైరి.

గీ. శ్రీరఘూద్వహబాణ నిర్భిన్నహృదయు, లైనవారు రణోర్వి శయానులై యు
ధిష్ఠిరా! తన్మనస్కతనో దేహము విడనాడి రలపూర్వజన్మమునందువోలె. 411

గీ. వారలిర్వురు నిట శిశుపాలదంత, వక్త్రులను పేర్లఁ గ్రమ్మఱన్ బ్రభవమైరి
పరఁగ హరియందు వైరానుబంధకలన, నీవుఁ జూడఁ దాదాత్మ్యమందిరి నృపాల!

ప్రహ్లాదుఁడు;—

సీ. పరమేశ! నిన్ను నే వరముఁ గాంక్షింతు న, బుద్ధుఁడై నాతండ్రి బద్ధవైరుఁ
డగుచు నెఱుంగమి నఖిలజగద్గురు, నధినాథు నిను భ్రాతృహంత యనుచుఁ
దెగడుచు వంచితదృష్టిఁ ద్వద్భక్తుఁడ, నైన నాయందు ద్రోహంబుఁ జేసెఁ
గావున నో దేవదేవ! లసద్భావ!, పతితపావన! లోకభద్రదాయి!

గీ. దుస్తరమ్ము దురంతమ్ము దుస్సహమ్ము, నైన పాపకూపమునుండి యసురవిభుఁడుఁ
నీదు పావనదృష్టిఁ బునీతుఁడయ్యె, మఱియుఁ బూతాత్ముఁడగుఁ గాక మనుజసింహ!

శ్రీభగవానుఁడు:—

క. కులపావనుండ వీవని, కులమున నీ వుద్భవంబు గుట నీ జనకుం
డెలమిన్ ముయ్యేడుతర, మ్ముల పితరులతోఁ గూడఁ బూతుఁడగుఁ జుమీ. 394

క. సమదర్శులుం బ్రశాంతులు, నమలాచారులును సాధులగు మద్భక్తో
త్తములు పునీతములుగ వా, టముగా నొనరింత్రు కీకటంబుల నైనన్. 395

క. దైతేయవర్య! బహువిధ, భూతగ్రామములయందుఁ బూనరు హింసన్
వీతస్పృహులున్ మద్భా, వాతతచిత్తులయి నా దయన్ మద్భక్తుల్. 396

క. ధీవర! ప్రహ్లాదా! ప్ర, జ్ఞావినుత! మదీయభక్తజనులందఱిలోన్
నీవ యతిశ్రేష్ఠుండవు, చూవె యనన్యమగు భక్తిఁ జొప్పిలు కతనన్. 397

క. వేతెఱగులఁ బూతుండగు, నీతండ్రికిఁ బ్రేతకార్యనిర్వాహణము వి
ఖ్యాతి సలుపు సద్గతి దు, ర్జాతులు గందురు మదంగసంస్పర్శమునన్. 398

నారదుఁడు:—

మ. భగవంతుండు నృసింహుఁ డీవిధమునన్ వాక్రువ్వ నాచంద మొ
ప్పఁగఁ బ్రహ్లాదుఁడు తండ్రికిన్ సలిపె భూపా! యౌర్ధ్వదైహక్రియల్
దుగినుంబోలు ద్విజాళిచేత నభిషిక్తుండౌచుఁ బ్రహ్లాదుఁ డిం
పుగ రాజన్వతిఁ జేసె నీవసుమతిన్ మోదంబుఁ జేకూర్చుచున్. 399

చ. క్రుధయుడుగం బ్రసాదసుముఖుండగు నా నరకేసరిన్ హరిన్
విధిత్రిదివేశకోటి పరివేష్టితుఁడై యనువొప్పఁ గాంచి వే
విధములుగా గడుంగడుఁ బవిత్రవిచిత్రగభీరవాక్సుధా
మధురముగా స్తుతించి పెనుమన్నన దోఁప వచించె నీక్రియన్. 400

బ్రహ్మ:—

సీ. దేవదేవ! యఖిలాధీశ! భూతాత్మ! కా, రణధృతజన్మ! పురాణపురుష!
పాపుఁడు లోకసంతాపనుఁడునగు నీ, యసుర నీచేత భాగ్యంబుకతనఁ

ప్రతిహతుఁడయ్యె నావలనన వీఁడు సం,ప్రాప్తవరుండయి బలియుఁడయ్యె
మత్సృష్టములగు సమస్తభూతంబుల, చేత వధ్యుఁడు కాఁడు శ్రీనివాస!
గీ. యురుతపోయోగబలదర్పయుక్తుఁడగుచు, ధర్మముల నెల్ల వీఁడు ధ్వస్తములఁ జేసెఁ
గ్రూరపితృహాపమృత్యువు బారినుండి, బాలు విడిపించితీ మహాభాగవతుని. 401
క. యతచిత్తుండగుచున్ సం, తతమున్ ధ్యానించు భక్తునకుఁ గ్రూరవధో
ద్యతమృత్యువునుండియు నా, దృతిమెయి నీ యీస్వరూప మెలమిం బ్రోచున్. 402
మ. సకలామ్నాయమయస్వరూపమును సాక్షాత్సర్వయజ్ఞాత్మమున్
సకలోదాత్తతపోమయంబు నతిభాస్వత్సర్వతీర్థంబు నా
ప్రకటోత్సంగమునందుఁ బావకమునన్ స్వర్ణంబునుం బోలెఁ బొం
దిక స్నాతుండయి పూతుఁడౌట నితఁడెంతే ధన్యుఁడున్ మాన్యుఁడున్. 403

శ్రీభగవానుఁడు:—
క. సారసభవ! నీ వెప్పుడు, క్రూరాత్మకులగు సురాసురుల కిట్లు వరం
బీరాదు సర్పములకు సు, ధారసముం బోలెఁ బ్రజకుఁ దాపకరముగన్. 404

నారదుఁడు:—
క. అని చెప్పి యో యుధిష్ఠిర, జనపాలా! గిరిశపద్మజార్చితుఁడై చ
య్యన హరి యంతర్హితుఁడ, య్యె నఖిలభూతంబులకు నదృశ్యుండగుచున్. 405
క. అంతటఁ బ్రహ్లాదుండు ప్ర,శాంతకుఁ బూజించి బ్రహ్మశర్వ నెఱిఁగి య
ల్లంతన విష్ణ్వంశజులకుఁ, బొంతనమున దేవతలకు మ్రొక్కెన్ భక్తిన్. 406
క. అదటఁ బరమేష్ఠియుఁ గా, వ్యాదిముని ప్రవరయుక్తుఁడై యనఘుం బ్ర
హ్లాదునిఁ బతిఁగాఁ జేసెను, మోదంబున దైత్యదానవులకెల్ల నృపా! 407
క. ఆదరయుతులై యాప్ర,హ్లాదుఁ బ్రశంసించి యొసఁగి యాశీస్సులఁ బ్ర
హ్మాదులగు దేవతలు వసు, ధాదయితా! చనిరి స్వస్వధామంబులకున్. 408
గీ. విష్ణుపార్షదులగు జయవిజయులిట్లు, దితికి నందనత్వంబుఁ బొందింపఁబడిరి
వారు హృదయస్థమగు వైరభావమునను, దెంపరులగుచు హరిచే వధింపఁబడిరి.
గీ. వారలిరువురు విప్రశాపమునఁ జేసి, క్రమ్మఱన్ గుంభకర్ణుండు రావణుఁడను
నామముల రాక్షసులయి జన్మంబునొంది, రాముని పరాక్రమంబునఁ బ్రహతులైరి.
గీ. శ్రీరఘూద్వహబాణ నిర్భిన్న హృదయు,లైనవారు రణోర్వి శయానులై యు
ధిష్ఠిరా! తన్మనస్కతన్ దేహము విడ,నాడి రలపూర్వజన్మమునందు వోలె. 411
గీ. వారలిద్దఱు నిట శిశుపాలదంత, వక్త్రులను పేర్లఁ గ్రమ్మఱన్ బ్రభవమైరి
పరఁగ హరియందు వైరానుబంధకలన, నీవు జూడఁ దాదాత్మ్యమందిరి నృపాల!

క. జగదీశ! కృష్ణశాత్రవులగు నృపులెల్లన్ దదాత్మకులై యఘములఁ బా
సిఁగవిడిచి వైరకృతియుఁ, గీగ భ్రమరధ్యానమునను కీటములక్రియన్. 413

గీ. శేషదర్శనతుల్యమౌ విమలభక్తి, భాగవతవర్యులెల్లఁ బొందినసిరఁ జ్లి
చేదినృపతి ప్రభృతులు తచ్చింతతోన, నయ్యధోక్షజు సాయుజ్యమందిరి నృప!

క. తమి నీ యడిగిన దెల్లన్, గ్రమమొప్పఁగఁ దెల్పినాఁడ రాజోత్తమ! వ్య
క్తముఁ జేసితి తద్రిపులగు, దమఘోషసుతాదుల హరితాదాత్మ్యంబున్. 415

గీ. ఆదిదైత్యవధంబెందు నమరియుండు, నట్టి బ్రహ్మణ్యపతియు మహాత్ముఁడజుఁడు
నచ్యుతుఁడునగు విష్ణుపుణ్యావతార, గాథ రాజేంద్ర! నీకునాఖ్యాతమయ్యె. 416

సీ. పరమభాగవతుఁడౌ ప్రహ్లాదుచరితంబు, భక్తి జ్ఞానంబు విరక్తిమఱియు
హరియందునతని తాదాత్మ్యంబుసృష్టిస్థి, తి లయేశుఁడైన యద్దేవుని గుణ
కర్మవర్ణనము సాకల్యముగాఁగ దే, వాసురస్థాన విపర్యయంబు
భగవత్ప్రబోధకభాగవతసుధర్మ, మఖిలంబునైన యాధ్యాత్మికంబు

గీ. అధిప! యాఖ్యాత మీ శుభాఖ్యానమందు, విష్ణుదేవుని వీర్యోపబృంహితమగు
నీ మహాఖ్యానమెలమిఁ గీర్తింప వినిన,జనుఁడు ముక్తుఁడౌఁ గర్మపాశములనుండి.

మ. ప్రయతుండై యెవఁడాదిపూరుషుని యీపంచాస్యలీలం గకు
బ్జయలక్ష్మీయుతదైత్యయూథపవధవ్యాపారమున్ భక్తియు
క్తిమెసంగన్ బఠియించు సాధువరదైతేయాత్మజోద్యద్గుణో
దయ మాలించు నతండు పొందు నభయంబై యొప్పు కైవల్యమున్. 418

మ. నరదేహంబున గూఢరూపుఁడగుచున్ సాక్షాత్పరబ్రహ్మమౌ
హరి నీగేహమునన్ వసించెనని పుణ్యాత్ముల్ జగత్పావనుల్
వరమౌనుల్ చనుదెంత్రు నిచ్చలునుభూపా! కావునన్ మీర లీ
నరలోకంబున నెంచిచూడఁగఁ గడున్ ధన్యుల్ మహాభాగులున్. 419

చ. ప్రియుఁడును మాతులేయుఁడు సుహృత్తముఁడున్ గురుఁడున్ నియోగకా
రియునయి మీకునే హరి చరించు నతండె యుధిష్ఠిరా! శుభో
దయ నిరుపాధికేవల సుఖానుభవంబు మహద్విమృగ్య మ
వ్యయము నఖండమై పరసుబ్రహ్మముగాఁగ మదిం దలంపుమా. 420

చ. ఎవని సమగ్రరూప మిదమిత్థమటంచును గేవలంబు నా
భవపరమేష్ఠిముఖ్యులు సువర్ణనముం బొనరింపలేరో వా
స్తవముగ నేము మానమువ శాంతిని భక్తిని సుప్రసన్నుఁగా
నెవనినిఁ జేసికొందు మతఁడెన్నఁ బ్రసన్నుఁడు మీకు నిచ్చలున్. 421

నారదుఁడు:—

క. ఈ యచ్యుతుండె రాజా!, మాయావివరేణ్యుఁడై నరమయుని కతమునన్
మాయింపఁబడిన రుద్రుని, హాయశముం జేసె మగుడ నతివితతముగన్ 422

ధర్మరాజు:—

క. ఏ కర్మమునందు మయుఁడు, శ్రీకంఠుని యశము మాయఁ జేసెన్? మగుడన్
శ్రీకృష్ణుఁ డెత్తెఱంగున, నాకీర్తిం బెనిచెఁ దెల్పుమా యది సారిదిన్. 423

నారదుఁడు:—

క. శ్రీవిష్ణు సముపవర్ధితు,లౌ వేల్పులచేత విజితులై యసురులు మా
యావివరున్ గురు మయునిన్, భూవర! భీతిమెయి శరణుఁ బొందిరి వింటే. 424

గీ. రాకపోకలఁ గానఁగారా కలక్ష్య
ఘనపరిచ్ఛదయుతములై తనరు హైమ
రాజతాయసములగు పురములు మూఁడు
మయుఁడు నిర్మించె నపుడు విస్మయముగాఁగ. 425

గీ. ఆ పురంబులతోఁ గూడి యసురయూథ,పతులు పూర్వవైరమ్ము మతిఁ దలఁచుచు
వీఁకమైఁ బాలకసమేతలోకములను, నాశనమొనర్పసాగిరి నరవరేణ్య! 426

గీ. ఓ యుధిష్ఠిర! పాలకయుక్తులైన, లోకు లా రుద్రుఁ జేరి యిట్లు వచియించి
రధిప! త్రిపురాసుర వినష్టులైన మమ్ముఁ, దావకీనుల దీనులఁ గావుమనుచు. 427

గీ. అపుడు వారియందు ననుగ్రహంబు కల్గి, వెఱవకుఁడు మీ రటంచు నవ్విభుఁడు వల్కి
శరము ధనువున సంధించి పురములపయి, భీషణంబగు నస్త్రంబు విడిచిపుచ్చె. 428

క. ఆయస్త్రమునుండి వెడలె, సాయకచయములు మయూఖజాలములు వడిన్
దోయజహితమండలిఁ బలె, ధీయుత! పురము లవి మూఁ డదృశ్యములయ్యెన్.

గీ. అపుడు తద్బాణనిహతులై త్రిపురవాసు
లపగతాసువులై యెల్ల రవఁబడిరి
వారిఁ గొనిపోయి ఘనయోగబలయుతుండు
మయుఁడు కూపామృతంబునఁ బ్రౌఢి నునిచె. 430

గీ. సిద్ధపీయూష రసవినిక్షిప్తులగుచు, వార లురుతేజులున్ వజ్రసారులునయి
వేగ లేచిరి ఘనమేఘభేదులైన, వైద్యుతసముజ్జ్వలాగ్నులు భంగినపుడు. 431

సీ. వితత సంకల్పుఁడు విమనస్కుఁడునగు నా, వృషభధ్వజునిఁ గాంచి విష్ణుమూర్తి
భగవంతుఁ డప్పు డుపాయమొకండుఁ గ, ల్పించె నీరీతి భూభృల్లలామ!

అంత నజుఁడు వేఁగురయ్యె నీవిష్ణువు, తానుసాక్షాత్తుగ ధేనువయ్యెఁ
ద్రిపురంబులం జొచ్చి రసనిపానరతిఁ గూపామృతంబును ద్రావె మధ్యాహ్న వేళ
గీ. నసురు లది కనుచుండియు నడ్డగింప, జాలరైరి మోహితచిత్తులై రయమ్ము దవుల
నదియెఱింగి మహాయోగి యగు మయుండు, పరిహసించెనా రసకూపపాలురఁ గని.

ఉ. శోకసమేతులం దెగడుచున్ ఘనదైవ విలాసమెంచుచున్
శోకముఁ దక్కి యమ్మయుఁడు క్షోణివరా! యిటుపాడె నౌర! యీ
లోకమునన్ సురల్ దనుజులున్ మనుజుల్ మఱి యన్యులెవ్వరేన్
బ్రాకట దైవకల్పితముఁ బ్రాఁకిఁ దొలంగగఁ జేయలేరుగా. 433

వ. అంత నీవిష్ణుండు ధర్మజ్ఞానవిరక్తి వృద్ధి తపోవిద్యా క్రియాదులగు స్వీయశక్తుల నమ్మహాదేవునకు రథ, సారథి, ధను, రశ్వ, ధ్వజ, వర్మ శరాదికంబులగు ప్రధన సాధనంబులు కల్పించె. 434

స్రగ్ధర:- సన్నద్ధుండౌచు నా యీశ్వరుఁడు కడఁకమైస్స్యందనం బెక్కి చాపం
బున్నారాచంబు హస్తంబునఁ గొని విశిఖంబున్ శరాసంబు నందున్
గ్రన్నన్ సంధించి శుంభద్గతిఁ ద్రిపురములన్ గాల్చె విష్ణుప్రభావా
ఖన్నుండై ధర్మపుత్రా! క్షితిరమణ! రణక్రీడ మధ్యాహ్న వేళన్. 435

ఉ. భోరన దివ్యదుందుభులు మ్రోగె దివంబున సిద్ధసాధ్య బృం
దారక యక్షమౌని పితృనాగపతుల్ జయ రావమొప్ప వి
స్ఫారిత పుష్పవృష్టులు వెసం గురియించిరి యచ్చరల్ ముదం
బారఁగఁగూడి యెల్ల రప్పుడాడిరి పాడిరి ధర్మనందనా!. 436

చ. పురరిపుఁ డిత్తెఱంగున నమూఁడు పురంబుల నీఱు సేసి తా
నరసభవాది సర్వసురమండలిచేఁ బ్రతినంద్యమానుఁడై
నరవరసత్తమా! నిజగణంబులతో నరుదేర నంతఁ జె
చ్చెర విమలస్వధామమును జేరఁగ నేగె జగంబు మెచ్చఁగన్. 437

ఉ. మానుష విగ్రహంబును స్వమాయ ధరించి విడంబనంబిటుల్
పూనెడు కృష్ణదేవుని యపూర్వములున్ మునిగీతముల్ సుశో
భానిబిడంబులున్ భువనపావనముల్ మహితంబులైన యా
మానితలీలలిట్టివి సుమా వినఁగోరెదిఁ కేమి దెల్పుమా. 438

అ ధ్యా య ము 11.

వర్ణధర్మోపదేశము

శ్రీశుకుఁడు:—

ఉ. పావనమున్ సభాజనసభాజనభాజనమున్ ఘనంబునౌ
శ్రీవరభక్తుఁడౌ దితిజశేఖరు సాధుచరిత్ర మింపుగాఁ
దా విని యయ్యుధిష్ఠిరుఁడు తామరసోద్భవసూను నారదున్
దేవమునీంద్రు నిట్లడిగె ధీవిభవం బెసఁగంగఁ గ్రమ్మఱన్. 439

ధర్మరాజు:—

సీ. భగవత్స్వరూప! నేవలఁతు వినంగ వ, ర్ణాశ్రమాచార సమన్వితమగు
నరుల ధర్మంబు సనాతనం బద్దానఁ, బడయుఁగా పురుషుండు పరమపదము
సాక్షాత్తునీవు ప్రజాపతిసుతుఁడ వా, యతతపోజ్ఞానసమాధియుక్తిఁ
బరమేష్ఠి సుతులలోఁ బ్రథమగణ్యుండవు, విబుధర్షిసత్తమ! విమలచరిత!
గీ. సాధువుల్ కరుణాళువుల్ శాంతమతులు, త్వాదృశులగు నారాయణపరులుగుహ్య
ధర్మమును దా రెఱిఁగిరి యథాతథముగ, నాగతిం దెలియఁగ జాలరై రితరులు.

నారదుఁడు:—

క. జగదమల ధర్మసేతువు, భగవంతుఁడునైన హరికిఁ బ్రణమిల్లి విభుం
డగు నారాయణుముఖమునఁ, దగ విన్నమహాపురాణధర్మము వినుతున్. 441

ఉ. శ్రీయుతమూర్తియై యవతరించెను స్వాంశముతోడ మున్ను దా
క్షాయణియందు ధర్ముఁడనుసంయమివర్యునకున్ విభుండు నా
రాయణుఁ డాదిదేవుఁడు పరాత్పరుఁ డా పరమేశుఁ డీ జగ
చ్ఛ్రేయముకై తపంబు బదరీవనియం దొనరించు నిచ్చలున్. 442

గీ. ధర్మమూలుండు సర్వవేదమయుఁడు హరి, వేదవిదులకు స్మృతియాచు వెలయుచుండు
దాన నాత్మకడున్ బ్రసాదంబునొందు, వింటివె? యుధిష్ఠిరా! సుపవిత్రచరిత!

సీ. సత్యంబు దయయును శౌచంబుఁ దపము నీ, క్షయును దితిక్షయు శమముదమముఁ
ద్యాగంబు బ్రహ్మచర్యము నహింసయును స్వా, ధ్యాయంబు సంతోష మార్జవంబు
సమదర్శనంబును సత్సేవ గ్రామ్యవాం, ఛానివృత్తియు దానమానములును
భూతంబులం దాత్మబుద్ధియు దేవతా, మతియును నాత్మవిమర్శనంబు
గీ. శ్రవణమును గీర్తనంబును స్మరణ విధియు, సఖ్యమువనతియజన దాస్యములు నర్చ
యనఁ జెలంగు త్రింశల్లక్షణాఢ్యమైన, ధర్మమిది చెల్లునరుల కందఱకు నధిప!

వ. బ్రహ్మ చెప్పినవనుపున మంత్రవంతంబులగు సంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబులుగాఁ గలవాఁడు ద్విజుఁడని చెప్పంబడు. జన్మకర్మావదాతులగు ద్విజన్ములకు యజనాధ్యయనంబులు విహితంబులు. ఆశ్రమచోదితంబులగు క్రియ లాచరణీయంబులు. అందు విప్రునకు యాజనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహంబులు విధేయంబులు. రాజప్రతిగ్రహుండై బ్రాహ్మణులుదక్క తక్కుంగలవారివలన గృహీతంబులగు కరదండ శుల్కాదులచేఁ బ్రజాగోపనంబుఁ గావింపవలయు. వైశ్యుండు వాణిజ్యవృత్తిమై బ్రహ్మకులానుయాయియగుచు మెలంగనగు. 445

వ. శూద్రునకు ద్విజశుశ్రూషయ వృత్తియగు, విప్రునకుఁ గృష్యాదివృత్తియు నయాచితప్రాప్తంబును, యాయవారంబును, శిలోంఛనంబును నను నాల్గు తెఱంగుల వృత్తులుతగు. అవి యుత్తరోత్తరంబులు శ్రేయోదాయకంబులై యుండు. నీచుండగునరుం డనాపన్నుఁడగునప్పు డుత్తమవృత్తిని సేవింపరాదు. రాజు తక్క తక్కినవారికి సర్వవృత్తు లవలంబనీయంబులు. ఋతామృతంబులఁగాని మృతప్రమృతంబులఁగాని సత్యానృతంబునఁగాని జనుండు జీవింపవచ్చు. శ్వవృత్తిచే నెన్నఁడును జీవింపరాదు. శిలోంఛనంబు ఋతము, అయాచితం బమృతంబు, నిత్యయాచ్ఞ మృతము, కర్షణంబు ప్రమృతంబు, వాణిజ్యంబు సత్యానృతంబు, నీచసేవ శ్వవృత్తి. విప్రుండు సర్వవేదమయుఁడు, క్షత్రియుఁడు సర్వదేవమయుఁడుఁ గాన జుగుప్సితంబగు నీచసేవను విప్రరాజన్యులు వర్జింపవలయును. 446

క. శమమును దమమును సంతో, షము శౌచము నార్జవంబుఁ క్షాంతి దయయు స
త్యము జ్ఞాన మచ్యుతాత్మ, త్వముఁ దలఁపఁగ లక్షణములు బ్రాహ్మణునకగున్.

క. క్షమయును శౌర్యంబును వీర్యముఁ ద్యాగము ధృతిప్రసాదమాత్మ జయముఁ దే
జము బ్రహ్మణ్యత రక్ష బ, లము నియ్యవి యెన్న క్షత్రలక్షణములగున్. 448

క. గురుదైవత సజ్జనగో, వరభక్తియు నుద్యమంబుఁ వర్ణత్రితయీ
పరితోషణ మాస్తిక్యము, సరసత నైపుణము వైశ్యజన లక్షణముల్. 449

క. అవనతి శౌచమ్మును నా, ర్జవమును నిష్కపటమైన ప్రభుసేవ యమం
త్రవితానం బస్తేయం, బు విప్రగోరక్ష లక్ష్మములు శూద్రునకున్. 450

క. పతిదైవతలగు స్త్రీలకుఁ, బతిశుశ్రూషయుఁ దదీయవ్రతధారణమున్
బత మనుకూలతఁ దద్బం, ధుతతి యెడ సమాదరంబుఁ నను లక్షణముల్. 451

సీ. ఓపిక సమ్మార్జనోపలేపముల గృ, హాలంకరణముఁ జేయంగవలయు
మృష్టాలంకృతయగుచును గృహో, పకరణములు నిర్మలములుఁగా సలుపవలయు
వివిధకామంబుల వినయదమముల న, త్యప్రియోక్తులఁ బతిఁ దనుప వలయు
సర్వకాలమ్ముల సర్వదశలయందు, మేకొని పతినిఁ బ్రేమింపవలయు

గీ. అనలస యలాలసయు శుచియు ప్రమత్త, ధర్మచిత్త సంతుష్ట స్నిగ్ధ యనవద్య
సూనృతప్రియవాక్యయునై నిరతము, నపతితుఁ గఁ బతి భజియింపఁదగును సాధ్వి.
క. శ్రీయువతి వోలెఁ దత్పర, యై యేసతి గొలుచుఁ బతిని హరిభావముతో
నాయమ హరిలోకమ్మున, శ్రీయటు హరిరూపుఁ బతినిఁ జేరి సుఖించున్. 453
గీ. భూపముఖ్య! యచోరు లపాపులునయి, యలరు సంకరజాతు లంత్యజులకుఁ
గులపరంపరాగతమయి చెలఁగునట్టి, వృత్తియ యగున్ జుమీ పరికించిచూడ.
గీ. ప్రతియుగంబునఁ దత్తత్స్వభావవిహిత, మైన ధర్మమె నిక్కముగా నరులకు
నిందునందును సుఖముఁ గావించునదిగ, వేదవేదులచే నిరూపింపఁబడియె. 455
గీ. వినుస్వభావకృతంబగు వృత్తితోఁ జ, రించుచు స్వకర్మముం బొనరించువాడెఁ
మెల్లన స్వభావభవ కర్మమెల్ల విడిచి, నిర్గుణత్వంబుఁ బడయును నిశ్చయముగ.
గీ. మాటిమాటికిఁ దా నుప్యమానమగుచు, క్షేత్రముకడు నిర్వీర్యతం జెందుచుండు
మగుడ సస్యప్రసూతికిన్ దగనిదగును, విత్తఁబడిన బీజంబును విఫలమగును. 457
గీ. ఇత్తెఱంగునఁ గామప్రవృత్తమైన, చిత్తము ప్రభూతకామాతిసేవచే వి
రక్తిఁ జెందును జుమి ధర్మరాజ! వహ్ని, పూర్ణఘృతధారలన్ శాంతిఁ బొందినట్లు.
వ. ఏపురుషునకు వర్ణాభిసూచకంబగు లక్షణంబు ప్రోక్తంబయ్యె నది వర్ణాంతరంబునఁ
జూడంబడు నేని దల్లక్షణంబునన తద్వర్ణనిర్దేశంబుఁ జేయనగు. 459

అధ్యాయము 12.

ఆశ్రమధర్మోపదేశము

నారదుఁడు:—
క. గురుకులమున వసియించుచు, గురుహితమొనరించుచున్ మిగుల దాంతుండై
గురునందుఁ జెల్మిదానుని, నరణిన్ నీచుఁడయి బ్రహ్మచారి మెలఁగనా. 460
వ. మఱియు వటుండు సమాహితచిత్తుండై సాయంప్రాతఃకాలంబుల గురుపావకార్యమ
దైవతోత్తముల నుపాసింపవలయు. మౌనవ్రతుండై యుభయసంధ్యల సేవింప
వలయు, ఆహూతుండగు నేని నియమితుండై గురువువలన వేదాధ్యయనంబుఁ
గావింపవలయు, ఉపక్రమోపసంహారంబులయందు గురుచరణంబులకు శిరఃప్ర
ణామంబు లొనరింపవలయు, దర్భపాణియై యథాతథంబుగ మేఖలాజినవస్త్రం
బులును, జటాదండకమండలువులు, యజ్ఞోపవీతంబు ధరింపవలయు, సాయంప్రా
తఃకాలంబుల భిక్షాటనంబుఁ జేసి తద్భైక్షాన్నంబును గురువునకు నివేదింప

వలయు, తదనుజ్ఞాతుండై భుజింపనగు; లేకున్న నుపవసింపవలయు. సాధుశీలుండును మితభోజియు, సమర్థుండు, శ్రద్ధధానుండు, జితేంద్రియుండునై స్త్రీలయందును, స్త్రీలోలురయందును యథావసరముగ వ్యవహరింపవలయు. బ్రహ్మచారి యగృహస్థుండై ప్రమదాప్రసంగమును విసర్జింపవలయు. బలవంతములగు నింద్రియములు యతీంద్రులమనంబునేని ప్రసభంబునహరించు. యువకుండగు వటుండు గురుకాంతలచేతను దదితరయువతులచేతను, దనకుం గేశప్రసాధనోన్మర్దన్న పనాభ్యంజనాదికములు సేయింపరాదు. 461

గీ. తప్తపావకసంకాశకతరుణియనంగ, బూరుషుండు ఘృతకుంభసకముండుగాన దుహితనైనను కాంతమంత్రదుండదరియంగ, జనదు మెలంగంగ నాప్రయోజనముంబట్టి.

వ. ఆత్మసాక్షాత్కారముసంజేసి యీదేహాదిక ప్రపంచం బాభాసమాత్రమని నిశ్చయించి జీవుం డెంతదనుక స్వతంత్రుండు కాండంతదనుక స్త్రీపుం భేదంబు విరమింపకుండు. ఆ ద్వైతభావంబు కతంబునన నీజీవునకు విపర్యయంబగుంగావున స్త్రీసంపర్కంబు సర్వదా విసర్జింపనగు. ఈ సమస్తంబు వ్రతస్థుండగు బ్రహ్మచారికి యతికిని సమామ్నాతంబయ్యె. ఋతుకాలంబున భార్యాసంగమంబుం జేయు గృహస్థునకు గురువృత్తి వికల్పంబుననగు, ధృతవ్రతులైనవారు శరీరాంజన శిరోభ్యంజనోన్మర్ద కాంతాచిత్రకర్మామిషమద్యాదికంబులను జందనమాల్యానులేపాలంకృతులను ద్యజింపవలయు. ఇట్లు ద్విజుండు గురుకులంబున వసించి శిక్షాద్యంగోపనిషత్సమేతంబగు వేదత్రయంబును బఠించి స్వాధికారాను సారంబుగం దదర్థంబును విచారించి శక్తుండగునేని యథార్హంబుగ గురుని యభిలషితంబగు కామంబు నొసంగి గృహంబునుగాని వనంబునుగాని ప్రవేశించి ప్రవ్రజించి యందు నైష్ఠికుండై యుండవలయు. 463

గీ. అగ్నియందు గురువునందునాత్మయందు, నఖిలభూతములందునాశ్రయచ్యుతువారి స్వీయశక్తులచేతం బ్రవిష్టుంగాంగం, జిత్తమున సంతతంబు వీక్షింపవలయు. 464

వ. గృహస్థుం డీవిధంబున బ్రహ్మచారియు వానప్రస్థుండు యతియునై చరించుచు జ్ఞానోదయంబుగలిగి పరబ్రహ్మంబునొందు. 465

క. మునిసమ్మతములగు వనస్థుని నియమములన్ వచింతుక్షోణీశ్వర! వాని నసుష్ఠించినవాండగు, ముని వైశంబ ఋషిలోకముంబొందు నృపా! 466

వ. వానప్రస్థుండు కృష్టపచ్యంబును భుజింపరాదు. అకృష్టపచ్యంబునైనను నకాలమంబ నారగింపంజనదు. అగ్నిపక్వంబొండె నామంబొండె భుజింపందగదు. అర్కపక్వంబైనదానిం గొనితెచ్చి భక్షింపవలయు, వన్యంబులచేతన నిత్యచోదితంబు

లగు చరుపురోడాశంబుల రచింపవలయు. అన్నాదికంబగు క్రొంగ్రొత్తపదార్థంబు లభ్యంబైనప్పుడు ప్రాతపదార్థంబులు పరిత్యజింపవలయు. హిమవాయ్వగ్నివర్షాతపపీడలం దాను సహించువాఁడై యగ్నికార్యంబు నిమిత్తము పర్ణశాలయొండెఁ బర్వత కందరంబొండె నాశ్రయింపవలయు. జటాధరుండై కేశరోమశ్మశ్రునఖ మాలిన్యంబులందాల్చుచు దండకమండల్వజిన వల్కలాది పరిచ్ఛదంబులఁ బూనుచు నిపుణుండగు ముని పండ్రెండేండ్లుకాని యెనిమిదికాని నాలుగుకాని రెండుకాని వత్సరంబుకాని వనంబునం జరింపవలయు. నియతమతియై కష్టంబుల విపన్నుండు కాకుండవలయు. 467

గీ. తెవులునంగాని లేక ముసలిమిని గాని, క్రియలయందైన నాన్వీక్షకీసువిద్య
నైన దక్షుండుకాని చో ననశనాది, కంబుఁ గావింపవలయుఁ జక్కలంబుమీఱ. 468

వ. ఆత్మయం దగ్ని నారోపించి యహమ్మమత్వాభిమానంబు వర్జించి సర్వసంఘాతంబగు దేహంబును యథాయోగ్యంబుగఁ గారణంబులందు విన్యసింపవలయు. ధీమంతుండై యాకాశంబున దేహచ్ఛిద్రంబులను, వాయువున నిశ్వాసంబులను, పావకంబున నూష్మంబులను, సలిలంబున రక్తశ్లేష్మపూయంబులను, పృథివిని శేషంబగు నస్థిమాంసాదికంబును, మఱియు యథోద్భవంబుగ వహ్నియందు వక్తవ్యాంశసహితంబగు వాక్కును, ఇంద్రునందు శిల్పసహితంబులగు కరంబులును, విష్ణునందు గతిసహితంబులగు పదంబులును, ప్రజాపతియందు రతిసహితంబగు నుపస్థంబును, మృత్యువునందు నుత్సర్గసహితంబగు పాయువును, దిక్కులయందు నాదయుతంబులగు శ్రోత్రంబులును, నధ్యాత్మమునందు స్పర్శయుక్తంబగు చర్మంబును,నాదిత్యునియందు రూపసహితంబులగు నేత్రములును, జలంబులందు వరుణసహితంబగు జిహ్వను, భూమియందు గంధసహితమైన ఘ్రాణంబును, జంద్రునియందు మనోరథసంయుక్తంబగు మనంబును, గవియైన బ్రహ్మయందు బోధ్యయుతంబగు బుద్ధిని, నహంమమతా క్రియాజనకుండగు రుద్రునియందు నహంకారసహితమమతయు, క్షేత్రజ్ఞునియందు సత్త్వసహితంబగు చిత్తంబును, బరబ్రహ్మమునందు గుణయుతుఁడగు క్షేత్రజ్ఞుని జొనుపందగు. మఱియుఁబృథివిని జలంబునందును, జలంబును పావకంబునందును, పావకంబును వాయువునందును, వాయువును నభంబునందును, నభంబును గూటస్థంబునందును, గూటస్థమును మహత్తత్త్వంబునందును, నది యవ్యక్తంబునందును, నవ్యక్తంబు నక్షర పరబ్రహ్మంబునందును బ్రవేశపెట్టనగు. ఇట్లక్షరత్వంబునఁ జిన్మాత్రంబుగ శేషించినవానిగఁ దన్నెఱింగి యద్వయుండై దగ్ధేంధనుండగు పావకుండుంబోలె నుపరతుండు కావలయును. 469

అధ్యాయము 13.

ప్రహ్లాదాజగరసంవాదము

నారదుఁడు:—

క. విను వానప్రస్థాశ్రమ, మున దక్షుండై శరీరశ్రమునమాత్రమున ని
ల్చినవాఁడు ప్రవ్రజింపన్, జను నాపిమ్మటను ముక్తసంగుండగుచున్. 470

వ. మఱియు నొక్కొక్కగ్రామంబున నొక్కొక్క రేయిచొప్పున నిల్చుచు నిరపేక్షుండై భూమిం జరింపవలయు. కౌపీనాచ్ఛాదనమాత్రంబగు వస్త్రముమాత్రము ధరింపవలయు. దండకమండలువ్యతిరిక్తంబు త్యక్తంబెద్దియు నాపద్వ్యతిరిక్తకాలంబున ధరింపం జనదు. ఆత్మారాముఁడును, నిరపాశ్రయుండును, నసహాయుండునై భిక్షువు చరింపవలయు. సర్వభూతసుహృదుఁడు, శాంతుఁడు, నారాయణపరాయణుఁడునై కార్యకారణరూపంబును నవ్యయంబును బరంబునగు నాత్మయందీ విశ్వంబుఁగానవలయు. అసద్రూపంబగు విశ్వంబునందంతట నాత్మను బరబ్రహ్మంబును వీక్షింపవలయు. జాగ్రత్సుషుప్తి సంధియందు నాత్మదర్శియై నాత్మగతిని వాస్తవంబు గాక మాయామాత్రంబగు బంధమోక్షంబును బరికించుచు దేహంబునకు మృత్యువు ధ్రువంబనియు, జీవితం బధ్రువంబనియుఁ దెలియుచుఁ గేవలము భూతోత్పత్తి వినాశహేతువగు కాలంబునకుఁ బ్రతీక్షింపవలయు. మఱియు ననాత్మపరంబులగు శాస్త్రంబులయందు సక్తుండు కారాదు. జీవనోపాయ వృత్తిం గైకొనరాదు. వాదివాదంబులగు తర్కంబులఁ బరిత్యజింపవలయు. ఆగ్రహంబున నే దే నొకపక్షంబు నాశ్రయింపంజనదు. శిష్యులఁ బెక్కురఁ బరిగ్రహింపక బహుళగ్రంథంబుల నభ్యసింపక వ్యాఖ్యలనుపయోగింపక యెందునే యారంభంబుల నారంభింపక యుండవలయు. యతికాశ్రమంబు ప్రాయికంబుగ లేదు. మహాత్ముఁడును, శాంతుఁడును, సమచిత్తుండు నగువానికి ధర్మహేతువులగు నేని దండలింగాదులు ధరింపవచ్చు లేక త్యజింపవచ్చు. అస్ఫుటచిహ్నుండును నవ్యక్తార్థుండును మనీషావంతుండును గవియునగు ముని బాలోన్మత్తమూకులవలెఁ దన్ను లోకులకు నగపఱుపవలయు. 471

క. భూదయిత! వినుము సూనృత, వాదులు కవు లుదహరింతు రిప్రాక్తనమగు ప్ర
హ్లాదాజగర విమల సం, వాదమ్మనెడి యితిహాసవర మీయెడలన్. 472

సీ. కతిపయామాత్యసంయుతుఁ, డౌచు భాగవ తాగ్రణియైన ప్రహ్లాదుఁడు మును
లోకతత్త్వ జిఘృక్షు లోకంబులం దగ, సంచరించుచు సహ్యసానువందుఁ
గావేరి తీరభాగంబున సత్యంత, ధూళిధూసరిత గాత్రుఁడయి మిగుల
గూఢ తేజస్కుఁడగుచుఁ బడియున్నట్టి, యాజగరవ్రతుయతినిఁ గాంచె

గీ. ఆ యతీంద్రుని కర్మలనాకృతులను, వాక్యముల లక్షణంబులవర్ణమునను
నాశ్రమాదుల నీతఁడేయాతడఁగునో, కాఁడొ తెలియఁగలేరు మనుజులన్న వారె.
ఆ. పరమభాగవతుఁడు ప్రహ్లాదుఁ డతనికి, మ్రొక్కి యర్హరీతిఁబూజఁ జేసి
యడ్గులన్ శిరమునంటుచు జిజ్ఞాస, చేత నిట్టులడిగెనా తపసిని. 474
ప్రహ్లాదుఁడు:—
సీ. ఓ మహాభాగ! నీవుద్యమయుతుఁడగు, భోగవంతుని చందమును ధరించి
యతిబలిష్ఠమగు కాయంబును దాల్చి తు, ద్యమవంతునకునె విత్తంబుఁగల్గు
విత్తశాలికె భోగమ త్తమిల్లును భోగ, వంతుల దేహంబె బలిసియుండు
నన్యవిధంబునది సంభవింప ద, నుద్యమతం బడియున్న నీకుఁ
గీ. గలిగె నెచ్చటనుండి భోగములు? భోగ, రహితునకు నేగతిం బీవరమగు తనువు
విప్రసత్తమ! మాకు నివ్విషయమెల్ల, వినుట కర్హులమేని నెమ్మినివచింపు. 475
క. కవివి నిపుణుండవున్ సముఁ, డవు ప్రియకరుఁడవును దక్షుఁడవునగు నీవీ
భువనంబు కర్మనలుపన్, దవులకపడియుందు వెట్లుదానిం గనుచున్. 476
నారదుఁడు:—
క. అని దైత్యభర్తయడుగన్, మునిపతి తద్వాక్సుధా వినోదితమతియై
వినయవినతుఁడగు ప్రహ్లా, దుని కిట్లనిపలికె నవ్వుతోలుకాడంగన్. 477
బ్రాహ్మణుఁడు:—
గీ. ఆర్యసమ్మతుఁడ వగు నీవసురనాథ!, వివిధనరుల ప్రవృత్తి నివృత్తి రూప
కంబులగు స్థానముల నెఱుఁగంగఁగంటి, దివ్యతరమగు నాధ్యాత్మదృష్టితోడ.
గీ. అనఘ! భగవంతుఁడై నారాయణుండు, నీదు హృదయాబ్జపీఠినినిల్చిపొల్చి
విమలతరమైన భక్తి సంప్రీతుఁడగుచుఁ, దలఁగఁద్రోయునుదమమునుదరణివోలె.
గీ. ఐన నీప్రశ్నములకు నిద్దధిప! నే య, థాశ్రుతంబుగఁ దగు సమాధానమిత్తు
నాత్మశుద్ధి వాంఛించువాఁడాచరింప, వలయు నీతోడి యుచిత సంభాషణంబు.
సీ. భూరి కామంబులంబూరింపఁబడక సం, సృతివర్తకం బగుతృష్ణచేతఁ
గర్మముల్ సేయింపఁగాఁబడుచునునే వి, విధయోనులందుఁ బ్రాపితుఁడ నగుచు
దిష్టవశమునఁ బొందింపఁగాఁబడితి నీ, మనుజదేహంబునదనుజనాథ!
అది స్వర్గమోక్షతిర్యక్త్వపునర్మాన, వత్వ సంప్రాప్తికిద్వారముకద
గీ. ఇందు సుఖలబ్ధిదుఃఖనివృత్తులకయి
బహుళకర్మలఁ జేయు దంపతుల యవ్వి
పర్యయము గన్గొని నివృత్తిపరుఁడ నగుచు
మెలఁగుచుంటిని వింటె యోయలఘు చరిత! 481

గీ. ఆత్మకు సుఖంబె రూపమౌ నఖిలకామ, విరతియే దేహమగు నిద్రయరసి నేను
భోగములమనస్సు ప్రయాసములుగ నెంచి, పొరిడిఁ బ్రారబ్ధ మనుభవింపుచుఁ బరుందు.

గీ. అనఘ! యిట్లాత్మరూపంబు స్వార్థయుతము
నతము నై యుండ మఱచి తాఁ జనుఁడు జడత
ద్వైతమున సత్యమైన యీతనువునందుఁ
జిత్రమున్ ఘోరమైన సంసృతినిఁ బొందు. 483

శా. శైవాలాదితమద్భవ ప్రచయ సంఛన్నాంబు పూరంబులన్
దా వర్జించి జడాశయుండు జలతృష్ణన్ వే ప్రధావించు నెం
తే విభ్రాంతిని నెండమావులకు నట్లే యర్థదృష్టిన్ ఖలుం
డై వెన్నాడు స్వభిన్నమై పరగు దేహంబున్ విచిత్రంబుగన్. 484

గీ. కర్మపరతంత్ర దేహాదికంబుచేత, నాత్మకు సుఖంబు దుఃఖాత్యయంబుఁ గోరు
నట్టి నిర్భాగ్యులకును గ్రియాతతులివి, వితథములగుఁ బునఃపునఃకృతములగుచు.

గీ. కడఁక నాధ్యాత్మికాది దుఃఖములచేత, నొక్కచోట విముక్తుఁడై యున్నఁ గాని
మర్త్యునకు నతిదుఃఖ సమార్జితార్థ, కామములచేఁ బ్రయోజనమేమి కలదు? 486

సీ. ఋద్ధులు నజితాత్ములును భీతికతన న, లబ్ధనిద్రులును నెల్లజనులందు
శంకమానులునయి చరియించు ధనులకుఁ, గ్లేశంబె మదిఁ బరికించు మందు
రాజులవలనఁ జోరతతికతంబున, శత్రులవలన స్వజనుల వలనఁ
బశువులవలన నభక్షి సంఘంబు వ, లనఁ దనవలనఁ గాలంబువలనఁ

గీ. నర్థిజనములవలనఁ బ్రాణార్థవంతు
లకు భయంబుప్పతిలు మర్త్యులకు భయంబు
మోహమును శోకమును గ్రోధమును శ్రమంబుఁ
గూర్చుధనకాంక్ష వీడనగుం బుధుండు. 487

క. సరఘయు నజగరమును న, ద్గురు లీ లోకంబునందుఁ గొనకొని యేత
ద్గురుశిక్షన్ వైరాగ్యముఁ, బరితోషంబును గ్రమానఁ బడసితి ననఘా! 488

గీ. సర్వకామవిరాగంబు సరఘవలన, నేను దగ శిక్షితుఁడనైతి దానవేంద్ర!
దుఃఖసముపార్జితమగు మధువును బోలె ధనముఁ దత్స్వామినుండి యితరుఁడుఁ గొనును

క. అనఘ! యదృచ్ఛాలబ్ధం, బునఁ బరితుష్టుండ నౌదు నొగి నిస్పృహతన్
వినుమటు కాదే బలినై, పెనుబాముగతి శయనింతుఁ బెక్కు దినంబుల్. 490

మ. ఒకచో నల్పము యారగింతు నధికంబొక్కచో మృష్టాన్న మిం
కొకచో దూషితమొక్కచో రసయుతంబొక్కొక్కచో నీరసం

బొకచో శ్రద్ధ సమర్పితంబు నొకచో నుద్దేశ హీనంబు మా
నక భక్షింతు యదృచ్ఛమై గలుగు నన్నంబున్ దివారాత్రముల్. 491

సీ. కోమలక్షౌమదుకూలంబు జీర్ణవ, ల్కలము నొకభంగిఁ గట్టుచుందు
హర్మ్యపర్యంకశయ్యలఁ బర్ణభస్మాశ్మ, తృణముల నొక్కరీతి శయనింతు
స్నాతానులిప్తుండ స్రగలంకృతుండను, సురుచిరాంబరుఁడనై కరిరథాశ్వ
ములనెక్కి తిరుగుదు నెలమితోడఁ బృథుగ్ర, హంబు చందమున దిగంబరుండ

గీ. నగుచు నొక్కెడ మెలఁగుదు ననిశము ప్రకృతి, విషమమగు జనంబునన్ దెగడఁ బొగడ
వారి శ్రేయంబె మనమునఁ గోరుచుందుఁ, బరమపురుషైక్యమున గడు వాంఛఁ గొందు.

వ. తత్త్వదర్శియైన ముని వికల్పంబును జిత్తంబునందును; జిత్తంబును నర్థవిభ్రమం
బగు మనంబునందును; మనంబును సాత్వికాహంకారమందును; నయ్యహంకారం
బును మాయయందును; నమ్మాయ నాత్మానుభూతియందును హోమంబుఁ జేసి
స్వస్వరూపానుభూతిస్థితుండై యుపరతుండు కావలయు. 493

క. ధీయుతుఁడవు శ్రీమన్నారాయణభక్తుఁడవు గాన నతిలోకంబౌ
నా యాత్మవృత్తము బుధవి, ధేయా! యతిగుప్తమైనఁ దెలిపితి నీకున్. 494

నారదుఁడు :—

క. ఈరీతి మౌనివలనన్, బారమహంస్యమగు ధర్మపథము బుధాలం
కారుఁడు ప్రహ్లాదుఁడు విని,యారాధించి యతనిఁ జనె స్వాలయమునకున్. 495

అధ్యాయము 14.

గృహస్థ ధర్మోపదేశము

ధర్మరాజు:—

క. గృహసక్తబుద్ధియును స, స్పృహుఁడగు మాదృశుఁడైన గృహమేధి యెటుల్
గ్రహియించు నీ పథంబును, రహి నా కెఱిఁగింపుమా సురర్షితిలకమా! 496

నారదుఁడు:—

క. ధీనిధి! యుధిష్ఠిరా! లో, కానుగ్రహకాంక్ష నెన్నఁగా నడిగితి వె
ద్దానన్ దగఁ గర్మంబుల, కౌ నైష్కర్మ్యము వచింతు నది నే నీకున్. 497

క. క్షితిప! గృహస్థితుఁడై యచ్యుతార్పణముగాఁగఁ గ్రియల నొనరించుచుఁ దా
నతి విస్రంభముతోడుత, యతిసత్తముల న్నరుం డుపాసింపవలెన్. 498

ఉ. శాంతజనావృతుండగుచు శ్రద్ధ మెయిన్ దగు కాలమందు న
త్యంతము విష్ణుదేవు నవతారకథామృతమారగించుచున్

సంతత సాధుసంగతి శక్తనై ర్గతి దారసుతాదిసంగవి
భ్రాంతిని వీడి యుత్థితుఁడు స్వప్నమునుంబలె వారిఁ జూడనౌ. 499

గీ. అవసరంబెంతొ యంతె దేహమున గేహ
మునను పాసీనుఁడగుచుఁ దా బుధుఁడు కడు న
సక్తుఁడయ్యు సక్తునిభంగి నలవవలయుఁ
బురుషకారంబు నరలోకమున నరేంద్ర! 500

క. జ్ఞాతులుఁ బితరులుఁ బుత్రులు, భ్రాతలు సఖు లొరులు దేని వలఁతురొ దేనిన్
బ్రీతి వచింతురొ నిర్మముఁడై తత్సర్వము నొసర్పనగు నమ్మతిమై. 501

క. భౌమంబును దివ్యంబును, వ్యోమజమున్ దైవదత్తమున్ సర్వధన
స్తోమముఁగొని ప్రాజ్ఞుఁడు ని,ష్కామతఁ జేయవలె నిట్టి కర్మము లెల్లన్. 502

గీ. ఎంతమాత్రానఁ గుక్షి భరింపఁబడునొ, యంత దేహులకున్ స్వత్వ మా దలంప
నంతకెక్కుడు వాంఛించు నాత్మ నెవ్వఁ, డతఁడు పాటచ్చరుండు దండార్హుఁడునగు.

క. మృగ గార్ధభోష్ట్ర శాఖా,మృగ మూషిక మక్షికా సరీసృపములఁ జూ
డఁగనగుఁ దనవలె సుతులట్లు, వానికి వారికెంత యంతర మెన్నన్. 504

క. తవిలి యతికష్టలబ్ధ, త్రివర్గమును గొల్వ రాదు గృహమేధియు భూ
ధవ! దేశకాలగతి దై, వవినిర్మితమును భుజింపవలయు నియతిమై. 505

వ. శ్వానంబులకుఁ బతితులకు నంత్యజులకుంగూడ యథాతథంబుగ స్వభోజ్యంబులగు కామంబుల విభజించి యొసంగవలయు. మమత్వ రూపాగ్రహాస్పదయైన భార్యను నతిథిశుశ్రూషణంబున నియోగింపవలయు. 506

గీ. యన్నిమిత్తము ప్రాణంబులైన విడుచుఁ, బితరులన్ గురునైన నుక్కబిల్కు మార్చు
నట్టి స్త్రీయందు మమతఁ బాయుం గలిగిన, నజితుఁడైనను నతనిచే జితుఁడె యగు.

గీ. చూడఁ దుదిఁ గ్రిమివిడ్భస్మరూపమొందు, నట్టి యీ కళేబరమేడ? యల తదీయ
రతికిఁ బట్టైన పతియేడ? యతులమైన, మహిమ నభముగప్పు నాత్మ యది యేడ?

గీ. సిద్ధములు మఱి యజ్ఞావశిష్టములగు, నర్థములను గల్పింపనౌ నాత్మవృత్తి
మమత వర్జించి పిమ్మట సమహితులైన, వారి పదవినిఁ బొందును ప్రాజ్ఞుఁ డనఘ! 509

గీ. దేవతల ఋషులను బితృదేవతలను, జనుల భూతచయముల నాత్మను బ్రతిది
నము స్వవృత్త్యాగతమగు ధనమ్ముతో య,జింపవలయు నంతర్యామి నింపుమీఱ.

వ. అధికారాదికంబులగు సర్వయజ్ఞసంపదలుఁ దనకుఁ గల్గుటఁ జేసి యాజ్ఞికంబగు విధిచేత నాగ్నిహోత్రాదికంబుచేత యజ్ఞపురుషు యజింపవలయు. 511

చ. వరదుఁడు యజ్ఞభోక్త భగవంతుఁడు విష్ణుఁడు సర్వదేవతే
శ్వరుఁడు పరాత్పరుండు హరి బ్రాహ్మణవక్త్రమునన్ హుతంబులై
పరగెడువానిచేతఁ బలె వహ్నిముఖంబున వేల్వఁబడ్డ యా
చరుపుకతంబునన్ నృపతిసత్తమ! ప్రీతుఁడు కాఁడొకింతయున్. 512

క. కావున రాజా! బ్రాహ్మణ, దేవ నృ భూతోత్కరపితృదేవతలందున్
నీ వీ క్షేత్రజ్ఞుని భూ, దేవముఖు యజింపు తగు గతిం గామతతిన్. 513

వ. విత్తవంతుండగు ద్విజుండు విభవానుసారంబుగఁ బితృదేవతలకుఁ దద్బంధులకు నపరపక్షీయంబగు శ్రాద్ధంబుఁ గావింపవలయు. మఱియు నయనంబునను విషువ కాలంబునను వ్యతీపాతయోగంబునను దినక్షయంబునందును సూర్యచంద్రోప రాగమందును, ద్వాదశియందును, శ్రవణనక్షత్రంబునను, అక్షయ తృతీయ యందును, శుక్లపక్ష నవమియందును, గార్తీకమాసంబునను, జతురష్టకముల యందును, హేమంతశిశిరర్తువులయందును, మాఘమాసంబున శుక్లపక్ష సప్తమి యందును, మాసనక్షత్రయుక్తములగు రాకానుమతులయందును, అనూరాధా శ్రవణ ఉత్తరాత్రయ యుక్త ద్వాదశి యందును, ఉత్తరాత్రియ యుక్తైకాదశి యందును, జన్మనక్షత్ర శ్రవణయోగయుక్త దినంబునను యథావిధిఁ బితృదేవ తాదులను బూజింపవలయు. ఈకాలంబులు నరులకు శ్రేయోవివర్ధనంబులు. ఈకాలములయందు శ్రేయస్కాముఁడై కర్మంబులాచరించిన నమోఘాయుష్కు లగుదురు. ఈ పుణ్యకాలంబులయందు స్నానంబును, జపంబును, హోమం బును, దపంబును దేవద్విజార్చనంబును, బితృదేవనృభూతబలిదానంబును ననశ్వ రంబులై శ్రేయంబుఁగూర్చు. భార్యకుఁ బుంసవనాది కార్యంబును; నపత్యంబునకు జాతకర్మాదికంబును; దనకు యజ్ఞదీక్షాదికంబును; ప్రేతంబులకు దహనాదికము; సాంవత్సరికముఁ గర్మాభ్యుదయంబునకై యీ పుణ్యకాలంబుల నాచరించుట శ్రేయోదాయకంబగు. 514

సీ. ఇంక దేశముల వచింతు నాలింపు స, త్పాత్ర మెచ్చోటఁ బ్రాప్తమగుచుండు
నట్టి ధర్మాదిభద్రావహంబై పొలు, పు మిగులు దేశంబుపుణ్యతమము
మఱియుఁ జరాచరాత్మకమగు భగవంతు, ప్రతిబింబ మెచ్చోటఁబరగుచుండు
నతిపావనంబయియలరెడు దేశము, య్యది శోభనమ్ములకాస్పదంబు

గీ. అరయఁగఁ దపోవిద్యాదయాన్వితమగు
బ్రాహ్మణకులంబు నెచ్చోటఁబరగుచుండు

నెచట హరిపూజనంతత్పరమెనక మెసఁగు
నట్టిదేశంబు మిగులఁబుణ్యంబు మనుజ. 515

ఆ. రాణమీఱఁగాఁ బుష్కరాణ్యప్రసిద్ధగంగ, గాదినదులుఁ బుష్కరాదిసరసు
లర్హసంశ్రితంబులైన క్షేత్రంబులుఁ, బొదలు దేశ మధికపుణ్యతమము. 516

వ. మఱియుఁ గురుక్షేత్రంబు, హయశీర్షంబుఁ బ్రయాగంబుఁ బులహాశ్రమంబు నైమిశంబు ఫల్గుణంబు సేతువుఁ బ్రభాసంబుఁ గుశస్థలంబు వారాణసి మధుపురంబుఁ బంపయు బిందుసరంబు నారాయణాశ్రమంబు నందయు సీతారామాశ్రమాదులు సర్వకులాచలంబులు మహేంద్రమలయాదులు హరిపూజాశ్రయంబులగు నివియెల్లఁ బుణ్యదేశంబులు. శ్రేయస్కాముఁడు పదింబదిగ నీదేశంబుల సేవింపవలయు. ఈ ప్రదేశంబులఁ గావింపఁబడిన ధర్మంబు పురుషునకు సహస్రగుణోదయంబగు. పాత్రజ్ఞులైన కవిపుంగవులచే నటఁ జరాచర మయుఁడగు నీహరియే పాత్రంబుగా నిర్ణయింపఁబడె. దేవతలు ఋషులు, నర్హులు, బ్రహ్మాత్మజాదులునుండగాఁ ద్వదీయంబగు రాజసూయంబున నచ్యుతుండు సత్పాత్రంబుగ సమ్మతింపఁబడె. జీవరాశి పరివృతంబగు బ్రహ్మాండకోశపాదపంబునకు మూలభూతుండగుట నచ్యుతుండు పూజితుండగుడు సర్వజీవాత్మ తర్పణంబగు. దేవమానవతిర్యగృషిరూపంబులగు దేహంబు లీ యధోక్షజుచే నిర్మింపఁబడియె. ఈ పరమపురుషుండు జీవరూపంబున నీ పురంబుల శయనించియుండు. ఈ పురంబులయందుఁ దరతమభావంబున నంతర్యామిరూపంబున వర్తించుచుండుఁగావున నీ పరమాత్మయగు హరియ సర్వవిధంబుల సత్పాత్రంబగు. పరస్పరము నవమానబుద్ధులై పరగు నీ నరులకుఁ ద్రేతాదియుగంబుల హరిప్రతిమ క్రియానిమిత్త మేర్పరుపఁబడియెఁ గావునఁ గొందఱు ప్రతిమయందు హరిని శ్రద్ధచేతను బూజచేతను నుపాసింతురు. అట్లుపాసింపఁబడినదయ్యుఁ బ్రతిమ హరిని ద్వేషించువారికిఁ బ్రయోజనకారి కానేరదు. తపస్సుచేతను, విద్యచేతను, దిష్టిచేతను, వేదమయంబగుహరితనువు నెవరు ధరింతురో యా బ్రాహ్మణులు పురుషులందు సత్పాత్రమని విజ్ఞులెఱింగిరి. 517

క. తమ పాదధూళిచే లో, కములను మూఁడింటిఁ బూతములు సేయు ద్విజో
త్తములు జగదాత్మకుం డత్యమలుఁడునగు నీ హరికరయన్ దైవతముల్. 518

అధ్యాయము 15.

మోక్షలక్షణ కథనము

నారదుఁడు:—

గీ. కర్మనిష్ఠులుకొందఱు ధర్మతనయ!, కొందఱు సుతపోనిష్ఠులగుదురు ద్విజులు
ఇందుస్వాధ్యాయనిష్ఠులు కొంద ఱొరులు, జ్ఞానయోగనిష్ఠులగుచు సంచరింత్రు.

వ. అనంతఫలము నిచ్చగించు గృహమేధి పితృదేవతల నుద్దేశించి కవ్యంబును, దేవతల నుద్దేశించి హవ్యంబును నొసంగవలయు. దైవకార్యంబునకు నిర్వురను, పితృకార్యంబునకు మువ్వురను భుజింపఁజేయవలయు. లేకున్న నుభయకార్యంబుల నొక్కొక్కనినైన భుజింపఁజేయవచ్చు. సంపత్సంపన్నుండైనను శ్రాద్ధకార్యంబును విస్తరించి చేయంజనదు. దేశకాలోచితశ్రద్ధాద్రవ్య పాత్రార్హణంబులు యోగ్యంబులగునట్లు, స్వజనార్పణంబున విస్తారంబున యోగ్యంబులుకావు. దేశకాల సంప్రాప్తంబు నారణ్యంబునగు నన్నంబు హర్యర్పితంబై యథావిధిశ్రద్ధచేఁ బాత్రంబున సమర్పితంబైనయెడల నది యక్షయంబును గామదుఘంబు నగు. దేవర్షిపితృభూతగణంబులకుఁ దనకు స్వజనంబునకు నన్నంబు విభాగంబుఁ గావించుచు నదియెల్లఁ బరబ్రహ్మమయంబుగా నెంచవలయు. ధర్మతత్త్వవేత్తయగు వాఁడు శ్రాద్ధకర్మంబున మాంసంబు నొసంగరాదు; తాను భుజింపరాదు. వ్రీహ్యాదికంబగు మున్యన్నంబునంబలెఁ బశుహింసవలనఁ బ్రీతిజనింపదు. యోగ్యమైన ధర్మంబు నిచ్చగించు నరులకు మనోవాక్కాయజన్యంబగు భూతహింసను ద్యజించుటకంటె నుత్కృష్టంబైనధర్మంబు మఱొండెద్దియు లేదు. యజ్ఞవిద్వరులైన కొందఱు నిరీహులై జ్ఞానదీపితమైన ఆత్మసంయమనయోగాగ్నియందుఁ గర్మమయంబులగు యజ్ఞంబులను హోమంబుఁ జేయుదురు. "ఈతఁడు జాలిమాలినవాఁడై ప్రాణతర్పకుఁడై మనలహింసించు"నని పశుహింసచే యజించు నరులను గాంచి భూతంబులు జడియుచుండు. కావున ధర్మవిదుఁడు సంతుష్టుండై దైవోపపన్నంబగు నన్నంబుచే నన్వహము నిత్యనైమిత్తికక్రియలు గావింపవలయు. విధర్మము, పరధర్మము, ఆభాసంబు, ఉపధర్మము, ఛలంబునను నీయధర్మశాఖలైదింటిని ధర్మజ్ఞుండు వర్జింపవలయు. విధర్మంబు ధర్మబాధంబు; పరధర్మం బన్యచోదితంబు; ఉపధర్మంబు పాషండంబు; ఆభాసంబు దంభంబు; ఛలంబు శబ్దభేదియునగు. 520

గీ. వినుమురాజోత్తమ! స్వభావవిహితధర్మ, మఘనముపశాంతికిన్ సుసమర్థమగును
ధర్మమునిమిత్తమైన యాత్రార్థమైన, నధనుఁడుధనంబుఁగోరరాదాత్మయందు.

క. ఆహారరహితాత్మునకు న, నీహాయు భావించిచూడ నవృత్తిదమగుఁజూ
బాహాటంబుగ రాజ! మ, హాహికిఁబలె నిందు సందియము లేదు కదా. 522

క. పౌరవ! నిరీహుఁడును స్వా, త్మారాముఁడు నిత్యతుష్టుఁడైన సుఖముఁ జే
కూరుఁ జుమి కామలోభ స, మీరితుఁడై యర్థతృష్ణ మెలఁగు ఖలుఁడిలన్. 523

గీ. నిత్యసంతుష్టచిత్తుఁడై నెగడువాని, కెల్లదిశలును శుభములై యెసఁగుచుండు
బాదములఁ జెప్పు లిడుకొన్నవాని కెట్లు, లావహిలు? శర్కరాకంటకాదిబాధ?

వ. సంతుష్టుం డెవ్వండును దుఃఖంబు నొందఁడు. జిహ్వోపస్థదైన్యంబునం గుందు జనుండు గృహపాలక శునక సదృశుండగు, అసంతుష్టుండగు విప్రునకు నింద్రియలౌల్యంబునఁ దేజో విద్యా తపో యశంబులు, జ్ఞానంబును భిన్నఘటంబున జలంబుం బోలె స్రవించు. క్షుత్తృష్ణలచేఁ గామాంతంబును, ఫలోదయంబునఁ గ్రోధాంతంబును జనుండు పడయునుగాని సకలభూమండలంబును, దిశావలయంబును జయించి యనుభవించియు లోభాంతంబు నెవ్వండుం గనంజాలండు. 525

సీ. కామంబు నమితసంకల్ప వర్జనమునఁ, బ్రబలకోపము గామవర్జనమున
నర్థమునందు ననర్థేక్ష లోభమున్, దత్త్వవిజ్ఞానమునను భయంబు
సాదినాన్వీక్షకిన్ శోకమోహంబులు, మహితాత్మసేవ దంభంబు మఱియు
నమలమౌనమున యోగాంతరాయంబులన్, హింసను దేహాద్యనీహవలన

గీ. భూతజన్య దుఃఖంబును భూరికృపను, మానసిక పీడలెల్ల సమాధిచేత
యోగశక్తిఁ దనూపీడ ననుచితసత్త్వ, సేవచే నిద్ర బుధుఁడు నిర్జింపవలయు. 526

క. తమమును రజమును ఘన స, త్త్వమునన్ సత్త్వమును గెలువఁ దగు శమమున స
ర్వమును గురుభక్తిచేతన్, గ్రమమున నిర్జింపవలయుఁ గా పురుషుఁ డిలన్. 527

గీ. జ్ఞానదీపప్రదుండు సాక్షాత్తు భగ, వంతుఁ డగు గురునందు నెవ్వానికిఁ బొడము
మనుజుఁ డనెడి యసద్బుద్ధి మనుజనాథ!, వాని శ్రుతమెల్లఁ గుంజరస్నానసమము.

వ. ప్రధానపురుషేశ్వరుండును, సాక్షాద్భగవంతుండును, యోగేశ్వరగవేషణీయ పాదకమలుండునగు నీ కృష్ణుని నీలోకంబు నరునిగాఁ దలంచుచుండు. అరిషడ్వర్గ జయంబుఁ గలిగి యేకాంతులై యిష్టాపూర్తాదివిధు లాచరించుచుఁ దదేక నిష్ఠులయ్యు ధ్యానధారణసమాధియోగంబుల సాధింపకున్న వారు కేవల శ్రమభాజనులగుదురు. కృష్యాదులు దత్ఫలంబులు, నిష్టాపూర్తంబులు, మోక్షసాధకంబులు కావేని ననర్థదాయకంబులగు. చిత్తవిజయోద్యుక్తుండై నరుండు నిస్సంగుండు, నపరిగ్రహుండు, వివిక్తవాసియు, భిక్షువు, భైక్షమితాశనుండు నై [illegible] బరిశుద్ధంబును సమంబునగు ప్రదేశంబున స్థిరంబును సుఖంబును

సమంబునగు నాసనంబుఁ గల్పించుకొని యందు ఋజుకాయుండై యాసీనుండు
గావలయు. ఓంకారరూపప్రణవంబు నుచ్చరించుచు స్వనాసాగ్ర నిరీక్షణంబులచే
మనంబును గామంబుల జయించుదనుక పూరక, రేచక, కుంభకంబులఁ బ్రాణా
పానంబుల నిరోధింపవలయు, కామోపహతంబై భ్రమించుచు మనం బెందెందు
నిర్గతంబగు నందందునుండి మరల్చి బుధుండు శనైర్గతి నమ్మనంబును హృదయం
బునఁ జొనుపవలయు. ఇట్లభ్యాసంబుఁ గావించు యతీంద్రుని చిత్తం బల్పకా
లంబున నిరింధనంబగు పావకంబుంబోలె నిత్యంబు నిర్వాణముం బొందు.
కామాదులవలనఁ బ్రతిహతంబుఁగాక ప్రశాంతాఖిల వ్యాపారంబై యాత్మసుఖ
సంస్పృష్టంబగు చిత్తంబు మఱియెన్నఁడును నుత్థితంబు కాఁజాలదు. త్రివర్గమూ
లంబగు గృహంబునుండి తొలుతఁ బ్రవ్రజించి క్రమ్మఱ నా ధర్మార్థకామంబుల
సేవించు భిక్షుండు నిరపత్రపుఁడై వాంతాన్నంబును దినువాఁడగు. ఎవ్వరు
విట్క్రిమిభస్మాధీనంబు మ్రియమాణంబునగు దేహంబును, నాత్మగా భావింతురో
వా రసద్బుద్ధులై యీ దేహంబును గొనియాడుదురు. గృహస్థునకుఁ గ్రియా
త్యాగంబును, బ్రహ్మచారికి వ్రతత్యాగంబును, దపస్వికి గ్రామసేవయు, భిక్షువు
నకు నింద్రియలోలత్వంబును ననుచితంబులు. ఈ రాశ్రమవిడంబనులగు నధ
ములు. దైవమాయచే మోహింపఁబడిన వీరలను గృపారసంబున నుపేక్షింప
వలయు. జ్ఞానంబున సమస్తవాసనలను దొలంగంజేసి పరమాత్మ నెఱింగిన
యెడల నేకతమ్మున నేమి గోరుచుఁ బురుషుండు లంపటుండై దేహంబును బోషించు?

సీ. దేహంబె యరద మింద్రియములె హయములు, పగ్గము లింద్రియపతిమనంబె
పంచతన్మాత్రలు సంచారమార్గముల్, బుద్ధిసారథిచిత్తమున్ గ్రథనము
దశవిధప్రాణముల్ దలఁప నక్షంబు ధ, ర్మాధర్మములవి చక్రద్వయంబె
రథికుండు జీవుండు ప్రణవంబు ధనువు శ, రంబు జీవంబు పరంబగు గుఱి

గీ. భయ మద ద్వేష రాగ లోభములు శోక
మోహమానావమానముల్ మొగి నసూయ
మాయ హింసయు రజముఁ బ్రమాద నిద్ర
లాఁకలియు మున్నుగాఁగల పరిచయంబు. 530

మ. ఇరవౌచున్ నరకాయ రూపక రథంబీరీతి స్వాధీనమై
పరఁగన్ సద్గురుపాదతోయరుహసేవాశాత విజ్ఞాన వి
స్ఫురితాసిన్ హరిసత్త్వుఁడై రిపుతతిం బోకార్చి యావందను
స్థిరతన్ బూరుషుఁ డీ రథాదికము వర్జింపంగనౌఁ బిమ్మటన్. 531

శా. కాదే నిన్ నరునిం బ్రమత్తుని బలాత్కారంబునన్ ధర్మపు
త్రా! దుష్టేంద్రియవాజిసూతులపమార్గంబందుఁ గొంపోయి పెం
పేదన్ దుర్విషయారికూటమును జొంకడింపంగ నవ్వారు మృ
త్యూదగ్రోగ్రభవాంధకూపమునఁ గూల్తుర్ సూతరథ్యాళితోన్. 532

వ. వైదికంబగు కర్మంబు ప్రవృత్తమనియు, నివృత్తంబనియు ద్వివిధంబై యుండు. అందుఁ బ్రవృత్తంబునన్ బునరావృత్తియు, నివృత్తంబునన్ మోక్షంబునుం బడయు. హింస్రము ద్రవ్యమయము; కామ్య మశాంతిదంబు; అగ్నిహోత్రాదికంబు దర్శము పూర్ణిమాసయుఁ జాతుర్మాస్యముఁ బశుయాగము సోమయాగము వైశ్వదేవము, బలిహరణము నేవంరూపమగు నిష్టంబును సురాలయారామకూపోపజీవ్యలక్షణంబగు పూర్తంబును ద్రవ్యసూక్ష్మ విపాకము, ధూమము, రాత్రియు, బహుళపక్షము, సోముఁడు నోషధీవీరుధంబులు దక్షిణాయనము నన్నంబు రేతంబుననునది పునర్భవంబైన పితృయానంబగు. ఆనుపూర్వికంబుగ నొక్కొక్క జన్మంబు జంతువు పొందుచుండు. ద్విజుండు నిషేకాదిశ్మశానాంతంబులగు సంస్కారంబులచే సంస్కృతుండై కర్మములను జ్ఞానదీపితంబులగు నింద్రియంబులయందును నింద్రియంబులను, సంకల్పమూలంబగు మనంబునందును, వికారయుక్తంబగు మనంబును వాక్కునందును, వాక్కును వర్ణసమామ్నాయమునందును, ఆ శబ్దంబు నోంకారమునందును, ఓంకారంబును బిందునాదంబునందును, ఆబిందువును బ్రాణాత్మకంబగు మహాబ్రహ్మమునందును న్యసింపవలయు. అగ్ని, సూర్యుఁడు, పగలు, పూర్వాహ్ణము, శుక్లపక్షము, బ్రహ్మయు, విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ, తుర్యాత్మకుండగు నాత్మయు ననునది దేవయానమని చెప్పుదురు. ఇట్లానుపూర్వికంబుగ నాత్మయాజియు నుపశాంతాత్ముఁడు నాత్మస్థుండునగుచుఁ బునరావృత్తినొందక వేదనిర్మితంబులైన యీ పితృదేవయానంబుల నెవ్వఁడు శాస్త్రచక్షువున నెఱుంగు వాఁడు దేహస్థుండయ్యు మోహంబునొందఁడు. దేహముల యాద్యంతంబులు బహిరంతర్గతులు, ఉచ్చము నీచము, జ్ఞానము జ్ఞేయంబును, వచనంబుఁ వాచ్యంబు, ప్రకాశంబుఁదమంబు నన్నది తత్సర్వముఁ దానయని జ్ఞానియెఱుంగు. తర్కవిరోధంబున బాధింపఁబడినదయ్యుఁ బ్రతిబింబాది రూపంబగు నాభాసంబెట్లు వస్తురూపంబునఁ దోఁచు నట్లింద్రియసంబంధమగు సర్వంబు సర్థత్వంబునఁ గల్పితంబయ్యు దుర్ఘటంబగుట పరమార్థంబుకాదు. ఇందు భూమ్యాద్యర్థములకు నాలంబనరూపమైన దేహ మెద్దియుం గాదు. ఇది సంఘాతంబును గాదు. వికారంబును భిన్నంబును గూడియున్నదియును గాదు. కావునఁ గేవలము మిథ్యయగు. మహాభూతం

బులుఁ దన్మాత్రంబులగు నవయవంబులం దక్కియుండవు. అవయవు లసత్యంబులుఁ గాఁగ నవయవంబులు నంతంబున నసద్రూపంబులగు. వస్తువునకు విల్పకమగు చుండ సాదృశ్యభ్రాంతి యుప్పతిల్లు. స్వప్నంబున జాగ్రత్స్వప్న వ్యవస్థలుంబలె శాస్త్రవిధినిషేధంబులగుచుండు. ఆత్మకు భావాద్వైతముఁ గ్రియాద్వైతమును ద్రవ్యాద్వైతమును యోచించుచు స్వానుభవమున ముని త్రివిధంబులైన స్వప్నంబుల నివర్తించుకొను. పటతంతువులకుఁబోలె వికల్పంబు మిథ్యయగుటఁ గార్యకారణరూపవస్త్వైక్యదర్శనంబు భావాద్వైతమనంబడు. సాక్షాత్ పరబ్రహ్మంబునందు మనోవాక్కాయంబులఁ గర్మసమర్పణంబు క్రియాద్వైతమని చెప్పంబడు. ఆత్మదారసుతాదులకుఁ దదితర దేహులకు నేకత్వంబు ద్రవ్యాద్వైతమనంబడు. ఏది యెవ్వనికి నెచ్చట దేనిచేత నెందువలనను నిషిద్ధంబుగాక యుండు నాద్రవ్యంబుచేతనే కర్మంబులునరుండు చేయనిచ్ఛగింపవలయు. తదన్యంబులచే నెన్నండు నాపన్నుండుగానివాఁడు ప్రవర్తింపరాదు. వేదోక్తంబులైన యాకర్మంబులచేతను, నన్యంబులచేతను నరుండు హరిభక్తియుతుండై గృహంబునఁ బ్రవర్తించుచున్నను దత్పరమగతిం బొందు. 533

చ. క్షితిప! యుధిష్ఠిరా! యెవనిశ్రీయుతపాదపయోజసేవ ని
ర్జితదిగిభవ్రజుండవయిచేవదలిర్పఁగ రాజసూయ మా
యతమగురీతిఁ జేసితివొయాప్రభుచేతనె దుస్త్యజంబులౌ
వితతవిపత్పరంపరలవీఁక మెయిం దరియింపుఁ డీరలున్. 534

క. ఉపబర్హణాఖ్యఁ బరగితి, నిపుణత గంధర్వుఁడనయినే మున్ను ధరా
ధిప! గతకల్పంబున న, చ్చపుఁదమి గంధర్వులెల్లనమ్మతిసేయన్. 535

ఆ. మహితరూపసౌకుమార్యమాధుర్య మా, నితుఁడ నగుచు దర్శనీయుఁడనయి
లౌల్యగరిమ నింతులకుఁ బ్రియతముఁడనై, మత్తవృత్తిఁ బ్రౌఢిమన్ మెలఁగితి.

క. ఒకనాఁడు విశ్వసృజు ల, య్యకలుషమగు దేవసత్రమందు రమానా
యకుగాథఁ బాడుటకుఁ బొం, దిక గంధర్వాప్సర స్త్రతిం బిల్చిరటన్. 537

క. అదియెఱిఁగి స్త్రీవృతుఁడ న, న్మనుఁడనగుచుఁ బోయి హేళనగ బాడితి నం
దది తెలిసి విశ్వసృజులప్డు, డెదఁ గ్రోధముఁజెంది శాపమిడి రీపగిదిన్. 538

గీ. హేళనార్చితివిగానలోలచిత్త, శ్రీఁదొఱంగి శూద్రత్వముఁజెందుము వెస
ననుచు శప్తుండనయి జన్మమందినాఁడ, బ్రహ్మవాదిదాసికిఁ గొంతభాగ్యమంట.

వ. తద్బ్రాహ్మణాని శుశ్రూషచేతను, దత్సంగంబుకతంబునను బిమ్మట బ్రహ్మపుత్రత్వంబు వడసితి. 540

క. మహిపై నైష్కర్మ్యమునన్, గృహపతి సన్న్యాసి పదవిఁగనిం బడయునో పా
పహమగుచుం బరగెడు నా, గృహస్థ ధర్మంబు నీకుఁక్షితిప! తెలిపితిన్. 541

మ. నరదేహంబున గూఢరూపుఁడగుచున్ సాక్షాత్పరబ్రహ్మమా
హరి నీగేహమునన్ వసించెనని ప్రఖ్యాతుల్ జగత్పావనుల్
వరమౌనుల్ చనుదెంతు రిచ్చలును భూపా! కావునన్ మీరలీ
నరలోకంబున నెంచిచూడఁగఁ గడున్ ధన్యుల్ మహాభాగులున్. 542

చ. ప్రియుఁడును మాతులేయుఁడు సుహృత్తముఁడున్ గురుఁడున్ నియోగకా
రియు నయి మీకు నే హరి చరించు నతండె యుధిష్ఠిరా! శుభో
దయ నిరుపాధి కేవల సుఖానుభవంబు మహద్విమృగ్య మ
వ్యయము నఖండమై పరఁగు బ్రహ్మముగాఁగ మదిందలంపుమా. 543

చ. ఎవని ననుగ్రహాప్తి యది సమిష్టమటంచును సేవలంబు నా
భవపరమేష్ఠి ముఖ్యులు సువర్ణనముం బొనరింపలేరొ వా
స్తవముగ నేము మౌనమున శాంతిని భక్తిని సుప్రసన్నుఁగా
నెవనిని జేసికొందు మతఁడెన్నఁ బ్రసన్నుఁడు మీకు నిచ్చలున్. 544

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అనియిట్లు దేవముని చె, ప్పిన యదియెల్లవిని భరతవృషభుఁడు పూజిం
చెను సుప్రీతాత్ముండై, యనఘమునినిఁ బ్రేమభరితుఁడై శ్రీహరినిన్. 545

గీ. పూజితుండయి యాదేవమునియుఁ గృష్ణ, పార్థులన్ వీడుకొని యేగె వలయునెడకుఁ
బార్థివుఁడుఁ గృష్ణునిం బరబ్రహ్మముగను, విని యెదం బొందె నత్యంత విస్మయంబు.

వ. రాజా! చరాచరంబులగు దేవాసుర మనుష్యాది లోకంబు లెందుఁ గలవో యట్టి
దక్షదుహితల వంశంబు లిత్తెఱంగున వేఱువేఱ నీకు వర్ణించి చెప్పంబడియె. 547

గద్యము.

శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, 'శ్రీరామనృసింహమూర్తి కవులు'

అను గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇత్తంకి నరసింహమూర్తులచే

రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్ర భాగవతమున

సప్తమ స్కంధము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

అష్టమ స్కంధము

అధ్యాయము 1.

-- స్వాయంభువాది మన్వంతరాభివర్ణనము --

విష్ణురాతుఁడు:—

సీ. నాల్గువర్ణములు సంతత మాశ్రయించు శుభంబులౌ వివిధధర్మంబు లెచట
జెలఁగు నెచ్చట విశ్వసృట్సర్గ మొప్పు నా, స్వాయంభువమనువంశప్రశస్తి
వినియున్నవాఁడ సవిస్తరమ్ముగ నన్యులౌ మనువులఁ దెల్పుమయ్యా! యింక
ఘనుఁడగు హరిజన్మకర్మంబులగ్గింతు, రెందెందుఁ గవులు యతీంద్ర! వాని
గీ. వినఁగ వేడుకపడు నాకు విస్తరింపు, సర్వమన్వంతరముల విశ్వాత్ముఁడు హరి
చేసె నెది? చేయుచుండెను? జేయఁగలడు, లీల భూతభవద్భావికాలములను. 1

బ్రహ్మరాతుఁడు:—

క. ధీయుత! యీ కల్పంబున, స్వాయంభువుఁ డాదిగ మనుషట్కము గడచెన్
ఏయెడ దేవాదు లాదవి, రాయాద్యుం డైన మనువు నాదిఁ దెలిపితిన్. 2

క. క్ష్మాకాంత! మనుదుహితలౌ, నాకూతియు దేవహూతియను సతులందున్
శ్రీకాంతుఁడయ్యె సుతుఁ డల, లోకన్ ధర్మమును జ్ఞానమును బోధింపన్. 3

క. నృపవర! భగవంతుండగు, కపిలునివర్ణనముఁ దొలుతఁ గావించితి నే
విపులంబుగాఁగ నింకఁ దె, లిపెదన్ యజ్ఞుండు దా నొలిపినచరితమున్. 4

గీ. కామభోగంబులందును గడు విరక్తుఁ
డగుచు శతరూపభర్త స్వాయంభువుండు
రాజ్యము త్యజియించి భార్యాయుతుఁడయి
చనియెఁ దప మాచరింపఁ గా వనమునకును. 5

ఆ. ఏకపాదమున మహిన్ స్పృశించుచు సునం, దాఖ్య నదిఁగడంగి యబ్దశతము
ఘోరమైన తప మవారణఁ జేయుచుఁ, బలికె నిట్లు భరతవంశముఖ్య! 6

మనువు: —

సీ. వసియించుచుండు నీవాసుదేవుఁడు సర్వ, దేహంబుల ననన్యదృష్టియగుచు
జగమును జేతనంబుగఁ జేయు నా దేవుఁ, డతనిఁ జేతనుఁగ జేయదు జగంబు
జగమిది శయనింపసాక్షియైయుండునా, తనిఁ దెలియఁగ లేదు తజ్జగమ్ము
ఈ లోకమునయందు నే కొంతగల దది, యెల్ల నాత్మవ్యాప్తమే యగుఁజుఁడి

గీ. కానఁ దత్పరివర్జితమైన ద్రవ్య, మీశ్వరార్పణబుద్ధి భుజింపుఁ డింతె
కాని యెవ్వానివిత్తంబు నేని స్వార్థ, పరతఁ గాంక్షింపఁబోకుఁ డీ స్వాంతములను. 7

ఆ. చూచుచుండు నెవనిఁ జూడఁగఁ జాలక, నయన మక్షమత విసష్టమగునొ
యట్టి భూతనిలయుఁ డగు దేవదేవుని, వేదవేద్యుఁ గొల్వ వేడ్కపడుఁడు. 8

మ. నిజ మూహింపఁగ నే పరాత్పరునకున్ లే వాదిమధ్యాంతముల్
స్వజనుం డన్యుఁడునుండఁ డెవ్వనికి విశ్వవ్యాపియెవ్వండు స
ర్వజగద్వ్యాప్తుఁ డెవండు విశ్వమది సర్వంబోలి నెవ్వానియం
దుజనించున్ బరిపూర్ణుఁ డవ్యయుఁడు నిత్యుండున్ విభుం డాతఁడౌ. 9

మ. పరిపూర్ణుండును సర్వరక్షకుఁడు విశ్వాత్ముం డమేయుండు సు
స్థిరరూపుండుఁ బురాణమూర్తియగు నా దేవుండు భావింప న
బ్బురమై యుండెడు స్వీయమాయ జగము న్పుట్టించు గిట్టించు స
త్వర మా మాయను ద్రోసి వెల్గెడిని విద్యాశక్తి నిష్కాముఁడై. 10

వ. కావున శ్రేష్ఠులైన ఋషిపుంగవులు ప్రథమంబున మోక్షార్థంబు కర్మంబుల నాచరింతురు. పురుషుం డీహామానుఁడయ్యును బ్రాయికంబుగ మోక్షంబుం బొందు. 11

గీ. ఈహఁ జేయుచునుండు సర్వేశుఁడు హరి
తలఁప నవ్వానియందును దగులుకొనఁడు
అనవరిం తెవ్వరతనిఁ బూర్ణార్థులగుచు
వారు తగులంబునొందక పరఁగుచుంద్రు. 12

మ. నిరహంకారుని నిర్మలున్ బుధవరున్ నిష్కాము సంపూర్ణునిన్
వరులన్ శిక్షయొనర్చుపొంటె బుధమాన్యంబౌ స్వమార్గంబునన్
నిరతంబున్ జరియించుచుండు విభునిన్ దేవేశు సర్వాత్మునిన్
బురుషశ్రేష్ఠుని నీహమాను శరణంబుం బొందెదన్ భక్తిమై. 13

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యీవడువున మంత్రో, పనిషత్తును ఘనసమాధిపరుఁడయ్యును బ
ల్కిన మనువుంగని యాతనిఁ, దినుటకునై యసురులు బఱతెంచిరి క్షుధలన్. 14

గీ. అట్లు మునుముట్టఁ గ్రమ్మిన యసురులఁ గని
సర్వగుఁడు హరి యజ్ఞుండు సరభసమున
యామదేవాన్వితుండయి యాక్షణంబ
కసిమసంగి యా స్వర్గలోకంబు నేలె. 15

వ. స్వారోచిషుండను రెండవమను వగ్నిసుతుండయ్యె. ద్యుమత్సుషేణుఁడును రోచిష్మంతుండు మున్నగు వా రతనిపుత్త్రులై పరఁగిరి. ఆ మన్వంతరమున రోచనుం డింద్రుండయ్యె. తుషితాదులు దేవతలైరి. ఊర్జస్తంభాదులు బ్రహ్మవాదులగు సప్తర్షులైరి. వేదశిరుండను ఋషికిఁ దుషితయనుకాంత భార్యయయ్యె. ఆమెయందు వేదశిరునివలన విభుండని ప్రసిద్ధుండైన దేవుం డవతరించె. ధృతవ్రతులైన యష్టాశీతిసహస్రమహర్షులు కౌమారబ్రహ్మచారియైన యావిభునిచే వ్రతం బాచరింపఁజేసిరి. 16

ప్రియవ్రతసుతుండగు నుత్తముఁడనువాఁడు మూఁడవ మనువయ్యె. పావనుండును సృంజయుండును యజ్ఞుండును హోతయు మున్నుగాఁగలవా రాతని నందనులైరి. వసిష్ఠతనయులగు ప్రమథాదులు సప్తర్షులు. సత్యభద్రాదులు దేవతలు. సత్యజిత్తనువాఁ డింద్రుండు. ధర్మునకు సూనృతయను సతియందు భగవంతుండగు పురుషోత్తముఁడు సత్యసేనుండని ప్రఖ్యాతివడసి సత్యవ్రతులతోఁ గూడి జనియించె. ఆసత్యసేనుం డనృతవ్రతదుశ్శీలురు నసజ్జనులునగు యక్షరాక్షసులను భూతద్రోహులగు భూతగణంబులను సత్యజిత్సహాయుండై వధియించె. 17

ఉత్తమభ్రాతయగు తామసుండనువాఁడు నాల్గవ మనువయ్యె. వృష, ఖ్యాతి, నర, కేతుప్రభృతులగు పదుం డతనికిఁ బుత్త్రులై పరఁగిరి. సత్యక, హరివీరులు దేవతలు. త్రిశిఖుఁడనువాఁ డింద్రుఁడు. జ్యోతిర్వ్యోమాదులు సప్తర్షులు. కాలవినష్టంబులగు వేదంబుల నిజతేజంబున నుద్ధరించిన విధృతిపుత్త్రులగు వైధృతులను వారు, మఱియు దేవతలుగఁ బరిగణింపఁబడిరి. హరిమేధునివలన హరిణియను కాంతయందు భగవంతుండు హరియను నామంబున నవతరించి గజేంద్రుని గ్రాహముక్తుం గావించె. 18

పరీక్షిత్తు:—

క. ఏగతి గ్రాహగ్రస్తుండై గజయూథపుని హరి దయన్ విడిపించెన్
యోగీంద్రా! దీనిన్ వినఁ, గాఁ గోరెద నేను దెల్పఁగదవే తెలియన్. 19

గీ. ఏకథలయందు నుత్తమశ్లోకుఁడు భగ, వత్స్వరూపుఁడునగు హరి పలుకఁబడునొ
యా కథలె యెన్న నధికపుణ్యములు మిగుల, ధన్యములు శోభనములు
వంద్యమ్ములు నగు. 20

శ్రీసూతుఁడు:—

గీ. అట్లు ప్రాయోపవిష్టుఁడై నట్టి యా ప
రీక్షిదవనీంద్రుఁ డడుగ యోగీంద్రుఁడైన
బాదరాయణి పార్థివు నాదరించి
మునులు తమి వినుచుండ ని ట్లని వచించె. 21

అధ్యాయము 2.

గజేంద్రమోక్షణ కథాప్రారంభము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. కువలయాధీశ! త్రికూటంబునాఁ బ్రసిద్ధంబైన యొక గిరీంద్రంబు కలదు
క్షీరాబ్ధివృతము సుశ్రీమంతమై యోజనాయుతోచ్ఛ్రాయంబు నంతపఱపుఁ
గల్గి యెల్లెడలను గలయఁబర్వుచు నది, రాజత లోహ హిరణ్మ యోరు
శృంగత్రయిన్ విరాజిల్లఁ జేయుచునుండు, వారాశినిన్ దిశావలయములను
ఆ.వె. మఱియు వివిధధాతుమణివిచిత్రితములౌ, నితరశృంగముల ననేక తరుల
తానికుంజముల ననూననిర్ఝర ఘోషములను సర్వదిశల వెలయఁ జేయు. 22

గీ. ఆ గిరీంద్రోరుకందరభాగములను, జారణులుఁ గిన్నరులును మహోరగులును
నప్సరస్సిద్ధసాధ్యవిద్యాధరులును, బ్రీతి గంధర్వులున్ విహరించుచుంద్రు. 23

క. సలలితసంగీతరవంబులఁ దద్గిరిగుహలు మాఱుమ్రోగన్ సింగం
బులు పరశంకం గొని యగ్గలమగు క్రోధమున నందు గర్జిలుచుండున్. 24

సీ. బహువిధారణ్యకపశువితానాత్యంత, సంకులితద్రోణ్యలంకృతంబు
నతివిచిత్రద్రుమాంచితసురోద్యానసం, స్థితకలరావపక్షివ్రజంబు
స్వచ్ఛాంబువాహినీహ్రదయుతంబును మణి, వాలుకాపులినవిభ్రాజితంబు
సురవతీమజ్జనసురభిళజలవాయు, యుతమునై యయ్యద్రి యొప్పుచుండు
గీ. అధిప! తద్ద్రోణియందు మహాత్ముఁడైన, వరుణదేవుని మందరోపవనమొక్క
డమరభామినులకును విహారభూమి, యగుచు ఋతుమంతమను పేర నెగడుచుండు.

వ. మఱియు నది దివ్యంబులగు నిత్యపుష్పఫలద్రుమంబులచే నలంకృతంబును; మందార, పారిజాత, పాటలాశోక, చంపక, చూత, ప్రియాళు, పనసామ్రామ్రాతక, క్రముక, నారికేళ, ఖర్జూర, బీజపూరక మధూక, తాల, సాల, తమాలార్జు నారిష్టోదుంబర, ప్లక్ష, వట, కింశుక, చందన, పిచుమంద, కోవిదార, సరళ, దేవదారు, ద్రాక్షేక్షు, రంభా, జంబు, బదర్యామలక, బిల్వ, కపిత్థ, జంబీర, భల్లాతకాది వృక్షపరివృతంబై యొప్పారుచుండు. 26

అందు సువిపులంబును నంచితకాంచన పంకజంబును, గుముదోత్పల కల్హార శతపత్రశోభా విరాజితంబును, మత్తమధుప కులసంకులంబును; హంస కారండవ చక్రవాక, సారస, జలకుక్కుట, కోయష్టి, దాత్యూహాది కలనిస్వనశకుంత సంతానపరివృతంబును; మత్స్య, కచ్ఛప, సంచార చలత్పద్మరజఃపరీవృతజలంబును; గదంబ, వేతస, నల, నీప, వంజులక, పరివేష్టితంబును; గుంద, కురవ, కాశోక, కుట జేంగుద సంవృతంబును; కుబ్జక, స్వర్ణయూధీ, నాగ, పున్నాగ, జాతి, మల్లికా, శతపత్రమాధవీ జాలకాది పరిశోభితంబును; దటజనిత్యర్త్వాతర ద్రుమజాల విభాసితంబునైన యొక్క సరోవరంబు రాజిల్లు. 27

చ. అట నొక్కనాఁడు తద్గిరివనాశ్రయుఁడౌ గజయూథనాథుఁ డు
త్కటమదుఁడై కరేణుసము ✽ దాయముతో బహుకంటకాత్తమున్
బటుతర వేత్రకీచక స ✽ మావృతమున్ బృథుగుల్మకంబునౌ
నటవిఁ జరించుచుం దరుచ ✽ యంబులఁ గూల్చుచుఁ జేరె నెడ్తెఱన్. 28

మ. ధరణీనాథ! తదీయతీక్ష్ణమదగం ✽ ధాఘ్రాణమాత్రంబునన్
గరులున్ సింగములున్ మహోరగములున్ ✽ ఖడ్గంబులున్ వ్యాళముల్
శరభంబుల్ చమరీమృగంబులు మహా ✽ శార్దూలముఖ్యంబులున్
బరువుల్ వాఱుచునుండు మెండుగ భయ ✽ భ్రాంతంబులై దిక్కులన్. 29

మ. లలి నక్కాననసీమ క్షుద్రతరముల్ ✽ సాలావృకంబుల్ వృకం
బులు గోపుచ్ఛగణంబులున్ శశచయం ✽ బుల్ సూకరవ్రాతముల్
సలుగుల్ దుప్పులు భల్లుకంబు లెనుముల్ ✽ శాఖామృగంబుల్ మృగం
బులు నందందుఁ జరించెడిం బరభయం ✽ బున్ వీడి తత్సత్కృపన్. 30

చ. అలఘునిదాఘతప్తుఁడయి ✽ యా గజయూథపుఁడున్ మదోదకం
బొలుకఁ గరుల్ కరేణువులు ✽ నుద్దవడిన్ దనుజుట్టిరా మదో
త్కలకలభవ్రజంబెమరు ✽ గాఁబఱతేర మదంబుఁగ్రోలి మ
త్తిలు నెలతేంట్లుఁ గ్రొవ్వ నరు ✽ దెంచె గిరిన్ వణఁకింపఁ జేయుచున్. 31

చ. వికచసరోజరేణుసముపేతసరోవరమారుతంబు మూ
రుకొనుచు దవ్వునుండి మదరూక్షవిలోచనయుగ్మఁడౌచు ద
ప్పికఁ గడు దోఁగుచున్ దవిలి వెంబడివచ్చు స్వయూథపంక్తిఁగూ
డి కొలని క్రేవన్ గడువడిన్ జనుదెంచె ననర్గళంబుగాన్. 32

మ. కరియూథాధిపుఁ డట్లువచ్చి కడువేడ్కన్ మడ్వులోఁజొచ్చి భా
స్వరకాంతస్వరపంకజోత్పలరజస్సంవాసితంబున్ మనో
హరమున్ నిర్మలినంబునౌ నమృతతోయంబున్ యథేచ్ఛన్ స్వపు
ష్కరనాళంబున నెత్తి త్రావెఁ దనువున్ స్నానంబుఁ జేయించుచున్. 33

చ. ఎలమి గృహస్థుకైవడి గజేంద్రుఁడు తోడి కరేణులన్ మదా
విలకలభంబులం జెలఁగి స్వీయకరోద్ధృతశీకరంబులన్
దలకొని స్నానపాన ముదితాత్ములఁ జేయుచు మూరుకొంచు వి
చ్చలవిడి పేర్చుచున్ విధివశంబునఁ గష్టమునొందెఁ బిమ్మటన్. 34

శా. క్ష్మానాథా! విధిచోదితంబగు బలిష్ఠంబైన గ్రాహం బొకం
డాసీటన్ వెనఁబట్టె దంతివిభుపూర్వాంఘ్రిద్వయిన్ గిన్కమైఁ
దా నీ మాడ్కి యదృచ్ఛమై ఘనవిపత్సంప్రాపితుండయ్యె న
న్యూనంబైన బలంబుతో నెదిరిచెన్ గుంభీంద్రుఁ డా గ్రాహమున్. 35

చ. ప్రసభమునన్ బలిష్ఠమగు గ్రాహముచే నపు డత్తెఱంగునన్
వెసఁ దివియంగఁబడ్డ యతివిహ్వలుఁ గుంజరనాథుఁ గాంచి పో
డిసెడి కరేణువుల్ మొఱలిడెన్ వెనువెంట మెలంగు నన్యకుం
భినముదయంబు గూడ విడిపింపఁగనేరక యుండె దీనతన్. 36

శా. ఉగ్రప్రక్రియ లోనికిన్ వెలికిఁ దమ్మొండొంటి బిట్టీడ్చుకొం
చాగ్రాహంబు నిభేంద్రమున్ బెనఁగుచున్ బ్రాణాలతో నుండఁగా
లగ్రస్తంబగుచున్ గతించె నరపాలశ్రేష్ఠ! వెయ్యేండ్లు దే
వగ్రామం బిది యెంతొ వింతయనుచున్ భావించి రుల్లంబులన్. 37

మ. జలమధ్యంబున కీడ్వఁగాఁబడు చిటుల్ సారంబు గోల్పోయి వి
హ్వలతన్ జేడ్పడు నా గజేంద్రునకు నొయ్యన్ దీర్ఘకాలంబునన్
బల ముత్సాహముఁ దేజమున్ దరిగె భూపాలా! జలావాసియౌ
నల గ్రాహంబున కివ్విరియొప్పెఁ గడుఁ బెంపై వైపరీత్యంబునన్. 38

చ. ఇటుల గజాధినాథుఁడు యదృచ్ఛను దేహియకానఁ బ్రాణసం
కటమును బొందె మిక్కుటముగా వివశుండయి యంతఁ దన్ను ద

య్యటమటనుండి పాపుకొన్న నట్టి సమర్థతలేక ధ్యానము
తత్కటముగ నాచరించెఁ జిరకాలము దాన సుబుద్ధినిన్ గొనెన్. 39

వ. అట్లు ధ్యానసముపార్జితబుద్ధియుక్తుండై యగ్గజేంద్రుం డిట్లనితలంచె 40

శా. నా యీ జ్ఞాతిగజంబులన్నియును నన్దప్పింపలేకుండె నా
రా! యెట్లోపునిఁకన్ గరేణుసముదాయం బేనొ గ్రాహాత్మకా
మేయాత్యుగ్రవిధాతృపాశమున బల్మింజేసి బద్ధుండనై
త్రోయన్ జాలకయుంటిఁ గాన పరమాత్మున్ శ్రీకరున్ జేరుదున్. 41

చ. కడువడిఁ బెంపుమై నెదురఁగాఁ బఱతెంచుచు బల్మిమీఱఁగన్
దొడరెడు నంతకోరగమునుండి ప్రపన్నుని భీతియుక్తు నె
వ్వఁడు తగఁ బ్రోచుచుండుఁ దలఁపన్ మఱియెవ్వని భీతి మిత్తి బె
గ్గడిలుచుఁ బాఱు నాతని జగత్ప్రభు నే శరణంబు వేడెదన్. 42

అధ్యాయము 3.

గజేంద్రకృత హరిస్తుతి

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని బుద్ధినిశ్చయించియు, మనము సమాహితముఁ జేసి మనుజేశ్వర! ప్రా
గ్జనియందు సుశిక్షితమగు, పునీతమా స్తోత్రరాజమున్ జపియించెన్. 43

గీ. ఎవనివలన దేహాదికమవు ప్రపంచ, మెల్లను జిదాత్మకంబయి యెసకమెసఁగు
పురుషుఁడును నాదికారణభూతుఁడైన, యాపరేశ్వరునకును జోహార్లొనర్తు. 44

గీ. ఎవనియందు నెవ్వనినుండి యెవనిచేత, నీ జగము పుట్టుఁ బెరుగు లయించు నెవఁడు
కార్యకారణపరుఁడు జగంబిదెల్లఁ, దానయగు నెవ్వఁడట్టి యాత్మభవుఁ గొల్తు.

మ. అమితంబౌ నిజమాయచే నెవఁ డభివ్యక్తంబుఁ గావించు లో
కము నొక్కప్పుడొకప్డు నంపిహితముం గావించు నా రెంటిచం
దము లెవ్వాఁ డకలంకుఁడౌచుఁ గనునో తా సాక్షియై యట్టి వి
శ్వమయున్ శాశ్వతునిం బరాత్పరు నెదన్ భావించి సేవించెదన్. 46

ఉ. కాలగతిన్ జగంబులు జగన్నిచయస్థితజంతువుల్ జగ
త్పాలురు నందఱొక్కమొగిఁ బంచతనొంద సుదుర్గమంబు నా
భీలము దుస్తరంబును గభీరమునౌ తమ మావరింపఁగా
లీల నెవండు దానికి వెలిన్ వెలుగొందునొ వానిఁ గొల్చెదన్. 47

చ. ఎవనిపదంబు వేల్పులు మునీంద్రు లెఱుంగరొ దాని నన్యజం
తువులవి యెట్లెఱుంగుటకు నోపును? పోల్చిచూడ న
ట్టివ్రక్రియఁ బెక్కుమూర్తుల గడుం గడుఁ జిత్రముగాఁ జెలంగుఁ దా
నెవఁడు సుదుర్గమప్రతిభుఁడీశుని వానిని సన్నుతించెదన్. 48

చ. మునులు విముక్తసంగులును భూతసమాత్ములు సర్వసాధువ
ర్తనులును గాచు మంగళతరంబగు నెవ్వని దివ్యమౌ పదం
బును గనఁగోరి నిష్కలుషమున్ శుభదంబు నలోకమౌ వ్రతం
బును బొనరించుచుందురొ వనభూముల నాతఁడు నాకు దిక్కగున్. 49

చ. గణుతియొనర్ప జన్మమును గర్మము నామము రూప మెన్నఁగా
గుణమును దోష మెల్లఁ దనకున్ లవమాత్రము లేక యుండియున్
గణఁక నవన్ని యెవ్వఁడు జగంబుల నెల్ల సృజింపఁ బెంపఁగా
నణఁప ధరించు నట్టి పరమాత్ముని నే శరణంబు వేడెదన్. 40

క. పరమేశ్వరుం డరూపుం, డురురూపుఁడు బ్రహ్మరూపుఁ డుజ్జ్వలశక్తి
స్ఫురితుండునై వెలింగెడు, పరమాద్భుతకర్మునకును బ్రణతు లొనర్తున్. 51

గీ. సాక్షియు స్వయంప్రకాశుండు నవ్యయుండు
వాక్కులను మానసంబునఁ బ్రకటచిత్త
వృత్తుల నగమ్యుఁడును జగదీశుఁడునయి
పరఁగు పరమాత్మునకును నా వందనములు. 52

గీ. సత్త్వగుణయుతమైన నైష్కర్మ్యకలన
నిపుణునకు గమ్యుఁడగువాఁడు నిర్వృతిపర
వరసుఖానుభవుండు కైవల్యపతియు
నైన పరమేశ్వరునకు జోహారొనర్తు. 53

సీ. గూఢుండు శాంతుండు ఘోరుండు నిర్విశేషుండును జ్ఞానఘనుండు సముఁడు
సత్త్వాదిగుణధర్మసాక్షి క్షేత్రజ్ఞుండు, మూలప్రకృతి యాత్మమూలుఁడు నఖి
లాధ్యక్షుఁ డఖిలేంద్రియగుణ సంద్రష్ట స, దాభాసుఁడును బరమాత్ముఁ డమలు
డజుఁ డసచ్ఛాయాసమన్వితుఁడును నిఖిలేంద్రియఘనవృత్తి హేతువయ్యుఁడు

గీ. సర్వకారణుఁ డరయ నిష్కారణుండు, నతివిచిత్ర కారణుఁడు పరాయణుండు
భూరివరకలాగమామ్నాయవారిరాశి, మోక్షరూపుఁడునగు పరముని భజింతు.

సీ. సర్వగుణారణిచ్ఛన్నబోధాగ్ని గు, ణక్షోభదీప్తమానసుఁడు మఱియు
దత్త్వభావనివర్తితాగమరాశి స్వయంప్రకాశుండు నిరంజనుండు

దీనబంధుండు మద్విధపశుపాశ వి, మోక్షణుండును సదాముక్తుఁ డరయ
భూరికారుణ్య సముద్రుండు నవ్యయుఁ, డాద్యంతరహితుండు నచ్యుతుండు

గీ. స్వాంశమున సర్వజీవుల స్వాంతముల మె, లఁగువాఁడు నవిచ్ఛిన్న లక్షణుండు
నఖిలతనుభృన్నియామకుఁ డకలుషుండు, నైన సర్వేశ్వరేశ్వరు నభినుతింతు. 55

చ. వివిధనిజాత్మజాప్తగృహవిత్తజనాదిక బంధనంబులన్
దవిలినయట్టివారికి సతంబును జేరఁగరానివాఁడు యో
గి వరహృదంతరాళపరికీలితుఁడై వెలుఁగొందువాఁడు దో
షవిరహితుండునైన గుణసంగవివర్జితు నీశుఁ గొల్చెదన్. 56

సీ. కడుఁబ్రీతి ధర్మార్థకామమోక్షములఁ గాం, క్షించువారెవని భజించి తమయ
భీష్టగతిం గాంతు రింతియ కాక యన్యములగు కోర్కులన్ నశ్వరమగు
దేహంబుఁ గొందు రర్థింపక యున్న నా, కరుణామయుండు లోకైకవిభుఁడు
నా కిప్పుడు విమోక్షణము కేవలముఁ బ్రసా, దించుఁగావుత సమభ్యంచితమతి

గీ. రక్తి నేకాంతభక్తులు ముక్తులైన, పురుషులు భజించుచున్ మహాద్భుతము భద్ర
తరమునైనట్టి తచ్చరితంబుఁ బాడు, చంగముప్పొంగఁ గోర రెయ్యదియు నంత.

మ. నిరవద్యుండు నతీంద్రియుం డజుఁడు నిర్ణిద్రుండు నాధ్యాత్మిక
స్థిరయోగప్రతిగమ్యుఁ డీడ్యుఁ డమలశ్రీయుక్తుఁడున్ సూక్ష్ముఁడున్
బరిపూర్ణుం డవికారుఁ డక్షరపరబ్రహ్మంబునైనట్టి యా
పరమేశుం గరుణార్ద్రు నిర్మలినభావం బొప్ప సేవించెదన్. 58

సీ. పరికింప నెవ్వని స్వల్పాంశమున నె త, త్తన్నామరూపభేదములచేత
నమరబృందంబులు నామ్నాయములుఁ జరా, చరలోకములును సృష్టంబులయ్యె
నగ్నియం దర్చు లర్యమునందుఁ దీప్తు లె, ట్లు వెలయు నణఁగు నట్లెవనియందుఁ
గ్రమత గుణప్రవాహము బుద్ధి మన మింద్రి, యములును దనుసృష్టు లడరు నణఁగు

గీ. దేవమానవదానవతిర్యగాకృ
తియును స్త్రీషండపురుషాకృతియును గుణము
కర్మమును సత్తసత్తుగాకయు స్వమాయ
నిన్నియును దానయగు నా పరేశుఁ గొల్తు. 59

మ. అవివేకావరణంబుచేత ననయం బంతర్బహిస్సంవృతం
బవు నీ కుంజరజన్మనేమి ఫలమా నక్లౌట గ్రాహంబు నుం
డి విమోక్షంబును నిష్ఠ నేఁ బడసియున్ జీవింపఁగా నొల్ల నా
యవివేకావృతిమోక్షణంబును ద్రికాలాబాధ్యమున్ గోరుదున్. 60

గీ. ముక్తికాముఁడనగు నేను భక్తిమీఱ, విశ్వరూపుని విశ్వేశు విశ్వసృజుని
విశ్వుని నవిశ్వు నజు బ్రభు విష్ణు జిష్ణు, శాశ్వతబ్రహ్మరూపుని శరణుఁ జొత్తు. 61

క. యోగాగ్ని దగ్ధకర్ములు, యోగీశులు గాఢయోగ యుక్తములగు హృ
ద్భాగములఁ గాంతు రెవ్వని, యోగేశ్వరు నమ్మహాత్ము నని భజియింతున్. 62

గీ. కేవలుఁ డనంత వేగశక్తిత్రయుండు, నఖిలబుద్ధీంద్రియగుణుండు నల ప్రపన్న
పాలకుండు దుష్టేంద్రియాప్రాప్యపథుఁడు, నగు దురంతశక్తికి మ్రొక్కులాచరింతు.

ఆ. ఎవని మాయచేతఁ బ్రవిహతబుద్ధినై, యెఱుఁగకుంటి నన్ను నే దురూహ్య
మహిముఁ డగుచు నొప్పు మహనీయమూర్తియౌ, నా విభు భగవంతు నాశ్రయింతు.

శ్రీశుకుఁడు:—

శా. దంతీంద్రుం డిటు నిర్విశేషపరతత్త్వంబున్ బ్రశంసింపఁగా
నంతన్ మూర్తిభిదాభిమానులగు బ్రహ్మాదుల్ ధృతిం బూని త
త్ప్రాంతక్షోణికిఁ జేరరై రపుడు విశ్వాత్ముండు విష్ణుండు స
ర్వాంతర్యామి పరాత్పరుండు హరి యందావిర్భవించెన్ వెసన్. 65

మ. అటు లార్తుండగు నాగజేంద్రుని స్తవం బాలించి తన్ దేవతా
పటలంబుల్ స్తుతియించుచున్ గొలిచిరా బల్వేఁక ఛందోమయో
ద్భట పక్షిప్రవరోహ్యమానుఁడయి యా దంతీశ్వరుండున్న చ
క్కటికిన్ జయ్యన నేగుదెంచె హరి చక్రంబొప్పు హస్తంబునన్. 66

మ. ఉరునక్రప్రగృహీతుఁడౌచు నటు లత్యార్తిం బొందు న
క్కరినాథుం డలచక్రిమూని గరుడ స్కంధంబునన్ దోఁచు నా
హరిని న్గన్గొని మింట సాంబుజకరుండై పల్కె నిట్లో జగ
ద్గురు నారాయణ! దేవదేవ! గుణసింధూ! యంచు దా నెట్టకేన్. 67

ఉ. పీడితు నగ్గజేంద్రుఁ గని వీక ఖగేంద్రుని నుండి డిగ్గి దే
వేడితుఁడై నయట్టి హరి భీకరనక్రముఖంబు నెంతయున్
వాఁడగు చక్రధారలను వ్రయ్యఁగఁ జేసి సమస్తదేవతల్
వేడుకఁ జూచుచుండ విడిపించెఁ గృపామతి నయ్యిభేంద్రునిన్. 68

అధ్యాయము 4.

కరిమకర శాపవిమోచనము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. కమలాసనశంభు పురో, గములగు దేవర్షివరులు గంధర్వులు ను
త్తమహరికర్మముఁ బొగడుచు, సుమవృష్టిం గురిసి రంత సత్క్షోణీనాథా! 69

గీ. దివ్యదుందుభు లపుడు నన్నిదెసల మ్రోగెఁ
బాడి రాడిరి గంధర్వవరులుఁ బ్రీతి
చారణులు సిద్ధులును ఋషీశ్వరులు నెలమి
స్తోత్ర మొనరించి రా పురుషోత్తము హరి. 70

మ. బలవద్గ్రాహముకూడ భూరమణ! దైవప్రేరణం జేసి దే
వల శాపంబుననుండి తత్క్షణము శేవన్ ముక్తమై యద్భుతం
బొలయన్ జక్కనిరూపు దాల్చి యల హూహూనామ గంధర్వుఁడై
యలరెన్ జూపఱ మానసంబులకు నత్యాశ్చర్యము న్గూర్చుచున్. 71

గీ. ఉత్తమశ్లోకుఁడగు పురుషోత్తమునకు, నమలభక్తి శిరఃప్రణామములుఁ జేసి
స్తవ్యతర దివ్యగుణగణసత్కథమగు, తద్యశంబు నతండు చోద్యముగఁ బొగడె.

క. విను నృపవర! యతఁడు భగవ, దనుకంపితుఁడగుచు నా దయామయునకు వం
దన మాచరించి లోకము, తను జూచుచునుండఁ జేరెఁ దనలోకంబున్. 73

మ. జననాథాగ్రణి! వింటె యప్డు భగవత్స్పర్శంబునం జేసి నూ
తనబోధామృతసారసంకలితచిత్తస్ఫూర్తి నజ్ఞాన బం
ధనముక్తుండయి యా గజేంద్రుఁడు నటన్ దద్రూపసాదృశ్యమం
దెను బీతాంబరుఁడున్ జతుర్భుజుఁడునై దేవాళి యగ్గింపఁగన్. 74

మ. అవనీనాయక! తొల్లి యా గజకులాధ్యక్షుండు భావింపఁగా
ద్రవిడశ్రేష్ఠుఁడుఁ బాండ్యభూరమణుఁ డింద్రద్యుమ్ననాముండు వై
ష్ణవపుణ్యావ్రతతత్పరుం డలఘు విజ్ఞానుండు సాధూత్తముం
డవికారుండుఁ గృపాపరుండునయి యొప్పారెన్ ధరామండలిన్. 75

మ. అతఁ డొక్కప్డు సమర్చనావసరమం దత్యంతలగ్నాత్ముఁడున్
ధృతమౌనవ్రతుఁడున్ జటాధరుఁడు యోగీంద్రుండునై భక్తి సం
స్తుతచిత్తంబున నచ్యుతున్ హరిని దేవున్ సర్వలోకేశు భ
వ్యతపశ్శక్తిమెయిన్ భజించె మలయాహార్యాశ్రమోర్వీస్థలిన్. 76

చ. అప్పు డటకేగుదెంచె సుమహాయశుఁడైన యగస్త్యమౌని శి
ష్యపటల సంవృతుండగుచు నమ్మునిసత్తము నల్లఁగాంచి భూ
మిపతి సపర్యసేయక యమిన్నకయుండె రహస్స్థలంబునన్
గుపితమనస్కుఁడయ్యె నృపకుంజరుపై ఋషివర్యుఁ డయ్యెడన్. 77

చ. జనపతి కిచ్చె శాపము నసాధుఁ డశిక్షితబుద్ధియైన దు
ర్జనుఁడితఁ డిట్లు మత్తుఁడయి సన్నుతవిప్రజనావమానమున్
వనమున సంచరించు మదవారణమట్టులు స్తబ్ధబుద్ధియై
పొనరిచెఁ గాన నా గజముపోలెఁ దమిస్రముఁ జొచ్చు నంచిటుల్. 78

శ్రీశుకుఁడు:—

క. భూప! యగస్త్యుం డీగతి, శాపంబిడిచనియె సానుచరుఁడై దైవ
ప్రాపితమని రాజర్షియు, శాపంబును స్వీకరించె స్వాంతమునందున్. 79

గీ. నరవరేణ్య! యాత్మస్మృతినాశనియగు, నట్టి కుంజరయోనినిఁ బుట్టె నతఁడు
హరి సమర్చనామహిమచే నా గజత్వ, మందునుం దా ననుస్మృతిఁ నొంది పరఁగె.

మ. గజయూథాధిపతి న్విమోచితునిగాఁ గావించి యాపిమ్మటన్
నిజదాసాగ్రణిఁగా నొనర్చుకొని వానిన్గూడి బర్హివినం
బుజనాభుం డతిచిత్రమౌ స్వభువనంబుం జేరె రాజేంద్ర! యం
డజవాహుండయి సిద్ధసాధ్యసురగంధర్వాదితోత్కృష్టుఁడై. 81

మ. క్షితినాథా! యిపు డేను నీకు ననురక్తిన్ దెల్పియున్నట్టి భూ
రితరంబైన గజేంద్రమోక్షమను శ్రీకృష్ణప్రభావంబు నం
చితబుద్ధి న్వినువారికిన్ ఘనయశశ్శ్రీస్వర్గముల్గల్గు న
ద్భుతరీతిన్ గలికల్మషంబు లడఁగున్ దుస్స్వప్ననాశంబగున్. 82

మ. ఏతత్పుణ్యగజేంద్రమోక్షకథ నెంతే శ్రేయమున్గోరుచున్
ప్రాతఃకాలమునందు లేచి శుచులై భక్తిప్రపత్తిక్రియా
జాతోత్కంఠను సాధు లేమఱక దుస్స్వప్నాదిశాంత్యర్థమై
చేతఃప్రీతిఁ బాడుచుందురు పరీక్షిద్భూమిపాలాగ్రణీ! 83

సీ. ఇదె నుడివెఁ గౌరవేంద్ర గజేంద్రునకును
ప్రీతచేతస్కుఁడై సర్వభూతమయుఁడు
విభుఁడునైనట్టి హరి కడు వేడ్క యగ్గ
లింప సర్వభూతంబు లాలకించుచుండ. 84

శ్రీభగవానుఁడు:—

వ. ఓ గజయూథాధిపా! నిశావసానంబున లేచి సమాహితమనస్కులై యెవ్వరు నన్ను, నిన్ను, నీసరోవరంబును గిరికందరకాననంబులను వేత్రకీచకవేణుగుల్మంబులను సురపాదపంబులను బ్రహ్మకు నాకు శివునకు నాసనంబులగు యీశృంగంబులను నాకుఁ బ్రియనికేతనంబైన యీక్షీరసాగరంబును, భాసురంబగు శ్వేతద్వీపంబును మదీయంబులగు శ్రీవత్స, కౌస్తుభ, వనమాలా, కౌమోదకీ, సుదర్శన పాంచజన్యంబులను, బతంగేశ్వరుండగు వైనతేయుని, శేషుని, మదాశ్రయమైన శ్రీదేవిని, బ్రహ్మను, నారదమహర్షిని, మహేశ్వరుని, ప్రహ్లాదుని, మత్స్యకూర్మవరాహాద్యవతారంబులం జేయంబడిన నా యనంత పుణ్యకర్మంబులను, సూర్యుని, సోముని, పావకుని బ్రణవంబును, సత్యంబును నవ్యక్తంబును గోవిప్రులను, నవ్యయంబగు ధర్మంబును, దక్షకన్యలగు సోమ, కశ్యప, ధర్మపత్నులను, గంగా, సరస్వతీ, నందా, కాళిందీ ప్రభృతిక పుణ్యస్రవంతులను; ఐరావతంబును, ధ్రువుని, సప్త బ్రహ్మర్షులను, బుణ్యచరిత్రులైన మానవులను స్మరించుచుందురో వారఖిలపాపంబులనుండి విముక్తులగుదురు. మఱియు, 85

గీ. అమితమగు భక్తితోఁడ నిశాత్యయమున
నెవరు మేల్కాంచి నను స్తుతియింతు రిట్లు
వారి కేను బ్రాణాత్యయావసరమున స
ముజ్జ్వలంబగు సద్బుద్ధి నొసఁగుచుందు. 86

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. అని దంతీంద్రున కిత్తెఱంగున నయంబారన్ హృషీకేశుఁ డా
య్యాన నాదేశ మొనర్చి శంఖవరమాస్యప్పాంచజన్యంబు నొ
త్తి నిలింపప్రకరంబులన్ ఘన ముదబ్ధిన్ దేల్చుచున్ లోకమో
హనుఁడై తార్క్ష్యుని స్కంధభాగమున నయ్యాసీనుఁడయ్యె న్నృపా! 87

అధ్యాయము 5.

క్షీరసాగరమథన కథనము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. జనవర! గజేంద్రమోక్షం, బను పుణ్యము నఘహారంబునగు హరికర్మం
బును దెల్పినాఁడ విను మిఁక, మన మలరఁగ రైవతాఖ్యమన్వంతరమున్. 88

సీ. వసుమతీ రమణ! రైవతుఁడన నైదవ, మనువుగాఁ దనరెఁ దామసుని భ్రాత
యర్జునపూర్వకులగు ప్రతివింధ్యాదు, లాతని నందనులైరి పరఁగి
విభుఁ డింద్రుండై యొప్పె విబుధగణంబులై, యలరిరి భూతరయాదులెల్లఁ
బొసఁగ హిరణ్యరోముఁడు వేదశిరుఁ డూర్ధ్వ, బాహ్వాదులొప్పిరి బ్రాహ్మణులయి
గీ. పత్ని యయ్యె వికుంఠ శుభ్రాహ్వయునకు, వారలిరువురకున్ భగవంతుఁడు హరి
స్వకళచేతను దానె పుత్రకుఁడగుచును, బరఁగె వైకుంఠుఁడను పేరఁ బ్రభవమున.
గీ. శ్రీరమాదేవిచేతఁ బ్రార్థింపఁ బడుచుఁ, దత్ప్రియంబుగాఁ గావించె దలఁపుతోడ
లోక నుతమగు వైకుంఠలోకము నల, వోక నిర్మించె వైకుంఠుఁడో కురువర!
గీ. తదనుభావంబును మహాభ్యుదయములైన, గుణములును జెప్పఁగా బడెఁ గురువరేణ్య!
యెలమి భూరేణువుల సంఖ్య నెన్న వచ్చుఁ, గాని విష్ణుని గుణము లగణ్యములగు. 91
సీ. ఆరవ మనువయ్యె నవనీతలేశ్వర!, చక్షువు కొడుకైన చాక్షుషుండు
పురువు సుద్యుమ్నుండు పురుషుండు మున్నగు, వారు చాక్షుషుని కుమారులింద్రుఁ
డరయ మంత్రద్యుమ్నుం డమరులాప్యాదిక, గణములు మునులు నగార నేశ్వ
రా! హవిష్మద్వీరకాదులు వైరాజు, వకును సంభూతికిన్ నందనుఁ డయి
గీ. అజితుఁడను పేర భగవంతుఁ డఖిలలోక, విభుఁడు స్వాంశమునం బ్రభవించి మించె
నా మహాత్ముని యద్భుతంబైన మహిమ, నెట్టివారికినే నుతియింపఁ దరమె? 92
గీ. దిరదిరన్ని ట్టఁడుగు మందరనగంబు, కూర్మరూపంబునం దాల్చి కూర్మి మీఱ
క్షీరవారాశి ద్రచ్చి సుధారసమ్ము, నా విభుం డిచ్చె సాధించి యమరులకును. 93
పరీక్షిత్తు:—
మ. అనఘా! యేక్రియ క్షీరవార్ధి మథితంబయ్యెన్ గతంబేమి? యే
మి నిమిత్తంబునఁ గూర్మమై చని హరి నెమ్మిన్ మందరాగంబు మో
సె నిలింపావళి కే తెఱంగున లభించెన్ నవ్యపీయూష మా
వనధిం బుట్టెనె? యన్యమెద్ది యయినన్ వాక్రువ్వుమా తత్కథన్. 94
క. ఉడుగక యిటు కీర్తింపం, బడు భగవత్కథల వినియుఁ బటుతాపమునం
బడి మగ్గు నాదు మనమె, క్కుడు తృప్తిం బొందకుండెఁ గుణరత్ననిధీ! 95
సూతుఁడు:—
గీ. ఇట్లు భగవంతుఁడు శుకయోగీంద్రుఁ డా ప, రీక్షిదవనీంద్రుచేత సంపృష్టుఁడగుచు
నతనిఁ గొనియాడి శ్రీహరి యద్భుతప్ర, భావగరిమంబుఁ జెప్ప నుపక్రమించె. 96
శ్రీశుకుండు:—
శా. సమరంబం దతిశూరులైన యసురవ్రాతంబుచే వాఁడి కై
దువులం గూల్పఁగఁబడ్డ యయ్యమరయోధుల్ లేవరింక న్గతా

సుప్తులై సేంద్రజగత్త్రయంబును గడున్ సొంపేదె నో రాజపుం
గవ! దుర్వాసుని శాపశక్తిఁ జెడె యాగాదిక్రియల్ సర్వమున్. 97

ఉ. ఆతఱి నమ్మహేంద్రవరుణాది సురప్రకరంబు లెల్లఁ దా
రీ తెఱఁగెల్లఁ గన్గొని యనేకవిధంబుల మంతనంబులన్
నీతిపథంబుఁ జొప్పడఁగ నేర్పునఁ జేసియు నప్డు లెస్సయౌ
రీతి వినిశ్చయంబు నొనరింపఁగఁ జాలక యుండిరి దీనులై. 98

వ. పదఁపడి వాసవాద్యమరవర్గము లెల్ల నిఁకొం డుపాయ మె
య్యదియును లేక మేరుశిఖరాగ్రమున నెలకొన్నయట్టి సొం
పిదమగు బ్రహ్మలోకమునకు వేగమ పోయి విరించిఁ గాంచి త
త్పదములవ్రాలి సర్వమును దప్పక యప్పుడు విన్నవించినన్. 99

చ. సరసిజసూతి యప్డు గతసత్త్వులు నిష్ప్రభులైన జంభభి
ద్వరుణసమీరముఖ్యసురవర్యులఁ గాంచి మహావిపత్పరం
పరలకు నెల్ల నగ్గమయి మ్రగ్గు జగత్త్రితయంబు దీని క
త్యురుతర వైపరీత్యము ననొప్పు సురారులఁ జూచె నేర్పడన్. 100

ఉ. చూచి కడంకఁ దామరససూతి సమాహితమానసంబునన్
ధీచతురత్వ మేర్పడఁగ దేవుఁ బరేశుని సంస్మరించుచున్
సూచితశోభనంబు లగు చూడ్కులతో వికచాననాబ్జుఁడై
లేచి పురందరాద్యఖిలలేఖులతో ననె నిట్లు భూవరా! 101

ఉ. నేను భవుండు మీరును గణింపఁగ నా యసురాదు లెల్లరున్
మానవతిర్యగాదులు ద్రుమాదులుఁ గూడ మునీంద్రసంస్తుతి
స్థానమనంగ నా యదవతారకళన్ జనియింతు మట్టి తే
జోనిధి నీశునిన్నరణుఁ జొత్తము రండు విలంబ మేటికిన్. 102

చ. అతని కుపేక్షణీయము సమాదరణీయమునైన పక్షమున్
వెతకిన లేద లేఁడు గమనింపఁగ వధ్యుఁడు రక్షణీయుఁడున్
గ్రతుభుజులార! యైనను జగంబు సృజింపను బెంపఁ ద్రుంప స
మ్మతిని రజంబు సత్త్వము దమంబును దాలుచుఁ గాలరూపుఁడై. 103

ఉ. దేవతలార! నిర్భయమతిన్ వినుఁ డా ఘనసత్త్వరూపుఁడా
దేవున కెన్నఁ గాలమిది దేహులసంస్మృతి నుండి ప్రోవఁగన్
గావున నేఁగి వేగమ జగద్గురునిన్ శరణంబుఁ జొత్తమి
చ్ఛావిధి స్వీయులన్ మనల సాకు సురప్రియుఁ డౌట సత్కృపన్. 104

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని సురలకు వాక్రుచ్చి న,లినసంభవుఁడా సురావళినిగూడి వెసన్
జనియె నపార తమఃపర, మును గేవలమైన యవ్విభుని నెలవునకున్. 105

వ. ఇట్లు చని యందు నదృష్టస్వరూపుఁడు శ్రుతిపూర్వుండునగు నవ్విభుని నవహిత చిత్తుండై దైవవాక్కుల నిట్లనిస్తుతించె. 106

మ. అవికారుండవు సత్యరూపుఁడవు సర్వాత్ముండవున్ గేవలుం
డ వనంతుండవు నిష్క్రియుండవు నఖండజ్యోతి వాద్యుండవున్
భువనాధీశుఁడ వప్రమేయుఁడవు సంపూర్ణుండవున్ సర్వదే
వ వరేణ్యుండవునైన నీకు నివె దేవా! మా నమోవాకముల్. 107

గీ. విభుని ప్రాణమనోబుద్ధివిదు నని దురిఁ, బరు న దేహు న్ద్రేంద్రియాభాసు జీవ
పరము లైనవిద్యావిద్యలారయ వెవని, నట్టియక్షరుఁ ద్రియుగుఁ బాయక
కొలుతుము. 108

ఉ. పంచదశారమున్ బటుజవంబు మనోమయము న్నట త్తటి
చ్చంచలమున్ ద్రినాభియు నజాపరిచోదిత మష్టనేమి యా
నంచితజీవచక్రము యదక్షముగా విబుధుల్ వచింత్రు ని
ష్కించనబంధు నయ్యమృతుఁ జేరుదు మేము విపన్నివృత్తికై. 109

గీ. ఏది తలఁప తమఃపరమేకవర్ణ, మగు నదృశ్య మవ్యక్త మనంతమునగు
నది సుపర్ణునిమీఁదఁ బ్రత్యక్షమయ్యె, ధీరు లురుయోగరథమునదీనిఁ గొల్తు.

సీ. ఏ మాయచేత మోహితుఁడై జనుండు దా,నాత్మస్వరూప మారవంత యెఱుఁగఁ
డట్టి యవ్విభు మాయనధిగమింపఁగజాలు,నే? యెవ్వఁడేని యూహించి చూడ
నా పరేశుని నిర్జితాత్మమాయాశక్తి, గుణు భూతసమవర్తిఁ గొలుతు మేము
యీ మేము ఋషులు దదీశప్రియంబైన, తనువుతో శుద్ధసత్త్వంబుతోడఁ

గీ. బరగస్పృష్టింపఁగాఁబడ్డవారమయ్యుఁ, బ్రకటముగ బహిరంతరవ్యాప్తమైన
సూక్ష్మగతినిఁదెలియమన్న చోరజస్త, మోగుణులెఱుంగుదు రెసురముఖ్యులెన్న.

చ. అలఘు జరాయుజప్రముఖమైన చతుర్విధభూతసృష్టి వ
ర్తిలునెట నా స్వయంకృతధరిత్రియ యెవ్వనికిం బదంబులౌఁ
దలఁపఁగ బ్రహ్మరూపుఁడు స్వతంత్రుఁడు దివ్యమహావిభూతియై
యలరెడు నమ్మహాపురుషుఁడా ధృతి మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. 112

ఉ. ఎంచ జగంబులున్ జగదధీశ్వరులుం జనియించు చోయ్యె జీ
వించుచు నంతకంతకును బెంపును జెందుచునుండ్రు దేన న

భ్యంచితమైన యా జల ముక్తదారతరంబగు వీర్యమై ధృతిన్
మించునో యట్టివాఁడు పరమేశుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్. 113

చ. అమరుల కన్నముం బలము నాయువునై తనరారువాఁడు వృ
క్షములకు నీశ్వరుండును బ్రజాపతికిం బరివర్ధకుండు నా
నమృతగభస్తి యెవ్వనికి నా మనమట్టి మహావిభూతి ది
వ్య మహిముఁడౌ విభుండు భగవంతుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్. 114

ఉ. రాణువ రాజునుంబలె భరంపడి మే మొనగూడియుండఁగా
రాణఁదనర్చు నే విభుని ప్రాణమునుండి చరాచరాళికిన్
బ్రాణము నోజముం బలముఁ బ్రాకటశక్తియునైన వాయువుం
బోణిమిపుట్టె నట్టి పరముం డిట మాకుఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెడున్. 115

వ. సకలకర్మనిమిత్తజన్ముఁడై యంతస్సముద్రింబున స్వధాతువులం బచించు జాత వేదుం డెవ్వనిముఖంబగు నా మహావిభూతిసంపన్నుండగు దేవదేవుండు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడగు. దేవయానస్వరూపుఁడును, ద్రయీమయుండును, బ్రహ్మోపాసనాస్థానంబునగు సూర్యుం డెవ్వానికి నేత్రంబగు నట్టి దేవుండు మాకుఁ బ్రసన్నుండగు. మఱియు నెవ్వని శ్రోత్రంబునుండి దిశలును, హృదయంబునుండి దేహగతచ్ఛిద్రింబులును, నాభినుండి నభంబును, బలంబునుండి మహేంద్రుండును, బ్రసాదంబునుండి దేవతలును, గోపంబునుండి రుద్రుండును, బరుషంబునుండి బ్రహ్మయు, నింద్రియంబులనుండి ఛందంబులును ఋషులును, మేఢ్రంబునుండి ప్రజాపతియు, వక్షంబునుండి శ్రీదేవియు, ఛాయనుండి పితృదేవతలును, స్తనంబునుండి ధర్మంబును, పృష్ఠంబునుండి యధర్మంబును, శీర్షంబునుండి దివియు, హాసంబునుండి యచ్చరలును, ముఖంబునుండి విప్రుఁడును గుహ్యామ్నాయంబును, భుజంబులనుండి రాజన్యుండును బలంబును, నూరువులనుండి వైశ్యుండును నోజంబును, బదంబునుండి శూద్రుండును నవేదంబును, అధరోష్ఠంబునుండి లోభంబును, ఊర్ధ్వోష్ఠంబునుండి ప్రీతియు, నాసికనుండి ద్యుతియు, స్పర్శంబునుండి పశుహితంబైన కామంబును, భ్రూయుగంబునుండి యముండును, బక్షంబునుండి కాలుండును గలిగె నట్టి మహావిభూతిసంపన్నుండగు పరమేశ్వరుండు మాకుఁ బ్రసన్నుండగుఁగాక. ద్రవ్య వయః కర్మగుణవిశేషంబుల నెవ్వని యోగమాయావిహితంబులుగా జెప్పుదు రట్టి విభుండు మ మ్మనుగ్రహించుఁగాక. మఱియుఁ బ్రశాంతశక్తియుతుండును స్వారాజ్యలాభప్రతిపూరితాత్ముండును మాయారచితగుణతబులయందు వృత్తులచేతం దగులువడక వాయులీలావినోదుండగు వానికి మా

నమస్కారంబులు. కావున నట్టి నీవు ప్రసన్నులమును దిదృక్షులమునగు మాకు సుస్మేరంబగు భవన్ముఖారవిందంబు నయనగోచరంబుఁ గావింపుము. ప్రతికాలంబున స్వేచ్ఛంజేసి ధరింపంబడిన యాయాయి రూపంబుల మా కసాధ్యంబైన కర్మంబును గావించుచుందువుకదా! అధిక క్లేశంబులును నల్పసారంబులగుకర్మంబులు విఫలంబులు. త్వదర్పితంబులైన విషయాస్థులగు దేహులకర్మంబులు నిష్ఫలంబులుకాఁజాలవు. అల్పంబయ్యును గర్మకల్పం బీశ్వరార్పితంబగునేని విఫలంబు కాదు. ప్రియతముండును హితముండునగు నీశ్వరుండు పురుషునకు నాత్ముఁడగు. వృక్షమూలావసేచనంబువలన స్కంధశాఖాదులకుంబలె విష్ణుసమారాధనంబు సర్వారాధనంబు నాత్మారాధనంబును నగుఁ గావున ననంతుండవు నవితర్క్యాద్భుతకర్ముఁడవును నిర్గుణుండవును గుణేశుండవును సత్వస్థుండవగు నీకు నిప్పుడు మేము ప్రణమిల్లుచుంటిమి. 116

అ ధ్యా య ము 6.

అమృతోత్పాదనోద్యమము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. ఈ తెఱఁగున గీర్వాణ, వ్రాతస్తుతుఁడై సహస్ర భానూదయ వి
ద్యోతుఁడగుచు భగవంతుఁడు, ప్రీతుఁడు హరి మోల్ల నవతరించె సురలకున్. 117

గీ. ఆ మహాతేజముననప్పు డఖిలసురలు,కనులు మిఱుమిట్లుఁగొలుప నాకసముదిశల
ధారుణిన్ దమ్ముఁ గానంగనేరరైరి,యింక నావిభు నీక్షింపనెట్లునేర్తురు? 118

వ. అంత. 119

సీ. స్వచ్ఛంబు మరకతశ్యామంబుఁ బంకజాక్షంబును వనమాలికాన్వితంబు
తప్తకార్తస్వరోద్భాస్వరకౌశేయ,వస్త్రంబుఁ జారుసర్వాంగయుతము
సుందరభ్రువమునుసుముఖంబు మణికిరీటాంగదాఢ్యముఁ గౌస్తుభాభరణము
కర్ణాభరణదీప్తికలిత కపోల శోభావిరాజిత ముఖవారిజంబు

గీ. హార నూపుర వలయ కేయూరరత్న, మేఖలాభాసితంబు లక్ష్మీయుతంబు
శంఖ చక్ర కౌమోదకీశార్ఙ్గయుతము, నైన విభురూపముంగాంచిహర్ష మెసఁగ.

క. శర్వుఁడు దానును సర్వ,సుపర్వులు సాష్టాంగముగను బ్రణమిల్లి మహా
నిర్వాణపరుని హరినిన్, ముర్వొప్ప సరోజసంభవుఁడు స్తుతియించెన్. 121

బ్రహ్మ:—

మ. అతిసూక్ష్ముండవు దేవదేవుఁడవు సర్వాత్ముండవున్ జన్మసం
స్థితి నాశంబులు లేనివాఁడవు గుణాతీతుండవున్ భావనాం
చితనిర్వాణసుఖార్ణవుండవును నిర్జిద్రుండవున్ నైగమ
స్తుతిపాత్రుండవునైన నీకు నివె మాజోహార్లు లోకేశ్వరా! 122

శా. శ్రేయస్కాములు సంతతంబుఁ బురుషశ్రేష్ఠా! భవద్రూప మా
మ్నాయోక్తస్థిరయోగనైపుణమునన్ బాగొప్పఁ బూజింత్రు దే
వా! యయ్యద్భుతపుణ్యమూర్తి వగు నీయందున్ బొడంగాంతుఁ గా
దే? యే నిప్పుడు సర్వలోకములు వేయేలా? జగన్నాయకా! 123

గీ. ఆదిమధ్యాంతములును నీయందుఁ దోఁచె, నఖిలమైన యీ జగము నాత్మతంత్ర!
ఆదిమధ్యాంతములు దీనికగుదు వీవ, ఘటమునకు మృత్తికయుఁబోలెఁ గారణాత్మ!

మ. స్వవశంబైన త్వదీయమాయ నొగి విశ్వంబెల్ల నిర్మించి యం
దవికారత్వముతోడఁ జొత్తువు మహాత్మా! సర్వలోకేశ! వా
స్తవబుద్ధిన్ గుణయుక్తు నిన్న గుణుఁగా సద్యోగయుక్తాత్ములా
చు; విలోకించుచునుందు రెప్పుడు మనీషుల్ కోవిదశ్రేష్ఠులై. 125

చ. అమృతరసంబు ధేనువులయందు వసుంధరయందు నన్నమున్
సమిధల వీతిహోత్రు ఖననంబునఁ దోయము యోగ్యమైన యు
ద్యమమున జీవికన్ నరులు యత్నములన్ గనునట్లు బుద్ధియో
గమున గుణంబులందు నినుఁ గాంచుచునుందురు పండితోత్తముల్. 126

చ. కమలదళాయతాక్ష! చిరకాలమునుండియుఁ గోరుచున్న య
ర్థమహయి ప్రోలఁదోఁచిన పరాత్పరు నిన్నును దావపావకా
ర్తమగు మతంగజవ్రజ మురదంచిత గాంగజలంబునుం బలెన్
దమిఁ గని యిప్డు నిర్వృతి పదంబును జెందితి మెల్ల మేమిటన్. 127

చ. వెరవఱి యే ప్రయోజనము వేఁడుచు నిప్డు సమస్తలోకపా
లురమగు మేము భక్తజనలోలుఁడవైన త్వదంఘ్రియుగ్మమున్
స్థిరముగఁ జేరియుంటిమది చేయుము దేవ! యశేషసాక్షివై
పరఁగెడు నీకు మేముఁ దెలుపం బనియున్నదె లోకనాయకా! 128

ఉ. పావకు విస్ఫులింగముల భంగిని నేనును భూతనాథుఁడున్
దైవతముఖ్యులున్ మఱియు దక్షముఖుల్ పరికింపఁగా పృథ

గ్భావితులైన వార మెఱుఁగంగలవారమె యించుకంతయున్
దేవ! యొనర్పుమీవ గణుతించి యుపాయ మొకండు సత్కృపన్. 129

శ్రీశుకుఁడు:—

ఉ. ఈ తెఱఁగొప్ప సారసభవేశ్వరముఖ్యసమస్తదేవతా
వ్రాతసమీడితుండగుచు వారి మనోగతముం గ్రహించి జీ
మూతగభీరవాక్కుల విభుండు కృతాంజలులున్ సుసంయమో
పేతమనస్కులైన సురబృందములం గని పల్కె భూవరా! 130

గీ. పార్థివా! దేవకార్య నిర్వాహణమునకుఁ, దానొకండ దక్షుండయ్యు శ్రీనివాసుఁ
డబ్ధిమథనాదికవిహారమాత్మయందుఁ, గోరి యాదేశ మొనరించె వారికిట్లు. 131

శ్రీ భగవానుఁడు:—

క. దివులేటి కో నలినసంభవ! యోభవ! యో సురప్రవరులారా! మీ
రవహితచిత్తులరై యిప్డు వినుం డెల్లరును నా నుడుల్ భద్రమగున్. 132

క. మీకు సమగ్రాభ్యుదయము, చేకురునందాక సంధి చేయుఁడు సురలా
రా! కాలానుగతికిఁ దగు, పోకగ దైతేయదానవులతో నోర్మిన్. 133

గీ. మొనసి కార్యార్థగౌరవమునను జేసి, యరులతోడను సంధి సేయంగఁ జెల్లు
నర్థసిద్ధికై కొన్న యనంతరంబు, బూనఁదగు నహి మూషికంబులవిధంబు. 134

క. అమరవరులార! వడిని, ప్డమృతోత్పాదనమునకుఁ బ్రయత్నము కార్యం
బమృతమది గ్రోల జంతువు, ప్రముదితమై మిత్తివాతఁబడియు నమృతమా. 135

సీ. క్షీరాబ్ధిలో సర్వవీరుత్తృణలతౌష, ధీసముత్కరములు దెచ్చివైచి
వరమందరాద్రిఁ గవ్వముఁ జేసి వాసుకిన్, గడఁకఁ గవ్వపుఁద్రాఁడుగాఁగఁ జేసి
బాసటమై నేనువర్తింప నిర్జరో, త్తములార! మీరు నిస్తంద్రులగుచుఁ
ద్రచ్చుఁడు దాన దైత్యప్రకరంబు కేవలము క్లేశమునకు భాజనమగు

గీ. మీరు ఫలమును బొందంగలారు చూడఁ, గాన మీ రసురాళితోఁ గలియుటకును
సమ్మతింపుఁడు కార్యముల్ సామమునను, బోలె సిద్ధింప వౌద్ధత్యమున ధ్రువంబు.

గీ. సాగరోన్మథనక్రియాజాతకాల, కూటవిషమునకును మదిఁ గొంకవలదు
వస్తుజాలంబునందు లోభంబు మఱియుఁ, గామరోషంబులుం బూనఁగా వలవదు.

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని సురలకు నాదేశం, బు నొసఁగి భగవంతుఁ డైన పురుషోత్తముఁ డ
య్యనిమిషులు చూచుచుండం, జని యొన్ స్వస్థానమునకు స్వచ్ఛందగతిన్. 138

క. ఆ కరుణాఘునకు నమో, వాకములిడి నళినభవుఁడు భవుఁడును వెన స్వ
స్వాకములకుఁ జనిరి సురా, నీకము బలిదానవేంద్రునిం జేరె నృపా! 139

క. సమరోద్యమ రహితసురచ, యముపైఁ గవియంగఁ దివురు నసురులఁ గని యు
త్తముఁడగు బలి వారించెన్, సమర నయాభిజ్ఞుఁడగుట స్వభటగణములన్. 140

గీ. అసురయూథప పరివృతుఁడైనవాని, బ్రాభవ శ్రీసమేతుఁడై పరఁగువాని
నిర్జితాశేషశత్రుఁడై నెగడువాని, ఘనుని వైరోచనునిఁ డాసె ననిమిషతతి. 141

చ. మృదుమధురోక్తిచే ననునయించుచు నా దనుజేంద్రుతోడ స్వా
భ్యుదయముఁ గోరుచున్న పురుహూతుఁ డుదంచిత బుద్ధియౌచు నిం
పొదవఁగ నల్లనల్ల పురుషోత్తమశిక్షితమైన సర్వమున్
వదలక చెప్పె నప్పతని స్వాంతమునం గడు మెప్పు పుట్టగన్. 142

ఆ. అది రుచించె బలికి నన్యులౌ దానవే, శ్వరులు వీరవరులు శంబరుం డ
రిష్టనేమియు నల త్రిపురవాసులు దాని, కిచ్చగించి రాత్మహృదయములను. 143

గీ. అంత దేవాసురులు సమయంబుఁ జేసి, కొని పరస్పరమైత్రి నెక్కొనఁగఁ గడఁక
నమృతసంపాదనమునకు సుమహితోద్యమంబుఁ గావించి రమ్మడిన్ మానవేంద్ర!

చ. ఉరవడి వారలప్పుడు మదోజ్జ్వలులై సముదగ్రశక్తి మం
దరగిరిఁ బెల్లగించి బటునాదముఁ జేయుచు వార్ధిఁ జేర్చుచో
నరవర! దూరభారవహనక్లమపీడితులౌచు నా పురం
దరబలిముఖ్యులున్ వివశతం బడవైచిరి దారి నగ్గిరిన్. 145

క. మందరగిరి పడ బెక్కురు, బృందారక దైత్యు లధికవివశత్వమునన్
గ్రిందంబడి పొడిపొడియై, యందందం నలిగియుండి రవనీనాథా! 146

గీ. అక్కరణిఁ బెక్కురైన దేవాసురు లతి, భగ్నహృదయులు భగ్నోరుబాహుకంధ
లగుచుఁ బడియుంట నెఱిఁగి దా నచటికి భగ, వంతుఁడగు గరుడధ్వజుఁ డంతఁ దోఁచె.

గీ. అద్రిపాతవినిష్పిష్టులైన దేవ, రాక్షసులను గృపార్ద్రకటాక్షరమ్య
వీక్షణంబులచేత జీవింపఁ జేసె, నిర్వ్రణులు నిర్జరులు నయి నెగడుచుండ. 148

క. గరుడుని మూపున మందర, గిరినిడి యలవోక నొక్క కేలన్ లీలన్
హరి దా నునెక్కి చయ్యన, సురాసురగణాన్వితుఁడగుచుఁ జనె జలధికిన్. 149

చ. పతగకులోత్తముండగు సుపర్ణుని స్కంధమునుండి మందర
క్షితిధరరాజముం గడిమిఁ గ్రిందికి డించి సుధాపయోధిలో
నతిసులభంబుగా నునిచి యంతట నచ్చటనుండి పోవ నా
నతియిడె నవ్విభుండు ఖగనాథునకున్ సమయజ్ఞుఁ డౌటచేన్. 150

అధ్యాయము 7.

—కూర్మావతారకథ, శివకృత హాలాహలభక్షణము—

శ్రీశుకుఁడు:—

క. నాగేంద్రువాసుకిన్ ఫల, భాగంబున కియ్యకొలిపి వారు ముదముతో
నా గిరికిం దఱిత్రాఁడుగ, లోఁగక వెనఁజుట్టి రమరులున్ దానవులున్. 151

క. అమృతార్థులగుచు నంబుధి, ని మథింపఁగ వారు దొరకొనిరి హరిప్రాగ్భా
గముఁ దా గ్రహించె నపుడ, య్యమరులతని ననుసరించిరతికుతుకమునన్. 152

చ. క్షితివర! యమ్మహాపురుషుచేష్టితమొల్లక "జన్మకర్మవి
శ్రుతులము వేదమార్గపరిశుద్ధులమై తనరారునట్టి మే
మతికుటిలం బమంగళము నా నహిపుచ్ఛము ముట్ట"మంచు నా
దితిసుతవర్యుల ప్డనుమతింపక మిన్నకయుండ్రి మూర్ఖతన్. 153

గీ. మానవేశ్వర! విస్మయమానుఁడగుచు
నమరయుతుఁడయి యగ్రభాగముఁ ద్యజించి
పుచ్ఛముం గొనె హరి కశ్యపునిసుతులిటు
పరఁగ స్థానవిభాగ మేర్పరచుకొనిరి. 154

మ. అమృతార్థంబయి దేవదైత్యులు కరంబాయత్తులై క్షీరవా
ర్ధి మథింపం గడంగిరప్పుడు ధరిత్రీనాథ! యా మధ్యమా
న మహాంభోనిధియందు నా గిరివరేణ్యంబు న్నిరాధారమా
ట మునుంగం దొడఁగెన్ ధరింపఁబడియుండం బైన భారంబునన్. 155

ఆ. అంత నతిబలీయమైన దైవంబుచే, స్వీయపౌరుషంబుఁ జెడ్డపడంగ
నేర్పు లుడిగి వారు నిర్విణ్ణులై పరి, మ్లానవదనులగుచు మ్రానుపడిరి. 156

మ. పరమేశుండగు నా రమేశుఁడు ఘనప్రత్యూహముం గాంచి సు
స్థిర సంకల్పుఁ డనంతవీర్యుఁడు కృపాశీలుండునున్ గాన న
చ్చెరువు న్గూర్చెడునట్టి కూర్మతనువుం జేకొంచుఁ దోయంబునం
దు రహిం జొచ్చి కులాచలేంద్రమును దోడ్తో నెత్తె నువ్వెత్తుగన్. 157

ఉ. భూవర! నీట నిట్టులు ప్పసముత్థితమైన కులాద్రిఁ జూచి యా
దేవతలున్ సురారులు మథింపఁగ వెండి కడంగి రప్డు "పెం
దీ"వన లక్ష యోజన మితింబొలుపొ తన వీపునందు నా
దేవుఁడు మందరాచలము ధీరతమై ధరియించెఁ బేరిమిన్. 158

ఉ. ఆయెడ దేవదానవ మహాహత్తరబాహుబలప్రకంపితం
బై యరుదై భ్రమించెడు కులాద్రిని వీపునఁ దాల్చినట్టి య
త్యాయత మాదికచ్ఛపముతత్కుధరభ్రమణంబు సంగ కం
డూయన కర్మయంచని కడుసుఖించెన్ దన మానసంబునన్. 159

వ. అంత నద్దేవుఁ డబోధరూపుఁడై యాసురరూపంబున నసురులయందును, దైవ
రూపంబున సురగణంబులయందును నాగేంద్రుండగు వాసుకియందును జొచ్చి
బలవీర్యంబుల నుద్దీపనంబుఁగావించుచుండె. మఱియు సహస్రబాహుండై యపర
గిరీంద్రంబుంబోలె నా గిరీంద్రంబును హస్తంబునంబట్టి బ్రహ్మభవేంద్రముఖ్యు
లగు సురగణంబులచే సంస్తూయమానుండగుచుఁ బుష్పవృష్టి కురియింపంబడి
యొప్పారుచుండె. గోత్రనేత్రంబులయందు నుపర్యధోభాగంబులఁ జొచ్చియున్న
నా పరేశునిచే సంవర్ధితులగు నా దేవదానవులు మదవిహ్వాలులై మందరమహాద్రి
చేత సాగరంబును క్షోభితనక్రచక్రంబుగా మథించిరి. ఫణిరాజగు నవ్వాసుకిఁ
సహస్రదృఙ్ముఖశ్వాసాగ్నిధూమనిహతతేజస్కులై పౌలోమ, కాలేయ, బలీల్వ
లాద్య సురనాథులు దవాగ్నిదగ్ధంబులైన దేవదారుతరువులుంబలె నైరి. అమర
గణంబులును దచ్ఛ్వాసశిఖాహతప్రభావంబులును, ధూమ్రాంబరస్రగ్వరకంచు
కాననంబులునై యుండ భగవద్వశంబులైన మేఘంబులువర్షించె, సముద్రవీచికా
మారుతంబులువీచె. 160

క. ఆవడువునఁ జల మొప్పఁగ, దేవాసురవీరవరమథితసాగరమం
దావిర్భవింప దమృతము, నా విధముం గని విభుఁడు తానంత మథించెన్. 161

సీ. సజలవలాహకశ్యాముండుఁ గనకాంబరుండును రక్తకంఠుండు మఱియు
శ్రవణయుగచలదుజ్జ్వలతటిత్కుండలాఢ్యుండు విశీర్ణకచుండునైన
యా యీశ్వరుండు లోకాభయదంబులౌ, జైత్రంబులైన భుజములచేత
నహిసార్వభౌమునిం గ్రహియించి, యుద్ధృత గిరియాచు నొప్పె నపరగిరియన
గీ. మీనమకరాహి కూర్మతిమింగిల తిమి
కులములెల్లను మిగుల వ్యాకులతఁజెంద
నుదధి మథియింపఁబడుడు నత్యుల్బణమయి
వెడలె హాలాహలాఖ్యమహావిషము తొలుత. 162

చ. గిరికొని దిక్కుదిక్కునకుఁ గ్రిందికి మీఁదికిఁ బర్వుచున్ నుదు
స్తరము నుదుస్సహంబు భయదంబు మహోల్బణముం బ్రతిక్రియా
విరహితమౌ తదుగ్రతరవేగము నోర్వక భీతులై ప్రజో
త్కర మొరుదిక్కుఁగానక సదాశివునిన్ శరణొంది రార్తులై. 163

ఉ. భూవర! యీ జగత్త్రితయమున్ సృజియింపను బెంపఁ ద్రుంపఁగా
దేవినిఁగూడి శావ్యజగతీధ్రమునన్ వసియించువాని స
ద్భావుని మౌనికోటి తపవర్గముఁగూర్పఁ దపంబొనర్చు నా
దేవవరేణ్యుఁడైన హరదేవుని మ్రొక్కిరి సన్నుతింపుచున్. 164

ప్రజాపతులు:—

గీ. దేవదేవ! మహాదేవ! దివ్యరూప!, భూతభావన! భూతాత్మ! భూతనాథ!
జగములన్ దహియించు విషంబువలన, నరసి కాపాడుమా శరణార్థులమము. 165

గీ. దేవ! యఖిలజగంబులకీవొకఁడవ, బంధమోక్షముల్ గలిగింపఁ బ్రభుఁడ వగుదు
వట్లుగానఁ బ్రపన్నార్తిహారుని గురుని, నిన్ను నర్చించుచుందురు నిపుణమతులు.

గీ. బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యలన్ వరుసఁదాల్చి, గుణమయంబగు నిజశక్తిఁ గూడిమాడి
విశ్వమునకు సృష్టిస్థితివిలయములను, గలుగఁజేయుదు గద స్వప్రకాశుఁడవయి.

సీ. దేవదేవా! సర్వదేవతాత్మకులైన, యగ్నిదేవుండు నీ కాననంబు
వసుమతియుం బాదపద్మంబు కాలంబు, గతియెన్నఁగ దిశల్ కర్ణములగు
వరుణుండు రసన నభంబు నాభితలంబు, శ్వసనంబు వాయువు సకలదేవ
తాత్మకా! భాస్కరుండు చక్షులు రేతమా, సంబువు నీకుఁ బరాపరాత్మ

గీ. కాశ్రయంబౌ నహంకృతి యాత్మయగును
సోముఁడు మనంబు దివి శిరంబో మహాత్మ!
సంద్రముల్ కుక్షి గిరు లస్థిసంచయములు
మహిత సర్వౌషధులును రోమంబు లీశ! 168

గీ. ఛందముల్ సప్తధాతువుల్ సవనరూప!, ధర్మమెన్నంగ హృదయంబు నిర్మలాత్మ
పంచవదనంబు లుపనిషద్వర్గమట్టి, నీదుమూర్తి పరంజ్యోతి నిశ్చలంబు. 169

వ. దేవా! అధర్మోర్ముల యందు సంహారంబు నీ ఛాయయగు. సత్త్వరజస్తమో గుణంబులు నీ నేత్రంబులగు. ఛందోమయంబగు ఋషియును, మనువును, శాస్త్రకారులును నీదృష్టియగు. మఱియు నిరస్తభేదంబును, సత్త్వరజస్తమో విరహితంబును, బరంజ్యోతియునగు నీరూపంబు సకలలోకపాలురకును బ్రహ్మవిష్ణ్వింద్రాదులకును నగమ్యంబై యుండు. కామాధ్వర త్రిపురకాలగరాదులైన యనేక భూతద్రోహుల సంహరించు నీకుఁ దత్కర్మంబు స్తుతిపాత్రంబు కాదు. మఱియు నీవు స్వనేత్రవహ్ని విస్ఫులింగంబుల నంతకాలంబున నీజగంబు భస్మసాత్కృతంబుఁ జేసియు నెఱుంగకుందువు. ఎవ్వరాత్మారాములగు గురువులచే హృదయంబున నితాంతంబు చింతింపంబడు పాదద్వంద్వంబు కలవానిని, నుమాతపంబునం దపింప

బడినవానిని నుగ్రపురుషుని శ్మశానవాసునిఁగా నిందించుచుందురో వారు భవ
త్ప్రతాపంబుఁ దెలియని లజ్జావిహీనులని చెప్పంగాఁదగుఁ గావున సదసత్పరుం
డవును బరమాత్ముఁడవైన నీ స్వరూపంబును దెలియ బ్రహ్మాదులును సమర్థులు
కారన్న నతనిచే సృజింపఁబడిన మేము గొనియాడ నెట్లు నేర్తుము. మహేశ్వరా!
నీకంటెఁ బరుండగువాని నెందునుం గానము. వ్యక్తకర్ముఁడవై లోకరక్షణంబు
కొఱకె ప్రవర్తింతువు. త్వద్దర్శనంబువలన మేము కృతార్థులము, అని యిట్లు
విషతప్తులైన ప్రజాపతులు కీర్తించిరి. 170

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. వారి వ్యసనంబుఁ గాంచి యా వ్యాజకరుణ
హృదయమున సందడింపఁగాఁ బ్రియసతిఁ గని
సర్వభూతసఖుండగు శర్వుఁ డపుడు
పలికె నీరీతి మంజులభాషణములు. 171

చ. అరరె! భవాని! వీరల సుధాంబుధి నిర్మథనప్రభూత దు
స్తరతరకాలకూటవిషజాతమహావ్యసనంబుఁ జూడు కా
తరులయి ప్రాణరక్షణవిధానముఁ గోరెడు నీ ప్రజాళి క
ద్దిర! యభయంబొసంగఁదగు దీనజనావన మార్యధర్మమౌ. 172

గీ. భూతములు దైవమాయావిమోహితంబు, లయి పరస్పరశత్రువులగుచునుండఁ
బుణ్యపురుషులు నశ్వరంబులగు తమదు, ప్రాణములఁ బ్రోతు రితరమౌ ప్రాణితతిని.

ఉ. భూతదయాపరత్వమునఁ బొల్చెడువానికి శోభనాంగి! సం
ప్రీతుఁడగున్ జెలంగి హరి విశ్వమయుండగు నవ్విభుండు దాఁ
బ్రీతుఁడుగాఁగ నేఁ గనుదుఁ బ్రీతిజగంబును బ్రీతిఁ జెందు నే
నీతఱి నవ్విషంబు భుజియింతును భద్రమగున్ బ్రజాళికిన్. 174

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అనియి ట్లపన్నతో మం, తనముం గావించి భూతనాథుఁడు వేగం
బున విషముండినదొరకొనె, మనుజేశ్వర! దానిక య్యుమయు నియ్యకొనెన్. 175

క. పుడిసిట నిమిడ్చికొని య, ప్పుడు హాలాహల విషంబు భూతాత్ముఁడౌ
మృడుఁడు ననుకంపమెప్పునఁ, గడుకొని భక్షించెఁ బ్రజలఁ గాచుటకొఱకై. 176

గీ. ఆ విషంబునకుం బ్రమథాధిపతియుఁ, దనదు శక్తిని జూపించె జనవరేణ్య!
యపుడు శివునికంఠము నీలమయ్యెఁ దలఁప, సాధుపురుషులకదియు భూషణము కాదె.

గీ. భూతసంతాపమున సాధుపురుషులధిక, తాపమును జెందుదురిగా ధరణినాథ!
యయ్యదితలంపఁగా నఖిలాత్ముఁడైన, నాథనాథు సమారాధనమ్ము సుమ్ము.

క. ఆ దేవదేవుఁడైన మ, హాదేవుని మహితకర్మ్మమద్దాగని భవా
నీదేవియుఁ బరమేష్ఠియు, శ్రీదయితుఁడుఁ బొగడి రది విశేషం బనుచున్. 179

గీ. భవుఁడు త్రాగుచునుండఁ దత్పాణినుండి, క్రిందఁబడినట్టియా విషబిందువులను
వృశ్చికాహివిషౌషధీవిసరములును, దందశూకాదులుం గొనె ధరణినాథ! 180

అ ధ్యా య ము 8.

ఐరావతాద్యుత్పత్తికథనము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. వృషభధ్వజుఁ డీతెఱఁగున, విషమును ద్రావంగ మగుడ విబుధులును సుర
ద్విషులు మథించిరి జలధిం, దృషితులగుచు నప్డు కామధేనువు వొడమెన్. 181

గీ. బ్రహ్మలోకసంప్రాపకక్రతువులందు, వేల్వఁబడెడు నాజ్యాది హవిస్సు కొఱకు
నై నయంబున నాహవిర్ధాని నిచ్చ, కలిమిఁగొని రప్డు బ్రహ్మవాదులగు ఋషులు.

గీ. చంద్రపాండురమైన యుచ్చైశ్శ్రవంబు, నాఁబరగు హయరాజమంతట జనించె
దానిఁ గైకొనె నబ్బలిదానవుండు, చేకొనం డింద్రుఁ డీశ్వరశిక్షఁ జేసి. 183

క. అంతట నైరావతమను, దంతావళ మొదవె నాల్గుదంతంబులతో
మంతునకు నెక్కుచు శిఖర, వంతంబగు శ్వేతగిరి విభవముఁ దెగడుచున్. 184

గీ. అమరలోకవిభూషణంబగుచు నంతఁ, బారిజాతద్రుమంబు నుత్పన్నమయ్యె
నధిప! యర్థిజనాళికి నర్థములను, వసుమతి న్నీవుపోలె నవ్వారి నొసఁగు. 185

క. కంబుగ్రీవలు నతిరుచి, రాంబరలున్ బెడగునడలఁ గ్రాల్గనుల నొయా
రంబుల స్వర్గులకున్ మో, హంబిడు నచ్చరలు వొడమి రటపై జలధిన్. 186

గీ. క్రొమ్మెఱుఁగు కైవడి న్దిగంతమ్ములందుఁ
గ్రుమ్మరించుచుఁ గాంతిపుంజమ్ము లపుడు
భగవదారాధన క్రియాపరవశయగు
నుజ్జ్వలాంగి రమాదేవి యుద్భవించె. 187

క. ఆదేవి సముజ్జ్వల రూ, పౌదార్య వయో విశేష వర్ణ గుణ శీ
లాది సమాకృష్ట హృదయు, లై దేవాసుర మనుష్యులట వలఁచి రొగిన్. 188

సీ. ఆ రమాదేవికి నభిషేక మొనరింప, ననిమిషనాథుఁ డాసనముఁ దెచ్చె
నాకృతిఁ గొన్న దివ్యాపగల్ హేమకుంభంబుల స్వచ్ఛజలంబు నిచ్చె
ధర యభిషేకోచితములైన సర్వంబు,లగు నోషధిసముచ్చయమ్ముఁ గూర్చె
సంచిత ధేనువుల్ పంచగవ్యములిడె, మాధవుండు ఫల సుమంబు లొసఁగె
గీ. మఱియు ఋషులు యథావిధి మంగళాభి,షేక మొనరించి రపుడు విశేషగరిమఁ
బాడిరి శుభముల్ గంధర్వవరులుఁ బ్రీతిఁ, బాడి రాడి రచ్చర లింపుపెంపొసంగ.

క. తుములస్వనములగు మృదంగ మురజవర గోము ఖానకముఖ వివిధ వా
ద్యములును వీణావేణు ద,రములున్ మొఱయించె ముమ్మరముగ ఘనంబుల్. 190

ఆ. అంతఁ బద్మహస్తయైన శ్రీదేవిని, బ్రాహ్మణోక్తసూక్తవాకములను
సలిలపూర్ణకలశముల నభిషేకించె, నగ్గలికదనర్పదిగ్గజములు. 191

గీ. అతివిచిత్రములైన రత్నాభరణము,లర్మిలిఁ దలిర్ప నా విశ్వకర్మయొసఁగె
నా సరస్వతిహారంబు నబ్జభవుఁడు, పద్మమును గుండంబుల ఫణు లొసంగె. 192

చ. నినదదళివ్రజంబును వినిర్మలమున్ శుభదాయకంబునై
యొనరినయట్టి చారువికచోత్పలమాలను గేలఁ దాల్చి లీ
లను సుకపోలకుండలవిలాసము సత్రపహాసమున్ సుశో
భనము మనోహరంబునగు వక్త్రముతో నడయాడె లక్ష్మియున్. 193

చ. సమము నిరంతరంబు నవచందనకుంకుమపంకిలంబుఁ బీ
నమును సువర్తులంబగు స్తనద్వయ మొప్పెనలార సింహ మ
ధ్యమ మణినూపురంబు లులియన్ నడయాడుచు నట్టునిట్టు నే
త్రములకుఁ బండువయ్యె రుచిరంబగు కాంచనవల్లికైవడిన్. 194

చ. అమల మనింద్యమున్ ధ్రువమునవ్యభిచారిగుణంబునైన యీ
ద్యమగుపదం బట నదనకునై పరికించుచు లేశమేని నా
రమ మది నొల్లదయ్యెఁ గురురాజ! త్రివిష్టపవాసులైన య
య్యమరుల సిద్ధ చారణుల యక్షుల సాధ్యులఁ గిన్నరాదులన్. 195

వ. అంత నా రమాదేవి తనమనంబున నిట్లు విమర్శింపం దొడంగె. 196

ఉ. ఈ యది నిశ్చయంబు తప మెవ్వనికుండు నతండు కోపమున్
మాయఁగఁ జేయలేఁ డెవఁడు జ్ఞానయుతుండగు వాఁడు సంగముం
బాయఁడు కామబుద్ధి గెలువండు మహాత్త్వసమన్వితుండు వ
హ్వా! యితరాశ్రయుండయిన వానిని వేఱుగఁ జెప్ప నేటికిన్. 197

వ. మఱియు నొక్కచో ధర్మంబుగలిగియున్న భూతమైత్రి సున్న. త్యాగంబు ముక్తికారణంబుఁ గాకుండు. విక్రమంబు కాలవేగంబునం బరిత్యక్తంబగుచుండు. ఒకచో శీలసౌభాగ్యంబున్నఁ జిరాయువు లేకయుండు. ఇట్టి సర్వలక్షణంబులు కలిగియుండి కల్యాణాకారుండగు మహాపురుషుండు నన్నుఁ గోరనొల్లక యుపేక్షించియుండె. 198

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. అని విమర్శించి రమ నిజైకకాశ్రయుండు, గుణసమన్వితుఁడున్ వీతగుణుఁడు నైన
యమ్ముకుందుని నిరపేక్షుఁడైనఁగాని, వరునిఁగ వరించె హావభావములు సెలఁగ.

ఉ. ఆవిభు కంఠసీమను మదాళివరూథవిరావసంకులం
బౌ వికచాబ్జమాలనిడి యంతికభాగమునందు నిల్చె శ్రీ
దేవి స్వకీయధామముగ దివ్యము నాత దురస్థలంబు వ్రీ
డావృతభాసమానదరహాసవికస్వరదృష్టిఁ జూచుచున్. 200

మ. త్రిజగన్మాత విభూత్యుపేతయగు నా శ్రీదేవికిన్నెమ్మిఁ దో
యజనాభుండు జగత్త్రయీజనకుఁ డభ్యంచన్నివాసంబుగా
నిజవక్షంబును జేసె నా రమయు క్షోణీనాథ! యందుండి యే
ప్రజలన్ సాధిపతిత్రిలోకములఁ గాపాడెం గృపాదృష్టితోన్. 201

గీ. శంఖతూర్యమృదంగాదిసకలవాద్య, నాదములు నృత్యగానవినోదులగుచుఁ
దనరు సస్త్రీకులైన గంధర్వవరుల, నిస్వనంబులు ఘనములై యెనగడె నపుడు. 202

గీ. బ్రహ్మరుద్రాంగిరోమునిప్రభృతికులును, విశ్వసృజులెల్లరును బుష్పవృష్టిఁ గురిసి
వరములును విష్ణుప్రతిపాదకములు, నైన మంత్రింబులం గొనియాడి రంత. 203

క. శీలాది గుణసమృద్ధులు, ధీలలితులునగు ప్రజాపతియుత ప్రజలున్
వేలుపులును సుఖముండిరి, శ్రీలలనామణి సుదృక్పరీక్షితులగుచున్. 204

క. శ్రీలలనోపేక్షితులయి, లోలాత్ములు విగతసత్త్వులు హతప్రభులున్
బాలిశులు నిరుద్యోగులు, నై లోఁగిరి దనుజదైత్యులందఱు నధిపా! 205

గీ. అంతటం బద్మలోచనయైన కన్య, వారుణీదేవి క్షీరార్ణవమునఁ బుట్టి
శ్రీనివాసుని యనుమతిఁ జేసి దాని, నెల్ల యసురులుఁ బ్రీతి గ్రహించి రపుడు. 206

గీ. ఆ య్యనంతరమం దమృతార్థులగుచుఁ
గాశ్యపులు వెండియు మథింపఁగాఁ బయః ప
యోధినుండి నరేంద్ర! వకముత్థితుఁడయి
పొల్చెఁ బరమాద్భుతుండగు పురుషుఁ డొకఁడు. 207

సీ. తరుణుండు దీర్ఘపీవరభుజాదండుండు, స్రగ్విభూషితుఁడు సుశ్యామలుండు
కంబుకంధరుఁడు రక్తాక్షుండు సర్వాభ, రణభూషితుండు విక్రమయుతుండు
సువిశాలవక్షుండు సురుచిరమణికుండ, లుండును దరహాసమండితుండు
సుస్నిగ్ధకుంచితసుభగకేశాంతుండు, భవ్యుండు స్పృహణీయవైభవుండు
గీ. యజ్ఞభాగి యాయుర్వేదవిజ్ఞుఁ డమర, వరుఁడు సాక్షాత్తు విష్ణ్వంశభవుఁడునైన
యతఁడుధన్వంతరియనిప్రఖ్యాతిమెఱయ, నమృతపూర్ణకలశధారియగుచు వెడలె.

క. ఆ పురుషుని వీక్షించి సు, ధాపూర్ణకలశముఁ గాంచిదైత్యు లఖిల వ
స్త్వాపాదనరతులయి ధా, త్రీపతి! యా కలశమును హరించిరి పెలుచన్. 209

ఆ. అమృతభాజనమగునాకలశంబును, బూర్వదేవులు గొనిపోవుచుండఁ
ద్రిదశు లతివిషణ్ణహృదయులై యప్పుడు, శరణువొంది రాత్రిహరుని హరిని. 210

ఉ. భృత్యజనేప్సితంబు లొనరించెడు నా భగవంతుఁ డప్పు డా
దిత్యుల దైన్యముంగని మదిన్ సుఖకై వగ మానుఁడీ తదా
ద్ధృత్యము మాన్పి మద్విలసితంబగు మాయను మీ యభీష్టమా
కృత్యముఁ దీర్తునంచు వచియించి తిరోహితుఁడయ్యె నయ్యెడన్. 211

ఆ. పూని నేనుముందు నేనుముం దనుచును, నీవుకాదు కాదు నీ వటంచు
నధికకామచిత్తులగువారికిం బర, స్పరము కలహ మపుడు సంభవిల్లె. 212

చ. అమరులుఁ గూడ భాగమునకర్హులుగా యమృతార్జనంబునన్
శ్రమము సమంబె కావునను సత్రమఖంబునయందుఁబోలె ధ
ర్మ మిది పొసంగునంచు నృపవరా! కడుదుర్బలులైన దైత్యు ల
య్యమృతముఁగొన్న స్వీయుల బలాఢ్యులమాన్పిరి సారె కీసునన్. 213

క. ఆ యంతరమున సర్వో, పాయజ్ఞుండగు విభుండు పరమాద్భుతమున్
సోయగములకెల్ల నిలయ, మా యోషిద్రూపము న్నయంబునఁ దాల్చెన్. 214

సీ. దర్శనీయంబు నుత్పలదళశ్యామంబు, సుభగంబు సర్వాంగసుందరంబు
నతులంబుఁ దుల్యకర్ణాభరణంబును, జారుకపోలోన్నసాననంబు
ప్రత్యగ్రయౌవనవర్ధితస్తనభార, నమితావలగ్నంబు సుమధురంబు
నాననపరిమళాశ్రయాతాళిహుంకార, రవ సముద్విగ్న నేత్రద్వయంబు
గీ. ఫుల్లమల్లికామాలికాభూషితకచ, భార మంగదమండితబాహుయుగళ
మంచితగ్రీవ మలఘుకంకతాభరణము, రమ్యతర సర్వసౌందర్యరాశి మఱియు.

గీ. ధౌతవస్త్రసంవీతనితంబ మనెడు
దీవి నొప్పారు కాంచితోఁ దేజరిలుచుఁ

బొడలి కదలాడుచున్నట్టి పదములందు
మొఱయుచున్నట్టి నూపురంబుల నలరుచు. 216

గీ. పుచ్ఛడీకతనంబుతోఁ బొదువఁబడిన, లేనగవుతోడ విక్షిప్తమైన భ్రూవి
లాసములతో నెసఁగు చూడ్కులం దగనది, దితిజమనముల వలపులఁ దీపుఁ గూర్చె.

అధ్యాయము 9.

జగన్మోహినీ వేషధారణము

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. అసుర లట్లు సుహృద్భావమవలఁ ద్రోచి, యొండొరుల చేతియమృతంపుఁ గుండ నాచి
కొనుచు దస్యులభంగిఁ బైకొనుచు నెదుట, నేగుదెంచుచునున్న నయ్యింతిఁ గనిరి.

సీ. బాపురే! రూపలావణ్య విశేషంబు, వహ్వారె! కాంతిసౌభాగ్యగరిమ
మాయురే! నవకంపుఁ బ్రాయంపుమిసిమి మేల్భళిర! క్రేఁగంటి చూపుల బెడంగు
అబ్బురం బని మదనావేశవివశులై, యసుర లక్కామిని ననుసరించి
పరువులువాఱుచుఁ బ్రశ్నించి రీరీతిఁ, గోర్కులు మనములం గుమ్రుమ్మలాడ

ఆ. ఎవతెవీవు? తరుణి! యెందుండి రాక నీ, వేమిచేయ నిప్పు డిచ్చగింతు
వెవని దానవగుదు వెఱిఁగింపు కమలాక్షి!, యుల్లములను గలఁచుచుంటి విట్లు. 219

ఆ. గరుడ, సిద్ధ, సాధ్య గంధర్వ, చారణ, విబుధ, దైత్య, యోగ విభులచేత
నతివ! నీవు నిక్కమస్పృష్టపూర్వవం, చెఱఁగితిమిఁకఁ జెప్పనేల నరుని. 220

చ. తరుణి! శరీరధారులకుఁ దా నఖిలేంద్రియ చిత్తమోదమున్
వెరవునఁ గూర్పనెంచి విధి నిన్నిటు పంపె నటంచు నాత్మలన్
స్థిరముగ నెంచుచుంటి మిది సిద్ధము కావున పద్మలాక్షి! నీ
యురుకృప మాపయి న్నెరపు మోలి నధీనులమైతి మీ యెడన్. 221

గీ. బద్ధవైరులమై యేకవస్తువుకయి, స్పర్ధగావించుకొను మాకు జ్ఞాతులకును
మదినిఁ బొరపొచ్చెములు సదమదముఁ జేసి, సంవిధానంబుఁ గావింపు సారసాక్షి!

క. అతివా! మే మల కశ్యపు, సుతులము భ్రాతలము తలఁప సుధకు సమముఁగా
యతనముఁ జేసితి మగుట న, మృతము విభజించి యొసఁగుమీ పోరలుడుఁగన్.

మ. అని యా దైత్యులచేత నర్థిమెయి నిట్లామంత్రితుండై విమో
హనమాయావనితాతనుండు హరి యొయ్యారంబుగా నవ్వి యొ

య్యాన నవ్వారల నెల్ల ధీరరుచిరాపాంగంబులం గాంచు చి
ట్లనియె న్మంజులవాక్యపుంజముల నాహ్లాదంబు పుట్టించుచున్. 224

శ్రీభగవానుఁడు:—

గీ. కశ్యపతనూజులార! యిక్కరణిమీఱ, నకట! పుంశ్చలినైన నాయందు నిపుడు
ప్రత్యయము నుంచితిరి బాగు! పండితజను, లంగనల నమ్మజాల రొక్కప్పుడేని.

గీ. క్రొత్త క్రొత్త రుచుల కోరికి నన్వేషించు, స్వైరిణులగు స్త్రీల సఖ్యము లవి
యేల? యసురులార! సాలావృకంబుల, చెలుముల ట్లసత్యములగుఁ గాదె! 226

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని నుడివిన విని యసురులు, మనమున నూఱటలు వొంది మందస్మితంబుగ న
ల్లన నగి చేతి కమృతభా, జనము నొసంగి రపుడు వివశతఁ గురుముఖ్యా! 227

ఉ. భారతవర్య! య య్యమృతభాండముఁ గైకొని విష్ణుఁడంత సు
స్మేరముఖంబుతోఁ బలికె మీఱిరిట మంచియొ చెడ్డయో నయో
దారత నా యొనర్చిన విధంబిది కాదన కీయకొందు రేన్
నేరిమి మీఱఁ బంచుదును నే నమృతంబును మీకు వింటిరే? 228

క. అనిపల్కిన తజ్జల్పిత, మునువిని యాదైత్యయూథపులు తన్మర్మం
బును దెలియలేక యట్లే, యని తమ యనుమతినిఁ దెల్పిరందఱు నొక్కటై. 229

మ. క్షితివర! యంత వా రుపవసించియు స్నానముఁజేసి శౌచ సం
భృతులయి పావకంబును హవిస్సుల లెస్సగ వేల్చి విప్ర గో
తతులను దద్గితంబులిడి తన్పి ద్విజాతివరేణ్యు లెల్లరున్
స్తుతమతులౌచు స్వస్త్యయనసూక్తములం బఠియింప ధన్యతన్. 230

క. నూతన వస్త్రంబుల నం, ప్రీతిని ధరియించి పేరిమి విభూషితులై
యా తఱినిం బ్రాగగ్రము, లై తగు దర్భలనుజొచ్చిరందఱు నసురుల్. 231

ఆ. ఆజ్యదీపకలితయగరు ధూపామోద, సంభరితయునైన శాలయందు
సురలు దానవులును నిరుపమమైన సం, తుష్టిఁ బ్రాఙ్ముఖోపవిష్టులైరి. 232

సీ. అవనీశ! యా శాలయందుఁ బ్రవేశించెఁ, దత దుకూలాఢ్య నితంబభాగ
మందయానయు నతిమదవిహ్వలాక్షియు, సర్వాంగలావణ్యసంకలితయుఁ
గలభోరువున్ స్వర్ణకలశస్తనియు హేమ, నూపురవిరుతులన్ మొఱయునదియుఁ
గనకకుండల చారుకర్ణ నాసా కపో, లాస్యయు పరదేవతాఖ్యయునగు

గీ. శ్రీసఖి స్ఖలితస్తనచేలనుగని, వెఱపుగదిరిన చూడ్కులమఱియు మఱియుఁ
జూచి చూచి సురాసురుల్ చోద్యపడుచుఁ, బ్రబలతర మోహవార్ధి నిమగ్నులైరి.

గీ. పాములకుఁ బాలుపోయుట భంగి దాన, వాళి కమృతంబొసగుట యన్యాయమయని
యరసి జాతినృశంసకులైన వారి, కమృత మొసఁగ నొల్లం డయ్యె నచ్యుతుండు. 234

గీ. అంత వేర్వేఱ పంక్తుల నా రమేశుఁ, డాదితేయ దైతేయుల ననువుపఱచి
వారు తమతమ శ్రేణులం గూరుచుండ, నియమముం జేసె నష్ట క్షోణీకళత్ర! 235

గీ. కలశముం గేలఁ దాల్చి రాక్షసుల నెల్ల, సబహుమాన ప్రియోక్తులఁ జక్కమొఱఁగి
దవులనున్న సుపర్వులం ద్రావఁజేసె, నల జరామృత్యుహారమగు నమృతరసము. 236

మ. పరగన్ దత్కృతపూర్వమా సమయముం బాలించుచు న్మేదినీ
శ్వర! యా దైత్యులు స్త్రీవివాదన జుగుప్సం జేసి తత్స్నేహ బం
ధురులై మిన్నకయుండి రా పడఁతియందు న్గాఢమా ప్రేమ పెం
పు రహిం బాయునొ యన్నభీతి పలుకం బోకప్రియంబా నుడిన్. 237

గీ. అమరవేషంబుఁ దాల్చి యయ్యమరపంక్తిఁ, జొచ్చి స్వర్భానుఁ డప్పుడు సుధను ద్రావె
సూర్యచంద్రులు వానినిఁ జూచి వేగ, హరికి సూచనఁ జేసిరి ధరణినాథ! 238

క. అమృతము గ్రోలు నతని శీ, ర్షముఁ దునిమెన్ హరి నిశాతచక్రాహతి భూ
రమణ! విను తత్కబంధం, బమృతాప్లావితమగుచు రయంబునఁ బడియెన్. 239

క. అమరత్వముఁ బడసిన శీ, ర్షము నయ్యజుఁ డప్పుడుఁ జేసె గ్రహముగఁ దాఁ బ
ర్వమునం జంద్రార్కుల వై, రమనస్కుండగుచు వాఁ డురవడిం బట్టున్. 240

క. దేవతలచేత నమృతము, ద్రావంబడినంత లోకరక్షకుఁడగు నా
దేవుఁడు నిజరూపముఁ గొనె, భూవర! యయ్యసురవరులు గనుఁగొనుచుండన్. 241

మ. క్షితివర! దేవదైత్యతతికిం దగ దేశముఁ గాల మర్థమున్
మతియును గర్మ మిన్నియు సమంబులె యయ్యు ఫలంబునందు భి
న్నత గనుపట్టె నా కమలనాభపదాబ్జసమాశ్రయంబునన్
ధృతి నమృతంబు నొందిరి సురేభ్యులు నిష్ఫలులైరి దానవుల్. 242

శా. పార్థక్యంబున దేనిఁ బ్రాణధన హృద్వాక్కర్మలన్ లేశమున్
పార్థక్యంబది లేకయే తనుతనూజాతాదికంబందుఁ దా
రర్థిం జేయుచు రద్ది వమ్మయగు మూలాసేచనంబుం బలెన్
బార్థక్యంబును వీడి చేయుక్రియ లేభద్రంబులౌఁ బార్థివా! 243

అధ్యాయము 10.

దేవాసుర యుద్ధప్రారంభము

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. వాసుదేవపరాఙ్ముఖస్వాంతులగుట, దృప్తులగుటను సర్వదైతేయదాన
వులును దత్కార్యయుక్తులై మెలఁగినను నృపాల! యట్లమృతంబునుఁబడయరైరి.

క. సాధించి యమృతమును వసుధాధవ! స్వీయులగు సురలఁ ద్రావించి జగ
న్నాథుఁడు గరుడారూఢుండై ధృతిఁజనె భూతసంచయము గనుచుండన్. 245

చ. క్షితిప! సపత్నకోటి ఫలసిద్ధిఁ గనుంగొని యోర్వరాని నా
దితిసుతు లుద్యతాస్త్రులయి దేవగణంబులమీఁదఁ జట్టి యు
ద్ధతిఁబడి రా సుపర్వులు సుధారసపానవివృద్ధశక్తులై
ప్రతిరణమిచ్చి రచ్యుతపరాయణతన్ వివిధాయుధంబులన్. 246

క. రోమాంచముఁగూర్చు చతిస్థేమముఁ దుములంబు నగుచు దేవాసుర సం
గ్రామం బతిభీమంబై, భూమీశ్వరవర! జరిగెనప్పుడు వార్ధితటిన్. 247

క. వివిధాయుధులై యట నా, దివిజులు దితిజులును మిగులధృతి నొండొరులన్
బవరమునఁ గొట్టుకొనిరి యిషువులఁ గృపాణముల సరభసులయి యురవడిన్.

క. పొంగారు శంఖతూర్య మృదంగపటహాభేరి డమరుతతి నిస్వనముల్
సంగరభువి రథహస్తితురంగ పదాతిసముదగ్రరవములు సెలఁగెన్. 249

క. తలపడె నట రణమున రథికులతో రథికులును నేనుఁగులతో నేనుం
గులుఁ గాల్వురతోఁ గాల్వురు, నలఘుగతి హయములతోడ హయములు నధిపా!

సీ. కొంద ఱుష్ట్రంబులఁ గొంద ఱేన్గుల మఱికొందఱు ఖరములఁ గోలుపులుల
గౌరమృగంబులఁ గంక గృధ్రంబుల, శ్యేనభాసంబుల సింహ శరభ
గవయ భల్లుక వృక ఖడ్గ గో వృష మహిష తిమింగిలంబుల జంబు కాఖు
శునక బస్త మనుష్య సూకర కృష్ణసారంబుల మఱియు నన్యంబులైన

గీ. స్థల జల ఖగంబులన్ వికృత తాకృతులగు, వివిధ సత్త్వములం గడువేడబమున
నుభయ సైన్యంబులంగల యోధులు రణభూమిఁ జొచ్చిరి దారు ముకున్ముందునగుచు.

సీ. రాజేంద్ర! రుచిరచిత్రధ్వజాంశుకములుఁ బ్రస్ఫీత ధవళాతపత్రములును
అత్యర్ఘ వజ్రదండాత్తవ్యజనములుఁ జారు కోమల బర్హచామరములు
సురవాతధూతోత్తరోష్ణీషములును విస్ఫురదుదంచిత మణిభూషణములు
ఖద్యోతదీధితిప్రద్యోతమానోగ్ర, నానాయుధవిరాజమానవటులును

గీ. నై చెలంగెడునట్టి దేవాసురభట, సేనలవి వీరకోటి విశిష్టములయి
బహుళ జలజంతువులతోడఁ బఱఁగునట్టి, రెండు సాగరములు బోలెఁ గడుమిగిలె.

వ. అయ్యవసరంబున 253

సీ. సర్వాద్భుతము సర్వసాంగ్రామికయుతంబు, మయనిర్మితంబు కామగము ఘనము
దృశ్యమానంబు నదృశ్యం బనిర్దేశ్య, మప్రతర్క్యంబును నాదిప్రమాన
మునగు వైహాయసమను విమానము నగ్ర, భాగంబునన్ సర్వవాహినీశ
సంవృతుండై ఛత్రచామరాదులతోడ, బలిదానవేంద్రుండు ప్రౌఢి మెరయ
గీ. నుదయశైలాగ్రమున సమభ్యుదితుఁడైన, పూర్ణచంద్రుండువోలెను బాలుపుమిగిలె
దైత్యగణములకెల్ల నుత్సాహశక్తు, లాత్మలం గల్గఁజేయుచు నవనినాథ! 254

సీ. ఆ బలివీరునకన్నితట్టులఁ జమూ, పతులైన దైత్యులు ప్రౌఢియుతులు
నముచి శంబర కాలనాభ ద్విమూర్ధ వి, రోచన వజ్రదంష్ట్రులును మఱియు
నిల్వల హేతి ప్రహేతి హయగ్రీవ, శకుని తారక మయ శంకు శిరులు
శుంభ నిశుంభులు జంభుఁడు మహిషుఁ డ, రిష్టుండుఁ గపిలుఁ డరిష్టనేమి
గీ. కెరలి పౌలోములును గాలకేయులును ని, వాతకవచులు మున్నుగాఁ బఱఁగులాఁతి
యసురులును గ్లేశభాగులై యమృతభాగ, మందమిన్నిల్చి రని మొనసనలుక పేర్మి.

ఉ. భీషణసింహనాదములఁ బేర్చుచు నార్చుచు నుగ్రులై సుర
ద్వేషులు భూరిరావ సముపేతములైన స్వకీయశంఖముల్
రోషముతోడ నొత్తిరి కురుప్రవరా! బలసూదనుండు వి
ద్వేషులఁ గాంచి క్రుద్ధుఁడయి ధీరత నిల్చె రణాంగణంబునన్. 256

క. గగనమున నమ్మహేంద్రుఁడు, దిగిభము నైరావతం బధిష్ఠించి కడున్
నెగడె స్రవత్ప్రస్రవణం, బగు నుదయశిఖరిని దోఁచు నర్కుఁడు వోలెన్. 257

చ. నరవర! వాయు వహ్ని వరుణప్రముఖాఖిల లోకపాలకుల్
సురగణయుక్తులై బలసి చుట్టును నిల్చిరి స్వామియగా పురం
దరునకు బావలౌచు వివిధాయుధవాహనకేతుయుక్తులై
దురమున శత్రువీరుల మదోద్ధతి నెల్ల నణంచు పూన్కితోన్. 258

ఉ. వారు పరస్పరంబు నిరువాగులవారును ముట్టడించుచున్
వీరవిహారకేళి నతిభీకరవృత్తిని బిట్టు నెట్టుచున్
పేరులఁ బెట్టి యొండొరులఁ బిల్చుచుఁ బెల్చన ముందుఁ జొచ్చుచున్
దారుణమా రణంబు సముదగ్రతఁ జేసిరి కౌరవేశ్వరా! 259

వ. ఆ సంకులసమరంబున బలిదైత్యేంద్రుండు నిర్జరేంద్రుని, తారకుండు గుహుని, హేతి వరుణుని, ప్రహేతి మిత్రుని, కాలనాభుండు యముని, మయుండు విశ్వకర్మను, శంబరుండు త్వష్టను, విరోచనుండు సవితృని, నముచి పరాజితుని, వృషపర్వుం డశ్వినీదేవతలను, బాణప్రముఖ బలిపుత్రశతము సూర్యుని, రాహువు సోముని, పులోముం డనిలుని, నిశుంభశుంభులు దేవియైన భద్రకాళిని, జంభుండు వృషాకపిని, మహిషుండు విభావసుని, ఇల్వలవాతాపులు బ్రహ్మపుత్రులను, దుర్మర్షుండు కామదేవుని, ఉత్కళుండు మాతృగణంబులను, శుక్రుండు బృహస్పతిని, నరకుండు శనైశ్చరుని, నివాతకవచులు మరుత్తులను, గాలకేయులు వసువులను, పౌలోములు విశ్వేదేవులను, క్రోధవశులు రుద్రులను గవిసి ఘోరంబగు పోరుసలిపిరి. ఇట్లు దేవదానవు లన్యోన్యజిగీషలం జేసి ద్వంద్వసమరంబునఁ దీక్ష్ణంబులగు బాణ, కృపాణ, తోమర, చక్ర, గదా, ముశుంఠి, పట్టిస, శక్తి, ప్రాస, పరశ్వధ, నిస్త్రింశ, భల్ల, పరిఘ, ముద్గర, భిండివాలా ద్యాయుధవిశేషంబుల నొండొరుల శీర్షంబులఁ దెగవేయందొడంగిరి. అప్పు డా సంకులసమరంబున రథ, గజ, తురగ, పదాతి సమూహంబు లారోహ వాహసందోహ సమన్వితంబులై చిత్రవిచిత్రంబులుగా ఖండింపఁబడియె. మఱియు నికృత్త బాహూరుకంధర చరణాది వివిధావయవులై ఛిన్నధ్వజ జ్యా తనుత్రాణ భూషణులై యోధవీరులు పొడగట్టిరి. గజ తురగ పదాతి పదాఘాతంబులను, రథాంగనేమి ఘట్టనంబులను జూర్ణీకృతంబై యువ్వెత్తుగఁ బైకిలేచిన సంగరభూమి పరాగంబు దశదిశలను నాకాశంబును దివాకరునిఁ గప్పుచుఁ గ్రమ్మఱ శోణితప్రవాహంబుల నణఁచివేయంబడుచుండె. ఉద్వృత్త కిరీటకుండలంబులగు శిరంబులచేతను, సంరంభోపేతములైన పరిదష్ట దంతచ్ఛదంబులతోడను, నాయుధసహితంబులు నావరణయుతంబులు నగు మహాబాహువుల తోడను, గరభసదృశంబులగు నూరుకాండంబులతోడను బ్రచ్ఛాదితంబయి యా సంగరాంగణంబెంతయు శోభిల్లె. శిరంబులు నఱుకంబడి కబంధంబులు కేలంగై దువ్వులఁదాల్చి యావేశంబునఁ బరుగులిడుచుండెను. 260

క. బలి యపు డింద్రునిఁ బదిశరములనైరావతగజేంద్రశమును మూఁడిట వాజుల నాలిటి నాలిటఁ బెంపలరఁగ మావంతుఁ నొక్కశరయమ్మున నేసెన్. 261

క. వడియును వాఁడియుఁ గల్గిన, బెడిదములగు నన్ని భల్లశవిశిఖంబుల నే యడదరించి వచ్చుశరముల, నడుమన ఖండించె నమరనాథుఁడు కడిమిన్. 262

చ. కనుఁగొని తత్పశస్త్రమగుసత్కర్మమునుం బలి యీసు పెంపునన్
గొని నొక శక్తిబాణమునుసగొంకకయంత సుపర్వనాయకుం

డును భయదోల్కకైవడిఁ గడుంగడు మండెడు న య్యుదగ్ర శ
క్తిని కరమందునుండఁగనె తీవ్రతమై నురుమాడె బ్రేల్మిడిన్. 263

గీ. అయ్యనంతరమున శూలమవలఁ బ్రాస,మాపయిన్ దోమరంబు నిట్లలుకమీఱఁ
జెలఁగి బలిదైత్యుఁ డేదేని చేతఁ బట్టె,వాని నెల్లను దునిమె నవ్వాసవుండు. 264

శా. అంతన్ భీషణరోషపూర్ణహృదయుండై యా బలీంద్రుండు దా
నంతర్ధానముఁ బొందె నాసురము ఘోరాంతంబునౌ మాయ న
త్యంతోపప్లవదాయకంబయి మహాహార్యం బొకండప్డు భూ
కాంతా! నిర్జరసైన్యకోటులపయిన్ గన్పట్టె దుర్దాంతమై. 265

చ. నృపవర! యత్యుదగ్రమగు కీలి దవానలదహ్యమాన పా
దపనివహంబు టంకసముదగ్రమహోగ్రశిలాసముచ్చయం
బు బడియె బిట్టు వేలువులమూక లవెల్లను బిండిపిండియై
యపుడు కలంగి రూపుసెడి యత్యధికంబగు భీతిఁ జెందఁగన్. 266

సీ. అలఘుతరోరగంబులు దందశూకముల్,వృశ్చికంబులుఁ జేరి బిట్టు ముట్టె
నురువరాహమహాగజోగ్రశార్దూల భీకరసింహముల్ కడగండ్లఁ బెట్టె
బృథుశూలహస్తులు విగతవస్త్రులునయి,'అదువుండు పొడువుఁ'డంచార్పు లిడిరి
యాతుధానాంగనలడరి వేనకువేలు,రక్షోగణంబులు క్రందుకొనియెఁ

గీ. ప్రబలవాతాహతంబులై పరుషతర గభీరనిర్ఘోషయుతములై భూరితరము
లైన జలధరపటలము లతిభయంకరముగ నంగారవృష్టి మొత్తములఁ గురిసె.

మ. అవనీంద్రా! బలిసృష్టమై విలయకాలాభీలమౌ లీలగాఁ
బవనప్రేరితమౌచు బావకము తీవ్రంబున్ మహోగ్రంబునై
దివిజానీకములం దహింపఁగడఁగెన్ ధృత్యున్నతిం గోలుపో
యి వివేకంబులు దూల నెల్లఱును నిర్మృష్టాత్ములై బ్రాన్పడన్. 268

క. ఆతతిఁ బ్రచండవాతో,ద్ధూత తరంగోత్కరంబుతో బెడిదంబై
యే తట్టుఁ గన్నఁ దోఁచెను, భీతినిడుచు సాగర మతివేలంబగుచున్. 269

చ. నరవర! వింటె? యీ వడువునం గడు ఘోరులు లక్ష్యమార్గ భీ
కరులును గ్రూరచిత్తులును గర్వులునౌ దితిపుత్రు లన్యులున్
నిరుపమశక్తి మాయల ననేకములన్ సృజియించుచుండఁగా
మెవరి యప్పుడెల్ల సురవీరులు గుందిరి ఖిన్నచిత్తులై. 270

క. ఆ కుహనాకర్మలకుఁ బ్రతీకారము నెఱుఁగకుండిరి దేవేంద్రాదుల్
క్ష్మాకాంతా! యంతట లక్ష్మీకాంతుఁడుఁ దోఁచె వారికిన్ సదయుండై. 271

మ. గరుడస్కంధకృతాంఘ్రిపద్ముఁడుఁ బిశంగస్ఫీతవస్త్రుండుఁ దో
యరుహాక్షుండు విశాలవక్షుఁడుఁ బ్రకృష్టాష్టాయుధోపేత సుం
దరబాహుండుఁ గిరీటకుండలసముద్యత్కౌస్తుభాలంకృతుం
డు రమానాథుఁడు దృష్టిగోచరత నప్డుం బొందె దేవాళికిన్. 272

ఉ. ఆ హరి సుప్రసన్నుఁడయి యందుఁ బ్రవేశముఁ జేసి నంత దే
వాహితకూటకర్మజనితాఖిలవిస్తృతమాయ లెల్ల దూ
రాహతమయ్యె స్వప్న మరయం బ్రతిబోధమునందుఁ బోలెఁ ద
న్మోహనశక్తిచేతను విభుస్మరణం బఘనాశమౌఁ గదే. 273

ఉ. భండనభూమి నగ్గరుడవాహనునిం బొడఁగాంచి సింహవా
హుండగు కాలనేమి నిశితోజ్జ్వలశూలము వైచెఁ బద్మనా
భుం డలవోకమై గరుడమూర్ధమునం బడు దానిఁ బట్టి యు
ద్దండత దానిచేతన యుదగ్రు సవాహునిఁ గొట్టె శాత్రవున్. 274

ఉ. మానవనాథ! మాలియు సుమాలియుఁ దాకిరి విష్ణు నాజి న
న్యూనబలాఢ్యులై హరియు నుద్ధతి వారలఁ జక్కడంచె నా
లోనన మాల్యవంతుఁడు బలోగ్రతఁ దార్క్ష్యునిఁ గొట్టెఁ బెన్గదన్
బూనిక నప్డు వానిని విభుండు వధించెను జక్రధారచేన్. 275

అధ్యాయము 11.

దేవ విజయము

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. ఉరుమహిమాఢ్యుఁడైన పురుషోత్తము సత్కృప నప్పు డాపురం
దరవరుణానిలాద్యమరనాథులు పోడిమిఁ జెంది క్రమ్మఱన్
దురమునఁ దమ్ము మున్నట నెదుర్కొనినట్టి యరాతివీరులన్
సరభసవిక్రమక్రియ మెసంగఁగఁ గొట్టిరి వాఁడికోలలన్. 276

మ. దురమందున్ బలిదైత్యు ముట్టె భగవంతుండైన పాకారి బి
ట్టురుదా వజ్రము సాచి వైచెఁ బ్రజ హాహాకారముం జేసె న
ప్పురుసంరంభసమేతు మానధను యుద్ధోర్వీచరిష్ణుం బలిన్
సురనాథుండుఁ దిరస్కరించి పలికెన్ నోనాడు చగ్రస్థుఁడై. 277

క. మాయాక్షులమగు మము, మాయలచే గెలువ నటుని మాడ్కిఁ బఱఁగుదే?
యో యజ్ఞుఁడ! బాలుర నట్టుఁడోయనఁ గనుగట్టి కొనుగదోయి ధనంబున్.

క. దారుణమాయలచే నె, వ్వారలు స్వర్గాపవర్గఫలముల నొందన్
గోరుదురో యుభయగతులకు, దూరులుగా వారిఁ జేయుదు న్మాఘాత్మా! 279

క. శతపర్వోజ్జ్వలకులిశ, క్షతి దుర్మాయులగు మిమ్ము జ్ఞాతియుతముగా
హతమార్తు నిల్వుమెదుటన్, మతిహీనుఁడ! ఖలుఁడ! పెక్కుమాట లిఁకేలా!

బలి:—

సీ. కాలప్రచోదితకర్ములై భీషణ, సంగ్రామమునఁ జేర్చు సర్వజనుల
కపకీర్తి కీర్తి జయాజయమృత్యువు, లందెదియే నొక్కఁడావహించు
సూరివర్యులు కాలసూత్రితమీజనం, బని కనుచుంద్రు దామాత్మలందుఁ
బొంగ రావంతయుఁ గుంగ రెవ్విషయంబు, నందు వివేకశూన్యాత్ములరయ
గీ. నందు దేహమె సాధనమంచుఁ దలఁచు
చుంద్రు జడులరు శోచనీయులరు నైన
మీదు మర్మస్పృశములైన యీ దురుక్తు
లను సరకుసేయుదుమె? మేము మనములందు. 281

మ. క్షితినాథోత్తమ! యిట్లు దేవవిభు నాక్షేపించి వీరోత్తముం
డతిధీరుండగు దైత్యరాజు బలి యాకర్ణాకృష్టంబులౌ
శితనారాచగణంబులన్ మును ఘనాక్షేపోక్తి బాణచ్ఛటా
హతుఁడౌ నాతనిఁ గొట్టె గ్రమ్మఱ నుదగ్రాటోప మేపారఁగన్. 282

ఉ. సూనృతవాదియుం బృథుయశోధనుఁడు న్ఘనుఁడైనయట్టి యా
దానవనాథుచే నిటులఁ దాను నిరాకృతుఁడై వెస న్మహా
మాని మహేంద్రుఁ డట్టి యవమానము నోర్వక యంకుశాహతం
బైన మదేభరాజము క్రియం బొలుపారె నుదగ్రమూర్తియై. 283

ఉ. ఆతఱి గోత్రభేది బలియై బలిమీఁద నమోఘము న్రిపు
వ్రాతమదాపహంబునగు వజ్రము వైచె బిరాన దాన ధా
త్రీతలనాథ! యప్డు బలి ఱెక్కలఁగొట్టిన యద్రికైవడిన్
చేతనశూన్యుఁడై పడియె స్వీయవిమానసమేతుఁడై వడిన్. 284

చ. అతిరభసంబునన్ ఘనరణాంగణపాతితుఁడైనయట్టి యా
దితిసుతసత్తము న్బలి నధీరు సుహృత్తముఁ గాంచి తత్సఖుం

డతులితశౌర్యశాలియు మదాఢ్యుఁడునై తగు జంభుఁ డప్పుడా
హతుఁడయియున్న మిత్రునెడ నాదృతిఁ జూపు చెదిర్చె శక్రునిన్. 285

శా. ఆ జంభుండు మృగేంద్రవాహుఁడయి యుగ్రాటోప మేపారఁగా
సాజంబౌ పృథువిక్రమంబున గదన్ సారించి దిగ్నాగమున్
దా జత్రుస్థలమందుఁ గొట్టె గజ మంతం దద్గదాపీడితం
బై జానుద్వయి నేలముట్టు చని తా నాయాసంబు నొందె న్నృపా! 286

క. రయమున మాతలి దశశత, హయములతోఁ గూడినట్టి యరదము తేరన్
భయయుతకరిని విడిచి హరి, హయుఁ డా స్యందనముఁ దోన నధిరోహించెన్. 287

క. ఆ సారథికృత్యంబు 'సె, బా' సని మెచ్చుకొని దానవశ్రేష్ఠుఁడు సం
త్రాసకరశూలమున స్మయ, భాసురుఁడై మాతలిని జవంబున నేసెన్. 288

క. ధీరత నవలంబించి యు, దారుఁడు మాతలి సహించె దజ్జనితార్తిన్
క్రూరుఁడగు జంభుఁ గినిసి శ, తారమ్మగు వజ్రమున శతమఖుఁడు దునిమెన్.

గీ. రాజ! దేవర్షియైన నారదునివలన, జంభుఁ డీల్గుట విని వాని జ్ఞాతులైన
నముచి బలుండు పాకుండు నాఁ బరగెడు, వార లతిరభసంబున వచ్చి రటకు. 290

గీ. పోటుమాటల మర్మముల్ మొట్టునట్టు, లమరవిభు నధిక్షేపించుచ దనుజులు
వర్షధారల మేఘముల్ పర్వతమును, బోలె శరముల నాతని ముంచి రపుడు. 291

గీ. హస్తలాఘవ మొప్ప నయ్యమరవిభుని, దశశతతురంగముల యుద్ధంబునందు
నన్ని శరములచేత నేయబ్బురంపు, నురవడిం గొట్టె బలదైత్యుఁ డొక్కమొగిని.

గీ. భూవరా! సకృత్సంధానమోక్షణములఁ, బాకుఁడు న్మాతలిని శత బాణములను
నొవ్వనేసి రథంబు నుగ్గుసేసెఁ, దిలలయంతగఁ బెనువింత గలిగె నంత. 293

గీ. స్వర్ణపుంఖంబులై యొప్పు పంచదశమ, హాశరంబులఁ గొట్టి యాహవమునందు
సజలమై యొప్పు జలదంబు చాడ్పున న్మ, హానినాదంబుఁ జేసె భయంకరముగ.

క. సారథిరథయుతుఁడగు రిపు, వీరు నస్త్రాము బాణవృష్టులచే దే
వారులు గప్పిరి ప్రావృ, ట్కారుని నంభోధరము లట్టుల్ నృపవర్యా! 295

చ. అనిమిషనాథుఁ గానక భయాతురులై దివిషద్గణంబు తె
ల్లన నగయుక్తులై రిపుబలప్రతికల్పిత దుర్భరవ్యథన్
వనరు చనాయకత్వమున వందురుచు న్మొఱవెట్టి రుమ్మడిన్
వననిధి భిన్ననౌకలగు వర్తకసంఘములట్లు భూవరా! 296

ఉ. ఆయెడ మేఘవాహనుఁడు సాశ్వరథధ్వజయంత్రయుక్తుఁడై
సాయకపంక్తిపంజరము సంగతిఁ బాసి వెలింగె నంతటన్

స్వీయరుచి న్నభంబు పృథివి న్దిశల న్నిగుల న్వెలుంగఁగాఁ
జేయుచు సుప్రభాతమునఁ జెన్నెసలారెడు సూర్యుకైవడిన్. 297

గీ. ఆజి శత్రు నిపీడితంబైన తనదు, సైన్యమును బొడగాంచి యా శతమఖుండు
ప్రకటరోషమునం జేతి వజ్రమును వి, పక్ష సంహారమునకునై పఱపెఁ గడిమి. 298

క. ఆ కులిశధారచేతన్, బాకబలుల శీర్షములను బ్రౌఢి హరించెన్
లోక మగల జ్ఞాతులును వి, లోకించుచునుండ నాకలోకవిభుఁ డనిన్. 299

క. నముచి యపుడు స్వజ్ఞాతివ, ధముఁ గని శుగమర్ష రోషధర్షితుఁడగుచున్
విమతుని నింద్రునిఁ జంపఁ బ, రమమగు నుద్యమ మొనర్చె రాజవరేణ్యా! 300

గీ. స్వర్ణకింకిణీయుత మశ్మసారమయము,నైన శూలంబుఁ దాల్చి యా దానవుఁడు తె
గించి చచ్చితి వనుచు భర్త్సించుచప్పు,డెసఁగఁగాఁ బఱతెంచె నయ్యింద్రునకును.

చ. వెసఁ బఱతెంచి యద్దనుజవీరుఁడు గర్జిలుచున్న సింగ మ
ట్లెసగుచుఁ బ్రౌఢిమీఱ నమరేశ్వరుపైఁ జటులోగ్రశూలమున్
విసరె నభంబునందు నది వేడబమై పరతేఱఁ గేళి లా
లనుఁడగుచు న్సహస్రశకలంబులుగా నఱకె న్సురేంద్రుఁడున్. 302

క. నృపవర! సుపర్వవల్లభుఁ, డపుడు మహారోషసంభృతాత్ముండగుచున్
రిపువీరుని కంధరము దె, గిపడ న్గులిశాయుధ మ్మొగిఁ బ్రయోగించెన్. 303

చ. శతమఖుచేత నట్లు రభసంబున నేయఁగఁబడ్డ విక్రమో
ర్జితమగు వజ్ర మయ్యసురశేఖరు చర్మమునేనిఁ ద్రెంపలే
క తొలఁగెఁ జూడఁ జిత్ర మిదిగా యతివిక్రమవృత్రభేదనా
ప్రతిహతవజ్రరాజము తిరస్కృత మా నముచిత్వచంబునన్. 304

సీ. వజ్రాయుధం బిట్లు ప్రతిహతంబై నంత, దివిజేంద్రుఁ డిట్లు చింతించె భీతి
నిది యేమి విధియోగ మెఱుఁగంగరాదహో!, భూతలోకంబును మోహపఱచె
భారయుతంబులై పక్షంబులన్ భూమిఁ, బడుచుఁ బ్రజాక్షయంబడరఁ జేయు
శైలంబులకును బక్షచ్ఛేదఘనకార్య, మును జేయునపుడేని మొక్కవోదు
గీ. మఱియుఁ ద్వాష్ట్రితపస్సారమయునివృత్రుఁ, జంపు నపుడేని గొంకదు సర్వశస్త్ర
వంచయాక్షతగాత్రులు శౌర్యయుతుల, దనుజుఁ జాలినదికద భీకర మిదార! 305

శా. ఆ వజ్రం బిది యొక్కఁ డల్పుఁడగు దేవారాతిపై ముక్తమై
చే వెల్లం జెడి మొక్కవోయినది యియ్యస్సీ! యింక నే దండమున్
చేవం దాల్పఁగ నేల? నింక పరిపాటి త్రస్నహ్న తేజంబునున్
దా వమ్మై చెడెఁ గాదె? యెయ్యదలు [illegible] వేటికిన్. 306

చ. అని మదిఁ గుందుచుండెడు బకలారికి నష్టశరీరవాణి యి
ట్లనియె 'మహేంద్ర! యీ యసురుఁడార్ద్రము శుష్కముసైన దానిచే
తను దెగఁ డట్టిదా వర ముదగ్రతపంబున మెచ్చియిచ్చితిన్
విను మును గాన యీరయుముఁవీనినిఁ ద్రుంచుట కొం డుపాయమున్'. 307

గీ. ఆనభోవాణి నమరేంద్రుఁడాలకించి, క్రమసమాహిత మతిని ధ్యానమునొనర్చి
యార్ద్రమును శుష్కమునుగానియట్టి దొకఁడె, ఫేనమే యని తెలిసెఁ బృథ్వీకళత్ర!

క. పూనిక శుష్కము నార్ద్రము, గావి నురువుచేత నముచికంధరమును బొం
కానఁ దెగనడిచె నింద్రుఁడు, మానులు వొగడిరి ప్రసూనమాల్యము లిడుచున్.

గీ. ఎలమి విశ్వావసు పరావసులనఁబరఁగు
ప్రథితగంధర్వవర్యులుపాడి రష్ట
ముఖ్యమగు దేవదుందుభుల్ మొఱసె మఱియు
నాట్య మొనరించి రింపొప్ప నటగణంబు. 310

క. ఆయదనున నన్యులయిన, వాయుకృశాను సమవర్తివరుణాదులు తే
జోయుతులయి గెడపిరి దై, తేయగణంబులను మృగతతిన్ హరులు గతిన్. 311

క. పరమేష్ఠి ప్రేరితుఁడయి, సురముని నారదుఁడు పృథుయశుం డటకుం దా
నరుదెంచి యసుర విలయముఁ, బరికించి దివౌకసులనువారించె నిటుల్. 312

నారదుఁడు:—

శా. శ్రీవైకుంఠ మహాభుజాశ్రితులరై చెన్నారు మీ రిష్టసు
శ్రీ విభ్రాజితభాగధేయులరునై సిద్ధామృతంబంది యో
దేవవ్రాతములార! యొప్పితిరి కాదే? కాన మీరల్సుహృ
ద్భావంబొప్పఁగ నింక దైత్యులవయిన్ వైరంబుఁ జాలింపుఁడీ. 313

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అని యనుపొంద నారదమహార్షి పితామహు నాజ్ఞగా వచిం
చిన వచనంబు నాదరముఁజేయుచుఁ గ్రోధము నుజ్జగించి య
య్యనిమిషవర్యులెల్లరు నిజానుచరు ల్కొనియాడుచుండఁ బెం
పెనయఁ ద్రివిష్టపంబునకు నేగిరి దోఁగిరి హర్షవారిధిన్. 314

ఉ. రాజవతంస! యీ కదనరంగమునందు హతావశిష్టులై
తేజముఁ దక్కి స్రుక్కిన దితిప్రభవు ల్సురమానియాజ్ఞచే
నాజి విపన్నుఁడైన బలినస్తగిరిన్ దరియంగఁజేర్చి ర
క్షోజదలిర్ప నార్యుఁడు భృగూద్వహుఁడుం జనుదెంచె నద్రికిన్. 315

గీ. ఉశనుఁ డంత శిరోధరశయుక్తులగుచుఁ, బ్రిబలనష్టావయవులయిశసరఁగువారి
నారసి మృతసంజీవనిశయనఁబరఁగు న్వి, విద్యచేతను బేర్మి జీవింపఁజేసె. 316

మ. భృగువర్యుండగుకావ్యుఁ డప్పుడు మహాశవిద్యాఢ్యుఁడై తన్నుఁబ్రశిం
పఁగ దైత్యాధిపుఁడైన యా బలియు సంప్రాప్తేంద్రియజ్ఞానుఁడై
తగ నానావిధలోకతత్త్వవిదుఁడైశతా నొప్పుటంజేసి లో
వగ నొందండు పరాభవంబు దనకుంశబ్రాపించిన న్బార్థివా! 317

అధ్యాయము 12.

—మోహినీ దర్శనజాత శివమనో విభ్రమము—

శ్రీశుకుఁడు:—

క. మాయావనితాకృతి వై, తేయుల వంచించి హరి యశదితినందనులన్
బీయూషముఁ ద్రావించిన, యీ యఖిలోదంతము న్మశహేశుఁడు వినియెన్. 318

క. దేవీయుతుఁడగుచు మహా, దేవుఁడు వృషభేంద్రు నెక్కిశధృతి భూతవితా
నావృతుఁడై చనియెన్ శ్రీ, దేవుఁడు గలచోటికి న్మశదిన్ ముద మొందన్. 319

ఉ. అంత రమామనోహరుఁ డుశ మాన్వితుఁడైన మహేశుఁ బ్రీతి న
త్యంతము గౌరవింప నుచిశతాసనమందు సుఖోపవిష్టుఁడై
యెంతయు నెమ్మి శంభుఁడు రశమేశునకుం బ్రితిపూజఁజేసి పె
న్వింతను బొందుచున్న మదిశవేడుక దీరఁగఁ బల్కెఁ నీగతిన్. 320

వ. దేవదేవా! నీవు జగద్వ్యాపకుండవు, జగదీశ్వరుండవు, జగన్మయుండవు, సర్వ భావంబులకు హేతుభూతుండవు,పరమాత్మరూపుఁడవు. ఈ జగంబున కాదిమధ్యాంతములు నీవ. అంతర్బహిర్వ్యాపకుండవు నీవ. అవ్యయుండవగు నీకు జగదాదులు లేకుండుంగావున సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడవై వెలుంగుచుందువు. శ్రేయస్కాములైన మునులు ఉభయసర్గంబును బరిత్యజించి భవచ్చరణాంబుజంబును ఉపాసించుచుందురు. పరిపూర్ణంబును, అమృతంబును, గుణరహితంబును, విశోకంబును, అవికారంబును, ఆనందమాత్రంబునగు పరబ్రహ్మంబు నీవ. అనపేక్షుండవై జగదుత్పత్తిస్థితిలయంబులఁ గల్పించుటకుఁ దదపేక్షకత్వంబున నాత్మేశ్వరుండవైన నీవు ప్రవర్తించుచుందువు. నీ వొక్కఁడవ సదసద్రూపుఁడవు. అద్వయుండవు, నుభయుండవగుదువు. స్వర్ణంబు వస్తుభేదంబున విభిన్నంబుగానియట్లు నీ వవిచ్ఛిన్నుండవై విరాజిల్లుచుందువు. జను లజ్ఞానవశంబున నిరుపాధికుండ

వైన నీయందు గుణవ్యతికరంబు గల్పించుచుందురు. కొందఱు నిన్ను పరబ్రహ్మ మని చెప్పుదురు. మఱికొందఱు ధర్మంబుగా వక్కాణింతురు. వేఱొకకొందఱు సదసత్పరుండవగు పురుషుండవని పల్కుచుందురు. అన్యులు కొందఱు నవశక్తి యుతుండవగు పరమపురుషునిగా నుగ్గడింతురు. ఇతరులు మఱికొందఱు అవ్యయాత్మకతత్త్వస్వరూపుఁడవగు మహాపురుషునిగా వక్కాణింతురు. మహాయుస్సంపన్నుండనగు నేనును, మరీచిప్రభృతులైన ఋషులును, సత్త్వగుణప్రధానులమైనను భవత్కల్పితమైన మాయాప్రభావంబు నెఱుంగంజాల మనిన యశుభప్రవర్తనులు త్వన్మాయావంచితమనస్కులునగు దైత్యమర్త్యాదు లేమెఱుంగ నేర్తురు? అట్టి నీవు భూతంబులకు జన్మస్థితినాశంబులును భవబంధమోక్షంబులును గల్పించుచుందువు. వాయు వెట్లాకాశంబునుజొచ్చునట్లు స్థావరజంగమాత్మకంబగు నీసర్వవిశ్వంబును తదాత్మకత్వంబున జొత్తువని నేఁ దలంచెద. 321

గీ. ఈశ! గుణములతో రమియించునట్టి, నీ శుభావతారముల్ నేను గంటి
నిపుడు యోషిత్తనువుఁ దాల్చియింపుసొంపు, నింపు నవతారమును జూడనేఁ
దలఁచితి. 322

ఉ. ఏ యవతారలీల నసురేంద్రులు మోహితులైరి వేల్పులా
ప్యాయముగా సుధారసము పానముఁ జేసిరి లోకమోహనా!
యా యవతారవైభవము నర్మిలిఁ జూడఁగఁ గోరి మేము దే
వా! యిటువచ్చినారము మహాత్తరమైన కుతూహలంబునన్. 323

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. అని గిరీశునిచేత నభ్యర్థితుఁడయి, విష్ణుదేవుండు భావగంభీరముగను
నవ్వి యా శూలపాణి యాననముఁ జూచి, ప్రతివచన మిచ్చెనీగతిఁ బార్థివేంద్ర!

శ్రీహరి:—

గీ. అమృతభాజన మపహృతమగుడు సకల, నిర్జరులకార్యములఁ జూచు నేను దైత్య
గణములకుఁ గౌతుకం బెదఁ గలుగు పొంకొఁ బూనినాఁడ యోషిద్రూపమును గిరీశ!

క. కామిజనాదరణీయము, కామోద్దీపకమునగుచుఁ గమనీయంబౌ
భామినిరూపముఁ జూడం, గామించెదు నీకుఁ జూపఁ గలను మహేశా! 326

నారదుఁడు:—

క. అని నుడువుచునే కమలా, ధిపుఁ డంతర్ధానమొందె నన్ని దెసలకున్
గనుగవఁ ద్రిప్పుచుఁ గాత్యాయనితో నా చంద్రమౌళి యటనుండె నృపా!

చ. అపుడు నవప్రవాళకుసుమాంచితవృక్షవిరాజమానమౌ
ఉపవనసీమఁ గాంచె శివుఁ డొప్పుగఁ గందుకకేళిసక్తయై

నిపుణత నాడుచున్ హారాయలు ƒ నింపుచుఁ జారు దుకూలచేల యు
క్తపృథునితంబభాగమునఁ ƒ గాంచినిఁ దాల్చిన మోహనాంగినిన్. 328

చ. అనుపమసౌకుమార్యఖని ƒ యై నమనోన్నమనప్రకంపిత
స్తనపృథుహారభారవశ ƒ తం గృశమధ్యమునం బదింబదిం
దునిసెడుభంగిఁ జూడ్కికిని ƒ దోఁచుచుఁ గమ్రపదప్రవాళ మి
ట్టునటు గదల్చుచుం దనరె ƒ డున్ లలితాంగి వినోదభూమియై. 329

చ. దెసల భ్రమించు చెండుపయి ƒ దృష్టి నిగుడ్చుచుఁ గర్ణకుండలో
ల్లసితకపోలయుగ్మయుఁ జ ƒ లచ్చికురాళివృతాననాబ్జయై
వసనము జాఱఁ గొప్పువిడ ƒ వామకరంబునఁ జక్కనొత్తుచున్
వెసఁ బెఱకేలఁ జెండు విను ƒ వీధికిఁ గొట్టుచుఁ దన్వి బేర్చెడిన్. 330

చ. భువనము నాత్మమాయఁ గడు ƒ ముగ్ధముఁ జేయు చొకించుకంత సి
గ్గు వొడమఁ బిన్నవవ్వాలయఁ ƒ గూర్మిఁ గనుంగొనఁ దాన వంచితుం
డవుచు భవుండు నివ్వాలత ƒ రాశయుఁడై తనుఁ జెంతనున్న యా
శివను స్వభృత్యవర్గమును ƒ జిత్తమునందు నెఱుంగఁ డయ్యెడన్. 331

ఉ. ఆ యువతీలలామ స్వక ƒ రాగ్రమునుండి సుదూరభూమికిన్
బోయిన చెండుకై వెనుకఁ ƒ బోవుచునుండఁ దదీయవస్త్రమున్
వాయుకిశోర మా వృషభ ƒ వాహుఁడు సూడ హరించె నంతఁ దా
నా యెలనాగ సోయగము ƒ నందు మనంబిడెఁ గామవైరియున్. 332

క. భూనాథ! త దపవృతవి, జ్ఞానుండయి పంచశర వ ƒ శంకరుఁడగుచున్
దా నా శంకరుఁ డపుడు భ, వాని గనం దానివెంటఁ ƒ బడియె న్వెంటే. 333

గీ. విగతవస్త్రయు మిగుల సƒవ్రీడయునయి,తన్నుఁ దరియంగవచ్చుభూƒతపతిఁగాంచి
తరుచయంబులమాటునƒదాగు చామె,యల్లనవ్వుచు నటనుండƒనొల్ల కరిగె. 334

క. ప్రమథితసకలేంద్రియుఁడగు, ప్రమథాధిపుఁ డపుడు కామ ƒ వశుఁడయి తా నా
రమణి న్వెన్నంటిచనెన్, దమిఁ గరిణిన్ దంతివిభుఁడు ƒ దవిలినభంగిన్. 335

ఆ. అనుగమించి పోయి ƒ యమ్మహాదేవుండు, వలవకున్నసతిని ƒ బలిమిఁబట్టి
కేశబంధమునను ƒ గీలించి బాహుల, లీలఁబిగ్గఁ గౌఁగి ƒ లించుకొనియె. 336

క. కరిచేఁ గరిణి తెఱంగున, హరుచే గాఢోపగూఢ ƒ యై యిట్టటు లా
తరుణి పెనంగుచు విలులిత, శిరోజయై పొలుపుమిగిలె ƒ క్షితివరమౌళీ! 337

గీ. ఎట్టకేలకుఁ దన్విముƒక్తకేశ సుదృఢ, బాహువులమధ్యమునుండి వీƒడ్వడఁగఁజేసి
విష్ణుకృతమాయయైనయాƒపృథునితంబ,రభసగతిఁ బాఱిపోయె నోƒరాజతిలక! 338

క. అరినిర్జితుండువోలెన్, స్మరనిర్జితుఁడగుచునప్పుడు శంకరుఁడు మహా
పరమాద్భుతకర్ముండగు, హరిజాడంబట్టిపోయె నవనీనాథా! 339

మ. ఎదఁగొన్నట్టి కరేణువుం దవిలి యుద్వృత్తిన్ వెనం బాఱు న
న్మద దంతీంద్రమువోలె నయ్యువిద వెంటం బోవ సద్భావజున్
బదమా దేవు నమోఘవీర్యము పడెన్ మార్గంబునన్ స్కన్నమై
మదిరాక్షీనవయౌవనార్ణవవినిర్మగ్నాత్ముఁడై యుండుటన్. 340

గీ. ఎటనెట నమోఘవీర్యుఁడౌ నీశు రేత, మట్లు మార్గమునం బడె నవ్వియెల్ల
రౌప్యహేమంబులకును క్షేత్రంబులయ్యె, వసుమతీనాథ! భూరికృపాసనాథ! 341

గీ. నదులయందును బెంపగు నదములందుఁ
బర్వతములందును వనోపవనములందు
ఋషులుగల స్థలములయందు వృషభవాహుఁ
డు హరుఁ డప్పుడు పేర్మి సన్నిహితుఁడయ్యె. 342

క. ఘనమగు శ్రీవైష్ణవమా, యను మృత్యుంజయుఁడు స్కన్నమగు నిజరేతం
బునను జడీకృతుఁదన్నన్, గనుఁగొని వినివృత్తుఁడయ్యెఁ గలుషపథమునన్. 343

మ. జగదాత్ముండును దేవదేవుఁ డమలజ్ఞానాత్ముఁడున్ బుణ్యుఁడున్
భగవంతుండు విభుండునైన హరి దివ్యంబైన మాహాత్మ్యమున్
దగురీతిన్ స్వమహత్త్వముం దెలిసియొంటంజేసి యా సర్వభూ
తగణాధీశ్వరుఁ డంత స్వాంతమున వింతంజెందఁ డావంతయున్. 344

చ. అవికృతుఁ డత్రిపుండును సమాహితచిత్తుఁడునై చెలంగు నా
భవుఁ గని దేవదేవుఁడు సభంగుర నిష్కలుష ప్రభావుఁడున్
భువననుతుండునైన హరి పూని స్వపూరుషమూర్తిఁ దాల్చి దీ
ప్తివికసితాననుండయి గభీరతరోక్తులఁ బల్కె నీక్రియన్. 345

క. నాయువతీరూపంబగు, మాయ న్మోహితుఁడవై యుమారమణా! నీ
వీయెడల నాత్మనిష్ఠ న,జేయుఁడవై నిల్చితివి వశీకృతచిత్తా! 346

క. అకృతాత్ములైన పూరుషు,లకు దుస్తరభావవికృతులంగూర్చెడు మా
మకమాయావాగుర జి,క్కక యెవ్వఁడు నీవు దక్కఁగడవ న్గల్గున్. 347

గీ. కాలరూపుని నన్ను భాగములతోడఁ
గూడివర్తించునట్టియా గుణమయమగు
మాయ నిన్నను బరిభవింపంగలేదు
మహితసద్గుణపూత! యుమాసమేత! 348

శ్రీశుకుఁడు:—

క. శ్రీవత్సలాంఛనునిచే, నీవిధమున సత్కృతుఁడయి వృషభధ్వజుఁ డా
దేవుని వీడ్కొని స్వీయగణావృతుఁడయి చనియె వెస నిజాలయమునకున్. 349

క. తనచే ననుభూతంబగు, ఘనమగు హరిమాయఁ దెలిపెఁ గౌతుకమెసఁగన్
మునిముఖ్యులెల్లనుం దమి, వినఁ గాత్యాయనికి మానవేశ్వర! వింటే? 350

రుద్రుఁడు:—

ఉ. మోహవశంబునం బరమపూరుషుఁడుం బరదైవతంబు నా
నా హరిమాయచేత నశేషమాదికళాపతినైన నేనె దూ
రాహృతమానసుండనయి యట్లు గలంగితి నన్న నింక నో
హోహో! మొరుల్ భరించుటకు నోర్తురొకో పరతంత్రులౌ జనుల్. 351

గీ. శైలనందన! వేయేండ్లు చన్నపిదప, యోగముననుండి యప్పుడయుపరతుండ
నైన నను డాసి యడిగితె వ్వాని గాల, వేదగమ్యుఁడుగాని యవ్విభుఁడితండె.

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. జలధిమథనంబునం గులాచలము పృష్ఠభాగమునఁ దాల్చె నెవ్వాఁడు ప్రథితవిక్ర
మక్రముండగు నా హరిమహిమ యిప్పుడు, నీకుఁ దెల్పితి నోధరణీకళత్ర! 353

ఉ. ఈ కథ నెవ్వఁడేనిఁ బఠియించిన విన్న నొకప్డు వాని య
స్తోకతరప్రయత్నములు దొడ్డవివో వవనీంద్ర! యుత్తమ
శ్లోకగుణానువర్ణనము శోభనమై కలయంతకాలమున్
భీకరమైనసంసృతి జనించెడుదుఃఖము నిస్తరించెడున్. 354

చ. జనవర! సాగరోన్మథనసంజనితామృతముం బ్రపన్నులౌ
ననిమిషకోటిచేత ముదమారఁగఁ ద్రావఁగఁజేసి క్రూరులం
దనుజుల మోహపెట్టి కుమానాంగనరూపముఁ గొన్న మేటి స
జ్జన గణగోప్తయుం గుజనశాస్తయునైన హరి న్స్మరించెదన్. 355

అధ్యాయము 13.

వైవస్వతాదిమను వృత్తాంతము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. శ్రాద్ధదేవుండు మనువయ్యె సప్తముండు
వర్తమానుం డతఁడు వివస్వంతుసుతుఁడు

వాని పుత్రులు పదుగురయ్య వారి నామ
ధేయములు దెల్పెదను విను ధరణీవరేణ్యా! 356

వ. ఇక్ష్వాకుండును, నభగుండును, ధృష్టుండును, శర్యాతియు, నరిష్యంతుఁడు, నాభాగుండును, దిష్టుండును, గరూశకుండును, బృషధ్రుండును, వసుమంతుండు నని వారి నామంబులు ప్రసిద్ధంబయ్యె. ఆదిత్యులు, వసువులు, విశ్వేదేవతలు, మరుద్గణంబులు, అశ్వినీదేవతలు మున్నగువా రమరులు, పురందరుం డింద్రుండు, కశ్యపాత్రివసిష్ఠ విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని భరద్వాజులనువారు ఋషులై పరఁగిరి. అందుఁ గశ్యపునివలన నదితియందు భగవజ్జన్మంబుగలిగె. భగవంతుండగు విష్ణుండు వామనరూపధరుఁడై యాదిత్యుల కవరజుండయ్యె. ఇట్లు సప్తమమన్వంతరంబు నీకు సంక్షేపంబుగా నాచేఁ జెప్పంబడియె. విష్ణుశక్తి బృంహితంబులగు భవిష్యన్మన్వంతరములుగూడ జెప్పెద వినుము. వివస్వంతునకు విశ్వకర్మ దుహితలైన సంజ్ఞాఛాయలనువార లిరువురు భార్యలు. వారు పూర్వము నీకుఁజెప్పంబడిరి. బడబయను మూఁడవభార్యకూడ కలదనిక్కొందఱు చెప్పుదురు. వారలలో సంజ్ఞకు యముఁడు, శ్రాద్ధదేవుఁడు నని యిరువురుకుమారులును యమున యనునొక కుమార్తెయుఁ గలిగిరి. ఇఁక ఛాయ యపత్యంబును వినుము. ఆ ఛాయకు సావర్ణియు, సంవరణునిభార్యయగు తపతియనుకన్యయు, శనైశ్చరుఁడును నుద్భవించిరి. బడబకు నశ్వినీదేవతలు జన్మించిరి. రాబోవు నష్టమమన్వంతరంబున సావర్ణిమనువు కాఁగలఁడు. సావర్ణిమనువునకు నిర్మోహవిరజస్కాదులగు నృపాలురు తనయులగుదురు. అందు సుతపస్కులు, విరజులు, నమృతప్రభులు నగువారు దేవతలు, వారికి విరోచన సుతుండగు బలి యింద్రుండు కాఁగలఁడు. అతండు పదత్రయంబును యాచించు విష్ణువునకు నీ భూమినొసంగి సమిద్ధంబగు నింద్రపదవిననుభవించి యనంతరంబు సిద్ధింబొందఁగలండు. ఆ బలిసార్వభౌముఁడు సుతలలోకంబున భగవంతునిచే బద్ధుండై పదంపడి సంప్రీతుండగు నతనిచే స్వర్గంబునకన్న మిన్నయగు నాలోకంబున నివేశితుండై యింద్రుండుంబోలె నిప్పుడు విరాజిల్లుచుండె. గాలవుండును, దీప్తిమంతుండును, పరశురాముఁడును, ద్రోణపుత్రుండగు నశ్వత్థామయుఁ, గృపుఁడును, ఋష్యశృంగుండును, నాకు దండ్రియు భగవంతుండునగు వ్యాసుండు నా మన్వంతరంబున సప్తర్షులు కాఁగలరు. ఇప్పుడు స్వయోగంబునవారు తమతమ యాశ్రమంబులనుండిరి. వేదగుహియగు సరస్వతియందు సార్వభౌముఁడని ప్రసిద్ధుండై పరమేశ్వరుండగు హరియింద్రునుండి స్థానంబు హరించి బలికి నొసంగఁగలఁడు. వరుణసంభవుండైన దక్షసావర్ణి నవమ మనువు కాఁగలఁడు. ధృతకేతు, దీప్తకేతుప్రభృతులగు నృపాలురు తత్పుత్రకులై పరఁగు

దురు. వసుఁడు మరీచి గర్గుఁడు మున్నగువారు దేవతలు. అద్భుతుండనువాఁ డింద్రుండు, ద్యుతిమత్ప్రముఖు లందు ఋషులుకాఁగలరు. ఆయుష్మంతునకు నంబుధారయందు భగవంతుం డవతరించు. ఆ భగవంతునిచే గుప్తంబగు త్రిలోకంబును నద్భుతుం డనుభవింపఁగలండు. ఉపశ్లోకసుతుండగు బ్రహ్మసావర్ణి దశమ మనువు కాఁగలఁడు. భూరిషేణాదులగు తత్పుత్రికులు నృపతులు. హవిష్మత్తు, సుకృతి, సత్యుఁడు, జటామూర్తి, ఋషులు. శంభుండనువాఁ డింద్రుండు,విరుద్ధాద్యులు దేవతలు, విశ్వస్రజునకు విషూచియందు బొడమిన విష్వక్సేనుఁడు శంభునకు శక్తి నొసంగఁగలఁడు. ధర్మసావర్ణి యేకాదశమనువు కాఁగలఁడు. సత్యధర్మాదులు పదుం డ్రతనిపుత్రులు భూపతులు. విహంగములు, కామగములు, నిర్వాణులు, రుచులు ననువారు దేవతలు. వైధృతుఁ డింద్రుండు, అరుణాదులు ఋషులు. అందు సూర్యునకు ధర్మసేతువను సుతుండై హరి వైధృతునకుఁ ద్రిలోకధారణశక్తి నొసంగఁగలఁడు. భద్రసావర్ణి ద్వాదశమనువు కాఁగలఁడు, దేవవంతుఁడు, ఉపదేవుఁడు, దేవశ్రేష్ఠుఁడు మున్నగు తత్సుతులు నృపతులు, ఋతుధాముం డింద్రుండు, హరితాదులు దేవతలు, తపోమూర్తి, తపుండు, ఆగ్నీధ్రకుండు మున్నగువారు ఋషులు. సత్యతపసూనృతులకు సంభవించు స్వధామాఖ్యంబగు విష్ణ్వంశం బామనుప్రయోజనంబు సాధించు. దేవసావర్ణి త్రయోదశమనువు కాఁగలఁడు. చిత్రసేనవిచిత్రాదు లతనిపుత్రులు నృపతులు కాఁగలరు. సుకర్మ, సుత్రామసంజ్ఞాకులు దేవతలు. దివస్పతి యింద్రుండు. నిర్మోహ, తత్త్వదర్శాదులు ఋషులు. దేవహోత్రునకు బృహతియందు సంభవించిన విష్ణ్వంశుండగు యోగేశ్వరుండు దివస్పతికి సంపాదకుండు కాఁగలఁడు. ఇంద్రసావర్ణి చతుర్దశ మనువగు. ఉరుగంభీరవస్వాదు లతనిసుతులు భూపతులు. పవిత్రులు, చాక్షుషులు అనువారు దేవతలు. శుచియనువాఁడింద్రుఁడు. అగ్నియు, బాహువు, శుచి, శుక్రుఁడు, మాగధుఁడు మొదలుగాఁగలవారు ఋషులు. సత్రాయణునకు వితానయందు కుమారుఁడైన బృహద్భానుఁడను హరి కర్మసంతానంబుల విస్తరింపం జేయు. రాజేంద్రా! యీ త్రికాలానుగతంబులైన చతుర్దశమన్వంతరంబులు నీకుం దెలుపంబడె. నీ మన్వంతరంబులచే యుగసాహస్రపరివర్తంబగు కల్పంబు సమ్మతంబయ్యె. 357

అధ్యాయము 14.

జగత్పరిపాలనక్రమము

విష్ణురాతుఁడు:—

గీ. వరమునీశ్వర! సకలమన్వంతరముల, నీ మనుప్రభృతుల నెవ్వరే క్రియలను
జేయనియమించుచుందురు చెప్పుమయ్య, యయ్యుదంతము విన వేడ్క యయ్యెనాకు.

బ్రహ్మరాతుఁడు:—

క. మనువులు మనుపుత్రకులును, మునులును శక్రాదిసుర సమూహంబులు నో
జనవర! పరమపురుషు శా, సనమున వర్తించుచుంద్రు సర్వవిధములన్. 359

గీ. క్షితివరా! మున్ను నాచేతఁ జెప్పఁబడిన, యట్టి యజ్ఞప్రభృతిపూరుషావతార
ములను జోదితులై మునిముఖ్యులెల్ల, నయగతి న్లోకయాత్ర నడుపుచుంద్రు.

గీ. ఘనచతుర్యుగాంతమ్మున నఁగాలకబళి, తంబులగు శ్రుతిగణములఁ దపముచేతఁ
బడయుదురు ఋషుల్ గ్రమ్మఱ వానివలనఁ, దనరుఁగాదె సనాతనధర్మ మధిప!

క. ఆదృతిమీఱఁగ శ్రీహరి, నోదితులై ధర్మమును మనువు లెల్లఁ జతు
ష్పాదముల నడుపుచుందురు, గాదే! నృపవర్య! స్వస్వకాలములందున్. 362

క. విను మన్వంతరములు కడ, చనుదనుక విభక్తులయి ప్రజాపాలురు భూ
మిని బాలింతురు సురలు న, వనభాగంబులు భుజింత్రు పార్థివముఖ్యా! 363

క. భగవద్దత్తంబైన త్రి, జగదూర్జితలక్ష్మిఁ బొందిశకుఁడు తగ ము
జ్జగముల నేలుచు నుండును, మిగులం గామములఁ గురియు మేదిని మీఁదన్. 364

గీ. ఒసఁగు జ్ఞానోపదేశంబు యుగయుగమున
హరి సమిద్ధసిద్ధేశదేహంబుఁ దాల్చి
మఱియు ఋషిరూపమునను గర్మంబుఁ దెల్పుఁ
దెల్పు యోగంబు యోగేశు దేహమునను. 365

క. వినుము ప్రజాపతి రూపం, బున సృష్టి యొనర్చు రాజమూర్తియగుచు ద
స్యునిధనముం జేయును నే, ర్పున నభవము నిచ్చుఁ గాలరూపుం డగుచున్. 366

గీ. నామహాత్మకంబు ననంతమునగు, ప్రబలమాయావిమోహితస్వాంతులైన
జనులచే బహురూపశాస్త్రములచే నుతింపఁబడుచుండియున్ హరి దెలియఁబడఁడు.

అధ్యాయము 15.

బలియుద్ధయాత్ర—వామనావతారకథ ప్రారంభము

విష్ణురాతుఁడు:—

క. మూఁడడుగుల నేలను హరి, వేడెన్ బలి నేల? గృపణువిధి విభుఁడయ్యున్
బోఁడిసెడి మేలతని మో, మోడక యర్థంబువడసియు న్బంధించెన్. 363

చ. ఇది తెలియంగ మాకు నుదయించె ఘనంబగు కౌతుకంబు మా
హృదయములందు సంయమివరేణ్యా! మహాత్మ! యెఱుంగఁ జెప్పుమా
ముదమున యజ్ఞనాయకుఁడు బ్రాహ్మణుఁడునై హరిదేవు విస్మయ
ప్రదమహిమోన్నతి న్నిరపరాధుని బంధనము న్గ్రమంబునన్. 369

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. బలరిపుచేఁ బరాజితుఁడు ప్రాణవియుక్తుఁడునైనయట్టి యా
బలివిభుఁ డప్పు డార్యభృగువర్యులకుం బ్రియశిష్యుఁడౌచుఁ గే
వలమగు భక్తి పెంపునను వారలకుం దగు పూజఁ జేసె న
త్యలఘుతరాశయుండగుచు నర్థసమర్పణబుద్ధితోడుతన్. 370

ఉ. ఆతని భక్తి పెంపునకు నర్థనివేదనబుద్ధికి న్మదిం
బ్రీతినిఁ జెంది బ్రాహ్మణవరేణ్యులు శ్రీభృగువుల్ జగత్త్రయీ
జేతృతఁ గోరుచున్న బలిచే ఘనవిశ్వజిదధ్వరంబు వి
ఖ్యాతిగ సల్పఁ జేసి రధిపా! యభిషేకవిధు ల్సెలంగఁగన్. 371

గీ. పదఁపడి హిరణ్మయోజ్జ్వలపట్టబద్ధ,మైన రథమును హర్యశ్వహయసమాన
వర్ణతురగంబులును సింహభాసమాన, కేతువును సవనాగ్ని నుద్భూతమయ్యె.

మ. స్మయదూరా! విను పుష్ఠ హేమలతికాసంబద్ధమా చాప మ
క్షయతూణీరయుగంబు భవ్యమగు భాస్వద్వర్మముం బుత్రమో
హాయుతుండై యొసఁగెం బితామహుఁడు బ్రహ్లాదుండు శుక్రుండు వి
స్మయమా వాడనిపూలదండను మహాశంఖంబు నిచ్చెం గృపన్. 373

మ. అవనీనాయక! యిట్టులా బలియు నక్షయ్య న్విప్రసంపాదితా
హవసామగ్రిని బొంది స్వస్త్యయనముల్ సహర్షించి యా బ్రాహ్మణ
ప్రవరుల్ సెప్పఁగ సప్రదక్షిణనమోవాకంబు లర్పించి తా
తవు ప్రహ్లాదుని కర్మిలి న్సలిపె సాష్టాంగప్రణామంబులన్. 374

ఉ. అంత మహారథుండు బలి యా భృగువర్య సమర్పితంబు న
త్యంత మనోహరంబునగు స్యందనరాజము నెక్కి పేర్చి య

క్లాంత లతాంతమాల దనకంఠమున ద్ధరియించి యెంతయున్
వింతగు బాణతూణములువిల్లును దాల్చి కడు న్విరాజిలెన్. 375

గీ. స్వర్ణకేయూరవిలసితబాహుయుగుఁడు, మకరకుండలయుగళ సమ్మండితుఁడయి
కుండసంజ్వలితాగ్నిహోత్రుండువోలెఁ, దేరుపై నెక్కి యా బలి తేజరిల్లె. 376

చ. ధృతిమెయి నంతరిక్షమును దృక్కులఁ గ్రోలెడులీల నత్యహం
కృతిమెయి దిక్కుల న్నమలి మ్రింగెడుభంగిఁ జెలంగుచున్న యా
త్మతులిత వైభవాఢ్యులగు దైత్యవతంసులతోడఁగూడి యా
దితిసుతసత్తముండు బల తేజముల న్వెలుఁగొందె నెంతయున్. 377

క. ఘనమగు రాక్షససేనలఁ, గొనుచు న్రోదోంతరాళకుహరంబును బె
ల్బున వణఁకించుచుఁ జెల్వొం, దిన సురనగరంబునకుఁ జనె న్రభసగతిన్. 378

వ. ఇట్లు చని కూజద్విహంగమిథునంబులును, విచరన్మత్తమధువ్రతంబులును, ప్రవాళ
ఫలపుష్పభారానతశాఖామరద్రుమంబులును, శ్రీమంతంబులు నగు నందనా
ద్యుపవనోద్యానంబులచే రమ్యంబును, హంస సారస చక్రాహ్వయ కారండవ
కులాకులంబులై సురసేవితప్రమదాజనవిహారభాసురంబులగు సరోవరంబులచే
మనోహరంబును, బరిఘభూతంబగు నాకాశగంగాస్రవంతిచే నావృతంబును, అగ్ని
వర్ణంబు నట్టాలకసహితంబు సమున్నతంబునగు ప్రాకారంబుచేఁ బరివృతంబును,
హిరణ్మయపట్టకవాటంబులగు ద్వారంబులచేతను స్ఫటికమయంబులగు గోపురం
బులచేతను బరివేష్టితంబును, విశ్వకర్మవినిర్మితంబైన సభాచత్వర రథ్యాఢ్యము,
న్యర్బుదవిమాన సమన్వితము, మణిమయ శృంగాటక వజ్రవిద్రుమ వేది సంక
లితము, విభక్తపథంబునగు సభాస్థానంబును బొందినదియు, నిత్యవయోరూపాభి
రాములు, శ్యామలు, విరజవస్త్రలు, రూపవతులు నగు సుదతులచే నర్చులచే
నగ్నియుంబోలె విభ్రాజమానంబైనదియు, నమరాంగనాకేశవిభ్రష్టసౌగంధిక
స్రగామోదభరిత మారుతసురభిత వివిధమార్గంబును, జాంబూనదజాలవినిర్యద
గరుగంధిపాండరధూపపరిచ్ఛన్న పథంబును, ముక్తావితానమణిహేమకేతు
నానాపతాకవలభి పరివృతంబును, శిఖండి పారావత భృంగనాదితంబును, వైమా
నికస్త్రీ కలగానమంజులంబును, మృదంగ శంఖానక దుందుభిస్వనంబులచేతను,
తాళయుక్త వీణామురజ వేణు నాదంబులచేతను, వాద్యసంయుక్త నృత్యంబుల
చేతను, ఉపదేవగీతంబులచేతను, హృదయంగమంబును స్వప్రభావినిర్జిత సమస్త
ప్రభంబును, అధర్మిష్ఠ, భూతద్రోహ, శఠ, దురభిమాని, కాముక, లుబ్ధాగమ్యం
బును నగు నా దేవనగరంబును జమూసమేతుండై బహిర్భాగమునందంతటను

నా బలిసార్వభౌముఁడు నిరోధించి మహాస్వనంబును నాచార్యదత్తంబునగు శంఖంబును నింద్రకాంతలకు భయోత్పాదకంబగునట్లు పూరించె. 379

క. శతమన్యుం డంతట నా, దితిజేంద్రు మహోద్యమంబుఁ దెలిసి సురగణా
న్వితుఁడయి నిజగురు వాచ, స్పతినిం గని పలికె నిట్లు సవినయ ఫణితిన్. 380

గీ. పూర్వరిపుఁడైన బలిదైత్యసార్వభౌముఁ, డిపుడు గ్రమ్మఱఁ గావించు విపులమైన
యద్భుతోద్యమ మిది దవార్యమంచుఁ దలఁతు, నిట్టి తేజము బలి కిప్పు డెట్లు గలిగె?

చ. ఎవఁడును దీని మానవ నధీశుఁడు కాఁడని తోఁచుచుండెఁ దీ
వ్రవిలయకాలవహ్నివలెఁ బైకొని లోకములందహించు రీ
తి వెలుఁగుచున్ గడంగి పదిదిక్కుల మ్రింగుగతిం జెలంగె శా
త్రవుఁ డిటు లోజముం బలముఁ దర్పముఁ బొందుట కేమి హేతువో! 382

వాచస్పతి:—

క. శతమఖ! విను శాత్రవు న, న్నతి కే నెఱుఁగుదును గారణము భృగువులచే
నతని కమిత తేజము సం, భృతమయ్యెన్ శిష్యుఁడగుట నిది నిక్కువమా. 383

క. ఒక్క విభుండగు శ్రీహరి, దక్కఁగ మఱి నీవుగాని త్వాదృశుఁడగు వే
ఱొక్కఁడుగాని యెదుటఁ దా, నొక్కగడియయేని నిల్వనోపఁ డతనికిన్. 384

క. కావున మీ రెల్లరు నిఁక, స్వావాసంబగు త్రివిష్టపంబు విడిచి పోం
డా వైరివిపర్యయకా, లావధిని న్వేచియుండుఁ డమరాధీశా! 385

క. విప్రబలోదర్కుండై, దీప్రప్రతిభం జెలంగె దితిజవిభుఁడు ద
ద్విప్రావమతికరుఁడు దా, స్వప్రభ సెడఁజెడును సపరివారుం డగుచున్. 386

గీ. అధిప! యారీతి కార్యజ్ఞుఁడైన గురుఁడు, కార్యనిశ్చయ మొనరింపఁగా నమరులు
సరభసంబగు గతిఁ ద్రివిష్టపము విడిచి, యెల్లఱును గామరూపులై యెటకో చనిరి.

క. సుర లిట్టు లణఁగియుండన్, విరోచనసుతుండు బలి త్రివిష్టపమును జె
చ్చెర నాక్రమించి త్రిజగము, లురవడిఁ దన వశముగాఁగ నొప్పె నరేంద్రా!

చ. భృగువులు శిష్యవత్సలులు విశ్వజయంబును బొంది సత్ప్రథన్
మిగిలెడు నాత్మశిష్యు హయమేధశతం బొనరింపఁ జేసి రొ
ప్పుగ బలిసార్వభౌముఁడును పూర్ణశశాంకుఁడువోలె దిక్కులం
దగణిత కీర్తిచంద్రికలు వ్యాప్తముఁ జేసెఁ దదుజ్జ్వలప్రభన్. 389

క. కృతకృత్యునిఁగాఁ దన్నున్, దితిజవరుఁడు దలఁచికొనుచు ద్విజవర్యప్రా
పితమగు సమృద్ధలక్ష్మిం, గుతుకంబున ననుభవించెఁ గురుకులముఖ్యా! 390

అ ధ్యా య ము 16.

అదితిప్రార్థనము

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. అంత. 391

క. స్వతనయు లీ చాడ్పునఁ బెను, వెతలంబడి చెడుటయుం ద్రివిష్టప మసురా
వృతమగుటయుఁ గని యదితి ప, రితపించె ననాథక్రియ ధరిత్రీనాథా! 392

గీ. కశ్యపబ్రహ్మ దాఁ జిరకాలమునకు, నురుసమాధివిరతుఁడయియొక్కనాఁడు
వ్యపగతోత్సవము న్నిరాహ్లాదమునగు, నదితియాశ్రమభూమికినరుగుదెంచె. 393

గీ. అదితిదేవిసమర్చితుండగుచుఁ దత్కృ, తాసనంబున నుపవిష్టుఁడై నరేంద్ర!
దీనముఖియైన భార్యనుదేఱిచూచి, న్యాయసమ్మతమగు వచనంబుఁ బలికె. 394

క. ఓ కల్యాణీ! భద్రం, బేకద గో బ్రాహ్మణులకు నిష్ట జగమునన్
బ్రకటధర్మమునకును భ,యాకరమృత్యువశవర్తియగు జనమునకున్. 395

క. ఏ గృహములఁ గనుచుందురు, యోగులు ధర్మార్థకామ యోగవిధానం
బా గృహములందు నకుశల, మో గృహమేధిని! యొకింతయున్ లేదుకదా. 396

మ. చెలియా! స్వీయకుటుంబసక్తవగు నీ చేఁ బూజితుల్గాక ని
ష్ఫలులై పోవుచునుందురో క్క! యతిథుల్ భావించి వీక్షింపఁగన్
సలిలాభ్యర్చితులైనఁగా కతిథు లే సద్మంబులందుండి వి
హ్వలతం బోదురొ యాగృహంబులు సృగాలావాసతుల్యంబులౌ. 397

గీ. తోయజాక్షిరో! నే బ్రోషితుండనగుడు, మద్వియోగాసహిష్ణుత మదిఁగలంగ
వేళయందు నీచేత హవిస్సులందగ, నగ్నులు యథావిధి హుతంబులగుటలేదె?

గీ. నిఖిలదేవాత్మకుండయి నెగడు విష్ణు, వునకు బ్రాహ్మణుఁడగ్నియు ముఖముఁగాదె!
కాన వారినిబూజింపఁగా గృహస్థు, కామదుఘములౌ లోకముల్ గాంచుచుండు.

గీ. మానినీమణి! నీదు కుమారులెల్ల, లోక బెడదలేక కుశలులైయున్నవారె?
నిన్ను నస్వస్థచిత్తఁగా నెన్నుచుంటి, వెలఁది విపరీతలక్షణములనుబట్టి. 400

అదితి:—

గీ. బ్రాహ్మణులకు గోవులకు ధర్మంబునకును, జనమునకుఁ గుశలమ్మె సూ మునివతంస!
ప్రకటధర్మార్థకామంబులకును క్షేత్ర, మగుచు గేహంబులెల్లఁ జెలఁగు గృహపతి!

గీ. అగ్నులతిథులు భృత్యులు నర్థులైన, బిక్షువులు నెల్లరుం దగు విధముఁగాఁగ
నిన్ను ధ్యానించుకొనుటనో నిర్మలాత్మ, వరమునీంద్ర! యారాధింపఁబడుచునుండ్రి.

గీ. అనఘమతిఁ బ్రజాధ్యక్షుండవైన నీవు, ధర్మముల నిట్లు నాకు బోధపఱుపంగ మునివతంసము! నామనంబునఁ గలిగిన, కామ మేది సంపన్నముగాక యుండు? 403

చ. సదమలదివ్యరూప! ముని సత్తమ! సత్త్వరజస్తమోగుణా
స్పదులగునట్టి యీ ప్రజలు త్వచ్ఛుభమానసదేహజాతులే
కద? యఖిలాసురప్రభృతి కప్రజలందు సముండవయ్యు నీ
పదభజనంబులన్సలుపు వారియెడ న్దయయుంతు వెంతయున్. 404

ఉ. కావునఁ జిత్తమందు నధికంబగు భక్తి భజించు మా కిటన్
నీవు శుభంబుఁ గూర్పు మవినింద్యచరిత్ర! మహానుభావ! యో
దేవ! సపత్నకోటు లతిదృప్తత శ్రీపదవుల్ హరింపఁగా
లావఱియున్న నా కొడుకుల న్గరుణించి యనుగ్రహింపవే! 405

గీ. పరజనంబులచేత నుద్వాసితనయి, వ్యసనసాగరనిర్మగ్నవైతి నేను
ప్రబల వైరులచే మదైశ్వర్యము మఱి, శ్రీయు యశము స్థానము నప
హృతము లయ్యె. 406

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యీరీతి నదితిచే, ననఘుండగు కశ్యపుఁడు సమభ్యర్థితుఁడై
జననాథోత్తమ! తగ నిట్లనె మృదుమధురోక్తు లొలయ నల్లన నగుచున్. 407

కశ్యపుఁడు:—

శా. ఆహా! యద్భుతమౌనుగాదె? హరి మాయాశక్తి యత్యంతమున్
స్నేహవ్యాపృతమైన దీ భువన మిస్సీ! భౌతికంబైన యీ
దేహం బేడ? పరాత్మయేడ? పతిపత్నీపుత్రమిత్రాదిక
వ్యూహం బెవ్వరి కెవ్వరెన్న నిట మోహోద్రేకమే హేతువౌ. 408

గీ. సర్వభూతగుహావాసు జగదధీశు, వాసుదేవుని భగవంతుఁ బరమపురుషు
నా జనార్దను నత్యంతమైనభక్తిఁ, బూజఁజేయంగవలయు నోపూవుఁబోఁడి. 409

క. దీనదయాళుండగు లక్ష్మీనాథుఁడు హరి యొసఁగుఁ జుమీ నీ కోర్కుల్
శ్రీనాథార్చ యమోఘం, బౌ నన్యంబట్లు కాదటంచుఁ దలంతున్. 410

అదితి:—

క. వందనసహితముగా గడు, వందురు నాయెడలఁ బ్రీతిఁ బరఁగునటుల గో
విందుని పూజావిధి నా, కుం దగ నుపదేశమిమ్ము గుణరత్ననిధీ! 411

కశ్యపుఁడు:—

క. మగువా! ప్రజాకాముఁడనయి, భగవంతుండైన పద్మభవు మును ప్రశ్నిం
పగ నాకుఁ దెల్పెనది యూ, భగవత్ప్రీతికరమైన వ్రత మెఱిగింతున్. 412

గీ. ఫాల్గుణంబునఁ దగ శుక్లపక్షమందుఁ
బరమభక్తిసమేతుఁడై సరసిజాక్షి!
శ్రీమదరవిందనయను నర్చింపవలయు
ద్వాదశాహంబులుం బయోవ్రతముచేత. 413

క. వనకిటి విదీర్ణమృత్తిక, యొనఁగూడినమేన నలఁదియు నదీస్రోతం
బునఁ దానమాడి కర మ్మర్థిని నీ మంత్రంబు నుచ్చరింపఁగవలయున్. 414

క. మేదిని! స్థానముఁగోరెదు, నాదివరాహమ్ముచే రసాభ్యుద్ధృతవై
తో దేవి! నీకు మ్రొక్కులు, నా దురితసముచ్చయం బణంపుము వేగన్. 415

వ. అని భూదేవిఁ బ్రార్థించి మఱియు నిర్వర్తిత నిత్యనైమిత్తిక కర్ముఁడై సూర్య జల వహ్ని గురువులందు దేవభావముంచి యర్చింపవలయు. 416

గీ. సర్వభూతాశ్రయుండవు శాశ్వతుఁడవు, పరమపురుషుండవును భగవంతుఁడవు విభుఁడవు, సాక్షివి, వాసుదేవుండవునగు, నీకుఁ గావింతు నే నమోవాకములను.

వ. అవ్యక్తుండవును సూక్ష్ముఁడవును బ్రధానపురుషుండవును జతుర్వింశగుణజ్ఞుండవును గుణసంఖ్యానహేతుండవునగు నీకుఁ బ్రణామంబు. ద్విశీర్షుండవు, త్రిపదుండవు, చతుశ్శృంగుండవు, తంతురూపుఁడవు, సప్తహస్తుండవు, యజ్ఞమయుండవు, త్రయీవిద్యాత్మకుండవునగు నీకు నమస్కారంబు. శివుండవు, రుద్రుండవు, శక్తిధరుండవు, విద్యాధిపతివి, భూతపతివినగు నీకు వందనంబు. హిరణ్యగర్భుండవు, ప్రాణరూపుఁడవు, జగదాత్మకుండవు, యోగైశ్వర్యశరీరుండవు, యోగహేతుభూతుఁడవునగు నీకు జోహారు. ఆదిదేవుండవు, దేవదేవుండవు, నారాయణుండవు, నరుండవునగు నీకుఁ బ్రణతులు. మరకత శ్యామల దేహుండవు, పీతాంబరుండవు, శ్రీమంతుండవు, కేశవుండవునగు నీకు నా మ్రొక్కులు. దేవా! నీవు పురుషులకు సర్వవరదాయకుండవు కావున పండితోత్తము లాత్మశ్రేయంబునకై భగవత్పాదారవింద రేణువు నుపాసించుచుందురు. మఱియు వేల్పు లెవ్వాని ననుసరించుచుందురు, శ్రీయును నెవని పాదపద్మంబుల పరిమళంబుఁగోరుచుండు నట్టి భగవంతుండవునగు నీవు నాకుఁబ్రసన్నుఁడ వగుము. అను మంత్రంబులచే నావాహనపురస్సరంబుగా శ్రద్ధాయుక్తుండై పాద్యోపస్పర్శనాదుల హృషీకేశు నర్చింపవలయు. గంధమాల్యంబులచే నర్చించి యవ్విభుని క్షీరంబులచే స్నానమాడింపవలయు. పదంపడి వస్త్రోపవీతాభరణపాద్యోపస్పర్శనంబులను, గంధపుష్పాదులను ద్వాదశాక్షరవిద్యచే నా పరమపురుషు నభ్యర్చింపవలయు. యథావిభవంబుగ నఘృతంబును, నగుడంబును, క్షీరసిక్తంబునునగు శాల్యన్నంబును నైవే

ద్యంబొసంగి మూలవిద్యచే హోమంబుఁ గావింపవలయు. హృషీకేశనివేదితంబగు నీపదార్థంబును భక్తున కొసంగవలయు లేదేని తాను స్వయముగ భుజింపవలయు. ఆచమనం బొసంగి యర్చించి తాంబూలంబును సమర్పింపవలయు. అష్టోత్తర శతస్తోత్రంబులచే నవ్విభుని జపింపవలయు. అనంతరంబు ప్రదక్షిణంబుఁ జేసి భూమియందు సాష్టాంగదండ ప్రణామంబులు గావింపవలయు. తచ్ఛేషంబును శిరస్సునం దిడుకొని యద్దేవు నుద్వాసం బొనర్పవలయు. పిదప నిరువురకంటెఁ దక్కువకాని బ్రాహ్మణులకు యథోచితంబుగఁ బాయసాన్నంబుచే భోజనంబు పెట్టవలయు. ఆ బ్రాహ్మణులచే ననుజ్ఞాతుండై శేషపదార్థంబును నాప్తసహితుండై భుజింపవలయు. ఆ రాత్రి బ్రహ్మచారియై ప్రభాతంబుకాఁగ ప్రథమదినంబున స్నానంబుఁ జేసి శుచియై యథావిధి సమాహితుండై పయస్స్నానంబు గావించి వ్రతసమాప్తి పర్యంతంబు నర్చింపవలయు. విష్ణ్వర్చనాదర సంభృతుండై యీ పయోభక్షవ్రతంబు నడుపవలయు. యథాపూర్వకంబుగా నగ్నిని వేల్వవలయు, విప్రులను భుజింపంజేయవలయు. ఇట్లు ప్రత్యహంబును ద్వాదశాహంబులు పయోవ్రతంబుఁ గావింపవలయు, విష్ణుసమారాధనంబును, హోమంబును, బూజయును ద్విజతర్పణంబును, బ్రతిపద్దినంబు మొదలుకొని శుక్లత్రయోదశి పర్యంతంబుఁ జేయవలయు. అనంతరంబు బ్రహ్మచర్యంబును స్వప్నంబును, స్నానంబును, త్రిషవణంబు నొనర్పవలయు. అసద్గోష్ఠియును ఉచ్చావచంబులగు భోగంబులును విసర్జింపవలయు. వాసుదేవపరాయణుండై సర్వభూతంబులను హింసింపక త్రయోదశియందుఁ బంచగవ్యంబులచే విభుండగు విష్ణుదేవుని స్నానమాడింపవలయు. శాస్త్రదృష్టంబగు విధానంబున విత్తశాఠ్యంబు గానరానీయక విధిజ్ఞులైన విప్రులచే మహాపూజఁ గావింపవలయు. జగత్స్వరూపుఁడగు విష్ణువునకుఁ బయస్సునందు చరువును నిరూపించి సమాహితబుద్ధియై సూక్తంబుచే నప్పరమపురుషుని యజింపవలయు. అధికగుణంబుగల పురుషోత్తమతుష్టిప్రదంబగు నైవేద్యంబు నొసంగవలయు. జ్ఞానసంపన్నుండగు నాచార్యుని, ఋత్విజులను, వస్త్రాభరణ ధేనుగణంబులచే సంతోషపఱచవలయు, త దారాధనంబు విష్ణుసమారాధనంబని యెఱుంగందగు. గుణవంతంబగు మృష్టాన్నంబున నవ్విప్రుల భుజింపఁజేయవలయు. మఱియు నితరులైన యుక్తబ్రాహ్మణు లెవ్వరచ్చటికి వచ్చిరో వారికి దక్షిణల నొసంగవలయు. గురువునకు, ఋత్విజులకును యథార్హసత్కారంబులు గావింపవలయు. అన్నాదికంబుచే శ్వపాకులుకాని వారిని బ్రీతింబొందింపవలయు. దీనాంధకృపణాదులగు నెల్లరును భుజించినయెడల దాన విష్ణువు సంప్రీతుండగు. అనంతరంబు బంధుసహితుండై తాను భుజింప

వలయు. నృత్త, వాద్య గీతంబులను, స్వస్తివాచకంబులగు స్తుతులను, భగవత్కథలను, భగవత్పూజ ననుదినంబు గావింపవలయు. ఇది పయోవ్రతంబను పేరఁ బరమపురుషారాధనంబై పరఁగుచుండు. బ్రహ్మచేఁ దెల్పఁబడిన యీ వ్రతంబు నాచే నిప్పుడు నీ కుదాహృతంబయ్యె. నీవును ఓ మహాభాగురాల! యీ వ్రతంబుచే లెస్సగఁ గేశవు నర్చింపుము. శుద్ధభావంబగునాత్మచే నియతచిత్తవై యవ్యయుండగు నా మహాపురుషు నర్చింపుము. ఈ వ్రతంబు సర్వయజ్ఞాఖ్యంబనియు, సర్వ వ్రతంబనియుఁ జెప్పంబడు. ఈ వ్రతంబు తపస్సారంబును నీశ్వరతర్పణంబును నై యొప్పారు. కళ్యాణీ! అవే నియమంబులు. అవే ప్రశస్తయజ్ఞంబులు. కావున ప్రవృద్ధంబగు శ్రద్ధ నీ వ్రతం బనుష్ఠింపుము. దానఁ బరితుష్టుండై భగవంతుండు నీకు సత్వరంబ వరప్రదానంబు గావింపఁగలండు. 418

అ ధ్యా య ము 17.

పయోవ్రత విధానము

శ్రీశుకుఁడు: —

క. అవనీశా! యి ట్లదితి స్వ, ధవుచేఁ దెల్పంగఁబడి యతంద్రితమతియై
యవలంబించెను స్తవ్యం, బవురీతిం ద్వాదశాహమగు నా వ్రతమున్. 419

చ. అరసి తదేకబుద్ధియయి యవ్విభు నెంచుచు నెమ్మనంబుచే
దురుసగు నింద్రియంబులను దుష్టహయంబుల బిగ్గఁబట్టి సు
స్థిరతరబుద్ధి నమ్మనము దేవునియందునఁ బాదుకొల్పి య
త్యురు నియమంబులొప్పఁగఁ బయోవ్రతము న్నడపెన్ యథావిధిన్. 420

వ. అంత. 421

మత్తకోకిల. ఆదిపూరుషుఁడుం జతుర్భుజుఁ డబ్జనాభుఁడు స్వచ్ఛవి
చ్ఛాదితేతరకాంతిపుంజుఁడు శంఖచక్రగదాదులౌ
కైదువుల్గలయి యొన్న దేవుఁ డఖండరూపుఁడునైన దా
మోదరుం డల దేవమాతకు మ్రోలఁదోఁచెఁ గృపామతిన్. 422

గీ. అక్షిగోచరుఁడైన య య్యబ్జనాభుఁ, జూచి సంభ్రమాదరములు లేచి యంతఁ
బ్రీతివిహ్వలహృదయయై పృథివి దేహ, మంట దండప్రణామంబులాచరించె. 423

ఉ. అంతట లేచి యా యమ కృతాంజలియై పృథుభక్తి నా రమా
కాంతు నుతింప నెంచియును గన్నఁగవన్ బ్రమదాశ్రు పూరముల్

దొంతరలై దొరంగ నొడఁలుం బులకింపఁగ గాత్రకంపమున్
వింతగు దర్శనంబున జనింపఁగ మిన్నక యుండె వేడుకన్. 424

చ. ఒకవిన వేడ్కఁ గొంతతడవుండి పదంపడి నెట్టకేల కా
యదితి రమాసతీపతిని యజ్ఞపతిం ద్రిజగత్పతిన్విభు
ప్రదుఁ డమిఁదీరఁగాఁ గనుల దారవు తెఱంగునఁ జూచుచుండి గ
ద్గదమధురోక్తులొప్ప వసుధాధావర! ప్రస్తుతిఁజేసె నీగతిన్. 425

అదితి:—
తరల. శ్రవణమంగళనామధేయ పరాత్పరా! క్రతుపూరుషా!
నవననాథ! కృపానవనాథ! ప్రసన్నరూప! విపన్నలో
కవృజినోపశమోదయా! సకాది సన్నుతపాద! నీ
వవికృతుండ వనాథనాథుఁడ వౌట మా కిడు భద్రముల్. 426

మ. భువనశ్రేణికి సృష్టిసంస్థితిలయంబుల్సేయ స్వేచ్ఛ స్థిరిం
తువు మాయాగుణముల్లలంపఁగ జగద్రూపుండ వీవౌదు ని
త్యవివృద్ధామలబోధ నిర్దళితమాయాశక్తి వప్రాకృతుం
డవు స్వస్థుండవునైన నీకు హరికిన్ దండంబుఁ గావించెదన్. 427

శా. దేవా! తుష్టుఁడవైన నీవలనఁ బ్రాపింౘు న్నరశ్రేణికిన్
భావింపంగఁ జిరాయువు న్సిరియు దివ్యంబైన దేహంబునున్
ద్యావాపృథ్విరసాతలంబులును యోగైశ్వర్యముల్ జ్ఞాన యో
గావిర్భూతి త్రివర్గమన్న నుడువంగానేల యన్యంబులన్. 428

శ్రీశుకుఁడు:—
క. అని యిట్టు లదితి తన్నుఁ, న్వినుతింపఁగ నాలకించి ప్రీతుండగుచున్
వనజాక్షుఁడు భూతేశుఁడు, వనఘుఁడునగు హరి వచించె నాయమతోడన్. 429

శ్రీ భగవానుఁడు:—
మ. రిపుసంఘంబులచే బలాదపహృతశ్రీకుల్ పదభ్రష్టులై
విపులార్తింబడియున్న మీ చిరమనోభీష్టంబు స్పష్టంబు నా
కిపుడో నిర్జరమాత! యా విమతులందర్పాత్ములం దానవా
ధిపులంగెల్చి సమృద్ధులౌ సుతుల యుత్సేకంబు వాంఛింతుగా. 430

మ. ధృతిమీఱన్ రణరంగమందు మఘవజ్జ్యేష్ఠ స్వపుత్రాళిచే
హతులౌదైత్యులఁ జూచి దూపిలు తదీయస్త్రీల వీక్షింపఁగా
మతి వాంఛింతువు వెండి కీర్తి సిరి సంపాదించి స్వస్థాన ము
న్నతిఁ గైకొంచు సమృద్ధులైన సుతులన్ దర్శింపఁ గాంక్షింతుగా. 431

ఉ. ఐనను దేవమాత! వినుమమ్మ యిపు డేరికి వారణీయు లా
దానవయూథనాథు లిది తథ్యము సుమ్మనుకూల దక్షులౌ
మానిత విప్రపుంగవులు మన్నన వారినిఁ గాచుచున్కి య
న్యూనపరాక్రమం బిచట నొప్పదు సౌఖ్యము నీ దొకింతయున్. 432

శా. దేవీ! విస్మితులైన నీ వ్రతవిధిం దృప్తుండనై నేను నీ
కీ వేళన్ సదుపాయ మేదయిన నూహింపంగ నౌఁ గాదె నా
సేవాకర్మ నిరర్థకంబగుచు నష్టిం జెంద దెట్టైని ని
ష్ఠావాప్తిం గలిగించుఁ దత్తదుచితశ్రద్ధానురూపంబుగన్. 433

మ. అమలోద్యాపనమౌ పయోవ్రతమునన్ స్వాపత్యగుప్త్యర్థమో
యమ! నీచేత సమర్చితుండనయి యయ్యర్చావిశేషప్రభా
వమునం జేసి సకృత్సమీరితుఁడనై స్వాంశంబునన్ నీకు నా
ర్య మరీచాత్మజసంగతిన్ సుతుఁడనై రక్షింతు నీపుత్రులన్. 434

క. విను దేవరూపసంస్థితు, ననుగాఁగఁ బ్రజాపతియు ననఘుఁడు నగు మహా
త్ముని నీపతి నిన్నిర్జర, జననీ! భావించు చతనిసంగతిఁ గనుమా. 435

గీ. ఇంతకున్నించి యిఁక వచియింపరాదు, దేవగుహ్యము సుమ్మిది దేవమాత!
అరసిచూడ సుసంవృతం బయ్యెనేని, దేవగుహ్య మభీష్టసిద్ధిప్రదమగు. 436

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. నృపవర! యింతవట్టు వచియించి తిరోహితుఁడయ్యె నా విభుం
డపు డట దేవమాతయు ననన్యసుదుర్లభమైనయట్టి ది
వ్యపురుషజన్మ మట్లు తనయందు ఘటిల్లుట కాత్మఁబొంగి క
శ్యపు స్వపతిన్ భజించె నధికామలభక్తిఁ గృతార్థచిత్తయై. 437

గీ. ఘనసమాధియోగంబునఁ గశ్యప ప్ర
జాపతి యమోఘదృష్టియై జ్ఞానశక్తి
నపుడు దనయందు నత్యద్భుతాచ్యుతాంశ
మెలమిఁ జొచ్చుట యది గ్రహియించె నధిప! 438

ఆ. ఉరుతపంబు కలనఁ జిరసంభృతంబగు, నాత్మవీర్య మదితియందు నునిచె
యమివరుఁడు సమాహితమనస్కుఁడై యగ్ని ననిలుఁ డెలమి దారువందుఁ బోలె.

ఆ. అంత నదితిగర్భమం దధిష్ఠితుఁ డయ్యెవరఁగ నచ్యుతు భగవంతు నెఱిఁగి
నలినసూతి బ్రహ్మనామంబులం దగఁ బ్రస్తుతించె నిట్లు ప్రౌఢి మెఱయ. 440

బ్రహ్మ:—

సీ. ఉరువిక్రమాఖ్యాయ పరపురుషాయ సు,జ్ఞానస్వరూపాయ తేనమోస్తు
పృశ్నిగర్భా యోరు వేదగర్భాయ సు,ధీరాయ వేధసే తే నమోస్తు
విష్ణవే జీవప్రవిష్టాయ స్వాశ్రితా,ధీనాయ భూయసే తే నమోస్తు
త్రిభువననాథాయ విభవే త్రిపృష్టాయ, దేవాదిదేవాయ తే నమోస్తు
గీ. దీనసంరక్షణచణాయ తే నమోస్తు, మానిహృత్కోటరచరాయ తే నమోస్తు
శ్రీనివాసోరువక్షసే తే నమోస్తు, మానితానంతశక్తయే తే నమోస్తు. 441

ఉ. ఆరయ నీ జగంబునకు నాదియు మధ్యము నంతమౌచు నో
ప్పారెడు దేవుని న్విబుధు లందురుగాదె యనంతశక్తివి
స్ఫారితుఁడైన పూరుషుగ సర్వజగంబును గాలరూపతన్
దారిచి యోడ్చుచుండు ప్రగతంబగు దానిని స్రోతముంబలెన్. 442

ఉ. స్థావరజంగమంబులుఁ బ్రజాపతి సంచయమున్ బ్రజాళియున్
దావకమాయచే నవశతం బొడము న్బెరుగు న్నశించుఁగా
దేవ! త్రివిష్టపచ్యుతులు దేవతలం జలరాశిమగ్నులన్
నావయుఁబోలె వేగమ పునస్స్వపదస్థులఁ జేయుమా ప్రభూ! 443

అధ్యాయము 18.

వామనమూర్త్యావిర్భావ ఘట్టము

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. ఈ తెఱంగున మహితవిధాతృవినుత, కర్మవిక్రముఁడైన లోకైకనాథుఁ
డదితి దేవిగర్భంబునయందునుండి, యవనినాథ! ప్రాదుర్భూతుఁడయ్యె నపుడు.

సీ. శ్యామలాంగుఁడు శంఖచక్రగదాబ్జయు, తుండు మనోజ్ఞచతుర్భుజుండు
మకరకుండలదీప్తినికరరంజితవద,నేందుండు నలినాయతేక్షణుండు
శ్రీవత్సలాంఛనాంచితమహోరస్కుండు, కౌస్తుభాలంకృతకంధరుండు
దృప్తాళికలనినాదితవినిర్మలవన, మాలాభిరాముండు బాలరూపుఁ
గీ. డైన శ్రీవిష్ణుదేవుఁ డత్యద్భుతమైన,తన తనూకాంతిపటలిచే ననఘుఁడైన
యా ప్రజాపతివర్యు నేత్రాంధకార, మెల్ల మాయింపఁజేసె మహీతలేంద్ర! 445

చ. దెవలుఁ గొలంకులం గలకలదేశఁ బ్రజాపము దాయమెల్ల సం
తసముతో బోఁగె వంచితగుణాన్వితమై ఋతువట్ల నొప్పె నా

కనమును నాకలోకము నగంబులు గోవులు విప్రకోటులున్
వసుమతియుం బ్రమోదకలనన్విలసిల్లె గురుక్షితీశ్వరా! 446

ఆ. మొఱసె శంఖదుందుభులు మురజ పణవా, నక మృదంగములునుసకలచిత్ర
వాద్యతూర్యముల రవము తుములంబై చె, లంగె నెల్లదిక్కులను న్నరేంద్ర! 447

గీ. ఆడి రచ్చరలెల్ల న్నరుల్ పాడిరప్డు, మునులు వేల్పులు పితరులు మనువు లగ్ను
లురగ గరుడ విద్యాధ్ర కింపురుష కిన్న,రులును యక్షరక్షఃప్రవరులుఁబొగడిరి.

క. పాడుచుఁ గొనియాడుచుఁ దమి,నాడుచు విబుధానుయాయులందఱును బ్రజల్
సూడ నదితియాశ్రమమునఁ, గూడికొని ప్రసూనవృష్టిఁ గురిసిరి పెలుచన్. 449

ఉ. అంత స్వగర్భజాతుఁడగు నా భగవంతుని నాదిపూరుషున్
వింతదలిర్ప నయ్యదితి వేడ్కమెయిన్ గని మోదమందె న
త్యంతము విస్మితుండగుచు నమ్మునియు న్నిజయోగమాయ శ్రు
త్యంతమనోజ్ఞమా తనువుఁ దాల్చిన దేవు జయింపు మం చనెన్. 450

మ. అరుదా చిన్నెలతోడ నీపగిదిఁ దానవ్యక్తచిద్మూర్తుఁడై
హరి నానావిధభూషణాయుధములన్ వ్యక్తస్వరూపంబుఁ దా
ల్చి రిరంసారతి వామనుండగుచుఁ దోఁచె న్భూవరా! తల్లి దం
డిరి వీక్షించుచునుండ నత్తనువిమోడ్కి న్విస్మితిం గూర్చుచున్. 451

గీ. వామనుండగు నవ్వటువరుఁ గాంచి, ముదముఁగనుచుఁ బ్రజాపతుల్ మ్రొందిడుకొని
యంతట మహర్షిపుంగవులనువుమీఱ, జాతకర్మాదికంబును సలిపి రధిప! 452

క. ఉపనయనవేళ నతనికిఁ, దపనుఁడు గాయత్రిఁ జెప్పెఁ దగ గీష్పతియున్
నృప! బ్రహ్మసూత్రమిడెఁ గ, శ్యపుఁడొసఁగె న్మేఖలం బ్రహర్షకలితుఁడై. 453

గీ. భూమియొసఁగెఁ గృష్ణాజినమును దమి న్వ,నస్పతియగు సోముండు దండంబునిచ్చె
మాత కౌపీనమునొసంగెఁ బ్రీతిమెఱయ, ధరణినాథ! నభంబు ఛత్రంబు నిడియె.

గీ. నలినసంభవుఁడుం గమండలువునిచ్చె, దర్భలనొసంగిరప్డు సప్తర్షివరులు
నవ్యయాత్మున కతనికి నక్షమాల, నిమ్ముగ సరస్వతీదేవి యిచ్చె నధిప! 455

క. ఈ వడువున నుపనీతుం, డౌ వటువునకిచ్చె పాత్ర నర్థపతియు నా
దేవి జగదంబ యీశ్వరి, కేవలము నొసంగె భిక్ష క్షితిలోకేశా! 456

క. ఈ విధి సమస్తజనసం, భావితుఁడౌ వటువరుండు బ్రహ్మర్షి వితా
నావృతమగు నా సభను బ్ర, భావంబునమించి యొప్పె వసుధానాథా! 457

గీ. తనర నాహితాగ్నిని సమిద్ధంబుఁ జేసి, ప్రోగుగానున్న దానినిఁ బాగఁ దివిచి
పూజఁ గావించి యవ్వటుపుంగవుండు, సమిధల హోమ మొనరించెఁ గ్రమముమీఱ.

చ. అలఘుతరప్రభావకలి తార్యభృగుప్రవరప్రవర్తితం
బులయిన యశ్వమేధములఁ బూన్కి యజించెడు వానిఁ గా బలిం
దెలిసి వటూత్తముం డటకు ధీరత నేగె నశేషభారసం
కలితత నుండుగాన నడు గడ్గున భూమినిఁ గ్రుంగఁజేయుచున్. 459

మ. తగ రేవోత్తరతీరభూమి భృగువ త్సత్క్షేత్రమందున్ బ్రశ
స్తగతిన్ భూరితరంబుగాఁగ బలి య జ్ఞంబు న్ప్రవర్తింపఁజే
యు గురుశ్రేష్ఠులు భార్గవు ల్సుగుణధు ర్యుల్చెంగటం గాంచి రా
భగవంతు న్వటురూపు న ష్టదితుఁడౌ భాస్వంతు చందంబునన్. 460

గీ. నృపవరా! యజమానుఁడున్ ఋత్విజులును, వామనుని తేజమునఁ దమ ప్రభలు సెడఁగ
నెంచిరప్పుడు యజ్ఞదిదృక్షు రవియొ, వహ్నియొ సనత్కుమారుఁడో వచ్చెననుచు.

చ. అలఘుతరప్రభావులగు నా భృగుసత్తము లీ గతిన్ వశి
ష్యులయి వితర్కముల్సలుపు చుండఁగ వామనదేవుఁడయ్యెడన్
జలయుతమా కమండలువు ఛత్త్రము దండముఁ గేలనుండఁగా
సులలితవిభ్రమం బెసఁగఁ జొచ్చె మహాహయమేధవాటికన్. 462

చ. వినుము నృపాలవర్య! యుప వీతముగా నజినోత్తరీయమున్
గొనబుగఁదాల్చి దర్భమొల నూలునుజుట్టియుఁ జొచ్చినట్టి వా
మనుఁ గుహానావటుం గని క్ర మంబునఁ దన్మహిమాభిభూతులై
వనరుహాసంభవోపములు భార్గవులప్పుడు లేచి రల్లనన్. 463

మ. వసుధాధీశ్వర! దర్శనీయతరదీ వ్యద్రూపు రూపానురూ
పసమస్తావయవు న్వటుప్రవరు దృ క్పర్వంబుగాఁ జూచి య
య్యసురేంద్రుం డుచితాసనంబు నిడి యొ య్యన్స్వాగతంబడ్గి యిం
పెసఁగం బాదయుగంబునుం గడిగి య ర్చించె న్ఘను న్వామనున్. 464

మత్తకోకిల:— దేవదేవుఁడు చంద్రమౌళి సు ధీనుతుండు గిరీశుఁడున్
దీవరంబగు భక్తిపెంపున దేనినిం దలఁదాల్చె నా
పావనంబు నఘాపహంబగు పాదశౌచముఁ బూనె ధా
త్రీవరేణ్యా! స్వధర్మమర్మవి ధిజ్ఞుఁడౌ బలి యాదలన్. 465

బలి:—

గీ. స్వాగతంబు మహాత్మ! బ్రహ్మస్వరూప!, నతులివే నీకు నే నేమొనర్పవలయు
రూపుఁగన్న బ్రహ్మర్షివర్యులమహోగ్ర, తపముగా నిన్ను నే నాత్మఁ
దలఁచుచుంటి. 466

ఆ. ఆర్య! నీవు మాగృఽహంబునకరుదేర, నిపుడు మా పితరులుఽతృప్తులైరి
అరయ మా కులంబుఽనతిపునీతంబయ్యె, నీ మఖంబు సమ్యఽగిష్టమయ్యె. 467
క. నిజ మాడెదఁ ద్వత్పదపం, కజసేచనపావనోద ఽ కధ్వస్తమహా
వృజినుఁడనగు నా యగ్నులు, ద్విజసుత! యిప్పుడు యథావిఽధి హుతములయ్యెన్.
క. వడుగా! సూక్ష్మములగు నీ, యడుగుందమ్మలు శుభంబుఽలై సోఁకఁగ నీ
పుడమి యిపుడు దలపోయం, గడుఁబావనమగుచునొప్పెఁఽగాదె నిజముగన్. 469
క. నిను నే నర్థినిగా నా, మనమున భావించితిని సఽమంచితమతిఁ గా
వున మాణవకోత్తమ! నీ, కు నిపుడు వాంఛిత మదేదోఽకోరు మొసఁగెదన్. 470
శా. భూమీమండలమో గజవ్రజమొ గోఽవ్యూహంబో సంపన్నమా
గ్రామవ్రాతమొ స్యందనప్రచయమోఽకన్యాజనంబో హయ
స్తోమంబో సుఖదాయకావసథసంఽదోహమ్మొ మృష్టాన్నమో
హేమంబో యివికాక విప్రసుత! యొంఽ డెద్దేని నర్థింతువో. 471

అధ్యాయము 19.

యాచ్ఞ

శ్రీశుకుఁడు:—
క. అని యీ వడువున నుడివిన, యనఘము సూనృతము ధర్మ్యఽమగు నవ్వైరో
చని వచనమ్మును విని వా, మనదేవుఁడు మెచ్చి పలికెఽమదిఁ బ్రీతుండై. 472
శ్రీభగవానుఁడు:—
ఉ. దానవనాథ! నీపలుకుఽధర్మయుతంబుఁ గులోచితంబు స
త్సూనృతమున్ యశస్కరముఽస్తుత్యమునై కడు నివ్వటిల్లె వి
జానవినోదులైన భృగుఽసత్తములున్ గులవృద్ధు శాంతతే
జోనిధి నీ పితామహుఁడుఽచూడఁ బ్రమాణము నీ సుబుద్ధికిన్. 473
మ. అలఘుప్రాభవయుక్తులై పృథులకీఽర్త్యావాసులై యొప్పు త్వ
త్కులసంజాతులఁ జేరి దానకదనాఽర్థుల్ వ్యర్థులై రిత్తచే
తులతోఁ బోవుట గల్గనే యచటఁ జంఽద్రుం డంతరిక్షంబునం
బలెఁ బ్రహ్లాదుఁడు నీపితామహుఁడు బఽర్వం జేయుఁ గీర్తిద్యుతుల్. 474
మ. అధిపా! మీ కులమందుఁ బుట్టిన హిరఽణ్యాక్షుం డొకండే గదా
యుధుఁడై గ్రుమ్మఱుచుండి వీరభటు వఽన్యుం గానఁ డీ యుర్వినం

త ధరోద్ధారపరుండు విష్ణుఁడెటొ యా దైత్యేంద్రు నిర్జించి త
త్పృథుశౌర్యంబు స్మరించి తన్నుఁ జయింగా నెన్నండు స్వాంతంబునన్. 475

మ. పూతమతీ! హిరణ్యకశిపుండను నాతని భ్రాత యంత స్వ
భ్రాతృవధంబును న్విని దురత్యయభీషణరోషమూని యా
భ్రాతృనిహంతయౌ హరిని బల్మి వధింపఁగ నిశ్చయించి ప్ర
స్ఫీతగదాధరుండగుచుఁ జేరె రయంబున విష్ణుగేహమున్. 476

ఉ. కావర మొప్పఁగా విలయకాలకృతాంతునిచాడ్పునన్ భయం
బావహిలంగఁ జేయుచును బైపఱతెంచెడు దైత్యుఁ జూచి మా
యావిపరుండు కాలవిదుఁడైన ముకుందుఁడు పద్మలోచనుం
డా విషయంబునెల్ల దన స్వాంతమునం దలపోసె నీగతిన్. 477

ఉ. ఏ నెట కేఁగిన న్విడువఁ డీతఁడు వెంబడి నేగుదెంచెడున్
దా నటకెల్లఁ బ్రాణిసముదాయము నొంచెడు మిత్తికైవడిన్
గాన బహిఃప్రదేశమున నన్ను గవేషణముం బొనర్చు ని
ద్దానవలోకనాయకు హృదంతరభాగముఁ జొత్తు నిత్తఱిన్. 478

మ. తన హృత్కోటరసంస్థితుండనగు నన్ దాఁ జూడఁగాఁ జాలఁ డీ
దనుజేంద్రుండని నిశ్చయించి హరి యంతన్ జొచ్చెఁ బై వచ్చు శ
త్రుని మేనన్ బహుసూక్ష్మరూపుఁడయి తోడ్తో ఘ్రాణరంధ్రంబునన్
దనుజాధీశ్వర! చొచ్చెఁ గంపితమతిన్ దచ్ఛ్వాసలీనాంగుఁడై. 479

మ. అతిభీష్ముండగు నా హిరణ్యకశిపుండా శూన్యగేహంబు ను
ద్ధతిమై నగ్గతి యందు విష్ణుఁ గన కాత్మన్ గ్రుద్ధుఁడై యార్చి భూ
రితరాటోపముతోడఁ బిమ్మట ధరిత్రిన్ నాకమున్ మిన్ను ది
క్తతులన్ వార్ధుల విష్ణుని న్నెమకుచున్ గానం డతం డాతనిన్. 480

చ. సకలజగంబులందు జలజాక్షుని విష్ణునిఁ గానకా హిర
ణ్యకశిపుఁ డిట్లనున్ నెమకులాడితి నే నిఖిలంబు భ్రాతృహం
తకుఁ డెచటన్ గనంబడఁడు తథ్యము నాదగు ధాటికోర్వ నే
రక తనుదాన వాఁ డపునరాగమమైన పదంబుఁ జెందెఁగా. 481

గీ. మృత్యుపర్యంతమయగు శరీరధారు, లకును వైరానుబంధంబు ప్రకటగతిని
జర్చసేయంగ నజ్ఞానసంజన్యమగుట, నెన్నఁ గ్రోధ మహామ్మానసబృంహితమగు. 482

ఉ. ఓ దితిజేంద్ర! యో వరగుణోదయ! యో బలిసార్వభౌమ! ప్ర
హ్లాదసుతుండు నీ పితయునైన విరోచనుఁ డింపుమీఱ దా

మోదరతత్పరుండయి ప్రమోదమున ద్విజవేషధారుఁడౌ
ఆ దివిజవ్రజంబునకు నర్థితుఁడై యొసఁగె న్నిజాయువున్. 483

కం. ద్విజులున్ గృహమేధులు పూర్వజులున్ దదితర మహాప్రభావగరిమ యు
క్తజనులు నొనర్చు ధర్మములు జనప్రీతికరముగ సలుపు దీ వధిపా! 484

కం. కాన వదాన్యశిఖామణి, వైన నినున్ భూమి యించుకంత యడిగెదన్
నే నిట మత్పదసమ్మిత, మైన పదత్రయము నొసఁగుమా బలిరాజా! 485

చం. దనుజకులాగ్రణీ! విను వదాన్యుఁడవున్ జగదీశ్వరుండవున్
ఘనుఁడవునైన నిన్ను నడుగన్ మఱియెద్దియు నర్థసంగ్రహం
బును విబుధోత్తముండు సలుపున్ దగినంతయ యంత కెక్కుడౌ
ధనమును గోరుచో ద్విజుఁడు దండ్యుఁడగున్ జుమి పెక్కులేటికిన్. 486

బలి:—

చం. భళిర! ద్విజాత్మజోత్తమ! భవద్వచనంబులు వృద్ధసమ్మతం
బులు మఱి నీవు బాలుఁడ వబుద్ధుఁడవైతివి స్వార్థలబ్ధిఁ గే
వలము జడాశయుండవు సువాక్కులఁ దన్పియుఁ ద్వీపదున్ జగ
ద్వలయవిభున్ ఘనున్ నను బదత్రయి వేఁడునె? ప్రాజ్ఞుఁ డెవ్వఁడేన్. 487

ఉ. మాణవకాగ్రగణ్య! వినుమా ననుఁ బొందియుఁ బూరుషుండు దాఁ
బోణిమిదక్కి క్రిమ్మఱఁగఁ బోవుట గల్గునె యన్యు వేఁడ సం
ప్రీణితమానసుండవయి వృత్తికి నీకును జాలినంత నీ
క్షోణితలమ్ము నావలనఁ గొమ్ము ముదమ్మున నీ కొసంగెదన్. 488

వామనుఁడు:—

చం. ఎవఁడు నిజేంద్రియంబుల జయింపఁగఁ జాలఁడొ యట్టిపూరుషున్
భువనచయంబునందలి ప్రభూతములౌ సకలార్థజాలముల్
వివిధములౌ విభూతులును లేశముఁ దృప్తిపరీతుఁ జేయ నే
ర విది యథార్థమింతయును రాజవతంసమ! పెక్కులేటికిన్. 489

కం. మూఁడడుగులతోఁ దనియని, వాఁడీక నవవర్షయుతశుభద్వీపంబున్
గూడియుఁ దృప్తిం జెందునె, యేడగుదీవులను బడయు నిచ్ఛ జనించున్. 490

ఉ. హేలగ నేడుదీవులకు నేలికలై నృగ వైన్యముఖ్య భూ
పాలురుగూడ నో దనుజపాలక! యాత్మను దృప్తి నొందిరే?
లోలత నర్థకామములలోఁగి కలంగిరిగాని యింక వే
యేల? నిజాశ కంత మొకయించుక యేనియుఁ బొందఁజాలిరే! 491

మ. శ్రిమకుం బాల్పడకుండఁ బార్థివ! యదృచ్ఛాలబ్ధమైనట్టి య
న్నముచేఁ దుష్టినిఁ జెందువాఁడు సుఖియై నానాఁడు వర్ధిల్లు భా
వమునన్ దా నజితేంద్రియుండు తనకున్ బ్రాప్తంబులౌ మూఁడు లో
కములన్ దృప్తినిబొందలేక మిగులన్ గ్లాసింబడు దీనతన్. 492

మ. నుతశీలా! విను మర్థకామములయందున్ దుష్టిలేకుంట సం
సృతికి న్గారణమౌను బూరుషునకున్ క్ష్మేశా! యదృచ్ఛాగతిన్
బ్రతిలబ్ధంబగుదానఁ దృప్తి వడుటే భావింపఁగా ముక్తి సం
గతికిన్ గారణమౌనటండ్రు బుధలోకగ్రామణుల్ వింటివే! 493

మ. జననాథాగ్రణి! విప్రకోటికి యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టిచే
ననయంబున్ గడువృద్ధి నెందును దదీయంబైన తేజమ్ము సు
మ్మనలం బంబువుచేతనుం బలె నదృశ్యంబై యతుష్టాత్ముఁడౌ
జను తేజంబు నశించు నవ్వాహము నిస్సందేహ మూహింపఁగన్. 494

క. కావున మూఁడుపదంబుల, నే వేడెద దానశౌండని న్నసురేంద్రా!
యావత్ప్రయోజనంబగు, నో విత్తం బంతమాత్రనొందుదు సిద్ధిన్. 495

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యీ వడువు నుడువన్, విని నవ్వుచుఁ గొనుము భవ దభీష్టంబని వా
మనునకు మహిదానసంగుఁడై, కొనె జలకలశంబు బలి యకుంఠితమతియై. 496

మ. భగవంతుండగు విష్ణుదేవునకు సద్భావంబు సంధిల్ల నీ
జగతిన్ దానముఁ జేయనున్న బలిరాజన్యున్ విపశ్చిద్వరుం
డగు నా శుక్రుఁడుగాంచి శ్రీవిభుని చేయంబోవు చైదంబు ని
మ్మగ నాత్మన్ గనుచున్ స్వశిష్యు బలినిన్ బోధింపఁగా నిట్లనున్. 497

శుక్రుఁడు:—

ఉ. ఉద్భవమందెఁ గశ్యపునకుత్తమయా సురమాతయందు సా
క్షాద్భగవంతుఁ డవ్యయుఁడు సర్వవిభుండగు విష్ణుఁ డీతఁ డ
త్యద్భుతమైనరీతి నమరావళికార్యముఁ జక్కఁ బెట్టఁగాఁ
దద్భరమూని వచ్చె నిటు దక్షత దానవలోకనాయకా! 498

చ. క్షితివర! భావ్యనర్థము నొకింత యెఱుంగక యీ గతిన్ బ్రతి
శ్రుతమొనరించి తీతనికి రూఢిగ క్షేమకరంబుగాదు నా
మతినిఁ దలంపబో నిది సమంజసకార్యమటంచు దైత్య సం
తతికి మహాప్లవంబొదవెఁ దారుణమై యనివార్యమై యిటన్. 499

శా. మాయామాణవకుండు విష్ణుఁ డితఁ డిశ్శక్రుమాడ్కిన్ నినుం గోరి నీ
శ్రీయుం దేజము వైభవమ్మును యశశ్శ్రీయున్ భవత్స్థానమున్
వేయేలా! సకలంబు బల్మిఁ గొని యీ బృందారక శ్రేణికిన్
ధీయుక్తిన్ గ్రమ మొప్ప నీఁగలఁడు దైత్యేంద్రోత్తమా! ప్రాజ్ఞిమై. 500

క. మూఁడుపదంబులతోడన్, మూఁడుజగంబులను విశ్వమూర్తియగుచు నీ
ప్రోడ వడి నాక్రమింపఁగఁ, బోడిమి సెడి మెలఁగుదెట్లు భూనాథుని పగిదిన్. 501

క. ఒకయడుగున భూమిని వే, ఱొకయడుగున దివము నభము నురుతనువున నిం
డికొని హరి యాక్రమింపఁగ, నిఁక మూఁడవయడుగు నిల్పనేది గతి నృపా! 502

సీ. అధిప! ప్రతిశ్రుతం బగుదాని నీకున్న, నీకును నరకంబు నిశ్చయంబు
మొనసి ప్రతిశ్రుతంబును ద్రోసిపుచ్చ నీ, వసమర్థుఁడవ యౌదు వసురనాథ!
ఐన నాలింపు మే దానంబువ న్వృత్తి, యడఁగు దానమ్ము గాదండ్రు దాని
దానమ్ము యజ్ఞమ్ము తపమును గర్మంబు, వృత్తిమంతునకె యుర్విం జెలంగు
గీ. కడఁక ధర్మార్థములకును గామమునకు, సద్యశమునకు స్వజనవ్రజంబునకును
బంచవిధములుగా విభజించి విత్త, మిచ్చునందును మోదంబు నొందు జనుఁడు.

వ. మఱియు దైత్యోత్తమా! యీ విషయంబున బహ్వృచ మను గీతం బొండు కలదు
వినుము. ఓ ననుట సత్యంబు, కాదనుట యనృతంబు. 504

సీ. ఆత్మవృక్షమునకు ననృతంబు మూలంబు, సత్యంబు ఫలపుష్పసముదయంబు
ఫలపుష్పములు లేక బ్రతుకును వృక్షంబు, మూలంబు లేకున్నఁ గూలుఁగాదె
అట్లు నష్టానృతం బగు నాత్మ శోషిల్లుఁ, జర్చింప నిందు సంశయము లేదు
సర్వంబు నతిథి కొసంగెద ననరాదె, దో కొంతయిడిన రిక్తుండుఁ గాఁడు
గీ. ఉన్న యఖిలంబు నర్థికి నొసఁగ నేని, తనకు లేము కావున ననృతంపుఁ బలుకు
సమరు నంతయుఁ బోవ లేదంచుఁ జెప్పు, వాఁడె మకీర్తియుతుఁడు జీవన్మృతుండు

క. పరిణయ, వృత్తి, స్త్రీజన, పరిహాస, ప్రాణభంగ వైశసగతులన్
పర గో విప్ర హితార్థము, ధరఁ బొంకుట యది జుగుప్సితము గా దధిపా! 506

అధ్యాయము 20.

—బలి నిశ్చయము—

శ్రీశుకుఁడు:—

క. కులగురుఁడగు శుక్రుఁడిటుల్, దెలుపన్ క్షణమూరకుండి తేజోనిధి యా
బలిచక్రవర్తి గురునకుఁ, బలికెన్ రాజేంద్ర! ధీరభావముతోడన్. 507

బలి:—

క. భగవత్స్వరూపయుక్తుఁడ, వగు నీచేఁ దెలుపఁబడినయది సత్యం బె
న్నఁగ నర్థకామవృత్తుల, కగు నీధర్మం బఖిలగృహస్థులకుఁ దగున్. 508

క. ఏ దడిగిన నిచ్చెదనని, సాదరముగఁ జెప్పి విత్తశాఠ్యంబునఁ బో
లే దను టెట్టులకో! ప్ర, హ్లాదకులుఁడ నేను గితవునట్లు మహాత్మా! 509

గీ. ఎన్నసత్యంబుకన్న నన్యమిన్నయైన, ధర్మమున్నదె? భూదేవి ధాతతోడ
అనృతమాడునరునిఁ దక్క నఖిలము న్వ, హింపఁజాలుదు ననివచియింపదే మును.

ఉ. కొంకను పాపలోకమునకు న్గడు దుర్భరమైన లేమికిన్
జంకను దుఃఖసాగరమునంబడియుండుటకున్ దలంక నే
నింక మహాపదచ్యుతికి నేని వణంకను మృత్యుదేవికిన్
బింకమువీడి భీతిలను విప్రనిరాకరణంబునం బలెన్. 511

క. మృతుని విడుచు నీజగమున, క్షితిముఖ సకలంబు దానిచే విప్రుఁడు ప్రీ
ణితమతి గాకున్నన్ ద, త్కృతమగు త్యాగమ్మువలన నేమిఫలమగున్? 512

ఉ. మానితకీర్తిసాంద్రులు సమగ్రగుణాఢ్యులు సాధుసత్తముల్
ధీనుతసత్త్వశాలులు దధీచి శిబి ప్రముఖుల్ త్యజింపఁగా
రాని యమూల్యకంబులగు ప్రాణములన్ దగ భూతకోటి కెం
తేనియు మేలుకూర్చిరిఁక నేటికిఁ జెప్ప ధరాది కావ్యమున్. 513

ఉ. ఎందఱు రాజు లిప్పుడమి నేలఁగలే దధికారగర్వముం
బొందఁగలేదు దిగ్విజయమున్గొని మిట్టిపడంగలేదు వా
రందఱు నిల్చిరే యిట గతాయువులై వెసఁ బోరె పోవుచో
వెందగిలించుకొంచు పదవి న్గొనిపోయిరె? చెప్పు భార్గవా! 514

క. కలవ వెనుదివని దైత్యే, భ్యులచే నీభూమి సముపభుక్తముకా? వా
రల భోగములను గాలము, బలిమిన్మ్రింగెను యశోవిభవ మది నిలిచెన్. 515

చ. అతి సులభక్రమంబున ద్విజాగ్రణి! పూర్వము ధీరు లాహవ
క్షితిఁ దమదైన దేహముఁ ద్యజించిరి కొంకక పాత్రదాన సం
గతి దొరకొన్న యప్పు డటుగాక ధనంబు పరిత్యజింప లే
క తికమకన్నలంగి రటుగాన ధనంబు త్యజించు టొప్పదే? 516

చ. ధృతిమెయి నర్థి కామితముఁ దీర్చుటచే నుపపన్నమైన దు
ర్గతి యది మానవంతునకుఁ గారుణికాగ్రణికిన్ శుభంబె సు
వ్రతులగు బ్రహ్మవిద్వరులవాంఛలు దీర్పఁగఁ జెప్పనేల? వి
ప్రతిలక! యట్లుగాన వటువాంఛితమున్ దగఁదీర్తు నిత్తఱిన్. 517

మ. క్రతుయజ్ఞాదులతోడ నిత్యము జగత్కల్యాణము న్గోరి యా
దృతి నామ్నాయ విధానకోవిదులు మీరెవ్వాని నర్చింతు ర
య్యతులుండౌ వరదుండు విష్ణువె యితండౌఁగాక కాకున్న చో
నితరుండే యగుఁగాక యివ్వటువరాభీష్టంబు నేఁ దీర్చెదన్. 518

ఉ. ఈతఁడధర్మమార్గమున నిప్పుడు నన్నకృతాపరాధునిన్
గైతవవేషధారియయి కట్టినఁ గట్టెఁగనీ ద్విజోత్తమా!
ఈతని బ్రహ్మమూర్తి ధరియించిన యీ పరమాత్మ విష్ణునిన్
బ్రీతిభరింతుఁగాని వినుమీ యొకసేగి నొనర్పఁబో నిటన్. 519

గీ. ఉత్తమశ్లోకుఁ డితఁడు నిజోరుయశముఁ, బాపుకొనకున్న నన్ను నిన్నట్టికట్టు
లేక నాచేత నిహతుఁడై పేఁకమెఱయు, వీరశయనంబు నొందు నో విప్రవర్య! 520

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. తన యాదేశమునందు లేశమును శ్రద్ధన్ జూపకున్నట్టి య
ద్దనుజాధీశు స్వశిష్యు మానధను సత్యాఢ్యు న్బలిం గాంచి చి
వ్వన శాపంబొసంగె నీపగిది దైత్యప్రేరిత స్వాంతుఁడై
ఘనతేజుండు భృగూద్వహుండునగు నా కావ్యుండు క్షోణీధవా! 521

శుక్రుఁడు:—

ఉ. పండితమాని వజ్ఞుఁడవు బాల్పడి మమ్ము నుపేక్షఁ జేయుచున్
దండితనంబుఁ గోల్పడిన స్తబ్ధుఁడ విప్పుడు మా నిదేశ మొ
క్కండు నిరాకరించితివి గావున స్వీయపదంబునుండి భ్ర
ష్టుండవుకమ్ము సర్వులును జూచుచునుండఁ వదాన్య డాంబికా! 522

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. స్వగురూత్తంసుఁడు శుక్రుఁడట్లు తనకున్ శాపం బొసంగంగ స
త్యగరిష్ఠుండు మనస్విశేఖరుఁడు దైత్యాధీశముఖ్యుండు ధ

ర్మగుణోపేతుఁడునైన యాబలి చలింపంబోక వాఁపూర్వకం
బుగ దానం బిడ నెంచె వామనున కీభూభాగ మూర్వీశ్వరా! 523

ఉ. భూవర! యంత దానవవిభుండగు నాబలియాజ్ఞఁ జేసి త
ద్దేవి యరాళకుంతల సుధీనుతశీల మరాళయాన విం
ధ్యావళి స్వచ్ఛవారికలితంబగు హేమఘటంబు దెచ్చె నా
పావనుఁడా వటూత్తముని పాదముల గ్గడుగ న్రయంబునన్. 524

క. ఆ యజమానుఁడు బలి తా, నా యా వామను శుభావహంబగు నడుగుం
దోయిఁగడిగి పావనతర, మై యొప్పు తదంబుకణము లౌదలఁ దాల్చెన్. 525

మ. గగనంబందున నిల్చి దేవగణముల్ గంధర్వ విద్యాధరో
రగ కింపూరుష సిద్ధు లమ్మహితకర్మమ్మున్ బ్రశంసించుచున్
మిగులన్ బ్రస్తుతిపాఠముల్ సలుపుచున్ బృథ్వీస్థలం బంతటన్
సొగసొప్ప న్గురియించి రంత సుమవృష్టుల్ రాజచూడామణీ! 526

మ. ఉరురావంబున దుందుభుల్ మొఱసె నింపొప్పంగ గంధర్వ కి
న్నర కింపూరుష సిద్ధచారణవితానంబుల్ నభోవీథిఁ బా
డిరి లోకత్రితయం బెఱింగి యిడెఁ బ్రాపించెన్వ్వరికి న్నే ల్మహ
త్తరకార్యంబొనరించె నీ బలిన్నృపోత్తముండటం చెంచుచున్. 527

ఉ. అంత ననంతుఁడుం బరముఁడాద్యుఁడునౌ హరి గుజ్జురూప మ
త్యంతమువృద్ధిఁ జెందెఁ ద్రిగుణాత్మకమై పరిపూర్ణమై చను న
ల్లంత నృ మూని తిర్య గమరాస్పద సాగర శైల భూ రసా
భ్యంతర నాకలోక వివరాదులకు న్నివు లాలవాలమై. 528

ఉ. ఆర్యనుతప్రభావుఁడగు నా బలి దైత్యవిభుండు ఋత్విగా
చార్యసదస్య దైత్యగణసంయుతుఁడై త్రిగుణాత్మకంబు గాం
భీర్యయుతంబునైన హరిమేన గుణాత్మక సర్వవిశ్వ మా
శ్చర్యముతోఁ గనుంగొనియె స్థావరజంగమసంయుతంబుగన్. 529

వ. మఱియు నింద్రసేనుఁడగు నా బలిసార్వభౌముఁడు విశ్వరూపుఁడగు నా త్రివిక్రమ దేవుని పాదతలంబున రసాతలంబును, పాదంబుల మహీతలంబును, జంఘల శైలంబులను, జానువులఁ బతత్రిగణంబులను, ఊరువుల మరుద్గణంబులను, వసనంబున సంధ్యలను, గుహ్యంబున బ్రజాపతులను, జఘనంబున నాత్మముఖ్యులను, నాభియందు నభంబును, కుక్షియందు సప్తసింధువులను, నురస్స్థలంబున నక్షత్ర గణంబులను, హృదయంబున ధర్మంబును, స్తనంబుల ఋతసత్యంబులను, మనంబునఁ

జంద్రుని, వక్షంబున నరవిందహస్తయగు శ్రీదేవిని, కంఠంబున సామాది సమస్త వేదంబులను, భుజంబుల నింద్రాది బృందారకబృందంబులను, కర్ణంబుల దిక్కులను, మూర్ధంబున దివంబును, కేశంబుల మేఘంబును, నాసికయందు శ్వసనంబును, నయనంబుల సూర్యుని, వదనంబున వహ్నిని, వాణియందు ఛందంబులను, రసనయందు వరుణుని, భ్రూయుగంబున విధినిషేధంబులను, పక్ష్మంబుల నహోరాత్రంబులను, లలాటంబునఁ గ్రోధంబును, అధరంబున లోభంబును, స్పర్శంబునఁ గామంబును, రేతంబున జలంబును, పృష్ఠంబున నధర్మంబును, క్రమణంబుల యజ్ఞంబును, ఛాయయందు మృత్యువును, హాసంబున మాయను, రోమంబుల నోషధిజాతంబులను, నాడులయందు నదులను, నఖంబులయందు శిలలను, బుద్ధియం దజుని, ప్రాణములయందు దేవగణంబులను ఋషులను, గాత్రంబున స్థావరజంగమంబులను దర్శించె. సర్వాత్ముం డగు నమ్మహాపురుషునం దీసకల ప్రపంచంబును వీక్షించి సర్వసుపర్వులుం బరమాశ్చర్యచకితులై యుండి రంత. 530

ు. ప్రకటతేజము సుదర్శననామచక్రంబుఁ, జారునిర్ఘోషంబు శార్ఙ్గధనువు
జలదస్వనముఁ బాంచజన్యాఖ్యశంఖంబు, వేగాత్తకౌమోదకీగదయును
శతచంద్రవర్మ సంయుతమగు విద్యాధ, రాఖ్యఁ జెల్వొందెడు నసివరంబు
అక్షయసాయకంబగు తూణయుగమును, గలిగి విభ్రాజిల్లు ఘనలఘురూపు

ఆ. నుత్తమశ్లోకు హరిని భృత్యోత్తములగు, నల సునందముఖ్యులు స్తోత్రములు సలిపిరి
సకలలోకపాలకవర్యు సహితులగుచు, డెందమందు నానందంబు సందడింప. 531

మ. విభుఁ డొప్పారెఁ ద్రివిక్రమస్ఫురణఁ బృథ్వీనాథ! శ్రీవత్స కౌ
స్తుభకాంచీ గుణకాంచనాంబర పరీతుండున్ సదద్భృంగపుం
జభరాంచద్వనమాలికాకలితుఁడున్ శంపాయుతాంభోద స
న్నిభుఁడున్ గమ్రకిరీటకుండల సమన్వీతుండునై యత్తఱిన్. 532

మ. ఒక పాదంబున నాక్రమించె హరి యీ యుర్వీతలం బెల్ల మే
చక దేహంబున పీనబాహువుల నాశాస్తోమమున్ వ్యోమమున్
బ్రకటంబౌ గతి నిండియుండె దివమున్ వ్యాపించె వేఱొంట లే
దిఁక లేశంబుఁ దృతీయపాదమున కుర్వీశా! స్థలం బెందునన్. 533

వ. ఇత్తెఱంగున నయ్యురుక్రము పాదంబు మీఁదిమీఁదికిం బరిక్రమించుచుం గ్రమంబున మహర్లోక, జనోలోక, తపోలోకంబుల నతిక్రమించి సత్యలోకంబునుం జేరె.

అ ధ్యా య ము 21.

త్రివిక్రమ విజృంభణము

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. ఘనతరలీల నీగతి జగంబుల నెల్ల నతిక్రమించి చ
య్యన నరుదెంచినట్టి హరిశ్రయంఘ్రినఖేందుమరీచికోటులన్
దనదగు సత్యలోకమునఁ దానును దీప్తిఁదొఱంగి బ్రహ్మ యా
సనకమరీచిముఖ్యమునిసంయుతుఁడై యెఱిఁగెన్ దదంఘ్రికిన్. 535

వ. మఱియు వేదోపవేద నియమయుక్తులు, నయాన్వితులును, దర్కేతిహాసపురాణాంగపారంగతులును, యోగానిలదీపితజ్ఞానానలనిర్దగ్ధకర్మకలుషులు నగు నన్య యోగిపుంగవులును బ్రణమిల్లి తత్స్మరణ ప్రభావంబునం జేసి నైష్కర్మ్యలలితం బగు స్వాయంభువధామంబుం బొందిరి. అంతఁ బ్రోన్నమితంబగు విష్ణుపాదంబునకుఁ బద్మోద్భవుం డర్ఘ్యోదకంబును గొని తెచ్చి యాత్మప్రభవకారణంబగు నాభిపంకేరుహంబుచే నొప్పారు శ్రీవిష్ణుదేవుని చరణంబు నర్చించె. 536

ఉ. ధాతృ కమండలూదకముతత్పదముం గడుగం బునీతమై
భూతలనాథ! యప్పు డదివ్యోమమునం బ్రవహించి మించి య
త్యాతతరీతి స్వర్గధునియై భువన త్రితయంబుఁ జేర్చి సం
పూతముఁ జేయు చొప్పుఁ బరపూరుషు నిర్మలకీర్తియో యనన్. 537

సీ. అంతట నుపసంహృతాత్మవిభూతియై, వామనాకృతిఁ దొంటివడువునం ద
నర్చెడు నిజనాథునకు నమాదరమున, ననుచరయుక్తులై యబ్జజాదు
లగు లోకనాథులుఁ దగ బలిఁ దెచ్చిరో, సంగిరి భరతవంశాగ్రగణ్య!
సలిలార్ఘ్యపాద్యగంధాక్షతమాల్యగంధాను, లేపన సురభిధూపదీప

గీ. ఫలములఁ దదీయవీర్యప్రభావవైభ, వాంకితములగు విజయశబ్దముల స్తుతుల
నృత్తవాద్యగీతంబులనిబిడములగు, శంఖదుందుభిధ్వనులఁ బ్రశస్తగతిని. 538

గీ. ప్రౌఢి జాంబవంతుఁడు ఋక్షపతి మనోజ్ఞవంబుతోడ భేరీనినాదంబు చెలఁగ
నద్భుతానంద పారవశ్యమునఁ జేసి, సర్వదిశల విజయమహోత్సవముఁ జాటె. 539

ఉ. దైత్యులు విష్ణుఁడిట్లు త్రిపదచ్ఛలయాచ్ఞ సమస్తపృథ్వి నా
దిత్యులకై హరించుట మతిన్ గమనించి యమర్షతోడి యా
ధ్యత్యమనం బెలంగుచు సదారుని దీక్షితు నాత్మనాథు సం
స్తుత్యగుణున్ బలీంద్రు గనుచున్ రభసంబునఁ బల్కి రీగతిన్. 540

దైత్యులు:—

గీ. అరరె! బ్రహ్మబంధుండు మాయావివరుఁడు, విష్ణుఁ డితఁడు బ్రాహ్మణవేషియగుచు
దేవకార్యభారంబు దీర్పఁదలఁచి, యిట్టి యత్యాగతంబు గావించి యుండె.

క. వటురూపధారియై రిపుఁ, డిటులితనిం గొనెఁ బదత్రయయాఛలమున న
క్కట! యస్మత్పతి బలియుఁ గ, పటమెఱుఁగక కోరినట్లువాని నొసంగెన్. 542

గీ. సత్యసంధుండు సతతదీక్షాయుతుండు, నగుట మనవిభుఁ డనృతంబు లాడఁ జనఁడు
కానఁ గపటుని నీ వటుం గసిమసఁగుట, భర్తృశుశ్రూషణంబు బాడి మనకు. 543

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అని బలిచక్రవర్తి యనుయాయులు సర్వనిశాచరాధిపుల్
ఘనతరశూల పట్టిస ముఖాఖిలశాతముఖాయుధంబులన్
గొని తమ ఱేని యాజ్ఞఁ గయికోక యనాదృతిఁ జేసి యంత వా
మను వధియింపఁ గ్రోధగరిమ న్బఱతెంచిరి సంభ్రమంబునన్. 544

చ. అలఘుబలంబుతోడ నెదురై పఱతెంచెడు దైత్యయోధ ము
ఖ్యులఁ గని పెల్చనవ్వి విజయుండు జయాహ్వయుఁడున్ సునంద నం
దులు ప్రబలోద్బలుల్ వినతదోర్బలు లచ్యుత కింకరుల్ చలం
బలరఁగ నొక్కపెట్టున గదాయుధులై యరికట్టి రందఱన్. 545

వ. మఱియుఁ గుముదుండును, గుముదాక్షుండును, బతత్రినాథుండగు విష్వక్సేనుండును, శ్రుతదేవుండును, బుష్పదంతుండును, నన్యులగు విష్ణుభటులును వారలకు బాసటయై నిలిచి రంత. 546

మ. నరనాథోత్తమ! యిట్లు కూడుకొని యానాగాయుతప్రాణులా
హరిభృత్యోత్తములెల్లరున్ బ్రబలదైత్యానీకము న్బిట్టు కొ
ట్టి రిటుల్ వైష్ణవహన్యమానులయి నష్టింబొందు నాత్మీయులన్
గురుశాపంబు స్మరింపుచున్ బలి విధిజ్ఞుండై యని న్మానిచెన్. 547

బలి:—

శా. ఆయాసంపడ నేల నాదువచనం బాలింపుఁడో విప్రచి
త్తీ! యో రాహువ! దైత్యులార! రణనీతింబూని మీరెల్ల రిం
కీ యుద్ధంబును జేయమానుఁడు చలం బేలా? సమస్తంబుఁ గా
లాయత్తం బది యెన్నని ప్డననుకూలంబయ్యె దైత్యాళికిన్. 548

అఖిలభూతములకు సుఖదుఃఖములఁ గూర్ప, నెవఁ డధీశుఁ డగుచు నెనయునట్టి
ప్రభుని దైత్యులార! పౌరుషవృత్తుల, దాఁటఁజాల రెట్టి దక్షులైన. 549

క. మనకును మును సంపత్తియు, ననిమిషతతికి న్విపత్తియగునట్టులు చే
సిన విభుఁడే నేఁడీ రీ, తినిఁజేసె విపర్యయంబు దితిసుతులారా! 550

గీ. బలముచేఁగాని సచివులవలనఁగాని
దుర్గబుద్ధిమంత్రౌషధాదులనుగాని
అరయ సామాదిచతురుపాయములఁగాని
జనుఁడు గాలంబుఁగడవ నశక్తుఁడెయగు. 551

క. పలుతడవలు మీచే మును, గెలువఁబడినయట్టి విష్ణుకింకరులు సము
జ్జ్వలులయి దైవబలంబున, గెలిచి మనల నార్చుచుండిరి కృతమతులగుచున్. 552

ఉ. దైవ మనుగ్రహించిన పదంపడి దానవులార! చేవయున్
లావు సెలంగ నీ యరిబలంబుల నెల్ల జయింత ముద్ధతిన్
గావున స్వానుకూలమగు కాలముకై తగ వేచియుండుఁడీ
తీవరపాటుఁబూనఁదగ దేకడ యేరికి నస్వదప్పుచోన్. 553

శ్రీశుకుఁడు:—

క. తమపతి నుడి విని పురుషో, త్తమ భటపీడితులు దైత్యదానవనాథుల్
క్రమమునఁజొచ్చిరి రాజో, త్తమ పాతాళమును గార్యతంత్ర మెఱుఁగుచున్. 554

గీ. అంతఁ దార్క్ష్యసుతుండు ఖగాధిపుండు, బుద్ధి నీశు చికీర్షితంబును గ్రహించి
అమల సోమాభిషవ దినంబందు బలిమి, బలివిభుంగట్టె వారుణపాశములను. 555

క. శ్రీహరి యనుమతిచే బలి, బాహులు పాదములు నిట్లు బంధింపఁబడన్
హాహాకారములొదవెన్, బాహుళముగ మేదినిన్ నభంబున దిశలన్. 556

ఉ. వారుణపాశబద్ధు స్థిరభావు నుదారయశస్కుఁ బ్రాజ్ఞునిన్
ధీరుని నష్టవైభవు సుధీవినుతున్ బలిసార్వభౌము నే
పారఁగఁజూచి యప్డు భగవంతుఁడు వామనమూర్తి మేఘ గం
భీరతరోక్తులన్ జలముమీఱఁగ నిట్లనిపల్కెఁ బార్థివా! 557

క. మూఁడడుగులభూమి నొసఁగి, నాఁడవు నా కీవు ద్విచరణాక్రాంతంబో
తేడా! యీ పుడమి యిఁకన్, మూఁడవయడుగునకు స్థానమును జూపఁగదే. 558

చ. మిహిరుఁడు స్వీయభానువులమించి తపించినయంత మేర యా
తుహినకరుండు చుక్కగమితోఁజరియించిన యంతవట్టుఁ దా
నవహుఁడు వారివాహుఁడుమదప్పక గ్రుమ్మఱు నంతదవ్వు యి
మ్మహి యిఁడియెల్ల నాకు నరిక్రమంబున గైవసమయ్యె దానవా! 559

క. ఏకపదంబున నీ భూలోకము నాకసము దిక్కులు న్నిండితి స్వ
ర్లోకము ద్వితీయపదమున, వీఁకన్గప్పితిని నీవు వీక్షింపంగన్. 560

సీ. ఎవ్వఁడిచ్చెదనని యీకుండు వానికి, నిరయనివాసంబు నిశ్చయంబ
యదిగాన గురునిచే ననుమోదితుండవై, నిరయలోకంబు నఘోరము దైత్య!
యర్థికిచ్చెదనన్న యర్థ మొసంగ నో, పనివానికిన్ రిక్తవాంఛగాని
స్వర్గంబు దూరమౌఁ జను నధోగతికిని, మనమునందు సుభగ సమ్మాన్యుఁడవగు

గీ. నీవు దైత్యేంద్ర! నాతోడ నీప్సితంబు, నిచ్చెదనటంచుఁ జెప్పి వంచించి తిట్టు
లట్లగుట నలీక ఫలంబు ననుభవింపు, కతిపయాబ్దముల్ నిరయలోకమునఁ గూలి.

అ ధ్యా య ము 22.

బలి సుతల ప్రవేశము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. నృప! యిట్లు వామనునిచే, నపకృతుఁడై భిద్యమానుఁడయ్యున్ దైత్యా
ధిపుఁడు చలింపక హరికి వ్యకృపణంబగు వచనముపలికెన్ స్థిరబుద్ధిన్. 562

బలి:—

ఉ. ఓ కమలాయతాక్ష! వినుమో భువనత్రయనాథ! యుత్తమ
శ్లోక! మదీయవాక్యము ప్రలోభనమంచుఁ దలంతువేని నే
శ్రీకరసత్యవాక్యమును జేయుచు నాకు నలీకదోషమున్
దేకిట నిల్పు నీదగు తృతీయపదంబును నా శిరంబునన్. 563

ఉ. భీతిలనేఁ బదచ్యుతిని భీతిల నారకలోకలబ్ధినిన్
భీతిల నర్థకృచ్ఛ్రమున భీతిల నీదగు నిగ్రహంబునన్
భీతిలఁ బాశబంధమున భీతిల దుర్వ్యసనానుభూతినిన్
భీతిలుచుందు నిత్య మపనిందను నాహృదయాంతరంబునన్. 564

క. మాతాపితరులు మిత్రులు, భ్రాతలు బోధింపలేని పరమార్థము వి
ఖ్యాతిగఁ దెల్పెడి యార్యుల, చేతన్ దండంబు గొను టుచిత మని యెంతున్. 565

సీ. అధికమదాంధుల మగు మాకు విభ్రాంశ, చక్షువు న్నేర్మి నొసఁగుచున్కి
ననురులమగు మాకు నరయ నీవు పరోక్ష, పరమగురుండవు భవ్యచరిత!
రూపింప నీయందు రూఢవైరానుబంధమునఁ బూని పెక్కురు దనుజవరులు
వరయోగిసత్తముల్ వడసిన సిద్ధిని, గనిరి కాదే! భూరికర్ముఁడవగు

గీ. నీవు నన్నీ తెఱంగున ననుగ్రహించి, వరుణపాశబద్ధునిఁ జేసితరయ దాని
కేను లజ్జింపఁ గుంద నన్నిట్లనుగ్రహించుటకె చేసితని మదినెంచుచుంటి. 566

మ. అతిపుణ్యుండగు నా పితామహుఁడు ప్రహ్లాదుండు త్వద్భక్త స
మ్మతుఁడున్ ద్వత్పరముండునై పరఁగి దుష్కర్ముండు త్వద్వైరి త
త్పితయా దానవభర్తచే విమతబుద్ధిన్ బీడితుండయ్యు ధీ
రతఁ ద్వత్పాదముఁ జేరె సంసరణభారాక్లిన్నచేతస్కుఁడై. 567

వ. మఱియు నా ప్రహ్లాదుండు తన మనంబున నిట్లు చింతించె. 568

చ. తనువు త్యజించు నంతమున దస్యువులట్లు చరింత్రు బంధువుల్
ధనము హరింతురు పుత్రికులు దారలు సంసృతిహేతుభూత ల
త్యనుపమమైన యాయువు వ్యయంబున కిక్కలు మందిరంబులున్
మనుజున కిట్టివానివలనన్ ఫలమున్నె? యొకించుకేనియున్. 569

మ. అని యీరీతిని నిశ్చయించి ఘనబోధానందసాంద్రుండు స
జ్జనగణ్యుండగు మత్పితామహుఁడు సంసారాటవీత్రస్తుఁడై
యనిరోధుండగుచున్ స్వపక్షజనసంహారుండవై నట్టి నీ
యనపాయం బకుతోభయంబునగు పాదాబ్జంబు సేవింపఁడే? 570

ఉ. కావున శ్రీనిఁ బాపి కడకన్నను మాపయి నిచ్చలున్ ద్విష
ద్భావముఁ దాల్చు నీకడకుఁ దైవము దెచ్చె నటంచు నెంచెదన్
శ్రీవిభవంబుచేత గమనింపఁడు సన్నిహితోగ్ర మృత్యువౌ
జీవితమున్ జనుండు మతిఁ జేడ్పడి నిక్కువ మింత యో ప్రభూ! 571

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని బలిదైత్యోత్తముఁ డా,య్యనఁ బల్కుచునుండ నుదితుఁడగు రాకేందుం
డునుబోలెను బ్రహ్లాదుఁడు, కనుపట్టె నరేంద్ర! తత్ప్రకాశమునందున్. 572

మ. కనియెన్ మ్రోల బలిప్రభుం డసురలోకగ్రామణిన్ ధీమణిన్
ఘనపీతాంబరధారు ధీరు విమలాకారున్ సదాచారు ఫు
ల్లనవాంభోజదళాయతాక్షు సువిశాల ప్రోల్లసద్వక్షు మో
హానివృత్త్యోజ్జ్వలభక్తి దత్తహరిచిత్తాహ్లాదుఁ బ్రహ్లాదునిన్. 573

చ. బలిదనుజోత్తముం డపుడు దుర్వారణవారుణపాశబద్ధుఁడై
తొలుతటియట్టు లర్హణవిధుల్ సలుపంగ నశక్తుఁడౌట వ్రీ
కలితవినమ్రవక్త్రుఁడు [illegible] నేత్రుఁడౌచుఁ గే
వలము శిరమ్ము [illegible] వంగి ప్రణామముఁ జేసెఁ దాతకున్. 574

శా. ఆ దైతేయకులావతంసుఁడగు ప్రహ్లాదుండు నెమ్మిన్ సునం
దాదిస్వానుచరార్చితుండగుచు సంతతాసీనుఁడై యున్న యా
శ్రీదేవీవిభు లోకనాథుఁగని ధాత్రీనాథ! రోమాంచ స
మ్మోదాశ్రుల్ నిగుడన్ నమచ్ఛిరమునన్ మ్రొక్కె స్థిర స్వాప్తిలుచున్. 575

ప్రహ్లాదుఁడు:—

శా. దేవా! నీవ యొసంగితింద్రపద మాకదిన్ బ్రీతిమైఁ గ్రమ్మఱన్
నీవే దాని హరించినాఁడ విది చింతింపంగ భద్రంబె కా
దా? నేయేటికి నాత్మమోహక వినిర్దద్య శ్రీపదభ్రంశితుం
గా వేగం బొనరించు టీతని మెడన్ గాఢప్రసాదంబె యౌ. 576

మ. స్థిరచిత్తుండగు కోవిదుండు నమిత శ్రీసంయుతుండైన చో
నురుమోహంబున గ్రుగ్గునన్న మఱి యన్యుండింక నేరీతి నా
సిరి గల్గంగ సుదుర్గమాత్మగతి వీక్షింపంగలండో పరా
త్పర! నారాయణ! దేవ! నీకివె నమోవాకంబు లర్పించెదన్. 577

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండార్తత్రాణపరాయణుండగు నారాయణు నగ్గించి కృతాంజలియై నిలువంబడి యాకర్ణించుచుండ భగవంతుండగు హిరణ్యగర్భుండు మధుసూదనుం గనుంగొని యిట్లనియె నంత. 578

ఉ. పావనశీల సాధ్వి బలిపత్ని సమిద్ధగుణానపేత విం
ధ్యావళి బద్ధుఁడైన నిజనాథుఁ గనుంగొని దుఃఖితాత్మయై
భావమునందు భీతిఁగొని వామనమూర్తి కుదగ్రభక్తి భా
రావనతాంగియై యెఱఁగి యంజలిఁ బూని వచించె నీగతిన్. 579

వింధ్యావళి:—

శా. క్రీడార్థంబు ప్రకల్పితంబులగు లక్ష్మీనాథ! యీ లోకముల్
మూఁడున్ నీకట స్వాధికారమును జాల్మల్ పూనుచుం దుర్జిత
వ్రీడుల్ గావున కర్తవున్ బ్రభుఁడవున్ విధ్వస్తవా నీకు నే
జాడన్ దేని నొసంగఁజాలుదురు విశ్వాత్ముండ వీవౌటచేన్. 580

బ్రహ్మ:—

గీ. భూతభావన! భూతేశ! భూతరూప!, దేవదేవ! జగన్మయ! దివ్యపురుష!
వీని నపహృతసర్వస్వు విడువుమయ్య! నిగ్రహార్హుండు గాఁడిట ననుగ్రహింపు. 581

గీ. అఖిలమగు భూమి నిచ్చెఁ గర్మార్జితంబు, లగు జగంబులఁ గూడ నొసఁగెఁ గడకును
నాత్మసర్వస్వమును దా సమర్పణంబు, సల్పె నవికృతమతి రాక్షసప్రభుండు.

మ. సలిలంబైన నొసంగి నిశ్చలమనీషన్ శ్యామదూర్వాంకురం
బులచేనైన యథార్హరీతిని భవత్పూజావిధానక్రియల్
సలుపన్ సద్గతినందునన్న మతినైకల్యంబు లేకీతఁ డి
ట్టులు త్రైలోక్యము నీకొసంగియును గీడున్బొంద నర్హుండగున్? 583

శ్రీవామనుఁడు:—

చ. ధనమదసంగతుండగుచు స్తబ్ధమతిన్ బురుషుండు దా జగం
బునకును నాకుఁగూడ పరిభూతినొనర్చుచు సంచరించుఁ గా
వునఁ జతురాస్య! యే నెవనిఁబూనికతోడ ననుగ్రహింతుఁ ద
ద్ధనము సమస్తమున్ సదమదంబొనరించెద ముందు వింటివే? 584

ఉ. జీవుఁడు స్వీయకర్మములచే నవశుండయి సంతతంబు నా
నావిధయోనులందు జననంబును బొందుచునుండు నాపయిన్
జావునుజెందెడు న్నళినసంభవ! వేయు నిఁకేలఁ దెల్పఁగా
దైవవశంబునంగడకు దానిటఁ బూరుషజన్మము న్గొనున్. 585

గీ. జన్మ కర్మ వయో ధనైశ్వర్య రూప
వంశ విద్యాదికముల నెవ్వనికి డంభ
మొదవదో మదనుగ్రహమది యటంచుఁ
దెలియుమా హృదయమ్మున జలజగర్భ!. 586

గీ. మాన దంభ నిమిత్తములై నితాంత, మెల్ల శుభములఁ బ్రతిఘటియించునట్టి
జన్మరూప ధనాదిక సకలమందు, మదిని మోహంబునొందఁడు మత్పరుండు. 587

ఉ. దానవదైత్యశేఖరుఁడితండు యశోవిభవాభివర్ధనుం
డై నెగడొంది యెవ్వరికినైనఁ దరింపఁగరాని మాయనున్
దాను జయించి మించె బహుబాధావ్యథితుండయి దుర్భరార్తికిన్
లోనయియుండియున్ మనములోఁ బెనుమోహమునొందఁ డింతయున్. 588

సీ. క్షీణవైభవుఁ డధిక్షిప్తుండు స్థానవి, భ్రంశితుండును బాశబద్ధతనుఁడు
బంధువర్జితుఁడును బాధితుండును గురు, శప్తుండునయ్యుఁ దాసత్యపథముఁ
దప్పఁడీతండు కైతవవాక్యముల నేను, ధర్మంబుఁదెల్ప సత్పథమువిడఁడు
కాన నమర్త్యులకైనఁబొందఁగరాని, నా స్థానమితఁడు బొందఁగలండు

గీ. క్రమత సావర్ణి మన్వంతరమున మత్ప, దాశ్రయుండైన యింద్రుఁడౌ నంతదనుక
క్లమవిరహితమున్ విశ్వకర్మకృతము, నైన సుతలలోకంబున నధివసించు. 589

వ. అని పద్మగర్భునకుం దెల్పి యప్పురుషోత్తముఁడు బలిదిక్కు మొగంబై. 590

శా. రాజేంద్రోత్తమ! యింద్రసేన! విను భద్రంబౌఁ జుమీ నీకు ని
ర్వ్యాజానందకరంబు స్వర్గులకునుం బ్రార్థ్యంబు సంపత్తులన్
సాజంబై విలసిల్లు నా సుతలమున్ సజ్ఞాతులన్ స్వభృత్యవ్రజం
బోజం గూడి వసింప నందు సుఖివై యుండంగదే? పేర్మిమై. 591

మ. బలిరాజోత్తమ! నిన్ను నుం బరిభవింపం జాల రా లోకనే
తలు నింక న్యులఁ జెప్ప నేల వినుమా త్వచ్ఛాసనంబున్ మదో
జ్జ్వలులై దైత్యు లతిక్రమించు నెడ మచ్చక్రాయుధం బాత్మని
స్తులధారాహతిచేత వారి శిరముల్ దున్మాడు నువ్వెత్తుగన్. 592

ఉ. సానుచరుండవైన నిను సాకుచునుందు స్వయంబుగన్ సదా
జానుగఁ జూచుచుందువట సన్నిహితత్వమున న్మెలంగు నన్
దానవదైత్యసంగమున దట్టెడు నాసురభావమున్ మద
న్యూన మహత్త్వముం గన వినున్నమగున్ విను తత్క్షణంబునన్. 593

అధ్యాయము 23.

ఇంద్రోపేంద్ర స్వర్లోక గమనము

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అని యిటుఁ బల్కుచున్న నిగమాంతవినోదుఁ బురాణపూరుషుం
గనుఁగొని సాధుసమ్మతుఁ డఖండయశోనిధి సుప్రభావుఁడౌ
దనుజవతంసుఁ డా బలి ముదశ్రుకణాకులనేత్రుఁడౌచు నిం
పెనయఁగ దోయిలొగ్గి వచియించెను దా నిటు గద్గదోక్తులన్. 594

బలి:—

మ. పురుషశ్రేష్ఠ! కృపాగరిష్ఠ! వరదా! మున్నెన్నఁడే లోకపా
లురు నే వేల్పులుఁ బొందరాని త్వదసంక్లుప్త ప్రసాదంబుఁ బా
మరుఁడన్ దైత్యుఁడనైన నాపయిని బ్రేమం బొప్పఁ జూపించితో
పరమేశా! నిను నెన్న నేరితర మవ్యాజానుకంపామతీ! 595

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అని వచియించి దైత్యవిభుఁ డా హరికిన్ బరమేష్ఠికిన్ గిరీ
శునకు నమస్కరించి కడుసజ్జోద్యముగా ననుయాయియుక్తుఁడై
చనె సుతలంబుఁ జేర నృపసత్తమ! యా పరముం డొసంగి శ
క్రునకుఁ ద్రివిష్టపం బదితికోరికఁ దీరిచి యేలె లోకముల్. 596

చ. భగవదనుగ్రహంబునఁ గనివంశసముద్ధరణంబుఁ జేసి వా
సిఁ గొనినయట్టి యా బలివిశిష్టతకున్ బ్రమదంబు నొంది భ
క్తిగరిమఁ దత్పితామహుఁడు ధీరమనస్కుఁడు వల్కె నిట్టు లా
నిగమశిరోవతంసము మునిస్తుతుఁడౌ హరి యాలకింపఁగన్. 597

ప్రహ్లాదుఁడు:—

చ. నలినజుఁ డీ ప్రసాదముఁ గనండు భవుండును బొందఁబోఁడు శ్రీ
లలనయుఁ గాంచ బో దితరులన్ మఱి వేఱుగఁ జెప్పనేల దై
త్యులము మాకు నెల్లరకు దుర్గవిభుండగు నీ బలీంద్రుఁడే
తలఁపఁగ విశ్వవంద్యవినుతాంఘ్రియుగుండయి యొప్పుచుండుటన్. 598

చ. ప్రకటభవత్పదాబ్జ మకరందరసాభ్యనుభూతిచేత వీ
తకలుషులై విరించిముఖదైవతముఖ్యులె సిద్ధిఁ బొంది రి
ట్లిఁక ఖలయోనిజన్ములము హీనచరిత్రులమైన మేము తా
వకకరుణార్ద్రదృష్టులకుఁ బాత్రులమైతి మదేమి భాగ్యమో! 599

చ. ఘనమగు యోగమాయఁ ద్రిజగంబుల నిర్మితిఁ జేసి మెప్పు వాం
దినచతురుండ వీ వరయ నీదు సమీప్సిత మద్భుతం బహో!
అనుపమదివ్యరూప! సకలాత్ముఁడవున్ సమదర్శనుండ వ
య్యును విషమాత్మకుండవగుదొక్కెడఁ గల్పతరుస్వభావతన్. 600

శ్రీభగవానుఁడు:—

గీ. శుభమగు నీకుఁ బ్రహ్లాదసుతలమునకు, నీవునుం జనుమయ్య విశనిర్మలాత్మ!
నీను మనుమనిఁ గూడి ప్రమోదమందు, చెలిమి సుఖమున నీదు జ్ఞాతులకుఁ గూర్పు.

గీ. అనిశమును గదాపాణినై యట వసించు, నన్నుఁ గనుఁగొనుచుండు వానందమలర
నాదు దర్శనజనిత ప్రమోదకలన, ధ్వస్తమగు నీదు కర్మబంధంబు లెల్ల. 602

శ్రీశుకుఁడు:—

శా. ఆ దైతేయకులాగ్రగణ్యుఁడగు ప్రహ్లాదుండు శ్రీనాథు ది
వ్యాదేశంబు శిరంబునం గొని యనింద్యప్రజ్ఞుఁడై నిర్భరా
హ్లాదంబొప్పఁగ దోయిలొగ్గి నిజదైత్యానీకసంయుక్తుఁడై
యా దేవుం బ్రణమిల్లి వీడ్కొని చనెన్ హర్షించి యా లోకమున్. 603

గీ. వేదవాదులసభను ఋత్విజులమధ్య, సారిది నాసీనుఁడై యున్న శుక్రుఁ జూచి
అంత నారాయణుఁడు హరి యచ్యుతుండు, కవల యేశ్వర! యిత్తెఱఁగున వచించె.

శ్రీభగవానుఁడు:—

క. భృగువర్యా! నీశిష్యుం,డగు బలికర్మమునఁ గొఱంతేయది దీర్పుము వి
ప్రగణము గన్నన్ విషమం,బగునదియెల్లను సమంబయగుంగాఁదలఁపన్. 605

శుక్రుఁడు:—

సీ. కర్మవైషమ్యమెక్కడిది? యో పరమేశ!, సకలకర్మముల కీశ్వరుఁడ వీవ
యజ్ఞేశ్వరుండవు యజ్ఞపూరుషుఁడవు,ప్రత్యక్షముగ భగవంతుఁడవగు
నీ వెన్నఁగా సర్వభావంబులన్ దగఁ,బూజింపఁబడితివి పుణ్యపురుష!
మంత్రతంత్రంబుల మతి దేశకాలవస్తువులఁ గొఱంతఁ దీర్చును ద్వదీయ
గీ. కీర్తనంబట్టులయ్యును గేవలముగ,నీవు సెప్పితిగావున నిర్వహింతుఁ
గడమపడియున్నయట్టి యీ కర్మములను,భద్రదంబు త్వదాజ్ఞానుపాలనంబు.

శ్రీశుకుఁడు:—

క. హరియానతిఁగొని యా భృగు,వరుఁడు గొఱంతవడినయట్టి బలిదైత్యుని య
ధ్వరకర్మంబును బ్రాహ్మణ,పరివృతుఁడై పూర్తిఁజేసె పార్థివముఖ్యా! 607

గీ. ఈ పగిది రాజ! వామనరూపుఁడు హరి,బలిని యాచించి ధరణిని బడసి యన్న
యైనయింద్రునకొసఁగె దదపహృతమగు,త్రిదివలోకంబుతోఁగూడఁ బృథివినాథ!

సీ. జననాథ! యంత బ్రజాపతీశ్వరుఁడగు,సారసగర్భుండు సమ్మదమున
నంగిరోదక్షభృగ్వాదులతోడ దేవర్షి మనుష్మాపతులతోడ
కృత్తికానందనకృత్తివాసులతోడ,నదితికశ్యపుల ప్రీత్యర్థ మఖిల
భూతకోటికి సుఖమునుగూర్చుపొంటె మహావిభవాతిశయంబు సెలఁగ
గీ. లోకసంచయములకుఁ దల్లోకపాల,కులకు నేకైకవిభునిఁగా సలిపె నంత
వామనున్ సర్వభూతరక్షామనున్ శు,భావహంబగు కోర్కెతోఁ బార్థివేంద్ర!

గీ. వేల్పులకును సర్వము లైన వేదములకుఁ, దమమునకు ధర్మమునకు వ్రతంబులకును
భద్రములకును స్వర్గాపవర్గములకుఁ, బాలకత్వము వామనుఁ బతినిఁ జేసె. 610

క. అప్పు డఖిలవిభూతికినయి,యుపేంద్రుఁగా వామను విధి యొనరించెఁ దగన్
నృప! సర్వభూతములు మోదపరీతస్వాంతములయి తనరెన్ మిగులన్. 611

చ. పదఁపడి దేవయానమున వామను ముందిడుకొంచు గోత్రభే
ది దుగినుసమ్మతిం జనియె దిక్పతిసంయుతుఁడౌచు మంగళా
స్పదము దివంబుపేంద్రభుజపాలితలోకము నంది భూరి సం
పద నకుతోభయుండయి యపార ముదంబునఁ బేర్చె నింద్రుఁడున్. 612

చ. శతధృతి శంకరుండు శరజన్ముఁడు నా భృగుముఖ్యులౌ మునుల్
పితరులు సర్వభూతములు వేల్పులు సిద్ధులు సాధ్యులున్ జగ
త్పతియగు విష్ణుదేవుని శుభప్రదకర్మములన్ స్తుతించుచున్
సతి నదితిన్ నుతించుచును జయ్యనఁ జేరిరి స్వీయధామమున్. 613

క. శ్రోతలకుఁ బాపమోచక, మై తనరు త్రివిక్రముని యుదంతంబిది వి
ఖ్యాతముగ నీకుఁ జెప్పితిఁ, జేతఃప్రీతి యొదవంగ క్షితిలోకేశా! 614

గీ. ఆ త్రివిక్రమదేవుని యద్భుతగుణ, మహిమల గణింపలేఁ డణుమాత్ర మేని
పార్థివములగు రేణువుల్ పంతమూని, శగ గణింపఁగఁ జాలినన్ దానెవఁడును. 615

చ. పొడమినవాఁడుగాని మఱి పుట్టఁగఁ బోయెడువాఁడుగాని యొ
క్కఁడును గణింప నేరఁ డధికాద్భుతవిష్ణుగుణంబులంచు నే
ర్పడఁగ వసిష్ఠమౌని మును పల్కెఁ డె నిర్మలమంత్రదర్శియై
నుడులవి సత్యముల్ మదిఁ గనుంగొన నో కురురాజసత్తమా! 616

గీ. పార్థివా! మానవులకు పైతృకములు, దైవములునగు కర్మముల్ తగనొనర్చు
నదనులం దిది కీర్తితమైన యెడల, సుకృతము లభించు నందురు సూరివరులు. 617

అ ధ్యా య ము 24.

మత్స్యావతార కథాప్రారంభ ఘట్టము

పరీక్షిత్తు:—

మ. అనఘా! యద్భుతకర్ముఁడైన హరి మాయామత్స్యరూపప్రథా
ఘనమౌ నాద్యకథన్ వినంగ మదిలో గాఢకౌతూహలంబయ్యె న
ర్వనుతప్రాభవుఁ డా రమాధవుఁడు కర్మగ్రస్తుఁడుంబోలె నెం
దు నిమిత్తంబు ధరించె మత్స్యతనువున్ దుర్ధర్షమున్ హేయమున్. 618

క. ఏత దుదంతము మాకు య, థాతథముగఁ జెప్పు యతివరతంసమ! చేతః
ప్రీతికరంబులు కావే, భూతశ్రేణికిఁ బురాణపురుషు చరితముల్. 619

సూతుఁడు:—

గీ. అని పరీక్షిన్నరేంద్రుఁడు చేరనడుగఁబడి మ, హాత్ముఁడగు బాదరాయణి యా నృపునకు
వాసుదేవుఁడు మాత్స్యరూపమునఁ జేసె, నెద్దియా భవ్యచరితంబు నిట్లు సెప్పె. 620

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. అనఘాత్మా! విను గోద్విజాత్యమరసాధ్వామ్నాయ ధర్మార్థ గో
పనముం జేయ విభుండు తాల్చుఁ దనువున్ వైచిత్ర్య సంయుక్త భూ

త నికాయంబులయందు గాలిగతి నిత్యంబున్ బ్రవర్తించు చు
న్నను దా నిర్గుణుఁడౌట నే వికృతినొందం డందు ధాత్రీశ్వరా! 621

గీ. క్ష్మాధవ! యతీత కల్పాంతసమయమునను
బ్రాహ్మమనెడు నైమిత్తికప్రళయమందుఁ
బరఁగ నుద్వేలసాగరోపద్రుతంబు
లయ్యె భూరాదిలోకచయంబు లెల్ల. 622

గీ. పెద్దకాలంబు నిద్దురవిడిచియుంట,జలమునన్ బవ్వళింపఁగాఁదలఁచి బ్రహ్మ
కన్నుమూయఁగ నతనిముఖంబునుండి, వేదములు నాల్గు వత్తఱి వెలికి వెడలె. 623

క. ఈ విధిని వెలికివెడలిన, యా వేదము లంతికమున హరియించె హయ
గ్రీవుఁ డనియెఱిఁగి హరి వేదావనతత్పరత మత్స్యతనువున్ దాల్చెన్. 624

మ. నియమాఢ్యుండు మహాయశుండును మహానిష్ఠుండు సత్యవ్రతా
హ్వాయరాజర్షివరేణ్యుఁడందు హరిసేవాతత్పరుండై శుభో
దయబుద్ధిన్ సలిలాశనుండగుచు నిర్ధంబౌ తపశ్చర్య స
ల్పె యతిశ్రేష్ఠులకే నసాధ్యమగు పోల్కిన్ రాజవంశోత్తమా! 625

గీ. అరయ నితఁడు వివస్వంతునాత్మజుఁడయి, శ్రాద్ధదేవుండునానొప్పు సంజ్ఞఁబరఁగి
యీ మహాకల్పమునఁబరమేశు చేతఁ,బొలుపుగ మనుత్వమున నెలకొలుపఁబడియె.

మ. అనవద్యుం డితఁడొక్కనాఁడు కృతమాలాభిఖ్య పుణ్యస్రవం
తినియందున్ జలతర్పణంబు గర మర్థిన్ జేయుచుండంగ నా
తనిదోయింటి జలంబునం దపుడు మత్స్యంబొండు గన్పట్టె దా
నిని దత్తోయముతో నదిన్ విడిచె క్షోణీనాథుఁ డుద్యత్ప్రభన్. 627

ఉ. ఆతఱి మత్స్యపోతము దయామయమానసుఁడైన యా ధరా
నేతను గాంచి యీ గతి ననెన్ 'వసుధారమణాగ్రగణ్యా! యీ
జ్ఞాతివధోద్యతోగ్రజలజంతుచయంబున కిత్తెఱంగునన్
భీతినిగుందుచుండు నను వీడఁగఁ జన్నె? సరిజ్జలంబునన్.' 628

శ్రీశుకుఁడు:—

ఆ. తన్ననుగ్రహింపఁదా మత్స్యరూపంబు, గొన్నహరిగఁ దెలిసికొనఁగ లేక
సదయహృదయుఁడై నసత్యవ్రతుండు మత్స్యమునుగావ మదినిసమ్మతించె. 629

ఉ. దీనదయాళుఁ డాతఁ డతిదీనములైన తదీయవాక్యముల్
జానుగ నాలకించి కలశాంబువులన్ బదిలంబుగాఁగ నా

మీనమునుంచి మించి మొలకమిన్ గొనిపోయె నిజాశ్రమోర్వికా
పై నొకరాత్రిలోఁ బెరిగెఁ బాత్రము నిండఁగ మీనడింభమున్. 630

చ. కలశమునం దొకింత యవకాశము లేమి నిలాతలేశు న
ర్మిలిఁగని పల్కె నీవగిది మీనము 'నే నిఁక నిప్పుడీ కమం
డలువున నుంట కష్టమగుటన్ నివసింపఁగఁ జాలఁ జాలఁగా
నెలవు ఘటింపు మొండు ధరణీధవ! నే సుఖినై మెలంగఁగన్.' 631

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అలిపలికిన యా మత్స్యం,బును గలశమునుండి దివిచి భూనాథుఁడు దా
నునిచెఁ బృథుశరావోదక,మున హస్తత్రయము మూర్త్తమున నది పెరిగెన్. 632

ఉ. క్రిమ్మఱ నా ఝషంబనియె 'రాజవతంసము! యిందు నేను సౌ
ఖ్యమ్ముగ నుండఁజాల నధికమ్మగు నొండుపదంబు నాకు నీ
విమ్ము నయమ్ముతోడ నిను నే శరణొందితిగాన' నంచు మ
త్స్యమ్ము వచింప నప్పలుకు సమ్మతితో వినియెన్ దయామతిన్. 633

ఉ. ఆతఱి నా ఝషంబుఁ గొనియా నృపుఁ డొక్క సరోవరంబునన్
బ్రీతిగ నుంచె మీను పెనుమేన సరోవర మాక్రమించి 'యో
క్ష్మాతలనాథ! నా కిది సుఖం బొనరింపదుగాన నింత క
త్యాతతమైన స్థానమునఁ దార్పుము మత్తను గోపనార్థమై'. 634

చ. అని వచియింప నా ఝషము నయ్యయి తావులఁ దార్చి తార్చి చ
య్యన నవి యెల్ల నిండునటు లంతకు నంతకు వృద్ధిఁ జెందఁగాఁ
గని నృపసత్తముండు కడఁకన్ గొనిపోయి మహాజలార్ణవం
బున నునిచెన్ ధరారమణ! మోదము స్వాంతమునందు నెక్కొనన్. 635

శ్రీశుకుఁడు:—

ఉ. అంబుధి నుంపఁగాఁ బడుచు నా ఝషమిట్లను ఱేనితో 'నను
ద్రాంబువులందు నన్ను విడనాడితె హహా! ప్రబలంబులైన న
క్రంబులు మున్నుగాఁ గల కరాళ మహాజలజంతుకోటు లు
గ్రంబగురీతి మీఁదఁబడి గ్రుక్కున మ్రింగక యున్నె నన్నిటన్ 636

క. కావున నో సత్యవ్రత!, యీ వీ జలరాశి విడువ నెంచుట తగ' దం
చీ వడువునఁ బల్కఁగ నుర్వీవరుఁ డా మీను పల్కు విని యిట్లనియెన్. 637

సీ. ఎవ్వాఁడవీవు మోహింపఁ జేయుచు నన్ను, మత్స్యరూపంబునం బర్వఁగుచుంటి
కన్నది విన్నది కాదు మాచేత నీ, దృగ్వీర్యయుత ఝషమ్ము పెడిదుఁ డొల్లి

ఒకనాట వ్యాపించియుంటివి నీ వహో!, యోజనశత మురుతేజ మెసఁగ
భగవంతుఁడవు పరాత్పరుఁడ వవ్యయుఁడవు, సాక్షాత్తు హరివి నారాయణుఁడవు

గీ. అఖిల భూతగణానుగ్రహార్థ మిట్లు, లీల మత్స్యరూపంబుఁ దాల్చితి ధ్రువంబు
లోక సృష్టిస్థితిలయేశ! నీకు నతులు, మాకు భక్తుల కీవె యాత్మవు నిజంబు.

గీ. తావకములగు లీలావతారము లవి, యెల్ల భూతవిభూతికి హేతువులగు
దేవ! యెందుల కీ రూపమిపుడు దాల్చి, నాఁడవో యెఱుంగఁగోరెద నాకుఁ జెపుమ.

గీ. జ్ఞానరూప! దేహాద్యభిమానులైన, యితరులం బోలె నిన్నాశ్రయించువారి
యభిమతార్థంబు నిష్ఫలమగుటకాన, మేల చూపి తద్భుతమైన యీ తనువును

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. అని యీరీతి వచించుచున్న జనలోకాధీశు సత్యవ్రతుం
గని యత్యద్భుతమత్స్యరూపతనుఁడై కల్పాంత వేళన్ లయా
బ్ధిని గ్రీడించు తలంపున న్మెలఁగు చాత్మీయాళికిన్ గామ సి
ద్ధిని గావించెడు నవ్విభుండు భువనాధీశుండు తా నిట్లనెన్. 641

శ్రీభగవానుఁడు:—

గీ. జనవరా! నేటి కేడవదినమునందు, భూర్భువాదికలోకముల్ మూఁడు నొక్క
పెట్టునన్ బ్రళయాంభోధివీచికలను, భంగపాటును గనుచు మునుంగఁగలవు. 642

క. విలయజలంబున లోకం,బులు మూఁడును లీనమగుచు భూమీనాథా!
అలఘుతర నౌక యొక్కటి, చెలువుగ మత్ప్రేరితమయి చేరు న్నిన్నున్. 643

క. రాజా! పెక్కువిధములగు, బీజము లఖిలౌషధులును వెంటఁగొని సుమహా
తేజుఁడవయి సప్తర్షుల,తోఁ జయ్యన నావ యెక్కుదువు నీ వెలమిన్. 644

శా. ఈరీతిన్ బెనునావ నెక్కి నృప! సప్తర్షి ప్రభావంబుచే
ధీరస్వాంతుఁడవై తమోవృతలయాబ్ధిన్ సంచరింతీవు ను
మ్మా రాజర్షివతంసమా! ప్రబలవాతోద్ధూతమౌ నావ బెం
పారన్ జేరిన నాదు శృంగమునకున్ బంధింపు పెన్పాముతోన్. 645

గీ. పార్థివోత్తమ! సప్తర్షివరులతోడ, నిన్ను బ్రళయార్ణవంబునన్ ద్రిప్పుచేను
బ్రహ్మకున్ రేయిగడచు పర్యంతమందు, సంచరించుచునుండుదు స్వైరగతిని.

గీ. నా యనుగ్రహమునను బ్రశ్నములు మిగుల, బ్రకటితంబగుచున్ బరబ్రహ్మమనఁ జెలుఁ
బలుకఁబడు నాదు మహిమంబు దెలియఁగలవు, నీవు సత్యవ్రతాఖ్యావనీకళత్ర!

క. అని యీగతి హరి రాజేం, ద్రుని కానతి యిచ్చి తిరోహితుండయ్యె నృపుం
డును వేచియుండె మధుసూ, దనుచే నాదిష్టమైన తత్కాలముకై. 648

గీ. అధిప! యా రాజయోగి ప్రాగగ్రములఁగ
దర్భలం బఱచియుఁ బ్రాగుదఙ్ముఖుఁడయి
భావవీథిని మత్స్యరూపధరుఁడయిన
విష్ణుపాదముల్ దలఁచుచు వెలయుచుండె. 649

గీ. అంత నుద్వేలమా ప్రళయార్ణవమ్ము క్షోణిమయనౌక నెలమిఁ దేల్చుచుఁ జెలంగి
పెరుగుచున్ బిట్టుగురిసెడు పెనుమొయిలుల, మొత్తములతోడఁ జూపట్టె భూపవర్య!

మ. హరిపాదంబుల సంస్మరింపుచు ఘనుండా రాజచంద్రుండు దా
దరికి న్వచ్చిన నావఁ గన్గొనియె నంతన్ సర్వబీజౌషధుల్
వరశక్తిం గొని యెక్కె నా ఋషులతో వార్రుచ్చి రా జేనికిన్
'హరి ధ్యానింపు శుభంబుఁ గూర్చు నెత బాయ న్జేయు'నం చా మునుల్. 651

మ. అమలాత్ముండగు రాజసత్తముఁడు తద్ధ్యానింపఁగా మౌళి హై
మమునున్ న్యర్బుదయోజనాయుతమునౌ మత్స్యంబు దృశ్యత్వ మం
దె మహీశుండు పురాకృతాచ్యుతశుభాదేశంబునన్ దాని శృం
గమునందున్ బెనుపాఁపత్రాటఁ బృథునౌకన్ గట్టె నుత్సాహియై. 652

రాజు:—

మ. తతమైనట్టి యవిద్యచేఁ బ్రవిమలాత్మజ్ఞానమెల్లన్ బరా
హతమై పోవఁగ దాన సంసృతిగతాయాసమ్మునన్ గ్రుంగుచున్
వెతలం బ్రుంగుచు నీ యనుగ్రహమునన్ నీ ప్రాపుగాంత్రట్టి యా
శ్రితబంధుండవు నీవు సద్గురుఁడ వక్షీణప్రభావోదయా! 653

మ. అవివేకుండగుచున్ జనుండు నిజకర్మాయాస సంబద్ధుఁడై
పవలున్ రేయి సుఖేచ్ఛచే ననుఖరూపంబైన కర్మంబు స
ల్పు విభూ! యెవ్వని సేవచేఁ దెగు నసద్బుద్ధ్యాహ్వయగ్రంథి యా
భువనేశుండవు నీవె సద్గురుఁడ వెన్నడున్ మాకు లోకేశ్వరా! 654

మ. పరికింపన్ భువిఁ గాంచనం బనలసంపర్కంబునం బోలెఁ దాఁ
బురుషుం డెవ్వని సేవ వ్యాద్గతమలంబున్ సర్వమున్ బాసి సు
స్థిరమై యొప్పెడునట్టి స్వీయమగు శక్తిన్ బొందునో యట్టి యా
పరమేశుండవు నీవె సద్గురుఁడ వోపద్మాక్ష! మా కెన్నఁడున్. 655

ఉ. [illegible] సర్వదేవతలుం గూడి స్వయంబుగఁ జూని యే నీశ
పురుషు ప్రసాదభాగలవము గలిగింపఁగ నేరరట్టి యా

శ్వరుఁడు పరాత్పరుండు భగవంతుఁడునై చెలువొందు నిన్ను నే
శరణము వేఁడెదన్ మదినిసర్వజగద్వలయాధినాయకా! 656

ఉ. కాననివానికిన్ గనులుఁ గల్గినవాఁడును బోలె నిప్డు డ
జ్ఞానహతాత్ములై చెడు జనంబులకున్ సకలార్థవేత్త వ
న్యూనకృపారసార్ద్రహృదయుండవు నీవు గురుండ వై తిగా
భానుదృశుండవై కడు బ్రభానిచయంబులఁ బర్వఁజేయుచున్. 657

మ. తలఁపన్ బ్రాకృతుఁడో గురుం డతి దురంతంబైన సంసార చిం
తలు గల్గించు నసద్గతిన్ దెలుపు తథ్యంబింత నీ వన్నఁ గే
వలమున్ స్వీయపదంబుఁ జేర్చెడు నఖర్వ జ్ఞానయోగంబు న
ర్మిలి బోధించెడు సద్గురూత్తముఁడ వర్థిన్ మమ్ము రక్షింపుమా! 658

శా. నీవే యీ యఖిల ప్రపంచమునకున్ నేస్తుండ వీశుండవున్
భావింపంగ గురుండ వాత్ముఁడవు తద్వాంఛార్థ సంధాయివిన్
దేవా! యైనను లోక మన్యమతియై నిత్యంబు హృత్సంస్థితున్
దేవేశున్ నిను గామబద్ధమగుచున్ జింతింపలే దింతయున్. 659

ఉ. దేవవరున్ బరున్ జగదధీశుని నిన్ శరణంబుఁ బొందితిన్
గావున నాకు జ్ఞానముఁ గల్గఁగఁ జేయుము త్రెంచివేయు మ
య్యా! విపులార్థదీపకము తా నుడులన్ హృదిలోని గ్రంథులన్
బావనమా స్వరూపము గృపామతి మాకు ననుగ్రహింపుమా. 660

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యీగతిఁ బలుకు మహీ, పుని గని భగవంతుఁ డాదిపురుషుండు మహాం
బునిధిన్ వరఝషరూపం, బునఁ గ్రుమ్మఱు చాత్మతత్త్వమున్ బోధించెన్. 661

గీ. అమలమును సాంఖ్యయోగ క్రియాన్వితంబు
నగు పురాణ సంహితఁ దెల్పి యవల నాత్మ
గుహ్యము నశేషముగ నృపకుంజరుఁడయి
పొదలు సత్యవ్రతునకును బోధఁ జేసె. 662

ఆ. నావయందు ఋషిగణంబుతోఁ గూడ నా, సీనుఁడైన రాజశేఖరుండు
భగవదుక్తమగుచుఁ బరఁగు పరబ్రహ్మ, తత్త్వమును మహాముదమున వినియె.

సీ. ప్రళయకాలికమైన యుపప్లవంబు, తొలఁగ నుద్ధతుండగు నలువకు హరి
క్రూరుఁడగు హయగ్రీవాసురున్ వెసన్ వ, ధించి గ్రమ్మఱ వేదముల్ తెచ్చియిచ్చె.

గీ. జ్ఞానవిజ్ఞాన సంయుతుండై నిపుణత, నెనఁగు సత్యవ్రతాఖ్యరాజర్షి వరుఁడు
వరఁగ నీ కల్పమునను వైవస్వతమను, వయ్యె విష్ణ్వనుగ్రహమున నవనినాథ! 665

గీ. అధిప! రాజర్షియైన సత్యవ్రతునకు, మత్స్యరూపధరుండగు మాధవునకు
నైన సంవాదరూప కాఖ్యానము విని, పురుషుఁడప్పుడె కలుషవిముక్తుఁడగును.

క. ఎవఁడు ప్రతిదినము నీ హరి, యవతారముఁ బొగడుచుండు నా నరువాంఛా
నివహములు సిద్ధిఁ బొందును, స్తవనీయంబగు సుగతి నతండును బొందున్. 667

మ. విలయాబ్ధిన్ విధివక్త్ర నిర్గతములౌ వేదంబుల న్బల్మి ము
చ్చిలి గొంపోయిన దైత్యుఁ దున్మి యల జేజేపెద్ద కర్పించి కే
వలమున్ నిత్యమునై తనర్చు పరబ్రహ్మంబు సత్యవ్రతా
దులకుం జెప్పిన మత్స్యరూపు నఖిలాత్మున్ శ్రీహరిం గొల్చెదన్. 668

గద్యము.

శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, 'శ్రీరామనృసింహమూర్తి కవులు'
అను గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇట్టింకి నరసింహమూర్తులచే
రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్ర భాగవతమున
అష్టమ స్కంధము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

నవమ స్కంధము

అధ్యాయము 1.

సూర్యవంశాభివర్ణనము, సుద్యుమ్నోపాఖ్యానము

విష్ణురాతుఁడు:—

గీ. ఋషివతంసమ! నీచే వచింపఁబడిన, యఖిలమన్వంతరంబులు ననంత
వీర్యుఁడగు హరిచేతఁగావింపఁబడిన, విక్రమక్రమములుఁ బ్రీతి వింటి నేను. 1

క. ద్రవిడేశుఁడు రాజర్షి, ప్రవరుఁడు సత్యవ్రతుండు బ్రహ్మజ్ఞానం
బు వడసెఁగాదే? యతిపుంగవ? హరిసేవల నతీతకల్పాంతమునన్. 2

గీ. ఆ వివస్వంతుసుతుఁడు సత్యవ్రతుండు, తాను మనువయ్యె ననివింటి తాపసేంద్ర!
వానినందనులైన యిక్ష్వాకుముఖ్యు, లధిపులై రంటిగా తదనంతరమున. 3

గీ. సంయమీశ్వర! వారివంశము వేఱు, వేఱ వంశానుచరితంబు విస్తరింపు
భూరికౌతుకమున వినఁగోరుమాకు, నో మహాభాగ! సాజమా ప్రేమతోడ. 4

సూతుఁడు:—

గీ. బ్రహ్మవాదులసభయందు రాజవర్యుఁడగు పరీక్షితుచే నిట్లడుగఁగఁబడి
పరమధర్మవిదుఁడు భగవంతుఁడునగు, శుకమహర్షి వచించె రాజునకు నిట్లు. 5

శ్రీశుకుఁడు:—

క. మనువంశంబును దెల్పెద,విను సంక్షేపముగ నది సవిస్తారముగా
జననాథా! వర్ణింపఁగ, జన దెవ్వరి కేని వర్షశతమున నైనన్. 6

మ. పరుఁడెవ్వాఁడు నమేయమా ప్రకృతికిన్ బల్పెంగులౌ నీ పరా
పరభూతేంబుల కాత్మ యెవ్వఁ డల కల్పాంతంబునం దాతఁ డొ

కర్కటుఁడే యీ సకలంబు విశ్వము నగుంగా! యన్య మొం డెద్దియున్
ధరణీనాయక! లేదు లేశమును దద్ధ్యంబింతవ ట్టారయన్. 7

గీ. ఉద్భవించె నా హరినాభినుండి యోజ, స్వర్ణమయమగు పద్మకోశంబు రాజ!
పొడమెనందు స్వయంభువుభువనకర్త, తన్మనమున మరీచి యుద్భవమునొందె. 8

గీ. ఆ మరీచికిఁబుట్టెఁ గశ్యపమహర్షి, కశ్యపప్రజాపతికి దాక్షాయణియగు
నదితియందు వివస్వంతుఁడుదయమయ్యె, నధిక తేజముతోడ ధరాధినాథ! 9

గీ. ఆ వివస్వంతునకు సంజ్ఞయందుఁ బొడమె, శ్రాద్ధదేవుండు మనువు రాజన్యతిలక!
ఆత్మవంతుఁ డతండు శ్రద్ధాఖ్యయందుఁ, బుత్రకులను బదుండ్రనుబొడమఁజేసె.

వ. వారలు ఇక్ష్వాకు, నృగ, శర్యాతి, దిష్ట, ధృష్ట, కరూశక, నరిష్యంత, వృషధ్ర, నభగ, కవి నామధేయంబులఁ బరఁగిరి. 11

గీ. మున్ను మను వనపత్యుఁడై యున్నతఱి వసిష్ఠముని యాతనికిఁబుత్రసిద్ధికొఱకు
నెలమిమిత్రావరుణేష్టి సలిపె, విధివిధానంబున న్బ్రుథిపీతలేంద్ర! 12

గీ. అంత మనురాజవరపత్ని యైన శ్రద్ధ
కూఁతుకొఱకునై కరమర్థిహోతఁజేరి
శ్రద్ధ యొప్పంగ ఘన పయోవ్రత మొనర్చి
ప్రణతినొనరించి యాచించెఁ బార్థివేంద్ర! 13

గీ. కౌరవా! మునిపత్నినమ్మాటతోఁడయి, దానిన తలంచుచుండి హోతయు యజించె
గడఁగి యాజ్యాదికహవిస్సు గైకొనినపు, డాపగిది వషట్కారంబునాచరించె. 14

గీ. కూఁతురుజనింపవలెననిహోతవేల్వ, నిలయనెడుకన్య యట జనియించె నధిప!
మనువు దానింగని వసిష్ఠమౌనితోడ, నాతిహృష్టమనస్కుఁడై యనియె నిట్లు.

మ. అమలాత్మా! విపరీతమయ్యెనిది యేలా? యిట్లు బ్రహ్మర్షిస
త్తములౌ మీదగుకర్మపూతవరమంత్రంబొందబో దన్యథా
త్వము మంత్రజ్ఞులు యోగయుక్తులుఁ దపోదగ్ధాఘులౌ మీ శుభో
ద్యమసంకల్పము తారుమారగునె? వ్యర్థంబౌనె యార్యోక్తియున్. 16

ఉ. ఆతనివాక్యముల్ విని మహామహుఁడైన వసిష్ఠుఁ డాత్మలో
హోతవ్యతిక్రమంబిదని యోజ నెఱింగి వచించె నర్కసం
జాతునికిట్లు హోతవ్యభిచారమునన్ విషమత్వ మేర్పడెన్
ఖ్యాతిగ నా ప్రభావమున నాత్మజుఁజేసెదఁజూడు మిత్తఱిన్. 17

చ. అని మది నిశ్చయించి సుమహాయశుఁడున్ ఘనుఁడౌ వసిష్ఠ స
న్మునికులవర్యుఁ డయ్యిలకుఁ బుంస్త్వముఁగూర్పఁగ నాదిపూరుషున్

వినుతి నొనర్చ హృష్టుఁడయి విష్ణుప్రీతిఁ దీర్చె మునీంద్రువాంఛితం
బు నిలయుఁ దత్ప్రభావమునఁ బూరుషుఁడై తనరారె నయ్యెడన్. 18

మ. విను సుద్యుమ్నసమాఖ్య నప్పురుషుఁ డొప్పెన్ ఖ్యాతిమీఱంగ నా
మనుపుత్రుం డొకనాఁడు దాఁ గతిపయామాత్యాన్వితుండై వనా
వనియందున్ మృగయానురక్తి జవనాశ్వంబెక్కి విల్లమ్ములన్
గొని యేగెన్ హరిణంబు వెంబడి నుదగ్భూభాగమున్ జేరఁగన్. 19

గీ, ఎట నుమాదేవితోఁ గూడి యీశ్వరుండు
గోరి రమియించుచుండు నా మేరునగము
క్రిందనొప్పారు నుపవనక్షితినిఁ జేరె
మారసముఁడు సుద్యుమ్నకుమారుఁ డధిప! 20

గీ. అవ్వనంబుఁ బ్రవేశించినంత శత్రు, మారకుండు సుద్యుమ్నకుమారకుండు
పడఁతిగా నైన తన్ను నబడబయైన, వారువమ్మును గాంచె నబ్రింబుతోడ. 21

ఆ. అంత నా కుమారు ననుచరులందఱు, నాత్మలింగభేదమగుట నరసి
కొనుచు నొండొరుల నగనుఁ గొంచుఁ గడు విమ,నస్కులైరి వింటె నరవరేణ్య! 22

రాజు:—

ఆ. ఆ ప్రదేశ మట్టిదగుట యెట్లెవ్వని, చేత ము న్నదట్లు చేయఁబడియె
తెలుపుమయ్య మాకు దీని యుదంతంబు, వినఁగ వేడ్కయయ్యె విప్రముఖ్య! 23

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. ఒకనాఁ డచ్చటికి న్నరేంద్ర! ఋషివర్యుల్ సువ్రతుల్ స్వప్రభా
ప్రకరధ్వస్తసమస్తదిక్తిమిరులై భర్గుం గనంబోయి రం
బిక యుత్సర్జితవస్త్ర వారిఁ గని నీవిం గూర్చె స్వప్రాణనా
యకు నుత్సంగమునుండి లేచి పృథులజ్జాయత్తచిత్తంబునన్. 24

క. రమమాణులగుచుఁ బరఁగెడు, నుమామహేశ్వరుల బ్రణయయుక్తినిఁ గని సం
యము లరిగిరి మగిడి శుభో,ద్యమ నరనారాయణాశ్రమావనికి వెసన్. 25

చ. పదఁపడి నా భవుండు భగవంతుఁడు స్వప్రియురాలి కోలి స
మ్మదమును గూర్పనెంచి మృదుమంజుల వాక్కులఁ బల్కె నిట్లు లో
సుదతిరో! యెవ్వఁ డీ వనముఁ జొచ్చునో వాఁడు పడంతియౌ నటం
చది మొద లెల్లపూరుషులు నా వనభూమిఁ ద్యజించిరో నృపా! 26

శా. ఆ సుద్యుమ్నకుమారుఁ డీపగిది రాజా! యింతియై యౌవన
శ్రీ సంపత్తిఁ దలిర్పఁగా ననుచరీబృందంబులున్ వెంటరా

నాసల్ మీఱి వనంబునుండి వన మొయ్యన్ జేరుచున్ గ్రుమ్మఱెన్
భూసంచారముఁ గోరి ద్రిమ్మరెడు వేల్పుంబోటి చందంబునన్. 27

చ. మెలఁతలఁ గూడి యాశ్రమసమీపమునన్ జరియించుచున్న యా
నెలఁతలమిన్నఁ గాంచి యవినింద్యయశుండు బుధుండు కూరిమిన్
వలచె నరేంద్ర! యామె యుడునాథసుతుం బతిఁగా వరించె నిం
పలరఁ బురూరవుండు సుతుఁడై జనియించెను వారి కయ్యెడన్. 28

మ. జననాథోత్తమ! దైవయోగమునకున్ స్వాధీనుఁడై యీ విధం
బున స్త్రీత్వంబును దాల్చినట్టి మనురాట్పుత్రుండు సుద్యుమ్నుఁ డా
త్మను భావించె వసిష్ఠునిన్ గులగురున్ దా నవ్వసిష్ఠుండు నా
తని సంశోచ్యదశం గనుంగొని కృపాతంత్రాత్ముఁ డయ్యెం గడున్. 29

క. తమి సుద్యుమ్నునకుం బుంస్త్వముఁ గోరుచుఁ బ్రస్తుతించె శంభుని నతఁడున్
బ్రముదితుఁడై యా ఋషిసత్తమునకు ననె తనదు నుడి యథార్థపఱచుచున్.

క. ఒకనెల పురుషుండగు వే, ఱొకనెల యింతియగుఁ జూ త్వదుగ్రతపమునన్
ఇఁక నీవ్యవస్థతోఁ బొం, దిక సుద్యుమ్నుండు దా క్షితివలయ మేలున్. 31

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. కడవని గుర్వనుగ్రహముఁ గల్మిని బుంస్త్వము నీ వ్యవస్థతోఁ
బడసి యిలాతలంబుఁ బరిపాలనఁ జేయుచునుండునంత నా
యొడయని తద్విధంబుఁ గని యుల్లములం దొకయించుకేనిఁ దా
రొడఁబడకుండి రొక్కనెల యుగ్మలియాటకు ధారుణీప్రజల్. 32

గీ. ఉత్కలుఁడు విమలుండు గయుండు ననఁగ
ముగురుపుత్రు లా రాజోత్తమున కొదవిరి
ధర్మవత్సలులౌ వారు ధరణినాథ!
యుత్తరాపథరాజులై యొప్పెనఁగిరి. 33

గీ. వార్ధకమునఁ బ్రతిష్ఠానపత్తనేశ్వ, రుండు సుద్యుమ్ననృపతి పురూరవుఁడను
నిజకుమారునకున్ ధరణీతలంబు, నిచ్చి తాను వనంబున కేగె నధిప! 34

అధ్యాయము 2.

పృషధ్ర చరిత్రము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. ఈగతి సుద్యుమ్నుఁ డేగ వైవస్వతుఁ, డై నట్టిమనువు పుత్రార్థి యగుచు
యమునాతటిన్ శతహాయనంబులు మహో, గ్రమగు తపంబును గడకఁ జేసెఁ
బిమ్మటఁ ద్రిభువనవిభుఁడును దేవదే, వుండు నా విష్ణుదేవుని యజించె
నంత శ్రీహరి ప్రసాదాతిశయమున నా, మనురాజతిలకుండు వినుతయశుల
గీ. నాత్మసదృశులఁ బదుగుర నాత్మజులను, పూతవృత్తాదయుల నిక్ష్వాకుపూర్వజులను
బడసెఁ దన్నామధేయముల్ వరుసనీకు, మున్ను వివరించితిని జుమీ భూపవర్య! 35

మ. మనుపుత్రుండు పృషధ్రనామకుఁడు నేమం బొప్పఁ గుర్వాజ్ఞఁ గై
కొని వీరాసనయుక్తుఁడౌచు నిశలన్ గోపాలనంబున్ జలం
బునఁ గావించుచునుండ నొక్కనిశి జీమూతంబు వర్షింప గ్రి
క్కన శార్దూలమొకండు సొచ్చె నటఁ దద్గోష్ఠంబునన్ భూవరా! 36

చ. కలుగుడువాటునొంది భయకంపముతో శయనించియున్న గో
వులు వడి లేచి పాఱెఁ బలుపోకలుగా నపు డొక్కధేనువున్
బలిమినిఁ బట్టెఁ గ్రూరమగు వ్యాఘ్రము కుయ్యిడె గోవు దానినిం
దెలిసి పృషధ్రుఁడంతఁ బఱతెంచె రయంబున మందలోనికిన్. 37

ఉ. శాతకృపాణముం గొని పృషధ్రుఁడు వేగమ వచ్చి ఋక్షసం
జాతము గోచరింపని నిశాసమయంబున వ్యాఘ్రశంకచే
నాతఁడె నానవాలు తెలియందగు జ్ఞానము లేక నో వసుం
ధ్రాతలనాథ! ధేనువు శిరమ్ముఁ గఱుక్కునఁ గోసె నుగ్రతన్. 38

మ. కరవాలాగ్రనికృత్తకర్ణమయి వ్యాఘ్రంబున్ వడిం బాఱె నె
త్తురుమార్గంబునఁ గారుచుండఁ గడుభీతుం జెందుచున్ ధీరుఁడున్
బరవీరఘ్నుఁడునౌ పృషధ్రవిభుఁ డా వ్యాఘ్రంబె యద్దిట్లె నం
చరసెన్ వేకువ ఖండితంబయిన యయ్యావున్ గనెన్ దుఃఖియై. 39

చ. హతవిధిదుర్విపాకమున నాతఁడు భ్రాంతమనస్కుఁ డౌట నా
గతి నపరాధి యయ్యె నది గాంచి గురుండు శపించె వాని దు
ర్గతిమెయి క్షత్రబంధుఁడవు గాక దురాగతమైన కర్మచే
క్షితితలమందు నీవు పరికింపఁగ శూద్రుఁడ వౌదు వంచిటుల్. 40

శా. భూనాథా! యతఁ డీగతిన్ స్వగురుశప్తుండై వెసన్ దోయిటన్
దా నా శాపము సంగ్రహించుకొని యత్యంత మూర్ధ్వచేతస్కుఁడై
శ్రీనారాయణదేవునందుఁ బర మస్థిరభక్తిఁ గావించుచున్
నానాభూతసుహృత్తముండు సముఁడున్ శాంతుండునై భాసిలెన్. 41

సీ. నియతేంద్రియుండు విశ్వనిర్మలమతి యదృచ్ఛోపలబ్ధార్థతుష్టుండుఁ బుణ్యుఁ
డపరిగ్రహుండు సమాహితచిత్తుండు, జ్ఞానతృప్తుండునై సంతతంబు
నాత్మరూపంబున నాత్మను నెలకొల్పి, బధిర జడాంధరూపములుఁ దాల్చి
ఈ మేదినీచక్రమెల్లెడఁ జరియించె, నేకాంతభావంబు నేర్పడంగ
గీ. నిట్లు మెలఁగుచు వనమున కేగి యందుఁ, బ్రజ్వరిల్లుచునుండు దావానలంబుఁ
గాంచి యట దగ్ధదేహుఁడై ఘనతరమగు, బ్రహ్మపదమును బొందె నా పార్థివుండు.

మ. కవి నాముండు కనిష్ఠపుత్రుఁడు మదిం గ్రామంబులన్ ద్రోసి బం
ధువులన్ రాజ్యము మందిరంబులను దోడ్తో వీడి సుజ్ఞానవై
భవుఁడై నిల్చి స్వయంప్రకాశుని హరిన్ భావంబునందున్ గిశో
రవయస్కుండయి పొందె నుత్తమగతిన్ రాజేశ్వరా! చెచ్చెరన్. 43

వ. మఱియు మనుసంభవుం డగు కరూశుం డనువానివలనఁ గరూశ క్షత్రజాతు లుత్పన్నం బయ్యె. బ్రహ్మణ్యులు ధర్మవత్సలులునై వా రుత్తరాపథంబునకు నేలిక లైరి. ధృష్టుండనువానివలన ధార్ష్ట్యంబను క్షత్రియవంశంబు కలిగి బ్రాహ్మణప్రియంబై ధరిత్రి నొప్పారె. నృగుండనువానివలన సుమతియు, నతనికి భూతద్యోతియు, నతనికి వసువును గలిగిరి. వసువునకుఁ బ్రతీకుండును, నతనికి నోఘవంతుండును, నతనికిఁ దన్నామధేయుండగు పుత్రుండును, నోఘవతియను కన్యకయుం గలిగిరి. ఆ కన్యను సుదర్శనుండు పరిణయం బయ్యె. నరిష్యంతుండను వానివలనఁ జిత్రసేనుండు వొడమె. అతనికి దక్షుండను వాఁ డుదయించె. దక్షునకు మేఢ్వంతుఁడును, మేఢ్వంతునకు శర్వుండు, నతనికి నింద్రసేనుండును బొడమిరి. ఇంద్రసేనునివలన వీతిహోత్రుండును, నతనికి సత్యశ్రవుండును, వానికి నురుశ్రవుండును, నతనికి దేవదత్తుండును సుతులైరి. దేవదత్తునకు నగ్నివేశుండు పుత్రుండయ్యె, నతండు కానీనుం డని ప్రసిద్ధిఁ బడసి జాతుకర్ణుండను మహర్షి యయ్యె. ఆతనివలన నాగ్నివేశ్యాయనం బను బ్రహ్మకులంబు సంజాతం బయ్యె. రాజేంద్రా! యిట్లు నరిష్యంతువంశంబుఁ దెల్పంబడియె. ఇఁక దిష్టవంశంబు వివరించెద వినుము. దిష్టపుత్రుండగు నాభాగుండనువాఁ డన్యుండు కర్మంబునం జేసి వైశ్యత్వంబునుం బడసె. హాలంధనుం డనువాఁ డా నాభాగుని కొడుకుఁ

డయ్యె. భలందనునకు వత్సప్రీతియు, నతనికిఁ బ్రాంశువును, బ్రాంశువునకుఁ బ్రమతియు, బ్రమతికి ఖనిత్రుండును, నతనికి చాక్షుషుండును, నతనికి వివింశతియు, వివింశతికి రంభుండును, రంభునకు ఖనినేత్రుండును, ఖనినేత్రునకుఁ గరంధనుండును తనయులై జన్మించిరి. ఆ కరంధనునకు నవిక్షిత్తుండును, నతనికి మరుత్త చక్రవర్తియును బొడమిరి. 44

సీ. ఆ మరుత్తునిచేత యజ్ఞంబుఁ జేయించె, నంగిరస్సుతుఁడు మహాయోగివరుఁడు
సంవర్తనాముండు జగతి మరుత్తుని, యజ్ఞంబుసాటి యన్యంబు లేదు
పాత్రాదికంబు సర్వంబును నీయజ్ఞ,మునఁ హిరణ్మయము శోభనము నయ్యె
మత్తిల్లె నింద్రుఁడీమఖమున సోమపా,నమున ద్విజులుదక్షిణల మురిసిరి
గీ. యల మరుత్తులు పరివేష్టలైరి మఱియు, నా క్రతువున విశ్వేదేవులమలమతులు
సభ్యులై యొప్పి రన్న యజ్ఞప్రభావ, మింక వేఱుగ వాక్రువ్వనేల యధిప! 45

వ. ఆ మరుత్తచక్రవర్తికి దముండను సుతుఁడు వొడమె. అతనికి రాజవర్ధనుండును, నతనికి సుధృతియు, నతనికి నగుండును, ఆనగునకుఁ గేవలుండును, గేవలునకు బంధువంతుండును, నతనికి వేదవంతుండును, నతనికి బంధుండును, బంధువునకుఁ దృణబిందుండును క్రమంబునఁ బొడమిరి. 46

తరల. వినుత సద్గుణుఁడైన యా తృణబిందుభూపతిఁ గాంచి యొ
య్యన వలంబుస పేర నొప్పెడు నప్సరోంగన మీనకే
తనుని పెంపగు పూవుటంపర దాడికోర్వఁగలేక యా
జనవరేణ్యుని పొందుఁ బొందెను సంభ్రమాగతయై నృపా! 47

వ. అంతఁ దృణబిందునకు నయ్యలంబుసవలనఁ గొందఱు పుత్రులును, నిలబిల యను కన్యకామణియుఁ బొడమిరి. ఆ యిలబిలయందు విశ్రవసుండు కుబేరునిఁ గల్గించె. ఆ ధనదుండు యోగేశ్వరుండగు తండ్రివలనఁ బరవిద్యం బడసె. విశాలుండు, శూన్యబంధుండు, ధూమ్రకేతుండు ననువారు తృణబిందు పుత్రకులు. వంశకరుం డగు విశాలుండనురాజు తనపేర వైశాలీపురంబు నిర్మించె. ఆ విశాలునకు హేమచంద్రుండును, హేమచంద్రునకు ధూమ్రాక్షుండును గొడుకులైరి. ధూమ్రాక్షునకు సహదేవుండును, సహదేవునకుఁ గృశాశ్వుండును బొడమిరి. కృశాశ్వునకు సోమదత్తుండు పుట్టె. అతఁ డశ్వమేధంబుల నిడస్పతి యగు పురుషు యజించి యోగేశ్వరాదృతంబగు పరమగతిం బొందె. సోమదత్తునకు సుమతియు, సుమతికి జనమేజయుండును బొడమిరి. వీరు వైశాల భూపాలులని ప్రసిద్ధిం బడసి తృణబిందుకీర్తి విస్తరింపఁ జేసి రాజ్యంబు పాలించిరి. 48

అధ్యాయము 3.

శర్యాతి చరిత్రము, సౌకన్యోపాఖ్యానము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. వినుము శర్యాతినాఁ జను మనుపుత్రుండు, బ్రహ్మణ్యుఁడై కడుఁ బ్రజ్ఞతి కెక్కె
నంగిరసత్రంబునందు నాతఁడు ద్వితీయాహ్నికవిహితకృత్యంబు సెప్పె
కమలలోచన యగు కన్య సుకన్యాభిధేయ శర్యాతికి నాయె మహిత
యా కన్యఁ గూడి శర్యాతి కాననకు నేగి, చ్యవనాశ్రమంబు డాయంగఁ జేరెఁ

గీ. చెలులతోఁ గూడి ఫలపుష్పములకుఁ దరుల
నెమకు చొకపుట్టబిలమున న్మిణుగురులన
వెలుఁగుజ్యోతుల రెంట న వ్వేలఁడి కాంచి
కంటకంబునఁ బొడిచె మౌగ్ధ్యమునఁ జేసి. 49

ఉ. క్షోణితలేశ! యిట్లు విధిచోదితయౌచు సుకన్య గ్రుచ్చఁగా
శోణితధార లొల్కె నటఁ జోద్యముగా మలమూత్రబంధ మా
రాణువ కంతకు న్గలిగె రాజవరేణ్యుఁడు విస్మితాత్ముఁడై
ప్రాణిమిఁ దప్పియున్న నిజపూరుషులం గని పల్కె నీ గతిన్. 50

క. ఈ యాశ్రమమున మీ రెవ, రే యపరాధము సలిపిరో యెఱిఁగింపుఁ డీకన్
వేయేటికి సువ్యక్తం, బాయెన్ భార్గవుని చెయిదమని యిది మనకున్.

ఉ. అంత సుకన్య భీతమతియై తనతండ్రికిఁ బల్కె నిట్టు లో
కింత యకృత్య మిప్పు డొనరించితి నే నిట తండ్రి! వింటె పె
న్వింతగఁ బుట్టలో వెలుఁగు వెల్గుల రెంటినిఁ జూచి చంచల
స్వాంతముతో నిజం బెఱుఁగఁ జాలమి గ్రుచ్చితిఁ గంటకంబునన్.

ఉ. కూఁతురు చెప్పినట్టి పలుకుల్ ములుకుల్వలె వీనుసూడ శ
ర్యాతి మనంబునన్ బ్రబలమైన భయంబును బొంది యంత న
త్యాతతమైన వల్మికమునందుఁ దిరోహితుఁడైన భార్గవున్
జేతమున న్బ్రపన్నునిగఁ జేసె శనైర్గతి సాంత్వనోక్తులన్.

చ. చ్యవనమహర్షి యాశయము నా నృపవర్యుఁ డెఱింగి యా ముని
ప్రవరునకున్ స్వపుత్రికను బ్రాభవ మొప్ప నొసంగి యామె ము
గ్ధ వెత లెఱుంగ దించుక యుఁ గావునఁ గావుమటంచు నప్పగిం
చి వెడలెఁ బట్టణంబునకు స్వీయులతోఁ దదనుజ్ఞఁ బొందియున్.

గీ. పరమకోపముఁ జ్యవనునిఁ బతినిఁగాఁగఁ, బడసి యాతని చిత్తము వచ్చునట్లు
నప్రమత్తానువృత్తుల నవహరంబు, నా సుకన్య యాతనిఁ బ్రీతిఁ దాన్పఁజేసె. 55

ఉ. ఆ యెడఁ గొంతకాలము నకాం చ్యవనాశ్రమభూమి కుజ్జ్వల
శ్రీయుతు లశ్వి దేవతలు చేరఁగ వారల కర్హరీతి నా
వ్యాయము తో నుదంచిత సపర్యలుఁ జేసియు వారిఁ జూచి లే
బ్రాయము నాకు నిం డనుచుఁ బ్రార్థనఁ జేయుచు మౌని యిట్లనెన్. 56

ఆ. సోమపానభాగ సహాన్యులౌ మీకును, సోమపాత్రమిదుదు సొంపుమీఱ
అంగనలకు నిష్టమైన ప్రాయ మొసంగుఁ, డయ్య నాకు మీర లశ్వులార! 57

చ. అని యడుగంగ వల్లె యని యా సురవైద్యులు విప్రవర్యుఁ గాం
చి నియమ మొప్ప నీ విపుడు సిద్ధవినిర్మితమైన నీ ప్రహ్రదం
బునను మునుంగుమంచు మునిముఖ్యునిఁ బెన్మది మి న్నలంగు వా
ని నమరవైద్యు లా మడుఁగు నీటను జొన్పిరి తాము దోడుగన్. 58

క. వనితాప్రియులు మనోజ్ఞులు, వనజస్రగ్భూషితులును వరకుండలులున్
ఘనతుల్యరూపు లమల వ, సనులు ముగురుపూరుషులు వెసన్ లేచి రటన్. 59

ఉ. అంతటఁ దుల్యరూపుల సహార్పతి తేజులఁ దేఱిచూచి య
క్కాంత పతివ్రతామణి స్వకాంతు నెఱుంగఁగలేక దీనయై
స్వాంతమునందు నయ్యమరవర్యులఁ దా శరణంబుఁ జొచ్చె న
త్యంతము నామె భక్తికిఁ బ్రియంపడి రాత్మల నశ్వి దేవులున్. 60

గీ. ఆ సుకన్య పాతివ్రత్య హర్షితులయి, పతినిఁ జూపించి యామెకు యతివరేణ్యు
భవ్యుఁ జ్యవనుని వీడ్కొని వారిచేతఁ, బొగడఁ బడుచుఁ ద్రివిష్టపమునకుఁ జనిరి. 61

క. చ్యవనాశ్రమభూభాగము, సవన మొనర్పంగఁ జేరె శర్యాతి యటన్
రవి తేజుం బురుషు సుతా, పవంతుఁ బొడఁగాంచె దుహితృపార్శ్వమునందున్. 62

క. పాదాభివందనము తన, కాదరమునఁ జేసినట్టి యాత్మజ కాశీ
ర్వాదము లొసఁగక మనమున, మోదించక పల్కె నిట్లు పుత్రికతోడన్. 63

శర్యాతి:—

చ. తనయ! యిదేమి నీ యభిమతం బల లోకనమస్కృతున్ మహా
మునిని జరావిజీర్ణు నతిపూజ్యు ననమ్మతితోడ నిల్లు వం
చన మొనరించి యధ్వగునిజారుని నీతనిఁ గూడి యుండఁగా
ననుమతిఁ జేసి తిట్లు కులటా! పతినిం బెడఁబాయ టొప్పునే? 64

మ. అకటా! సత్కులజాత వీ వెటులు నిట్లద్యంబయ్యె నీ బుద్ధి య
మ్మకచెల్లా! కులదూషణమ్మొదవె జ్యమ్మా నీమ మూలమ్మునన్
ఇఁక లజ్జన్ ద్యజియించి కూడితి వహో! యీ జారుని న్నీవు తం
డ్రి కులంబున్ బతివంశమున్ జెఱిపితో నిర్భాగ్యురాలా! యిటుల్. 65

క. అని వచియించెడు తండ్రిం, గని స్మయమానయయి చిరునగవు మొలకెత్తన్
జనకా! యీతఁడు భృగునం, దనుఁడగు నీ యల్లుఁడె యనితరుణి వచించెన్. 66

గీ. మఱియుఁ బతివయోరూప సంప్రాప్తివిధము, సర్వమున్ దెలుపంగ విస్మయముఁ జెంది
అమితసంతుష్టుఁడగుచు శర్యాతివిభుఁడు, కన్నకూఁతు సుకన్యను గాఁగలించె. 67

గీ. చ్యవనుఁ డంత శర్యాతిని శక్తిమెఱయ, సోమమున యజింపంజేసి సోమపాత్ర
మును గ్రహించియు నిజతేజమునను జేసి, సోమపానంబులేని యశ్వుల కొసంగె.

మ. చ్యవనుం జంపఁ దలంచి యత్తఱి నమర్షావేశముం బూని దు
శ్చ్యవనుం డుగ్రతనెత్తెఁ గ్రూరమగు వజ్రంబున్ ధరాధీశ! భా
ర్గవవర్యుండు నుదాత్తశక్తిని సవజ్రంబై విరాజిల్లు వా
సవు నుద్యద్భుజదండ మద్భుతగతిన్ స్తంభింపఁ జేసెన్ ధృతిన్. 69

గీ. వైద్యులనుచును మును సోమభాగమున బ్రహ్మకృతుల నశ్విదేవుల నెలమి సోమ
భాగము నొసంగఁగా సురపరికర మెల్ల, ననుమతిం జూపె నయ్యెడ మనుజనాథ!

వ. ఆ శర్యాతి మహారాజునకు నుత్తానబర్హి, ఆనర్తుండు, భూరిషేణుండను ముగ్గురు పుత్రులు పొడమిరి. అం దానర్తునకు రైవతుండు కలిగె. అతండంతస్సముద్రంబునఁ గుశస్థలియను పట్టణము నిర్మించి యందుండి యానర్తాదిదేశంబులఁ బాలించె. ఆ రైవతునకుఁ గకుద్మిజ్యేష్ఠులగు నూర్వురుకొడుకు లుదయించిరి. రైవతుండును రేవతియను తన దుహితకు వరుం గోరఁదలంచి యపావృతంబగు బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బోయి యందు గంధర్వులసందడి నలబ్ధావకాశుండై క్షణం బూరకుండె. అయ్యనంతరం బాద్యుండగు విరించిం బూజించి తన యభిప్రాయం బెఱింగించె. అదివిని భగవానుండగు బ్రహ్మదేవుండు పెల్లున నవ్వి యా రైవతున కిట్లనియె. ఓ రాజా! నీవు హృదయంబుననిడుకొన్న రాజకుమారు లందఱుం గాలగ్రస్తులైరి. తత్పుత్ర, పౌత్ర, నప్తృ, గోత్రంబులు నిప్పుడు వినంబడవు. ఇప్పటికి సప్తవింశతి చతుర్యుగవిభక్తంబగు కాలం బతిక్రమించె. 71

సీ. కావున వందిష్ణుదేవదేవాంశుఁడౌ, బలదేవుఁడను మహాబలుఁడు గలఁడు
ఆ వరాగ్రణికి కన్యారత్నమైన యీ, రేవతీదేవినిఁ బ్రీతిమీఱ

నోనఁగుము నాకేంద్ర! వసుమతీభారావ, తరణార్థ మఖిలభూతప్రియుండు
నుత్తమశ్లోకుఁడై యొప్పారునట్టి శ్రీ, హరి నిజాంశమున నిట్లవతరించె
గీ. అని విరించి వచించినఁ నాలకించి, యతనికి నమస్కరించి రైవతుఁడు స్వపురి
కరుగుఁ దెంచి జక్కులభీతిఁ బురి విడిచిన, భ్రాతలు దివంగతులగుటఁ గ్రమత నెఱిఁగె.

క. బలశాలికి బలునకు నుజ్జ్వలగాత్రిన్ బుత్రి నొసఁగి జనపతి దపమున్
సలుప బదర్యాఖ్యము నిర్మలమౌ నారాయణాశ్రమంబును జేరెన్. 73

అధ్యాయము 4.

అంబరీషోపాఖ్యానము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. మనుపుత్త్రుఁడైన నభగున, కును నాభాగుండనంగ నొకఁడు గలం డా
తని బ్రహ్మచారి కవియని, ధనమొసఁగక పంచికొనిరి తద్భ్రాతలొగిన్. 74

సీ. అంతట నాభాగుఁ డటకరుదెంచి యో, భ్రాతలారా! నాకుఁ బంచినట్టి
భాగ మేదన నీదుభాగము తండ్రియే, యనఁ దండ్రిఁ జేరి యో యయ్య! నిన్ను
నాకు భాగముగ నన్నలు పంచిరే మన, నది విశ్వసింపరాదైన వినుము
అధికమేధావు లీయంగిరుల్ సత్రయాగమున షష్ఠదినార్హకర్మమందు
గీ. మూఢు లయ్యెద రప్పుడు పోయి నీవు, దక్షుతన్ వైశ్వదేవసూక్తములు రెండు
దెలిపిన న్వారు దుదివారు దివి కరుగుచు, సత్రపరిశిష్టధనము నొసంగఁగలరు. 75

క. కావున నీ వట కేగుము, నావుడు నది యాలకించి నాభాగుఁడు తా
నా విధి నొనర్ప నంగిరు, లా విభునకు ధన మొసంగి యరిగిరి దివికిన్. 76

ఉ. ఈగతి నంగిరుండు తనకిచ్చిన యజ్ఞధనంబు నెల్ల నా
భాగుఁడు స్వీకరించునెడ బల్మిని గృష్ణశరీరుఁడున్ మహా
భాగుఁడు పూరుషుం డొకఁడు వచ్చి నృపాలకుమార! యజ్ఞభూ
భాగధన మ్మదెల్లఁ దలపంగ మదీయము సుమ్ము పొమ్మనన్. 77

క. మునివరదత్తం బిది నాదని నాభాగుండు పలికె నంత నతఁడు నీ
జనకుఁడు చెప్పినచందంబున విందము మన ముభయులముం దగ ననిన్. 78

శా. ఆ నాభాగుఁడు తండ్రి నడ్డిగె నాయంశంబు నాతండనెన్
జ్ఞానుల్ మానులు యజ్ఞవాస్తుగతమౌ సర్వంబు నుచ్ఛిష్టమున్

జానా రుద్రునకున్ విభాగ మని యోజన్ జెప్పి రల్లాట న
ద్దానిన్ మానక రుద్రదేవుఁడె సమస్తంబున్ గొనంగాఁ దగున్. 79

మ. నరనాథా! పితృవాక్యమెల్ల విని యానాభాగుఁ డంతన్ మహే
శ్వరుఁడౌ రుద్రుని పాలికిం జనియు సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి యీ
శ్వర! మృత్యుంజయ! దేవ! వాస్తుగతమాసర్వంబు నీదంచుఁ దం
డ్రి వాక్రుచ్చెఁ గృతాపరాధు నను మన్నింపన్ నినున్ వేడెదన్. 80

రుద్రుఁడు:—

గీ. పలికె నీతండ్రి ధర్మంబు పలికి తీవు, సత్యవచనంబు గావున సత్రశిష్ట
ధన మొసంగితి మఱి సనాతనము మంత్ర,ఘనమునైన బ్రహ్మజ్ఞానమును నొసఁగితి.

చ. కడవఁగరాని యాపదలు గల్గిన నొక్కపుడే నసత్యమున్
నుడువఁగరాదు సత్యమున నున్ బరితుష్టుఁడనాదు నేను నా
తఁడుఁ బ్రియుఁడౌను నాకు నిదె ద్రవ్యము గొమ్మఖిలమ్ము నిష్ఠ నీ
కిడితి నటంచు రుద్రుఁడు వచించి తిరోహితుఁ డయ్యె నయ్యెడన్. 82

మ. అతిభక్త్యున్నతిమై ప్రభాతమున సాయంకాలమందున్ సమా
హితచిత్తుండయి సంస్మరించునొ యెవండీ పుణ్యచారిత్రమున్
మతిమంతుండగు నా జనుండు కవియున్ మంత్రజ్ఞుఁడై యాత్మస
ద్గతినిం బొందు నిజమ్ము సుమ్మిది నరేంద్రా! పెక్కు లింకేటికిన్. 83

ఉ. ఏ గుణశాలినిన్ బృఘుకుశ్రధేరితభీషణ బ్రహ్మశాపమున్
లోఁగి స్పృశింపలేక యవలోపముఁ జెంది యడంగెనట్టి నా
భాగజుఁ డంబరీషుఁడు ప్రభావధురంధరుఁ డీడ్యుఁడున్ మహా
భాగవతోత్తముండు నయి వన్నెకు నెక్కె ధరాతలంబునన్. 84

విష్ణురాతుఁడు:—

ఉ. మానివిమోచితంబు గ్రసమాన దిగంతదురంతతీవ్రకృ
త్యానల మెవ్వనిం జెఱుప దక్షముఁ గాక యడంగె నట్టి భూ
జానివతంసుఁడున్ బృఘుభుజాబలగణ్యుఁడు పుణ్యుఁడైన యా
శ్రీనిధి యంబరీషుని ప్రసిద్ధచరిత్ర వినంగఁ గోరెదన్. 85

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. విస్తృతోత్కృష్టత భూరిసంపదలు సప్తద్వీపసంయుక్తయా
వసుధం బొందియు నంబరీషుఁడు మహాభాగుండు పుంస్కోటికిన్
బొసఁగం దుర్లభమైన తత్సకలమున్ బుద్ధిన్ విమర్శించి స్వ
ప్నసమానం బనియెంచు నిత్యముఁ దన్నాశంబు గుర్తించుచున్. 86

మ. భగవంతుండగు విష్ణునందు మఱి తద్భక్తవ్రజంబందు సా
ధుగణంబందును మానిబృందములయందున్ భక్తిఁ గావించు స
త్యాగవేషుండగు నంబరీషుఁడు సమస్తంబైన నిస్సారమౌ
జగమున్ డెందమునన్ నికృష్టమగు లోష్టంబట్లు భావించుచున్. 87

సీ. హృదయంబు శ్రీకృష్ణ పదపద్మములయంద, సూక్తి లీలాగుణప్రసక్తియంద
పాణులు విష్ణుభవనమార్జనములంద, వీనులు హరికథల్ వినుటయంద
కనులు వైకుంఠు నాకారదర్శనమంద, మూర్ధంబు కేశవు మ్రొక్కులంద
ఘ్రాణంబు తత్పదకంజసౌరభమంద, తగులంబు విభుని యాత్రాదిగమునంద
గీ. సంగము ముకుందజన తనుస్పర్శమంద, రసనయుం దులసీదళ గ్రసనమంద
పొసఁగఁ గామ్యకర్మంబుల పొంతఁబోక, శ్రీకరగుణాకరుం డంబరీషుఁడలరె. 88

మ. సతతంబిట్లు స్వకర్మకాండమును యజ్ఞాధీశుఁ డామ్నాయసం
స్తుతుఁ డాత్మేశుఁడునా యధోక్షజునియందున్ భక్తి నర్పించుచున్
కృతకృత్యుండయి యంబరీషుఁడు మహానిష్ఠన్ ద్విజేంద్రప్రచో
దితుఁడై యేలెఁ గురుక్షితీశ్వర! ధరిత్రీమండలం బంతయున్. 89

సీ. అలఘు సరస్వతీ పులినభాగముల ని, ర్జలదేశమునఁ బ్రకల్పిత వసిష్ఠ
గౌతమాసితముఖ్య కారితంబులు భూరి, దక్షిణంబులు విస్తృతములునైన
అశ్వమేధంబుల యజ్ఞేశు హరి నదో, షుండగు నంబరీషుఁడు యజించెఁ
దత్క్రతువులను సదస్యులు ఋత్విజుల్, జనులును గీర్వాణ సదృశరూపు
గీ. లగుచు ననిమిషభావంబు నందుచుండ్రు, విష్ణుదేవుని చెయిదముల్ వినుచుఁ బాడు
చుండుఁ దజ్జనుల్ స్వర్గమే నొల్లరన్న, నింక నయ్యంబరీషు వచింపనేల. 90

గీ. శ్రీమహావిష్ణు మదిని వీక్షించుచున్న, అంబరీషుజనుల భ్రమయంగఁ జేయ
వలఘుతరములై సిద్ధులకైనఁగాని, యందఁగారాని కామమ్ములైన నధిప! 91

గీ. ధరణివిభుఁ డంబరీషుఁడు ధర్మయుతము, సురుతపోయుక్తమగు భక్తియోగ
మునను
హరినిఁ బ్రీతునిఁ జేయుచు నఖిలసంగ, ములను మెల్లన వర్జించె నలఘుశక్తి. 92

ఉ. దారసుతాదులం దవసథంబులయందు రథంబులందుఁ జె
న్వారణవాజులందు వసనాభరణాయుధరాజులందు భాం
డారములందు బాంధవగణంబులయందును నంబరీష ధా
త్రీరమణాగ్రగణ్యుఁ డొనరించె వసన్మతి సంయతాత్ముఁడై. 93

గీ. ఘనతరైకాంతభక్తియోగమునఁ జేసి, ప్రీతుఁడై హరి రిపుజనభీషణంబు
భక్తజనపోషణంబునై పరఁగు చక్ర, రాజమున నొసంగె నమ్మహారాజునకును. 94

క. సమశీలయైన నిజప, ట్టమహిషితోఁ గూడి పెనుగడంకన్ బురుషో
త్తము నారాధింపఁగ న, బ్దము పూనెన్ ద్వాదశీవ్రతము యుక్తుండై. 95

చ. కడఁక మెయిన్ వ్రతాంతమునఁ గార్తికమాసమునన్ ద్రిరాత్రమున్
బుడమివిభుండు తాను సముపోషితుఁడై యమునాస్రవంతినిన్
గడునియమంబు నిష్ఠయొసఁగన్ దగ స్నానముఁ జేసి భక్తిసం
దడి నొకనాఁడు దా మధువనంబున నర్చ నొనర్చె శ్రీహరిన్. 96

గీ. అఖిలసంభారములను మహాభిషేక, విధుల హరి నభిషేచించి వివిధగంధ
మాల్యభూషణవస్త్రాది సమస్తవస్తు, తతులఁ బూజించె నవ్విభుఁ దన్మయుఁడయి.

వ. మఱియు సిద్ధార్థులును, మహాభాగులు నగు బ్రాహ్మణోత్తములను బరమభక్తిం
బూజించి. 98

ఉ. రాజవరుండు రాజతఖురంబులు భాసురహేమశృంగముల్
రాజిల లేఁతప్రాయమునఁ గ్రాలుచుఁ గ్రేపులతోడ నొప్పుచున్
సాజములైన రూపములఁ జక్కవెలుంగుచుఁ బాలవెల్లువో
నా జను నాల నష్డాసఁగె న్యర్బుదషట్కము విప్రకోటికిన్. 99

మ. మనసారన్ దొలుతన్ ద్విజేంద్రుల భుజింపం జేసి మృష్టాన్నముల్
వెనుకన్ భూవరుఁ డంబరీషుఁ డధికప్రీతాత్ముఁడై వారి చే
త ననుజ్ఞంగొని పారణంబునకు యత్నం బల్లనం జేయు నం
తన దుర్వాసుఁడు వచ్చెఁ దా నతిథిగాఁ దత్త్వప్రబోధోల్లాసుఁడై. 100

శా. దుర్వాసోముని లోకనాథునకుఁ బ్రత్యుత్థానమున్ జేసి యా
యుర్వీశుం డుచితాసనంబునిడి విధ్యుక్తప్రకారంబునన్
హర్షొప్పంగ సపర్యఁ జేసి యిట మాయాతిథ్యముం గొమ్ము లె
మ్మూర్వీదేవవరా! యటంచు వినయం బొప్పంగ వేడెన్ మునిన్. 101

శా. ఆ మౌనీంద్రవతంసుఁడున్ నరవరేణ్యాభ్యర్థనప్రక్రమం
బామోదించి చనెన్ వెసన్ సలుపఁ గాల్యంబైన కృత్యంబు నో
భూమీనాయక! యాతఁ డంత పరమాత్మున్ భక్తిధ్యానించుచున్
దా మున్గెన్ యమునానదీజలమునన్ జ్ఞానాభిరక్తాత్ముఁడై. 102

గీ. ధర్మవిదుఁ డంబరీషభూధవుఁడు ద్వాదశీతిథియు ముహూర్తార్ధావశిష్టయగుట
ద్విజవరుండు రాకుంటయుఁ దెలిసి మదిని, ధర్మసంకటము [illegible] నలంగె. 103

గీ. ద్వాదశీతిథియందు నపారణమున, నద్విజాతిక్రమమున దోషంబుగల్గు
నేదిసల్పిన మేలు ప్రాపించు నాకు, నెటులధర్మమ్ము నను స్పృశింపకుండు. 104

క. కేవలము సలిలపానము, చే వెన వ్రతపారణంబుఁ జేయుదు క్షోణీ
దేవులు జలభక్షణమున్, భావింతు రశనము ననశనము నటంచున్. 105

గీ. ఇట్లు జలభక్షణం బొనరించి మదిని, శ్రీహరిధ్యానపరుఁడు రాజర్షివరుఁడు
బ్రాహ్మణాగమనమునకై భక్తిమీఱ, నెదురుఁజూచుచునుండె మహీతలేశ! 106

మ. అట స్నానాదికకృత్యముల్ నెఱపి పూర్వాహ్ణంబా కళిందాత్మజా
తటభాగంబుననుండివచ్చె ముని యాధాత్రీశుఁడున్మ్రొక్కె నం
తటఁ దచ్చేష్ట నెఱింగి క్రోధవిచలద్గాత్రుండు దుర్భ్రూకుటీ
కుటిలాస్యుండు వచించె నిట్టులు బుభుక్షుండై నృపుం జూచుచున్. 107

దుర్వాసుఁడు:—

శా. శ్రీమత్తుండు నృశంసకుండు నతి దర్పిష్ఠుండునై నట్టి యీ
భూమీనాథుని దుష్టమైన చెయిదంబు ల్గంటిరే మీర లి
ప్డీ మూఢాత్ముఁడు విష్ణుభక్తుఁడె? ధరిత్రీశాభిమానంబుతో
నీ మాడ్కిన్ జరియించెఁ బాపమతియై యీతండు పేర్వార్హుఁడే? 108

క. ఆతిథ్యమునకు నన్నుం, బ్రీతిఁ బిలిచి నా కొకింతఁ బెట్టక ధృష్టుం
డై తా భుజించె నీతని, నీ తఱిఁ దత్ఫలము నెల్లనేఁ గుడిపింతున్. 109

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యిట్టులు నుడువుచు రో, షనిబద్ధుండగుచు మౌనిజటను బెఱికి దా
నినిఁ గాలానలసమకృ, త్యను గావించి వడిఁబనిచెను నా నృపు పైకిన్. 110

చ. బెడిదపువాలు కేల ఝళిపించుచు మండుచు నగ్గురాపిడిన్
బుడమి వడంకఁ జేయుచును బోరన మీఁదికి నుగ్రరీతిఁగా
నడరుచునున్న కృత్యను మహామహిమాన్వితుఁ డంబరీషుఁ డ
య్యెడఁ బొడఁగాంచి యొక్క యడుగేనిఁ జలింపకయుండె ధీరతన్. 111

ఉ. అంతట భక్తుఁగావఁగ మహాపురుషుండు రమాకళత్రుఁ డ
త్యంతభయావహంబును సుదర్శననామకమైన చక్రమున్
వింతఁగఁ బంచె నయ్యదియు వేగమ కృత్యను దావవహ్ని దు
ర్దాంతమహోరగంబును విధంబున వెల్గిడిఁ జేసె వ్రేల్మిడిన్. 112

మ. తన యాతాయాతము వ్యర్థమాటయును గృత్యన్ దగ్ధఁ గావించియుం
దన పైఁ జక్రము ప్రాఁకుదెంచుటయు సంతతన్ భీతచేతస్కుఁడై

కని దుర్వాసుఁడు దిక్కులం బఱచె వేగన్ బ్రాణరక్షార్థియై
యనఘా! భాగవతాపచారులకు శ్రేయం బౌనె యెందేనియున్. 113

మ. విను భూనాయక! విష్ణుచక్రము మునిన్ వెన్నంటి తోడ్తోచనెన్
ఘనదావాగ్ని మహాహి నింబలె నుదగ్రప్రక్రియన్ ఘోరమై
తను వెంటాడెడు చక్రముం గనుచు సంత్రస్తాత్ముఁడై యమ్మహా
మునియుం బాఱె సుమేరుభూధరగుహాభూభాగమున్ జేరఁగన్. 114

శా. ఆకాశంబును మేదినీతలము నాశాంతంబులన్ వార్ధులన్
లోకాధీశ్వరసంయుతంబులగు నాలోకంబులన్ దివ్యమా
నాకంబున్ వివరంబు లిట్లెట నెటన్ బ్రాణేచ్ఛఁ బాఱున్ దురా
లోకంబౌ హరిచక్రముం దపసి యాలోకించె నందందునన్. 115

ఉ. ఎందును దిక్కుఁగానక మునీంద్రుఁడు భీతమనస్కుఁడై శతా
నందునిఁ బద్మగర్భు శరణంబును బొందఁదలంచి యార్తిచేఁ
గుందుచు సత్యలోకమునకుం జని యో పరమేష్ఠి! దేవ! యో
జం దయఁజూడవే యతివిశంకటచక్రమునుండి కావవే. 116

బ్రహ్మ:—

మ. ద్విపరార్ధాహ్వయకాలమందుఁ దగఁ దత్క్రీడావసానంబునన్
విపులంబైన సమస్తవిశ్వమును మద్వేశ్మంబునున్ శ్రీరమా
ధిపుఁడున్ గాలమయుండునై తనరు నా దేవేశు భ్రూభంగ మా
త్ర పరివ్యాప్తి నశించుఁ జూవె యతివర్యా! పెక్కులిం కేటికిన్. 117

ఉ. ధాతను నేను శర్వుఁడును దక్షభృగుప్రభృతుల్ ప్రజాపతుల్
భూతపతుల్ సురేశులును బోలఁగ నెల్లరమున్ జగత్త్రయీ
ప్రీతివిధాయకంబగు పరేశుని యాజ్ఞను మూర్ధసీమలన్
ఖ్యాతిగఁ దాల్తు మట్లగుట నా విభుచక్రము మాన్ప శక్యమే. 118

క. అని బ్రహ్మ వచింపఁ దపోధనుఁ డుజ్జ్వలచక్రతాపతప్తుండగుచున్
జని కైలాసనివాసినిఁ, బినాకినిం గాంచి శరణు వేఁడెఁ గృపణతన్. 119

శంకరుఁడు:—

సీ. ఎం దవశత బ్రహ్మ లింతుమొ మే మట్టి, బ్రహ్మాండపంక్తు లేపరమపురుషు
వలనఁ గాలంబునన్ బ్రభవించు నశియించు, నట్టి శ్రీవిష్ణుచక్రాయుధంబు
నేమును వారింపలే మేము బ్రహ్మయు, నారదుండు సనత్కుమారుఁడు కపి
లుఁడు ధర్ముఁడును దేవలుఁడు నను శేంద్రపుత్రుఁడు మరీచ్యాదులు పర్యాధిసన్య

గీ. పారదర్శులౌసిద్ధేశులారయంగ, మునివర! యమేయమాయావిమోహితులయి
యించుకేనియుఁ దన్మాయ నెఱుఁగలేక, స్రుక్కుచుందుదు మింత యునిక్కువంబు.

క. ఆ విశ్వేశునిచక్రిం, బేవారికి మాన్ప రానిదిది ధ్రువముసుమీ
కావున నీ విఁకఁ జని యా, దేవుని శరణంబు వేఁడు తృప్తి యొదవెడున్. 121

మ. వసుధాధీశ! నిరాశుఁడై పిదప దుర్వాసుండు శ్రీదేవితో
నసమానోజ్జ్వలవైభవాఢ్యుఁడయి యెందా దేవదేవుండు సొం
పెసలారన్ వసియించుచుండునొ యతిప్రీతిన్ వికుంఠాఖ్య నొ
ప్పు సుపూజ్యంబగునట్టి శ్రీహరిపురంబుం జేరె ధన్యాత్ముఁడై. 122

మ. హరిచక్రానలదహ్యమానుఁ డురుకంపాయత్తగాత్రుండునై
వెరవొండెద్దియుఁ గానరామి నల శ్రీవిష్ణుప్రభున్ జేరి త
చ్ఛరణంబు స్మరణంది యిట్లనె నధీశా! యచ్యుతా! శ్రీధవా!
వరదా! నన్నుఁ గృతాపరాధుఁ గృపఁ గాపాడంగదే దీనునిన్. 123

ఉ. నీ మహిమం బెఱుంగుటకు నేరని నేను భవత్ప్రియాళికిన్
బాములఁ గల్గఁ జేసితి నపాచితము స్దగ దాని కిమ్మ నీ
నామము సంస్మరించునెడ నారకుఁడైనను ముక్తి నొందెడున్
ప్రేమమయస్వరూప! పరమేశ్వర! దీనజనావనోత్సుకా! 124

శ్రీభగవానుఁడు:—

క. నే నెప్పుడు భక్తపరా, ధీనుఁడనై యుందుఁగాన ద్విజ! స్వాతంత్ర్యం
బూనను భక్తజనుల్ మన్మానసము హరింత్రు తజ్జనహితుఁడ నగుదున్. 125

గీ. నాకునై నేను గోర నెన్నఁడును మదిని, నీవె దిక్కని యితరము న్విడిచి నన్నుఁ
గోరి కొల్చు మద్భక్తులకొఱకె కాని, సకలసౌభాగ్యలక్ష్ములన్ సంయమీంద్ర! 126

క. దారసుతబంధువిత్తా, గారప్రాణముల నిహసుఖము పరసుఖమున్
ధీరతఁ ద్యజించి నన్నున్, జేరెడు భక్తులను విడువ నేర్తునె చెపుమా. 127

గీ. సంయమీ! సమదర్శులౌ సాధుజనులు, మనసు నాయందు నిల్పి నిర్మలినభక్తి
నన్ను లోఁగొనుచుందురు పుణ్యమతులైన, సతులు యోగ్యవర్తనుఁడైన పతినిఁబోలె.

క. నాదగు సేవన్ సాలో, క్యాదిచతుష్టయము ప్రాప్తమైనఁ గొనరు నే
వాదృఢబుద్ధులు తామా, మోదింతురె కాలగళితముల వన్యములన్. 129

గీ. సాధువులు నాకు హృదయంబు సాధువులకు, నేను హృదయంబు నగుదు మహామునివర్య!
నన్నుఁ దక్కంగ వారలెన్నం డెఱుంగ, రేనుఁగూడ వారలకంటె నితర మెఱుఁగ.

గీ. కాన నెవ్వనివలన నీకగాసి నీకు, నయ్యె నతనినే శరణంబు నందుమయ్య!
సాధుజనులందుఁ జఱుపు తేజంబు దప్ప, యోక్తకె యమంగళంబు బిట్టొదవఁ జేయు.

గీ. తపము విద్యయు విప్రవ్రతంసులకును, రెండుఁ గల్గించుచుండు నిశ్శ్రేయసంబు
నవియ యవినీతికరులగు నా ద్విజులకు, విప్రవర! యశుభంబుఁ గావించుచుండు.

క. మునివర! చను నీకున్ శో, భనమగు నాభాగసుతుని బార్థివముఖ్యున్
గని వేఁడు క్షమాపణమును, ఘనతర తాపోపశాంతి గల్గును దానన్. 133

అధ్యాయము ౫.

దుర్వాసో గర్వభంగము

శ్రీశుకుఁడు:—

క. భూదయితా! యిట్లు భగవ, దాదిష్టుండై సుదర్శనానల తప్తుం
డా దుర్వాసుఁడు పోయి వి, షాదముతో నంబరీషు చరణముఁ బట్టెన్. 134

క. ఆ దుర్వాసునిఁ గనుఁగొని, పాదస్పర్శమున సిగ్గుపడి నృపుఁ డెద నెం
తే దయగదురఁగ నా దా, మోదరవరచక్రరాజమున్ స్తుతియించెన్. 135

అంబరీషుఁడు:—

సీ. వైశ్వానరుఁడ వీవ భాస్కరుండవు నీవ, యుడుపతియైన సోముఁడవు నీవ
సలిలంబ వీవ విశ్వంభరవును నీవ, వ్యోమంబ వీవ వాయువును నీవ
సకల మాత్రేంద్రియ సంచయమ్ములు నీవ, సర్వాత్మకుఁడ వీవ సాక్షి నీవ
ధర్మంబు నీవ సత్యంబును నీవ పెం, ధృతియును నీవ సత్క్రతువు నీవ

గీ. యజ్ఞభోజివి నీవ యయ్యఖిలలోక, పాలురును నీవ తేజంబుఁ బౌరుషంబు
నీవ మ్రొక్కెద ద్విజుఁ బ్రోవు నిఖిలశత్రు, సంహరా! యచ్యుతప్రియా! చక్రరాజ!

చ. అనఘ విశుద్ధ తేజమవు నచ్యుతభక్త సమస్త కార్య సా
ధనమవు ధర్మసేతువ వధర్మపరాసుర ధూమకేతువై
దనరెడు నట్టి దానవు సదగ్రజవంబవునై జగత్త్రయా
వనకృతివైన నీకు నిదె వందనమో శుభచక్రరాజమా! 137

చ. తమమును భాస్కరామల యుదంచితమైన ప్రకాశమున్ నిర
స్తమగును గాదె యారయఁగ ధర్మమయంబగు తావకీన తే
జమున సుదర్శనాఖ్య హరిచక్రమ! యెన్నఁగలేఁడు నీదు ది
వ్యమహిమ బ్రహ్మయున్ సదసదాత్మక విశ్వము నీదు రూపమా. 138

ఉ. ఓ విజయాలవాల! పురుషోత్తముచేత విసర్జితంబవై
నీవల దైత్యయోధుల యనీకములం జొరఁబాఱి ఘోర యు
ద్ధావని వారిబాహులు పదంబులుఁ గుక్షులు గొంతు లూరువుల్
వ్రేవులు ప్రోవులై పడఁగ వ్రీల్చుచుఁ బెంపెసలారు దెంతయున్. 139

చ. ఖలులను సంహరింపఁగ జగత్త్రయరక్షణ దక్షు నిన్ను న
ర్మిలిని గదాధరుండు నియమించెగదా యదియట్లులౌట మా
కులము శుభోన్నతి న్గనుటకు న్గరుణించి సుదర్శనంబ! వి
హ్వాలుని ద్విజేంద్రుఁ గావు మిపుడయ్యది మాయెడల ప్రసాదమా. 140

గీ. నేను దానముఁజేసితినేని యజ్ఞ, ముల నొనర్చితినేని నిత్యమ్ముల స్వధర్మ
మునఁ జరింతు నేన్నాకు విప్రుండు స్వకుల,దైవమగు నేని ద్విజుఁడు వీతజ్వరుఁడగు.

గీ. నిఖిలభూతాత్మభావుఁడై నెగడుచున్కి,నొక్కఁడును సమస్తగుణాశ్రయుండునైన
విష్ణుదేవుఁడు నాసేవఁ బ్రీతుఁడేని, దప్పకీ ద్విజవరుఁడు భద్రంబుఁ గనుత. 142

శ్రీశుకుఁడు:—

చ. అని ఘనుఁ డంబరీషుఁడు నయంబునఁ బ్రస్తుతిఁ జేయఁగా సుద
ర్శనమను పేరనొప్పు హరిచక్రము శాంతివహించి ఱేని ప్రా
ర్థనమునఁ జేసి తాపసవతంసునకించుక యేనిఁ దాపమున్
దనువునకు న్మనంబునకుఁ దాఁ గలిగింపక యుండె నత్తఱిన్. 143

మ. జవసంయుక్త సుదర్శనాహ్వయ మహాచక్రానల జ్వాలచేఁ
బ్రవిముక్తుండును భద్రయుక్తుఁడయి దుర్వాసుండు సంప్రీతితో
నవనీనాథున కంబరీషున కమోఘాశీః ప్రదానంబు న
ర్హావిధిన్ జేయుచుఁ దద్గుణాళిఁ బొగడెన్ బ్రజ్ఞా విశేషంబునన్. 144

దుర్వాసుఁడు:—

ఉ. ఔర! కృతాపరాధునకునైనను బాయక శోభనంబులం
గూరిమిఁ గూరుపంగఁ దలకొన్న మహాత్ముఁడ వీవు గావునన్
భూరమణాగ్రణీ! పరమపూరుషభక్తుల యత్యుదారగం
భీరమహత్త్వ మిప్పు డిదమిత్థ మటంచు నెఱుంగఁ గల్గితిన్. 145

గీ. దుష్కరం బొక్కఁ డున్నె సాధులకు మఱియు
దుస్త్యజం బున్నె యమ్మహాత్ముల కొకింత
పరమపూరుషుఁ డా భగవంతుఁడు హరి
వారి హృదయంబులందుఁ గైవసమగుటను. 146

ఉ. ఏ నరుఁడేని నొక్కపఱి నెవ్వని నామము విన్నయంత మా
త్రాన సమస్తపాప సముదాయములు న్నశియింపఁ బావనుం
డౌను బరాపరేశుఁడగు నా హరి ప్రేమకుఁ బాత్రుఁడున్ శుభా
ఖ్యానుఁడునైన భక్తునకుఁ గల్గునొకో! యవశిష్ట మెద్దియున్. 147

చ. నరవర యంబరీష! విను నా యపరాధము వెన్కఁద్రోచి య
బ్బురముగ నాదుప్రాణములఁ బ్రోచి కృపారససిక్తదృష్టి దు
స్తరతర చక్రవహ్నిపరితాపముఁ బాపియు నెయ్యమొప్ప న
న్నరసి యనుగ్రహించితి జయంబగు నీ కిఁకఁ బోయివచ్చెదన్. 148

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. తిరిగి చనుదెంచు ననెడుబుద్ధిం గుడువక, యున్నయయ్యంబరీష నృపోత్తముండు
పాదములువట్టి మునినిఁ బ్రసాదకలితుఁ, జేసి మృష్టాన్న మెలమి భుజింపఁజేసె.

క. యతితిలకుం డాత్మకు సమ్మతమగు భోజనముఁ జేసి మదిఁ దృప్తుండై
హితమతియై త్వరఁబెట్టెన్, క్షితిపతిని భుజింపు మిఁక భుజింపు మటంచున్. 150

దుర్వాసుఁడు:—

ఆ. పార్థివేంద్ర! పరమభాగవతుండవౌ, నిన్నుఁ గంటి వింటి నీదు నుడులు
అంటితిని భవచ్ఛుభాంగంబుఁ బ్రీతుండ, నైతి భవదనుగ్రహమ్ముకతన. 151

మ. జననాథాగ్రణి! యంబరీష! యతిపూజ్యంబైన యేతద్భవ
ద్ఘనకర్మన్ దివియందు దేవవనితల్ గానంబుఁ గావింతురు మే
దినియందున్ గడుఁ బావనంబగు భవత్కీర్తిన్ ముదావిష్టులై
జనముల్ గీర్తనచేయుచుండ్రు చుమి యాశాంతంబులన్నిత్యమున్. 152

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని కీర్తించి నరేంద్రుని, మునిపతి దుర్వాసుఁ డధికముదితాత్ముండై
చనెఁ గడిఁది బ్రహ్మలోక,మ్మునకా విభు వీడుకొని నభోమార్గమునన్. 153

గీ. భూప! నదికి దుర్వాసుఁడు వోయి మగిడి,రాక తడసిన సంవత్సరంబు గడిచె
నంతదనుకం బుభుక్షువై యట్లు వేచి, యుండె మునిరాకకై నృపాలోత్తముండు.

శా. దుర్వాసుండు చనంగ నంత నరనాథుం డంబరీషుండు దా
హార్వాప్తంగ ద్విజోపయోగనుపునీతాన్నంబు భక్షించి ని
ర్గర్వుండై ఋషివర్యుక్లేశము స్వవీర్యంబున్ విమర్శించుచున్
సర్వం బెన్న హరిప్రభావ మనుచున్ భావించె స్వాంతంబునన్. 155

చ. అరసి మదిన్ విరించిపదమాదిగఁగల్గు సమస్తభోగముల్
హరిపదభక్తిఁ దుగ్గి నిరయంబునకున్ సరిగాఁగ నెంచి యా
పరముఁడు నాదిపూరుషుఁడు పరబ్రహ్మము నౌ హరియందు గాఢని
ర్భరతరభక్తి నిల్పి సుకరంబుగఁ జేయుఁ గ్రియాకలాపమున్. 156

చ. అమలినచిత్తు లాత్మసము లైన కుమారులయందు రాజ్యభా
రమునిడి ధీరచిత్తుఁడయి రాజఋషీశ్వరుఁ డంబరీషుఁ డో
ర్పుమెయి వనంబుఁ జొచ్చి పరిపూర్ణతరుండగు వాసుదేవు నం
దు మనసుఁ బాదుకొల్పెఁ గడుఁ దూలిచనంగ గుణప్రవాహముల్. 157

గీ. పరమపుణ్యంబు భక్తిబంధురము నైన, యంబరీషనృపాలకాఖ్యానము రహి
మించఁ గీర్తించుచున్ స్మరియించుచున్ జ, నుండు భాగవతుండగుఁ బాండవేయ!

అధ్యాయము 6.

-ఇక్ష్వాకువంశానుక్రమము-మాంధాతృ ప్రభృతికచరిత్రము-

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. విను మంబరీషభూవిభునకుఁ దగ విరూ, పుండను గేతుమంతుండు శంభుఁ
డనుమువ్వు రుదయించి రాత్మజు లందు వి, రూపనామునకుఁ బుత్రుండగుచును
బృషదశ్వుఁ డొప్పె నా పృథ్వీశునకు రథీ, తరుఁడనువాఁడు దా దనయుఁ డయ్యె
ననపత్యుఁడైన యాతని కళత్రమునందు, బ్రహ్మవర్చస్కులై పరఁగు సుతుల

గీ. నంగిరుండు పుట్టించె వారాంగిరసులు, నల రథీతరగోత్రులై వెలయు చితరు
లగు రథీతరుల న్మించి యెగడుచుండ్రి, బ్రాహ్మణోత్తములై కురువంశముఖ్య!

గీ. మానవేశ్వర! మనువు తుమ్మంగ నతని, ఘ్రాణమున నుండి పొడమె నిక్ష్వాకునాముఁ
డతనికిన్ బుత్రకులు నూర్వు రందు జ్యేష్ఠు, లై రల వికుక్షి నిమి దండకాఖ్యులధిప!

గీ. ఇర్వదేవు రార్యావర్తపూర్వభాగ, మేలి రందు మఱి ర్వది యేవు రేలి
రరయఁ బడమర ముప్వు రేలిరి నడుమను, దక్షిణోత్తరమేలి రతదితరులును.

సీ. అవనీశ! యొక్కనాఁ డష్టక శ్రాద్ధంబు, నందు నిక్ష్వాకుండు నందనుఁ గని
యో వికుక్షి! తడవుండక మేధ్యమాం, సమ్ము ను వడి కేగి తెమ్ము పొమ్ము
నావుడు నాతఁడున్ సదా వల్లెయని వనమ్మునకేగి శ్రాద్ధార్హములు మృగముల
జంపి యాఁకట బ్రుంగి శ్రాంతుఁడై యొక్క శ, శమును భుజించె నసష్ట స్మృతియయి

గీ. తండ్రికి న్నేష మొసఁగె నాతండు గురుని
బ్రోక్షణకుఁ బ్రోత్సహింప గురుండు దెల్పె
నతని దుష్కర్మ విధిబాహ్యుఁడైన సుతుని
నెట్టివైచె దేశమునుండి నృపవరుండు. 162

గీ. పార్థివేంద్ర! యిక్ష్వాకుభూపాలుఁడు గురు,వరుఁడగు వసిష్ఠుతోడ సంవాదముతగఁ
జేసి యోగియై తనువుఁ ద్యజించి దాన, పరమపదమును జేరె నిర్భరముగాఁగ.

గీ. తండ్రి యారీతిఁ బరమపదంబుఁ జెంద, మగిడి వచ్చి వికుక్షి భూమండలంబు
నేలుచును యజ్ఞములచే యజించె హరిని, జగతిని బ్రసిద్ధికెక్కె శశాదుఁడనుచు.

గీ. జనవరా! తత్సుతుఁడు పురంజయుఁడనియును
బ్రాభవంబొప్పఁగా నింద్రవాహుఁడనియు
మఱి కకుత్స్థుండని పిలువంబడియె వినుము
కర్మసిద్ధములగు దదాఖ్యలఁ దెలిపెద. 165

చ. అసురులతో సురాళికిఁ గృతాంతమునందుఁ బ్రవృత్తమైన ఘో
ర సమరమందు దానవపరాజితులై ధృతిఁదూలియున్న దే
వ సమితిచే వరింపఁబడె బాసటగా జగదేకవీరుఁడై
యొసఁగు శశాదుపట్టి పరమేశ్వరుఁడౌ హరియాజ్ఞచొప్పునన్. 166

మత్తకోకిల. దేవదేవుఁడు విశ్వరూపుఁడు దేవలోకహితుండు దీ
నావనుండును వేదవేద్యుఁడునైన విష్ణుని యానతిన్
భూవరోత్తమ! వాహనత్వముఁ బొందెఁ దాను మహోక్షమై
దేవవల్లభుఁ డింద్రుఁ డత్తమతిన్ శశాదుని పట్టికిన్. 167

మహాస్రగ్ధర. నరనాథా! భూమిభృన్నందనుఁడు సమరసన్నద్ధుఁడై దివ్యమౌ భా
సురచాపంబున్ నిశాతేషువులనుగొని సంస్తూయమానప్రదుండై
హరితేజస్సంభృతుండై రయలరుచు వృషవాహం బధిష్ఠించియున్ మూ
పురమందు న్గూరుచుండెన్ బలుపుగఁ ద్రిదశవ్యూహముల్ దన్నుఁ గొల్వన్.

గీ. వృషభరూపేంద్రకకుదుపవిష్టుఁడగుచు, దేవతలఁ గూడి పడమటిదిక్కునందుఁ
జుట్టె దైత్యులపురములు ముట్టడించె, దైత్యకాంతల యుల్లముల్ దల్లడిల్ల. 169

క. తుములము మహాద్భుతమునయి, యమరారిగణములకా శశాదసుతున క
య్యో మహారణ మటనెదిరిన, వినుతులనా నృపుఁడు యమునిపీటికిఁ బుచ్చెన్. 170

చ. ఉరవడిఁ గ్రమ్మదెంచు విలయోగ్రకృశానునిభంగి వాఁడు ని
ష్ఠురశరపాతవేగమును జూచి కలంగి హతావశిష్టులౌ

సురరిపువీరులెల్లఁ దమ్మెదురంతడించి నిహన్యమానులై
వెరవఱియోడి సల్లడలఁ బిచ్చిరి జొచ్చిరి స్వాలయంబులన్. 171

గీ. ఇట్లు త్రిపురంబు లతండు జయించి వజ్రి
కఖిలధన మిచ్చుట పురంజయాఖ్యఁ దనరె
వాహముగ నింద్రుఁ గొని నింద్రవాహుఁ డయ్యెఁ
గురునృప! కకుత్థ్సుఁడౌటఁ గకుత్థ్సుఁ డయ్యె. 172

గీ. తత్సుతుండు శ్రవస్తుఁ డాతఁడు నిజాఖ్య, మించి శ్రావస్తిపురము నిర్మించె నధిప!
ఆ శ్రవస్తుపుత్రుఁడు బృహదశ్వుఁ డతని, పుత్రకుం డయ్యెఁ గువలయాశ్వుం డనంగ.

చ. అవనితలేశ! యా కువలయాశ్వుఁ డుదంకుని ప్రీతికై మహా
హవమున నేకవింశతి సహస్రయుతాన్వితుఁడై వధించె ను
క్కివుఁడగు దుంధు దానవుని గీర్తితుఁ డయ్యె జగాన దాన రా
జవరుఁడు దుంధుమారుఁ డనుసంజ్ఞను బెంపగు ఖ్యాతిఁ జెందుచున్. 174

గీ. దుంధుముఖవహ్నిచేతఁ దత్పుత్రులెల్ల, రొక్కమొగి భ్రగ్గిపోయిరో యుర్వినాథ!
ముగురుమాత్రము వారిలో మిగిలిరిల దృఢాశ్వకపిలాశ్వభద్రాశ్వు లనెడువారు.

వ. అందు దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుండును, వానికి నికుంభుండును, నికుంభునకు బర్హిణాశ్వుండును నతనికిఁ గృతాశ్వుండును, గృతాశ్వునకు సేనజిత్తును వానికి యువనాశ్వుండును బొడమిరి. 176

మ. యువనాశ్వావనిపాలవర్యుఁ డనపత్యుం డౌట నిర్వేద మం
ది వనక్షోణికి నేగెఁ దాను శతపత్నీయుక్తుఁడౌచున్ గృపా
ళువులౌ మౌనివరుల్ సమాహితమతుల్ పొందొప్పఁగా నైంద్రమా
సవనంబున్ యువనాశ్వభూవిభునిచే సల్పించి రత్యున్నతిన్. 177

ఉ. ఆ యువనాశ్వభూరమణుఁ డద్దమరేయి విదాహకృత్ పిపా
సాయుతుఁడై కడంగి మఖశాలను జొచ్చి ఋషీంద్రులెల్లరున్
హాయిగ నిద్రవోవఁ గనియల్లన నుజ్జ్వలమంత్రపూతమా
తోయముఁ ద్రావెఁ దాను దమితో నమితోత్సుకతన్ నృపోత్తమా! 178

గీ. అంత మేల్కాంచి నిర్జలమగు కలశముఁ, గాంచి ప్రశ్నించిరా ఋషు లాకాంతు విప్రు
లెవనిపని యిది యిట్లు పుంసవనజలము, పాన మొనరింపఁబడియె భూపాల! చెప్పుమ.

గీ. అనియడిగి దైవచోదితుఁడై నృపుండు, త్రావుట యెఱింగి విప్రులాత్మల వల పర
మాత్ముఁడగు విశ్వభునకు నమస్కరించి, తలఁచి రపుడు దైవబల మొకబలమటంచు.

గీ. అంతకాలంబు ప్రవృత్తమగుచు నాక్షితీశు దక్షిణకుక్షి భేదించి చక్ర
వర్తి గాఁగలపుత్త్రుండు ప్రభవమందె, ధారుణీధవ! యత్యద్భుతంబు గాఁగ. 181

సీ. స్తన్యమ్మునకును రోదనముఁ గావించు నీకొమరుం డిఁకేమి త్రాగునని ద్విజులు
దురపిల్లుచుండ నింద్రుఁడు చనుదెంచి యీతండు భావింప మాంధాత యనుచుఁ
బలుకుచు వత్స! యేడ్వకుమని యూరడించుచు నోటఁ దర్జని సారిది నుంచె
విప్రదేవప్రసాదప్రభావమునఁ ద,జ్జనకుండు నయ్యెడఁ జావకుండె
ఆ. పిదప నతఁడు దపముపేర్మిసిద్ధినిఁ బొందె, రావణాది దస్యురాజి కితఁడు
త్రాసమొసఁగుఁ గాన త్రసదస్యుఁడను నామ,మిడియె బాలున కమరేశ్వరుండు.

సీ. అంతట నయ్యువనాశ్వభూవిభు తనూ,జాతుండు మాంధాతచక్రవర్తి
పాలించె నొక్కఁడ సప్తద్వీపపరివృత,క్ష్మాస్థలిన్ విష్ణుతేజంబుతోడ
నాత్మజ్ఞుఁడగుచు సర్వాగమమయుని స,ర్వాత్ము నతీంద్రియు నచ్యుతు హరి
భూరిదక్షిణలతోఁ బొలుపొందునట్టి య,త్యలఘుపావనయజ్ఞముల యజించె
గీ. ద్రవ్య మోషధిచయము మంత్రంబు యజ్ఞ
మరయ యజమానుఁడును ఋత్విగాదిగణము
ధర్మదేశకాలంబు లేతత్సమస్త
ముం బరబ్రహ్మమయమని బుద్ధిఁ గనుచు. 183

గీ. అర్యముం డుదయించి తానస్తమించు,నంతకున్ సర్వసర్వంసహావలయము
యౌవనాశ్వుఁడౌ మాంధాతృభూవరేణ్యు,క్షేత్రమని పండితులచే వచింపఁబడియె.

గీ. క్షితిప! మాంధాతృ భూపతికి శతబిందు,పుత్త్రియగు నిందుమతియందు మువ్వురైన
కొడుకు లుద్భవించిరి పురుకుత్సుఁ డంబ,రీషుఁడును ముచికుందుఁడు ప్రీతి నిడుచు.

వ. వారిచెల్లెండ్రు మాంధాతృకన్య లేబండ్రు సౌభరిమహర్షిసత్తముఁ బతిగా వరించిరి.
తదుదంతంబు నెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. 186

మ. ఘనకాళిందిని మున్గి యుగ్రతపముం గావించు నమ్మౌని మై
థునధర్మమ్మున మున్న మీనపతి యౌత్సుక్యంబు వీక్షించి యా
త్మను జాతస్పృహుఁడై బిరానఁ జని మాంధాతృక్షితీంద్రుం గనుం
గొని 'రాజా! యొకకన్యనిమ్మ'నుచుఁ దాఁ గోరెన్ నయంబొప్పఁగన్. 187

వ. అని యిట్లు సంసారకాంక్షియైన సౌభరిచే నభ్యర్థితుండై మాంధాతృచక్రవర్తి
యమ్మహర్షిం గాంచి యో బ్రహ్మస్వరూపా! నాకన్యలను స్వయంవరంబునఁ బరి
గ్రహింపు మనవుడు నతండు నేను ముదుసలిని, పలితకేశుండను వళీకలితుండను,

కంపితశిరస్కుఁడను గావున నేనెట్లు స్త్రీజనంబునకుఁ బ్రియుఁడనగుదునని వితర్కించుకొని, 188

ఉ. కానఁజెలంగి నే నమరకాంతలకేని నభీష్టమైన నె
మ్మేను ధరింతు నిప్పు డుపక్రమింపఁగ నయ్యాది మానవేంద్ర క
న్యానివహంబులన్ వలపునొందగ నుంపకయున్నె యంచు న
మ్మౌని వినిశ్చితాత్ముఁడయి మంజులదేహముఁ దాల్చె నయ్యెడన్. 189

క. అంత లలితకన్యాళి, ధ్వాంతంబునఁ జేర్చె మునిని ద్వారికుఁడా
కాంతశరీరుఁ వరించిరి, యెంతయుఁ దమి రాజకన్య లేబండ్రొకనిన్. 190

ఉ. ఆ వరమానిమూలమున నా నృపకన్యక లాత్మలన్ సుహృ
ద్భావము డించి "నా కితఁడు దా ననురూపుఁడు మీకుఁ గాఁ" డటం
చీ విధిఁ గ్రుమ్ములాడుచు పరస్పర కలహంబున ధర్మాత్ములై
యీ విధ మెల్లఁ గన్గొని మునీంద్రుఁడు దక్షిణతాపటిష్ఠుఁడై. 191

సీ. మంత్రిసామర్థ్య సంపన్నుండు సౌభరి, రాజకన్యా ప్రకరంబుఁగూడి
నిజతపస్సంపద్వినిర్మిత లలిత ప, రిచ్ఛదయుతములౌ గృహములందు
నానావిధోపవనక్షోణులందును, బ్రవిమలాంభస్సరోవరములందు
నర్ఘ్యవస్త్రశయ్యాసనభూషణ, స్నానానులేపన సత్క్రియములఁ

గీ. జక్కఁగైసేసికొని విలాసములుచెలఁగ, గాయదళిపంక్తి వందిమాగధులభంగిఁ
జెలువుమీఱఁగై వారముల్ సేయుచుండ, నిచ్చలు రమించెఁ గోర్కులు నిండ మదిని. 192

వ. అంత సప్తద్వీపాధిపతియైన మాంధాతృచక్రవర్తి సార్వభౌమలక్ష్మీసమన్వితుండై యొకనాఁడువచ్చి సౌభరిమునీంద్రుని గృహస్థభావంబును వీక్షించి మహైశ్చర్యసంభృతమానసుండై నిజైశ్వర్యదర్పంబును బరిత్యజించె. 193

క. ఈ విధి గృహాభిరతుఁడయి, భూవర! నానాసుఖానుభూతి విషయముల్
సేవింపుచు మదిఁ దనియఁడు, పావకుఁ డాజ్యప్రసృతులబలె సౌభరియున్. 194

గీ. క్షితివరా! యొక్కనాఁ డుపాసీనుఁడగుచు, మనమునన్ మీనసంగసంజనితమైన
నిజతపోభంగమును గమనించిచూచె, సౌభరిమహర్షి వర్యుఁడు జ్ఞానగరిమ. 195

ఉ. తాపసముఖ్యులన్ సుచరిత వ్రతసంకలితుండనైన నా
యీ పతనంబుఁ గంటిరె? యిసీ! యమునాసలిలంబులోపలన్
బాపురె! మీనసంగమును బట్టి యిటుల్ చిరకాలసంభృతం
బై పెనుపొందు నాతప మిసదంత నశించెను జూచుచుండఁగన్. 196

క. దాంపత్యధర్మయుక్తుల, సంపర్కము విడువవలయు । సర్వవిధములన్
దెంపరియగుచు ముముక్షువు, పెంపేదన్ విడువఁజనదు । వెలి కింద్రియముల్. 197

క. ఏకాకియగుచుఁ దాపసి, యేకాంతమునందు సంచరించుచుఁ బుణ్య
శ్లోకు మదినిల్పి విబుధా, నీకముతోడం బ్రసక్తి । నెఱపఁగవలయున్. 198

సీ. కటకటా! తపసి నేనేకాకి నే నంతర్జ, లమునందు మీనసంగమునఁ జేసి
బలిమిఁ బంచాశత్సుతులయుఁ బంచసహస్ర, సుతులయుఁ దగులంబుసారిడిఁగల్గి
మాయాగుణధ్వస్తమతినయి యైహికా, ముష్మికవిషయ సముదయమందు
నర్థభావంబుంచి । వ్యర్థుండనైతినం, చీ భంగి భావించి । సౌభరిముని
గీ. తద్దయుం బెద్దప్రొద్దు సద్మంబునందుఁ, గడపుట విరక్తిఁ జెంది సంగంబులెల్ల
నవలఁద్రోసి వనంబునకరిగె నతని, సతులు నాతని వెనువెంటఁజనిరి క్షితిప! 199

గీ. ఆత్మవిదుఁడైన యామౌని । యచట దేహ, కర్శనంబగుతపము నుగ్రముగ సలిపె
నాత్మ నగ్నులతోఁ బరమాత్మయందు, యోజనముఁ జేసె నంతనా యోగివరుఁడు.

క. తమపతి యాధ్యాత్మికమగు, నమలగతిం గాంచి సతులు । నా మౌని ప్రభా
వమున ననుగమించిరి పెం, పమరన్ శాంతమగు నగ్నినర్చులువోలెన్. 201

అధ్యాయము 7.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. భూతలనాథ! మాంధాతృసుత జ్యేష్ఠు, నంబరీషాహ్వయు । నతని తాత
సుతునిగాఁ గైకొనె నతని పుత్రుఁడు యౌవ, నాశ్వుఁడు హారితుం । డతనిసుతుఁడు
అంబరీషుఁడు యౌవనాశ్వహారితులును, దలఁప మాంధాతృ గోత్రప్రవరులు
భ్రాతలా నాగులచేత నీయంబడె, నర్మదఁ బురుకుత్స । నామునకును
గీ. నాగరాజచోదితయయి నర్మద గొని, పోయెఁ బతిని రసాతలమునకు నచట
వధ్యులైన గంధర్వులఁ బట్టిచంపె, నతఁడు వైష్ణవశక్తి సమన్వితుఁడయి. 202

గీ. ఈ యుదంతము మది స్మరియించువారి, కుగ్రసర్పభయంబు లేకుండునట్టు
లోజ మెఱయంగ నా నాగరాజువలన, వరముగాఁ బొందెఁ బురుకుత్సధరణివిభుఁడు.

వ. ఆ పురుకుత్సపుత్రుండు త్రసదస్యుండు. అతని కనరణ్యుండు సుతుండయ్యె. అన
రణ్యునకు హర్యశ్వుండును, నతనికి నరుణుండును, వానికిఁ ద్రిబంధనుండును,
త్రిబంధనునకు సత్యవ్రతుండును బొడమిరి. ఆ సత్యవ్రతుండు త్రిశంకుండను పేరఁ
బ్రసిద్ధుండయ్యె.

మ. గురుశాపాహతిఁ బీడితుండయి త్రిశంకుక్షోణిపాలుండు దు
ర్భరచండాలతఁ బొంది యాశ్రితప విశ్వామిత్ర తేజంబునన్
సురలోకంబును బొందెతోఁ బడసి యచ్చోఁ ద్రోయ దేవేంద్రు లవా
క్ఛిరుఁడై వ్రేలుచునుండ గాధిసుతుఁ డాపెన్ మింట నప్పార్థివున్. 205

వ. ఆ త్రిశంకుండు నేఁడును నంతరిక్షంబునఁ గానంబడుచుండు. 206

మ. చతురాత్ముండగు త్రిశంకు పుత్త్రుండు హరిశ్చంద్రాఖ్యుఁ డామేదినీ
పతిమూలంబున నవ్వసిష్ఠుఁడును విశ్వామిత్రుఁడున్ శాపసం
గతుఁ బ్రాచున్ బకగృధ్రరూపముల నుగ్రంబైన ద్వేషంబుతో
క్షితిపాలాగ్రణి! పెక్కువత్సరము లాజిం జేసి రత్యుద్ధతిన్. 207

సీ. అనపత్యతన్ విషణ్ణాత్ముఁడై యాధరిత్రీపాలకుఁడు నారదోపదేశ
మునఁ జేసి వరుణదేవుని శరణొంది "ప్రభూ! నాకుఁ బుత్త్రునిఁ బొడమఁ జేయు
దేని నాతనిచేతనే నిన్ను యజియింతు, ననుడు వల్లె" యటంచు నామతించి
నట్టి యావరుణు దయన్ క్షోణివిభునకు, రోహితుండనెడి పుత్త్రుండు వొడమె
గీ. నంత వరుణదేవుఁడు పేర్మి నరుగుదెంచి, సుతుఁడు జనియించెఁ గద నీకు నతనితోడ
నన్ను యజియింపుమనఁ బది నాళ్లు పురుడు, చనినఁ బశువు మేధ్యంబగు ననియె
నృపతి. 208

సీ. పురుడైన పిదప నవ్వరుణదేవుఁడు వచ్చి, యజియింపు మన్న నయ్యవని విభుఁడు
దంతముల్ వొడమిన తదనంతరంబు మే, ధ్యంబగు పశువని తరలఁ జేసె
దంతముల్ రాఁ జూచి తగ వేల్పు మన్న దం, తము లూడినం గాని తగ దిదనియె
పండ్లూడె వేల్పు నా పశువు నిప్డన్నఁ గ్ర, మ్మఱఁ బండ్లు వచ్చిన మంచి దనియె
గీ. మగుడ దంతముల్ మొలచె నో మనుజనాథ!
వేల్పుమన్న నా హరిశ్చంద్ర పృథ్వివిభుఁడు
సమరసన్నాహయుతము రాజన్యపశువు
మిగుల శౌచయుతంబగు మేధ్య మనియె. 209

మ. అని యిబ్భంగి సుతానురాగమున స్నేహాకృష్టచేతస్కుఁడై
జననాథేంద్రుఁడు కీర్తిసాంద్రుఁడు హరిశ్చంద్రావనీంద్రుండు వం
చనతో నెప్పటికప్పు కాలముల నోజ న్నెట్టుచుండంగఁ దాఁ
గనుచుండెన్ వరుణుండు మానసమునన్ శ్రాంతిన్ బ్రదర్శించుచున్. 210

క. తనతండ్రి నలువఁగా నెంచిన యాకర్మము నెఱింగి శీఘ్రంబునఁ గా
ననమున కేగె న్ప్రాణావనరతి రోహితుఁడు చాపబాణధరుండై. 211

క. వరుణగ్రస్తుఁడయి మహో, దరరోగ నిపీడితుఁడగు తండ్రిని విని తాఁ
బురికిం బోవుచునుండఁగఁ, బురుహూతుం డడ్డగించె మొగి రోహితునిన్. 212

గీ. పావనక్షేత్రతీర్థనిషేవణముల
భూమిపర్యటనం బధికపుణ్యమనుచుఁ
దెలిపె రోహితునకు సురాధిపతి యొక్క-
యేఁడు వసియించె వనిని క్షితీంద్రసుతుఁడు. 213

సీ. దివిజేంద్రుఁ డిట్లు రెండవయేట మూఁడవ, యేటను నాల్గవయేట మఱియు
నైదవయేటఁ దానరుదెంచి వృద్ధవి, ప్రుండయి యా కుమారుని గడంక
యలర నిరోధించె నాఱవయేట రో, హితుఁడు పురంబున కేగుదెంచు
చుండు నజీగర్తుఁ డనువాని మధ్యము, సుతుని శునశ్శేపు సొమ్ము వెట్టి
గీ. విలిచి తన జనకునకు నర్పించి తనిపె, నా హరిశ్చంద్రభూపాలుఁ డలఘుయశుఁడు
పురుషమేధంబున యజించె వరుణదేవు, నంత ముక్తోదరుం డయ్యె నాతఁ డధిప!

వ. అప్పురుషమేధంబున విశ్వామిత్రుండు హోత యయ్యె. ఆత్మవంతుండగు జమ
దగ్ని యధ్వర్యుండును, వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మయు, నాయాస్యుం డుద్గాతయు నైరి. ఆ
యజ్ఞంబువలన సంతుష్టుండై యింద్రుం డా హరిశ్చంద్రునకు స్వర్ణమయంబైన
రథం బొసంగె. రాజేంద్రా! శునశ్శేపుని మాహాత్మ్యంబు మీఁదఁ జెప్పంగల
వాఁడ. 215

సీ. పత్నీసమేతుఁడై పరఁగు నా జేనిసూ, నృత సారకలిత మార్గధృతిఁ గాంచి
సంప్రీతుఁడగుచు విశ్వామిత్రముని యవి, నశ్వరమైన జ్ఞానంబు నొసఁగె
అంతట నిస్తంద్రుఁ డా హరిశ్చంద్రుండు, మనమును బృథివినిఁ జొనిపి దాని
జలమునం దానిని జ్వలనంబునందు దా, నిని వాయువునను దానిని నభమున
గీ. నా నభంబు నహంకారమందు దాని, ఘనమహత్తత్త్వమునఁ బాదుకొనఁగఁ జేసి
జ్ఞానకలచేతఁ జెఱచి యజ్ఞానగ్రంథి, ముక్తబంధనుఁడై పొందె మోక్షసుఖము.

అధ్యాయము 8.

సగరచక్రవర్తి కథా ప్రారంభము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. క్షోణీశ! రోహితు సూనుండు హరితుండు, చంపుఁ డాతని పట్టి చంప యనెడు
పురిఁ గట్టె నతని కొమరుఁడు సుదేవుండు, కొడుకా సుదేవునకు విజయుండు

రురుకుఁ డాతనికుమారుఁడు వృకుండాతని,కొడుకు వానికి బాహుకుండనుతుఁడు
రిపుజనహృతధరిత్రీమండలుండయి, వని కేగె నతఁడు సభార్యుఁడగుచు

గీ. నందు ముదుసలియై మృతిఁబొం దె నంత, నతనితో మరణింప నాయ త్తపడిన
తత్సతిం గర్భవతినిగాఁదా నెఱింగి, యౌర్వుఁడను మునివల్లభుండడ్డగించె. 217

గీ. తత్సపత్నీజనంబు మాత్సర్యసంభృ, తాత్మలై గరయుక్త తోయంబు నామె
కొసఁగి రాశిశువును గరయుక్తుఁడగుచుఁ, బ్రభవమందెను సగరాఖ్యఁ బార్థివేంద్ర!

వ. ఆ సగరుండు చక్రవర్తియయ్యె. ఆసగరచక్రవర్తి పుత్రులచే సాగరంబు విరచితం బయ్యె. మఱియు నా సగరసార్వభౌముండు తాళజంఘులగు యవన, శక, హైహయ, బర్బరులను గురువాక్యంబునం జేసి చంపక కొందఱ వికృతవేషులుగను మఱికొందఱ ముండులుగను, కొందఱ శ్మశ్రుధరులుగను, కొందఱ నర్ధముండితులుగను, గొందఱ నంతర్వస్త్రరహితులుగను, గొందఱ బహిర్వస్త్ర రహితులుగను నొనర్చె. 219

సీ. అశ్వమేధంబులఁ యజియించె నౌర్వోప, దిష్టమార్గంబున దేవదేవుఁ
బరమాత్ము నీశ్వరుఁ హరిఁబురుషోత్తము, నధ్వరోత్సృష్టత•ద్దయపశువును
హరియించె నల పురందరుఁ డంత నాతని, సతులలో సుమతికిఁ సంభవించి
నట్టి పుత్రకులు పితాదేశకారులై, దృప్తులై యజ్ఞపీఁతి న్నెమకుచు

ఆ. వసుధఁ ద్రవ్వుచు నటఁ బ్రాగుదీచీదిశఁ, గపిలునంతికమునఁ గాంచిహయము
వాజిహరుఁడు వీఁడె పాటచ్చరుండు ని,మీలితాక్షుఁడగుచు మెదలకుండె. 220

శా. పాపుం డీతనిఁ జంపుఁడంచుఁ బటు కోపవ్యగ్రచేతస్కులై
చాపాద్యాయుధసంచయంబు పెలుచన్ సారించుచున్ బింకముల్
దోపన్ షష్టిసహస్రసంఖ్య నృపపుత్రుల్ జుట్టుముట్టన్ ద దా
టోపంబుల్ చెవి సోకినంతఁ గపిలుండున్ గన్ను విచ్చెన్ వెసన్. 221

మ. అమరాధీశహృతాత్ములై సకలలోకారాధ్యమానివ్యతి
క్రమదోషంబునఁ జేసి యా సగర భూకాంతాత్మజుల్ పెల్చనన్
దమదేహంబులయంద పుట్టిన ప్రచండాగ్నిచ్ఛటాకీలలన్
నిముసంబందున దహ్యమానులగుచున్ నీఱైరి రాజోత్తమా! 222

చ. మనుజవరేణ్యానందనులు మానికులోత్తమకోపదగ్ధులై
రనుట యసాధువాదమగు నంచితసత్త్వమయుండు లోకపా
వన హృదయుండునైన మునివల్లభునందుఁ దమోగుణంబు దో
చునె? పరికించిచూడ భువిఁ జొప్పడు ధూళి దివిన్ జనించునే? 223

మ. గురుసాంఖ్యాత్మకనౌకఁ గూర్చి ముముక్షుశ్రేణి ఘోరంబు దు
స్తరమున్ మృత్యుభయానకంబునగు సంసారార్ణవంబున్ ధృతిన్
దరియింపంగ నొనర్చె నే ఘనుఁడు తత్త్వజ్ఞానసంయాఘుఁ డా
పరిపూర్ణుండు పరేశుఁ డెట్టులు పృథగ్భావంబునుం బొందెడున్. 224

క. క్షితిపతికిన్ గేశినియను, సతియం దసమంజసుండు జనియించెన్ ద
త్సుతుఁ డంశుమదాఖ్యుండా, యతఁడడియెన్ నిజపితామహ హితముఁ గూర్పన్.

సీ. మును దాను యోగి యయ్యును సంగజనితదో, షంబునఁ దద్యోగచాలితుఁడయి
జాతిస్మరుండయి జననంబునంది య, య్యసమంజసుండు తన్నఖిలజనుల
కసమంజసుని గాఁగ నగపఱచుచు జ్ఞాతి, జనుల కప్రియములు సలుపుచుండి
లోకగర్హితుఁడయి లోలతఁ గ్రీడించు, బాలురం గొనిపోయి ప్రసభగతిని

గీ. ప్రజలు బెగ్గిల సరయూస్రవంతియందుఁ, బాఱవైచుచునుండె నీవడువునన్ బ్ర
మత్తురీతి వర్తించెఁ దత్తనయుని, తండ్రి విడనాడె నెయ్యంబు దలఁగఁ ద్రోచి.

గీ. ఆత్మయోగవిభూతి నయ్యర్భకులను, వెండియుం జూపి యతఁ డటనుండి చనియె
మగిడివచ్చిన బాలురఁ దగఁ బొడఁగని, యంతసాకేతవాసులు వింతపడిరి. 227

వ. సగరచక్రవర్తియుఁ దన పుత్రుని నిర్గమనమునకు దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతుం
డయ్యె నంత. 228

మ. సుతయజ్ఞాశ్వగవేషణార్థము నయజ్ఞుం డంశుమంతుండు చో
దితుఁడై స్వీయపితృవ్యఖాతమెచటన్ దీపించు నచ్చోటి క
ప్రతిమోత్సాహముతోడఁ బోయి యటఁ దద్భస్మాంతికంబందు య
జ్ఞతురంగంబును గాంచె నట్టెమట నో రజన్ రాజచూడామణీ! 229

గీ. అచట నాసీనుఁడగు కపిలాఖ్యవిష్ణు, వరయతీశ్వరుఁ బొడఁగాంచి ప్రణతుఁడగుచుఁ
జేతులొగ్గి సమాహితచిత్తుఁడునయి, భక్తి నిట్లంశుమంతుండు ప్రస్తుతించె. 230

చ. అజుఁడును గానలేఁడు పరమాత్ముని నిన్ను సమాధియుక్తిచే
నిజముగ నేఁడునుం దెలియనేరఁడనంగ మహాత్మ! యా సరో
జజుని మనశ్శరీరభవసర్గవిసృష్టులమై మెలంగుచుం
డు జడులమైన మే మిఁక నెట్టుల్ గననేర్తుఁ గలార మో ప్రభూ! 231

మ. అనఘా! యద్భుతతావకీనఘనమాయామోహితస్వాంతులై
యువయంబున్ ద్రిగుణప్రధానులయి బాహ్యజ్ఞానసంయుక్తులై
తనుధారుల్ పొడఁగానలేరు నిను నాత్మస్థున్ గుణవ్రాతమున్
గనుచుండ్రొక్కఁడు దద్దియున్ గనక యేకన్గొంద్రు వెన్నీఁకటిన్. 232

ఉ. రాగము ద్వేషమున్ విడిచి ప్రజ్ఞ కలిప్ప స్వతోనిరస్త మా
యాగుణభేద మోహులగు సత్తి సనందనముఖ్యులౌ మహా
యోగుల నిన్నుఁ దన్ దలఁ బ్రసన్నోర్తుఁడు కేవలమున్ జడుండ నే
నే గతిఁ బూని నిన్ను గణియింపఁగ నేర్తును జ్ఞానభాస్కరున్. 233

వ. మఱియును భవన్మాయావిరచితమగు లోకంబునఁ గామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్య, విభ్రాంత చేతస్కులై, గృహాదులయందు వాస్తవికబుద్ధిం దవిలి యజ్ఞులు భ్రమించుచుందురు. ఓ పరమయోగిపుంగవా! ఇప్పుడు సర్వభూతాత్ముండవగు నీ శుభదర్శనంబునఁ గామకర్మేంద్రియాశ్రయంబగు మదీయ మోహపాశంబు విచ్ఛిన్నంబయ్యె. 234

శ్రీశుకుఁడు:—

క. అని యీ వసువునఁ దన మహి, మను బొగడిన ధీరు నంశుమంతునిఁ గని య
మ్మునిపతి కపిలాచార్యుం, డనె నాతనిపై ననుగ్రహము పొడసూపన్. 235

క. నీ తాతయజ్ఞపశు వగు, నీ తురగమును గొనిపొమ్ము సత్కృతి వత్సా! యీ
నీ తండ్రులకు సుగతి గం, గాతోయంబునన కల్గుఁ గా దితరమునన్. 236

శ్రీశుకుఁడు:—

ఆ. అంత నంశుమంతుఁ డతనికి శిరమున, బ్రొక్కి హయమును గొనిపోయెఁ బుఱికి
సగరచక్రవర్తి సరగ నా పశువుతో, యజ్ఞశేషమును సమాప్తిచేసె. 237

గీ. అంశుమంతునియందు రాజ్యంబునిల్పి, సగరభూపతి నిస్పృహుండగుచు ముక్త
బంధనుండయి యుత్తమపథముఁ బొందె, ఘనతరౌర్వోపదిష్టమార్గమునఁ జేసి.

అధ్యాయము 9.

గంగావతరణము, ఖట్వాంగాది చరిత్రాభివర్ణనము

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. అంశుమంతుఁడు గంగానయనదృఢేచ్ఛఁ, దద్దయున్ బెద్దకాల ముగ్రతపము
సల్పెఁ గాని యందులకు సశక్తుఁడగుచుఁ, గడకుఁ గాలధర్మంబునుబడసె నధిప!

క. అతనిసుతుండు దిలీపుం, డతని తెఱఁగున నె యశక్తుఁడయి మడిసెన్ ద
త్సుతుఁడు భగీరథుఁడు మహో, గ్రతపం బొనరించె వసుధికనియమయుతుఁడై.

శా. గంగాదేవియు నా భగీరథునకున్ గానంగనై భావము
ప్పొంగన్ నీకు వరంబు నిత్తు నన నా భూపాలవర్యుండు వ

ర్వాంగాలింగిత భూతలుండగుచుఁ దత్పాదాంబుజాతద్వయిన్
భృంగంబట్లు మెలంగుచున్ దెలిపె స్వాభిప్రాయమున్ సర్వమున్. 241

గంగాదేవి:—

చ. నరవర! యిమ్మహీతలమునంబడు నాదగు వేగభారమున్
దిరముగఁ దాల్పఁగాఁ గలుగు దిట్ట యెవం డటుగాక యున్న చో
ధరణితలంబుఁ జీల్చుకొని తత్క్షణమంద యవార్యవేగవి
స్ఫురణ రసాతలంబు వడిఁ జొచ్చెద నేఁ బలుమాట లేటికిన్. 242

చ. విను మది గాక నేను బృథివీతలమున్ జొరనిచ్చగింప నె
ల్ల నరులు స్వీయపాతకములన్ ద్యజియింతురు నా జలంబులన్
మునకొని యెట్టులా యఘసమూహముఁ బాపుకొనంగ నేర్తు నో
జనవరసత్తమా! తగ విచారము సేయుము దీని నెమ్మదిన్. 243

రాజు:—

గీ. సాధువులును సన్న్యాసులు శాంతమతులు, ధార్మికులు లోకపావనుల్ తద్దురితము
నంగసంగంబున హరింతు రఘహరంబు, నఘహరుండు విష్ణుఁడు వారియందునుంట.

గీ. తంతువుల యందుఁ బటము చందమున నెవని, యందు విశ్వమోతప్రోతమై తనర్చు
నఖిలదేహులకాత్మయైనట్టి రుద్ర, దేవుఁడు ధరింపఁగలఁడు త్వద్వేగభరము.

మ. అని యిట్లాడిన యా భగీరథుని వాక్యాంభోజ నాలించి యి
ట్లనియె న్గంగయు నో నృపాలకవరేణ్యా! నీ వికన్ సుప్రస
న్నునిగాఁ జేయుము దేవదేవుని భవున్ దుర్ధర్షమా మజ్జలం
బును దాల్పన్ దృఢభక్తితో నతనికిన్ మోదంబుఁ గల్పించుచున్. 246

శా. ఆ గంగావచనంబు భూమిరమణుం డాలించి తోడ్తో మహా
భాగుండైన మహేశ్వరుం గొలిచె విభ్రాజత్తపశ్చర్యచేన్
నాగేశాభరణుం డుమారమణుఁడున్ దా నల్పకాలంబులో
శ్రీగంగాజలధారణార్థమయి యర్థిన్ సమ్మతించెన్ నృపా! 247

ఉ. నృపతిప్రార్థితుఁడై చు వల్లెయని గౌరీవల్లభుం డా శివుం
డు పరార్థాభిరతుండు గావుటను దోడ్తో విష్ణుపాదాబ్జసం
గపునీతోదకమైన యా విమలగంగన్ రంగదుత్తుంగభం
గపృథ్వీత్సేకను దాల్చెఁ దా నవహితోత్కంఠన్ మహీనాయకా! 248

సీ. వీరరాజర్షి భగీరథుం డఖిలలో,కైకపావనియగు నాక ధునిని
స్వపితృదేహములు భస్మావశిష్టంబులై, యెటఁ బడియుండె నచ్చోటికి వాయు

రయసమన్వితమహారథ మధిరోహించి,యురవడిఁ గొంపోవ్వ సుండ నదియు
నా నృపశేఖరుననుగమించుచు దగ్ధతనులగు సగరపుత్రకులఁ దడిపి
గీ. పావనులఁ జేసెఁ దజ్జలస్పర్శఁ జేసి,సగరసుతులును దేహభస్మములతోన
చనిరి బ్రహ్మదండహతులయ్యును దివికిని,పరమపావనగుణసాంద్ర పార్థివేంద్ర!

ఉ. నాకధునీజలంబు జననాయక! వెల్మిడియైన మేనులన్
సోకినమాత్ర నా సగరసూనులు స్వర్భువనంబుఁ జెంది ర
స్తోకధృతవ్రతాఢ్యులయి తోరపు శ్రద్ధ వహించి యే ప్రజా
నీకము గంగనున్ గొలుచు నిచ్చలు వారలఁ జెప్ప నేటికిన్. 250

సీ. అవనీశ! విమలాత్ము లైన మునీంద్రు ల,వితథమాత్రశ్రద్ధ నీశవిభునియందు
నెలమిడెందము పాదుకొలిపి దుస్త్యజమైన, దేహబంధనము నొక్కటికఁ ద్యజించి
ధైర్యంబుమీఱ సద్యఃకాలమునఁ దా,దాత్మ్యమున్ బొందుదు రట్టివిష్ణు
చరణసంజాతయై సంసారకాంతార,ఘోరతరకుఠారధారయగుచు
గీ. నలరు త్రిభువనపావనయైనయట్టి,యమరధునిదివ్యమహిమలం దలఁతియైన
యీదృశంబగుకార్యమూహించిచూడ,గాదుపరమాద్భుతంబు నిక్కంబురాజ!

వ. ఆ భగీరథునకు శ్రుతుండును, నతనికి నాభావరుండును, నతనికి సింధుద్వీపుండును,
నతనికి నయుతాయుతుండును జన్మించిరి. ఆ యయుతాయునకు ఋతుపర్ణుండు
వొడమె. 252

గీ. నలసఖుఁడు ఋతుపర్ణుఁడు నలునివలన,నశ్వవిద్యనుగొనియెఁ దా నక్షహృదయ
మనెడువిద్యను నిపుణత నతనికొసఁగి,యతనికిన్ సర్వకామాఖ్యసుతుఁడువొడమె.

వ. ఆ సర్వకామునకు సుదాసుండను పుత్రకుండు కలిగె. ఆ సుదాసునకు మిత్రసహాం
డనఁబడు దమయంతీ పతియగు సౌదాసుండు జనించె. అతండు పదంపడి కల్మాష
పాదుఁ డనఁబరఁగె. ఆ సౌదాసుండు వసిష్ఠశాపంబున రాక్షసుండై నిజకర్మంబున
ననపత్యుండయ్యె నని వినిపించిన 254

విష్ణురాతుఁడు:—
అనఘాత్ముండగు సౌదాసునకున్ గురుశాపమేల చొప్పడె దీనిన్
వినుచు రహస్యము కాదే, న్వినఁగోరెద నాత్మయందు విప్రవరేణ్యా! 255

శ్రీశుకుఁడు:—
వినుము సౌదాసుఁ డొకవేట గ్రుమ్మరు చటన్,రక్కసు నొక్కనిఁ జక్కడంచెఁ
దానఁ దద్భ్రాత వంతన్ గుందుచున్ బ్రతిక్రియఁ జేయఁ దలఁచి దుష్కృతి

సూదరూపముఁ దాల్చి క్షోణీశుగృహమున, నుండి బుభుక్షుఁడై యున్న గురున
కనువొంద నరమాంసమును వండి పెట్ట న, భక్ష్యమా దానిని బరఁగఁ జూచి

గీ. గురుఁడు క్రుద్ధుఁడై శపియించె నరవరేణ్య, రక్కసుఁడవు గమ్మనియంత రక్కసుండె
యట్లు గావించుట యెఱింగి యతఁడె శాప, భుక్తి ద్వాదశవార్షికంబుగ నొనర్చె.

క. ఆసౌదాసుఁడు జలమును, దోసిటఁ గొని గురు శపింపఁ దొడరియు మదయం
తీసతిచే వారితుఁడయి, యా సలిలము విడిచెఁ దా నిజాంఘ్రులయందున్. 257

వ. ఇట్లు భూమ్యాకాశంబులును దిగ్దిగంతంబులును సర్వంబును జీవమయంబుగాఁ గనుచుఁ
దన పాదంబులయంద తచ్ఛాపజలంబును విసర్జించి, దానఁ గల్మాషపాదుండై గురు
శాపంబున రాక్షసభావంబునొంది చరించుచుండె నంత నొక్కనాఁడు, 258

చ. క్షితివర! యాతఁ డాఁకటను జిక్కి వనౌకసులైన విప్రదం
పతుల వ్యవాయకాలమున మక్కువఁ గన్గొని యందు విప్రుఁ గ్రూ
రత మెయిఁ బట్టి నాద్విజపురంధ్రి విషాదపరీతచిత్తయై
యతికృపణత్వమేర్పడఁగ నాతనితో ననె నిత్తెఱంగునన్. 259

క. రాక్షసుఁడ వీవు కా వికఁ, సాక్షాదిక్ష్వాకునృపమహారథుఁడవు ప
ద్మాక్షి మదయంతినాథుఁడ, వీ క్షితినిన్ దగ దధర్మమిట్టులు చేయన్. 260

ఉ. క్ష్మాధవ! యీగతిన్ మిథునకర్మమునం దకృతార్థు విప్రు నా
నాథు నపత్యకామను నాకు నొసంగుము వేడుచుంటి న
య్యా! ధరణిన్ సమస్తపురుషార్థములన్ సమకూర్చునట్టి స
త్సాధన మౌనుగాదె పురుషాళికి దేహము నిశ్చయంబుగన్. 261

సీ. బ్రాహ్మణుఁ డితఁడు విద్వాంసుఁడు వరతప, శ్శీలగుణాఢ్యుఁడు స్థిరహృదయుఁడు
కావున నో రాజ! యీ విప్రవరవధ, యఖిలార్థవధ గాఁగ నాత్మఁ దలఁపు
సకలభూతాత్ముఁడై సకలభూతముల గుణంబులతోడ నంత స్థితుఁడగు
పరపురుషాహ్వయు బ్రహ్మ నారాధింపఁ, దలఁచిన ఘనుఁడు శాంతస్వరూపు

గీ. డట్టి బ్రహ్మర్షివరుఁ డితఁ డక్కటకట!, నేఁడు రాజర్షివరుఁడవో నీవలనను
తండ్రివలనఁ బ్రేమాస్పదాత్మజుఁడువోలె, వధమునకు నర్హుఁడగు నెట్టు లధిప
చెప్పుమ. 262

గీ. వైదికుండ నఘుండను బ్రహ్మవాది, సాధుశీలుఁడనగు నీద్విజన్ముఁ బట్టి
మొదవునంబోలె నెట్లు చంపుటకు నీవు, సమ్మతింతువు సజ్జనసమ్మతుఁడవు.

ఉ. ఈతని మానకీవు భుజియింపఁ దలంచితివేని ముందుగా
నా తనువున్ భుజింపు జననాయక! యొక్కక్షణంబుగూడ నే

నీతనిఁ బాసి కీన్గతిని నిక్షితిని న్బ్రతుకంగలేను జు
మ్మీ తెఱఁగెల్ల నీమది నెఱింగి యనుగ్రహ ముంపు నాపయిన్. 264

గీ. అనదగతి నిట్లు కరుణోక్తు లాడు చామె, పనవుచుండంగ వ్యాఘ్రంబు పసువునట్లు
బలిమి భక్షించె బ్రాహ్మణుఁ బట్టి శాప, మోహితుండయి సౌదాసభూపవరుఁడు.

శా. ఆ నాతీమణియైన బ్రాహ్మణియు గర్భాధానసంధాయకుం
డౌ నాథుం బురుషాదుఁ డిట్లు తిన శోకావేశయుక్తాత్మయై
తా నానాథుం బొడఁగాంచి యుగ్రసముదగ్రక్రోధదష్టోష్ఠయై
చానం గూడినఁ జత్తు వీవు ననుచున్ శాపం బొసంగెన్ వెసన్. 266

గీ. ఇట్లు మిత్రసహున్ శపియించి మగని, ననుగమింపఁగ నెంచి తదస్థులను స
మిద్ధవహ్నియందుంచి యామె లఁత దాని, యందుఁబడి భర్తృగతిఁ బొందె
ననువుమీఱ. 267

ఉ. ద్వాదశహాయనాంతమున దద్గురు శాపవిముక్తుఁడౌచు నా
త్మాదయితుం బెద్దమిని మైథునకర్మకుఁ దా సముద్యతుం
డై దృఢవాంఛనుండ మదయంతియు నాథునిఁ జూచి కూడఁగా
రాదని మాన్పివైచె నల బ్రాహ్మణిశాపము జ్ఞప్తిఁ జేయుచున్. 268

ఉ. ఆపయి స్త్రీసుఖంబు విడనాడెఁ గడింది స్వకర్మఁ జేసి ధా
త్రీపతి సంతులేమికి మదిన్ గడుఁ గుంది గురున్ వసిష్ఠుఁ దా
నా పనికై యనుజ్ఞ యిడనంత వసిష్ఠమునీంద్రుఁ డుద్యతుం
డై పరిపాటితోడ మదయంతికిఁ గల్గఁ జేసె గర్భమున్. 269

ఉ. ఆ మదయంతి గర్భము సహాయనసప్తక మోలిఁ దాలిచెన్
భూమిప! యెంతకున్ని సువుపుట్టక యున్న వసిష్ఠమౌనియున్
గోమలి గర్భ మశ్మమునఁ గ్రొచ్చినఁ దక్షణమంద పెంపుతో
నా మెకు నుద్భవించెఁ గొడుకశ్మక నామమున ప్రసిద్ధుఁడై. 270

వ. అశ్మకువలన జనించినకుమారుండు నారీజనపరిరక్షితుండగుట నారీకవచుండనియుఁ
బరశురామునివలన నిఃక్షత్రంబైన కులంబునకు మూలభూతుండగుట మూలకుం
డనియుఁ బేర్కొనంబడియె. ఆ నారీకవచునకు విశ్వసహుం డుదయించె. ఆ విశ్వ
సహునకు ఖట్వాంగచక్రవర్తి యుద్భవించె. 271

మ. అమరాభ్యర్థితుఁడై యజేయుఁడగు ఖట్వాంగావనీజాని యు
దమునన్ దైత్యుల సంహరించి సురబృందజ్ఞాపితుండై ముహూ

త్రము స్వీయాయువటం జెఱింగి ధృతవైరాగ్యంబునం జేసి వై
ష్ణవ పీఠిన్ దరియంగఁ జేరి నిలిపెన్ లక్ష్మీశుపై డెందమున్. 272

మ. కులదైవద్విజజాతికంటె మఱినాకుం గూర్పఁగాఁ జాల వ
ర్మిలిఁ బ్రాణంబులుఁ గాంతలున్ దనయులున్ శ్రీయున్ మహీరాజ్యమున్
దలఁపన్ బాల్యమునందె నా మనము పొందం బో దధర్మంబుఁ గే
వలుఁడౌ విష్ణువుకంటెఁ గాన నిఁక నే వస్త్వంతరం బెద్దియున్. 273

ఉ. కామవరంబు నాకు నొసఁగన్ భువనత్రయ నాథులైన సు
త్రామముఖాఖిలామర వితానము నాయెడఁ బ్రీతిఁ జూపఁ నేఁ
గామితమున్ వరింపక నికారముఁ జేసితి భూతభావనుం
డౌ మధుసూదనున్ మనమునందు నితాంతము సంస్మరించుచున్. 274

గీ. ఆ వశీకృతేంద్రియబుద్ధులగు సుపర్వు, లైన సహృదయసంస్తుతునాత్మరూపు
శాశ్వతున్ బ్రియుఁ దెలియంగ జాల రన్న, నితరులగు వారలన్ వచియింపనేల.

మ. హరిమాయారచితంబులున్ బ్రబలమోహోపాదకంబుల్ విన
శ్వర గంధర్వపురోపమంబులగు నైశ్వర్యాది నానాగుణో
త్కర సంగంబును దుస్త్యజప్రకృతిసిద్ధంబున్ విసర్జించి యా
హరి సర్వం బని యెంచి తచ్చరణముల్ ధ్యానింతు నశ్రాంతమున్. 276

స్రగ్ధర. శ్రీమన్నారాయణాంఘ్రిశ్రితహితమతి రంజిల్లి ఖట్వాంగభూపుం
డీ మాడ్కిన్ నిశ్చయంబున్ ధృతినొనరిచి త్యాగీ శరీరాత్మ రూప
వ్యామోహం బెల్ల భవ్యోద్యముఁడగుచును బోనాడి పేర్మిన్ బరీక్షి
ద్భూమీశా! బ్రహ్మభావంబును విమలగతిన్ బొందె నవ్యాజలీలన్. 277

గీ. పరమభాగవతుల్ భగవంతుఁ డజుఁడు, వాసుదేవుఁ డటంచు నెవ్వని భజింత్రు
సూక్ష్మమును శూన్యకల్పమశూన్యమునగు, నా పరబ్రహ్మమెన్నంగ నతఁడు చూవె.

అధ్యాయము 10.

శ్రీరామ చరిత్రము

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. రాజా! ఆ ఖట్వాంగచక్రవర్తికి దీర్ఘబాహుండును, దీర్ఘబాహునకుఁ బృథుయశస్కుండగు రఘువును, నతనికి నజుండును, నయ్యజునకు దశరథుండును బొడమిరి.

మ. చరితార్థుండయినట్టి యా దశరథక్ష్మాజానికిన్ బ్రోల్లస
చ్చరితుండున్ భగవంతుఁ డాద్యుఁడును సాక్షాద్బ్రహ్మరూపుండునౌ

హరి పుత్రత్వమునందె నిర్జరనికాయాభ్యర్థితుండై సరే
శ్వర! యంశాంశముచేత నిమ్ముగఁ జతుర్భాగంబులన్ జెందుచున్. 280

వ. అట్లు శ్రీవిష్ణుదేవుండు జన్మించి శ్రీరామ, లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్న నామ
ధేయంబులఁ బరఁగె. తత్త్వదర్శులగు మునిపుంగవులచే వర్ణింపఁబడిన యా సీతా
పతి పవిత్రచరిత్రంబు నీవు మున్ను వింటివైనను గ్రమ్మఱ వినిపింతు వినుము,
అని యిట్లనియె. 281

సీ. ధరణీశ! పితృవాక్యపరిపాలనార్థంబు, త్యక్తరాజ్యుండయి యతిమృదులము
లగు పదాంబుజముల నడవులఁ దిరుగుచు, మారుతపుత్ర లక్ష్మణులు భక్తి
మార్గశ్రమంబు డింపంగ శూర్పణఖా విరూపతాహేతు సంప్రాపితోరు
కాంతావిరహరోషఘటితభ్రుకుటిపరి, త్రస్తాంబురాశియై ప్రాభవమున
గీ. నా పయోధివిజ్ఞాపనము నవధరించి, సేతువున్ గట్టి రిపుధూమకేతువగుచు
ఖలజనమహాటవీదవజ్వాలనుఁడైన, కోసలేంద్రుఁడు మమ్ము సాకుత సతంబు. 282

శా. సారోదారపరాక్రముండగుచు విశ్వామిత్రయాగంబునన్
మారీచాదికయామినీచరుల భీమాటోపమేపారఁగన్
దా రాముండు సుమిత్రపట్టి కనుచుండన్ లిప్తమాత్రంబునన్
బోరన్ బెల్చన బిల్కుమార్చెను సుపర్వుల్ చూచి యగ్గింపఁగన్. 283

చ. నరవర! వీరలోకము గనంగ సుశోభనమైథిలీస్వయం
వరసదనంబునన్ ద్రిశతవర్గసమాహృతభర్గచాపమున్
గరికలభంబు దాఁ జెఱకుఁగట్టను బోలెను లీలఁబట్టి చె
చ్చెర నరివోసి పెల్చ విఱిచెన్ బెనుమ్రోత జనింప మధ్యకున్. 284

మ. మునువక్షస్స్థలమందు నెక్కొనియె నేపూఁబోఁడి పెంపొప్ప ని
ష్ఠనురూపాంగవయస్సుశీలగుణయై యన్వొంది సీతాసమా
ఖ్యను జెన్నారెడు నా రమారమణినిన్ గల్యాణమై లోకపా
వననాముండగు రాముఁడొప్పెసఁగె నిత్యఖ్యాత్యవ్యయస్థేముఁడై. 285

చ. ధరణిజఁ బెండ్లియై యిటు ముదంబున నేగుచు మార్గమధ్యమం
దిరువదియొక్కమాఱులు మహీస్థలమెల్ల నరాజకంబుగా
బరువడిఁ జేసినట్టి భృగువర్యుని యుద్ధతదర్పమున్ బొరిం
బొరి నణఁగించె భానుకులముఖ్యుఁడు శ్రీరఘురాముఁ డేపునన్. 286

సీ. ప్రకటకేకయసుతావరదానరూప సూ, నృతపాశపరివీతపితృనిదేశ
మాదలఁ దాల్చి భార్యాయుక్తుఁడగుచు రా, జ్యశ్రీని మిత్రులనాప్తజనుల

భవనంబు నసువులం బఱఁగఁ ద్యజించి యు, జ్ఝితసంగుఁడై వనస్థలికి నేగ
నచటఁ గిల్బిషబుద్ధియగు రావణస్వసన్, వికృతిరూపిణిఁ గావించి పిదప

గీ. నాపెకున్ ముఖ్యబంధువులై నఖరుఁడుఁ ద్రిశిరుఁడును దూషణుండు నాదిగఁ గల పదు
నాల్గువేల రక్కసుల గండడంచి చాప, హస్తుఁడై గ్రుమ్మఱుచు రాముఁ డడవి మెలఁగె.

మ. క్షితిపా! శూర్పణఖానివేదిత లసత్సీతాకథాకర్ణనో
త్థితపుష్పాయుధవిభ్రముండగుచుఁ బంక్తిగ్రీవుఁ డంపంగ ద
ర్పితుఁడై హేమకురంగరూపమున మారీచుండు తన్నాశ్రమో
ర్వి తొలంగింప వధించె రాముఁడతనిన్ వేధన్ శివుండుం బలెన్. 288

మ. అసమక్షంబున రాక్షసాధముఁడు లంకాధీశుఁ డక్కాననో
వసుధాపుత్రినిఁ బెన్వృకంబుకరణిన్ బల్మిన్ హరింపంగ సీ
య సతిం బాసి యతండు భ్రాతృసహితుండై గ్రుమ్మరెన్ దీను రీ
తి నతీసంగులపాటు లిట్టి వని వ్యాప్తిం జేయు నట్లయ్యెడన్. 289

మ. తగ నాత్మార్థము చంపఁగాఁబడిన గృధ్రస్వామిఁ బండించి యో
జఁ గబంధు న్దునుమాడి వానరులతో సఖ్యమున్ జేసి జా
లిగ సీతాసతి వార్తఁ దెల్ప విని వాలిం గూల్చి బ్రహ్మేశ్వరుల్
వొగడన్ సానుజుఁడై సముద్రతటికిం బోయెన్ బ్లవంగాళితోన్. 290

క. అమరన్ ద్రిరాత్ర ముపవా, సముఁ జేసి ప్రతీక్షఁ జేయ సాగరుఁడు రఘూ
త్తముఁడగు శ్రీరాము నను, క్షమునకు రాకుండె నంతఁ గౌరవముఖ్యా! 291

ఉ. రాముని క్రోధదృష్టి మకరంబులు నక్రములుం గలంగ ను
ద్దామరవం బడంగఁ దనదాన సముద్రుఁడు రూపుఁ దాల్చి సు
శ్రీమహితార్ఘ్యపాద్యములు శీర్షమునన్ ధరియించి వచ్చి యా
స్వామిపదాంబుజద్వయిని వ్రాలి నయంబునఁ బల్కె నీగతిన్. 292

చ. సనకముఖేద్యుఁడా నెవని సత్త్వమునన్ సురసంఘముల్ రజం
బున నఖిలప్రజాపతులు భూతపతుల్ తమమందు నాదుర
య్యనఘు నినున్ గుణేశ్వరుని నాద్యు జగత్పతిఁ గాలరూపునిన్
ఘనమహిమున్ జడాత్ములము గన్గొననేరము మేము సుంతయున్. 293

చ. ధృతి నలవోకమై జలనిధిం దరియింపుము విశ్రవఃపురీ
షతులితుఁ ఘోరరావణునిఁ జంపుము వీరవరా! గ్రహింపు త్వ
త్స్తుతిని గకుబ్విజేతలగు క్ష్మాపులు చేరి నుతింపఁ బొల్చు న
ప్రతిహతమైన సేతువు నవారణకట్టు యశోభిలాషివై. 294

వ. అని సముద్రుండు పలికె. 295

మ. బహుశాఖోపముతోఁ గపీంద్రులు గిరివ్రాతంబులున్ దెక్కనో
కహముల్ వైవఁ బయోధిసేతు వలనొప్పం గట్టి సుగ్రీవ నీ
ల హనూమత్ప్రముఖప్లవంగతతితోఁ లంకాపురంబున్ రఘూ
ద్వహుఁడా రాముఁడు తద్విభీషణమతిన్ బాటించి చొచ్చెన్ వెసన్. 296

సీ. కోట్టంబు లెక్కి ట్టిగుమ్మముల్ పడఁగొట్టి, కొల్వుకూటమ్ములు గూలఁద్రోచి
గవనులఁగూల్చి బొక్కసములఁ జెరలించి, కోణిగల వలభిటాకులఁ దెమల్చి
చదుకంబులను జెర్చి సదమదం బొనరించి, యరుగుల మెట్ల నూటాడఁజేసి
పెక్కముల నణంచి యొక్కుమ్మడి పసిండి, కుండలనెల్లను గూల్చివైచి
గీ. కపికులశ్రేష్ఠు లెల్ల నీకరణిఁ జెలఁగి, ఘనతరోత్సాహములను లంకాపురంబుఁ
జొచ్చి కలగుండు వెట్టిరి క్షోణినాథ!, మత్తగజయూథ పంక్తులు మడుగునట్లు. 297

వ. అంత రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుం డది విలోకించి నికుంభ, కుంభ, ధూమ్రాక్ష, దుర్ముఖ, సురాంతక, నరాంతకాదులను, బుత్రుండగు నింద్రజిత్తును, నమాత్యుం డగు ప్రహస్తుని, నతికాయుని, నకంపనాది సర్వానుచరులను, గుంభకర్ణుని యుద్ధంబునకుఁ బనిచె. వారును శూల, చాప, ప్రాస, శక్తి, శర, తోమర, ఖడ్గాద్యాయుధసమేతులై తన్నెదురింప సుగ్రీవుండును, లక్ష్మణుండును, హనుమంతుండును, గంధమాదనుండును, నీలుండును, నంగదుండును, బనసుండును మున్నుగా ననేక వానరయూథపులఁ గూడి రామభద్రుండు రాక్షససైన్యంబును మార్కొనె. అంత శ్రీరామచంద్రుని యయ్యంగదాది చమూపతు లెల్లరు సీతాపహరణదోషంబునఁ జెసి హతభాగ్యుండగు రావణుండు ప్రభువుగాఁగల చతురంగబలసమేతంబులగు విరోధిసైన్యంబుల నెదుర్కొని గదా శర పరంపరల బిట్టు మర్దింపఁ దొడంగిరి. అంత 298

మ. తనసైన్యంబు వినాశముంగనుట నైరృత్యస్వామి వీక్షించి క్రొ
న్నన రోషాన్వితుఁడౌచుఁ బుష్పకవిమానారూఢుఁడై పుణ్యకీ
ర్తను మాతల్యుపనీతదీప్తికలితేంద్రస్యందనాధిష్ఠితున్
ఘనధామున్ రఘురాముఁ గొట్టె నురుపుంఖక్రూరబాణంబులన్. 299

శా. రాముం డాతనితోడ నిట్లనియె నోరీ! రావణా! మూఢ! నా
లేమన్ శ్వాన మటుల్ పరోక్షమున బల్మిన్ నాఁడు గొంపోతివీ!
యీమై రోఁతగుకర్మఁ జేసిన గతహ్రీకుండవౌ నీకు సం
గ్రామక్షోణిని దత్ఫలంబుఁ గుడుపంగా నా జముండుంబలెన్. 300

శా. శ్రీరామప్రభుఁ డిట్లు రావణు నధిక్షేపించుచున్ గ్రూరమౌ
నారాచంబు నిగిడ్చె వజ్రముక్రియన్ దద్వక్షమున్ జీల్చె న
ద్దా రక్షఃపతి నెత్తురుం గ్రక్కుచు దశాస్యశ్రేణి యుద్ధోర్వి వి
స్ఫారత్పుష్పకమందునుండి పడియెన్ బ్రక్షీణపుణ్యుంబలెన్. 301

ఉ. ఖేదముతోడ డెందములు గీడ్పడ నత్తఱి లంకనుండి మం
దోదరితో నిశాచర సతుల్ పఱతెంచిరి ముక్తకంఠలై
రోఁదనము న్బొనర్చుచును గొమ్ము శిరమ్మును బాదుకొంచుఁ బె
న్వేదనతోడ బిట్టు పలవించుచుఁ గన్నుల నీరువెట్టుచున్. 302

గీ. సంగరక్షోణి లక్ష్మణశాతవిశిఖ,హతులఁ దమతమ బంధుసంతతుల నెల్ల
గౌఁగిటం జేర్చి యేడ్వంగఁ గడఁగి రపుడు,యాతుధానాంగనల్ కౌరవాధినాథ!

వ. పదంపడి వారెల్లరు రావణు నుద్దేశించి 304

గీ. లోకరావణ రావణ! మాకు నెల్ల,దిక్కవగు నీవు నేఁడు గతింప మేము
హతలమైతిమి వైరిజనార్దితయగు,లంక యెవ్వని శరణంబు నింకఁ బొందు. 305

శా. కామావేశవశంగతుండవయి లంకాధీశ! పౌలస్త్య! నీ
తామాహాత్మ్య మెఱుంగవైతి వణుమాత్రంబేనియు న్నీవయో!
నీ మౌఢ్యంబు నిఁకేమి దూఱుదుము నిర్ణిద్రప్రభావాఢ్యయౌ
భూమీజం గొనితెచ్చి పొందితివి గాముమ్మట్ట నీదృగ్దశన్. 306

గీ. లంకయును మేముఁగూడఁ గులప్రదీప!, నేఁడు విధవలమైతిమి నిరయభోగ
మనుభవింపఁగ నయ్యె నీయాత్మ నీశ,రీర మాహారమయ్యెఁ గాగృధ్రములకు.

వ. అని పరిపరివిధంబుల నిశాటాంగనలు విలపించిరని చెప్పి మఱియు శుకుం డిట్లనియె.

గీ. కోసలేంద్రునియనుమతిం గొని విభీష,ణుఁడు యథావిధి స్వీయజనులకు నౌర్ధ్వ
దైహికములగు కర్మజాతంబు లెల్లఁ, దా నలిపె బితృమేధవిధానమునను. 309

చ. అనఘుఁడు రామభూరమణుఁ డంత నశోకవనీనికేతనం
బున ఘనశింశుపాఖ్యతరుమూలసమాశ్రితయై నితాంతమున్
దన యెడబాటునన్ బెనువెత న్బడి గుస్సినయట్టి భూమినం
దన సతిదీనచిత్త దయితం బొడఁగాంచెఁ గురుక్షితీశ్వరా! 310

శా. ఖ్యాతశ్లాఘ్యచరిత్రసంకలితఁ బుణ్యాన్ స్వీయసందర్శనో
ద్భూతాహ్లాదవికస్వరామలముఖాంభోజాతసంపూత నా
సీతంగాంచి రఘూత్తముండుఁ గరుణింపంజెన్ బుష్పకంబందు భూ
జాతన్ జేరిచి యెక్కెఁ భ్రాతృయుతుఁడున్ సామీరియుక్తుండునై. 311

శా. ఆరాముం డపు డవ్విభీషణుని రక్షోధీశుఁ గాఁ జేసి పా
ల్వారన్ దద్గుణరక్తి లంకయును గల్పాంతాయువున్ గూర్చి పెన్
భారంబౌ వ్రతదీక్షఁ దీర్చి హనుమద్భ్రాత్రర్కజోపేతుఁడై
దారిన్ వేల్పులు పుష్పవృష్టిఁ గురియన్ దా వీటి కేఁగె న్వేసన్. 312

మ. స్మయదూరుండు విరించిముఖ్యనుతసచ్చారిత్రకుండున్ శుభో
దయుఁడౌ రాముఁడు వల్కలాంబరధరున్ ధర్మాత్ము గోమూత్రప
క్వ యవాన్నాశినిఁ గా జటాధరునిఁ గా భవ్యాత్ముఁ గా స్థండిలే
శయుఁ గా బుద్ధి నెఱింగి తమ్ము భరతున్ సంతప్తుఁ డయ్యె న్మదిన్. 313

సీ. అగ్రజుఁ డగు రాము నాగమనమ్ము, విని పౌరసచివాప్తజనపురోహి
తాదిగణోపేతుఁడై మస్తకమునందుఁ, బాదుకలిమ్ముగఁ బాదుకొలిపి
నెఱి భరతుండు నందిగ్రామమందలి, స్వశిబిరమునుండి సాధుగీతి
బహువిధశుభగీతవాదిత్రనిక్వాణములు భూనభోంతరంబులఁ జెలంగ
గీ. వినయమును భక్తి యనురక్తి పెనగొనంగ, నన్న యగు రామచంద్రుని కభి
ముఖముగఁ
బరఁగఁ జనుదెంచె సుజ్జ్వలభాగధేయ, పండితజనవిధేయ! యోగపాండవేయ!

సీ. సారెకున్ బ్రహ్మఘోషంబునఁ బఠియించు, సద్బ్రాహ్మవాదివ్రజంబుతోడ
స్వర్ణపతాకావిభాసురచిత్రవర్ణ కాంచనస్యందనములతోడ
నానావిధోపాయనవ్రాతభారవాహకభృత్యజనసమూహంబుతోడ
కనకనేపథ్యయుక్తతురంగములతోడఁ, దులలేని వెలవెలందుకలతోడ
గీ. ఛత్రచామరముఖ్యరాజార్హవివిధ, వస్తువులఁ గొని భరతుండు పాదుకలట
నెదుట నిడి సాశ్రునయనుఁడై యెడఁదఁ బ్రేమ, గదురఁ బ్రాంజలియై పడెన్
బదములందు. 315

సీ. భరతు వాత్సల్య సంభరితుఁడై బాష్పపూరంబులఁ దడుపుచు రామవిభుఁడు
బాహుల దృఢపరిష్వంగంబుఁ గావించి, జానకీలక్ష్మణసహితుఁ డగుచు
నఖిలవిప్రులకుఁ బూజ్యతములౌ పెద్దలకు, స్వయముగఁ బ్రణమిల్లి ప్రజలు తనకు
బ్రణతులు గావింపఁగాఁ బ్రసన్నుఁడై యర్హరీతిని వారి నాదరించె
గీ. నోజ నుత్తరకోసలు లుత్తరీయ, ములను విసరుచుఁ దమ యమాత్యులను గూడి
యుల్లములు హర్షవారిధి నోలలాడ, నృత్య మొనరించి రపు డవనీతలేశ! 316

సీ. భరతుండు పాదుకల్ పట్ట విభీషణార్కతనూభవుల్ చామరములు వీవ
వాతాత్మజుండు శ్వేతాతపత్రముఁ బూన, శ్రీతీర్థకలశంబు సీత దాల్ప

ఖడ్గరాజంబు సంగదుండు ధరింపంగ, వందిమాగధులు కైవారములిడ
జాంబవంతుండు ఋక్షాధినాథుండును, భస్మచర్మంబును బ్రౌఢిఁ బూన

గీ. నంగనాపరివేష్టితుఁడగుచు సకల, జనులు ప్రస్తుతిఁ జేయఁ బుష్పకము నెక్కి-
యుప్పరమున గ్రహములతో నుదితుఁడైన, చంద్రుగతి నొప్పె శ్రీరామ
చంద్రుఁ డధిప! 317

గీ. సోదరులు మానసంబుల మోద మంద, ననుపమోత్సవవిలసిత యగు నయోధ్యఁ
దగఁ బ్రవేశించి యా వికర్తనకులుండు, రాజభవనంబుఁ జొచ్చె విభ్రమము మెఱయ.

గీ. అందుఁ గేకయనందనయాదిగ గురు, సతులను స్వమాతయైన కౌసల్యను గురు
వులను జెలికాండ్రననుచరవ్యూహములను, నాదరించె రాముండు తదాదృతుఁడయి.

వ. సీతాలక్ష్మణులును యథాతథంబుగ నారాము ననువర్తించి రంత 320

క. తనువులు ప్రాణములం బలెఁ, దనయులఁ గ్రమ్మఱఁగఁ బడసి తల్లులు లొడి న్వా
రిని జేర్చి బాష్పపూరము, లను దడుపుచు నగచిరి మిగుల డెందములన్. 321

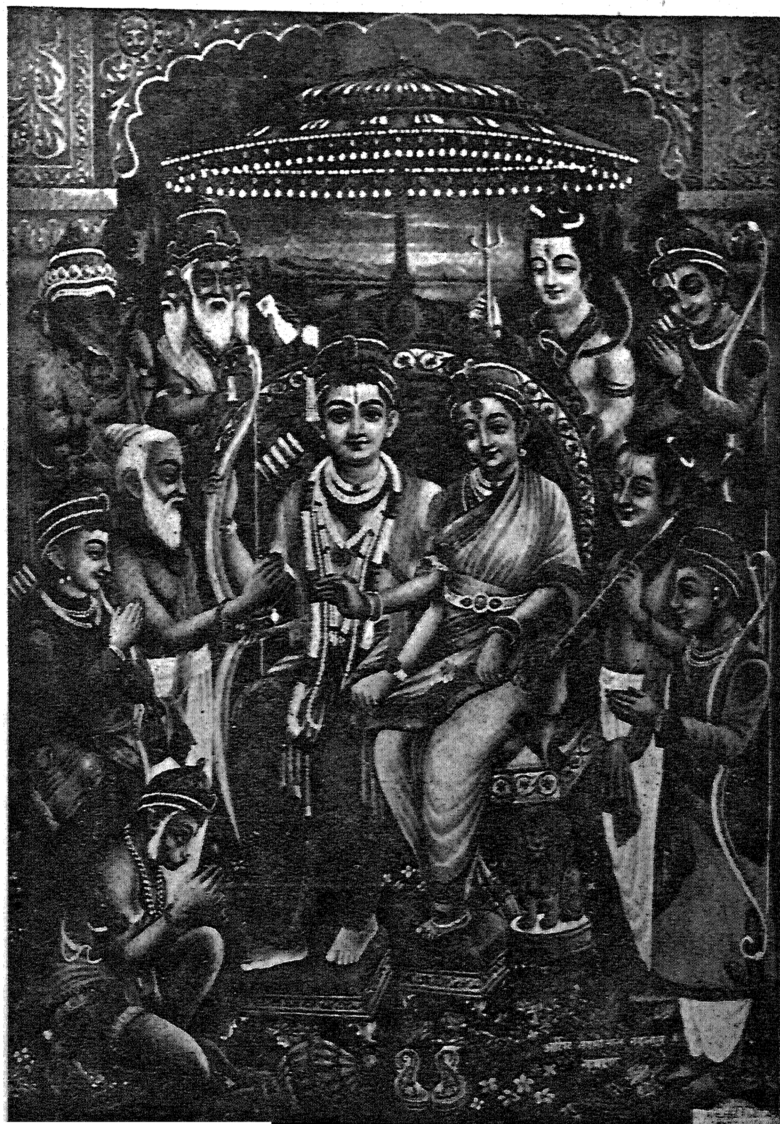
సీ. కులవృద్ధసహితుఁడై గురుఁడు జటాబంధ, మోక్షంబుఁ జేసి స్వర్భవననాథు
గతిఁ జతుస్సాగరాహృతజలాదుల యథా, విధి తేని కభిషేకవిధి నొనర్చె
శ్రీరామవిభుఁడిట్లు కృతశిరస్స్నానుఁడై, క్రమ మొప్పఁ బట్టుపుట్టములు గట్టి
తొడవులఁ దొడిగి పొందుగ ధృతచేలురు, సుష్ఠ్వలంకృతులునై సొగసుమిగుల

గీ. భ్రాతలును భార్యయును నిరుపక్కియలను, జెన్ను మిగులంగ నో పరీక్షిన్నరేంద్ర!
సకలజనులకు లోచనోత్సవముగాఁగ, దివ్యతేజముతోఁ గడుఁ దేజరిల్లె. 322

చ. భరతుఁడు భక్తి మ్రొక్కి పలుభంగులఁ దన్నుఁ బ్రసన్నుఁ జేయ నా
దరమును బూని యాసనముదా గ్రహియించెను రామభూవరుం
డరయఁ బ్రజల్ స్వధర్మపరులై తమ వర్ణము లాశ్రమంబులున్
సరియయినట్టి ధర్మముల సాగుచునుండ మెలంగి రిమ్ములన్. 323

చ. ప్రజలను దండ్రివోలెఁ బరిపాలనఁ జేసెను రామభద్రుఁ డా
ప్రజలును దండ్రిగాఁగఁ దమభావములన్ దలపోసి రా విభున్
ద్రిజగములు న్నుతింపఁదగు శ్రీ రఘురాముని రాజ్యమందుఁ ద్రే
త జరుగుచున్న నయ్యాది కృతప్రతిమంబయి యొప్పె భూవరా! 324

సీ. ధర్మజ్ఞుఁ డఖిలభూతసుఖావహుండునై, రామభద్రుం డట్లు రాజుగాఁగ
వనములు నదులును వర్షంబు లద్రులుఁ, జెలఁగి ద్వీపంబులు సింధువులును
మున్నుఁగాఁగలసర్వకమున్ బ్రజాతతులకు, మక్కువ దీరఁ గామములఁ గురిసె
భరతరాజ్య భ! వ్యాధు లాధులు జరా, క్షుత్తృష్ణలున్ దుఃఖశోకభయము

శ్రీ శ్రీరామమూర్తి

గీ. లించు కేనియు లేకుండ నెంచిచూడ, నెవరు మరణింపఁ గోరరో యవనివారిఁ
జెనకఁ గాఁబోదు మృత్యువుం జెప్పనేల, నన్యవిషయంబు రామరాజ్యంబునందు.

సీ. రాజర్షిచరితుఁడై రాముండు దానేక, పత్నీవ్రతంబు నప్పరఁగఁ దాల్చి
యోజ గృహస్థుల కుచితధర్మముల శిక్షించుచు వ్రతములఁ జేసె నెలమి
సౌశీల్యమునఁ బ్రేమ సంగతిన్ వినయవి, నమ్రయై భయమున నయముఁ దనర
సాధ్వీశిరోవతంసమనంగ నెగడొంది, యనుకూలవర్తనం బనువుమీఱ
గీ. భర్తృభావంబు నెఱిఁగి సపర్యల మది, నేమఱక సంతతంబు గావించుచుండి
నెమ్మిఁ బుట్టించి నాథుని నెమ్మనంబుఁ, జూరగొనియె సీతాసతి క్షోణినాథ! 326

అధ్యాయము 11.

శ్రీరామ కృతాశ్వమేధయాగవర్ణనము

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. వసుమతీనాయక! భగవంతుఁడగు రామ, భద్రుండు నాచార్యవంతుఁడగుచు
నిఖిలదేవాత్మకున్ దేవునిఁ దనుఁ దాన, యజియించె సత్కల్పయజ్ఞములను
హోతకుఁ బ్రాగ్దిశ నొసఁగె దక్షిణదిశ, బ్రహ్మకు నొసఁగె నధ్వర్యునకును
పశ్చిమదిశ నిచ్చె వరసామగాతకు, నుత్తరదిశ నప్పు డొసఁగె విభుఁడు
గీ. నాల్గుదిగ్భాగములకు నడుమనున్న, జగతి నంతయు నొసఁగె నాచార్యునకును
బ్రాహ్మణుం డర్హుఁడీ మహీభాగమునకు, ననిమనంబునఁ దలఁచి నెయ్యంబుతోడ.

గీ. కట్టుపుట్టముఁ దక్క సకలము నిట్టు, లొసఁగె రాముండు రాణియై యొప్పు సీత
గరిమ మంగళసూత్ర మొక్కండు దక్క, నాభరణముల నన్నింటి నర్థి నొసఁగె.

మ. తలఁపన్ బ్రాహ్మణదేవుఁడై వరఁగు తద్వాత్సల్య మీక్షించి వా
రలు సంప్రీతమనస్కులై హితమతిన్ రామావనీజాని క
ర్మిలి నర్పించుచుఁ గ్రమ్మఱన్ సకలధాత్రీభాగముల్ ప్రీతి ని
ట్టులు భాషించిరి రాము మోముపయిఁ జూడ్కుల్ నింపుచున్ మెల్లనన్. 329

తరల. భువననాయక! సర్వదేవ విభూ! పరిభూతదయుండవై
తవిలి మాకు నొసంగనట్టి పదార్థ మొక్కఁడు లేదు సా
ధ్వవనతత్పర! నీవు మా హృదయాంతరంబులఁ జొచ్చి వా
స్తవిక నిర్మల రోచులన్ వెలుఁగన్ దమంబు హరింతుగా. 330

గీ. పుణ్యతమచరితుండు బ్రహ్మణ్యదేవుఁ, డమలబుద్ధియు సర్వలోకాధివిభుఁడు
మానిజనపాదముల నిజమానసమున, నిల్పు శ్రీరామభూమిజానికి జోహారు.

వ. అని విప్రోత్తములు ప్రస్తుతించిరి. అంతఁ గొంతకాలము గడచన నొకనాఁడు. 332

క. లోకోదంతముఁ దెలియన్, గాకుత్స్థుఁడు గూఢవృత్తిఁ గనరాక నిశన్
జోకఁ జరించుచు నొక్కని, వాకును విని భార్యఁ గుఱిచి పలుకుచునుండన్. 333

క. పరగేహాగతన్ గులటను, భరియింపఁగ నొల్ల నేను భరియించెను శ్రీ
పరుఁడై రాముఁడు సీతను, దిరుగం బొందంగ సమ్మతింపుచు ననఁగన్. 334

335
వ. అట్లు విని,

గీ. బహుముఖము దురారాధ్యమౌ పామరజగ, మునకు భీతుఁడై తనవల్లభుండు దన్ను
విపినభూముల విడువ సాధ్వియగు సీత, చేరె వాల్మీకియాశ్రమస్థితిపదంబు. 336

గీ. ప్రసవకాలము రాఁగ గర్భవతి సీత, కొడుకులం గనె నిర్వురఁ గుశలవులను
అపుడు వారికి జాతకర్మాదిక క్రియాకలాపము జరిపె వాల్మీకి మౌని. 337

గీ. అంగదుఁడు చంద్రకేతుండు నను నిరువురు
సుతులు లక్ష్మణునకుఁ బుట్టి రతులమతులు
తక్షుఁడున్ బుష్కలుండు నాఁ దనయు లిర్వు
రుదయమందిరి భరతరాజోత్తమునకు. 338

గీ. నందనయుగంబు శత్రుఘ్ననకు సుబాహుఁ
డనఁగ శ్రుతసేనుఁ డన నుదయంబు నొందె
దిగ్విజయసమయంబున ధృతి భరతుఁడు
కోట్లకొలఁది గంధర్వులఁ గూల్చివైచె. 339

వ. మఱియు వారల సర్వధనంబులన్ గొనితెచ్చి శ్రీరామచంద్రునకు సమర్పణంబుఁ
గావించె. 340

మ. మధుపుత్రున్ లవణాఖ్యు రాక్షసు ననిన్ మాయించి శత్రుఘ్నుఁడున్
మధునామంబున నొప్పు కాననమునన్ బ్రజ్ఞావిశేషాఢ్యుఁడై
మధురాఖ్యన్ జెలువొందు దివ్యపురమున్ బాగొప్ప నిర్మించె న
వ్విధ మత్యంతము విస్మయావహము పృథ్వీనాథచూడామణీ! 341

చ. తనయుల నిర్వురన్ మునివతంసుని సన్నిధి నుంచి లోకపా
వనమతి సీతయున్ బతి వివాసితయౌటకుఁ జింతనొంది నా
థునిచరణాంబుజంబులను దోరపుభక్తిని సంస్మరింపుచున్
[illegible]జనవరసత్తమా! [illegible] పాతలసీమను జొచ్చె [illegible] 342

సీ. అంత సీతోదంతమాలించి భగవంతుఁ, డైనరాముండు శోకాతిశయము
దీపటిమ న్నివర్తించువాఁడౌచు నీ, శ్వరుఁ డయ్యు నరికట్టఁజాలఁడయ్యె
స్త్రీపుంప్రసంగ మింతియ యెల్లయెడలను, నెంతయు భయ మావహిల్లఁ జేయు
నీశ్వరులగువారలేయిట్లైన నిఁక గృహా, చిత్తుల నయ్యలఁ జెప్ప నేల
గీ. నంతమీఁదట బ్రహ్మచర్యవ్రతంబుఁ, బూని శ్రీరామచంద్రుండు పొలుపుమీఱ
నగ్నిహోత్రంబు వేలిచె ననవరతము, శ్రీకరధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠుఁడగుచు. 343
వ. ఇట్లు పదుమూఁడువేలవత్సరంబు లవిచ్ఛిన్నంబుగ నగ్నిహోత్రంబు వేల్చుచు నిరంతరంబుఁ దన్ను స్మరించువారి హృత్పద్మంబుల స్వపాదపల్లవవిన్యాసంబుఁ గావించి యనంతరం బాత్మగతింబొందె. 344
మ. అమరప్రార్థనఁ గేళిదేహుఁడయి సా మ్యాధిక్యముక్తప్రభా
విమలుండౌ రఘురామమూర్తి కిది భా వింపన్ యశంబే? సము
ద్రముబంధించుట యస్త్రసంతతులచే రక్షోవధంబున్ బ్లవం
గమసాహాయ్యము మున్నుగాఁగలుగు నీ కార్యంబు లాటల్ గదే! 345
సీ. ఆశాంతవిశ్రాంతమమలంబునగు నే ర,ఘూద్వహు సద్యశంబొప్పుమీఱ
నృపసభాంతరములనేఁడును ఋషివరుల్, సెలువొప్ప గానంబుఁ జేయుచుంద్రు
త్రిదివపాలకధరిత్రీపాలకకిరీట, ఘటితమణీఘృణికర్బురమగు
నా విభు శుభచరణారవిందంబును, శరణంబు వేఁడెదసంతతంబు
ఆ. ఆ కకుత్థ్సవంశ్యునంటుచుఁ గాంచుచుఁ, గూడి తిరుగుచుఁ బలుకుచును నగుచు
నుండి కోసలులు మహోత్తమయోగులు, పొందనట్టిగతినిఁ బొంది రధిప! 346
క. పురుషుఁడు వీనుల రాఘవు, చరితము వినెనేని నదుపశమనిష్ఠాత
త్పరుఁడయి విముక్తుఁ డగు న, బ్బురముగ ఘనకర్మబంధములనుండి నృపా! 347
వ. అనిచెప్పినవిని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె. మునీంద్రా! భగవంతుండగు రామచంద్రుండు భ్రాతలయెడ స్వజనులయెడఁ బ్రజలయెడఁ బౌరులయెడ నెట్లెట్లు వర్తిల్లె? వారును నతనియెడ నెట్లుమెలంగి రెటింగింపు మనవుఁడు 348
శ్రీశుకుఁడు:—
వ. రాజా! త్రిభువనేశ్వరుండగు నా రామభూవరుండు దిగ్విజయార్థంబుఁ దన సోదరుల నియోగించె. స్వకీయులకు దర్శనంబొసంగుచు ననుయాయిబృందవమేతుం డై యయోధ్యాపురంబుఁ దాను వీక్షించె. 349
సీ. గంధోదకంబులఁ గరిమదశీకరం,బుల రొంపియగు మార్గములఁ దనరుచు
స్వామిరాకం గాంచిప్రావశ్యమునఁ బ్ర,కామమత్తసురభిగతిఁ జెలఁగుచుఁ

ప్రాసాదచైత్య సభా గోపురాగ్రదే, వాలయస్థానవిన్యస్తములగు
సౌవర్ణకలశభాస్వరపతాకలచేత, శృంగారముగ నలంకృతయగుచును
గీ. వృంతయుతపూగతరువులు పెంపుగెలల, యనఁటిచెట్టులు పట్టికలలరుచుండ
దర్పణాంశుకస్రగక్షతశుభతోర, ణముల భాసిల్లుచు నయోధ్య కొమరుమిగిలె.

చ. అట నటఁ బౌరు లెల్లరు సమాగతుఁడౌ రఘురామమూర్తి చెం
గటి కొగి నర్ఘ్యపాద్యములు గైకొని వచ్చి యొసంగి దీవనల్
'దిటముగ నుద్ధరించితి క్షితిన్ దొలి నీవు వరాహరూపివై
యటు లగుటన్ గృపన్ మనుపుమయ్య' యటంచును వేడి రుమ్మడిన్. 351

ఉ. అంతఁ బ్రజాతతుల్ చిరసమాగతుఁడౌటను రామచంద్రునిన్
వింతగఁ జూచువేడ్క మెయివీడి గృహంబులు స్త్రీలుఁ బూరుషుల్
ప్రాంతగతోరుహర్మ్యములపై కెగఁబ్రాకుచుఁ బద్మనేత్రుఁ ద
న్వింతయులేని నేత్రములనింపుగఁ జూచిరి పూలుసల్లుచున్. 352

సీ. చిత్రస్రజములు విచిత్రధ్వజములు న, త్యమలమాణిక్యగణాంశువులును
విద్రుమగేహాళివిలసితద్వారముల్, గురుతరస్ఫాటికకుడ్యములును
శస్తవైడూర్యమయస్తంభతతులును, మరకతరత్నరమ్యస్థలములు
చిద్విలాసంబులై చెలఁగుచు భోగభా, జనములౌ ముత్యాలజాలరులును
గీ. బరఁగసురచిరధూపదీపములు వెలయ, లాలితస్త్రీపురుషసువిలాసయుతము
పూర్వరాజోపయుక్తమై భూరికోశ, కలితమగు స్వగృహముఁ జొచ్చెఁ బార్థివుండు.

ఉ. రాముఁడు కీర్తిధాముఁ డభిరాముఁడు ధీరజనోత్తముండు స
త్ప్రేమసమేతయున్ మిగులఁ బ్రేయసియున్ గమనీయమైన సీ
తామహిళాలలామ సతతం బనుకూలతమై మెలంగ నా
శ్రీమహితోరువేశ్మమునఁ బ్రీతిమెయిన్ విహరించె భూవరా! 354

గీ. ధర్మపీడగాకుండ యథాతథముగ, మొనసి పెక్కేండ్లు కామంబులనుభవించె
నరులు నిత్యము తన చరణారవింద, ములను గొలువంగ నా రామభూవరుండు.

అధ్యాయము 12.

–శ్రీరామపుత్ర కుశాన్వయాభి వర్ణనము–

శ్రీశుకుఁడు: —

వ. ఆ శ్రీరామునకుఁ గుశుండును, నా కుశునకు నతిథియు, నతనికి నిషధుండును, నిషధునకు నభుండును, నా నభునకుఁ బుండరీకుండును, నతనికి క్షేమధన్వుండును బొడమిరి. క్షేమధన్వునకు దేవానీకుండును, నతనికి నహీనుండును, నహీనునకుఁ బారియాత్రుండును, నతనికి బలుండును, బలునకు జలుండును, నతనికి నర్కాంశజుండగు వజ్రనాభుండును, నతనికి శంఖణుండును, నతనికి విధృతియుఁ గలిగిరి. విధృతికి జైమినిశిష్యుఁడుఁ గౌసల్యుఁడునగు యాజ్ఞవల్క్యుఁ డెవనివలన నధ్యాత్మయోగంబు వడసెనో యట్టి యోగాచార్యుండగు హిరణ్యనాభుండు వొడమె. ఆ హిరణ్యనాభునకు బుష్యుండును, నతనివలన ధ్రువసంధియు, నతనికి సుదర్శనుండును, నతనికి నగ్నివర్ణుండును, వానికి శీఘ్రుండును, వానికి మరువును నుదయించిరి. ఆ మరువు యోగసిద్ధిం బొంది కలాపగ్రామము నాశ్రయించియుండె. కలియుగాంతమున వినష్టంబగు సూర్యవంశం బతండు పునరుద్ధరింపఁగలండు. ఆ మరువునకుఁ బ్రసుశ్రుతకుండును, వానికి సంధియు, సంధికి నమర్షణుండును, వానికి మహాస్వంతుండును, నతనికి విశ్వసాహ్యుఁడును గలిగిరి. అతనికి భారతరణంబున నీ తండ్రియగు నభిమన్యుచేఁ జంపఁబడిన బృహద్బలుండు వుట్టె. వీరలు గతించిన యిక్ష్వాకుభూపాలురు. ఇంక భావిభూపతుల వక్కాణించెద నాకర్ణింపుము. 356

బృహద్బలునకు బృహద్రణుండు పుత్త్రుండు కాఁగలండు. అతనికి మరుక్షతుండు వొడము. అతనికి వత్సప్రీతుండు జనింపఁగలండు. వత్సప్రీతునివలనఁ బ్రతివ్యోముఁడును, నతనివలన దేవసేనాధిపతియగు భానుండును, ఆ భానునకు సహదేవుండును, నతనికి వీరుండగు బృహదశ్వుండును, నతనికి భానుమంతుండును, నతనికిఁ బ్రతీకాశ్వుండును, నతనికి సుప్రతీకుండును, వానికి మేరుదేవుండును, వానికి సుతక్షత్రుండును, వానికి బుష్కరుండును బొడముదురు. ఆ బుష్కరున కంతరిక్షుండును, వానికి సుతపుండును, వానికి నమిత్రజిత్తును, వానికి బృహద్వాజియు, వానికి బర్హియును, వానికి ధనంజయుండును గలుగఁగలరు. ఆ ధనంజయునకు రణంజయుండు, నతనికి సృంజయుండును, వానికి శాక్యుండును, వానికి శుద్ధోదుండును, నాతనికి లాంగలుండును, నా లాంగలునకుఁ బ్రసేనజిత్తును, వానికి క్షుద్రకుండును, వానికి ఋణకుండును, వానికి సురథుండును, వానికి సుమిత్రుండు నననేకులగు వారు జనియింతురు. వీరు బృహద్బలవంశీయులు. ఇట్లిక్ష్వాకువంశంబు మమి

ర్తాంతం బగును. ఆ సుమిత్రాఖ్యరాజును బొంది కలియుగంబున సూర్యవంశంబు నిల్చిపోవును. 357

అధ్యాయము 13.

—నిమివంశానుక్రమణిక (జనకచరిత్రము)—

శ్రీశుకుడు:—

సీ. జననాథ! యిక్ష్వాకుతనయుండు నిమి యొక్క, సత్త్ర మారంభించె సవినయముగ
ఋషిపుంగవు వసిష్ఠు ఋత్విజుఁగాఁ గోరె, నాతని కాతఁ డిట్లనియె నన్నుఁ
గోరెఁ దొల్దొల్త శక్రుఁడది నిర్వర్తించి, చను దెంతు మగిడి యంతదనుక వేచి
యుండు మనన్ మిన్నకుండెను నిమి గురుం, డరిగె నింద్రుని జన్న మాచరింప

గీ. నస్థిరము జీవితం బిది యనుచు నెఱిఁగి, యాత్మకోవిదుఁడగు నిమి యన్యులైన
ఋత్విజులతోడ మఖ మొనరింపఁ జేసె, రాణ మీఱ వసిష్ఠుండు రాకమున్న.

గీ. మఖువు సఖము ముగించి శక్రమ్ము నుండి రాగ వచ్చి, శిష్యుని వ్యతిక్రమంబు వీక్షించి గురుఁడు
నిమి నృపాలుని శపియించె నీ తను విది, పడును గావుత మనుచుఁ గోపంబుఁ దోఁప.

గీ. ధర్మవర్తనుఁడౌ గురుతల్లజునకు, నిమియుఁ బ్రతిశాప మొసఁగె క్షోణీతలేశ!
'ప్రబలలోభంబు కతన ధర్మంబెఱుఁగక, కడఁగు నీ దేహమును బడుఁగాత' మనుచు.

వ. ఇట్లు గురుని శపించి యధ్యాత్మకోవిదుండగు నిమిమహీపాలుండు తన శరీరంబు నుజ్జగించె. అంతఁ బ్రపితామహుండగు వసిష్ఠుండును మిత్రావరుణుల కూర్వశి యందు జనించె. 361

మ. నిమిదేహంబును గంధవస్తుతతులన్ నిక్షిప్తముం జేసి స
ర్వమునిశ్రేష్ఠులు సత్త్రయాగము యథార్థంబైన రీతిన్ సమా
ప్తముఁ గావించి సమాగతామరతతిన్ బ్రార్థించి రీ రేని దే
హము జీవించుత మా యెడన్ గృపఘనంబై మీ యెదన్ గల్గినన్. 362

ఆ. అనిన నట్ల కాక యనుచు వేల్పులు వల్క, నాకు దేహబంధనము రవంత
కలుగకుండుఁగాక కలనైన ననుచును, బలికె నపుడు నిమి నృపాలకుండు. 363

వ. మఱియు నిట్లనియె. 364

చ. మునులు శరీరయోగము సుబుద్ధినిఁ గోరరు తత్స్వరూపనా
శనభయకాతరాత్ములయి సంతతమున్ స్థిరమైన మాధవుం
బున హరిపాదపంకరుహమున్ భజియించుచునుంద్రు గాఢమై ...
యనుపమమైన భక్తిని దదాశ్రయలాభమె కాంక్షఁ జేయుచున్ ... 365

గీ. సలిలభాగమునన్ మత్స్యసములకుఁ బోలె, నన్ని చోట్ల దానికి మృత్యుసావాసహిల్లు నట్లగుట దుఃఖమోహాభయాశ్రయమగు, మేన నేను బ్రవేశింపఁగబూన నింక.

వ. అని నిమి పలికినంత దేవతలు మునులఁ గాంచి శరీరధారులలోచనంబులం దితండు విదేహుండై యున్మేష, నిమేష లక్షణుండై యధ్యాత్మస్థితుండై నివసించుఁ గాత మని వాక్రుచ్చి రంత. 367

గీ. నరులకు నరాజకభయంబుసపరఁగు నని గ, ణించుచు మహర్షివర్యులుసనిమినృపాలు దేహమును జేర్మితోడ మథించి రంత, నుద్భవించెఁ గుమారకుండొక్కరుండు.

వ. అతండు స్వదేహంబునం జనించుటం జేసి జనకుండనియు విదేహుండగుట వైదేహుండనియు మథనజాతుండగుట మిథిలుండనియుఁ బరఁగె. ఆ మిథిలునిచేత నే "మిథిల" యను పురంబు నిర్మింపఁ బడియె. ఆ జనకునివలన నుదావసుండును, వాని వలన నందివర్ధనుండును, వానివలన సుకేతుండును, నా సుకేతనృపతికి దేవరాతుండును, వానికి బృహద్రథుండును, నతనికి మహావీర్యుండును, వానికి సుధృతియు, సుధృతికి ధృష్టకేతుండును, వానికి హర్యశ్వుఁడును, నతనికి మరుండును, మరునకుఁ బ్రతీంధకుండును, వానికిఁ గృతిరథుండును, వానికి దేవమీఢుండును, వానికి విధృతుండును; విధృతునకు మహాధృతియు, నతనికిఁ గీర్తిరాతుండును, వానికి మహారోముండును, వానికి స్వర్ణరోముండును, నతనికి హ్రస్వరోముండును, నా హ్రస్వరోమునకు సీరధ్వజుండును జన్మించిరి. 369

గీ. జన్నమునకై యతఁడు భూమిసదున్నె డునెడఁ, బ్రభవమందెను సీత సీరాగ్రమందు దాన సీరధ్వజుండనిసధారుణీంద్ర!, యతఁడు ప్రఖ్యాతుఁడయ్యె క్షోణితలమందు.

వ. ఆ సీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వజుండు, నతనికి ధర్మధ్వజుండు, వానికిఁ గృతధ్వజ మితధ్వజులను నిద్దరుపుత్రులుం గలిగిరి. అందుఁ గృతధ్వజునివలనఁ గేశధ్వజుండును, మితధ్వజునివలన ఖాండిక్యుఁడును జన్మించిరి. కర్మతంత్రజ్ఞుండగు ఖాండిక్యుండు విద్యావిశారదుండగు కేశధ్వజునివలన భీతుండై యెటకేనిఁ జనియె. కేశధ్వజునకు భానుమంతుండును, నతనికి శతద్యుమ్నుండును, వానికి శుచియును, వానికి సనద్వాజుండును, వానికి నూర్ధ్వకేతుండును, వానికి నజుండును, నజునకు పురుజిత్తును, వాని కరిష్టనేమియు, వానికి శ్రుతాయువును, వానికిఁ బార్శ్వకుఁడును, బార్శ్వకునకుఁ జిత్రరథుండును, జిత్రరథునకు మిథిలాధిపతియగు క్షేమాధియును, వానికి హేమరథుండును, వానికి సత్యరథుండును, నతనికి నుపగురుండును, వానికి నగ్నిసంభవుండైన యుపగుప్తుండును, వానికి సామనుండును, సామునకు సువర్చుండును, సువర్చునకు సుభాషణుండును, వానికి శ్రుతుండును, వానికి జయుండును,

మెచ్చి పురూరవుండు తమిగమించిన డెందముతోడ నిట్లు వా
క్రుచ్చె లతాంగితో సుమధురోక్తుల నెమ్మిఁ బ్రహృష్టరోముఁడై. 385

పురూరవుఁడు:—

గీ. స్వాగతము నీకు నో యెలనాఁగ! యిందు, నిల్వుమా యేమి సేయుదు? నీకు నేను
మెలఁత! నాతోడఁ గూడి రమింపు మనకు, శాశ్వతసమంబు లురురతి సౌఖ్యమగుత.

ఊర్వశి:—

శా. భూపా! సుందరరూప! యెవ్వరి మనంబున్ దృష్టియున్ మక్కువన్
నీపై లగ్నముగాక యుండుఁ జెపుమా నిక్కంబుగాఁగన్ మన
స్తాపంబున్ హరియించు తావక తనూసంగం బయత్నంబుగాఁ
బ్రాపింపన్ వలదంచు నెట్టుకొనిపోవన్ శక్యమే యేరికిన్. 387

క. ధీరత నీన్యాసములగు, నీ రెండు పొట్టేళ్లఁ గావుమీ నీ తోడన్
నే రమియించెద శ్లాఘ్యుఁడె, కా రమణులకున్ వరుం డుత్తమవరముఖ్యా! 388

గీ. ఘృతము నాకు భక్ష్యమ్మగు క్షితివరేణ్య! కడఁకమై మైథునేతరకాలమందు
విగతవస్త్రుఁడవై కానుపింపరాదు, నా కనఁగ నీయకొనె నట్లు కాకని పతి. 389

సీ. నరలోకసమ్మోహనములగు త్వద్రూప, భావంబు లత్యద్భుతావహములు
మనుజుఁ డెవ్వఁడు స్వయంసంప్రాప్తవగు దేవి, నిన్నుఁ గొల్వఁ దృణీకరించు
నని యుగ్గడించు చయ్యతివతోఁ గూడి య, థార్హరీతిన్ బ్రమోదంబుతోడఁ
గమనీయ బృందారకవిహారభూములౌ, చైత్రరథాదులన్ సంతతంబు

గీ. నబ్జకింజల్కగంధసమంచితశుభ, తరముఖామోదముషితచేతస్కుఁడగుచుఁ
బెక్కువత్సరగణములు ప్రీతి మెలఁగు, చోలిమై హర్షవారిధినోలలాడె. 390

వ. అంత 391

గీ. శక్రుఁ డూర్వశిలేని యాస్థానభూమి, యింపు జనియింపకుండె నాకించుకేనిఁ
గాన మీరలు గొని తెండు కడఁకఁ బోయి, యనుచు గంధర్వులం బన్పె జనవరేణ్య!

ఆ. వారు రేయి నంధకారమ్ము గ్రమ్మంగ, నరవరోత్తమునకు న్యాసములయి
యూర్వశికిని గూర్చు నురణకంబులఁ బట్టి, బలిమి నపహరించి రలఘుమాయ. 393

గీ. ఉరవడిం గొనిపోఁబడుచున్న తనదు, సుతుల మొఱవిని యూర్వశి మతిఁ గలంగి
కువతి, వీరమాని, నపుంసకుండునైన, యితనిచే హతనైతి నింకేమి కలదు? 394

[illegible] వీని వచ్చి కనుఁ జెచ్చెర మ్రుచ్చులు మాయఁ జేసి నా
[illegible] మ్రుచ్చిలించి రథికుండని యెంచితి వీని నాత్మ నీ

తేఁడు పురుషుండెయయ్యు నెడఁదన్ బెనుభీతి కలంచి వైవఁగాఁ
బడఁతియుఁబోలె నీపగిదిఁ బాన్పును వీడకయుండె భీరుఁడై. 395

వ. అని పురూరవు నుద్దేశించి 396

చ. విడువిడు నాదుమేనఁ బెనవేసిన బాహువులన్ గునాథ! నా
కడను వసింప కీవు తొలఁగన్ జను మెయ్యెడ కేనిఁ జూడ న
ల్పుఁడ వతికాతరుండ వతిలోలమనస్కుఁడ వైవ నీ వి టా
గడమున నన్నుఁ బొంగిలివిగా యిది యెల్లను దెల్ల మియ్యెడన్. 397

శ్రీశుకుఁడు:—

మ. బరికోలన్ గరిరాజుఁబోలెఁ గటువాగ్బాణావళీవిద్ధుఁడై
ధరణీశోత్తముఁ డా పురూరవుఁడు శాతంబౌ కృపాణంబు ను
ద్ధురలీలన్ వలకేలఁదాలిచి వివస్త్రుండై నిశీథంబునన్
గురురాజోత్తమ! ప్రౌఢిమీఱఁ బఱచెన్ బొట్టేళ్ళ రక్షింపఁగన్. 398

గీ. అంత నా మేషముల డించియచటవారుఁ, దేజరిల్లిరి యుజ్జ్వలదీప్తులెసఁగఁ
దగరులన్ గొని చనుదెంచుమగనినగ్న, వేషుఁ గని బాసెఁదప్పటన్ వెడలెసుదతి.

శా. ఐలుండైన పురూరవుండు నట శయ్యన్ జాయనుంగాన కు
ద్వేలోద్విగ్న మనస్కుఁడై సతతమున్ బెన్వంతలన్ గుందుచున్
వ్యాలోలత్వమునన్ సమస్తధరణీభాగంబు నున్మత్తుఁడుం
బోలెన్ దద్గతచిత్తుఁడై తిరిగె నోభూపాలకగ్రామణీ! 400

మ. చెలువారంగఁ బురూరవుండును గురుక్షేత్రంబునందున్ రహ
స్థలి నయ్యూర్వశి నేవురన్ జెలుల నోజన్ గాంచి యత్యంత హ
ర్షలసద్వక్త్రసరోరుహుండగుచు నుత్సాహంబు దీపింపఁగన్
బలికెన్ శోభనమైనయట్టి పలుకున్ బౌరవ్యవంశోత్తమా!. 401

గీ. ఓహహా! నా జీవితేశ్వరి! యుండుముండు, కఠినహృదయా! ననువీడఁగాఁజనదిట
మంతనంబును బాటించియింతదనుక, నన్నుఁ దనుపక యేగుటచన్నె నీకు. 402

ఉ. నీవు త్యజింతువేని వినునిక్కము మేదినిమీఁదఁ గూలెడున్
దేవిరో! నామనోజ్ఞమగుదేహము గృధ్రములు న్వృకమ్ములున్
దావకసుప్రసాదరహితమ్మగు నాతనువున్ భుజించెడున్
గావున నంతకన్న మును గావుము నన్నుఁ గృపార్ద్రబుద్ధివై. 403

ఊర్వశి:—

చ. పురుషుఁడ వీవు గాన నృపపుంగవ! చావఁ దలంపఁ బోకు వి
స్ఫురిత భవచ్ఛరీరమును ముట్టి వృకమ్ములు మెక్కకుండుతన్
గరము భయంకరమ్మగు వృకమ్ముల డెందముఁబోలెఁ గ్రూరమౌ
తరుణులతోడి పొత్తెప్పుడు ద్యాజ్యము పూజ్యముకాదు భూవరా! 404

క. క్రూరలు నదయలు దురహం, కారలుఁ బృథుసాహస ప్రకారలు నగుస్త్రీ
లూరక యల్పార్థమునకె, దారింతురు మగని నేనిఁ దోఁబుట్టువు నేన్. 405

ఆ. కల్లనచ్చికలను గల్పించి మైత్రిపోఁ, దివిచి క్రొత్తక్రొత్తచవులు మరిగి
స్వైరవృత్తులగుచు జారిణులగుచును, మెలఁగుచుందు రెపుడు మెలఁతలెందు. 406

క. వినుమో వల్లభ! యొకరే, ననుఁగూడి వసింతు హాయనాంతంబున నం
దను లన్యు లింక నీకున్, జనియింతురు సుమ్ము ప్రకటసౌజన్యనిధీ! 407

క. అంతఁ బురూరవుఁ డూర్వశి, నంతర్వత్నిఁగ నెఱింగి యరిగెఁ బురికి న
బ్దాంతమున మగిడివచ్చియు, పాంతమునన్ వీరమాత నయ్యతివఁ గనెన్. 408

క. రేయిఁ గడపెఁ బ్రమదంబున, నా యూర్వశిఁ గూడి యధిపుఁ డటు పిమ్మట నా
తోయలి విరహాతురుఁడగు, నా యొడయని దీనుఁ గాంచి యనె నీరీతిన్. 409

క. పార్థివ! యీ గంధర్వుల, నర్థింపు మిడుదురు నన్ను నన నవ్విభుచే
దుర్ధర్షులు గంధర్వులు, ప్రార్థితులై యొసఁగి రతని కగ్నిస్థాలిన్. 410

సీ. దాని నూర్వశిఁగా మదిఁ దలఁచి వనినిఁ, గ్రుమ్మఱుచు నిజమెఱిఁగెఁ బురూరవుండు
నడవి నా స్థాలి నునిచి యాతఁడు గృహమున, కేఁగి యూర్వశి నిశల ధ్యానించుచుండె.

వ. అంతఁ ద్రేతాయుగంబు సమావృత్తంబగుడు నా పురూరవుని మనంబున వేదత్రయంబు ప్రాదుర్భవించె. అప్పు డాతఁడు స్థాలి నునిచిన చక్కటికిం జని తత్సమీపంబున శమీగర్భసంజాతంబగు నశ్వత్థంబు నుపలక్షించి యయ్యశ్వత్థంబున నరణిద్వయంబుఁ గల్పించి యూర్వశీలోకంబుఁ బొందఁగోరి క్రింది యరణి యూర్వశిగా మీది యరణి తానుగా నుభయమధ్యకాష్ఠంబు పుత్రుండుగ మంత్రంబుల ధ్యానించుచు మథించె. తన్నిర్మథనంబున విభావసుండు జనించి జాతవేదుండనంబరఁగి రాజగు పురూరవునివలనఁ ద్రయీవిద్యచేఁ ద్రేతాగ్నిరూపపుత్రత్వంబువఁ గల్పితుఁడయ్యె. ఇట్లు. 412

సీ. ఊర్వశీలోకము గోరి యుర్వీనాథుఁ, డఖిలదేవస్వరూపు నధోక్షజు హరి
నభవు భగవంతు నాద్యుని యజ్ఞవిభునిఁ, బేర్మి యజియించె నా జాతవేదుకతన. 413

గీ. ప్రథమమున సర్వవాఙ్మయప్రణవరూప, వేద మొక్కఁడ యొకఁడ భావింప దేవుఁ
డాదినారాయణుండు లేఁడన్యు డెవఁడు, నొక్కఁడే యగ్ని వర్ణంబు నొక్కఁడె యగు.

వ. త్రేతాముఖంబున నియ్యది త్రైవిధ్యంబుఁ జెందె. అనంతరం బా రాజేంద్రుం డపత్యంబగు నగ్నికతన గంధర్వలోకంబుం బొందె. 415

అధ్యాయము 15.

పరశురామచరిత్ర

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. ఇలాపుత్రుండగు పురూరవున కూర్వశివలన నాయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుఁడు, విజయుఁడు, జయుఁడు నను నార్వురు కొమరు లుద్భవించిరి. శ్రుతాయువునకు వసుమంతుండును, సత్యాయువునకు శ్రుతంజయుండును, రయునకు నేకుండును, జయునకు నమితుండును, విజయునకు భీముండును బొడమిరి. ఆ భీమునకుఁ గాంచనుండును, నతనికి హోత్రకుండును, వానికి గంగను బుక్కిటం బట్టిన జహ్నుండును, నా జహ్నునకుఁ బూరుండును, నతనికి బాలకుండును, నతనికి నజకుండును, నతనికిఁ గుశుండును, గుశునకుఁ గుశాంబుండు, ధూర్తయుండు, వసువు, కుశనాభుండు నను నలువురు కొడుకులును గలిగిరి. కుశాంబునకు గాధి జనించె. సత్యవతియను నా గాధికన్యను ఋచీకుండను బ్రాహ్మణుండు యాచించె. అననురూపుండగు నా వరుం గాంచి గాధిరా జిట్లనియె. 416

సీ. ఒక చెవి నల్లనై యొడలెల్ల జాబిల్లి, యోజను దెల్లనై తేజరిల్లు
గుఱ్ఱముల్ వేయి యుంకువగాఁ గన్యకై, కొని తెచ్చి యొసఁగుము కుశికవంశ
జాతుల మే మని యా తెఱంగునఁ బల్కఁ, బృథ్వీశు నభిమతంబు చెఱఁగి తోన
వరుణదేవుని కడకరిగి యా హయముల, వెసఁ దెచ్చి యిచ్చి యబ్బిసరుహాక్షిఁ

గీ. బెండ్లియాడె ఋచీకుఁడు పిదప సతియు, నత్తయు నపత్యకాంక్ష నెయ్యంబుతోడఁ
దన్ను సంప్రార్థనముఁ జేయఁ దత్ప్రియంబు, సల్పఁగా నెంచి యా ఋషిసత్తముండు.

గీ. బ్రహ్మమంత్రంబులన్ దన పత్నికి మఱి, క్షాత్రమంత్రంబులన్ దగ శ్వశ్రువునకు
చరువుఁ గల్పించి యమ్ముని సరభసమున, స్నానమొనరించుటకు నయి చనియె నదికి.

వ. అంత. 419

చ. చరువు మదీయ మిమ్మనుచు సత్యవతిన్ జనయిత్రి వేఁడఁగా
మురిపెమునన్ స్వకీయ చరువున్ దన తల్లికి నిచ్చి తల్లిదా

చరువును దాభుజించె నది సంయమివర్యుఁ డెఱింగి భార్యతోఁ
బరువడి నిట్లు వల్కె మగువా! యొనరించితి కష్టకార్యమున్. 420

గీ. ఘోరుఁడున్ దండధరుఁడు నౌ కొడుకు నీకుఁ, గలుగు నీ భ్రాత బ్రహ్మవిదుఁడగునన
నట్లు కాఁజనదనుచు సత్యవతి తనదు, వల్లభుని వేడె వినయసంభ్రమ మెసంగ.

గీ. భార్యయెడలఁ బ్రసన్నుఁడై భార్గవుండు, పల్కె నీరీతి నట్లైన నీ పౌత్రుఁ డట్టి
వాఁడగు నటంచు నంతఁ దత్పత్ని కుద్భ, వించె జమదగ్ని పౌరవోర్వీతలేశ!

వ. ఆ సత్యవతి మహాపుణ్యయు, లోకపావనియునగు కౌశికి యను స్రవంతి యయ్యె.

ఆ. రేణుదుహితయైన రేణుకాదేవిని, విజ్ఞుఁడు జమదగ్ని పెండ్లి యయ్యె
వరుస నామెయందు భార్గవఋషికిని, వసుమనాదిసుతులు ప్రభవమైరి. 424

ఉ. వీరలలోన రాముఁ డనివిశ్రుతుఁ డయ్యెఁ గనిష్ఠపుత్రుఁ డిం
పారెడు వైష్ణవాంశమున నభ్యుదయంబును గాంచి మించి హే
లారతి సర్వహైహయకులంబును బీచమణంచి ధీరుఁడై
ధారుణిఁ జేసె క్షత్రరహితంబుగ నిర్వదియొక్క మాఱొగిన్. 425

ఉ. రాజకులావతంస! యపరాధము స్వల్పమెయయ్యు నమ్మహా
తేజుఁడు జామదగ్న్యుఁ డతిదృప్తుల భూభరహేతుభూతులన్
రాజుల బ్రాహ్మణాహితులఁ బ్రాకటరీతిని బిల్కుమార్చెఁ దా
రాజసతామసాత్ముఁడు నిరంకుశవృత్తియునై పొరింబొరిన్. 426

పరీక్షిత్తు:—

ఉ. మాటికి మాటికిం జలముమానక క్షత్రియకోటినట్లు బా
హాటముగా వధించుటకు నా భగవంతున కేమియెగ్గు మో
నాటము లేక చేసి రల భూభుజులెల్లరు నయ్యుదంతమున్
నూటిగఁ దెల్పఁగాఁ గదవె సూరిజనోత్తమ! యోగవిత్తమా! 427

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. అర్జునాభిఖ్య నొప్పారెడు ఘనుఁడు క్షత్రియపుంగవుండు హైహయనృపాలుఁ
డచ్యుతాంశాంశు దత్తాత్రేయు వివిధార్చ, నంబుల నారాధనంబుఁ జేసి
బాహాసహస్రంబుఁ బ్రత్యర్థిజయము న, వ్యాహతేంద్రియములు యశము బలము
నోజంబు శ్రీయును దేజంబు యోగేశ్వ, రత్వంబు నణిమాదిరాజితగుణ

గీ. భరితమైన యైశ్వర్యముం బడసి యెలమి, నఖిలలోకంబులందుఁ దా నప్రతిహత
గతిని విచ్చలవిడి సదాగతియుఁ బోలె, సంచరించుచునుండె రాజర్షివర్య! 428

మ. మదవిస్ఫూర్జితుఁ డర్జునుండు నిజభార్యామారత్నసంయుక్తుఁడై
హృది రంజిల్లఁగ నర్మదాజలములన్ గ్రీడించుచున్ విస్మయ
ప్రద బాహాబలసంపదన్ వెస నదిన్ బంధింప నయ్యేటి నీ
రెదురై పాఱుచు ముంచిెనె చెం గుఱురాజేంద్రా! తటీభాగముల్. 429

ఉ. క్ష్మావర! యత్తటిన్ విడిసి కర్పూ జపించెడు వీరమానియా
రావణుఁడత్తఱిన్ స్వశిబిరంబు ప్రతీపజలప్రవాహ వి
ప్లావితమౌటఁ గన్గొని కలంతను బొందుచుఁ గార్తవీర్యధా
త్రీవరవిక్రమంబు సయిరింపక ప్రౌఢి నెదిర్చె నాతనిన్. 430

గీ. అంతటఁ గృతాపరాధు దశాస్యుఁ బట్టి, యతివల సమక్షమునఁ గట్టి యర్జునుండు
తనదు మాహిష్మతీపురంబునను బెట్టి, వానరమునట్లు నెట్టె నవజ్ఞఁ దుదిని. 431

క. అతఁడొక్కనాఁడు మృగయా, రతుఁడగుచు వివిక్తమగు నరణ్యంబున ను
ద్ధతిఁ గ్రుమ్మఱుచున్ జేరెన్, యతితిలకుఁడగు జమదగ్ని యాశ్రమపదమున్. 432

గీ. తాపసోత్తముఁడగు జమదగ్ని యంత, సైనికామాత్యవాహనసహితుఁడైన
యా మహీపాలవర్యున కర్హణంబుఁ, గామధేనువుకతన సగ్గలికఁ జేసె. 433

మ. తనయైశ్వర్యముకన్న మిన్నయగు నాసద్యత్సంపదన్ బేర్చు న
మ్మునిచంద్రున్ జమదగ్ని నచ్చటఁ దపోభూమిన్ బొడంగాంచి యా
తని యాతిథ్యము నాదరింపక తమిన్ దా నా హవిర్ధానిపై
మనమున్నిల్పెను హైహయాధిపతి నిర్మర్యాదుఁడై పార్థివా! 434

మ. అవలేపంబునఁ జేసి హైహయవిభుం డమ్మౌనిరాడ్హోమధే
నువు బల్మిన్ హరియింప స్వీయభటసందోహంబుఁ బ్రేరేప వా
రు వడిన్ లేఁగనుగూర్చి యమ్మొదవు నాక్రోశింపుచుండంగ మ
క్కువ మాహిష్మతి పట్టణంబునకునంగొంపోయి రవ్వేళ్తగన్. 435

గీ. రాజు వెడలినపదపడి రాముఁ డాశ్ర, మావనికి నేగుదెంచి యయ్యవనినాథు
దౌష్ట్యమును విని పృథుదండతాడితమగు, కృష్ణసర్పంబుకరణిఁ బెన్కినుకఁ జెందె.

గీ. ఘోరపరశువు సశరతూణీరయుగముఁ, గవచమును గార్ముకంబును గడఁకఁ దాల్చి
యూథపతిపైకి దుముకుమృగాధినాథు, పగిది రాముండు హైహయపతినిఁ గవిసె.

మ. పురినిన్ జొచ్చుచు నర్జునుండు కనియెన్ భూరిప్రతాపానల
స్ఫురణున్ శత్రుచమూమదాపహరణున్ సూర్యాంశుదీప్యజ్జటా
భరణున్ బాణధనుఃపరశ్వధధరున్ బస్తీతకృష్ణాజినాం
బరు సంత్రాసకరున్ భృగుప్రవరు సంహారక్రియాతత్పరున్. 438

మ. కని యా హైహయచక్రవర్తి చటులోఽగ్రక్రోధవిస్ఫూర్తి స్యం
దనహస్త్యశ్వపదాతియుక్తములు నాఽనాశస్త్రజాలోగ్రముల్
హననోద్యోగచణంబులైన పదునేఽడక్షౌహిణు ల్పంచెఁ దోఁ
దునిమెన్ దా నొకరుండ పేర్చి భగవంఽతుండైన రాముం డటన్. 439

చ. పవనమనోజవుండు రిపుఽవర్గనిషూదనుఁడైనయట్టి భా
ర్గవుఁడు కడంకతో నిజపఽరశ్వధమున్ నిగిడించె నందు బా
హువులును గుత్తుకల్ పదముఽలూరువులున్ దెగ యుద్ధభూమి వా
రువములు సారథుల్ మడియఽరోజుచుఁ గూలిరి విద్విషద్భటుల్. 440

వ. ఇట్లు శోణితకర్దమంబగు సంగరాంగణంబున భార్గవరామకుఠారసాయకంబులఁ గవచంబులును, ధ్వజంబులును, గార్ముకంబులును, గళేబరంబులును నికృత్తంబులై నేలంగూలంబడిన నిజసైన్యంబును బొడఁగాంచి రోషకుటిలభ్రుకుటియుగళుండై

ఉ. అంచితవిక్రమాఢ్యుఁడగుఽనర్జునుఁ డాత్మసహస్రబాహులన్
బంచశతాంబకంబులనుఽబంచశతోగ్రధనుస్సులందు సం
ధించెను రాముపైఁ బఱపఽధీరుఁడు రాముఁడు నేకధన్వుఁడై
సించెను వాని నన్నిటినిఽజేవ దలిర్పఁగ నన్నికోలలన్. 442

చ. ద్రుమములఁ బర్వతంబులను ఽ దోర్బల మొప్పఁగఁ బెల్లగించి వే
గమ పఱతెంచు నర్జునునిఁ ఽ గాంచి తదీయ మహాభుజాసహ
స్రము నఱుమాడివైచె నహి ఽ రాజఫణంబులఁబోలె యుద్ధరం
గమున భృగుప్రకాండుఁ డతి ఽ కర్కశనేమి కుఠారధారలన్. 443

క. పిమ్మట ఖండితభుజుఁడగు, నమ్మనుజేంద్రుని శిరంబుఽనలఁతిన్ గిరిశృం
గమ్మువలెన్ గూల్చె నుద, గ్రమ్మగుపరశువునఁ బరశుఽరాముఁడు క్షితిపా! 444

క. తమతండ్రి హతుండైనన్, సమరక్షితి నిలువ కయుతఽసంఖ్యాకులు భూ
రమణుని కొమరులు కడు వే, గమునన్ బాఱిరి భయప్రఽకంపితమతులై. 445

చ. పదపడి వైరిఘస్మరుఁడు ఽ భార్గవరాముఁడు లేఁగతోడ న
మ్మొదవును వే మరల్చుకొని ఽ పోయి నిజాశ్రమభూమి యల్లనన్
గదిసియుఁ దండ్రి కర్పణముఁ ఽ గా నిడి యాత్మకృతంబు సర్వమున్
వదలక తెల్పెఁ దండ్రికిని ఽ భ్రాతలకున్ గరువంబుఁదోఁపఁగన్. 446

వ. అది విని జమదగ్ని పుత్రున కిట్లనియె. 447

క. వినుమర్వ దేవమయుఁడగు, జననాయకుఁబట్టి యుఱక ఽ చంపుటకతనన్
మనభుజ రామా! పాపం, బొనరించినవాఁడవైతి ఽ యో! యిదితగునే? 448

గీ. మనము బ్రాహ్మణులముగదా! తనయ! సర్వపూజ్యతం బొందితిమి తాల్మి మూలమునన
లోకగురుఁడగు దేవుండు గైకొనెఁ జుమి, తాల్మి నా పారమేష్ఠ్యపదంబు నిజము.

క. విప్రులసిరి భాసిలు సౌ, రప్రభయుంబలె నిరంతరము క్షమకతనన్
క్షిప్రగతి హృష్టుఁడౌ లో, కప్రభుఁ డా హరి క్షమావికాసయుతులకున్. 450

గీ. అన్న! విను బ్రహ్మవధమునకన్న మిక్కుటమ్ము మూర్ధాభిషిక్తవధమ్ము గానఁ
జిత్తమా యచ్యుతునియందుఁ జేర్చి తీర్థ, సేవచేఁ బాతకమ్ముఁ ద్యజింపు మయ్య.

అధ్యాయము 16.

విశ్వామిత్ర చరిత్ర

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. ఓ క్షితీశ్వర! జనకోపశిక్షితుఁడయి, వల్లెయని రాముఁ డొక్క సంవత్సరంబు
తీర్థయాత్రలఁ గావించి తిరిగి తనదు, పుణ్యతరమగు నాశ్రమభూమిఁ జేరె. 452

క. ఒకనాఁడు గంగకున్ రే, ణుక చని యట నప్సరోగణోపేతుండై
వికచాబ్జమాలియై మ, చ్చిక గంధర్వపతి క్రీడ సేయుటఁ గాంచెన్. 453

గీ. నదికి జలమునకై చన్న ముదిత యట్లు, క్రీడఁ గావించు నతని వీక్షించుచుండె
నెలమి నా చిత్రరథునిపై నెంచుకంత, స్పృహ మది జనింపఁగా హోమవేళ మఱచి.

క. కాలాతిపాతమగుటన్, లోలో మునిశాపశంకలోఁ గుచు నాలో
నా లేమ వచ్చి కలశము, మ్రోలన్ బెట్టియును గేలు మొగిడిచి నిలిచెన్. 455

గీ. దారవ్యభిచారమున్ జమదగ్ని యెఱిఁగి, కోపఘూర్ణితనయనుఁడై కొడుకులఁ గని
దీనిఁ బాపాత్మురాలి వధింపుఁడనిన, నా క్రియన్ జేయరైరి వారవనినాథ! 456

గీ. పిదప రాముండు దాఁ బితృప్రేరితుఁడయి, తల్లితోఁ గూడఁ దనదు భ్రాతల వధించె
మునివరుండగు జమదగ్నిఘనతపస్స, మాధిదివ్యప్రభావ మర్మజ్ఞుఁ డగుట. 457

గీ. అంత జమదగ్ని సంప్రీతుఁడగుచు నిజతనూజు వరమును వేడ ననుగ్రహించె
హతులజీవితమును దద్వధాస్మృతియును, రాముఁ డర్థించె వరముగా రాజతిలక!

గీ. కుశలులై నిద్రనుండి మేల్కాన్న యట్లు, తత్క్షణము వారు లేచిరి ధరణినాథ!
పితృతపోవీర్యవైభవాభిజ్ఞుఁ డగుట, నిట్లు రాముండు సేసె సుహృద్వధంబు. 459

గీ. ధారుణీశ్వర! యర్జునాత్మజులు మదిని, సంస్మరింపుచుఁ దమలో స్వపితృవధము
రామవీర్యాతిరేకతిరస్కృతులయి, యెందు సౌఖ్యంబు లేశంబుఁ బొందరైరి. 460

శా. ఆ రాముం డొకనాఁడు భ్రాతృసహితుం డై ప్రీతివిహారింగఁ గాం
తారక్షోణికిఁ బోవ నర్జునసుతుల్ తచ్ఛిద్రమున్నట్టి ప్రా
గ్వైరంబున్ దగఁ దీర్పఁగాఁ దలఁచి దుష్ప్రారంభులై పావకా
గారాసీను ముకుందభక్తుని మునిన్ ఖండించి రుర్వీశ్వరా! 461

చ. కృపణత రామమాతయగు రేణుక యెంతగఁ గోరి వేడినన్
గృప యొకయింతలేక చలియింపక యీగతి దుష్ప్రవర్తనుల్
నృపసుతు లెల్లరున్ వరము నీంద్రుశిరంబును బల్మిఁ గోసి ని
ష్ప్రపులయి యేగి రాశ్రమపదంబును వీడి కురుక్షితీశ్వరా! 462

చ. ఉరము శిరమ్ము మోదికొనుచుమ్మలికమ్మున "రామ! రామ! స
త్వరమున నేగు దెమ్మిటు సుతా" యనుచున్ విలపించె నుచ్చకై
స్స్వరమున రేణుకాతరుణి వారును దవ్వులనుండియే తదా
ర్తరవము నాలకించి వెసఁ దా రరుదెంచిరి స్వాశ్రమోర్వికిన్. 463

మ. హతుఁడౌ తండ్రినిఁ గాంచి దుఃఖపృథురోషామర్షశోకార్తిమో
హితులై "యక్కట! తండ్రి! ధర్మరత! యోగీంద్రా! మమున్ వీడి యే
గితె స్వర్లోకముఁ జేర నీ"వను చతిక్లేశంబునన్ దూలి పె
క్కుతెఱంగుల్ విలపించి రప్డు తనయుల్ క్షోణీతలేశాగ్రణీ! 464

వ. అప్పుడు. 465

మ. పితృదేహంబిడి భ్రాతృసన్నిధిని నవ్వీరుండు రాముం డుద
గ్రతమై ఘోరపరశ్వథంబుఁగొని క్షత్రాంతంబుఁ గావింపఁగా
మతి నూహించి ద్విజఘ్ననాశిత రమన్ మాహిష్మతిం జేరి యు
ద్ధతిఁ గావించె మహాగిరిన్ నగరమధ్యన్ దచ్ఛిరఃపంక్తులన్. 466

గీ. వారి రక్తంబుచేత నవ్వారిగాఁగ, బ్రాహ్మణాహితులకు నతిభయదమైన
"ఘోర" యనియెడి పేరిటిగొప్పనదిని, వాసిగా నందుఁ బ్రవహింపఁజేసెనధిప!

చ. జనకవధంబు హేతువుగ క్షత్రియజాతిని మట్టువెట్టఁగా
మనమున నెంచి యిర్వదొకమాఱు వసుంధర క్షత్రశూన్యమై
యొనరఁగఁ జేసి రాముఁడు మహోజ్జ్వలుఁడౌచు శమంతపంచకం
బున నొనరించెఁ బేర్మి హ్రదముల్ దగఁ దొమ్మిది రక్తయుక్తముల్. 468

గీ. రాముఁ డంతటఁ దండ్రిశిరంబుఁ దెచ్చి, తత్తనువుతోడ సంధించి దర్భలనిడి
[illegible] దేవమయుండు సర్వాత్ముఁడైన, దేవు యజియించె మఖముల భూవరేణ్య.

గీ. ప్రాగ్దిశన్ హోతకు నొసంగె బ్రహ్మ కొసఁగె, దక్షిణాశఁ బ్రతీచి నధ్వర్యున కిడెఁ
బ్రీతి నుత్తరదిక్కు నుద్గాత కొసఁగె, నిచ్చె నంతరదిశలఁ దదితరులకును. 470

గీ. కశ్యపునకిచ్చె మధ్యభాగంబు మఱియు
బొలుపుమీఱ నార్యావర్తమును భృగూద్వ
హుం డొసంగె నుపద్రష్టకుర్వినాథ
తదితరం బెల్ల నొసఁగె సదస్యులకును. 471

గీ. పిదప సంతృప్తహృదయుఁడై భృగువరుండు
బ్రహ్మనదియౌ సరస్వతిన్ బ్రాకటముగ
నవభృథస్నాననిర్మూలితాఘుఁడగుచు
జలదనిర్ముక్తభానుండువలె వెలింగె. 472

గీ. అంత జమదగ్ని స్మృతియుక్తమైనతనువుఁ
బడసి రామార్చితుండై యపారమహిమ
సరగ ఋషిమండలంబున సప్తముఁడయి
తేజరిల్లెను వింటె యో రాజముఖ్య! 473

గీ. పద్మదళలోచనుఁడు భగవంతుఁడజుఁడు, జామదగ్న్యుఁ డపారమహామహిముఁడు
రాముఁ డాగామిమన్వంతరంబునందుఁ, బొసఁగ సప్తర్షిమండలంబున వెలుంగు.

గీ. న్యస్తదండుండు శాంతమనస్కుఁడునయి
నేఁడును మహేంద్రశిఖరి నున్నాఁడతండు
భూరమణ! సిద్ధగంధర్వచారణులు త
దీయ చరితంబు సతముఁ గీర్తించుచుందురు. 475

చ. జగదధినాయకుండు హరి సర్వమయుండు జనార్దనుండు దా
భృగువులలోన నిట్లవతరించి నృపాలురనెల్లఁ జేవ యొ
ప్పఁగ నుఱుమాడియాడి మహిభారము సర్వము డించివైచె నా
భృగుకులవర్యు నద్భుతచరిత్రము పాత్రముగా? పొగడ్తకున్. 476

గీ. గాధికి సమిద్ధపావకుకరణిఁ బొడమె
నవనినాథ! విశ్వామిత్రుఁ డమితతేజుఁ
డతఁడు తపమున క్షత్రకాయంబుఁ దొఱఁగి
ప్రకటమగు బ్రహ్మతేజంబుఁ బడసెఁ జూవె. 477

వ. రాజా! ఆ విశ్వామిత్రునకు నేకశతపుత్రు లుద్భవించిరి. అందు మధుచ్ఛందుం
డనువాఁడు మధ్యముఁడు. ఆ గాధేయుండు దేవరాతుండును, భృగుకులజాతుం

డును, నజీగర్తనామాంతరుండు నగు శునశ్శేపుఁ బుత్రుఁగా నియ్యకొని తన కొడుకులంగని యాతని మీకు జ్యేష్ఠునిఁగా నొనరించుకొండని యాదేశించె. ఆ యజీగర్తుఁడు హరిశ్చంద్రుయాగంబునకై విక్రయింపఁబడిన పురుషపశువు. ఆతండు ప్రజాపతి మున్నుఁగాఁగల దేవతలఁ బ్రస్తుతించి పాశబంధంబునుండి విముక్తుండయ్యె. భార్గవుండైన శునశ్శేపుండు దేవయజనంబునన్ దేవతలచే రక్షింపఁబడుటంజేసి దేవరాతుండనంబరంగె. మధుచ్ఛందునకు జ్యేష్ఠులైన యేఁబండ్రును దమతండ్రి యాదేశంబు కుశలంబుకాదని యియ్యకొనరైరి. దానంజేసి క్రుద్ధుండై కౌశికుండు దుర్మతులారా! మీరు మ్లేచ్ఛులు కండని వారల శపించె. అంత శాపభీతుండై మధుచ్ఛందుండు తనకుఁ గనిష్ఠులైన యేఁబండ్రం గూడి తండ్రింజూచి నీ యానతిచొప్పున మే ముండంగలవార మని శునశ్శేపు జ్యేష్ఠునిఁగా నంగీకరించి తా మాతని ననుసరించిరి. 478

విశ్వామిత్రుండును నిజాజ్ఞానువర్తులైన కొడుకులంగని మీరు నా మానంబుఁ గాపాడి నన్ను వీరవంతునిగా నొనర్చితిరి. కావున మీరును వీరవంతులుకండని యనుగ్రహించి "యో కుశికవంశజాతులారా! యీ దేవరాతుండు మీ కగ్రజుండు. ఈతని ననుసరించి మెలంగుఁడు" అని యాదేశించె. 479

అష్టక హారీత జయంత సుమదాదు లజీగర్త వంశజాతులు. ఇట్లు కౌశిక గోత్రంబు విశ్వామిత్రి పుత్రులచే భిన్నభిన్నంబై ప్రవరాంతరంబునుం బొందె. ఇది దేవరాతజ్యేష్ఠత్వంబునఁ బ్రకల్పితంబయ్యె. 480

అధ్యాయము 17.

రజిచరిత్ర

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. రాజేంద్రా! పురూరవుని పుత్రుండైన యాయువునకు నహుషుండును, క్షత్రవృద్ధుండును, రజియు, రంభుండును, వీర్యవంతుండును, ననేనసుండు నను సుతు లుదయించిరి. అందు క్షత్రవృద్ధవంశంబు నెఱింగించెద నాలింపుము. క్షత్రవృద్ధ సుతుండగు సుహోత్రునకుఁ గాశ్యుండు, కుశుండు, గృత్సమదుండు నను మువ్వురు కొడుకులు గలిగిరి. అందుఁ గృత్సమదునివలన శునకుండు సంభవించె. ఆ శునకునకు బహుమంత్రప్రవర్తకుమైన శౌనకుం డుత్పన్నుండయ్యె. కాశ్యునకుఁ గాశియు, నతనికి రాష్ట్రుండును, రాష్ట్రునకు దీర్ఘతపుండును, దీర్ఘతపున కాయుర్వేద ప్రవర్తకుండగు ధన్వంతరియుఁ బొడమిరి. ఆ ధన్వంతరి యజ్ఞభాజియు,

నారాయణాంశజుండై స్మరించినంతమాత్రంబున నార్తుల యార్తులం బోఁగొట్టుచుండు. ఆ ధన్వంతరికిఁ గేతుమంతుండును, గేతుమంతునకు భీమరథుండును, నతనికి దివోదాసుండును, నతనికి ద్యుమంతుండును, నతనికిఁ బ్రతర్దనుండును గలిగిరి. ఆ ప్రతర్దనుండే శత్రుజిత్తను ఋతధ్వజుఁడనియుఁ జెప్పంబడె. అతనికిఁ గువలయాశ్వుండును, నతనివలన నలర్కాదులును గలిగిరి. 481

అరువదియాఱువేల సంవత్సరంబు లలర్కుండు భూమి ననుభవించె. అలర్కునకంటె నన్యుండగు రాజెవ్వండును భూమి నంతకాలం బనుభవించినవాఁడు లేఁడు. అలర్కునివలన సన్నతియు, నతనివలన సునీతుండును, నతనివలన సుకేతుండును, నతనివలన ధర్మకేతుండును, వానివలన సత్యకేతుండును బుట్టిరి. సత్యకేతునివలన దృష్టకేతుండును, నతనివలన వీతిహోత్రుండును, నతనివలన భర్గుండును, నతనివలన భార్గభూమియు జనియించిరి. వీరు క్షత్రవృద్ధవంశంబు ననుసరించిన కాశసంబంధకులైన భూపాలకులు. రంభుండనువానికి రభసుఁడను కొడుకు కలిగె. అతనికి గంభీరుండును, నతనికిఁ గృతుండును గలిగిరి. అతనిక్షేత్రంబున బ్రహ్మకులం బుదయించె. ఇఁక ననేనసుని వంశంబుఁ జెప్పెద వినుము. అనేనసునకు శుద్ధుండును, నతనికి శుచియు, నతనికి బ్రహ్మసారథియైన త్రికకృతుండును, నతనికి శాంతిరజుండును బొడమిరి. అతండు చరితార్థుఁడు నాత్మజ్ఞానియు నయ్యె. రజి యనువానికేనూఱుగురు కొడుకు లుదయించిరి. ఆ రజి దేవతలచే సంప్రార్థితుండై దైత్యులను వధించి యింద్రునకు స్వర్లోకం బొసంగె. ఇంద్రుండు మగుడ దివం బతనికొసంగి యతని చరణంబులు ముట్టి ప్రహ్లాదునివలన శంకితుండై తన్ను సమర్పించుకొనియె. అంత రజి నుడసినపిమ్మట నతని కొడుకులు యాచించుచున్నను నింద్రునకు స్వర్గం బొసంగరైరి. యజ్ఞంబులయందలి భాగంబుల నపహరింపఁదొడంగిరి. అంత మహేంద్రుండు గురునిచే వేల్వంబడు హోమాగ్నియందు మార్గచ్యుతులగు నా రజిపుత్రకుల నందఱ దహించె. అందొక్కఁడును శేషింపఁడయ్యె. 482

క్షత్రవృద్ధజాతుండగు కుశునివలనఁ బ్రీతియు, నతనివలన సంజయుండును, నతనివలన జయుండును గలిగిరి. ఆ జయునకుఁ గృతుండును, గృతునకు హర్యధ్వనుండను నృపుండును గలిగిరి. అతనివలన సహదేవుండును, వానికి భీముండును, వానికి జయత్సేనుండును, వానికి సంకృతియు, వానికి జయుండును, వానికి మహారథుండైన క్షత్రధర్ముండును బొడమిరి. వీరలు క్షత్రవృద్ధసంజాతులైన భూపాలురు. ఇఁక నహుషవంశజాతులైన భూపతులను జెప్పెద వినుము. 483

అధ్యాయము 18.

యయాతిచరిత్ర.

శ్రీశుకుఁడు:—

నహుషభూపాలునకు యతియు, యయాతియు, సంయాతియు, నాయాతియు, వియతియుఁ, గృతియు నను పుత్రులు దేహికి షడింద్రియంబులుంబోలె నుత్పన్నులైరి. అందు యతియనువాఁడు పితృదత్తంబైన రాజ్యంబును దాదృగ్విధసంసారంబునంబడి పురుషుండు తన్నెఱుంగకుండుఁగదా యని తత్పరిణామం బెఱింగినవాఁడగుటం జేసి యొల్లఁడయ్యె. తండ్రియగు నహుషుండు శచీదేవిని గామించుటం జేసి యగస్త్యాది మునివరులచే స్థానభ్రంశంబు నజగరత్వంబు నొందింపంబడ యయాతి రాజయ్యె. 484

చ. నలువురతమ్ములన్ గ్రమతనాలుగుదిక్కుల నిల్పి యమ్మహా
బలుఁడు యయాతి యద్ధరణిపాలుఁడు కావ్యతనూభవన్ గుణో
జ్జ్వలయు సుశీలయైన వృషపర్వునికూఁతును బెండ్లియై యశో
విలసనమొప్ప సర్వపృథివీతల మేలె ననర్గళంబుగన్. 485

పరీక్షిత్తు:—

గీ. కావ్యుఁడెన్నంగ బ్రహ్మర్షి క్షత్రియుండు, నాహుషుఁడు ప్రాతిలోమవివాహమెట్లు
క్షత్రియబ్రాహ్మణులకును సంభవిల్లెఁ, దెలియఁజెప్పుము నాకు యతీంద్ర! దీని.

శ్రీశుకుఁడు:—

సీ. వృషపర్వుఁడనుదానవేంద్రుని పుత్రిక, శర్మిష్ఠ వేవురసఖులఁ గూడి
యర్మిలి గురుపుత్రియగు దేవయానితో, నొకనాఁడు చని నగరోపవనము
నందుఁ బుష్పితభూరుహంబులనడుమను, రొదఁజేయు తుమ్మెదకొదమలలరు
తమ్మికొలని సైకతంబుల విహరించు, చందలి సలిలాశయంబుఁ జేరె
గీ. కమలలోచనలై నయాకన్యలెల్లఁ, దమతమదుకూలములను దత్తటములందు
నునిచి ప్రమదమునఁ జొఱబడి యొకరిమీఁద, నొకరుగాఁ బేర్చి నీళ్ళు జల్లుకొనుచుండ్రి.

గీ. వృషభవాహనమెక్కి గౌరీసమేతుఁ, డగుచుఁ జనుచున్న గిరిశు నొయ్యనఁ గనుఁగొని
వేగ నొడ్డెక్కి యంగనల్ వ్రీడితలయి, కట్టుకొనిరి చేలంబులు కౌరవేంద్ర! 488

గీ. తెలియక స్వకీయమను యటంచుఁ దలఁచి తా ధరించె గురుపుత్రివల్వ శర్మిష్ఠ వేగ
నదియెఱింగి కడుం గుపితాత్మయగుచు, నిష్ఠురంబుగ దేవయాని యిట్టులనియె

గీ. ఔర! మాపాఁడు మా దాసియైన దీని, యలుసుఁదన మిదియెన్న నన్యాయమొకద
తాను గైకొనె నా కట్టఁదగినబట్ట, గ్రతువునందున శుని హవిర్భాగము వలె.

సీ. ఎవ్వారు తపముచేసి సమస్తజగత్త్రయంబును సృష్టించిరలఘుశక్తి
నెవ్వార లలపరమేశునకును ముఖం, బగుచు నగ్రస్థానమందియుండి
రెవ్వారు తగ ధరియింతురు కల్యాణ, దాయకమైన యామ్నాయచయము
నెవ్వారలకు మ్రొక్కిచెపుదు స్తుతింతురు, జేజేలు దిక్పతుల్ శ్రీపతియును
గీ. నట్టి ద్విజులలో భృగువులమరయ మేము, దీనితండ్రి శిష్యుండు మాకు దెంపుతోడ
దాను దాలిచె నా తాల్పదగినవలువ, దుష్టయగుచు వేదంబు శూద్రుండువోలె.
క. అని యాడెడు గురుపుత్రిన్, గని కినుకన్ రోజుచు ఫణికన్యయువోలెన్
గననాచు నాడుగ లచుచు, ననె నీగతి రోషభీషణాలాపములన్. 492
చ. ఎఱుఁగక యాత్మవృత్తము నిసీ! యిటులేటికి దుర్వికత్థనం
బుఱక యొనర్చుకోఁగడగితోసి యభాగిని! యోసిభిక్షుకీ!
మఱచితె? వాయసంబువలెమా గృహసీమలఁ గాచిపెట్టుకొం
చచ్చిముట్టెఁ బొట్టవోసికొనుటన్నది యంతన నింతమైతివే. 493
శ్రీశుకుఁడు:—
క. ఏవంవిధపరుషోక్తుల, నా వృషపర్వసుత తెగడి యాచార్యసుతన్
బావిన్ బడద్రోయించియు, వావిరిఁజనె సఖులఁగూడి వస్త్రముఁగొనుచున్ 494
గీ. ఆమె స్వగృహంబుఁ జేర యయాతినృపతి, యాపురోద్యానమున మృగయాభిరతిని
స్వేచ్ఛఁ గ్రుమ్మరుచుండి యదృచ్ఛఁ జేసి, నూతికడ కేగి కావ్యతనూజఁ గాంచె.
ఆ. విగతవస్త్రయైన వెలఁదికి రాజవ, రేణ్యుఁడపుడు స్వోత్తరీయ మొసఁగి
తన కరంబుచేతఁ దత్కరంబును బట్టి, యెత్తి లాగెఁ గరుణయుత్తమిల్ల. 496
సీ. ఆ వీరవర్యు యయాతిభూపతిఁ గాంచి, కావ్యపుత్రిక ప్రేమకలితమధు
రోక్తులఁ బల్కె నిట్లో రాజసత్తమ!, వైరిఘస్మర! నాదు పాణి నీవు
పట్టితి కాన నీ పట్టిన నా చేయి, యొరుఁ డెవ్వఁడును బట్టకుండుఁగాక
పార్థివ! యిదియు దైవకృత సంబంధంబు, పూరుషకృతము కాదు బోదునమ్ము
గీ. కూపమునఁ జిక్కియున్న నాకు భవదీయ, దర్శనప్రాప్తి యిందు నిదర్శనంబు
సత్యమిది దీనిఁ ద్రోసిపుచ్చంగ నెవరి, తరము కానేర దో వసుధాతలేంద్ర! 497
మ. తొలి నాచే శపియింపఁబడ్డ గురుపుత్రుండో కచుండ డప్ప డే
రలుకన్ నన్ను శపించె క్షోణిరమణా! యా శాపమూలంబునన్
బలుమాటల్ పలుకంగ నేల నిఁక నా పాణిన్ గ్రహింపంగఁ బో
డిలలో బ్రాహ్మణుఁ డెవ్వఁడేనియు నిజంబీ వాక్యము న్నమ్ముమీ. 498
వ. అని పలికిన దేవయాని వాక్యంబులు విని. 499

గీ. తన కనభిమతమయ్యు నస్వైవవిహిత, మగుటయున్ దద్గతంబయి స్వాశయంబు
నంటయు నెఱింగి యప్డు నాహుషుఁడు దేవ, యానివచనంబుఁ బ్రీతి నియ్యకొనె నధిప!

గీ. జనపతి యయాతి యటనుండి చన్నపిదప, నేడ్చుచున్ బట్టణంబున కేగియందుఁ
జెప్పె శర్మిష్ఠనుడువులుం జెయిదములును, దండ్రియగు శుక్రునకు మనస్తాపమడర.

చ. అడలుచు స్రుక్కుచున్న తనయం గని యా భగవంతుఁడైన శు
క్రుఁడు విమనస్కుఁడై నిజపురోహితకర్మము నీసడించుచున్
గడుకొని యుంఛవృత్తియె సుఖప్రదమంచని యుగ్గడింపుచున్
వెడలె పురంబునుండి పృథివీధవ! పుత్రికతోడఁ దెంపునన్. 502

గీ. అంత వృషపర్వుఁ డెఱిఁగి యయ్యమరవిజయి
కావ్యుతోడ్పాటు తమకు ముఖ్యం బటంచుఁ
దలఁచి తెరువున కడ్డగాఁ దత్పదముల
సాగిలంబడి గురునిఁ బ్రసన్నుఁ జేసె. 503

ఆ. సులభకోపుఁడైన శుక్రుండు కలఁక తే, రి నిజశిష్యుఁ గాంచి యనియె నిట్లు
క్షితిప! నీమె కోర్కెఁ జెల్లింపఁగాఁ దగు, నీమె విడిచి యుండ నిచ్చగింప. 504

ఆ. అనిన వల్లెయనుచు నతఁడియ్యకోల్దెల్పఁ, దెల్పె హృద్గతంబు దేవయాని
జనకదత్తయగుచు శర్మిష్ఠ సానుగ, యగుచు ననుసరింపఁ దగును నన్ను. 505

మ. అని కావ్యాత్మజ పల్కినట్టి వచనం బాలించి శర్మిష్ఠ యో
య్యన నాత్మీయుల సంకటంబును దదీయార్థక్రియాగౌరవం
బును లోలోఁ దలపోసి చేడియలతోఁ బొందొప్పఁగా దేవయా
నిని దా దాసిక్రియన్ గడంగి కొలిచెన్ వెన్నంటి వర్తించుచున్. 506

గీ. అధిప! నహుషాత్మజుఁడగు యయాతినృపతి, కొనఁగె శర్మిష్ఠతోఁ గూడి యున్న సుతను
బ్రీతి నిట్లని పలికె శర్మిష్ఠ నెపుడు, తల్పమునఁ జేర్పఁబోకు మోధరణీనాథ! 507

వ. ఇట్లు యయాతినరపాలకుండు రాజ్ఞి యగు దేవయానిం గూడి చరింపుచుండ సఖీజన
పరివృతయై యున్న శర్మిష్ఠయు రహస్యస్థలంబున నతనినే వరించె. అపత్యార్థంబున
రాజదుహితృప్రార్థితుండై ధర్మవిదుండగు యయాతి ధర్మంబుఁ బరికించి శుక్రవచ
నంబు స్మరించియు నది దైవనిర్ణీతంబుగా భావించి శర్మిష్ఠం గ్రహించె. 503

క. జనవర! యదుతుర్వసులను, తనయులఁగనె దేవయాని దనుజాధిపనం
దన శర్మిష్ఠయు ద్రుహ్యువు, ననువున్ బూరు వను ముగ్గురనాత్మజులఁ గనెన్.

క. పతివలనన్ శర్మిష్ఠయు, సుతులఁగనుట యెఱిఁగి క్రోధశోకవివశయై
పితృగేహమునకు మానిని, యతిరయమునఁ జనియె దేవయాని కడంకన్. 510

గీ. కాముకుండు యయాతి యార్యకాంత వెంటఁ
బడి కలఁకఁ దేర్చు నుములఁ దత్పాదయుగము
నంటి చాలఁగ వేఁడియు నా సతిం బ్ర
సాదకలితఁగాఁ జేయ నశక్తుఁడయ్యె. 511

గీ. కుపితుఁడై జేనిఁజూచి శుక్రుండు వల్కె, నంగనాకాముకుండవై యార్యమీఁది
వర్తిలితిగాన వికృతహాసమును గూర్చు, ముదిమి నిన్నావరించుత యమోఘహృదయ!

చ. అనిన యయాతిభూమిపతి యార్య! భవత్సుతయందుఁ గోర్కులన్
దనివిని జెంద కుండితి నటన్ విని భార్గవుఁ డెవ్వఁడేని యౌ
వనము నొసంగి నీముదిమిఁ బొల్పడి తాలుచునేని నవ్వయో
వినిమయవృత్తిచేతఁ బృథివీశ! యథేచ్ఛ సుఖంబు నొందుమా. 513

చ. అని స్వజరావ్యవస్థఁ దెలియం బలుకన్ విని యప్పుడయ్యయా
తినృపతి జ్యేష్ఠపుత్రకుని దక్షియుతునిన్ బొడఁగాంచి యో యదూ!
తనయ! ధరింపు నా ముదిమిఁ దావక యౌవన మిమ్ము కోర్కులన్
దనియని నేనుఁ దాన మమతన్ రమియించెదఁ గొన్నియేండ్లిలన్. 514

యదువు:—

గీ. నడుమ దారకొను ముదిమిచే నిడుమలు వడ, నిచ్చగింపను నేను క్షోణీశతిలక!
గ్రామ్యమైన సుఖంబెఱుంగక పురుషుఁడు, శాంతిఁ బొందంగలేఁడు నిజమ్ము సుమ్ము.

వ. అని యదువు పితృనిదేశంబు నిరాకరించిన. 516

గీ. స్వపితృయాచితులగుచుఁ దుర్వసుఁడు ద్రుహ్యుఁ, డనువు ధర్మానభిజ్ఞులై యస్థిరముల
స్థిరములని యెడు బుద్ధిఁ జింతించు చతని, వాంఛితముఁ దీర్పనొల్లని వారలైరి. 517

వ. అంత. 518

ఉ. ప్రాయమునందుఁ జిన్న గుణవర్గమునందున మిన్నయైన మే
ధాయుతుఁ బూరు వన్బిలిచి తండ్రి యయాతి వచించె నిట్లు వ
త్సా! యిదె నాదు మాట విను మగ్రజులట్లు నిరాకరింపఁగా
నీ యెదలోఁ దలంపకుము నీవె హితుండవు నాకు నన్నిటన్. 519

పూరుఁడు:—

క. తన దేహము సృజియించిన, జనకునకున్ బ్రత్యుపకృతి సలుపఁగ లోకం
బున నెవఁడు సమర్థుండగు?, జనకుని కృపఁగాదె సుతుఁడు సౌఖ్యము వడయున్.

గీ. నుడువక యచేయు సుతుఁడుత్తముఁడు నుడివిన, యవలఁ జేసెడివాఁడు మధ్యముఁడు శ్రద్ధ
యుడిగి యొనరించువాఁ డధముఁడు నిరాక, రించువాఁ డెన్న జనకపురీషసముఁడు.

మ. అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి పూరుఁడు తదీయంబౌ జరందాల్చి జ
వ్వనమిచ్చెన్ దగ నయ్యయాతినృపుఁడున్ భావంబు పొంగార నా
తని లేఁబ్రాయముఁదాల్చి స్వైరగతి నుత్సాహప్రపూర్ణాను ర
క్తిని నానావిధకామభోగములఁబొందెన్ బార్థివోత్తంసమా! 522

గీ. ఏడుదీవులలో వసియించుప్రజల, లెస్సమైఁ దండ్రివోలెఁ బాలించుచుండి
యింద్రియవశంవదమండై నరేంద్రుఁడంత, ననుభవించె యథాప్రీతినమితసుఖము.

గీ. దేవయానియుఁదాఁబ్రీతిదినముఁగూడి, వాఙ్మనఃకాయవృత్తులవల్లభునకు
నుడుగ కేకాంతమున సకలోపచార, ములనుజేయుచు సంప్రీతిఁగలుగఁజేసె. 524

ఆ. సర్వదేవమయుని సర్వయజ్ఞాత్ముని, దేవదేవు హరిని భావమలర
భూరిదక్షిణలఁ బ్రభూతంబులగుయజ్ఞ, ముల యయాతిభూధవుఁడు యజించె.

సీ. అంబుదమాల యభ్రంబునవలె నిజ్జ, గంబెల్ల నానావిధంబుగాఁగఁ
దోఁచు నెవ్వనియందుఁ దోఁపదు స్వప్న మా, యామనోరథమట్లు లస్థిరమయి
యా వాసుదేవు గుహావాసు సూక్ష్ముని, నారాయణున్ మదిన్ బాదుకొలిపి
నిస్పృహుండయి ధరణీవల్లభుండు య, యాతియజించె నయంబుగదుర

గీ. నిట్లు వేయేండ్లుకామభోగేచ్ఛఁదవిలి, యమితసుఖములనొందియున్న య్యయాతి
యించుకంతయు మదిఁగుత్సితేంద్రియములఁ, దృప్తిఁజెందకయుండెధాత్రీవరేణ్య!

అ ధ్యా య ము 19.

బ స్తో పా ఖ్యా న ము.

శ్రీశుకుఁడు:—

శా. స్త్రీలోలుండయి యా యయాతినృపతిశ్రేష్ఠుండు కామంబు లీ
లీలన్ బెక్కులుపొందుచున్ మదిఁ గడున్ గ్లేశంబు సంధిల్లఁగా
లోలో నాత్మవిమోహముం దెలిసి యాలో దేవయానీముఖం
బాలోకించి వచించె గాథయొకటి త్యంత నిర్విణ్ణతన్. 527

యయాతి:—

క. విను భార్గవి! మనకథఁబో, లినదగు నొకగాథనేఁ దెలిపెదన్ బొనఁగన్
వనవాసులల్ల గ్రామస్థుని కథవిని మనములందు శోకింతు రిగడున్. 528

గీ. భాగమొక్కటి ప్రియగ వేషమణపరతను, గాన నేకతమునఁ దిరుగాడుచుండి
[illegible] నొక్కచో నిజకర్మవశతఁ, గూపపతితను భాగినిఁ గూర్చి [illegible] 529

గీ. కామియగుఛాగమయ్యెడఁ గడఁకఁ గడలు, కొనఁ దదుద్ధరణోపాయమును వెదకుచుఁ
దత్తటము కొనకొమ్ములఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి, రేవు గానొనరించె నేర్మి మెలంగ. 530
గీ. పిదప నా ఛాగి కూపంబు వెడలివచ్చి, కోరి నా ఛాగవిభు దానిఁ గూడి తిరుగు
పుష్టకాయుని శ్మశ్రులముఖునిఁ బ్రౌఢుఁ, గాంతుఁ గాఁ గోరి బహ్వజాగణము పొందె.
గీ. అయ్యజర్షభుఁ డొకఁడ యజాంగనలను, గూడి యశ్రాంతమును రతిఁ గోవిదుఁడయి
రాణమీఱఁగా మదగ్రహగ్రస్తుఁడగుచుఁ, దృప్తిఁ జెందక తనుదానుఁ దెలియకుండె.
క. లోఁగక ప్రియయగు నన్య, చ్ఛాగినిగూడి రమియించు ఛాగర్షభు న
న్యాగడము సైఁపనేరక, తాఁ గూపప్రాప్త మిగులఁ దాపముఁ జెందెన్. 533
గీ. దుర్హృదున్ గాముకున్ సుహృద్రూపు క్షణిక, సౌఖ్యు నింద్రియపరుఁ గాంచి చాల వగపుఁ
బూని యా కూపసంప్రాప్తయైన ఛాగి, యుజ్జగించి నిజస్వామి యొద్ద కరిగె. 534
గీ. దీనతన్ ఛాగవర్యుఁడు స్త్రీపరుఁడయి, సారె కిలిబిలి శబ్దంబు సలుపుకొనుచు
చనియె వెన్నంటి దానిఁ బ్రసన్న పఱుపఁ, గాని సంధింప శక్తుండు గాకపోయె.
గీ. అయ్యజస్వామి యైన బ్రాహ్మణుఁడు కినిసి, లంబమానమాత్తద్వృషణంబుఁ గోసెఁ
బిమ్మటఁ బ్రయోజనార్థియై వెరవెఱింగి, యతికె వృషణంబు నెప్పటియట్ల మగుడ.
గీ. లబ్ధవృషణుండై యా కూపలబ్ధయైన, ఛాగితోఁ గూడి నిత్యంబు ఛాగవిభుఁడు
పెక్కుతెఱఁగుల తాఁ గోర్కెలఁ బెద్దతడవుఁ, గ్రీడ సేయుచు నేటికిన్ దృప్తిఁ గనఁడు.
గీ. ఉవిద! నే నట్లు కూపలబ్ధవగు నీదు, బంధురప్రేమచేత నిబద్ధుఁడనయి
మొనగొను త్వదీయమాయచే మోహమంది, యించుకేనియు నన్ను నే నెఱుఁగ
కుంటి. 538
గీ. పుడమిఁ గామోపహతుఁడైన పూరుషునకు, స్త్రీ పశు హిరణ్య గేహముల్ వ్రీహి యవలు
నాదిగాఁ గల్గు సర్వపదార్థములు నొ, కింతయేని మనఃప్రీతి నిడఁగలేవు. 539
గీ. బహుళకామోపభోగమ్ముల వలన నెపుడు, కామ మడుగంటఁబోదు నిక్కము లతాంగి!
పెక్కులేల? యాజ్యాదిహవిస్సుచేత, హుతవహుండును బోలెఁ బెంపొందుమఱియు.
గీ. సర్వభూతములం దప్రశస్తమైన, భావమును బూనకుండుఁ గృపార్ద్రబుద్ధి
పొసఁగ సమదృష్టియైన యాపూరుషునకు, నఖిలదిశలవ్వి జేయగు సుఖమయములు.
గీ. దుర్మతులకు నజస్రము దుస్త్యజమయి, జీర్ణమగు శరీరంబునఁ జివుళకుండు
నట్టి దుఃఖైకకారణమైన యాశ, నుజ్జగించును సుఖకాముఁ డొక్కమొగిని. 542

గీ. తల్లితోఁ దోడఁబుట్టినదానితోడఁ, గూఁతుతో నివసింపఁగాఁ గూడదు నరుఁ
డేకతంబున బలవంత మింద్రియతతి, మొనసి విద్వాంసు నైన లోఁగొనును బలిమి.

గీ. విషయముల నర్థి నిట్లు సేవింపుచుండ, నిండె వర్షసహస్రంబు నేఁడు నాకు
నైనను బ్రతికాలంబునందు నాకు, నడరెడున్ దృష్ణ యవ్విషయంబులందు.

గీ. కాన నేను విషయతృష్ణఁ గడఁక విడిచి, బ్రహ్మమందున డెందంబుఁ బాదుకొలిపి
ద్వంద్వరహితుండనై యహంకారమమతలు, డించి మృగములఁ గూడి చరించు
వాఁడ. 545

గీ. కన్నదియు విన్నదియు నసత్కల్పమనెడు, బుద్ధితో దానిఁ గొనరాదు పూనరాదు.
సంసృతిక్లేశ మాత్మనాశంబు దాన, నగుట యెఱిఁగిన యాతఁ డాత్మవిదుఁడు.

క. అని భార్యకుఁ బలికి నహుషతనయుఁడు, పూరునకు నొసఁగి తద్యౌవనమున్
దనముదిమి యతనివలనన్, గొనె నిస్పృహుఁడగుచు మనసు కుదురుపడంగన్.

వ. ఇయ్యనంతరంబు ద్రుహ్యుని దక్షిణపూర్వదిశను, యదువును దక్షిణంబునను, దుర్వసుని బశ్చిమంబునను, ననువును నుత్తరంబునను నధీశులుగఁ జేసె. మఱియు-

గీ. అఖిలభూమండలమునకు నర్హతముని, బూరు నభిషిక్తుఁ జేసి తత్పూర్వజులను
వానివశమున నునిచి యప్పార్థివుండు, కాననక్షోణికిన్ జేరెఁ గౌరవేంద్ర! 549

గీ. పెక్కుసంవత్సరంబులు విషయతృష్ణఁ, దవిలియుండిన యింద్రియోత్కరము నయ్య
యాతి ఱెక్కలువొడమిన యట్టిపక్షి, గూడునుంబోలెఁ దా విడనాడె వింటె.

ఉ. ఆ నహుషాత్మజుండగు యయాతి విముక్తసమస్తసంగుఁడై
స్వానుభవంబుచేతఁ ద్రిగుణాత్మకలింగముఁ ద్రోసిపుచ్చి తా
మానసవీథియందుఁ బరమంబగు బ్రహ్మము వాసుదేవునిన్
జానుగ నిల్పి భాగవతసద్గతిఁ బొందె జగత్ప్రసిద్ధుఁడై. 551

గీ. అప్పు డా గాథ విని దేవయాని స్వపతి, స్త్రీపురుషులకుఁ గలిగెడు స్నేహవివశ
తన్ భలోక్తులఁ దెలుపుట తనునివృత్తిమార్గమునఁ జొప్పుటయొగాఁగ మదిఁ దలంచె.

మ. బలవద్దైవవిలాసతంత్రులగుచున్ బానీయశాలన్ ముదం
బలరన్ జేరెడు పాంథులట్లు ప్రభుమాయాబద్ధులై వేఱిమవి
వ్వాలులౌచున్ మగఁడాలుబిడ్డలనుచున్ వ్యామోహముం జెంది యుం
టలు నిత్యంబులు కావటంచు సతి డెందంబందు భావింపుచున్. 553

స్వప్నసదృశంబులని యెంచి స్వాంతమందు, దిగవిడిచి సర్వసంగముల్ దేవయాని
కృష్ణునందు జిత్తంబును గీలుకొల్పి, యాత్మమోహంబు నెల్ల మాయంబుఁ జేసె.

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. పరమపూరుషుఁడున్ భగవత్స్వరూపుఁ, డాద్యుఁ డవ్యయుఁ డవికారుఁ డజుఁడు నజుఁడు
సర్వభూతనివాసుండు శాంతమూర్తి, యైన వాసుదేవునకు జోహారులు నమస్తు. 555

అధ్యాయము 20.

భరతచరిత్ర

శ్రీశుకుఁడు:—

గీ. ఎందునీవుజనించితి వెచటరాజ, వంశ్యులును బ్రహ్మవంశ్యులున్ బ్రభవమైరి
భారతోత్తమ! యట్టి పూరువంశ, మేను సాంతంబుగా వచియింతు వినుము.

వ. పూరునకు జనమేజయుండను కొడుకు గలిగె. అతనికిఁ బ్రాచిన్వంతుఁడును, వానికిఁ బ్రవిరోధనమన్యువును, వానికిఁ జారువును జన్మించిరి. ఆ చారువునకు సుద్యువును, నతనికి బహుగతుండును, నతనికి శర్యాతియు, వానికి సంయాతియు, నా సంయాతికి రౌద్రాశ్వుండును బ్రభవించిరి. ఆ రౌద్రాశ్వునకు ఋతేపుండును, కక్షేపుండును, సలేపుండును, కృతేపుండును, జలేపుండును, సన్నతేపుండును, ధర్మేపుఁడు, సత్యేపుఁడు, వ్రతేపుఁడు, వనేపుఁడు నను పదుండ్రు కొడుకులు. జగదాత్మభూతుండగు జగత్ప్రాణునకు నింద్రియంబులుం బోలె ఘృతాచియను నప్సరస యందుఁ బొడమిరి. అందు ఋతేపునకు రంతిసారుం డుద్భవించె. అతనికి సుమతియు, ధ్రువుండును, నప్రతిరథుండు నను ముగ్గురు పుత్రు లుదయించిరి. ఆ యప్రతిరథునకుఁ గణ్వుండు వాఁడమె. ఆ కణ్వునకు మేధాతిథియు, నా మేధాతిథివలనఁ బ్రస్కంద ప్రభృతులగు ద్విజాతులును సంభవించిరి. సుమతికి రాభ్యుఁడు గలిగె. రాభ్యునకు దుష్యంతుండు జనియించె. 557

మ. అతిలోకప్రతిభానమన్వితుఁడు దుష్యంతావనీజాని భూ
రితరాటోపముతోడఁ గూడి మృగయాక్రీడావినోదార్థియై
కుతుకంబొప్పఁగఁ గానలం దిరుగుచున్ క్షోణీశ! కణ్వాశ్రమ
క్షితికిం బోయెఁ దదాశ్రమస్థలిని వీక్షింపంగ నుత్కంఠతోన్. 558

సీ. ఆ కణ్వమౌని పుణ్యాశ్రమసీమ సుఖాసీనయై యుందిరావతిగతి
స్వప్రభాపటలిచేనాప్రదేశం బెల్లఁ, జెలువొప్పఁగాఁ గాంతి నేయుచున్న
కాంతాలలామ నొక్కర్తును బొడఁగాంచి, కంతుని బారి కష్టమయ్యెనతఁడు
కతిపయభటపరివృతుఁడౌచు దేవతా, మాయను బోలినట్టి దాని

గీ. అందుఁ దద్దర్శనప్రహృష్టాంతరంగుఁ, డగుచు మార్గశ్రమం బెల్ల సంతరింప
మృదుమధురమైనవాక్కులఁ బ్రీతిపుట్ట, నా సరోజాననం గాంచి యనియె నిట్లు. 559

దుష్యంతుఁడు:—

క. ఎవ్వతెవు నీవు సుందరి?, యెవ్వరిదానవు? సరోరుహేక్షణ! చెప్పుమా
యి వ్విజనవిపినమున నో, జవ్వని! యే కార్యమీవు సల్పఁ గడఁగితో! 560

క. తనుమధ్యా! నిను నే నా, మనమున నెఱిఁగితిని రాకుమారినిఁగా మా
నిని! యిది ధ్రువం బధర్మం, బున మెలఁగదు గాదె! పౌరవుల మన మెప్పుడున్.

శకుంతల:—

క. రాజా! విశ్వామిత్త్ర త, నూజను మేనక వనిన్ సనున్ విడిచె మహా
తేజుఁడు కణ్వుఁడు పెంచెన్, నేఁ జేయందగిన దేది సీ కిట నధిపా! 562

క. నిలువు మిట రాజవర! మా, సలిపెడు పూజల గ్రహింపు సమ్మతిఁ గొనుమా
పొలుపగు నెవ్వరియన్నము, నెలమిన్ వసియింపు మిం దెయిష్టం బేనిన్. 563

దుష్యంతుఁడు:—

గీ. కుశికకులజాతవైన నీకును గృశాంగి!, వాక్యమిది యెంతయే నుపపన్నము గద
తరుణిరో! రాజకన్యలు తమకుఁ దామ, కోరుకొందురు తమ కనుకూలవరుని. 564

గీ. అనిపలికి వల్లెయని యీయకొన శకుంత, లా లతాంగిని దేశకాలజ్ఞుఁ డగుచుఁ
బ్రీతి గాంధర్వవిధిచేతఁ బెండ్లియాడె, ధర్మసరణిని దుష్యంతధరణివిభుఁడు. 565

ఉ. అంత నమోఘవీర్యుఁడు మహామహిమాఢ్యుఁడు రాజయోగి దు
ష్యంతనృపాలుఁ డమ్మహిషియందు స్వవీర్యము నుంచి మేదినీ
కాంత! స్వపట్టణంబునకుఁ గ్రమ్మఱె యా మఱునాఁడువోయె నా
కాంత శకుంతలాఖ్య తగుకాలమునన్ గనెఁ బుత్త్రు నొక్కనిన్. 566

ఉ. మౌనివరుండు కణ్వుఁడు కుమారునకున్ వనసీమయందు వి
జ్ఞానముతో శిఖోపనయనాదికకర్మము లాచరించెఁ దే
జోనిధి యక్కుమారుఁడు సుశూరత దోఁపఁగ విక్రమించి య
క్కానన మృగేంద్రడింభములఁ గట్టి రహిన్ విహరించె భూవరా! 567

చ. అతులపరాక్రముండగు నిజాత్మజునిం గొని యేగుదెంచె న
య్యతివ లమిన్న నాథుకడ కయ్యవనీందుఁ డనింద్యలన్ సతీ
సుతులఁ బరిగ్రహింప మనసుం గొనఁ డప్డు శరీరవాణి య
ద్భుతముగ నిట్లనెన్ సకలభూతములున్ వినుచుండ తేజితన్. 568

చ. జనకునిచేతఁ బుత్రకుఁడు జన్మము నొందుటఁజేసి తండ్రియే
తనయుఁడుగాఁగఁ జెప్పఁబడుఁ దల్లియె భస్త్రిక కేవలమ్ము గా
వునఁ దనయున్ భరింపు మిఁక భూరమణాగ్రణి! యన్య మేమియున్
మనమున నుంచఁబోకు మవమానము సేయకు మీ శకుంతలన్. 569

శా. వైముఖ్యంబు సహింపఁబోకు తరియింపన్ జేయుఁ బుత్రుండె పు
న్నామంబౌ నరకంబునుండి జనకున్ రాజర్షివర్యా! యశో
ధామా! జన్మవిధాతవై తితనికిన్ దధ్యంబుగా నీవ చూ
రామారత్నము తా శకుంతల యథార్థంబాడె లో నమ్ముమీ. 570

గీ. వాసుదేవాంశసంభవుఁ బ్రాహ్మణహితు, సత్యసంధు గుణాఢ్యు లక్షణ ద్యశోభి
వృద్ధికరుఁ బుత్రు భరతు భరింపుమయ్య, సరసగుణధామ! దుష్యంతసార్వభౌమ!

ఉ. పౌరవముఖ్యుఁ డట్లు విన వచ్చిన యా యశరీరవాక్య మిం
పారఁగ నాలకించి వినయాఢ్యుఁ గృతజ్ఞుని వృద్ధ సేవకున్
ధీరుఁ గుమారుసిన్ వరసతిన్ సుగుణోజ్జ్వల నా శకుంతలన్
జేరఁగఁదీసి మక్కువను స్వీకరణం బొనరించె న త్తఱిన్. 572

గీ. జనకుఁడు గతింపఁ బృథులయశస్కుఁడైన, భరతుఁడు ధరిత్రికిన్ జక్రవర్తియయ్యె
జగతి శ్రీవాసుదేవాంశజనితుఁడైన, యతనిమహిమ గానంబు సేయఁగఁబడియె.

క. వలకేలన్ జక్రం బం, ఘ్రులయందును లలితపద్మకోశంబులు భా
సిలు విభుఁ డభిషిక్తుండై, వెలసెన్ భరతుండు భూరివిభవం బెనఁగన్. 574

వ. ఆ భరతచక్రవర్తి దీర్ఘతపునిం బురోహితునిఁగాఁ గైకొని గంగాకూలంబున నేఁబదియై దశ్వమేధ యజ్ఞంబులును, యమునాతీరంబున డెబ్బదియెనిమిది యశ్వమేధంబులను గావించి వ్రికృష్టధనంబు నొసంగె. మఱియు దుష్యంతపుత్రుండైన భరతుండు వేయిద్వంద్వంబుల గోవులను వేవుర బ్రాహ్మణుల కొసంగె. ద్వంద్వంబనఁ బదుమూఁడు వేలయెనుబదినాలుగు. ముప్పదిమూఁడువందల వశ్వంబుల బంధించి నృపాలకులను విస్మితులఁ గావించుచు దేవమాయ నతిక్రమించి తదంశసంభవుండగుటఁజేసి పూజ్యుండగు హరిని బొందె. శుక్లదంతంబులు కృష్ణంబులు మృగజాతీయంబులు, హిరణ్యసమావృతంబులునగు పదునాల్గర్బుదంబులు గజంబులను మష్కారకర్మంబున దానంబొసంగె. భరతుని మహనీయంబగు కర్మంబు పూర్వాపరనృపాలు రెవ్వరును జేయరు. మఱియు భరతునికై వడి బాహువులఁ ద్రిదివంబును బొందినవారుఁ బొందఁగలవారును లేరు. కిరాత, హూణ, యవన, ఆంధ్ర, వంగ, శక, కష, మ్లేచ్ఛాదిరాజుల నబ్రహ్మణ్యుల దిగ్విజయంబున బలిష్ఠ

నోడించె. తొల్లి రాక్షసులు దేవతల జయించి దేవకాంతల రసాతలంబునఁ గారాగారంబుల బంధించిరి. అట్టివారి విముక్తలఁ గావించి వారివారి పతులం జేర్చె.

చ. భరతనృపాలు రాజ్యపరిపాలన మం దఖిలప్రజాళికిన్
ధరణియు వ్యోమమున్ బితికెఁ దత్తదభీష్టములైన కోర్కుల
ట్లిరువదియేడు వేలయినయేండ్లు దిశావలయంబునందు సు
స్థిరమగు రాజ్యచక్రముఁ ద్రిప్పుచు నేలె నతండు ధీరతన్. 576

గీ. లోకపాల భాగ్యాతిగశ్రీకుఁడైన, యా భరతచక్రవర్తి స్వవైభవంబు
దారపుత్రులు ప్రాణముల్ తదితరములు, కల్లలని యెంచి వైరాగ్యకలితుఁ డయ్యె.

గీ. ఆతనికి విదర్భరాజేంద్రసుతలు మువ్వురు, సాధుసమ్మతశీలలు జాయలైరి
పితృసమానులు కారని సుతులఁ బట్టి, యా సతులు సంహరించిరి త్యాగభీతి. 578

గీ. తనదు వంశ మీ రీతి వ్యర్థంబుగాఁగ, నాతఁడు సుతార్థమై మరుద్యాగ మర్థిఁ
జేసెను మరుత్తులున్ బ్రీతిఁ జెంది యతని,కోజ నొసఁగిరి సుతు భరద్వాజనాము.

వ. ఆ భరద్వాజుం డెవ్వం డన 580

గీ. భ్రాతృజాయయుఁ బూర్ణగర్భవతియు నగు,మమతఁ గాంచి బృహస్పతి మైథునంబుఁ
జేయ దొరకొని గర్భస్థశిశువు మాన్ప,నలుకమై శపియించి వీర్యమును విడిచె.

సీ. తద్వీర్యజనితుఁడౌ తనయుని మమత పతిత్యాగశంకఁ బరిత్యజింపఁ
దలఁప భరింపుమీ ద్వాజు నీవని బృహస్పతి పల్క మమతయు ద్వాజు నీవ
భరియింపుమనె యిట్లు పలికి యా తలిదండ్రు లరుగుటచేత నా యర్భకుండు
తనరె భరద్వాజుఁడను పేర ఖ్యాతుఁడై, యమరులు ప్రేరేప మమత యట్లు

గీ. విడిచె వ్యర్థునిగాఁగ భావించి సుతుని,బదపడి మరుత్తులెల్ల నా బాలకుని భ
రించి కొనిపోయి యొసఁగిరి ప్రియ మెసంగ,నధిప! విచ్ఛిన్న భరతాన్వయంబునకును.

వ. నాటంగోలె నతఁడు వితథసంజ్ఞం బ్రతీతుం డయ్యె. 583

అధ్యాయము 21.

రంతిదేవ చరిత్ర

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. ఆ వితథునకు మన్యువు, మన్యువునకు బృహత్క్షత్రుండు, జయుండు, మహావీర్యుండు, నరుండు, గర్గుండు నను పుత్రు లుదయించిరి. అందు నరునకు సంకృతియు, సంకృతికి గురుండు, రంతిదేవుండును బొడమిరి. 584

సీ. జనవర! రంతిదేవుని కీర్తి కీర్తింపఁ, బడియెడి నిం దం దద్భంగిఁ గమయి
యా ఱేఁడు తన ధనం బర్థిజనాళికి, వేడ్క నొసఁగి తాఁ బేదవడియె
తనకు లబ్ధంబగు దాని బుభుక్షితుఁ, డయ్యు యాచింపఁ గాదనక యిచ్చు
సకుటుంబుఁడై యకించనుఁ డయ్యు ధీరత, నలుబదియెనిమిది నాళ్ళు క్రమత
గీ. సలిలపానమ్ము లేమి కాఁకలియు దప్పి, క్రుంగఁ జేయఁగ వణఁకు మేనం గదిరిన
యా నృపతికి ఘృతంబు పాయసము జావ, యంబువులును బ్రాతస్సమయమున దొరకె.

సీ. భూరమణుం డది యారగింపఁ దలంప, నతిథి బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁ డరుగుదెంచె
శ్రద్ధాసమన్విత స్వాంతుఁడై యెల్లెడ, హరిని దర్శించుచు నాదరమున
విభజించి యొసఁగె నవ్విప్రున కన్నంబు, నయ్యది భుజియించి యాతఁ డరిగెఁ
గ్రమ్మఱ భుజియింపఁ గడఁగిన నన్యుఁ డొ, క్కఁడు వచ్చె నాతని కడకు వృషలుఁ
గీ. డాత్మ హరిని స్మరించుచు నవనివిభుఁడు, పంచియిచ్చెఁ బ్రీతుండయి వాఁ డరిగిన
కుక్కగమితోడ వచ్చి వేఱొక్కఁ డధిప!, యన్న మిడు మాకు క్షుధితుల కనుచు వేఁడె.

కం. ఆ నృపుఁ డాతనికి నబహు, మానముగాఁ గడఁగి హరిసమర్పణ మనుచున్
దా నవశిష్టాన్నం బిడి, శ్వానములకు శ్వవిభునకును బ్రణతు లొనర్చెన్. 587

గీ. తనకు నింక తోయంబు మాత్రంబు మిగుల, దానిఁ గ్రోలంగఁ డంగిన తఱిని కడకు
పుల్కసుఁడు వచ్చి పల్కెఁ బాపుండ నయిన, నాకు సలిలంబు నొసఁగు భూనాథ యనుచు

గీ. జాలిఁ గూర్చు తద్వచనంబు నాలకించి, కరుణ దళ్కొత్త నమ్మహీకాంతుఁ డంత
నెంతయేని సంతాపంబు హృదిఁ గలంప, నమృతవాక్యాలఁ బల్కె నిట్లు నరేంద్ర!

గీ. అపునరావృత్తియు నణిమాద్యష్టసిద్ధి
యుతము నైన యోగేశ్వర గతినిఁ గోర
నఖిల దేహుల లోనుండి యట్టి దార్తిఁ
బొందెదన్ దాన సుఖములు పొడముచుండు. 590

మ. మనఁగాఁ గోరెడు దీనమానవునకున్ బ్రాణంబు లన్నిల్వ జా
లిన యీ తోయసమర్పణంబుననె యోలిన్ క్షుత్పిపాసల్ భ్రమం
బును దైన్యంబును శోకమోహములు నిర్మూలంబులై వానియం
తన నా కన్నిఁ దొలంగుఁగాన దగ మానం గోలుమా నీరమున్. 591

చ. అని కరుణాస్వభావుఁడు సమంచితభావుఁడు రంతిదేవుఁ డీ
యనువునఁ బల్కి దుర్విషహమైన పిపాసను గ్రుగ్గుచుండియున్
మనుజవరేణ్య! తెంపు మెయి మాలనికిన్ గలశంబులోని తి
య్యని సలిలంబుఁ బోసె వెన స్వార్థపరత్వము నుజ్జగించుచున్. 592

గీ. అంతఁ ద్రిభువనాధీశ్వరు లటకు వచ్చి, ధీరవరుఁడైన యా రంతిదేవునకును
విష్ణుకల్పితమాయలు విశదపఱచి, తమ్ముఁ జూపి రభీష్టవరమ్ము లొసఁగ. 593

శా. ఆ రాజేంద్రుఁడు రంతిదేవుఁడు త్రిలోకాధీశులైనట్టి యా
నీరేజాతభవాది దేవతలకున్ శీర్షంబుతోడన్ నమ
స్కారంబున్ బొనరించి నిస్పృహుఁడు నిస్సంగుండునై భక్తి స
ర్వారాధ్యుండగు విష్ణు నాత్మ నిడి కోరం డయ్యె నొం డెద్దియున్. 594

గీ. డెందమును వాసుదేవునియందుఁ బాదు, కొలిపి తదితర మెద్దియుఁ గోరకుండు
నా నృపాలునకున్ ద్రిగుణాత్మకంబు,లైన మాయలు స్వప్నంబులట్లడంగె. 595

గీ. జనవరా! యా నరేంద్రప్రసంగమహిమ
నతని యనుయాయులందఱు ననుక్రమమున
నాదినారాయణపరాయణాత్ములగుచుఁ
బరమయోగీంద్రులైరి భూపాలవర్య! 596

వ. గర్గునివలన శిని యుద్భవించె. శినివలన గార్గ్యుండు పుట్టి క్షత్రియత్వంబునుండి బ్రహ్మత్వంబు వడసె. మహావీర్యున కురుక్షయుండు వొడమె. ఆ యురుక్షయునకుఁ ద్రయ్యారుణి, కవి, పుష్కరారుణి యను మువ్వురుకొడుకులు జన్మించిరి. వారు క్షత్రవంశంబున బ్రాహ్మణత్వముఁ బడసిరి. మన్యుపుత్త్రులలో జ్యేష్ఠుండగు బృహత్క్షత్రునకు సుహోత్రుండు కలిగె. ఆ సుహోత్రునకు హస్తి యుదయించె. ఆ హస్తి హస్తినాపురంబు నిర్మించె. హస్తికి నజమీఢుఁడు ద్విమీఢుఁడు పురుమీఢుఁడను మువ్వురుకొడుకులు గలిగిరి. అజమీఢవంశజులు ప్రియమేధాదులు బ్రాహ్మణులైరి. అజమీఢునకు బృహదిషువు కలిగె. అతనికి బృహద్ధనుండు, వానికి బృహత్కాయుండు, వానికి జయద్రథుండును బొడమిరి. ఆ జయద్రథునకు విశ్వజిత్తును, వానికి సేనజిత్తును, వానికి రుచిరాశ్వుండును, దృఢహనుఁడు, కాశ్యుఁడు, వత్సుఁడు నను వారలు కొడుకులైరి. అందు రుచిరాశ్వునకుఁ బ్రాజ్ఞుండు వొడమె. ప్రాజ్ఞునకుఁ బృథుసేనుండు జన్మించె. అతనికిఁ బారుండు కలిగె, పారునకు నీపుం డను పుత్త్రుం డుదయించె. ఆ నీపునకుఁ బుత్త్రశతంబు కలిగె. 597

క. ఆ యవనీపుఁడు నీపుఁడు, తోయజదళనేత్రి శుకునిదుహితయు సుగుణ
ధ్యేయయగు కృత్వియందుఁ బ్ర,థాయుతు యోగీశు బ్రహ్మదత్తునిఁ గనియెన్.

గీ. వాణి యనుభార్యయందు నా బ్రహ్మదత్తుఁ, డురుతరజ్ఞానకలితుండు యోగివిభుఁడు
నతవిధేయు విష్వక్సేననామధేయుఁ, బుత్త్రు నొక్కనిఁ గనియె నో భూపవర్య! 599

వ. మఱియు నా బ్రహ్మదత్తుండు జైగిషవ్యోపదేశంబున యోగతంత్రంబుఁగావించె. ఆ విష్వక్సేనునకు నుదక్సేనుండును, వానికి భలాటుండును గలిగిరి. వీరెల్లరును బృహదిషువంశసంజాతులనం బరఁగుదురు. ద్విమీఢునకు యవీనరుండును, నతనికిఁ గృతిమంతుండును, వానికి సత్యధృతియు, వానికి దృఢనేమియు, దృఢనేమికి సుపార్శ్వుండును, సుపార్శ్వునకు సుమతియు, నతనికి సన్నతిమంతుండును, నతనికిఁ గృతియును జన్మించిరి. ఆ కృతి హిరణ్యనాభునివలన యోగంబునుం బొంది షట్సంహితల విభజించి సామసంహితాధ్యయనంబుఁ జేయించె. ఆ కృతికి నుగ్రాయుధుండు, నతనికి క్షేమ్యుండు, వానికి సువీరుండు, సువీరునకుఁ బురంజయుండును, నతనికి బహురథుండును గలిగిరి. పురుమీఢుఁ డనపత్యుండయ్యె. అజమీఢునకు నలినియందు నీలుండు శాంతియు నను తనయులు పొడమిరి. శాంతికి సుశాంతియు, నతనికిఁ బురుజుండును, వానికినర్కుండును గలిగిరి. అర్కునకు భర్మ్యాశ్వుఁడునయించె. వానికి ముద్గలుండు, యవీనరుఁడు, బృహదిషువు, కాంపిల్యుండు, సృంజయుండు నను నేవురు కొడుకు లుదయించిరి. భర్మ్యాశ్వుండె యీ పుత్రులు పంచదేశంబులఁ గాపాడ వలంతులగుదురని నుడువుటం జేసి వారు పాంచాలసంజ్ఞకులైరి. ముద్గలునివలన మౌద్గల్యసంజ్ఞితంబైన బ్రహ్మగోత్రంబు నిర్వృత్తం బయ్యె. భార్మ్యుండగు ముద్గలునివలన మిథునం బుద్భూతంబయ్యె. అందు దివోదాసుండు పురుషుం డయ్యె. అహల్య కన్యయయ్యె. ఆ యహల్యయందు గౌతమునివలన శతానందుండు వొడమె. ఆ శతానందునకు ధనుర్విద్యావిశారదుండైన సత్యధృతియను పుత్రుం డుదితుండయ్యె, అతని సుతుండు శరద్వంతుండు. ఆ శరద్వంతువీర్యం బూర్వశీదర్శనంబువలన శరస్తంబంబునంబడియె. అది శుభంబగు మిథునంబయ్యె. మృగయావిహారంబుఁగావించు శంతనుం డా మిథునంబును గాంచి కృపచేఁ బరిగ్రహించుటంజేసి కృపుఁడు కృపియునని యమ్మిథునంబు ప్రసిద్ధం బయ్యె. కృపి ద్రోణపత్నియై పరఁగె. 600

అ ధ్యా య ము 22.

కురువంశ కథనము

శ్రీశుకుఁడు:—

ఆ దివోదాసునకు మిత్రాయువు పుట్టె. మిత్రాయువునకుఁ జ్యవనుండు గలిగె. అతనికి సుదాసుండును, వానికి సహదేవుండును గలిగిరి. ఆ సహదేవునకు జంతుజన్మకరుండగు సోమకుండు జన్మించె. ఆ సోమకునకు నూర్వురుకొడుకులు పొడమిరి. అందు

జంతువనువాఁడు జ్యేష్ఠుఁడు, పృషదుండు కనిష్ఠుండు. అతనికి ద్రుపదుండు జన్మించె. ఆ ద్రుపదునకు ద్రౌపది యను కన్యయు, దృష్టద్యుమ్నాది కుమారులుం బొడమిరి. దృష్టద్యుమ్నునకు ధృష్టకేతువు కలిగె. వీరు పాంచాలకులవం బరఁగిరి. మఱియు నజమీఢునకు ఋక్షుఁడు, వానివలన సంవరణుండు, నతనికిఁ గురువుఁ, గురువునకుఁ బరీక్షిత్తు, సుధనువు, జహ్నువు, నిషధుఁడును జన్మించిరి. సుధనువునకు సుహోత్రుండు కలిగె. అతనికిఁ జ్యవనుండును, వానికిఁ గృతియును, వానికి నుపరిచరవసువును గలిగిరి. ఆ వసువునకుఁ గుసుంభ, మత్స్య, ప్రత్యగ్ర, చేదిపాది చేదిపతులును బృహద్రథముఖ్యులు జన్మించిరి. ఆ బృహద్రథునకుఁ గుశాగ్రుండును, వానికి ఋషభుండును, వానికి సత్యయుతుండును, వానికిఁ బుష్పవంతుండును, వానికి జహ్నువనువాఁడును గలిగిరి. 601

సీ. రాజేంద్ర! యా బృహద్రథభూధవున కన్య,జాయయందు జనించె శకలయుగము
తల్లి వానిని వెలిన్ ద్యజియింపఁగా నమ్మఁ, గ్రీడించు జర వానిఁ గేలఁబట్టి
బ్రతుకుము బ్రతుకుమం చతికింపఁగా జరా, సంధనామకుఁడై యొసంగె నాతఁ
డతనికి సహదేవుఁ డాత్మజుఁ డయ్యె సో, మాపి యాతనికిఁ గుమారకుండు
గీ. పొసఁగ సోమాపికి శ్రుతశ్రవుండు వొడమె, వసుమతిం బరీక్షిత్తనపత్యుఁ డయ్యె
జహ్నువునకును సురథుండు జననమయ్యె, వానికి విదూరథుండను వాఁడు కలిగె.

వ. ఆ విదూరథునకు సార్వభౌముండు వొడమె. ఆతనికి జయత్సేనుండును, వానికి రథికుండును, నతనికి నయుతాయువును, వానికిఁ గ్రోధనుండును, వానికి దేవాతిథియును, నతనికి ఋక్షుండును, ఋక్షునకు భీమసేనుండును, నతనికిఁ బ్రతీపుండును జనియించిరి. ఆ ప్రతీపునకు దేవాపి, శంతనుఁడు, బాహ్లికుండను మువ్వురు కొడుకులు పుట్టిరి. 603

సీ. అధిప! దేవాపి పిత్ర్యంబగు రాజ్యంబు, విడిచి కానలకును వెడలిపోయె
రాజయ్యె నంతట ప్రాగ్జన్మను మహాభి, షాఖ్య జెన్నొందిన శంతనుండు
తన కరమ్ముల ముదిసిన జనుం దాకి యా, వనవంతుఁ జేసి శాంతిని వహించు
దాన శంతనుఁ డనఁగా నొప్పె నతని రా, ష్ట్రమున ద్వాదశవత్సరములుఁ గ్రమత
గీ. క్షోణిమీఁదఁ బర్జన్యుండు కురియకున్న, ననిరి శంతనుతో విప్రు లగ్రభోక్త
వగుటఁ బరివేత్తవైతి వీ వగ్రజునకు, రాజ్యమిమ్ము పురమ్ము రాష్ట్రమ్ముఁ దనర.
సీ. బ్రాహ్మణు లీ క్రియం బలికిన నాలించి, శంతనుండు నిజాగ్రజన్ము వేఁడె
రాజ్యంబుఁ గొనుమని రాజ! యంతకు మున్న, మంత్రిచోదితులు బ్రాహ్మణులు కొంద
ఱరిగి యా దేవాపి నాగమభ్రష్టుఁ జే, యఁగ వేదనిందల నతఁడు పలికె
దాన దేవాపి రాజ్యానర్హుఁడై నంతఁ, దోన శంతనుఁడు నిర్దోషుఁ డగుట

గీ. కువలయంబున వర్షంబు గురిసె సకల, రాష్ట్రము సుభిక్షమై యొప్పెఁ బ్రకటకీర్తి
యోగమును బూని దేవాపియును గలాప, గ్రామమున నుండెఁ బౌరవరాజతిలక!

వ. ఆ దేవాపి కలియుగంబున సోమవంశంబు నష్టింజెంద మగుడఁ గృతయుగాదిని
స్థాపింపఁగలండు. బాహ్లికునివలన సోమదత్తుండును, సోమదత్తునివలన భూరియు,
భూరిశ్రవుండును, శలుండు నను మువ్వురుకొడుకు లుదయించిరి. 606

ఉ. శంతనురాజవర్యునకు జాహ్నవియందు నయాన్వితుండు ధీ
మంతుఁడునైన భీష్ముఁడు కుమారుఁడుగా నుదయించె నాతఁ డ
త్యంతము వీరయోధమణి ధర్మవిదగ్రణి భక్తవర్యుఁడున్
శాంతుఁడునై సెలంగెఁ గదనంబునఁ దృప్తునిఁ జేసె భార్గవున్. 607

సీ. శంతను మేదినీశ్వరునకుఁ దాశకన్యకయై చెలంగు సత్యవతియందు
చిత్రాంగదుండు విచిత్రవీర్యుండునా, పుత్రులువొడమి రిర్వురు నరేంద్ర!
ఘోర స్వతుల్యనాముఁడగు గంధర్వుచేఁ, బ్రతిహతుఁడయ్యెఁ జిత్రాంగదుండు
ఆ సత్యవతియందె యవతరించెఁ బరాశ, రుండనుమౌని వర్యునకు మున్న
గీ. వేదగోప్తయు సాక్షాత్తు విష్ణుకళయుఁ, దండ్రి నాకు శ్రీభాగవతప్రవక్త
బాదరాయణుఁడున్ భగవంతుఁడునగు, మునివరేణ్యుండు వ్యాసుండు మనుజనాథ!

గీ. అతఁడు శాంతుఁడఁ బుత్రుఁడనైన నాకు, పైలముఖ్య స్వశిష్యగణాల విడిచి
పరమగుహ్యము మిగులఁ బావనమునైన, భాగవత పురాణమ్మును వ్యక్తపఱచె.

సీ. పెనుస్వయంవరరంగమున బలాదానీత, లైన కాశీవిభునాత్మజలను
నంబికాంబాలికాఖ్యలఁ బెండ్లియాడె విచిత్రవీర్యుండు కేవమొఱయు
సంతతంబును దదాసక్తచేతస్కుఁడై, రాజయక్ష్మవ్యాధిగ్రస్తుఁడగుచు
ననపత్యుఁడై గతించిన భ్రాతృక్షేత్రంబు, నందు నా బాదరాయణమహర్షి
గీ. జననియానతిఁ జేసి యోజ ధృతరాష్ట్రుఁ, బాండు విదురుని నుద్భవింపఁగఁ జేసె
దలఁప ధృతరాష్ట్రునకును గాంధారియందుఁ, బుత్రశతకంబు జనియించెను
భూవరేణ్యా! 610

వ. అందు దుర్యోధనుండు జ్యేష్ఠుండు. మఱియు నా నూర్వురయనంతరంబు దుస్సల
యను కన్యకయుఁ గల్గె. శాపభయంబునఁ బాండుభూవిభుండు తన భార్యాలం
గవయ వెఱచియుండె నంత. 611

గీ. కుంతియందు నా పాండుభూకాంతునకును
యమసమీరణేంద్రుల ప్రసాదమునఁ బొడమి

రోలిని యుధిష్ఠిరుండు వృకోదరుండు
నర్జునుండు ననంగ మహారథికులు. 612

గీ. మఱి నకులసహదేవులు మాద్రియందు, నుద్భవించి రయ్యాశ్వినేయుల వరమున
నెలమి ద్రోవదియందు నయ్యైవురకు జ, నించి రేవురు తనయులు నీ జనకులు.

వ. యుధిష్ఠిరునకు ద్రోవదియందుఁ బ్రతివింధ్యుండును, భీమునకు శ్రుతసేనుండును,
నర్జునునకు శ్రుతకీర్తియు, నకులునకు శతానీకుండును, సహదేవునకు శ్రుతకర్ముం
డును జనించిరి. మఱియు యుధిష్ఠిరునకుఁ బౌరవతియందు దేవకుండును, భీమ
సేనునకు హిడింబయందు ఘటోత్కచుండును, గాళియందు సర్వగతుండును గలిగిరి.
అర్జునున కులూపియందు నిలావంతుండును, మణలూరుపతిదుహిత యందు బభ్రు
వాహనుండును గలిగిరి. ఆ బభ్రువాహనుఁడు మాతామహసుతుం డయ్యె. నకులు
నకుఁ గరేణుమతియందు నిరమిత్రుండును, సహదేవునకు విజయయందు సుహో
త్రుండును బొడమిరి. 614

క. సర్వాతిరథమహారథ, గర్వాపహరణ చణుండు ఘనుఁ డభిమన్యుం
డుర్వీధవ! నీ జనకుఁడు, మువ్వొప్ప సుభద్రయందుఁ బొడమె నరునకున్. 615

వ. ఆ యభిమన్యునకు నుత్తరయం దీవు జన్మించితివి. 616

గీ. ద్రోణిబ్రహ్మాస్త్ర తేజంబు తాఁకి యెల్ల, కౌరవులు పరిక్షీణులు గాఁగ నంత
నీవు శ్రీకృష్ణదేవు ప్రభావమున స, జీవుఁడవయితి మృత్యుమోచితుఁడవగుచు.

వ. జనమేజయపూర్వులైన శ్రుతసేన, భీమసేన, ఉగ్రసేన, వీర్యవంతులనువారు నీ
కుమారులై పరఁగిరి. 618

గీ. తక్షకునిచేత నీవు నిధనముఁ గనుట, దెలిసి జనమేజయుండు క్రోధేరితుఁడయి
సర్పయాగ సమిద్ధాగ్ని జ్వాలలందు, వెస మెయిన్ సర్పములనెల్ల వేల్వఁ గలఁడు.

గీ. కావషేయుఁ బురోహితుఁగా నొనర్చి, యశ్వమేధ యాగంబుచే నఖిలమైన
మేదినిం గెల్చి యా జనమేజయుండు, పెక్కులగు యజ్ఞములఁ జేసి వెలయఁగలఁడు.

గీ. అతనిసుతుఁడు శతానీకుఁ డతులయశుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యునివలన వేదాధ్యయనము
గృపునివలన నస్త్రజ్ఞాననిపుణతయును, శౌనకునితోడ నాత్మవిజ్ఞానముఁ గొను.

వ. ఆ శతానీకునకు సహస్రానీకుండును, నా సహస్రానీకున కశ్వమేధజుండును, వానికి
నాసీమకృష్ణుండును, వానికి నిచకుండును బొడముదురు. ఆ నిచకుండు నదిచే గజా
హ్వయపురంబు హరింపంబడఁ గౌశాంబియందు వసింపంగలండు. ఆ నిచకున
కుష్ణుండును, వానికిఁ జిత్రరథుండును, వానికి శుచిరథుండును, నతనికి వృష్టిమంతుం
డును, వానికి సుషేణుండును, నతనికి సునీతుండును, వానికి నృచక్షుండును, వానికి

సుఖానిలుండును బొడముఁగలరు. ఆ సుఖానిలునకుఁ బరిప్లవుండు, నతనికి మేధావియు, వానికి సునయుండును, వానికి నృపంజయుండును, నతనికి దూర్వుండును నతనికి నిమియును జనియింపఁగలరు. నిమికి బృహద్రథుండును, బృహద్రథునకు సుదాసుండును, వానికి శతానీకుండును, వానికి దుర్దమనుండును, వానికి విహీనరుండును, వానికిదండపాణియు, వానికి మితుండును, వానికి క్షేమకుండును, వానికి బ్రహ్మక్షత్రుండును గలుగుదురు. ఆ బ్రహ్మక్షత్రుండు నిర్వాణుండై దేవర్షి సత్కృతుండై క్షేమకునిఁబొంది కలియుగంబున నుండంగలవాఁడు. ఇంక భావి మాగధరాజుల వివరించెద వినుము. 622

జరాసంధపుత్రుఁడగు సహదేవునకు మార్జాలి, వానికి శ్రుతశ్రవుండు, వానికయుతాయువు, వానికి నిరమిత్రుండు, వానికి సునక్షత్రుండును, వానికి బృహత్క్షత్రుండును, వానికిఁ గర్మజిత్తును, వానికి శ్రుతంజయుండును, వానికి విప్రుండు, వానికి శుచి, వానికి క్షేముఁడు, వానికి సువ్రతుఁడు, వానికి ధర్మనేత్రుఁడు, వానికి శ్రుతుండు, వానికి దృఢసేనుఁడు, వానికి సుమతి, వానికి సుబలుఁడు, వానికి సునీతుఁడు, వానికి సత్యజిత్తు, వానికి విశ్వజిత్తు, వానికిఁ బురంజయుండును జనియింపఁగలరు. వీరు సాహస్రవత్సరులగు బార్హద్రథులైన భావిభూపాలురు.

అ ధ్యా య ము 23.

యదువంశ చరిత్రము

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. యయాతికొడుకగు ననువునకు సభానరుండు, చక్షువు, పరోక్షుండు నను మువ్వురు కొడుకులు వొడమిరి. సభానరునకుఁ గాలనాథుఁడు, నతనికిసృంజయుండు, వానికిఁ బురంజయుండు, వానికి జనమేజయుండు, వానికి మహాశాలుండు, వానికి మహామనసుండు, వాని కుశీనరుండు, తితిక్షువు నను నిద్దరుకొమరులుఁ గలిగిరి. ఆ యుశీనరునకు శిబియు, వనుఁడు, క్రిమి, దర్పుఁడు నను నలువురు తనయు లుద్భవిల్లిరి. అందు శిబికి వృషదర్పుఁడు, సువీరుఁడు, మద్రుఁడు, కేకయుఁడు నను నలువురు పుత్రులు పుట్టిరి. తితిక్షునకు రుశద్రథుండు, వానికి హేముండు, వానికి సుతపుండు, వానికి బలియు జనించిరి. ఆ బలికి, అంగ, వంగ, కళింగ, సింహ, పుండ్ర, ఆంధ్రులను పేర్లంబరగు నార్వురుసుతులు జనించి తమ తమ పేర్ల నాదేశంబులకిడి పాలించిరి. సువీరునకు హావిరథుండును బొడమె. 624

గీ. అతనికిని ధర్మరథుఁడను సుతుఁడు పొడమె, వానికి జనించె ననపత్యుఁడైన చిత్ర
రథుఁడతఁడె రోమపాదాఖ్యఁ బ్రథితుఁడయ్యెఁ, దత్సఖుండై ప్రవర్తిల్లె దశరథుండు.

గీ. దశరథుఁడు శాంత యనియెడు తనదు కన్య, దుహితగా నిచ్చె రోమపాదునకుఁ బ్రీతి
ఋష్యశృంగుఁ డా శాంతను బ్రేమ మీఱఁ, బెండ్లియయ్యెను గౌరవోర్వీతలేశ! 626

మ. మనుజాధీశ్వర! పౌరవోత్తమ! యొగిం బర్జన్యదేవుండు మే
దిని వర్షింపక యుండినన్ వివిధవాదిత్రంబులున్ గీత న
ర్తనముల్ లీలలుఁ గౌఁగిళుల్ సెలఁగఁ, గాంతారత్నముల్ మానినా
థుని సద్భోధుని ఋష్యశృంగుఁ బురికిన్ దోడ్తెచ్చి రింపొప్పఁగన్. 627

వ. అంత ఋష్యశృంగుం డనపత్యుండైన దశరథునిచేఁ బుత్రకామేష్టిఁ జేయించి సంతానవంతుఁ గావించె. ఆ రోమపాదునకుఁ జతురంగుండును, నతనికిఁ బృథుక్షుండును గలిగిరి. వానికి బృహద్రథ, బృహత్కర్మ, బృహద్భానులను మువ్వురు కొడుకులు పుట్టిరి. బృహద్రథునకు బృహన్మనుఁడు, వానికి జయద్రథుఁడు, వానికి విజయుఁడు, వానికి సంభూతి యను భార్యయందు ధృతియు, నా ధృతికి ధృతవ్రతుండు, వానికి సత్యకర్ముండు, నతనికి నతిరథుండును నుద్భవించిరి. 628

గీ. అతిరథుండు గంగాతటమందుఁ గ్రీడ, సేయుచున్ గుంతిచేతఁ ద్యజింపఁగఁబడి
పెట్టెలోనున్న కానీనుఁ బట్టిఁ గాఁ గ్ర, హించె ననపత్యుఁడౌటఁ బృథ్వీశవర్య! 629

వ. కానీనుండగు నా కర్ణునకు వృషసేనుండు పుట్టె. యయాతి కొడుకైన ద్రుహ్యునకు బభ్రుండును, వానికి సేతువును, వానికి నారబ్ధుండును, నతనికి గాంధారుండును, నతనికి ఘర్ముండును, వానికి ఘృతుండు, ఘృతునకు దుర్మదుండును, వానికిఁ బ్రచేతసుఁడును బొడమిరి. ప్రచేతసునకు నూర్వురు కొడుకులు పుట్టి మ్లేచ్ఛాధిపతులై యుత్తరదిశ నాశ్రయించిరి. తుర్వసునకు వహ్నియు, వానికి భర్గుండును, వానికి భానుమంతుండును, నతనికిఁ ద్రిసానుండును, వానికిఁ గరంధముఁడును, వానికి మరుత్తుండును జనించిరి. మరుత్తుఁ డపుత్రకుండై పౌరవుండగు దుష్యంతుని పుత్రునిగా గ్రహించెఁ గాని యా దుష్యంతుఁడు రాజ్యకాముండై తిరిగి స్వవంశంబును జేరె.

సీ. క్షితిప! యయాతికి జ్యేష్ఠపుత్రుండగు, యదువు వంశంబు నరావళులకు
నతిపుణ్యమును గిల్బిషాపహారంబునై, నెగడొందుచుండు దాని దెలిపెదఁ
బరమాత్ముఁ డగు భగవంతుఁడు మానవా, కారుఁడై యెట నవతార మొందె
నెయ్యది విని నరుం డొయ్య సకలపాప, ములనుండి సద్యోవిముక్తుఁ డగును
ఆ. నట్టి యదువంశచరితంబు హర్షదాయ, కంబుగా దోశా! సర్వలోకంబులకును
యింపు మీఱంగ దాని నాలింపుమయ్య! కీర్తిగుణసాంద్ర! యో పరీక్షిన్నరేంద్ర!

వ. యదువునకు సహస్రజిత్తు, క్రోష్టువు, నలుండు, రిపువు నను బ్రసిద్ధులైన నలువురు కొడుకులు గలిగిరి. అందు సహస్రజిత్తునకు శతజిత్తును, వానికి మహాహయ, వేణుహయ, హైహయులను మువ్వురు కొడుకులుం గలిగిరి. హైహయునకు ధర్ముండును, ధర్మునకు నేత్రుండును, వానికిఁ గుంతియు, వానికి సోహంజియు, వానికి మహిష్మంతుండును, వానికి భద్రసేనుండును, వానికిఁ దుర్మదుండును, వానికి ధనకుండును, వానికిఁ గృతవీర్య కృతాగ్ని కృతవర్మ కృతౌజులను నలువురు కొడుకులును గలిగిరి. కృతవీర్యునకు నర్జునుండు జనించె. ఆ యర్జునుండు— 632

సీ. హర్యంశసంభూతుఁ డైన దత్తాత్రేయు, గురుకృప ఘనయోగగుణముఁ బొంది
యేడుదీవులకుఁ దా నేలిక యగుచుఁ జె, న్నారె నా కార్తవీర్యార్జునుండు
కార్తవీర్యుని మేలుగతిని బొందఁగలేరు, పార్థివులెవరు ధ్రువమ్ము సుమ్ము
హరిని బ్రత్యహము సంస్మరియించు చెనుబది, యైదు వేలేండ్లు నవ్యాహతగతి
గీ. రాజ్యమొనరించె నాతఁడు ప్రాజ్యవిత్త, లబ్ధిఁ దఱుగని సౌఖ్యముల్ వడసె నతని
సుతసహస్రంబులో రణక్షోణిఁ బడక, మిగిలి రేవురు మాత్రమె మేదినీశ! 633

వ. ఆ యేవురు జయధ్వజుఁడు శూరసేనుఁడు వృషభుఁడు మధువు నూర్జితుండు నను వారలుగఁ బ్రఖ్యాతిఁ జెందిరి. అందు జయధ్వజునకుఁ దాళజంఘుండుఁ గలిగె. వానికిఁ బుత్రశతంబు సంభవించె. తాళజంఘాఖ్యమైన క్షత్రియజాతి యౌర్వ తేజంబున నుపసంహరింపఁ బడియె. ఆ పుత్రశతంబున జ్యేష్ఠుండు వీతిహోత్రుండు, మధువునకు వృష్ణుండను పుత్రుండును, వానికిఁ గులవిస్తారకంబును వృష్ణిజ్యేష్ఠంబును నైన పుత్రశతంబునుదయించె. తద్వంశ్యులకు మాధవులు, వృష్ణులు, యాదవులు, నను సంజ్ఞలు కలిగె. యదువు రెండవపుత్రుండైన క్రోష్టువునకు వృజినవంతుండును, వానికి స్వాహితుఁడును, వానికి భేరుశేకుండును, వానికిఁ జిత్రరథుండును, వానికి శశిబిందుండును బుట్టిరి. 634

మత్తకోకిల:- రాజయోగి మహాచతుర్దశరత్నుఁడౌ శశిబిందుఁ డ
వ్యాజవిక్రముఁ డింపుగన్ వరవర్ణినుల్ పదివేవు రం
దోజమై పదివేలలక్షలయుజ్జ్వలాత్ములఁ బుత్రులన్
దా జనింపఁగఁ జేసెఁ గీర్తినిధాన! పుణ్యచరిత్రుఁడై. 635

వ. ఆ శశిబిందుని పుత్రుల మొత్తంబునఁ బ్రధానులైన యార్వురయందుఁ బృథుశ్రవుండు ముఖ్యుండు. ఆ పృథుశ్రవునకు ధర్ముండును, వానికి నుశనుండును బుట్టిరి. ఆయుశనుండు నూఱశ్వమేధంబులఁ గావించె. వానికి రుచికుండును, నా రుచికునకుఁ బురుజిత్తు, రుక్ముఁడు, రుక్మేషువు, పృథువు, జ్యామఘుండు నను వారేవురుఁ బుట్టిరి.

సీ. శైబ్యాధవుండగు జ్యామఘుం డనపత్యుఁ, డయ్యును బత్నీభయమునఁ జేసి
యన్యయోషాసతి నొల్లఁ డయ్యె నయ్యనుశత్రు, మందిరభ్రష్టయగువ నొకతెఁ
గొని తేర స్యందనంబుననున్న నా సతిఁ, గాంచి శైబ్య యమర్షకలితయగుచు
వంచకా! యీమె యెవ్వరిత? నాచోట ని, ట్లుంచితి వని యదలించి యడుగ

గీ. నతఁడు నీ కోడ లనవుడు నల్ల నగుచు, నేను వంధ్యను నా సపత్నియగుఁ గాని
కోడలెట్లగు నన్న నీకున్ జనించుఁ, గొడుకు ధ్రువమని యతఁడు వాక్రుచ్చె నతికి.

వ. ఇట్లు జ్యామఘుండు పుత్రుం డుద్భవించునని భార్యతోఁ బ్రసంగించుటం జేసి విశ్వే
దేవతలు, పితృదేవతలు తమకు గతులుగలుగునని ప్రమోదభరితులైరి. అంత.

గీ. గర్భమును దాల్చెఁ దాఁ గొంతకాలమునకు
శైబ్య పదపడి కొమరుండు జననమయ్యె
నా కొమారుండును విదర్భుఁ డనఁగఁబడెను
జ్యామఘుఁ డొసంగె నతనికా సతిని క్షితిప! 639

అధ్యాయము 24.

వసుదేవవంశానుక్రమణిక

శ్రీశుకుఁడు:—

వ. ఆ కన్యకయందు విదర్భునకుఁ గుశక్రథులును, వైదర్భకులదీపకుండగు రోమపా
దుండును జనియించిరి. రోమపాదునకు బభ్రువును, వానికిఁ గృతియు, వానికి
నుశికుండును, నతనికిఁ జేదియును, జేదికి దమఘోషాదులును జనించిరి.
క్రథునకుఁ గుంతియు, వానికి ధృష్టియు, వానికి నిర్వృతియు, వానికి
దశార్హుండును, వానికి వ్యోముండును, వానికి జీమూతుండును, వానికి
వికృతియు, వానికి భీమరథుండును, వానికి నవరథుండును, వానికి దశరథుండును,
వానికి శకునియు, వానికిఁ గుంతియుఁ, గుంతికి దేవరాతుండును, వానికి దేవక్ష
త్రుండును, వానికి మధువును, వానికిఁ గురువశుండును, వానికి ననువును, వానికిఁ
బురుహోత్రుండును, వానికి నంశువును, వానికి సాత్వతుండును గలిగిరి. ఆ సాత్వ
తునకు భజమానుఁడు, భజి, దివ్యుఁడు, వృష్ణి, దేవావృధుఁడు, నంధకుఁడు,
మహాభోజుఁడు, నను నేడ్వురు జనియించిరి. అందు భజమానునకుఁ బ్రథమభార్య
యందు నిమ్రోచి, కంకణ, వృష్ణులను ముగ్వురును; రెండవకళత్రమునందు శత
జిత్తు, సహస్రజిత్తు, అయుతజిత్తు నను ముగ్వురును బుట్టిరి. అందు దేవావృధు
నకు బభ్రుండను కొడుకు కలిగె. ఈ యిరువురవిషయమై పెద్దలిట్లు పద్యరూపంబునఁ బఠింతురు.

గీ. దూరమువనుండి దేనినింతయు మొదరియఁగఁ, గందు మద్దానిమనయంతికంబునందు
మానవులలోనను త్తముండగుబభ్రు, వమరసముఁడు దేవావృధుండరసిచూడ.

వ. బభ్రు దేవావృధుల యుపదేశ ప్రభావంబువలనఁ బదునాలుగు వేల యరువది యేవురు నరు లమరత్వముఁ జెందిరి. మహాభోజుఁ డతిధర్మాత్ముఁడు, తదన్వయ జాతులు భోజులనం బరఁగిరి. వృష్ణికి సుమిత్రుండును, యుధాజిత్తును గలిగిరి. అందు యుధాజిత్తునకు శినియును, శిని కనమిత్రుఁడును, వానికి నిమ్నుండును, నతనికి సత్రాజిత్ప్రసేనులును జనించిరి. అనమిత్రునకు శినియను వేఱొక కొడు కుండుకలఁడు. ఆ శినికి సత్యకుఁడు, వానికి సాత్యకియనం బరఁగు యుయుధానుఁడు, వానికి జయుఁడు, వానికి గుణియు, వానికి యుగంధరుఁడును గలిగిరి. మఱియు ననమిత్రునకుఁ బృశ్నియను వేఱొకపుత్రుండు గలండు. ఆ పృశ్నికి శ్వఫల్క చిత్రకులు పొడమిరి. అందు శ్వఫల్కునకు గాదిని యనుదానియందు నక్రూరుఁడు, నసంగుఁడు, సారమేయుఁడు, మృదుకుండు, మృదుపచ్ఛిద్రుండును, వర్మదృక్కును, ధృష్టవర్మయు, క్షత్రోపేక్షుండును, నరిమర్దనుండును, శత్రుఘ్నుండును, గంధమాదనుండును, బ్రతిబాహువు నను పన్నిద్దఱు కొడుకులు, సుచారువను కూఁతురును జనించిరి. అందక్రూరునకు దేవలానుపదేవులను నిద్దఱు పుట్టిరి. చిత్రకునకు బృథుండును, విదూరథాదులగు పెక్కురును జనించిరి. వృష్ణికి భజమాన, కుకుర, శుచి, కంబళ, బర్హిషులను నలువురు కలిగిరి. అందు కుకురునకు వృష్ణియు, వానికి విలోమతనయుండును, వానికిఁ గపోతరోముండును, నతనికిఁ దుంబురసఖుండగు యనువును, వానికి దుందుభియు, వానికి దవిద్యోతుండును, వానికిఁ బునర్వసువును, వానికి నాహుకుఁడను కుమారుఁడు నాహుకియను కుమార్తెయుఁ గలిగిరి. 642

ఆహుకునకు దేవక, ఉగ్రసేనులను నిద్దఱు జనించిరి. దేవకునకు దేవలానుపదేవ సుదేవ దేవవర్ధనులను నలువురు కొడుకులును; ధృతదేవ, శాంతిదేవ, ఉపదేవ, శ్రీదేవ, దేవరక్షిత, సహదేవ, దేవకియను నేడ్వురు కూఁతులును బొడమిరి. ఆ యేడ్వురును వసుదేవుని భార్యలైరి. ఉగ్రసేనునకుఁ గంస, సునామ, న్యగ్రోధ, కహ్వ, శంకు, సుభూ, రాష్ట్రపాల, విసృష్ట, తుష్టిమంతులను దొమ్మండ్రు కొడుకులును; గంస, కంసవతి, కంక, సురాభూ, రాష్ట్రపాలిక యను కూఁతులును గలిగిరి. వారు వసుదేవునితమ్ముని భార్యలైరి. భజమానసుతుండగు విదూరథునకు శూరుండును, వానికి శినియు, వానికి భోజుఁడును, నతనికి హృదికుండును గలిగిరి. అంద హృదికునకు దేవమీఢుఁడు, శతధన్వుండు, కృతవర్మ యను వారలు పుట్టిరి. శూరుండనఁబడు దేవమీఢునకు మారిషయను భార్యయందు

నకల్మషులగు వసుదేవుఁడు, దేవభాగుఁడు, దేవశ్రవుఁడు, ఆనకుఁడు, సృంజయుఁడు, శ్యామకుఁడు, కంకుఁడు, అనీకుఁడు, వత్సకుఁడు, వృకుఁడు నను పదుగురుకొడుకులును; పృథ, శ్రుతదేవ, శ్రుతకీర్తి, శ్రుతశ్రవస, రాజాధిదేవి నను నేవురు కూఁతులును గలిగిరి. 643

ఆ. ఆనకాహ్వయంబులగు దేవదుందుభుల్, మొఱసెను వసుదేవుపుట్టువునను
దానఁబలుకుచుందు రానకదుందుభి, యంచుహరికి స్థానమైన యతని. 644

గీ. తనసఖుండగు కుంతిభోజున కపుత్రు, నకును బృథయను తనదు కన్యకనొసంగె
శూరుఁ డామె దుర్వాసుశుశ్రూషఁజేసి, దేవహూతియా విద్య బొందె నెన్న రేంద్ర!

మ. పృథయున్ శౌచపరీతయైయపుడు తద్విద్యాపరీక్షార్థమై
విధియుక్తంబగు పద్ధతిన్ దినమణిన్ బిల్వంగ నద్దేవుఁడున్
బృథు వేగంబున నేగుదెంచె నతనిన్ వీక్షించి యాశ్చర్య సం
గ్రథితస్వాంతసమేతయాచుఁ బలికెన్ రాజోత్తమా! యీగతిన్. 646

క. దేవా క్షమియింపుము సన్ని విద్యామహిమఁ దెలియనిటుల నలిపితిన్
నీ వింక మగిడిపొమ్ము మదే వేడెద దోయిలొగ్గి యెనసిన భక్తిన్. 647

వ. అనిన నాదిత్యుండు పృథ కిట్లనియె. 648

గీ. తరుణిరో! విను దేవసందర్శనం బ, మోఘమనుచు నెఱుంగుము పుత్రునీకు
గలుగఁజేసెద దాన నీ కన్యకాత్వము, చెడక యుండ ననుగ్రహించెదను జుమ్ము!

మ. అని వాక్రుచ్చి దినేశుఁ డా పృథకు గర్భాధానమున్ జేసి చ
య్యన నాకంబున కేగె నా సతికి సద్యఃకాలమందే వికు
ర్తనతుల్యుండగు నాత్మజుండు వొడమెన్ రాజేంద్ర! లోకాపవా
దనభీతిన్ ద్యజియించె నందనుని నాసతన్వంగి కష్టంబునన్. 650

వ. ఆ పృథాదేవిని భవత్ప్రపితామహుండును, సత్యవిక్రముండు నగు పాండుభూపాలుండు పెండ్లియాడె. ఆ పృథ చెలియలగు శ్రుతదేవను, గారూషకుఁడగు వృద్ధశర్మ పరిణయంబయ్యె. వారిరువురకు మునిశాపంబున దానవుఁడు దంతవక్త్రుఁడై జనించె. దాని చెలియలగు శ్రుతకీర్తిని కేకయుండగు ధృష్టకేతుండు పెండ్లాడె. వారిరువురకుఁ బ్రతర్దన ప్రముఖులేవురు జనించిరి. దాని చెలియలగు రాజాధిదేవిని జయత్సేనుఁడు వివాహంబయ్యె. వారికి విందానువిందులు జనించిరి. దాని చెలియలగు శ్రుతశ్రవసను చేదిరాజగు దమఘోషుండు [illegible]

శిశుపాలుఁడు కలిగె. వసుదేవసోదరుఁడగు దేవభాగునికిఁ గంసయందుఁ జిత్రకేతు బృహద్బలులను నిరువురు కొడుకులు జన్మించిరి. వాని తమ్ముఁడగు దేవశ్రవునకుఁ గంసవతియందు సువీర, ఇషుమంతులు జనించిరి. వాని సహజన్ముఁడగు కంకునికి గంకయందు బక, సత్యజిత్, పురుజిత్తులను ముమ్వురుదయించిరి. వాని యనుజాతుఁడగు సృంజయునికి రాష్ట్రపాలియందు వృషదుర్మర్షణాదులు కలిగిరి. వాని యనుజన్ముఁడగు శ్యామకునకు సురభూమియందు హరికేశ, హిరణ్యాక్షులుకలిగిరి. వాని యవరజుఁడైన వత్సునకు మిశ్రకేశియను నప్సరసయందు వృకాదిసుతులు కలిగిరి. వాని జఘన్యజుఁడైన వృకునకు దూర్వాక్షియందుఁ దక్ష, పుష్కర, సాళ్వాదులుఁ గలిగిరి. వాని యవీయుఁడగు ననీకునకు సుదామినియందు సుమిత్ర, అనీక, బాణాదులు పుట్టిరి. వాని తోఁబుట్టువగు నానకునకుఁ గర్ణికయందు, ఋతుధామజయులుకలిగిరి. వసుదేవునకు రోహిణియందు బలుఁడు, గదుఁడు, సారణుఁడు, విపులుఁడు, ధ్రువుఁడు, కృతుఁడు మొదలగువారలును, పౌరవియందు సుభద్రుఁడు, భద్రబాహుఁడు, దుర్మదుఁడు, భద్రుఁడు, భూతుఁడు మున్నగువారలును, మదిరయందు నందోపనంద కృతకశూరాదులును, కౌసల్యయందుఁ గులవర్ధనుఁడగు కేశియను నొకకొడుకును, రోచనయందు హస్తహేమాంగాదులును, ఇళయందు యదుముఖ్యులైన యురువల్కాదులును, ధృతదేవయందుఁ ద్రిపృష్ఠుండును, శాంతిదేవయందుఁ బ్రశమ ప్రశ్రితాదులును, ఉపదేవయందుఁ గల్పవృష్ట్యాదులు పదుండ్రును, శ్రీదేవయందు వసుహంస సుధన్వాదులగు నార్వురును; దేవరక్షితయందు గదాదులు తొమ్మండ్రును; సహదేవయందు ధర్మంబునకు వసువులువలె పురూఢశ్రుతముఖ్యాదు లెనమండ్రును; దేవకియందుఁ గీర్తిమంత, సుషేణ, భద్రసేన, ఋజు, సమదన, భద్ర, సంకర్షణులను నేడ్వురును గలిగిరి. మఱియు నా దేవకీ వసుదేవులకు శ్రీమన్నారాయణుండు స్వయముగ నష్టమసుతుఁడై జనించె. రాజోత్తమా! త్వత్పితామహియగు సుభద్రయు వారికిఁ గడగొట్టు కూఁతురయ్యె.

గీ. ఎప్పుడెప్పుడు ధర్మంబు కెముప్పుఁ జెందుఁ
బాపమునకును వృద్ధియుఁ బరిఢవిల్లు
నపుడు భగవంతుఁ డీశ్వరుఁ డాద్యుఁడు హరి
ధరణి సృజియించుకొనుచుండుఁ దన్నుఁ దాన. 652

అఖిలసాక్షియు నీశుండునైన సహారికిఁ, దనదు మాయావిలాసంబె తప్పనిచట
మహిని జన్మంబునకును గర్మంబునకును, గారణం బన్య మెద్దియుఁ గానరాదు. 653

గీ. నృపతిలాంఛన లక్షాహీనులునగు, నసురనాథులచేతఁ బెల్లాక్రమింపఁ
బడిన విశ్వంభరాదేవి భారమెల్లఁ, బాపఁగఁ గృతోద్యముండయ్యె భవ్యుఁడు హరి.

గీ. అతని మాయావిచేష్టితమఖిలభువన, సృష్టి సంస్థితిలయములు చేయుపొంటెఁ
గాని యాత్మలాభమునకుఁ గాదొకింత, యేనిఁ జూడఁ బరీక్షిన్మహీకళత్ర! 655

గీ. పరమపూరుషుఁడున్ భగవంతుఁడునగు, శార్ఙ్గపాణి సంకర్షణసహితుఁడగుచు
నమరవల్లభులకు మానసమున నేని, నెన్నఁగారాని కర్మంబు లెన్నొ చేసె. 656

గీ. కలియుగంబున జన్మింపఁగలస్వకీయ, భక్తజనుల ననుగ్రహింపంగ శౌరి
పుణ్యమును దుఃఖశోకతమోపహంబు, నైన స్వీయయశంబును వ్యాప్తిఁ జేసె.

గీ. నరవరోత్తమ! సుజనకర్ణామృతమగు, తద్యశస్తీర్థమందు శ్రోత్రాంజలిపుటి
నాచమించి జనుండు తా నాక్షణంబ, కర్మవాసనలన్ దొలఁగంగఁ జిమ్ము. 658

వ. మఱియు నమ్మహామహుండు భోజ వృష్ణ్యంధక మధు శూరసేన దశార్హ
రాజన్యులచేతను, కురు సృంజయ పాండుభూపాలురచేతను శ్లాఘనీయ మహి
ముఁడయ్యె. 659

ఉ. భూరమణాగ్రగణ్య! యదుముఖ్యుఁడు నందకపాణి నిర్వృతి
ద్వారములైన వాగమృతధారలతో నఖిలాంగసుందరా
కారముతో విలోచన సుఖప్రద విభ్రమలీలతో శుచి
స్మేర ముఖాబ్జుఁడై తమి రమింపఁగఁ జేసెఁ జుమీ నృలోకమున్. 660

చ. కురువర! ప్రోల్లసన్మకరకుండలమండితకర్ణయుగ్మవి
స్ఫురితకపోలరమ్యము శుభోదయమున్ సవిలాసహాసభా
సురమగు కృష్ణు మోముఁ దమిఁ జూడ్కులఁ గ్రోలుచు నుంత తృప్తిఁ జెం
దరు పురుషుల్ నెలంతలు నెదన్ నిమిపై వహియంత్రు కోపమున్. 661

సీ. నిజరూపమున నను జన్మించియు మనుజరూపముతోడఁ బిదప వ్రేపల్లెకరిగి
వారి యభీష్టంబుఁ దీరిచి ఖలహృదయుల నరాతులనెల్ల నుక్కడంచి
పెక్కండ్రు కాంతలఁ బెండ్లాడి పలువుర, నందనులను వారియందుఁ గాంచి
యాత్మవిద్యారహస్యంబును సువ్యక్త, ముగ భక్తజనులకుఁ బోధపఱచి
గీ. తన్నుఁ దానె యనేకములగు జన్మములను, జెలఁగి యజియించుకొనియె నా శ్రీవరుండు
లోకసంగ్రహమున కతఁడు లోకమహితుఁ, డయ్యు నీరీతి వర్తించె నవనినాథ! 662

మ. అవనీభారముఁదీర్ప నెంచుచును బద్మాక్షుండు కృష్ణుండు కౌ
రవభూపాలురలోన రేగిన కలిన్రాజా! యనిన్ జూడ్కిఁ బా
ర్థివులన్ గూలిచి క్రీడియందు విజయశ్రీఁగూర్చి తత్సాజ్ఞ ను
ద్ధవుఁగావించి స్వధామమున్ బరమమున్ దాఁబొందె సమ్యగ్గతిన్. 663

గద్యము.

శతావధానులు, ఉభయభాషాప్రవీణులు, 'శ్రీరామనృసింహమూర్తి కవులు'
అను గంధం శ్రీరామమూర్తి, ఇట్టింకి నరసింహమూర్తులచే
రచింపఁబడిన శ్రీమదాంధ్ర భాగవతమున
నవమ స్కంధము సంపూర్ణము.

శ్రీరామ నృసింహ గ్రంథ రత్నమాల

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

తృతీయ సంపుటము

[సప్తమ, అష్టమ, నవమ స్కంధములు]

(పద్యకావ్యము)

రచయితలు:
శతావధానులు, ఉభయభాషా ప్రవీణులు
శ్రీరామనృసింహమూర్తికవులు
అను
గంధం శ్రీరామమూర్తి
ఇట్టింకి నరసింహమూర్తులు
(గద్వాల సంస్థానాస్థానకవులు)

ప్రకాశకులు:
శ్రీరామ నృసింహ గ్రంథరత్నమాల
ఉప్పలూరు.
1955